

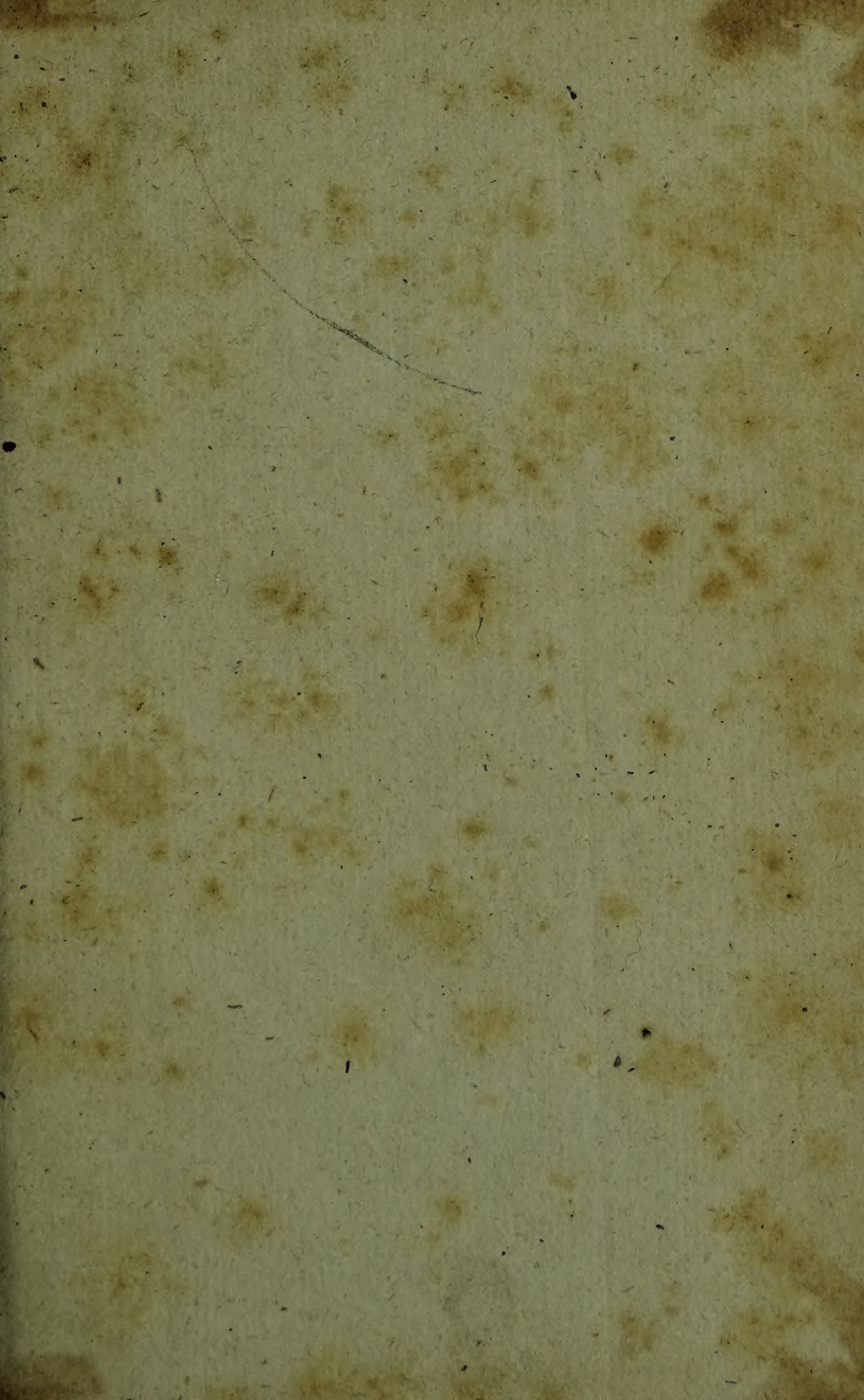

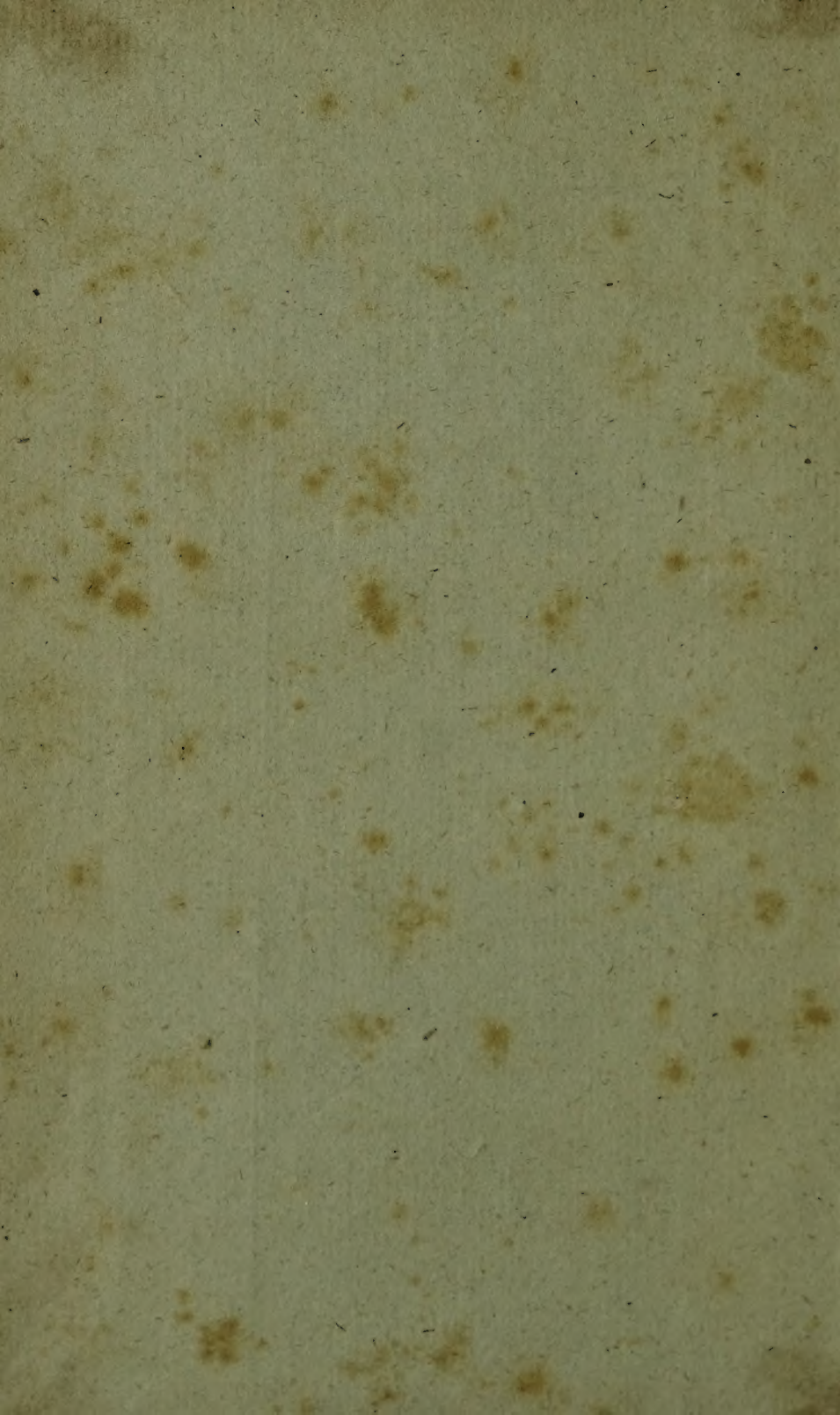
1-5

Theological Seminary

LIBRARY
OF THE
Theological Seminary,
PRINCETON, N. J.

BR 65 .C6 1831 v.1
Clement, ca. 150-ca. 215.
Opera Omnia

CLARENCE ALEXANDER

JOHN R. LITTLE

NEW YORK

RECORDED

NEW YORK

1831

CLARENCE ALEXANDER

JOHN R. LITTLE

1831

CONTAINS THE HISTORY AND GEOGRAPHY OF THE STATE OF NEW YORK

Part III

NEW YORK

JOHN R. LITTLE

1831

TITI FLAUI
CLEMENTIS ALEXANDRINI
OPERA OMNIA.

RECOGNOUIT
REINHOLDUS KLOTZ.

VOL. I.

CONTINENS PROTREPTICUM AD GRAECOS ET PAEDAGOGI
LIBB. III.

LIPSIAE
SUMPTIBUS E. B. SCHWICKERTI.
1831.

BIBLIOTHECA SACRA

**PATRUM ECCLESIAE
GRAECORUM.**

PARS III.

**TITI FLAUI
CLEMENTIS ALEXANDRINI
OPERUM OMNIUM**

TOM. I.

LIPSIÆ

SUMPTIBUS E. B. SCHWICKERTI.

1831.

BIBLIOTHECA REGIA

PAVARIUM ECCLESIAE

JOHANNIS

PARS III

ANTI HILARI

CLEMENTIS ALEXANDRINI

OPERUM OMNIVM

TOM. I

PRIME

FRANCISCVS B. S. S. S. S. S.

1881

Carolus Ernestus Richter vir clarissimus, is qui bibliothecam hanc sacram ante paucos hos annos edere coepit, quum qua me est amicitia complexus, a me petisset, ut quem ad modum ipse Iosephi et Philonis Iudaeorum opera edidisset, ita ego Clementis Alexandrini scripta edenda curarem; quanquam me non praeteribat quam operosum hoc esset quamque difficile negotium: non tamen putavi operam meam quantuncunque roganti amico ac pene postulanti recusandam esse ac deprecandam. quam ob causam si quid cui vires meae haud quaquam pares esse videantur susceperim, id magis facilitate mea, qua amicorum voluntati semper putavi esse inseruiendum, quam alia vlla culpa mea contigit.

Neque vero eae mihi praescriptae erant leges, ut aut nouis libris anquirendis aut aliis adiumentis criticis vndique conquirendis nouam horum scriptorum recensionem instituerem, sed ut quae optima haberetur editio, eam literis mandarem ac si quid aperte peccatum deprehendissem, id corrigerem atque emendarem. qua ego in re si quando plus quam receperam praestare conatus sum et quavis fere pagina ab iis, qui ante me orationem Clementis constituerant, discedendum esse duxi: id ut fieret et res ipsa flagitabat et a multis me spero hoc nomine, quod vltro exsolui, bonam gratiam iniuisse. ea enim huic scriptori cecidit sors, ut quum a Friderico Sylburgio discesseris, qui

maiores et vtiliores in eo operam ponere aut posset aut vellet, editorem inuenerit neminem. namque Iohannes Potterus, qui superiore saeculo ineunte scripta Clementis edidit, etsi ita optime est de eis meritus, quod libros scriptos diligenter accurateque contulit; non proinde tamen ac libri postulabant optimi locos corruptos emendare ausus est atque conformare. itaque saepe accidit, vt scriptura ea, quam et libri tuerentur et ipse duceret probandam, in annotatione duntaxat locum obtineret: aperta librorum menda non tollerentur. Sylburgius contra quanquam praeter editionem P. Victori vno libro Palatino vsus est, multa tamen ab eo sunt emendata vitia et omnis cura atque opera in singulis vniuersisque expoliendis posita.

Quod quum ita sit, non spero futurum, vt quisquam hac de re mecum dissentiat, quod Sylburgi editionem malui quam Potteri sequi, ita vt hanc cum illa diligenter conferrem et si quid a recentioribus criticis siue ex libris siue de coniectura rectius constitutum vidissem asciscerem. qua in re quod quantumque vnicuique debeatur, dicetur eo volumine, quod criticam annotationem continebit.

Tum in emendandis his Clementis libris vsus sum scholiis Parisinis nondum editis, quae editioni nostrae adiiicientur.

Deinde praeter quam quod quae viri docti hic illic de Clementis locis praeceperant, studiose collegi et sicubi vsus iis erat, in meam rem conuerti, etiam ea, quae Villoisonius in *epistolis Vinariensibus* inde a pag. 92 — 97. de locis quibusdam Clementis scripta e bibliotheca Vinariensi foras dedit, excussi. in his vero virorum doctorum annotationibus etsi nonnulla ita erant declarata, vt et assensum meum tulerint nec ego dubitauerim quam proposuerunt scripturam recipere: multa tamen esse cognoui ita comparata, vt qui caute criticum agat, aut in dubitationem vocare ea debeat

aut plane reiicere. itaque quos locos viri docti pro corruptissimis habuerunt multos, eos ego mihi videor aut mutata interpunctione aut faciliore quadam medicina quam quae istorum fuit persanauisse. cuius rei quamuis permulta possim exempla edere, id tamen declarabitur, quum id agemus.

Quod ad libros scriptos attinet, autistare ceteris videtur ille liber, qui asseruatur in bibliotheca noui apud Oxonienses *collegi*, qui tamen praeter *cohortationem ad Graecos* duo tantum posteriores *paedagogi* libros continet. eum potissimum his in libris sequendum existimaui. praeter enim quam quod plerumque meliores exhibuit scripturas, deteriores spreuit, interdum singula vel plura etiam suppleuit verba, quae librariorum negligentia in aliis libris videmus esse omis-
sa, vt *protrept.* §. 2. p. 3. ed. Pott. haec verba: *καὶ τῶν δραμάτων οἱ ὑποκριταὶ θυμηδίας θεήματα*, quae quia ab ipso Clemente profecta sint non potest esse dubium. *ibid.* §. 11. p. 11. ed. Pott. haec verba ex eo adicienda duxi: *καὶ πλάνης ἀκράτου κυβευτήρια*. est enim boni critici non solum quae merito sunt suspecta reiicere, verum etiam si quid librariorum incuria amissum sit, id quantum in se est reprehendere. hoc a viris doctissimis interdum esse neglectum documento est Aristophanis locus de Acharnensibus, qui legitur versu 219 sqq. ed. G. Dind., vbi si quis Suidae verba et scholiastae annotationem considerauerit, id mihi spero facile concedet numeros poetae et sententiam sic restituenda esse:

κοῦκ ἀνήσω πρὶν ἂν σχοῖνος αὐτοῖσιν ἀντεπαγῶ
καὶ σκόλοψ ὄξυς, ὀδυνηρὸς, ἐπίκωπος, ἵνα
μὴ ποτε πατῶσιν ἔτι τὸς ἐμὰς ἀμπέλους.

Versus quos multos laudat Clemens ita studui constituere, vt exceptis paucis quos aperte viderem esse deprauatos, et metro et sententiae poetae satis facerem, praesertim quum in annotatione critica quae in libris

esset scriptura essem indicaturus. alii sic erant cum Clementis oratione coniuncti, vt separari et disponi non possent. ita *paedag.* lib. II. §. 109. p. 235. ed. Pott. τί γὰρ φρόνιμον γυναῖκες ἐργάζαιτο intacta reliqui, quoniam his Clemens pro suis vsus est, quanquam paullo post *paedag.* lib. III. §. 7. p. 254. ed. Pott. versum eum, quem fecit Aristophanes, recte sic scriptum habet:

τί γὰρ γυναῖκες φρόνιμον ἐργασαίμεθα — .

itemque *paedag.* lib. II. §. 25. p. 181 sq. ed. Pott. haec verba sicut vulgo legebantur edidi: ὦν ἔστι τὸ ζῆν οὐδὲν ἄλλ' ἢ κῶμος, κραιπάλη, βαλανεῖα, ἄκρατος, ἀμίδες, ἀργία, πότος., in quibus vt concedam Clementem ante oculos habuisse comici poetae versum, non tamen queo neque Marklandi probare rationem, qui *explicat. vet. auct.* p. 247. sic haec verba scribi voluit:

ὦν ἔστι τὸ ζῆν οὐδὲν ἄλλ' ἢ κραιπάλη,
κῶμος, βαλανεῖ, ἄκρατος, ἀμίδες, ἀργία,
πότος,

neque cum Porsono facere, qui *aduersar.* p. 300 sq. hos voluit esse versus:

ὦν ἔστι τὸ ζῆν οὐδὲν ἄλλ' ἢ κραιπάλη,
βαλανεῖ, ἄκρατος, ἀμίδες, ἀργία, πότος.

ac primum quidem verba ista ὦν ἔστι τὸ ζῆν οὐδὲν ἄλλ' ἢ — aperte videntur esse Clementis, vt *paedag.* lib. II. §. 1. p. 163. ed. Pott., vbi haec verba leguntur: οἷς οὐδὲν ἄλλ' ἢ γαστήρ ἐστιν ὁ βλος, quae nihil habent cum versu commune: tum in Porsoni ratione, qui verbum κῶμος ab librariis illatum sit intelligi non potest, nisi forte ex eo exstitisse ais, quod ascriptum fuerit ὁ κωμικός φησιν.

Quem ad modum igitur his in locis malui librorum auctoritati morem gerere, quam quum incerta et veri similia consectorer, a regula seuerae critices declinare, ita alibi non dubitavi coniecturis tantum tribuere, vt libris post habitis eas recipere auderem. quod quan-

quam pluribus locis factum est, vnum tamen satis habeo afferre, vbi certam quandam coniecturam meam incertae atque haud scio an absurdae omnium librorum scripturae anteferendam esse arbitratus sum. *praedag.* lib. III. §. 49. p. 283. ed. Pott., vbi haec verba sunt in libris: *ἔτι δὲ αὐτοφυγικῶς προκομίζειν χρὴ ἐκ τοῦ ταμείου τὰς γυναῖκας ὧν δεοίμεθα, καὶ τῷ μύλῳ προσελθεῖν οὐκ αἰσχρὸν αὐτάς· οὐδὲ μὴν περὶ τὸ ὕψος ἀσχολεῖσθαι, ὅπως Θυμῆρες ἢ τὰνδρὶ, ὄνειδος οἰκουρῶ γαμετῆ καὶ βοηθῶ.*, vbi quum alius *περὶ τὸ ὄψον* coniecisset esse scribendum, alius *περὶ τὸ ὕψος*, vtrumque Sylburgius recte reprobavit, quod alterum supra commemorari diceret, alterum post esse dictum, in eo tamen falsus, vt opinio mea fert, quod librorum scripturam quodam modo posse explicari ratus est: quod quam parum ei successerit tacendum arbitror. illud dico qui diligenter Homerum lectitauerit cognitumque habeat Clementis studium haec egregia carmina quotiescunque occasio data est in vsu suum transferendi, eum non dubitaturum quin recte haec verba a me sic sint scripta: *οὐδὲ μὴν περὶ τὸ ὕδωρ ἀσχολεῖσθαι, ὅπως Θυμῆρες ἢ τὰνδρὶ, ὄνειδος οἰκουρῶ γαμετῆ καὶ βοηθῶ.* poeta enim praeclare hoc mulieris officium *Odyss.* κ. v. 358 sqq. his verbis descripsit:

*ἡ δὲ τετάρτη ὕδωρ ἐφόρει, καὶ πῦρ ἀνέκαιεν
πολλὸν ὑπὸ τρίποδι μεγάλῳ· ταίνετο δ' ὕδωρ.
αὐτὰρ ἐπειδὴ ζέσσειν ὕδωρ ἐνὶ ἥνοπι χαλκῷ,
ἔς ῥ' ἀσάμινθον ἔσασα, λό' ἐκ τρίποδος μεγάλου,
Θυμῆρες κεράσασα, κατὰ κρατὸς τε καὶ ὤμων,
ὄφρα μοι ἐκ κάματον θυμοφθόρον εἴλετο γυνίω,*
vbi quem ad modum hunc versum:

Θυμῆρες κεράσασα κατὰ κρατὸς τε καὶ ὤμων,
rectius quam Fr. A. Wolfius fecit interpunxi, ita *Iliad.* ο. v. 176 sq. videtur esse scribendum:

*πανσάμενόν σε κέλευσε μάχης ἠδὲ πτολέμοιο
ἔρχεσθαι μετὰ φῦλα θεῶν, ἢ εἰς ἄλλα δῖαν,*

pro eò quod idem Wolffius edidit πανσάμενόν σ' ἐκέ-
λευσε. cf. Iliad. β. v. 28 et 65.

Θωρήξαι σε κέλευσε καρηκομόωντας Ἀχαιοῦς,
πανουδίη.
et ω. 175.

λύσασθαί σε κέλευσεν Ὀλύμπιος Ἐκτορα δῖον.
in isto vero Clementis loco vel verbum θυμῆρες sa-
tis arguit esse scribenti Homeri versum ante oculos
obuersatum. quapropter apud peritos iudices nulla de-
bebit esse de coniectura mea dubitatio.

Ceterum eandem rationem atque in reliquis huius
bibliothecae voluminibus sequuti sumus, vt locos ex
scriptis sacris laudatos itemque Homeri et Hesiodi ver-
sus, quam id breuissime fieri posset, in margine an-
notarem, aliorum vero scriptorum loci vt in anno-
tationum volumine quam diligentissime indicentur, stu-
diose operam dabimus.

In tollendis autem librariorum mendis etsi Meutz-
nerus me meus egregie adiuuit, accidit tamen vt mi-
nuta quaedam relinquerentur vitia, quae si scire le-
ctorum interesset, infra indicaui.

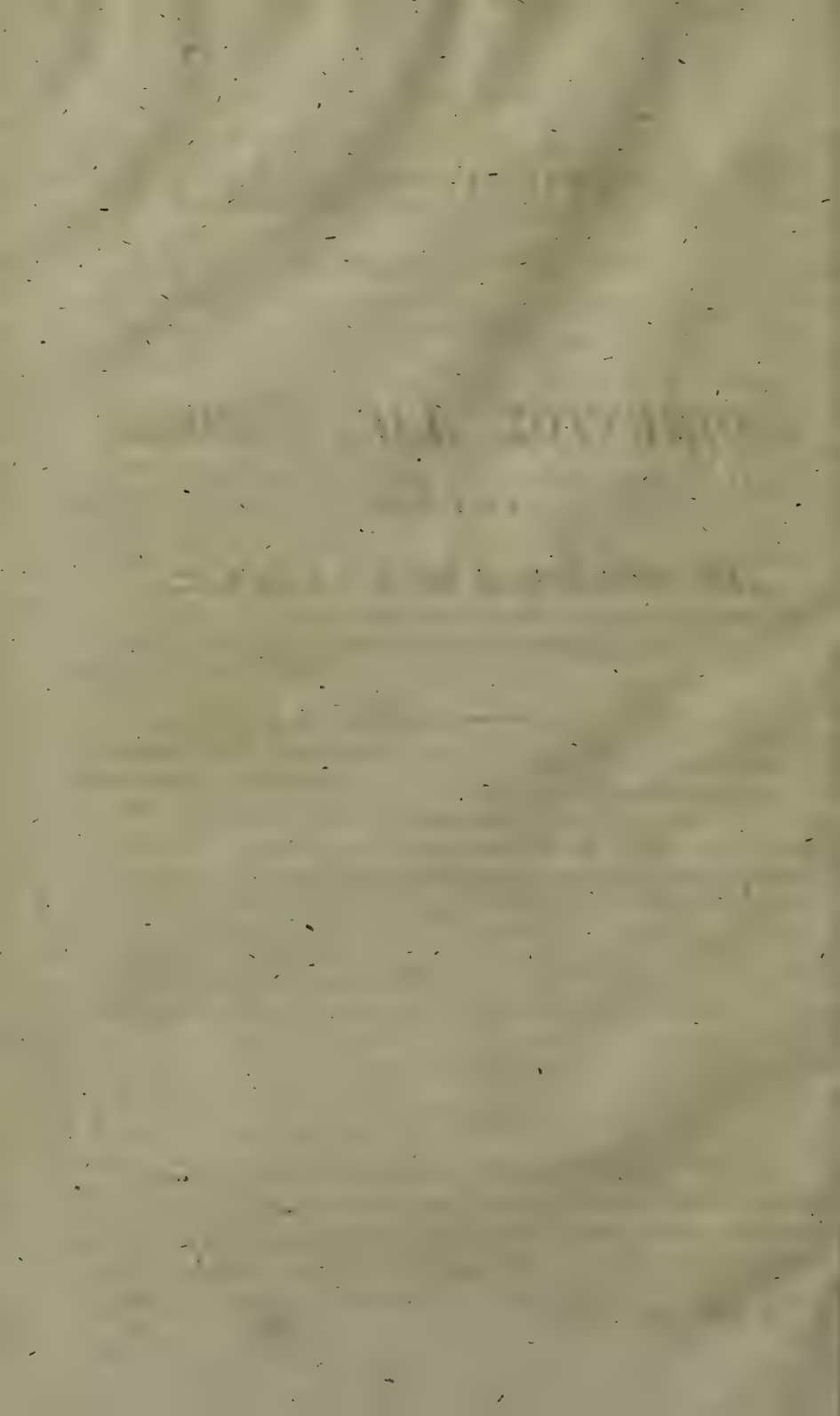
Scripsi Lipsiae d. XVI. m. Nouembr. MDCCCXXX.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

ΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ἙΛΛΗΝΑΣ.

PROTREPTICUS.

A r g u m e n t u m.

Cap. I. Ab orgiis et impiis idolorum mysteriis homines auocans; ad veram iubilationem *dei verbi* nomine prouocat et ad laudes *dei patris* ob reuelatam veritatem celebrandas hortatur (§. 1—10.). C. II. Absurditatem simul atque impietatem *mysteriorum ethnicorum et fabularum* de deorum ortu et interitu ostendit (§. 11—37.). C. III. Sacrificiorum diis mactatorum crudelitatem atque impuritatem perstringit (§. 38—41.). C. IV. Simulacra quam absurda et turpia sint, quibus gentes deos suos colant (§. 42—59.). C. V. Philosophorum sententias de *deo* recenset (§. 60—62.). C. VI. Illos aliquando, ipso inspirante, verum hoc in argumento vidisse (§. 63—68.). C. VII. Poetas etiam veritati hac in parte testimonium ferre (§. 69—72.). C. VIII. Veram de deo doctrinam a prophetis esse petendam (§. 73—77.). C. IX. Grauerit illos peccare, qui benignam dei vocationem spernant aut negligant (§. 78—84.). C. X. Respondens obiectioni gentilium, qua nefas esse aiunt morem patrium deserere, eo impensius hortatur illas ad veritatem amplectendam, qua ab erroribus istis liberentur (§. 85—106.). C. XI. Quanta sint dei beneficia in homines per Christi aduentum collata (§. 107—113.). C. XII. Hortatur ut missis erroribus et cupiditatibus pristinis se Christo vnico veritatis magistro instituendos praebeant (§. 114.—119.).

Cap. I.

§. 1. Ἀμφίων ὁ Θηβαῖος καὶ Ἀρίων ὁ Μηθυμναῖος ἄμφω μὲν ἦσθην ᾠδίκῳ μῦθος δὲ ἄμφω καὶ τὸ ἄσμα εἰσέτι τοῦτο Ἑλλήνων ἄδεται χορῶ· τέχνη τῆ μουσικῆ ὁ μὲν ἰχθὺν δελεάσας, ὁ δὲ Θήβας τειχίσας. P.2
5 Θράκιος δὲ ἄλλος σοφιστῆς — ἄλλος οὗτος μῦθος Ἑλ-Pott.

ληνικός — ἐτιθάσσευε τὰ θηρία γυμνῆ τῇ ᾠδῇ· καὶ δὴ
 τὰ δένδρα, τὰς φηγούς, μετεφύτευε τῇ μουσικῇ.
 ἔχοιμ' ἂν σοὶ καὶ ἄλλον τούτοις ἀδελφὸν διηγῆσασθαι
 μῦθον καὶ ᾠδὸν, Εὐνομον τὸν Λοκρὸν καὶ τέττιγα
 5 τὸν Πυθικόν. πανήγυρις Ἑλληνικὴ ἐπὶ νεκρῷ Δρά-
 κοντι συνεκροτέετο Πυθοῖ, ἐπιτάφιον ἔρπετοῦ ἄδον-
 τος Εὐνόμου· ὕμνος ἢ θρῆνος ὄφρα ἦν ἢ ᾠδὴ, οὐκ
 ἔχω λέγειν. ἄγων δὲ ἦν καὶ ἐκιδάριζεν ᾠρα καύματος
 Εὐνομος, ὀπηρία οἱ τέττιγες ὑπὸ τοῖς πετάλοις ἦδον
 10 ἀνά τὰ ὄρη θερόμενοι ἡλίῳ. ἦδον δὲ ἄρα οὐ τῷ Δρά-
 κοντι τῷ νεκρῷ, ἀλλὰ τῷ θεῷ τῷ πανσόφῳ αὐτόνο-
 μον ᾠδῆν, τῶν Εὐνόμου βελτίονα νόμων· ῥήγγνται
 χορδῇ τῷ Λοκρῷ ἐφίπταται ὁ τέττιξ τῷ ζυγῷ· ἑτερέτιζεν
 ὡς ἐπὶ κλάδῳ, τῷ ὀργάνῳ· καὶ τοῦ τέττιγος τῷ ἄσμα-
 15 τι ἄρμωσάμενος ὁ ᾠδὸς τὴν λείπουσαν ἀνεπλήρωσε
 χορδῆν. οὐκοῦν ᾠδῇ τῇ Εὐνόμου ἄγεται ὁ τέττιξ, ὡς
 ὁ μῦθος βούλεται, χαλκοῦν ἀναστήσας Πυθοῖ τὸν Εὐ-
 νομον αὐτῇ τῇ κιθάρα καὶ τὸν συναγωνιστὴν τοῦ Λο-
 κροῦ· ὁ δὲ ἔκων ἐφίπταται καὶ ἄδει ἔκων. Ἑλλησι
 20 δὲ ἐδόκει ὑποκριτῆς γεγονέναι μουσικῆς.

§. 2. Πῆ δὴ οὖν μῦθοις κενοῖς πεπιστεύκατε,
 θέλγεσθαι μουσικῇ τὰ ζῶα ὑπολαμβάνοντες· ἀληθείας
 δὲ ὑμῖν τὸ πρόσωπον τὸ παιδρὸν μόνον, ὡς εἰοικεν,
 ἐπίπλαστον εἶναι δοκεῖ καὶ τοῖς τῆς ἀπιστίας ὑποπέ-
 25 πτωκεν ὀφθαλμοῖς; Κιθαιρῶν δὲ ἄρα καὶ Ἑλικῶν καὶ
 τὰ Ὀδρυσῶν ὄρη καὶ Θρακῶν τελεστήρια, τῆς πλά-
 νης τὰ μυστήρια, τεθείασται καὶ καθύμνηται. ἐγὼ P. 3
 μὲν, εἰ καὶ μῦθος εἰσὶ, δυσανασχετῶ τοσαύταις Ποι-
 ἐκτραγωδομέναις συμφοραῖς· ὑμῖν δὲ καὶ τῶν κακῶν
 30 ἀναγραφὰι γέγονασι δράματα καὶ τῶν δραμάτων οἱ
 ὑποκριταὶ θυμηδίας θεάματα· ἀλλὰ γὰρ τὰ μὲν δρά-
 ματα καὶ τοὺς ληναίζοντας ποιητὰς, τέλειον ἤδη παροι-
 νοῦντας, κιττῷ που ἀναδήσαντες, ἀφραίνοντας ἐκτό-
 πως τελετῇ βακχικῇ, αὐτοῖς σατύροις καὶ θιάσωμαι-
 35 νόλῃ, σὺν καὶ τῷ ἄλλῳ δαιμόνων χορῷ, Ἑλικῶνι καὶ
 Κιθαιρῶνι κατακλείσωμεν γεγηρακόσιν· κατὰ γωμεν δὲ

ἀνωθεν ἐξ οὐρανῶν ἀλήθειαν ἅμα φανοτάτη φρονή-
 σει εἰς ὅρος ἅγιον Θεοῦ καὶ χορὸν τὸν ἅγιον τὸν προ-
 φητικόν, ἣ δὲ ὡς ὅτι μάλιστα τηλαυγὲς ἀποστίλβουσα
 φῶς, καταυγαζέτω πάντη τοὺς ἐν σκοτει κυλινδουμέ-
 5 νους καὶ τῆς πλάνης τοὺς ἀνθρώπους ἀπαλλαττέτω,
 τὴν ὑπεριτάτην ὀρέγουσα δεξιάν, τὴν σύνεσιν, εἰς σω-
 τηρίαν· οἱ δὲ ἀνανεύσαντες καὶ ἀνακύψαντες Ἐλικῶ-
 να μὲν καὶ Κιθαιρῶνα καταλειπόντων, οἰκούντων δὲ
 Σιών· ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος καὶ λόγος κυ-
 10 ρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ*), λόγος οὐράνιος, ὁ γνήσιος
 ἀγωνιστὴς ἐπὶ τῷ παντὸς κόσμου θεάτρῳ στεφανού-
 μενος. ἄδει δέ γε ὁ Εὐνομιος ὁ ἐμὶς οὐ τὸν Τερπάν-
 δρου νόμον οὐδὲ τὸν Καπίτωνος, οὐδὲ μὴν Φρύγιον
 ἢ Λύδιον ἢ Δώριον, ἀλλὰ τῆς καινῆς ἁρμονίας τὸν
 15 Βαΐδιον νόμον, τὸν φερώνυμον τοῦ Θεοῦ, τὸ ἄσμα τὸ
 καινὸν**), τὸ λευιτικόν,

νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθες ἀπάν-
 των***)

γλυκὴ τι καὶ ἀληθινὸν φάρμακον πειθοῦς ἐγκέκραται
 20 τῷ ἄσματι.

§. 3. Ἐμοὶ μὲν οὖν δοκοῦσιν ὁ Θεράκιος ἐκεῖνος
 Ὀρφεὺς καὶ ὁ Θεβαῖος καὶ ὁ Μηθυμναῖος, ἄνδρες
 τινὲς οὐκ ἄνδρες, ἀπατηλοὶ γεγονέναι, προσχῆματι P. 4
 μουσικῆς λυμηνόμενοι τὸν βίον, ἐντέχνῳ τινὶ γοη- Pott.
 25 τεία δαιμονῶντες εἰς διαφθοράς, ὕβρεις ὀργιάζοντες,
 πένθη ἐκθειάζοντες, τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τὰ εἶδωλα
 χειραγωγῆσαι πρῶτοι· ναὶ μὴν λίθοις καὶ ξύλοις, του-
 τέστιν ἀγάλμασι καὶ σκιαγραφίαις, ἀνοικοδομηῆσαι τὴν
 σκαιότητα τοῦ ἔθους, τὴν κυλὴν ὄντως ἐκείνην ἔλευ-
 30 τηρίαν τῶν ὑπ' οὐρανὸν πεπολιτευμένων ὡδαῖς καὶ
 P. 2 ἐπωδαῖς ἰσχύτη δουλεία καταξεύξαντες· ἀλλ' οἱ
 Sylb. τοιοῦσδε ὁ ὡδὸς ὁ ἐμὸς οὐδ' εἰς μακρὰν καταλύσων
 ἀφίχται τὴν δουλείαν τὴν πικρὰν τῶν τυραννούντων

*) Ies. 2, 3. **) Psalm. 96. 1. 98, 1. ***) Hom. Odys.
 δ. 221.

δαιμόνων· ὡς δὲ τὸν προῖον καὶ φιλόανθρωπον τῆς Θεοσεβείας μετάγων ἡμᾶς ζυγόν, αἷθις εἰς οὐρανοὺς ἀνακαλεῖται τοὺς εἰς γῆν ἐρριμμένους.

§. 4. Μόνος γοῦν τῶν πώποτε τὰ ἀργαλειώτατα
 5 θηρία, τοὺς ἀνθρώπους, ἐτιθάσσειεν· πτηνὰ μὲν, τοὺς κούφους αὐτῶν· ἐρπετὰ δὲ, τοὺς ἀπατεῶνας, καὶ λέοντας μὲν, τοὺς θυμικούς· σύας δὲ, τοὺς ἡδονικούς· λύκους δὲ, τοὺς ἀρπακτικούς. λίθοι δὲ καὶ ξύλα οἱ ἄφρονες· πρὸς δὲ καὶ λίθων ἀναισθητότερος ἄνθρωπος ἀγνοία βεβαπτισμένος. μάρτυς ἡμῖν προφητικὴ παρίτω φωνή, συνωδὸς ἀληθείας, τοὺς ἐν ἀγνοία καὶ ἀνοίᾳ κατατετριμμένους οἰκτείρουσα· δυνατὸς γὰρ ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῶ Ἀβραάμ*). ὁδὸς κατελείψας τὴν ἀμαθίαν τὴν πολλὴν καὶ τὴν σκληροκαρδίαν τῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν λελιθωμένων, ἤγειρεν Θεοσεβείας σπέρμα ἀρετῆς αἰσθόμενον ἐκ λίθων ἐκείνων τῶν λίθοις πεπιστευκότων ἔθνων. αὐθις οὖν ἰοβόλους τινὰς καὶ παλιμβόλους ὑποκριτὰς ἐφοδεύοντας δικαιοσύνηγεννήματα ἐχιδνῶν**) κέκληκέ που· ἀλλὰ
 20 καὶ τούτων εἴ τις τῶν ὄφειων μετανοήσαι ἐκὼν, ἐπόμμενος δὴ τῷ λόγῳ ἄνθρωπος γίνεται Θεοῦ***). λύκους δὲ ἄλλους ἀλληγορεῖ προβάτων κωδίοις ἡμφιεσμένους†), τοὺς ἐν ἀνθρώπων μορφαῖς ἀρπακτικούς· αἰνιττόμενος· καὶ πάντα ἄρα ταῦτα τὰ ἀγριώτατα θηρία καὶ
 25 τοὺς τοιούτους λίθους ἢ οὐράνιος ᾤδῃ αὐτὴ μετεμόρφωσεν εἰς ἀνθρώπους ἡμέρους. ἦμεν γὰρ, ἦμὲν ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἡδοναῖς καὶ ἐπιθυμίαις ποικίλαις, ἐν κακία καὶ P. 5 φθόνῳ διάγοντες, στυγητοὶ, μισοῦντες ἀλλήλους††), Pott.
 30 ἢ φησὶν ἢ ἀποστολικὴ γραφή· ὅτε δὲ ἡ χρησιότης καὶ ἡ φιλόανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ἀ ἐποίησαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτοῦ ἔλεος ἔσωσεν ἡμᾶς†††). ὄρα τὸ

*) Matth. 3, 9. Luc. 3, 8. **) Matth. 3, 7. Luc. 3, 7.

***) Timoth. 3, 17. †) Matth. 7, 15. ††) Tit. 3, 3. †††)

Tit. 3, 4 sq.

ἄσμα τὸ καινὸν ὅσον ἴσχυσεν· ἀνθρώπους ἐκ λίθων καὶ ἀνθρώπους ἐκ θηρίων πεποίηκεν. οἱ δὲ τηνάλως ὡς νεκροὶ, οἱ τῆς ὄντως οὔσης ἀμέτοχοι ζωῆς, ἀκροῦται μόνον γενόμενοι τοῦ ἔσματος, ἀνεβίωσαν.

5 §. 5. Τοῦτό τοι καὶ τὸ πᾶν ἐκόσμησεν ἐμμε-
 λῶς καὶ τῶν στοιχείων τὴν διαφωνίαν εἰς τύξιν ἐνέ-
 τεινε συμφωνίας, ἵνα δὴ ὅλος ὁ κόσμος αὐτῷ ἁρμο-
 νία γένηται καὶ θάλασσαν μὲν ἀνῆκε κελυμένην, γῆς
 δὲ ἐπιβαίνειν κεκώλυκεν, αὐτὴν δὴ γῆν ἐμπαλεῖν ἔστε-
 10 ρέωσε φερομένην καὶ ὄρον αὐτῇ ἐπέθεε θάλασσαν·
 ναὶ μὴν καὶ πρὸς ὄρμην ἐμάλαξεν ἄερί, οἶονεὶ Δω-
 ριον ἁρμονίαν κράσας Ἀυδίῳ καὶ τὴν ἀέρος ἀπηνῆ
 ψυχρότητα τῇ πυραυλοκῇ τοῦ πρὸς ἐτιθάσσεισε,
 15 τοὺς νεάτους τῶν ὄλων φθόγγους τούτους κινῶς ἐμ-
 μελῶς. καὶ δὴ τὸ ἄσμα τὸ ἀκῆρατον, ἔρεισμα τῶν
 ὄλων καὶ ἁρμονία τῶν πάντων, ἀπὸ τῶν μέσων ἐπι-
 τὰ πέρατα καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων ἐπὶ τὰ μέσα διατα-
 θέν, ἡρμόσατο τόδε τὸ πᾶν, αὐτὰ κατὰ τὴν Θράκιον μου-
 σικῆν, τὴν παραπλήσιον Τουβάλ, κατὰ δὲ τὴν πύτριον
 20 τοῦ Θεοῦ βοίλῃσιν, ἣν ἐξήλωσε Δαβίδ. ὁ δὲ ἐκ Δα-
 βίδ καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος κίθραν μὲν
 καὶ κιθάραν, τὰ ἄψυχα ὄργανα, ὑπεριδῶν, κόσμον
 δὲ τόνδε καὶ δὴ καὶ τὸν μικρὸν κόσμον, τὸν ἀνθρώ-
 πον, ψυχὴν τε καὶ σῶμα αὐτοῦ, ἀγίῳ πνεύματι ἁρ-
 25 μοσάμενος, ψάλλει τῷ Θεῷ, διὰ τοῦ πολυφώνου ὄρ-
 γάνου καὶ προσάδει τούτῳ τῷ ὄργανῳ τῷ ἀνθρώπῳ.
 σὺ γὰρ εἶ κιθάρα καὶ αὐλὸς καὶ ναὸς ἐμοί· κιθάρα,
 διὰ τὴν ἁρμονίαν αὐλὸς, διὰ τὸ πνεῦμα· ναὸς, διὰ
 τὸν λόγον· ἢ ἢ μὲν κρέκη, τὸ δὲ ἐμπνέη, ὁ δὲ χω-
 30 ρήση τὸν κύριον. ναὶ μὴν ὁ Δαβίδ, ὁ βασιλεὺς, ὁ
 κιθαριστῆς, οὗ μικρῷ πρόσθεν ἐμνήσθημεν, ὃς προῦ- P.6
 τρεπεν ὡς τὴν ἀλήθειαν, ἀπέτρεπε δὲ εἰδώλων, Ποι.
 πολλοῦ γε ἔδει ὑμνεῖν αὐτὸν τοὺς δαίμονας, ἀλη-
 θεῖ πρὸς αὐτοῦ διωκομένους μουσικῇ, ἣ τῷ Σαοῦλ
 35 ἐνεργουμένῳ ἐκεῖνος ἄδων μόνον, αὐτὸν ἰάσατο. καλὸν

ὁ κύριος ὄργανον ἔμπνουν τὸν ἄνθρωπον ἐξεργάσατο κατ' εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ· ἀμέλει καὶ αὐτὸς ὄργανόν ἐστι θεοῦ παναρμόνιον, ἔμμελές καὶ ἅγιον, σοφία ὑπερκόσμιος, οὐράνιος λόγος.

5 §. 6. Τί δὴ οὖν τὸ ὄργανον, ὃ τοῦ θεοῦ λόγος ὁ κύριος καὶ τὸ ἄσμα τὸ καινὸν βούλεται; ὀφθαλμοὺς ἀναπετάσαι τυφλῶν καὶ ὦτα ἀνοῖξαι κωφῶν καὶ σκάζοντας τῷ πόδε ἢ πλανωμένους εἰς δικαιοσύνην χειραγωγῆσαι, θεὸν ἀνθρώποις ἀφραινουσιν ἐπιδει-
 10 ξᾶναι, παῦσαι φθορὰν, νικῆσαι θάνατον, υἱοὺς ἀπειθεῖς διαλλάξαι πατρί. φιλόανθρωπον τὸ ὄργανον τοῦ θεοῦ· ὁ κύριος ἐλεεῖ, παιδεύει, προτρέπει, νόουθετεῖ, σώζει, φυλάττει καὶ μισθὸν ἡμῖν τῆς μαθήσεως ἐκ περιουσίας, βασιλείαν οὐρανῶν, ἐπαγγέλλεται, τοῦτο
 15 μόνον ἀπολαύων ἡμῶν, ὃ σωζόμεθα. κακία μὲν γὰρ τὴν ἀνθρώπων ἐπιβόσκεται φθορὰν, ἢ δὲ ἀλήθεια, ὡσπερ ἡ μέλιττα, λυμαιομένη τῶν ὄντων οἰδὲν, ἐπὶ μόνῃς τῆς ἀνθρώπων ἀγάλλεται σωτηρίας. ἔχεις οὖν τὴν ἐπαγγελίαν, ἔχεις τὴν φιλανθρωπίαν, τῆς
 20 χάριτος μετὰλάμβανε. καὶ μου τὸ ἄσμα τὸ σωτήριον μὴ καινὸν οὕτως ὑπολάβῃς, ὡς σκεῦος ἢ ὡς οἰκίαν· πρὸ ἑωσφόρου γὰρ ἦν^{*)}, καὶ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος^{**)}. παλαιὰ δὲ ἡ πλάνη, καινὸν δὲ ἡ ἀλήθεια
 25 φαίνεται. εἴτ' οὖν ἀρχαίους τοὺς Φρύγας διδάσκουσιν αἶγες μυθικαὶ, εἴτε αὐ τοὺς Ἀρχάδας οἱ προσελήνους ἀναγράφοντες ποιηταὶ, εἴτε μὴν αὐ τοὺς Αἰγυπτίους
 P. 3 οἱ καὶ πρώτην ταύτην ἀναφῶναι τὴν γῆν θεοῦς τε
 Sylb. καὶ ἀνθρώπων ὄνειρώσσοντες· ἀλλ' οὐ πρό γε τοῦ
 30 κόσμου τοῦδε τούτων οὐδὲ εἰς, πρὸ δὲ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς ἡμεῖς, οἱ τῷ δεῖν ἔσσεισθαι ἐν αὐτῷ πρότερον γεγεννημένοι τῷ θεῷ, τοῦ θεοῦ λόγον τὰ λογικὰ πλάσματα ἡμεῖς, δι' ὃν ἀρχαίζομεν, ὅτι ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος ἦν^{***)}. ἀλλ' ὅτι μὲν ἦν ὁ λόγος ἀνωθεν ἀρχῇ θεῶν

*) Psalm. 110, 3.

**) Ioann. 1, 1.

***) 1. 1.

τῶν πάντων ἦν τε καὶ ἔστιν· ὅτι δὲ νῦν ὄνομα ἔλαβεν, τὸ πάλαι καθωσιωμένον, δυνάμειως ἄξιον, ὁ Χριστὸς, καινὸν ἄσμα μοι κέκληται.

P. 7

§. 7. Οὗτος γοῦν ὁ λόγος, ὁ Χριστὸς, καὶ τοῦ Ρομ.
 5 εἶναι πάλαι ἡμᾶς, ἦν γὰρ ἐν Θεῷ, καὶ τοῦ εὖ εἶναι, νῦν δὴ ἐπεφάνη ἀνθρώποις αὐτὸς οὗτος ὁ λόγος, ὁ μόνος ἄμφω, Θεὸς τε καὶ ἄνθρωπος, ἀπάντων ἡμῖν αἴτιος ἀγαθῶν· παρ' οὗ τὸ εὖ ζῆν ἐκδιδασκόμενοι εἰς αἰδίων ζωὴν παραπεμπόμεθα. κατὰ γὰρ τὸν Θε-
 10 σπέσιον ἐκεῖνον τοῦ κυρίου ἀπόστολον, ἥ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπεφάνη, παιδείουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι· προσδεχόμενοι τὴν
 15 μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ^{*)}. τοῦτό ἐστι τὸ ἄσμα τὸ καινὸν, ἡ ἐπιφάνεια, ἡ νῦν ἐκλάμψασα ἐν ἡμῖν τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος καὶ προόντος λόγου· ἐπεφάνη δὲ ἑναγχος ὁ προὖν σωτήρ· ἐπεφάνη
 20 ὁ ἐν τῷ ὄντι ὢν, ὅτι ὁ λόγος, ὃς ἦν πρὸς τὸν Θεόν, διδάσκαλος ἐπεφάνη, ᾧ τὰ πάντα δεδημιουργηται· λόγος ὁ καὶ τὸ ζῆν ἐν ἀρχῇ μετὰ τοῦ πλάσαι παρασχῶν, ὡς δημιουργὸς, τὸ εὖ ζῆν ἐδίδαξεν, ἐπιφανείς ὡς διδάσκαλος, ἵνα τὸ αἰεὶ ζῆν ὑστερον ὡς Θεὸς χο-
 25 ρηγήσῃ. ὁ δὲ, οὗ νῦν γε πρῶτον ᾠκτεῖρεν ἡμᾶς τῆς πλάνης, ἀλλ' ἀνώθεν ἀρχῆθεν· νῦν δὲ ἤδη ἀπολυμένους ἐπιφανείς περισέσωκεν. τὸ γὰρ πονηρὸν καὶ ἔρπυστικὸν θηρίον γοητεῦον κατυδουλοῦται καὶ αἰκίζεται εἰς ἔτι νῦν τοὺς ἀνθρώπους, ἕμοι δοκεῖν,
 30 βαρβαρικῶς τιμωρούμενον, οἱ νεκροῖς τοὺς αἰχμαλώτους συνδεῖν λέγονται σώμασιν, ἔστι ἂν αὐτοῖς καὶ σπυσαπῶσιν. ὁ γοῦν πονηρὸς οὕτως τύραννος καὶ δράκων, οὗς ἂν οἶός τε εἶη ἐκ γενετῆς σφετερίσασθαι λίθοις καὶ ξύλοις καὶ ἀγάμμασι καὶ τοιούτοις τισὶν

*) Tit. 2, 11—13.

εἰδῶλοις προσγίγξας τῷ δεισιδαιμονίας ἀθλίῳ δεσμῷ.
 τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον ζῶντας ἐπιγέρον συνέθαψεν
 αὐτοῖς, ἔστι ἂν καὶ συμφθαρωσιν. οὐδὲ χάριν—εἰς
 γὰρ ὁ ἀπατεῶν ἔνωθεν μὲν τὴν Εἴαν, νῦν δὲ ἤδη
 5 καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εἰς θάνατον ὑπογέρον
 εἰς καὶ αὐτὸς ἐπίκουρος καὶ βοηθὸς ἡμῖν ὁ κύριος,
 προμηθίων ἀρχῆθεν προφητικῶς· νῦν δὲ ἤδη καὶ
 ἔναργῶς εἰς σωτηρίαν παρακαλῶν.

§. 8. Φίγωμεν οὖν ἀποστολικῇ πειθόμενοι πα-
 10ραγγελία “τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ
 πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπει-
 θείας” *)· καὶ τῷ σωτῆρι τῷ κυρίῳ προσδράμωμεν, ὃς
 καὶ νῦν καὶ αἰεὶ προὔτρεπεν εἰς σωτηρίαν, διὰ τερά-
 των καὶ σημείων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν ἐρήμῳ, διὰ P. 8
 15τε τῆς βάτου καὶ τῆς ἀκολουθούσης χάριτι φιλαν- Pott.
 θρωπίας θεραπείνης δίκην Ἑβραίοις νεφέλης. τούτῳ
 μὲν δὴ τῷ φόβῳ τοὺς σκληροκαρδίους προὔτρεπεν·
 ἤδη δὲ καὶ διὰ Μωϊσέως τοῦ πανσόφου καὶ τοῦ φι-
 λαλήθους Ἡσαΐου καὶ παντὸς τοῦ προφητικοῦ χοροῦ
 20λογικώτερον ἐπὶ τὸν λόγον ἐπιστρέφει τοὺς τὰ ὦτα κε-
 κτημένους· καὶ ἔσθ’ ὅπη μὲν λουδορεῖται· ἔστιν δ’ οὐ
 καὶ ἀπειλεῖ· τοῖς δὲ καὶ θρηνηῖ τῶν ἀνθρώπων· ἴδει
 δὲ ἄλλοις, καθάπερ ἰατρὸς ἀγαθὸς τῶν νοσοῦντων
 σωμάτων τὰ μὲν καταπλάττων, τὰ δὲ καταλαείνων,
 25τὰ δὲ καταντλῶν, τὰ δὲ καὶ σιδήρῳ διαίρων, ἐπι-
 καίων δὲ ἄλλα, ἔστι δ’ οὐ καὶ ἀποπρίων, εἴ πως
 οἶον τε κἂν παρὰ μέρος ἢ μέλος τὸν ἀνθρωπον ὑγιᾶ-
 ναι· πολίφωνός γε ὁ σωτῆρ καὶ πολύτροπος εἰς ἀν-
 θρώπων σωτηρίαν, ἀπειλῶν νουθετεῖ, λουδοροίμενος
 30ἐπιστρέφει, θρηνῶν ἔλειε, ψάλλων παρακαλεῖ, διὰ
 βάτου λαλεῖ, ὅτι σημείων ἐκεῖνοι καὶ τεράτων ἔχρη-
 ζον, καὶ τῷ πνερὶ δεδίτεται τοὺς ἀνθρώπους, ἀνά-
 πτων ἐκ κίονος τὴν φλόγα, δεῖγμα ὁμοῦ χάριτος καὶ
 φόβου, ἐὰν ὑπακούσης, τὸ φῶς, ἐὰν παρακούσης, τὸ

*) Ephes. 2, 2.

πῦρ. ἐπειδὴ δὲ καὶ κίονος καὶ βάτου ἢ σὰρξ τιμιω-
 τέρα, προφητῆται μετ' ἐκεῖνα φθέγγονται, αὐτὸς ἐν
 Ἡσαΐα ὁ κύριος λαλῶν, αὐτὸς ἐν Ἠλίᾳ, ἐν στόματι
 προφητῶν αὐτός· σὺ δὲ ἄλλ' εἰ προφήταις μὴ πι-
 5 στεύεις, μῦθον δὲ ὑπολαμβάνεις καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ
 τὸ πῦρ, αὐτός σοι λαλήσει ὁ κύριος, ὃς ἐν μορφῇ
 Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὲν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα
 Θεῷ· ἐκένωσε δὲ ἑαυτὸν***) ἡ φιλοικτίρωμα Θεός, σω-
 σαι τὸν ἄνθρωπον γλιχόμενος· καὶ αὐτὸς ἤδη σοι
 10 ἐναργῶς ὁ λόγος λαλεῖ, δυσωπῶν τὴν ἀπιστίαν. ναί
 φημι ὁ λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος γενόμενος, ἵνα
 δὴ καὶ σὺ παρὰ ἄνθρωπον μάθῃς, πῆ ποτε ἄρα ἄν-
 θρωπος γένηται Θεός.

§. 9. Εἴτ' οὐκ ἄτοπον, ὦ φίλοι, τὸν μὲν Θεὸν
 15 αἰεὶ προτρέπειν ἡμᾶς ἐπ' ἀρετὴν· ἡμᾶς δὲ ἀναδύεσθαι
 τὴν ὠφέλειαν καὶ ἀναβάλλεσθαι τὴν σωτηρίαν; ἢ
 γὰρ οὐχὶ καὶ Ἰωάννης ἐπὶ σωτηρίαν παρακαλεῖ καὶ
 τὸ πᾶν γίνεται φωνὴ προτρεπτικῆ; πυθώμεθα τοίνυν
 αὐτοῦ, τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν**); Ἠλίας μὲν οὐκ
 20 ἔρεῖ, Χριστὸς δὲ εἶναι ἀρνήσεται· φωνὴ δὲ ὁμολο-
 γήσει ἐν ἐρήμῳ βοῶσα***). τίς οὖν ἔστιν Ἰωάννης;
 ὡς τύπῳ λαβεῖν, ἐξέστω εἰπεῖν, φωνὴ τοῦ λόγου
 προτρεπτικῆ ἐν ἐρήμῳ βοῶσα. τί βοᾷς, ὦ φωνή;
 εἰπέ καὶ ἡμῖν. Εὐθείας ποιεῖτε τὰς ὁδοὺς κυρίου†).

P. 4 πρόδρομος Ἰωάννης καὶ ἡ φωνὴ πρόδρομος τοῦ
 Sylb. λόγου, φωνὴ παρακλητικῆ, προετοιμάζουσα εἰς σω-
 τηρίαν, φωνὴ προτρέπουσα εἰς κληρονομίαν οὐρα- P. 9
 νῶν· δι' ἣν ἡ στεῖρα καὶ ἔρημος ἄγονος οὐκέτι. ταύ- Pott.
 την μοι τὴν κνοφορίαν προεθέσπισεν ἀγγέλου φωνή·
 30 πρόδρομος ἦν κακείνη τοῦ κυρίου, στεῖραν εὐαγγελίζο-
 μένη γυναῖκα, ὡς Ἰωάννης τὴν ἔρημον. διὰ ταύτην
 τοίνυν τοῦ λόγου τὴν φωνὴν ἡ στεῖρα εὐτεχνεῖ καὶ
 ἡ ἔρημος καρποφορεῖ. αἱ πρόδρομοι τοῦ κυρίου φω-

*) Philipp. 3, 6 sq. **) Hom. Odys. τ, 105. ***) Io-
 ann. 1, 23. †) Iesai. 40, 3.

καὶ δίο, ἀγγέλου καὶ Ἰωάννου, αἰνίττονται μοι τὴν
 ἐναπόκειμένην σωτηρίαν, ὡς ἐπιφανέντος τοῦ λόγου
 τοῦδε εὐτεκνίας ἡμῶς· καρπὸν ἀπενέγκασθαι, ζωὴν
 αἰδίου. ἄμφω γοῦν ἐς ταῦτὸν ἀγαγοῦσα τὰ φωνὰ ἢ
 5 γραφὴ σαφηνίζει τὸ πᾶν· ἀκουσάτω ἢ οὐ τίκτουσα·
 ῥηξάτω φωνὴν ἢ οὐκ ἰδίνουσα, ὅτι πλείονα τὰ τέκνα
 τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα·***)
 ἄνδρα ἡμῖν εὐηγγελίζετο ἄγγελος, ἡμᾶς προὔτρεπεν
 Ἰωάννης νοῆσαι τὸν γεωργόν, ζητῆσαι τὸν ἄνδρα.
 10 εἷς γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς οὗτος, ὁ τῆς στείρας ἀνὴρ, ὁ
 τῆς ἐρήμου γεωργός, ὁ τῆς θείας ἐμπλήσας δυνάμεως
 καὶ τὴν στείραν καὶ τὴν ἔρημον. ἐπεὶ γὰρ πολλὰ τὰ
 τέκνα τῆς εὐγενοῦς, ἅπαις δὲ ἦν δι' ἀπειθείαν, ἢ πο-
 λύπαις ἀνέκαθεν Ἑβραία γυνή· ἢ στείρα τὸν ἄνδρα
 15 λαμβάνει καὶ ἢ ἔρημος τὸν γεωργόν· εἶτα ἢ μὲν καρ-
 πῶν, ἢ δὲ πιστῶν, ἄμφω δὲ μητέρες διὰ τὸν λό-
 γον· ἀπίστοις δὲ εἰς ἔτι νῦν καὶ στείρα καὶ ἔρημος
 περιλείπεται.

§. 10. Ὁ μὲν Ἰωάννης, ὁ κήρυξ τοῦ λόγου,
 20 ταύτη πῆ παρεκάλει**) ἐτοιμοὺς γίνεσθαι εἰς θεοῦ
 τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ τοῦτο ἦν, ὃ ἠνίττετο
 ἢ Ζαχαρίου σιωπῆ, ἀναμένουσα τὸν πρόδρομον τοῦ
 Χριστοῦ καρπὸν, ἵνα τῆς ἀληθείας τὸ φῶς, ὁ λόγος
 τῶν προφητικῶν αἰνιγμάτων, τὴν μυστικὴν ἀπολύ-
 25 σσηται σιωπῆν, εὐαγγέλιον γενόμενος. σὺ δὲ εἰ ποθεῖς
 ἰδεῖν ὡς ἀληθῶς τὸν θεόν, καθαρσίῳν μεταλάμβανε
 θεοπρεπιῶν, οὐ δάρνης πετάλων καὶ ταιριῶν τινῶν
 ἐρίῳ καὶ πορφύρα πεποικιλμένων· δικαιοσύνην δὲ ἀνα-
 δησάμενος καὶ τῆς ἐγκρατείας τὰ πέταλα περιθέμενος
 30 πολυπραγμόνι Χριστόν· ἐγὼ γὰρ εἰμι ἢ θίρα***),
 φησί που· ἦν ἐκμαθεῖν δεῖ νοῆσαι θελήσασι τὸν θε-
 ὸν, ὅπως ἡμῖν ἀθρόας τῶν οὐρανῶν ἀναπετύσῃ πύ-
 λας· λογικαὶ γὰρ αἱ τοῦ λόγου πύλαι, πίστεως ἀνοιγνύ-

*) Iesai. 54, 1.

**) Matth. 3, 3.

***) Ioann.

μεναι κλειδί· θεὸν οὐδεὶς ἔγνω, εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ
 ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ.”*) θύραν δὲ εὖ οἶδ’ ὅτι P. 10
 τὴν ἀποκεκλεισμένην τέως ὁ ἀνοίγνυς, ὕστερον ἀπο- Pott.
 καλύπτει τῆνδον καὶ δείκνυσιν ἅ μὴδὲ γινῶναι οἶόν τε
 5 ἦν πρότερον, εἰ μὴ διὰ Χριστοῦ πεπορευμένοις, δι’
 οὗ μόνου θεὸς ἐποπτεύεται.

Cap. II.

§. 11. Ἄδυστα τοίνυν ἄθεα μὴ πολυπραγμανεῖτε
 μηδὲ βαράθρων στόματα, τερατείας ἔμπλεα ἢ λέβη-
 τα Θεσπρωταῖον ἢ τρίποδα Κιρραῖον ἢ Δωδωναῖον
 10 χαλκεῖον· γεράνδρονον δὲ ψάμμοις ἐρήμιας τετιμημέ-
 νον καὶ τὸ αὐτόθι μαντεῖον αὐτῇ δροῦ μεμαρασμέ-
 νον μύθοις γεγηρακόσι καταλείψατε. σεσίγηται γοῦν
 ἢ Κασταλίας πηγὴ καὶ Κολοφῶνος ἄλλη πηγὴ καὶ
 τὰ ἄλλα ὁμοίως τέθνηκε νάματα μαντικά· καὶ δὴ
 15 τοῦ τύφου κενὰ ὄψε μὲν, ὅμως δ’ οὖν διελήλεγχται
 τοῖς ἰδίοις συνεκρεῦσαντα μύθοις. διήγησαι ἡμῖν καὶ
 τῆς ἄλλης μαντικῆς, μᾶλλον δὲ μανικῆς, τὰ ἄχρη-
 στα χρηστήρια· τὸν Κλάριον, τὸν Πύθιον, τὸν Δι-
 20 δυμῆα, τὸν Ἀμφιάρεω, τὸν Ἀπόλλω, τὸν Ἀμφίλο-
 πον· εἰ δὲ βούλει, καὶ τερασκόπους καὶ οἰωνοσκό-
 πους καὶ τοὺς ὄνειρων κριτὰς ἀνιέρου σὺν αὐτοῖς·
 στήσον δὲ ὁμοῦ παρὰ τὸν Πύθιον τοὺς ἄλευρο- P. 11
 μάντις ἄγων καὶ κριθομάντις καὶ τοὺς εἰσέτι παρὰ Pott.
 τοῖς πολλοῖς τετιμημένους ἐγγαστριμύθους· ναὶ μὴν
 25 ἄδυστα Αἰγυπτίων καὶ Τυρροηνῶν νεκρομαντεῖα σκοτία
 παραδιδόσθων. μανικά ταῦτα ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπων
 ἀπίστων σοφιστήρια καὶ πλάνης ἀκράτου κυβευτήρια·
 συνέμποροι τῆσδε τῆς γοητείας αἴγες, αἱ ἐπὶ μαντι-
 κὴν ἠσκημένοι καὶ κόρακες ἀνθρώποις χρᾶν ὑπὸ ἀν-
 30 θρώπων διδασκόμενοι.

*) Matth. 11, 27.

§. 12. Τί δ' εἴ σοι καταλέγοιμι τὰ μυστήρια; οὐκ ἔξορχήσομαι μὲν, ὥσπερ Ἀλκιβιάδην λέγουσιν, ἀπογυμνώσω δὲ εὖ μάλα ἀνὰ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον τὴν γοητείαν τὴν ἐγκεκοιμημένην αὐτοῖς καὶ αὐτοὺς
 5 γε τοὺς καλουμένους ὑμῶν θεοὺς, ὧν αἱ τελεταὶ μυστικάι, οἷον ἐπὶ σκηνῆς τοῦ βίου τοῖς τῆς ἀληθείας ἐκκυκλήσω θεαταῖς. Διόνυσον μαινόλην ὀργιάζουσι Βάχχοι ὁμοφαγία τὴν ἱερομανίαν ἄγοντες καὶ τελίσκουσι τὰς κραινομίας τῶν φόνων, ἀνεστεμμένοι
 10 τοῖς ὄφειν, ἐπολολύζοντες Ἐὐάν. Ἐὐάν ἐκείνην, δι' ἣν ἡ πλάνη παρηκολοίθησε. καὶ σημεῖον ὀργίων βακχικῶν ὄφεις ἐστὶ τετελεσμένος. αὐτίκα γοῦν κατὰ τὴν ἀκριβῆ τῶν Ἑβραίων φωνὴν τὸ ὄνομα τὸ Ἐὐία δασυνόμενον ἐρμηνεύεται ὄφεις ἢ θήλεια. *Δηὼ P. 12*
 15 δὲ καὶ Κόρη δρᾶμα ἤδη ἐγενέσθην μυστικόν· καὶ τὴν *Pott.* πλάνην καὶ τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὸ πένθος αὐταῖν Ἐλευσίς δαδουχεῖ.

§. 13. Καί μοι δοκεῖ τὰ ὄργια καὶ τὰ μυστήρια δεῖν ἐτυμολογεῖν, τὰ μὲν ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς *Δη-*
 20 οῦς, τῆς πρὸς Δία γεγενημένης, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ μύσους τοῦ συμβεβηκότος περὶ τὸν Διόνυσον· εἰ δὲ καὶ ἀπὸ Μνουῆτιός τινος Ἀττικοῦ, ὃν ἐν κνηγίῳ διαφθαρῆναι Ἀπολλόδωρος λέγει, οὐ φθόνος ὑμῶν δεδοξάσθαι τὰ μυστήρια ἐπιτυμβίῳ τιμῇ. πάρεστι δὲ καὶ ἄλλως
 25 μυστήριά σοι νοεῖν, ἀντιστοιχούντων τῶν γραμμάτων, τὰ μυστήρια· θηρεύουσι γὰρ εἰ καὶ ἄλλοι τινές, ἀτὰρ δὴ καὶ οἱ μῦθοι οἱ τοιοῖδε Θρακῶν τοὺς βαρβαρικῶ-
 P. 5 τάτους, Φρυγῶν τοὺς ἀνοητοτάτους, Ἑλλήνων *Sylb.* τοὺς δεισιδαίμονας. ὅλοιτο οὖν ὁ τῆσδε ἄρχας τῆς
 30 ἀπάτης ἀνθρώποις, εἴτε ὁ Δάρδανος, ὁ μητρὸς θεῶν καταδείξας τὰ μυστήρια, εἴτε Ἡετίων, ὁ τὰ Σαμοθρακῶν ὄργια καὶ τελετὰς ὑποστησάμενος, εἴτε ὁ Φρυγῆς ἐκεῖνος ὁ Μίδας, ὁ παρὰ τοῦ Ὀδρίσου μαθῶν,
 35 ἀπάτην· οὐ γὰρ με ὁ Κύπριος ὁ νησιώτης Κνύρας παραπέσαι πότ' ἄν, τὰ περὶ τὴν Ἀφροδίτην μαχλῶντα

ἔργια ἐκ νεκτὸς ἡμέρα παραδοῦναι τολμήσας, φιλο-
τιμούμενος θυάσαι πόρνην πολίτιδα. Μελάμποδα
δὲ τὸν Ἀμυθάνοσ ἀλλοι φασὶν ἐξ Αἰγύπτου μετα-
κομίσει τῇ Ἑλλάδι τὰς Δηοῦς ἑορτὰς, πένθος ὑμνού-
5 μενον τούτους ἔγωγ' ἂν ἀρχεκάκους φήσαιμι μύ- P. 13
θων ἀθέων καὶ δεισιδαιμονίας ὀλεθρίου πατέρας, Pott.
σπέσμα κακίας καὶ φθορᾶς ἐγκαταφρυτεύσαντας τῷ
βίῳ τὰ μυστήρια.

§. 14. Ἦδη δέ, καὶ γὰρ καιρὸς, αὐτὰ ὑμῶν
10 τὰ ἔργια ἐξελέγξω, ἀπάτης καὶ τερατείας ἔμπλεα.
καὶ εἰ μεμίησθε, ἐπιγέλασσεσθε μᾶλλον τοῖς μύθοις
ὑμῶν τούτοις τοῖς τιμωμένοις. ἀγορεύω δὲ ἀναφαν-
δὸν τὰ κεκρυμμένα, οὐκ αἰδούμενος λέγειν, ἢ προσ-
κνεῖν οὐκ αἰσχύνεσθε. ἡ μὲν οὖν ἀφρογενῆς τε καὶ
15 κνπρογενῆς, ἡ Κινύρα φίλη, τὴν Ἀφροδίτην λέγω,
τὴν φιλομηδέα, ὅτι μηδέων ἐξεφαάνθη*), μηδέων
ἐκείνων τῶν ἀποκεκομμένων οὐρανοῦ, τῶν λάγγων, τῶν
μετὰ τὴν τομὴν τὸ κῆμα βεβιασμένων· ὡς ἀσελγῶν
ἱμῖν μορίων ἄξιος Ἀφροδίτη γίνεται καρπός. ἐν ταῖς
20 τελεταῖς ταύτης τῆς πελαγίας ἡδονῆς τεκμήριον τῆς
γονῆς ἁλῶν χόνδρος καὶ φαλλὸς τοῖς μνουμένοις
τὴν τέχνην τὴν μοιχικὴν ἐπιδίδοται νόμισμα δὲ εἰσφέ-
ρουσιν αὐτῇ οἱ μνούμενοι, ὡς ἑταῖρας ἔρασταί.

§. 15. Δηοῦς δὲ μυστήρια καὶ Διὸς πρὸς μη-
25 τέρα Δῆμητρον ἀφροδίσοι συμπλοκαὶ καὶ μήρις, οὐκ
οἶδ' ὅτι φῶ λοιπὸν, μητρὸς ἢ γυναικὸς, τῆς Δηοῦς.
ἧς δὴ χάριν Βοιωτῶ προσηγορευθῆναι λέγεται, ἰκετη-
ρῖαι Διὸς καὶ πόμα χολῆς καὶ καρδιουλκίαι καὶ ἄρ-
ρητουργίαι ταῦτα οἱ Φρόγεις τελίσκουσιν Ἀττιδι καὶ
30 Κυβέλλῃ καὶ Κορύβασιν. τεθρυλήκασιν δέ, ὡς ἄρα
ἀποσπάσας ὁ Ζεὺς τοῦ κριοῦ τοὺς διδύμοις, φέρων
ἐν μέσοις ἔρριψε τοῖς κόλποις τῆς Δηοῦς, τιμωρίαν
ψευδῆ τῆς βιαίας συμπλοκῆς ἐκτιννύων, ὡς ἑαυτὸν
δῆθεν ἐκτεμῶν. τὰ σύμβολα τῆς μνήσεως ταύτης ἐκ

*) Hesiod. Theog. 200.

περιουσίας παρατεθέντα, οἶδ' ὅτι κινήσει γέλωτα, κὰν μὴ γελασεῖουσιν ὑμῖν διὰ τοὺς ἐλέγχους· ἐκ P. 14
 τυμπάνου ἔφαγον, ἐκ κυμβάλου ἔπιον· ἐκερνοφό- Pott.
 ρησα· ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδνουν. ταῦτα οὐχ ὕβρις
 5 τὰ σύμβολα; οὐ χλεύη τὰ μυστήρια;

§. 16. Τί δ' εἰ καὶ τὰ ἐπίλοιπα προσθήην;
 κῦει μὲν ἡ Δημήτηρ· ἀνατρέφεται δὲ ἡ Κόρη μί-
 γνυται δ' αὐτῆς ὁ γεννήσας οὗτος Ζεὺς τῇ Φερε-
 φάττῃ, τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ, μετὰ τὴν μητέρα τὴν Δηῶ,
 10 ἐκλαθόμενος τοῦ προτέρου μύθους· πατὴρ καὶ φθο-
 ρεὺς κόρης ὁ Ζεὺς καὶ μίγνυται δράκων γενόμενος,
 ὃς ἦν, ἐλεγχθεῖς. Σαβαζίων γοῦν μυστηρίων σύμβο-
 λον τοῖς μνουμένοις ὁ διὰ κόλπου θεός· δράκων δέ
 ἐστιν οὗτος, διεκόμενος τοῦ κόλπου τῶν τελουμένων,
 15 ἔλεγχος ἀκρασίας Διός. κῦει καὶ ἡ Φερεφάττα παῖ-
 δα ταυρόμορφον· ἀμέλει, φησί τις ποιητῆς εἰδωλι-
 κός, ταῦρος [πατῆρ] δράκοντος καὶ πατῆρ ταύρου
 δράκων ἐν ἔρει τὸ κρῖφιον βουκόλος τὸ κέντρον,
 βουκολικὸν οἶμαι τὸ κέντρον τὸν νάρθηκα ἐπικαλῶν,
 20 ὃν δὴ [κάλον] ἀναστρέφουσιν οἱ βᾶκχοι.

§. 17. Βούλει καὶ τὰ Φερεφάττης ἀνθολόγια
 διηγῆσωμαί σοι καὶ τὸν κάλαθον καὶ τὴν ἀρπαγὴν
 τὴν ὑπὸ Αἰδωνέως καὶ τὸ σχίσμα τῆς γῆς καὶ τὰς
 ἕς τὰς Εὐβουλέως τὰς συγκαταποθείσας ταῖν θεαῖν·
 25 δι' ἣν αἰτίαν ἐν τοῖς θεσμοφορίοις μεγαρίζοντες χόι-
 ρους ἐκβάλλουσιν; ταύτην τὴν μυθολογίαν αἱ γυναῖ-
 κες ποικίλως κατὰ πόλιν ἐορτάζουσιν, θεσμοφορία,
 σκιροφορία, ἀρρητοφορία, πολυτρόπως τὴν Φερε- P. 15
 φάττης ἐκτραγωδοῦσαι ἀρπαγὴν. τὰ γὰρ Διονύ- Pott.
 30 σον μυστήρια τέλειον ἀπάνθρωπα· ὃν εἰσέτι παῖδα
 ὄντα ἐνόπλιον κινήσει περιχορευόντων Κουρήτων, δό-
 λω δὲ ὑποδύντων Τιτάνων, ἀπατήσαντες παιδαριώ-
 δεσιν ἀθύρμασιν οὗτοι δὴ οἱ Τιτᾶνες διέσπασαν, ἔτι
 νηπίαχον ὄντα, ὡς ὁ τῆς τελετῆς ποιητῆς Ὀρφεὺς
 35 φησιν ὁ Θράκιος

κῶνος καὶ ῥόμβος καὶ παίγνια καμπεσίγνια,
μῆλά τε χρύσεια καλὰ παρ' Ἑσπερίδων λιγυφώνων.

§. 18. Καὶ τῆσδε ὑμῖν τῆς τελετῆς τὰ ἀχρεῖα
σύμβολα οὐκ ἀχρεῖον εἰς κατάγνωσιν παραθέσθαι
5 ἀστράγαλος, σφαῖρα, στροβίλος, μῆλα, ῥόμβος, ἔσο-
πτρον, πόκος. Ἀθηνᾶ μὲν οὖν τὴν καρδίαν τοῦ Διο-
νύσου ὑφελομένη, Παλλὰς ἐκ τοῦ πάλλειν τὴν καρ-
δίαν προσηγορεύθη· οἱ δὲ Τιτῆνες, οἱ καὶ διασπά-
σαντες αὐτὸν, λέβητά τινα τρίποδι ἐπιθέντες καὶ τοῦ
10 Διονύσου ἐμβαλόντες τὰ μέλη, καθήψουν πρότερον·
ἐπειτα ὀβελίσκοις περιπέραντες ὑπείρεχον Ἡφαίστοιο*).
Ζεὺς δὲ ὕστερον ἐπιφανείς, εἰ θεὸς ἦν, τάχα πού
τῆς κνίσσης τῶν ὀπτωμένων κρεῶν μεταλαβὼν, ἧς
δὴ τὸ γέρας λαχεῖν**) ὁμολογοῦσιν ὑμῶν οἱ θεοὶ, κε-
15 ραννῶ τοὺς Τιτῆνας αἰκίζεται καὶ τὰ μέλη τοῦ Διο-
νύσου Ἀπόλλωνι τῷ παιδί παρακατατίθεται καταδά-
ψαι. ὁ δὲ, οὐ γὰρ ἠπέιθησε Διὶ, εἰς τὸν Παρνασ-
P. 6 σὸν φέρων κατατίθεται διεσπασμένον τὸν νεκρὸν.
Syll. §. 19. Εἰ θέλεις δ' ἐποπτεῦσαι καὶ τὰ Κορυβάν-
20 τῶν ὄργια, τὸν τρίτον ἀδελφὸν ἀποκτείναντες οὐ- P. 16
τοι, τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ φοινικίδι ἐπεκαλύψα- Pott.
την καὶ καταστέψαντε ἐθαψάτην, φέροντες ἐπὶ χαλ-
κῆς ἀσπίδος ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου. καὶ
ταῦτ' ἔστι τὰ μυστήρια, συνελόντι φάναι, φόνοι καὶ
25 τῆφοι· οἱ δὲ ἱερεῖς οἱ τῶνδε, οὓς ἀνακτοτελέστας,
οἷς μέλον καλεῖν, καλοῦσι, προσεπιτερατεύονται τῆ
συμφορᾷ, ὀλόριζον ἀπαγορευόντες σέλινον ἐπὶ τραπέ-
ζης τιθέναι· αἰόνται γὰρ δὴ ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ ἀπορρο-
έντος τοῦ Κορυβαντικοῦ τὸ σέλινον ἐκπερυκέναι ὡς-
30 περ ἀμέλει καὶ αἱ θερμοφοριάζουσαι τῆς ροιᾶς τοὺς
κόκκους παραφυλάττουσιν ἐυθίειν· τοὺς ἀποπεπτωκό-
τας χαμαὶ ἐκ τῶν τοῦ Διονύσου αἵματος σταγόνων
βεβλαστηκέναι νομίζουσι τὰς ροιᾶς. Καβείρους δὲ
τοὺς Κορυβαντας καλοῦντες καὶ τελετὴν Καβειρικὴν

*) Cf. Homer. Iliad. β. 426 sqq. **) Cf. Ibid. δ. 49.

καταγγέλλουσιν· αὐτῶ γὰρ δὴ τούτῳ τῷ ἀδελφοκτό-
 νῳ, τὴν κίστην ἀνελομένῳ, ἐν ἧ τὸ τοῦ Διονύσου
 αἰδοῖον ἀπέκειτο, εἰς Τυρροηλίαν κατήγαγον, εὐκλειοῦς
 ἔμποροι φορτίου· κἀνταῦθα διετριβέτην, φρυγάδε ὄν-
 5 τε, τὴν πολυτίμητον εὐσεβείας διδασκαλίαν, αἰδοῖα
 καὶ κίστην, θρησκευεῖν παραθεμένῳ Τυρροηοῖς. δι'
 ἦν αἰτίαν οὐκ ἀπεικότως τὸν Διονύσον τινες Ἄτιν
 προσαγορεύεσθαι θέλουσιν, αἰδοῖων ἰστερημένον.

§. 20. Καὶ τί θαναμιστὸν εἰ Τυρροηοὶ οἱ βάρ-
 10 βαροὶ αἰσχροῖς οὕτω τελίσκονται παιδήμασιν, ὅπου
 γε Ἀθηναίοις καὶ τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι, αἰδοῦμαι καὶ λέ-
 γειν, αἰσχύνῃς ἔμπλεως ἢ περὶ τὴν Διῶ μυθολογία,
 ἀλωμένη γὰρ ἢ Διῶ κατὰ ζήτησιν τῆς θυγατρὸς τῆς
 Κόρης περὶ τὴν Ἐλευσίνα — τῆς Ἀττικῆς δέ ἐστι τοῦ-
 15 το τὸ χωρίον — ἀποκάμνει καὶ φροῦτι ἐπικαθίζει λυπου-
 μένη. τοῦτο τοῖς μνουμένοις ἀπάγορεύεται εἰς ἔτι νῦν,
 ἵνα μὴ δοκοῖεν οἱ τετελεσμένοι μιμεῖσθαι τὴν ὀδυρο-
 μένην. ὥκουν δὲ τηλικάδε τὴν Ἐλευσίνα οἱ γη- P. 17
 γενεῖς· ὀνόματα αὐτοῖς Βαυβῶ καὶ Δυσαύλης καὶ Ρολλ.
 20 Τριπτόλεμος, ἔτι δὲ Εὐμολπὸς τε καὶ Εὐβουλεύς·
 βουκόλος ὁ Τριπτόλεμος ἦν, ποιμὴν δὲ ὁ Εὐμολπος,
 συβώτης δὲ ὁ Εὐβουλεύς· ἀφ' ὧν τὸ Εὐμολπιδῶν
 καὶ τὸ κηρύκων τὸ ἱεροφαντικὸν δὴ τοῦτο Ἀθήνησι
 γένος ἦνθησεν. καὶ δὴ — οὐ γὰρ ἀνήσω μὴ οὐχὶ εἰπεῖν —
 25 ξενίσασα ἢ Βαυβῶ τὴν Διῶ, ὀρέγει κυκεῶνα αὐτῇ.
 τῆς δὲ ἀναινομένης λαβεῖν καὶ πιεῖν οὐκ ἐθελοῦσης —
 πενθήρης γὰρ ἦν — περιαλγῆς ἢ Βαυβῶ γενομένη, ὡς
 ὑπεροραθεῖσα δῆθεν, ἀναστέλλεται τὰ αἰδοῖα καὶ ἐπι-
 δεικνύει τῇ θεῷ. ἢ δὲ τέρεται τῇ ὄψει ἢ Διῶ καὶ
 30 μόλις ποτὲ δέχεται τὸ ποτὸν, ἡσθεῖσα τῷ θεάματι.

§. 21. Ταῦτ' ἐστι τὰ κρύφια τῶν Ἀθηναίων
 μυστήρια. ταῦτά τοι καὶ Ὀρφεὺς ἀναγράφει. παρα-
 δήσομαι δέ σοι αὐτὰ τοῦ Ὀρφέως τὰ ἔπη, ἵν' ἔχῃς
 μάρτυρα τῆς ἀναισχυντίας τὸν μυσταγωγόν·
 35 ὡς εἰποῦσα πέπλους ἀνεσύρατο, δεῖξε δὲ πάντα
 σώματος οὐδὲ πρόποντα τύπον· παῖς δ' ἦεν Ἰακχος,

χειρί τέ μιν ῥίπτασκε γελῶν Βαυβοῦς ὑπὸ κόλποις· P. 18
 ἦ δ' ἐπεὶ οὖν ἐνόησε θεὰ, μείδῃσ' ἐνὶ θυμῷ, Pott.
 δέξατο δ' αἰόλον ἄγγελος, ἐν ᾧ κυκεῶν ἐνέκειτο.

Κᾶστι τὸ σύνθημα Ἐλευσινίων μυστηρίων· ἐνήστευ-
 5 σα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης, ἔγγυσάμε-
 νος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην.
 καλὰ γε τὰ θεάματα καὶ θεᾶ πρόποντα.

§. 22. Ἄξια μὲν οὖν νυκτὸς τὰ τελέσματα καὶ
 πυρὸς καὶ τοῦ μεγαλήτορος, μᾶλλον δὲ ματαιόφρο-
 10 νος Ἐρεχθιδῶν δήμου· πρὸς δὲ καὶ τῶν ἄλλων
 Ἑλλήνων, οὐστίνας μένει τελευτήσαντας, ἄσσα οὐ-
 δὲ ἔλπονται. τίσι δὴ μαντεύεται Ἡράκλειτος ὁ P. 19
 Ἐφέσιος; νυκτιπόλοις, μάγοις, βύχχοις, λήναις, μύ- Pott.
 σταις· τούτοις ἀπειλεῖ τὰ μετὰ θάνατον, τούτοις μαν-
 15 τεύεται τὸ πῦρ· τὰ γὰρ νομιζόμενα κατ' ἀνθρώπους
 μυστήρια ἀνιερωστὶ μνοῦνται. νόμος οὖν καὶ ὑπό-
 ληψις κενὴ καὶ τοῦ δράκοντος τὰ μυστήρια ἀπάτη
 τίς ἐστι, θρησκευομένη τὰς ἀμνήτους ὄντως μνήσεις
 καὶ τὰς ἀνοργιάστους τελετὰς εὐσεβεῖα νόθῳ προστρε-
 20 πομένων. οἷαι δὲ καὶ αἱ κίσται αἱ μυστικαί· δεῖ γὰρ
 ἀπογυμνῶσαι τὰ ἅγια αὐτῶν καὶ τὰ ἄρρητα ἐξεπιεῖν·
 οὐ σησαμαῖ ταῦτα καὶ πυραμίδες καὶ τολύπαι καὶ
 πόπανα πολυόμφαλα, χόνδροι τε ἁλῶν καὶ δράκων,
 ὄργιον Διονύσου Βασσόρου; οὐχὶ δὲ ῥοιαὶ πρὸς τοῖς-
 25 δε καὶ κραδίαι, νάρθηκὲς τε καὶ κιττοί; πρὸς δὲ καὶ
 φθοῖς καὶ μήκωνες; ταῦτ' ἐστὶν αὐτῶν τὰ ἅγια·
 καὶ προσέτι τῆς Θέμιδος τὰ ἀπόρρητα σύμβολα, ὄρι-
 γανον, λύχνος, ξίφος, κτεῖς γυναικεῖος, ὃ ἐστὶν, εὐφήμως
 καὶ μυστικῶς εἰπεῖν, μόριον γυναικεῖον. ὡ τῆς ἐμφανοῦς
 30 ἀναισχυντίας. πάλαι μὲν ἀνθρώποις σωφρονοῦσιν
 ἐπικάλυμμα ἠδονῆς νῆξ ἦν σιωπωμένη· νυνὶ δὲ τοῖς
 μνουμένοις ἡ ἱερὰ τῆς ἀκρασίας νῆξ ἐστὶ λαλουμένη,
 καὶ τὸ πῦρ ἐλέγχει τὰ πάθη δαδουχοῦμενον. ἀπό-
 σβέσον, ὡ ἱεροφάντα, τὸ πῦρ· αἰδέσθητι, δαδοῦχε,
 35 τὰς λαμπάδας· ἐλέγχει σοὺ τὸν Ἰακχον τὸ φῶς· ἐπί-
 τρεψον ἐπικρῦσαι τῇ νυκτὶ τὰ μυστήρια· σκότει

τετιμήσθω τὰ ὄργια· τὸ πῦρ οὐχ ὑποκρίνεται ἐλέγχειν
καὶ κολάζειν ἃ κελεύεται.

§. 23. Ταῦτα τῶν ἀθέων τὰ μυστήρια· ἀθέους
P. 7 δὲ εἰκότως ἀποκαλῶ τούτους, οἱ τὸν μὲν ὄντως
Sylb. ὄντα θεὸν ἠγνοήκασιν, παιδίον δὲ ὑπὸ Τιτάνων
διασπόμενον καὶ γύναιον πενθοῦν καὶ μόρια ἄρρητα
ὡς ἀληθῶς ὑπ' αἰσχύνης ἀναισχύντως σέβουσιν· P. 20
διτιῇ ἐνεσχημένοι τῇ ἀθείᾳ· προτέρα μὲν, καθ' Pott.
ἦν ἀγνοοῦσι τὸν θεόν, τὸν ὄντως ὄντα μὴ γνωρί-
10 ζοντες θεόν, ἑτέρα δὲ καὶ δευτέρα δὴ ταύτη, πλάνη τοὺς
οὐκ ὄντας ὡς ὄντας νομίζοντες καὶ θεοὺς τούτους
ὀνομάζοντες τοὺς οὐκ ὄντως ὄντας· μᾶλλον δὲ οὐδὲ
ὄντας, μόνου δὲ τοῦ ὀνόματος τετυχηκότας. διὰ
τοῦτό τοι καὶ ὁ ἀπόστολος διελέγει ἡμᾶς· καὶ ἦτε
15 ξένοι", λέγων, "διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ
ἔχοντες καὶ ἀθεοὶ ἐν τῷ κόσμῳ." *)

§. 24. Πολλὰ γὰρ γὰρ γένοιτο τῷ τῶν Σκυθῶν
βασιλεῖ, ὅστις ποτὲ ἦν Ἀνάχαρσις. οὗτος τὸν πολί-
την τὸν ἑαυτοῦ, τὴν παρὰ Κυζικηνοῖς μητρὸς τῶν
20 θεῶν τελετὴν ἀπομιμούμενον παρὰ Σκύθαις, τύμπα-
νόν τε ἐπικτυποῦντα καὶ κίμβαλον ἐπηχοῦντα οἷα τοῦ
τραχήλου τινὰ Μηναγίρτην ἐξηρητημένον κατετόξευ-
σεν, ὡς ἀνανδρον αὐτόν τε παρὰ Ἑλλησι γεγενημέ-
νον καὶ τῆς θηλείας τοῖς ἄλλοις Σκυθῶν διδάσκαλον
25 νόσου. ὧν δὴ χάριν—οὐ γὰρ οὐδαμῶς ἀποκρυπτεόν—
θανυμάζειν ἔπεισί μοι, ὅτω τρόπῳ Εὐήμερον τὸν Ἀκρα-
γαντῖνον καὶ Νικάνορα τὸν Κύπριον καὶ Διαγόραν
καὶ Ἰππωνα τὸν Μήλιον, τὸν τε Κυρηναῖον ἐπὶ
τούτοις ἐκείνον—ὁ Θεόδωρος ὄνομα αὐτῷ—καί τινας P. 2 1
30 ἄλλους συγχοῦς, σωφρόνως βεβιωκότας καὶ καθευ- Pott.
ρακότας ὀξύτερόν ποῦ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τὴν
ἀμφὶ τοὺς θεοὺς τούτους πλάνην ἀθέους ἐπικεκλή-
κασιν, εἰ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν μὴ νενοηκότας,
ἀλλὰ τὴν πλάνην γε ὑπωπτευκότας· ὅπερ οὐ σμικρὸν

*) Ephes. 2, 12.

εἰς ἀληθείας φρονήσεως ζώπυρον ἀναφύεται σπέρμα
 ὧν ὁ μὲν τις παρεγγυᾷ τοῖς Αἰγυπτίοις· εἰ θεοὺς
 νομίζετε, μὴ θρηνεῖτε αὐτοὺς μηδὲ κόπτεσθε· εἰ δὲ
 πενθεῖτε αὐτοὺς, μηκέτι τούτους ἠγεῖσθε εἶναι θεοὺς.
 5 ὁ δ' Ἡρακλέα ἐκ ξύλου λαβὼν κατεσκευασμένον — ἔτυ-
 χε δὲ ἔψων τι οἴκοι, οἷα εἰκός — εἶα δὴ, ὦ Ἡρά-
 κλεις, εἶπεν· νῦν σοὶ ἤδη καιρὸς, ὡσπερ Εὐρουσθεῖ,
 ἀτὰρ δὴ καὶ ἡμῖν ὑπουργῆσαι τὸν τρισκαιδέκατον
 τοῦτον ἄθλον καὶ Διαγόρα τοῦτον παρασκευάσαι,
 10 καὶ αὐτὸν εἰς τὸ πῦρ ἐνέθηκεν ὡς ξύλον.

§. 25. Ἀκρότητες ἄρα ἀμαθίας ἀθεότης καὶ δει-
 σιδαιμονία, ὧν ἐκτὸς μένειν σπουδαστέον. οὐχ ὄρας
 τὸν ἱεροφάντην τῆς ἀληθείας Μωϋσέα προστάττοντα,
 15 “θλασίαν καὶ ἀποκεκομμένον μὴ ἐκκλησιάζειν”· καὶ
 “προσέτι τὸν ἐκ πόρνης”*) ; αἰνίττεται δὲ διὰ μὲν
 τῶν προτέρων τὸν ἄθεον τρόπον τὸν τῆς θείας καὶ
 γονίμου δυνάμεως ἐστερημένον· διὰ δὲ τοῦ λοιποῦ
 τοῦ τρίτου τὸν πολλοὺς ἐπιγραφόμενον ψευδωνύμους
 θεοὺς ἀντὶ τοῦ μόνου ὄντος θεοῦ, ὡσπερ ὁ ἐκ τῆς
 20 πόρνης τοὺς πολλοὺς ἐπιγράφεται πατέρας, ἀγνοῖα
 τοῦ πρὸς ἀλήθειαν πατρός. ἦν δὲ τις ἔμφυτος ἀρ-
 χαία πρὸς οὐρανὸν ἀνθρώποις κοινωνία, ἀγνοῖα μὲν
 ἐσκοτισμένη, ἄφρων δὲ που διεκθρώσκουσα τοῦ σκό-
 25 τοῦ καὶ ἀναλάμπουσα. οἷον δὴ ἐκεῖνο λέλεκται τι-

ὄρας τὸν ὑψοῦ τόπον ἄπειρον αἰθέρα,
 καὶ γῆν πέριξ ἔχονθ' ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις.
 καὶ τὸ

ὦ γῆς ὄχημα καὶ πῆ γῆς ἔχων ἔδραν,
 30 ὅστις πότ' εἰ σὺ δυστόπιastos εἰσιδεῖν·
 καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ποιητῶν ἄδουσι παῖδες. ἐν-
 νοιαὶ δὲ ἡμαρτημέναι καὶ πάρηγμέναι τῆς εὐθείας, P. 22
 ὀλέθρια ὡς ἀληθῶς, τὸ οὐράνιον φυτὸν, τὸν ἄν- Pott.
 θρωπον, οὐρανίου ἐξέτρεψαν διαίτης καὶ ἐξετάνυσαν

*) Deut. 23, 1. 2.

ἐπὶ γῆς*), γήϊοις προσανέχειν ἀναπέλασαι πλάσ-
μασιν.

§. 26. Οἱ μὲν γὰρ εὐθέως ἀμφὶ τὴν οὐρανοῦ
θεῖαν ἀπατώμενοι καὶ ὄψει μόνῃ πεπιστευκότες τῶν
5 ἀστέρων τὰς κινήσεις ἐπιθεώμενοι, ἐθαύμασάν τε καὶ
ἔξεθειάσαν θεοὺς ἐκ τοῦ θεῖν ὀνομάσαντες τοὺς ἀστέ-
ρας καὶ προσεκύνησαν ἥλιον, ὡς Ἴνδοι, καὶ σελή-
νην, ὡς Φρύγες· οἱ δὲ τῶν ἐκ γῆς φρομένων τοὺς
ἡμέρους δρεπόμενοι καρποὺς, Διὶ τὸν σίτον, ὡς
10 Ἀθηναῖοι, καὶ Διόνυσον τὴν ἄμπελον, ὡς Θηβαῖοι,
προσηγόρευσαν. ἄλλοι τὰς ἀμοιβὰς τῆς κακίας ἐπι-
σκοπήσαντες θεοποιοῦσι τὰς ἀντιδόσεις προσκυνούν-
τες καὶ τὰς συμφοράς. ἐκτεῦθεν τὰς Ἑρινύας καὶ
τὰς Εὐμενίδας, παλαμναίους τε καὶ προστροπαίους,
15 ἔτι δὲ ἀλάστορας ἀναπεπλάκασιν οἱ ἀμφὶ τὴν σκηνὴν
ποιηταί. φιλοσόφων δὲ ἤδη τινὲς καὶ αὐτοὶ μετὰ
τοὺς ποιητικοὺς τῶν ἐν ὑμῖν παθῶν ἀνειδῶλοποιοῦσι
τύπους, τὸν φόβον καὶ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν χαρὰν
καὶ τὴν ἐλπίδα· ὡσπερ ἀμέλει καὶ Ἐπιμενίδης ὁ πα-
20 λαιῖος, Ὑβρεως καὶ Ἀναιδείας Ἀθήγησιν ἀναστήσας
βωμούς· οἱ δὲ ἐξ αὐτῶν ὀρμώμενοι τῶν πραγμάτων
ἐκθεοῦνται τοῖς ἀνθρώποις καὶ σωματικῶς ἀναπλάτ-
τονται· Δίκητις καὶ Κλωθῶ καὶ Λάχεσις καὶ Ἄτρο-
πος καὶ Εἴμαρμένη, Ἀὔξω τε καὶ Θαλλῶ, αἱ Ἀττι-
25 καί. ἔκτος ἐστὶν εἰσηγητικὸς τρόπος ἀπάτης, θεῶν
περιποιητικὸς, καθ' ὃν ἀριθμοῦσι θεοὺς τοὺς δώδε-
κα· ὧν καὶ θεογονίαν Ἡσίοδος ἄδει τὴν αὐτοῦ, καὶ
ὅσα θεολογεῖ Ὅμηρος. τελευταῖος δὲ ὑπολείπεται
ἐπὶ τὰ γὰρ οἱ ἅπαντες οὗτοι τρόποι· ὁ ἀπὸ τῆς θείας
30 εὐεργεσίας τῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους καταγινομένης ὀρ-
μώμενος. τὸν γὰρ εὐεργετοῦντα μὴ συνιέντες θεὸν
P. 8 ἀνέπλασάν τινας σωτήρας Διοσχοίρους καὶ Ἡρα- P. 23
Sylb. κλέα ἀλεξίκακον καὶ Ἀσκληπιὸν ἰατρόν. Poit.

*) Cf. Homer. Iliad. ῥ. 58.

§. 27. Αὐται μὲν αἱ ὀλισθηραὶ τε καὶ ἐπιβλα-
 βεῖς παρεκβάσεις τῆς ἀληθείας, καθέλκουσαι οὐρα-
 νόθεν τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς βάραθρον περιτρέπου-
 σαι· ἐθέλω δὲ ὑμῖν ἐν χαρῷ τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἐπιδει-
 5 ξαι, ὁποῖοι καὶ τίνες εἰσίν, ἔν' ἤδη ποτὲ τῆς
 πλάνης λήξητε, αὐθις δὲ παλινδρομήσητε εἰς οὐρα-
 νόν. ἤμεν γάρ που καὶ ἡμεῖς τέκνα ὀργῆς, ὡς καὶ
 οἱ λοιποὶ, ὃ δὲ θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλείψει διὰ τὴν
 πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς ὄντας ἤδη
 10 νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν, συνεζωοποίησεν τῷ Χρι-
 στῷ*). ζῶν γὰρ ὁ λόγος καὶ συνταφεῖς Χριστῷ συνν-
 ψοῦται θεῷ. οἱ δὲ ἔτι ἄπιστοι τέκνα ὀργῆς ὀνομάζονται,
 τρεφόμενα ὀργῇ ἡμεῖς δὲ οὐκ ὀργῆς θρέμματι ἔτι, οἱ τῆς
 πλάνης ἀπεσπασμένοι, ἄσποντες δὲ ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν.
 15 ταύτη τοὶ ἡμεῖς οἱ τῆς ἀνομίας υἱοὶ ποτε διὰ τὴν φι-
 λανθρωπίαν τοῦ λόγου νῦν υἱοὶ γεγόναμεν τοῦ θεοῦ·
 ὑμῖν δὲ καὶ ὁ ὑμέτερος ὑποδύεται ποιητῆς ὁ Ἀκρα-
 γαντῖνος Ἐμπεδοκλῆς·

τοιγάρτοι χαλεπήσιν ἀλύοντες κακότησιν
 20 οὐ ποτε δειλαίων ἀχέων λωφήσετε θυμόν.
 τὰ μὲν δὴ πλείστα μεμύθενται καὶ πέπλασται περὶ
 θεῶν ὑμῖν· τὰ δὲ καὶ ὅσα γεγενῆσθαι ὑπέληπται,
 ταῦτα δὲ περὶ ἀνθρώπων αἰσχροῶν καὶ ἀσελγῶς βε-
 βιωκότων ἀναγέγραπται·

25 τέρψω καὶ μανίῃ δὲ βαδίζετε καὶ τρίβον ὀρθὴν
 εὐθείαν προλιπόντες ἀπήλθετε τὴν δι' ἀκανθῶν
 καὶ σχολόπων, τί πλανᾶσθε βροτοί; παύσασθε
 μάταιοι,

καλλίπετε σκοτίνην νυκτός, φωτὸς δὲ λάβεσθε. P. 24
 30 ταῦτα ἡμῖν ἡ προφητικὴ παρεγγυᾶ καὶ ποιητικὴ Pott.

Σίβυλλα, παρεγγυᾶ δὲ καὶ ἡ ἀλήθεια, γυμνοῦσα
 τῶν καταπληκτικῶν τρυτωνὶ καὶ ἐκπληκτικῶν προσω-
 πείων τὸν ὄχλον τῶν θεῶν, συναυνομίαις τισὶ τὰς
 δοξοποιίας διελέγχουσα.

*) Ephes. 2, 3—5.

§. 28. *Αὐτίκα γοῦν εἰσὶν, οἳ τρεῖς τοὺς Ζῆνας ἀναγράφουσι, τὸν μὲν Αἰθέρως, ἐν Ἀρκαδίᾳ τῷ δὲ λοιπῷ τοῦ Κρόνου παῖδε. τοῦτον τὸν μὲν ἐν Κρήτῃ θάτερον δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ πάλιν. εἰσὶ δὲ, οἳ πέντε Ἀθηνᾶς ὑποτίθενται, τὴν μὲν Ἡφαίστου, τὴν Ἀθηναίαν, τὴν δὲ Νεῖλου, τὴν Αἰγυπτίαν, τρίτην τὴν Κρόνου τὴν πολέμου εὐρέτιν, τέταρτην τὴν Διὸς, ἣν Μεσσήνιοι Κορυφασίαν ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐπικεκλήκασιν ἐπὶ πᾶσι τὴν Πάλλαντος καὶ Τιτανίδος τῆς Ὠκεανοῦ· ἢ τὸν πατέρα δυσσεβῶς καταθύσασα, τῷ πατρὶ ῶ κεκόσμηται δέρματι, ὡσπερ κωδίῳ. ναὶ μὴν Ἀπόλλωνα ὃ μὲν Ἀριστοτέλης πρῶτον Ἡφαίστου καὶ Ἀθηνᾶς— ἐνταῦθα δὲ οὐκέτι παρθένος ἢ Ἀθηνᾶ— δεύτερον ἐν Κρήτῃ, τὸν Κορυβαντος, τρίτον τὸν Διὸς καὶ τέταρτον τὸν Ἀρκάδα, τὸν Σιληνοῦ νόμος οὗτος κέκληται παρ' Ἀρκάσιν. ἐπὶ τούτοις τὸν Αἰβυν καταλέγει τὸν Ἀμμωνος· ὃ δὲ Δίδυμος ὁ γραμματικὸς τούτοις ἕκτον ἐπιφέρει, τὸν Μάγνητος. πόσοι δὲ καὶ νῦν Ἀπόλλωνες; ἀναρίθμητοι θνητοὶ καὶ ἐπίκουροί τινες ἀνθρωποὶ εἰσὶν οἳ παραπλησίως τοῖς προειρημένοις ἐκείνοις κεκλημένοι.*

§. 29. *Τί δ' εἴ σοι τοὺς πολλοὺς εἴποιμι Ἀσκληπιούς ἢ τοὺς Ἐρμῆς τοὺς ἀριθμονμένους ἢ τοὺς Ἡφαίστους τοὺς μυθολογουμένους; μὴ καὶ περιττὸς εἶναι δόξω τὰς ἀκοὰς ὑμῶν τοῖς πολλοῖς τούτοις ἐπικλύζων ὀνόμασιν; ἀλλ' αἱ γε πατρίδες αὐτοὺς καὶ αἱ τέχναι καὶ οἱ βίοι, πρὸς δὲ γε καὶ οἱ τάφοι ἀνθρώπων γεγονότας διελέγχουσι. Ἄρης γοῦν ὃ καὶ παρὰ τοῖς ποιηταῖς, ὡς οἶόν τε, τετιμημένος·*

Ἄρες, Ἄρες, βροτολογιγέ, μαιφόνε, τειχεισιπλήτα·*)
 30 ὁ ἄλλοπρόσαλλος οὗτος καὶ ἀνάριστος, ὡς μὲν Ἐπιχαρμὸς φησι, Σπαρτιάτης ἦν· Σοφοκλῆς δὲ P. 25 Ὁράκα οἶδεν αὐτόν· ἄλλοι δὲ Ἀρκάδα. τοῦτον δὲ Pott. Ὀμήρος δεδέσθαι φησὶν ἐπὶ μῆνας τρισκαίδεκα·

*) Hom. Iliad. ε, 31.

τλῆ μὲν Ἄρης, ὅτε μὴν Ὄτος κρατερός τ' Ἐφι-
άλτης,

παῖδες Ἀλωῆος, δῆσαν κρατεροῦ ἐνὶ δεσμοῦ·
χαλκῆω δ' ἐν κεράμῳ δέδετο τρισκαίδεκα μῆνας *).

5 πολλά κάγαθὰ Κῆρες σχοῖεν, οἳ καταθύουσιν αὐτῶ
τοὺς κύνας. Σκύθαι δὲ τοὺς ὄνους ἱερέοντες μὴ
πανέσθων, ὡς Ἀπολλόδωρος φησι καὶ Καλλίμαχος,
Φοῖβος Ὑπερβορέοισιν ὄνων ἐπιτέλλεται ἱροῖς.

ὁ αὐτὸς δὲ ἀλλαχοῦ·

10 τέρπονσιν λιπαραὶ Φοῖβον ὄνοσφαγίαι.

Ἡρακλῆος δὲ, ὃν ἔρριψεν ἔξ Ὀλύμπου Ζεὺς βη-
λοῦ ἀπὸ θεσπεσίου, **) ἐν Ἀθήνῃ καταπεσὼν ἐχάλ-
κενε, πηρωθεὶς τῷ πάθει·

— ὑπὸ δὲ κνήμαι ῥῶοντο ἀραιαί. ***)

15 §. 30. Ἐχεις καὶ ἱατρὸν, οὐχὶ χαλκῆα μόνον ἐν
θεοῖς. ὁ δὲ ἱατρὸς φιλόγυρος ἦν, Ἀσκληπιὸς ὄνο-
μα αὐτῷ. καὶ σοι τὸν σὸν παραθήσομαι ποιητὴν,
τὸν Βοιωτὸν Πίνδαρον·

ἔτραπεν καὶ κείνον ἀγάνορι μι-

20 σθῶ χρυσὸς ἐν χερσὶν φανεῖς
[ἄνδρ' ἐκ θανάτου κομίσει
ἤδη ἀλωκότα]. χερ-
σὶ δ' ἄρα Κρονίων
ρίψαις δι' ἀμφοῖν, ἀμπνοῶς

25 στέρονων καθέλεν
ἰκέως, αἰθῶν δὲ κεραυ-
νὸς ἐρέσκιμψεν μόρον.

Καὶ Εὐριπίδης·

Ζεὺς γὰρ κατακτῆς παῖδα τὸν ἐμὸν αἴτιος

30 Ἀσκληπιὸν, στέρονιοισιν ἐμβάλων φλόγα.

P. 9 οὗτος μὲν οὖν κεῖται κεραυνωθεὶς ἐν τοῖς Κυνου-
Sylb. οὐρίδος ὄρειοις. Φιλόχορος δὲ ἐν Τήνῃ Ποσει-
δῶνά φησι τιμᾶσθαι ἱατρὸν· Κρόνῳ δὲ ἐπιχειῖσθαι

*) Ibid. ε. 385 sqq.

**) Cf. Hom. Iliad. α. 591.

***) Ibid. σ, 410.

Σικελίαν καὶ ἐνταῦθα αὐτὸν τεθάρθαι. Πατροκλῆς
 τε ὁ Θούριος καὶ Σοφοκλῆς ὁ νεώτερος ἐν τρισὶ τρα-
 γωδίαις, ἱστορεῖτον τῶν Διοσκούρων πέρα ἀνθρώπω
 τινὲ τοῦτω τῷ Διοσκούρῳ ἐπικήρῳ γενέσθην, εἴ τω
 5 ἱκανὸς πιστώσασθαι Ὅμηρος τὸ λελεγμένον

— — τὸς δ' ἤδη κάτεχεν φρεσὶ ζῶος αἶα
 ἐν Λακεδαιμόνι αἰθι, φίλη ἐν πατρίδι γαίῃ *).

Προσῆτω δὲ καὶ ὁ τὰ Κυπριακὰ ποιήματα γράψας·

Κάστρω μὲν Θνητὸς, θανάτου δὲ οἱ αἴσα πέπρωται·
 10 αὐτὰρ ὁ γ' ἀθάνατος Πολυδεύκης, ὄζος Ἄρης.

τοῦτο μὲν ποιητικῶς ἐψεύσατο· Ὅμηρος δὲ ἀξιοπιστό-
 τερος αὐτοῦ εἰπὼν περὶ ἀμφοῖν τοῖν Διοσκούροιν,
 πρὸς δὲ καὶ τὸν Ἡρακλέα εἰδωλον ἐλέγξας· φῶτα
 γὰρ Ἡρακλῆα μεγάλων ἐπίστορα ἔργων **). Ἡρα-
 15 κλέα οὖν καὶ αὐτὸς Ὅμηρος Θνητὸν οἶδεν ἄνθρωπον.

Τερώνυμος δὲ ὁ φιλόσοφος καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ ὑφη-
 γεῖται τοῦ σώματος, μακρὸν, φριζότριχα, ῥωστικόν·
 Δικαίραχος δὲ σχίζιαν, νευρώδη, μέλανα, γρυπὸν,
 ὑποχαροπὸν, τετανότριχα. οὗτος οὖν ὁ Ἡρακλῆς

20 δύο πρὸς τοῖς πενήκοντα ἔτη βεβιωκῶς κατέστρεψε
 τὸν βίον διὰ τῆς ἐν Οἴτῃ πυρᾶς κεκηδευμένος. P. 27

§. 31. Τὰς δὲ Μούσας, ἃς Ἀλεξανδρὸς Διὸς Ποτ.
 καὶ Μνημοσύνης γενεαλογεῖ καὶ οἱ λοιποὶ ποιηταὶ καὶ
 συγγραφεῖς ἐκθειάζουσι καὶ σέβουσι, ἤδη δὲ καὶ ὅλαι
 25 πόλεις μουσεῖα τεμενίζουσι αὐταῖς, Μούσας οὖσας
 Θεραπαινίδας ταύτας ἐώνηται Μεγακλῶ ἢ θυγάτηρ
 Μάκαρος. ὁ δὲ Μάκαρ Λισβίων μὲν ἐβασίλευεν,
 διεφέρετο δὲ αἰεὶ πρὸς τὴν γυναῖκα, ἠγανάκτει δὲ ἡ
 Μεγακλῶ ὑπὲρ τῆς μητρός· τί δ' οὐκ ἐμελλε; καὶ
 30 Μοῖσας Θεραπαινίδας ταύτας τοσαύτας τὸν ἀριθμὸν
 ἀνεῖται καὶ καλεῖ Μύσας κατὰ τὴν διάλεκτον τὴν
 Αἰολέων. ταύτας ἐδιδάξατο ἄδειν καὶ κιθαρίζειν τὰς πρά-
 ξεις τὰς παλαιὰς ἐμμελῶς. αἱ δὲ συνεχῶς κιθαρίζουσαι
 καὶ καλῶς κατεπέδουσαι τὸν Μάκαρον ἔθελγον καὶ κα-

*.) Iliad. γ. 243.

**.) Odysss. τ. 26.

τέπανον τῆς ὀργῆς. οὐ δὴ χάριν ἢ Μεγακλῶ χαριστήριον αὐταῖς ὑπὲρ τῆς μητρὸς ἀνέθηκε στήλας χαλκᾶς καὶ ἀνὰ πάντα ἐκέλευσε τιμᾶσθαι τὰ ἱερά. καὶ αἱ μὲν Μοῦσαι τοιαίδε· ἢ δὲ ἱστορία παρὰ Μυρσίλω τῷ Λεσβίῳ.

§. 32. Ἀκούετε δὴ οἶν τῶν παρ' ἡμῖν θεῶν τοὺς ἔρωτας καὶ τὰς παραδόξους τῆς ἄκρασίας μυθολογίας καὶ τραύματα αὐτῶν καὶ δεσμὰ καὶ γέλωτας καὶ μάχας, δουλείας τε ἔτι καὶ συμπόσια, συμ-
 10 πλοκάς τ' αὐτῶν καὶ δάκρυα καὶ πάθη καὶ μαχλώσας ἡδονάς. κάλει μοι τὸν Ποσειδῶν καὶ τὸν χορὸν τῶν διεφθαρμένων ὑπ' αὐτοῦ, τὴν Ἀμφιτρίτην, τὴν Ἀμυμώνην, τὴν Ἀλόπην, τὴν Μελανίππην, τὴν Ἀλκυνόην, τὴν Ἰπποδόην, τὴν Χιόνην, τὰς ἄλλας
 15 τὰς μυρίας· ἐν αἷς δὴ καὶ τοσαύταις οὔσαις ἔτι τοῦ Ποσειδῶνος ἡμῶν ἰστενοχωρεῖτο τὰ πάθη. κάλει μοι καὶ τὸν Ἀπόλλω· Φοῖβός ἐστιν οὗτος καὶ μάντις ἀγνὸς καὶ σύμβουλος ἀγαθός· ἀλλ' οὐ ταῦτα ἢ Στερόπη λέγει οὐδὲ ἢ Αἴθουσα οὐδὲ ἢ Ἀρσινόη
 20 οὐδὲ ἢ Ζευξίππη οὐδὲ ἢ Προθήη οὐδὲ ἢ Μάρπισσα οὐδὲ ἢ Ὑψιπύλη· Δάφνη γὰρ ἐξέφυγε μόνῃ καὶ τὸν μάντιν καὶ τὴν φθοράν. αὐτός τε ὁ Ζεὺς ἐπὶ πᾶσιν ἡκέτω, ὁ πατήρ καθ' ἡμᾶς ἀνδρῶν τε θεῶν τε· ὃς τοσοῦτος περὶ τὰ ἀφροδίσιμα ἐξεχίθη, ὡς ἐπι-
 25 θυμῆν μὲν πασῶν, ἐκπληροῦν δὲ εἰς πάσας τὴν ἐπιθυμίαν. ἐνεπίμπλατο γοῦν γυναικῶν, οἷζ' ἦττον ἢ αἰγῶν ὁ Θμουίτων τράγος.

§. 33. Καὶ σοῦ, ὦ Ὅμηρε, τεθαύμακα τὰ ποιήματα·

30 ἢ, καὶ κτανέησιν ἐπ' ὀφρούσι νεῦσε Κρονίων·
 ἀμβρόσια δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος,
 κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμ-
 πον *).

σεμνὸν ἀναπλάττεις, Ὅμηρε, τὸν Δία καὶ νεῦμα πε-

P. 28

Pott.

*) Iliad. u. 528 sqq.

ριάπτεῖς αὐτῷ τιμημένον. ἀλλ' ἐὰν ἐπιδείξης μό-
 νον, ἄνθρωπε, τὸν κροτὸν, ἐξελέγχεται καὶ ὁ Ζεὺς
 καὶ ἡ κόμη καταισχύνεται εἰς ὅσον διελέλακεν ἀσελ-
 γείας ὁ Ζεὺς ἐκείνος ὁ μετ' Ἀλκμίνης τοσαύτας
 5 ἠδυναθήσας νύκτας; οὐδὲ γὰρ αἱ νύκτες αἱ ἐννέα τῷ
 ἀκολάστῳ μακροαί, ἅπας δὲ ἔμπαλιν ὁ βίος ἀκρασίᾳ
 βραχυὸς ἦν, ἵνα δὴ ἡμῖν τὸν ἀλεξίκακον σπείρη θεόν.
 Διὸς υἱὸς Ἡρακλῆς, Διὸς ὡς ἀληθῶς, ὁ ἐκ μακρῶς
 γεννώμενος νυκτὸς, τοὺς μὲν ἄθλους τοὺς δώδεκα
 10 πολλῷ ταλαιπωρησάμενος χρόνῳ, τὰς δὲ πεντήκοντα
 Θεστίου θυγατέρας νυκτὶ διαφθείρας μιᾷ, μοιχὸς
 ὁμοῦ καὶ νυμφίος τοσοῦτων γενόμενος παρθένων.
 οὐκ οὐκ ἀπεικότως οἱ ποιηταὶ σχέτιον τοῦτον καὶ
 αἰσυλοεργὸν ἀποκαλοῦσιν*). μακρὸν δ' ἂν εἴη μοι-
 15 χείας αὐτοῦ παντοδαπὰς καὶ παίδων διηγεῖσθαι φθο-
 ράς. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ παίδων ἀπέσχοντο οἱ παρ' ἡμῖν
 θεοὶ, ὁ μὲν τις Ὑλα, ὁ δὲ Ὑακίνθου, ὁ δὲ Πέλοπος,
 ὁ δὲ Χροσίππον, ὁ δὲ Γανυμήδους ἐρωῶντες. τοῦ-
 τούς ἡμῶν αἱ γυναῖκες προσκυνούντων τοὺς θεοὺς, τοι-
 20 οῦτους δὲ ἐνχέσθων εἶναι τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐαυτῶν,
 οὕτω σώφρονας, ἵνα ὡσιν ὅμοιοι τοῖς θεοῖς τὰ ἴσα
 ἐξηλωκότες τοιοῦτους ἐθιζόντων οἱ παῖδες ἡμῶν σέ-
 βειν, ἵνα καὶ ἄνδρες γένωνται εἰκόνα πορνείας ἐνα-
 P. 10 γῆ τοὺς θεοὺς παραλαμβάνοντες. ἀλλ' οἱ μὲν
 Syb. ἄφρονες αὐτοῖς τῶν θεῶν ἴσως μόνοι ἄτιτοι περὶ
 τὰ ἀφροδίσια.

θηλότεραι δὲ θεαὶ μένον αἰδοῦ οἴκοι ἐκάστη,
 φησὶν Ὀμηρὸς αἰδούμεναι αἱ θεαὶ διὰ σεμνότητα
 Ἀφροδίτην ἰδεῖν μεμοιχευμένην. αἱ δὲ ἀκολασταί-
 30 νοῦσιν ἐμπαθέστερον ἐν τῇ μοιχείᾳ δεδεμέναι. Ἦως
 ἐπὶ Τιθωνῷ, Σελήνῃ [ἐπὶ] Ἐνδυμίῳ, Νηρηΐς ἐπὶ P. 2
 Αἰακῷ καὶ ἐπὶ Πηλεΐ Θέτις, ἐπὶ δὲ Ἰάσιωρι Δημή- Ρο
 τηρ καὶ ἐπὶ Ἀδώνιδι Φερεσάττα. Ἀφροδίτη δὲ ἐπ'
 Ἀρεΐ κατασχρημμένη μετῆλθεν ἐπὶ Κινύραν καὶ Ἀρχι-

*) Cf. Hom. II. ε. 403.

σὴν ἔγνημεν, καὶ Φάωνα ἐλόχα καὶ ἦρα Ἀδώνιδος, ἐφιλονεῖκει δὲ τῇ βοώπιδι καὶ ἀποδυσάμεναι διὰ μῆλον αἰ θεαὶ γυμναὶ προσεῖχον τῷ ποιμένι, εἴ τις αὐτῶν δόξει καλή.

5 §. 34. Ἴδι δὴ καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν βραχεῖ περιουδεύσωμεν καὶ τὰς ἐπιτυμβίους ταυτασί· πανηγύρεις καταλύσωμεν, Ἴσθμιά τε καὶ Νέμεα καὶ Πύθια καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις Ὀλύμπια. Πυθοῖ μὲν οὖν ὁ δρῶκων ὁ Πύθιος θρησκεύεται καὶ τοῦ ὄφεως ἡ πανηγυρίς
 10 καταγγέλλεται Πύθια, Ἴσθμοῖ δὲ σκύβαλον προσέπτυσεν ἑλεεινὸν ἢ θάλασσα, καὶ Μελικέστην ὀδύρεται τὰ Ἴσθμια, Νεμέασι δὲ ἄλλο παιδίον Ἀρχέμορος κεκήδενται καὶ τοῦ παιδίου ὁ ἐπιτάφιός προσαγορεύεται Νέμεα. Πίσσα δὲ ὑμῖν τάφος ἐστίν, ὧ πανέλληγες,
 15 ἠνιόχου Φρυγός, καὶ τοῦ Πέλοπος τὰς χοῶς τὰ Ὀλύμπια ὁ Φειδίου σφετερίζεται Ζεὺς. μυστήρια ἦσαν ἄρα, ὡς ἔοικεν, οἱ ἀγῶνες ἐπὶ νεκροῖς διαθλούμενοι, ὡσπερ καὶ τὰ λόγια, καὶ δεδήμενται ἄμφω. ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπὶ Σάγρα μυστήρια καὶ τὰ ἐν Ἀλιμοῦντι
 20 τῆς Ἀττικῆς Ἀθήνησιν περιώρισται· αἴσχος δὲ δὴ κοσμικὸν οἱ τε ἀγῶνες καὶ οἱ φαλλοὶ οἱ Διονύσω ἐπιτελούμενοι, κακῶς ἐπινενεμημένοι τὸν βίον. Διόνυσος γὰρ κατελθεῖν εἰς Αἶδου γλιχόμενος ἠγγόει τὴν ὁδὸν, ὑπισχνεῖται δ' αὐτῷ φράσειν Πρόστυμος τοῦ-
 25 νομα, οὐκ ἀμισθεῖ· ὁ δὲ μισθὸς οὐ καλὸς, ἀλλὰ P. 30 Διονύσω καλός· καὶ ἀφροδίσιος ἦν ἡ χάρις ὁ μι- Pott.
 σθὸς, ὃν ἠτεῖτο Διόνυσος· βουλομένῳ δὲ τῷ θεῷ γέγονεν ἡ αἴτησις, καὶ δὴ ὑπισχνεῖται παρέξειν αὐτῷ, εἰ ἀναξέζουσι, ὄρκῳ πιστωσάμενος τὴν ὑπόσχεσιν.
 30 μαθῶν ἀπῆρεν, ἐπανῆλθεν αὐτίς, οὐ καταλαμβάνει τὸν Πρόστυμον—ἐτεθνήκει γάρ—, ἀφροσιούμενος τῷ ἔραστῇ ὁ Διόνυσος ἐπὶ τὸ μνημεῖον ὄρμῃ καὶ πασχητιᾷ. κλάδον οὖν συκῆς, ὡς ἔτυχεν, ἐκτεμῶν ἀνδρείου μορίου σκενάζεται τὸν τρόπον, ἐφέζεται τε τῷ κλάδῳ
 35 τὴν ὑπόσχεσιν ἐκτελῶν τῷ νεκρῷ. ὑπόμνημα τοῦ πάθους τούτου μυστικὸν φαλλοὶ κατὰ πόλεις ἀνι-

στανται Διονύσω· εἰ μὴ γὰρ Διονύσω πομπὴν ἐποι-
 οῦντο, καὶ ἕμνεον ἄσμα, αἰδοίοισιν ἀναιδέστατα
 εἴργασται, φησὶν Ἡράκλειτος, ωὗτος δὲ Ἀΐδης καὶ
 Διόνυσος, ὅτε μαινόνται καὶ ληναίζουσιν, οὐ διὰ
 5 τὴν μέθην τοῦ σώματος, ὡς ἐγὼ οἶμαι, τοσοῦτον,
 ὅσον διὰ τὴν ἐπονείδιστον τῆς ἀσελγείας ἱεροφαντίαν.

§. 35. Εἰκότως ἄρα οἱ τοιοῦδε ἕμνων θεοὶ δοῦ-
 λοι παθῶν γεγονότες, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῶν Εἰλώτων
 καλουμένων τῶν παρὰ Λακεδαιμονίοις δούλειον ὑπείσ-
 10 ἦλθεν ζυγὸν Ἀπόλλων Ἀδμήτῳ ἐν Φεραῖς, Ἡρα-
 κλῆς ἐν Σάρδεσιν Ὀμφάλῃ, Λαομέδοντι δ' ἐθήτενε
 Ποσειδᾶν καὶ Ἀπόλλων, καθάπερ ἀχρεῖος οἰκέτης,
 μηδὲ ἐλευθερίας δῆπουθεν δυνηθεῖς τυχεῖν παρὰ τοῦ
 προτέρου δεσπότου. τότε καὶ τὰ Ἰλίου τείχη ἀνω-
 15 κοδομησάτην τῷ Φρυγί. Ὀμηρος δὲ τὴν Ἀθηνᾶν
 οὐκ αἰσχύνεται παραφαίνειν λέγων τῷ Ὀδυσσεῖ χρύ-
 σεον λύχρον ἔχουσαν ἐν χεροῖν· τὴν δὲ Ἀφροδίτην
 ἀνέγνωμεν, οἷον ἀκόλαστόν τι θεραπευιδιον, παρα-
 20 τὰ πρόσωπον, ὅπως αὐτὸν εἰς συνουσίαν ὑπαγάγη-
 ται*). Πανύασσις γὰρ πρὸς τοῖτοις καὶ ἄλλους
 παμπόλλους ἀνθρώποις λατρεῦσαι θεοὺς ἵστορεῖ, ὡδέ
 πως γράφων·

τλῆ μὲν Δημήτηρ, τλῆ δὲ κλυτὸς Ἀμφιγυήεις,
 25 τλῆ δὲ Ποσειδάων, τλῆ δ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων,
 ἀνδρὶ παρὰ θνητῷ θητευσέμεν εἰς ἐνιαυτόν·
 τλῆ δὲ καὶ ὄβριμόθυμος Ἄρης ὑπὸ πατρὸς ἀνάγ-
 κης·

καὶ τὰ ἐπὶ τοῖτοις.

30 §. 36. Τούτοις οὖν εἰκότως ἔπεται τοὺς ἐρωτι-
 κοὺς ἕμνων καὶ παθητικοὺς τούτους θεοὺς ἀνθρωπο-
 παθεῖς ἐκ παντὸς εἰσάγειν τρόπον. καὶ γὰρ ἔην Ρ. 3
 κείνοις θνητὸς χρώς. τεκμηριοῖ δὲ Ὀμηρος μά- Ροι
 λα ἀκριβῶς Ἀφροδίτην ἐπὶ τῷ τραύματι παρυσά-

*) Hom. II. γ. 424 εἰρη.

γῶν ὄξυ καὶ μέγα ἰάχουσαν*), αὐτόν τε τὸν πολεμικώ-
 τατον Ἀρη ὑπὸ τοῦ Διομήδους κατὰ τοῦ κενεῶνος**) οὐ-
 τασμένον διηγούμενος· Πολέμων δὲ καὶ τὴν Ἀθηναῖν ὑπὸ
 5 Ὀρνύτου τρωθῆναι λέγει· ναὶ μὴν καὶ τὸν Ἀιδωνέα ὑπὸ
 Ἡρακλέους τοξενθῆναι Ὀμηρος λέγει***), καὶ τὸν Ἡλείον
 Ἀγγεάν Πανύασσις ἱστορεῖ· ἤδη δὲ καὶ τὴν Ἡραν τὴν
 ζυγίαν ἱστορεῖ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἡρακλέους ὁ αὐτὸς
 οὗτος Πανύασσις ἐν Πύλῳ ἡμαθύοντι· Σωσίβιος δὲ
 καὶ τὸν Ἡρακλέα πρὸς τῶν Ἱπποκοωντιδῶν κατὰ τῆς
 10 χειρὸς οὐτασθῆναι λέγει· εἰ δὴ τραίματα καὶ αἵμα-
 τα — οἱ γὰρ ἰχώρες οἱ ποιητικοὶ εἰδεχθέστεροὶ καὶ
 τῶν αἱμάτων, σῆψις γὰρ αἵματος ἰχώρ νοεῖται — ἀνάγκη
 τοίνυν θεραπείας καὶ τροφῆς παρεισάγειν αὐτοῖς,
 ὧν εἰσὶν ἐνδεεῖς· διὸ τραπέζει καὶ μέθει καὶ γέλω-
 15 τες καὶ συνουσίαι οὐκ ἂν ἀφροδισίοις χρωμένων ἀν-
 θρώποις οὐδὲ παιδοποιουμένων οὐδὲ μὴν ὑπνωσσόν-
 των, εἰ ἀθάνατοι καὶ ἀνευδεεῖς καὶ ἀγήρως ὑπῆρχον·
 μετέλαβε δὲ καὶ τραπέζης ἀνθρωπίνης παρὰ τοῖς
 P. 11 Αἰθίοψιν, ἀπανθρώπου δὲ καὶ ἀθέσμον αὐτὸς
 Sylb. ὁ Ζεὺς παρὰ Λυκάωνι τῷ Ἀρχάδι ἐστιώμενος·
 ἀνθρωπέων γοῦν ἐνεφορεῖτο σαρκῶν οὐχ ἐκῶν ἡγνόει
 γὰρ ὁ Θεὸς, ὡς ἄρα Λυκάων ὁ Ἀρχὰς ὁ ἐστιάτωρ
 αὐτοῦ τὸν παῖδα κατασφάζας τὸν αὐτοῦ — Νύκτιμος
 ὄνομα αὐτοῦ — παραθείη ὕψον τῷ Διί.
 25 §. 37. Καλὸς γε ὁ Ζεὺς ὁ μαντικὸς, ὁ ξένιος,
 ὁ ἰκέσιος, ὁ μελίχιος, ὁ πανομφαῖος, ὁ προστροπαῖος·
 μᾶλλον δὲ ὁ ἄδικος, ὁ ἄθεσμος, ὁ ἄνομος, ὁ ἀνόσιος,
 ὁ ἀπάνθρωπος, ὁ βίαιος, ὁ φθορεὺς, ὁ μοιχὸς, ὁ
 30 ἔρωτικός· ἀλλὰ τότε μὲν ἦν ὅτε τοιοῦτος ἦν, ὅτε δὲ
 ἀνθρώπος ἦν, νῦν δὲ ἤδη μοὶ δοκοῦσι καὶ οἱ μῦθοι
 ὑμῖν γεγηρακέναι· δράκων ὁ Ζεὺς οὐκέτι, οὐ κύκνος
 ἐστίν, οὐκ ἀετὸς, οὐκ ἄνθρωπος ἔρωτικός· οὐχ ἵπτα-
 ται Θεὸς, οὐ παιδεραστεῖ, οὐ φιλεῖ, οὐ βιάζεται,

*) II. ε. 330 — 343. **) Ibid. 855sqg. ***) Ibid. ν. 895 sqg.

καίτοι πολλαὶ καὶ καλαὶ καὶ νῦν ἔτι γυναῖκες καὶ
 Ἀήδας εὐπρεπέστεραι καὶ Σεμέλης ἀκμαιότεραι μεί-
 ρακία δὲ ὠραιότερα καὶ πολιτικώτερα τοῦ Φρυγίου
 βουκόλου. ποῦ νῦν ἐκεῖνος ὁ αἰτός; ποῦ δὲ ὁ P. 32
 5 κύκνος; ποῦ δὲ αὐτὸς ὁ Ζεὺς; γεγήρακε μετὰ τοῦ Pott.
 πτεροῦ. οὐ γὰρ δήπον μετανοεῖ τοῖς ἐρωτικοῖς οὐ-
 δὲ παιδεύεται σωφρονεῖν· γυμνοῦται δὲ ὑμῖν ὁ μῦ-
 θος· ἀπέθανεν ἡ Ἀήδα, ἀπέθανεν ὁ κύκνος, ἀπέθα-
 νεν ὁ αἰτός. ζῆται σοὺ τὸν Δία· μὴ τὸν οὐρανόν,
 10 ἀλλὰ τὴν γῆν πολυπραγμόνει. ὁ Κρῆς σοὶ διηγῆσε-
 ται, παρ' ᾧ καὶ τέθραπται, Καλλιμάχος ἐν ὕμνοις·
 — καὶ γὰρ τάφον, ᾧ ἄνα, σεῖο

Κρητες ἐτεκλήραντο.

πέθνηκε γὰρ ὁ Ζεὺς, μὴ δυσφόρει, ὡς Ἀήδα, ὡς
 15 κύκνος, ὡς αἰτός, ὡς ἄνθρωπος ἐρωτικός, ὡς δρᾶ-
 κων.

§. 38. Ἦδη δὲ καὶ αὐτοὶ φαίνονται οἱ δεισι-
 δαίμονες; ἄκοντες μὲν, ὅμως δ' οὖν συνιέντες τὴν
 πλάνην τὴν περὶ τοὺς θεούς. οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός
 εἰσι παλαιφάτου οὐδ' ἀπὸ πέτρης*), ἀλλ' ἀν-
 20 δρῶν γένος εἰσί. μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ δρῦες
 ὄντες εὐρεθήσονται καὶ πέτραι. Ἀγαμέμνονα γοῦν
 τινὰ Δία ἐν Σπάρτῃ τιμᾶσθαι Στάφυλος ἱστορεῖ·
 Φανοκλῆς δὲ ἐν Ἑρωσιν ἢ Καλοῖς Ἀγαμέμνονα
 τὸν Ἑλλήνων βασιλέα Ἀργύννου νεῶν Ἀφροδίτης
 25 ἵστασθαι ἐπ' Ἀργύννῳ τῷ ἐρωμένῳ. Ἄρτεμιν δὲ
 Ἀρκάδες Ἀπαρχομένην καλουμένην προστρέπονται,
 ὡς φησι Καλλιμάχος ἐν Αἰτίοις· καὶ Κορονδύλιτις ἐν
 Μηθύμνῃ ἑτέρα τιτίμηται Ἄρτεμις. ἔστι δὲ καὶ Πο-
 δάγρας ἄλλης Ἀρτέμιδος ἐν τῇ Λακωνικῇ ἱερὸν, ὡς
 30 φησι Σωσίβιος. Πολέμων δὲ κειρηνότος Ἀπόλλωνος
 οἶδεν ἄγαλμα· καὶ ὀψοφάγου πάλιν Ἀπόλλωνος P. 33
 ἄλλο ἐν Ἠλιδι τιμώμενον. ἐνταῦθα Ἀπομνίῳ Pott.

*) Cf. Hom. Odys. τ. 163.

Διὸ θύουσιν Ἡλείοι· Ῥωμαῖοι δὲ Ἀπομνίῳ Ἡρακλεῖ
καὶ Πυροειῶ δὲ καὶ Φόβῳ θύουσιν, οἷς καὶ αὐτοὺς
μετὰ τῶν ἀμφὶ τὸν Ἡρακλέα ἐγγράφουσιν. ἔω δὲ
Ἀργείους, οἱ Ἀφροδίτην τυμβωρίζον θρησκέουσιν,
5 Ἀργεῖοι καὶ Λάκωνες, καὶ Χελύτιδα δὲ Ἄρτεμιν Σπαρ-
τιῶται σέβουσιν· ἐπεὶ τὸ βήττειν «χελύττειν» κα-
λοῦσιν.

§. 39. Οἷε πόθεν παραγράφεται ταῦτά σοι
κομίζεσθαι τὰ ὑφ' ἡμῶν παρατιθέμενα; οὐδὲ τοὺς
10σοὺς γνωρίζειν ἔοικας συγγραφεῖς; οὓς ἐγὼ μάρτυρας
ἐπὶ τὴν σὴν ἀπιστίαν καλῶ· ἀθέου χλεύης, ὧ δει-
λαιοι, τὸν πάντα ὑμῶν ἀβίωτον ὄντως βίον ἐμπε-
πληκότες, οὐχὶ μέντοι Ζεὺς φαλακρὸς ἐν Ἀργεῖ, τι-
μωρὸς δὲ ἄλλος ἐν Κύπρῳ τετίμησθον; οὐχὶ δὲ
15 Ἀφροδίτῃ περιβασίῃ μὲν Ἀργεῖοι, ἑταίρα δὲ Ἀθη-
ναῖοι καὶ καλλιπύγῳ θύουσιν Συρακούσιοι; ἦν Νί-
κανδρος ὁ ποιητὴς καλλίγλουτόν που κέκληκεν. Διό-
νυσσον δὲ ἤδη σιωπῶ τὸν χοιροψάλαν· Σικυώνιοι τοῦ-
τον προσκυνοῦσιν ἐπὶ τῶν γυναικείων τάξαντες τὸν
20 Διόνυσσον μορίων, ἔφορον αἰσχους καὶ τῆς ὕβρεως σε-
βάζοντες ἀρχηγόν. τοιοῖδε μὲν αὐτοῖς οἱ θεοὶ, τοιοῖ-
δε καὶ αὐτοὶ παίζοντες ἐν θεοῖς, μᾶλλον δὲ ἐμπαί-
ζοντες καὶ ἐνυβρίζοντες σφίσιν αὐτοῖς. καὶ πόσω βελ-
τίους Αἰγύπτιοι κωμηδῶν καὶ κατὰ πόλεις τὰ ἄλογα
25 τῶν ζώων ἐκτετιμηκότες, ἥπερ Ἕλληνες τοιοῦτους
προσκυνοῦντες θεούς; τὰ μὲν γὰρ εἰ καὶ θηρία, ἀλλ'
οὐ μοιχικά, ἀλλ' οἱ μάχλα, παρὰ φύσιν δὲ θηροῦ
ἴδονην οὐδὲ ἐν. οἱ δὲ ὅποιοι; τί καὶ χορὴ λέγειν ἔτι,
ἀποχρώντως αὐτῶν διεληλεγμένων; ἀλλ' οὖν γε
30 Αἰγύπτιοι, ὧν νῦν δὴ ἐμνήσθην, κατὰ τὰς θρη- P. 34
σκείας τὰς σφῶν ἐσκέδανται· σέβουσι δὲ αὐτῶν Ση- Pott.
νῖται φάγγρον τὸν ἰχθύν, μαιώτην δὲ, ὅς ἄλλος οὗ-
τος ἰχθύς, οἱ τὴν Ἐλεφαντίνην οἰκοῦντες, Ὁξυριγχι-
ται τὸν φεράννυμον τῆς χώρας αὐτῶν, ὁμοίως ἰχθύν,
35 ἔτι γε μὴν Ἡρακλεοπολίται ἰχνεύμονα, Σαῖται δὲ
καὶ Θηβαῖοι πρόβατον, Λυκοπολίται δὲ λίκον, Κυνο-

πολίται δὲ κύνα, τὸν Ἄπιν Μεμφίται, Μενδήσιοι τὸν
 τράγον. ὑμεῖς δὲ οἱ πάντ' ἀμείνους Αἰγυπτίων — ὀκνῶ
 δὲ εἰπεῖν χείρους —, οἱ τοὺς Αἰγυπτίους ὀσημέραι
 γελῶντες οὐ παύεσθε, ὅποιοί τινες καὶ περὶ τὰ ἄλογα
 5 ζῶα; Θεσσαλοὶ μὲν ὑμῶν τοὺς πελάργους τετιμήκασι
 διὰ τὴν συνήθειαν, Θηβαῖοι δὲ τὰς γαλαῖς διὰ τὴν
 Ἡρακλέους γένεσιν. τί δαὶ πάλιν οἱ Θετταλοὶ; μύρμη-
 κας ἱστοροῦνται σέβειν, ἐπεὶ τὸν Δία μεμαθήκασιν
 ὁμοιωθέντα μύρμηκι τῇ Κλήτορος θυγατρὶ Εὐρυ-
 10 μεδούσῃ μιγῆναι καὶ Μυρμηδόνα γεννηῆσαι, Πολέμων
 δὲ τοὺς ἀμφὶ τὴν Τρωάδα κατοικοῦντας ἱστορεῖ τοὺς
 ἐπιχωρίους μῦς, οὓς σμίνθους καλοῦσιν, ὅτι τὰς
 νευράς τῶν πολεμίων διέτρωγον τῶν τόξων· καὶ Σμίν-
 θιον Ἀπόλλωνα ἀπὸ τῶν μυῶν ἐκείνων ἐπεφήμισαν.
 15 Ἡρακλείδης δὲ ἐν κτίσεσιν ἱερῶν περὶ τὴν Ἀκαρνα-
 νίαν φησὶν, ἔνθα τὸ Ἄκτιόν ἐστιν ἀκρωτήριον καὶ
 τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἀκτίου τὸ ἱερόν, ταῖς μυταῖς
 προθύεσθαι βοῦν. οὐδὲ μὴν Σαμίῳν ἐκλήσομαι
 P. 12 πρόβατον, ὡς φησὶν Εὐφορίων, σέβουσι Σάμιοι
 Syll. οὐδέ γε τῶν τὴν Φοινίκην Σύρων κατοικούντων, P. 35
 ὧν οἱ μὲν τὰς περιστεράς, οἱ δὲ τοὺς ἰχθῦς οὕτω ποι-
 σέβουσι περιτιῶς, ὡς Ἡλεῖοι τὸν Δία.

§. 40. Εἶεν δὴ· ἐπειδὴ οὐ θεοὶ, οὓς θρησκεύε-
 τε, αὐτίς ἐπισκέψασθαι μοι δοκεῖ, εἰ ὄντως εἶεν δαί-
 25 μονες, δευτέρα ταύτη, ὡς ὑμεῖς φατέ, ἐγκαταλεγό-
 μενοι τάξει. εἰ γὰρ οὖν δαίμονες λίγνοι τε καὶ μια-
 ροὶ, ἔστι μὲν ἐφευρεῖν καὶ ἀναφανδὸν οὕτω κατὰ πό-
 λεις δαίμονας ἐπιχωρίους, τιμῆν ἐπιδρεπομένους· πα-
 ρὰ Κυθνίοις Μενέδημον, παρὰ Τηνίοις Καλλιστα-
 30 γόραν, παρὰ Ἀηλίοις Ἄνιον, παρὰ Λάκωσιν Ἀστρά-
 βακον. τιμᾶται δὲ τις καὶ Φαληροῖ κατὰ πρύμναν
 ἤρωσ· καὶ ἡ Πυθία συνέταξε θύειν Πλαταιεῦσιν Ἀν-
 δροκράτει καὶ Δημοκράτει καὶ Κυκλαίῳ καὶ Λεύκω-
 νι τῶν Μηδικῶν ἀκμαζόντων ἀγώνων.

35 §. 41. Ἔστι καὶ ἄλλους παμπόλλους συνιδεῖν
 δαίμονας τῷ γε καὶ σμικρὸν διαθρεῖν δυναμένῳ·

τρεις γὰρ μύριοι εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
 δαίμονες ἀθάνατοι, φύλακες μερόπων ἀνθρώπων*).
 τίνες εἰσὶν οἱ φύλακες, ὧ Βοιωτίε, μὴ φθονέσης λέ-
 γειν. ἢ δῆλον ὡς οὗτοι καὶ οἱ τούτων ἐπιτιμότεροι,
 5 οἱ μεγάλοι δαίμονες, ὁ Ἀπόλλων, ἢ Ἄρτεμις, ἢ
 Ἀθηνᾶ, ἢ Δημήτηρ, ἢ Κόρη, ὁ Πλούτων, ὁ Ἡρα-
 κλῆς, αὐτὸς ὁ Ζεὺς· ἀλλ' οὐκ ἀποδραῖναι ἡμᾶς φυ-
 λάττουσιν, Ἀσκραίε· μὴ ἁμαρτάνειν δὲ ἴσως, οἱ
 ἁμαρτιῶν δῆτα οὐ πεπειραμένοι. ἐνταῦθα δὴ τὸ
 10 παροιμιῶδες ἐπιφθέγγασθαι ἀρμόττει πατὴρ ἀνου-
 θέτητος παῖδα νουθετεῖ. εἰ δ' ἄρα καὶ εἰσὶ φύ-
 λακες οὗτοι, οὐκ εὐνοία τῇ πρὸς ἡμᾶς περιπαθεῖς,
 τῆς δὲ ὑμεδαπῆς ἀπωλείας ἐχόμενοι, κολάκων δίκην
 ἐγχερίμπτονται τῷ βίῳ, δελεαζόμενοι καπνῷ. αὐτοὶ
 15 που ἕξομολογοῦνται οἱ δαίμονες τὴν γαστρομαργίαν
 τὴν αὐτῶν,

λοιβῆς τε κνίσσης τε· τὸ γὰρ λάχομεν γέρας
 ἡμεῖς **) P. 39
 λέγοντες. τίνα δ' ἂν φωνὴν ἄλλην, εἰ φωνὴν λά- Pott.
 20 βοιεν Αἰγυπτίων θεοὶ, οἷα αἴλουροι καὶ γαλαῖ, προή-
 σονται ἢ τὴν Ὀμηρικὴν τε καὶ ποιητικὴν, τῆς κνί-
 σσης τε καὶ ὄψαρτυτικῆς φίλην; τοιοῖδε μέντοι
 παρ' ὑμῖν οἱ τε δαίμονες καὶ οἱ θεοὶ καὶ εἴτινες ἡμί-
 θεοὶ, ὡσπερ ἡμίονοι, κέκληνται· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ὀνο-
 25 μάτων ὑμῖν πενία πρὸς τὰς τῆς ἀσεβείας συνθέσεις.

Cap. III.

§. 42. Φέρε δὴ οὖν καὶ τοῦτο προσθῶμεν, ὡς
 ἀπάνθρωποι καὶ μισάνθρωποι δαίμονες εἶεν ὑμῶν οἱ
 θεοὶ καὶ οὐχὶ μόνον ἐπιχαίροντες τῇ φρενοβλαβείᾳ
 τῶν ἀνθρώπων, πρὸς δὲ καὶ ἀνθρωποκτονίας ἀπο-
 30 λαύοντες· νυνὶ μὲν τὰς ἐν σταδίοις ἐνόπλους φιλονει-

*) Hesiod. Ἔργ. καὶ ἡμ. 250 sqq. **) Hom. II. δ. 49.

κίας, νυνὶ δὲ τὰς ἐν πολέμοις ἀναριθμούς φιλοτιμί-
 ας, ἀφορμὰς σφίσιν ἡδονῆς ποριζόμενοι, ὅπως ὅτι
 μάλιστα ἔχοιεν ἀνθρωπείων ἀνέδην ἐμφορεῖσθαι φό-
 νων· ἤδη δὲ κατὰ πόλεις καὶ ἔθνη, οἰονεὶ λοιμοὶ
 5 ἐπισκῆψαντες, σπονδὰς ἀπήτησαν ἀνημέρους. Ἀρι-
 στομένης γοῦν ὁ Μεσσήνιος τῷ Ἰθωμήτῃ Διὶ τρια-
 κοσίους ἀπέσφαξε, τοσαύτας ὁμοῦ καὶ τοιαύτας καλ-
 λιερεῖν οἰόμενος ἑκατόμβας· ἐν οἷς καὶ Θεόπομπος
 ἦν Λακεδαιμονίων βασιλεὺς, ἱερεῖον εὐγενές. Ταῦροι
 10 δὲ τὸ ἔθνος, οἱ περὶ τὴν Ταυρικὴν χερρόνησον κα-
 τοικοῦντες, οὓς ἂν τῶν ξένων παρ' αὐτοῖς ἔλωσι,
 τούτων δὴ τῶν κατὰ θάλασσαν ἐπταικότων, αὐτίκα
 μάλα τῇ Ταυρικῇ καταθύουσιν Ἀρτέμιδι· ταύτας σὺ
 τὰς θυσίας Εὐριπίδης ἐπὶ σκηνῆς τραγωδεῖ. Μόνιμος δ'
 15 ἵστορεῖ ἐν τῇ τῶν θανμασίων συναγωγῇ, ἐν Πέλλῃ
 τῆς Θετταλίας Ἀχαιοὺν ἀνθρωπον Πηλεῖ καὶ Χείρω-
 νι καταθύεσθαι· Λυκίους γὰρ — Κρητῶν δὲ ἔθνος
 εἰσὶν οὗτοι — Ἀντικλειδῆς ἐν νόστοις ἀποφαίνεται
 ἀνθρώπους ἀποσφάττειν τῷ Διὶ, καὶ Λεσβίους Διο-
 20 νόσω τὴν ὁμοίαν προσάγειν θυσίαν Δωσίδας λέγει·
 Φωκαεῖς δὲ — οὐδὲ γὰρ αὐτοὺς παραπέμφομαι τού-
 τους — Πυθοκλῆς ἐν τρίτῳ περὶ ὁμονοίας τῇ Ταυ-
 ροπόλῳ Ἀρτέμιδι ἀνθρωπον ὀλοκαεῖν ἵστορεῖ. Ἐρε- P. 37
 χθεὺς δὲ ὁ Ἀττικὸς καὶ Μάριος ὁ Ῥωμαῖος τὰς Pott.
 25 αὐτῶν ἐθνυσάτην θυγατέρας· ὧν ὁ μὲν τῇ Φερεφάτ-
 τη, ὡς Δημάρατος ἐν πρώτῃ τραγωδουμένων, ὁ δὲ
 τοῖς ἀποτροπαίοις, ὁ Μάριος, ὡς Δωρόθεος ἐν τῇ
 τετάρτῃ Ἰταλικῶν ἵστορεῖ. φιλάνθρωποι γε ἐκ τού-
 των καταφαίνονται οἱ δαίμονες· πῶς δὲ οὐχ ὅσιοι
 30 ἀναλόγως οἱ δεισιδαίμονες; οἱ μὲν σωτῆρες εὐφημού-
 μενοι, οἱ δὲ σωτηρίαν αἰτούμενοι παρὰ τῶν ἐπιβού-
 λων σωτηρίας. καλλιερεῖν γοῦν τοπάζοντες αὐτοῖς
 σφᾶς αὐτοὺς λελήθασιν ἀποσφάττοντες ἀνθρώπους.
 οὐ γὰρ οὖν παρὰ τὸν τόπον ἱερεῖον γίνεται ὁ φόνος·
 35 οὐδ' εἰ Ἀρτέμιδί τις καὶ Διὶ ἐν ἱερῷ δῆθεν χωρίῳ
 μᾶλλον ἢ ὀργῇ καὶ φιλαργυρίᾳ, ἄλλοις ὁμοίοις δαί-

μοσιν ἐπὶ βωμοῖς ἢ ἐν ὁδοῖς ἀποσφάττοι τὸν ἄνθρωπον, ἱερὸν ἱερεῖον ἐπιφημίσας· ἀλλὰ φόνος ἐστὶ καὶ ἀνδροκτασία ἢ τοιαύτη θυσία.

§. 43. Τί δὴ οὖν, ὃ σοφώτατοι τῶν ἄλλων ζώων ἄνθρωποι, τὰ μὲν θηρία περιφεύγομεν τὰ ἀνήμερα, κἄν που περιτύχωμεν ἄρκτω ἢ λέοντι, ἐκτρέπομεθα,

ὡς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνροσος ἀπέστη οὖρος ἐν βήσσης, ὑπὸ τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα,

10 ἄψ τ' ἀνεχώρησεν *)·

δαίμονας δὲ ὀλεθρίους καὶ ἀλιτηρίους, ἐπιβούλους τε καὶ μισανθρώπους καὶ λυμεῶνας ὄντας προαισθόμενοι καὶ συνιέντες οὐκ ἐκτρέπεσθε οὐδὲ ἀποστρέφασθε; τί δ' ἂν καὶ ἀληθεύσαιεν οἱ κακοὶ, ἢ τίνα

15 ἂν ὠφελήσαιεν; αὐτίκα γοῦν ἔχω σοὶ βελτίονα τῶν ὑμεδαπῶν τούτων θεῶν, τῶν δαιμόνων, ἐπιδειῖξαι τὸν

P. 13 ἄνθρωπον· τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ μαντικοῦ τὸν Κύ-
Sylb. ρον καὶ τὸν Σόλωνα. φιλόδοξος ὑμῶν ὁ Φοῖβος,

20 φίλον καὶ τοῦ μισθοῦ ἐκλαθόμενος—οὕτω φιλόδοξος ἦν—ἀνήγαγε τὸν Κροῖσον διὰ τοῦ Ἄλνους ἐπὶ τὴν πυρᾶν. οὕτω φιλοῦντες οἱ δαίμονες ὀδηγοῦσιν εἰς τὸ πῦρ. ἀλλ' ὃ φιλιανθρωπότερε καὶ ἀληθέστερε τοῦ Ἀπόλλωνος ἄνθρωπε, τὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς οἴκτειρον

25 δεδεμένον, καὶ σὺ μὲν, ὃ Σόλων, μάντευσαι τὴν ἀλήθειαν, σὺ δέ, ὃ Κύρε, κέλευσον ἀποσβεσθῆναι τὴν πυρᾶν, σωφρόνησον ὑστάτον γοῦν, ὃ Κροῖσε, τῷ πάθει μεταμαθῶν· ἀχάριστός ἐστιν ὃν προσκυ-
νεῖς· λαμβάνει τὸν μισθὸν καὶ μετὰ τὸ χρυσίον ψεύ-

30 δεται. [ὃ Σόλων,] ὄρα πάλιν τέλος· ἄρα οὐχ ὁ δαίμων, ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπός σοι λέγει. οὐ λοξὰ μαντεύεται Σόλων· τοῦτον εὖ θήσεις. ἀληθῆ μόνον, ὃ βάρβαρε, τὸν χρησμὸν τοῦτον ἐπὶ τῆς πυρᾶς δοκιμάσεις.

*) Hom. II. γ. 33 sqq.

§. 44. Ὅθεν ἔπεισι μοι θανατῶσαι, τίσι ποτὲ φαντασίαις ἀπαχθέντες οἱ πρῶτοι πεπλανημένοι δεισιδαιμονίαν ἀνθρώποις κατήγγειλαν, δαίμονας ἀλιτηρίους νομοθετοῦντες σέβειν· εἴτε Φορωνεὺς ἐκεῖνος ἦν εἴτε Μέρουψ εἴτε ἄλλος τις, οἱ νεῶς καὶ βωμοὺς ἀνέστησαν αὐτοῖς, πρὸς δὲ καὶ θυσίας παραστῆσαι μόνον μεμύθενται. καὶ γὰρ δὴ καὶ κατὰ χρόνους ὕστερον ἀνέπλαττον θεοὺς, οἷς προσκνυοῖεν. ἀμέλει τὸν Ἐρωτα τοῦτον ἐν τοῖς πρεσβυτάτοις τῶν θεῶν 10 εἶναι λεγόμενον ἐτίμα πρότερον οὐδ' εἰς, πρὶν ἢ Χάρμον μειράκιόν τι ἐλεῖν καὶ βωμὸν ἰδρῦσασθαι ἐν Ἀκαδημίᾳ χαριστήριον ἐπιτελοῦς γενομένης ἐπιθυμίας· καὶ τῆς νόσου τὴν ἀσέλγειαν Ἐρωτα κεκλήκασι, θεοποιοῦντες ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν. Ἀθηναῖοι δὲ οὐδὲ 15 τὸν Πᾶνα ἤδεσαν ὅστις ἦν, πρὶν ἢ Φιλιππίδην P. 39 εἰπεῖν αὐτοῖς. εἰκότως ἄρα ἀρχὴν ποθεν ἢ δεισιδαιμονία λαβοῦσα κακίας ἀνοήτου γέγονε πηγὴ· εἴτα δὲ μὴ ἀνακοπεῖσα, ἀλλ' εἰς ἐπίδοσιν ἔλθοῦσα καὶ πολλὴ δὴ ὀνεῖσα, δημιουργὸς πολλῶν καθίσταται δαιμόνων, 20 ἐκατόμβας θύουσα καὶ πανηγύρεις ἐπιτελοῦσα καὶ ἀγάλματα ἀνιστᾶσα καὶ νεῶς ἀνοικοδομοῦσα. οὗς δὴ, οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τούτους σιωπήσομαι, πρὸς δὲ καὶ αὐτοὺς ἐξελέγξω, νεῶς μὲν εὐφήμεως ὀνομαζομένους, τάφους δὲ γενομένους, τουτέστι τοὺς τάφους νεῶς ἐπικεκλημένους. ἡμεῖς δὲ ἀλλὰ κἂν νῦν δεισιδαιμονίας ἐκλάθεσθε, τοὺς τάφους τιμᾶν ἀισχυρόμενοι.

§. 45. Ἐν τῷ νεῷ τῆς Ἀθηνῶν ἐν Λαρίσση ἐν τῇ ἀκροπόλει τάφος ἐστὶν Ἀκρισίου, Ἀθήνησι δὲ ἐν ἀκροπόλει 30 Κέκροπος, ὡς φησὶν Ἀντίοχος ἐν τῷ ἐννάτῳ τῶν ἱστοριῶν. τί δὲ Ἐριχθόνιος; οὐχὶ ἐν τῷ νεῷ τῆς Πολιάδος κεκήμεναι; Ἰμμαρος δὲ ὁ Εὐμόλπου καὶ Δαιίρας οὐχὶ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ἐλευσινίου τοῦ ὑπὸ τῇ ἀκροπόλει; αἱ δὲ Κελεοῦ θυγατέρες οὐχὶ ἐν 35 Ἐλευσίῳ τετάφαται; τί σοι καταλέγω τὰς Ὑπερβορέων γυναῖκας; Ὑπερόχη καὶ Λαοδίχη κέκλησθον,

ἐν τῷ Ἀρτεμισίῳ ἐν Δήλῳ κεκήδευσθον, τὸ δὲ ἐν
 τῷ Ἀπόλλωνος τοῦ Δηλίου ἐστὶν ἱερῶ. Λεάνδριος
 δὲ Κλέαρχον ἐν Μιλήτῳ τεθάφθαι ἐν τῷ Διδυμαίῳ
 φησὶν. ἐνταῦθα τῆς Λευκοφρόνης τὸ μνημεῖον οὐκ
 5 ἄξιον παρελθεῖν ἐπομένους Ζήνωνι τῷ Μυνδίῳ, ἡ Ρ. 40
 ἐν τῷ ἱερῶ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Μαγνησίᾳ κεκήδευ- Ροτ.
 ται, οὐδὲ μὴν τὸν ἐν Τελμισσῶ βωμὸν τοῦ Ἀπόλ-
 λωνος, [ὄν] μῆμα εἶναι καὶ τοῦτον Τελμισσέως τοῦ
 μάντεως ἱστοροῦσιν. Πτολεμαῖος δὲ ὁ τοῦ Ἀγησάρ-
 10 χου ἐν τῷ πρώτῳ τῶν περὶ τὸν Φιλοπάτορα ἐν Πά-
 φῳ λέγει ἐν τῷ τῆς Ἀφροδίτης ἱερῶ Κινύραν τε καὶ
 τοὺς Κινύρου ἀπογόνους κεκηδεῦσθαι. ἀλλὰ γὰρ
 ἐπιόντι μοὶ τοὺς προσκυνομένους ὑμῖν τάφους, ἐμοὶ
 μὲν οὐδ' ὁ πᾶς ἂν ἀρκέσαι χρόνος· ὑμᾶς δὲ εἰ μὴ
 15 ὑπεισέρχεται τις αἰσχύνῃ τῶν τολμωμένων νεκροὶ ἄρα
 τέλειον ὄντες, νεκροῖς ὄντως πεπιστευκότες περιέρχε-
 σθε·

ἃ δειλοὶ, τί κακὸν τόδε πάσχετε; νυκτὶ μὲν ὑμέων
 εἰλύαται κεφαλαί*).

Cap. IV.

20 §. 46. Εἰ δ' ἔτι πρὸς τούτοις φέρων ὑμῖν τὰ
 ἀγάλματα αὐτὰ ἐπισκοπεῖν παραθεῖν, ἐπιόντες ὡς
 ἀληθῶς λῆρον εὐρήσετε τὴν συνήθειαν, ἔργα χειρῶν
 ἀνθρώπων ἀναίσθητα προστρεπόμενοι. πάλαι μὲν
 οὖν οἱ Σκύθαι τὸν ἀκινάκην, οἱ Ἀραβες τὸν λίθον,
 25 οἱ Πέρσαι τὸν ποταμὸν προσεκύνουν, καὶ τῶν ἄλ-
 λων ἀνθρώπων οἱ ἔτι παλαιότεροι ξύλα ἰδρύνοντο
 περιφανῆ καὶ κίονας ἴστων ἐκ λίθων· ἃ δὴ καὶ ξόα-
 να προσηγορεύετο διὰ τὸ ἀπεξέσθαι τῆς ὕλης. ἀμέλει
 ἐν Ἰκάρῳ τῆς Ἀρτέμιδος τὸ ἀγαλμα ξύλον ἦν οὐκ

*) Hom. Od. v. 351 sqq.

εἰργασμένον· καὶ τῆς Κιθαιρωνίας Ἑρας ἐν Θεσπία
 πρέμνον ἐκκεκομμένον· καὶ τὸ τῆς Σαμίας Ἑρας,
 ὡς φησὶν Ἀέθλιος, πρότερον μὲν ἦν σάνις, ὕστερον
 δὲ ἐπὶ Προκλέους ἄρχοντος ἀνδριαντοειδὲς ἐγένετο.
 5 ἐπεὶ δὲ ἀνθρώποις ἀπεικονίζεσθαι τὰ ζῴα ἤρξαν- P. 41
 το, βρέτη τὴν ἐκ βροτῶν ἐπωνυμίαν ἐκαρπώσατο. Pott.
 ἐν Ῥώμῃ δὲ τὸ παλαιὸν δόρυ φησὶν γεγενῆσθαι τοῦ
 Ἄρειος τὸ ζῴα Ὀυάροων ὁ συγγραφεὺς, οὐδέπω
 τῶν τεχνιτῶν ἐπὶ τὴν εὐπρόσωπον ταύτην κακοτε-
 10 χνίαν ὠρομηκότων. ἐπειδὴ δὲ ἠνθῆσεν ἡ τέχνη, ἠΰξη-
 σεν ἡ πλάνη.

§. 47. Ὡς μὲν οὖν τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα
 καὶ συνελόντι φάναι τὴν ὕλην ἀγάλματα ἀνδρίκελα
 ἐποιήσατε, οἷς ἐπιμορφάζετε εὐσέβειαν συκοφαντοῦν-
 15 τες τὴν ἀλήθειαν, ἤδη μὲν αὐτόθεν δῆλον· οὐ μὴν
 ἀλλὰ καὶ ἀποδείξεως ποσῆς ἐπιδεικόμενου τοῦ τόπου
 οὐ παραιτητέον. τὸν μὲν οὖν Ὀλυμπιάσι Δία καὶ
 τὴν Ἀθήνησιν Πολιάδα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος κα-
 τασκευάσαι Φειδίαν παντὶ που σαφές· τὸ δὲ ἐν Σά-
 20 μῳ τῆς Ἑρας ζῴα ἠμύλη τῇ Εὐκλείδου πεποιῆ-
 σθαι Ὀλύμπιος ἐν Σαμιακοῖς ἱστορεῖ. μὴ οὖν ἀμ-
 φιβάλλετε, εἰ τῶν σεμνῶν Ἀθήνησιν καλουμένων
 P. 14 θεῶν τὰς μὲν δύο Σκοπᾶς ἐποίησεν ἐκ τοῦ κα-
 Syb. λουμένου λυχνέως λίθου, Κάλως δὲ, ἦν μέσην αὐ-
 25 ταῖν ἱστοροῦνται ἔχουσαι, Πολέμωνα δεικνύουσαι ἐν τῇ
 τετάρτῃ τῶν πρὸς Τίμαιον, μὴδὲ τὰ ἐν Πατάρσι
 τῆς Λυκίας ἀγάλματα Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος, ἃ Φει-
 δίας πάλιν ἐκεῖνα τὰ ἀγάλματα καθάπερ τοὺς λέον-
 τας τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀνακειμένους εἰργασταί· εἰ δὲ,
 30 ὡς φασὶ τινες, Βρονάσιος ἦν τέχνη, οὐ διαφέρουμαι,
 ἔχεις καὶ τοῦτον ἀγαματοουργόν· ὀπότερον αὐτοῖν
 βούλει, ἐπίγραφε. καὶ μὴν Τελεσίου τοῦ Ἀθηναίου,
 ὡς φησὶ Φιλόχορος, ἔργον εἶσιν ἀγάλματα ἐννεαπῆ-
 χη Ποσειδῶνος καὶ Ἀμφιτρίτης ἐν Τήνῳ προσκυνοῦ-
 35 μενά. Δημήτριος γὰρ ἐν δευτέρῳ τῶν Ἀργολικῶν
 τοῦ ἐν Τίρυνθι τῆς Ἑρας ζῴα καὶ τὴν ὕλην

ὄγχην καὶ τὸν ποιητὴν Ἄργον ἀναγράφει. πολλοὶ
 δ' ἂν τάχα πού θαναμάσειαν, εἰ μάθοιεν τὸ Παλ-Ρ. 42
 λάδιον τὸ διοπετιῶς καλούμενον, ὃ Διομήδης καὶ Ρου.
 Ὀδυσσεὺς ἱστοροῦνται μὲν ὑφελίσθαι ἀπὸ Ἰλίου, πα-
 5 ρακαταθέσθαι δὲ Δημοφῶντι, ἐκ τῶν Πέλοπος ὄστων
 κατεσκευάσθαι, καθάπερ τὸν Ὀλύμπιον ἐξ ἄλλων
 ὄστων Ἰνδικοῦ θηρίου. καὶ δὴ τὸν ἱστοροῦντα Διο-
 νύσιον ἐν τῷ πέμπτῳ μέρει τοῦ κύκλου παρίστημι.
 Ἀπελλάς δὲ ἐν τοῖς Δελφικοῖς δύο φησὶ γεγονέναι τὰ
 10 Παλλάδια, ἄμφω δ' ὑπ' ἀνθρώπων δεδημιουργη-
 σθαι. ἀλλ' ὅπως μηδεὶς ὑπολάβῃ καὶ ταῦτά μα
 ἀγνοία παρεῖναι, παραθήσομαι τοῦ Μορύχου Διο-
 νύσου τὸ ἄγαλμα Ἀθήνησι γεγονέναι μὲν ἐκ τοῦ φελ-
 λάτα καλουμένου λίθου, ἔργον δὲ εἶναι Σίμωνος τοῦ
 15 Εὐπαλάμου, ὡς φησὶ Πολέμων ἐν τινὶ ἐπιστολῇ. ἐγε-
 νέσθην δὲ καὶ ἄλλω τινὲ δῖω Κρητικῷ οἶμαι ἀν-
 δριαντοποιῶ — Σκύλης καὶ Δίπποιος ὠνομαζέσθην —,
 τούτῳ δὲ τὰ ἐν Ἄργει τοῖν Διοσκούροιν ἀγάλματα
 κατεσκευασάτην καὶ τὸν ἐν Τίρυνθι Ἡρακλέους ἀν-
 20 δριάντα καὶ τὸ τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος ἔθρονον ἐν
 Σικυῶνι.

§. 48. Καὶ τί περὶ ταῦτα διατρίβω, ἐξὸν αὐ-
 τὸν τὸν μεγαλοδαίμονα ὑμῖν ἐπιδείξαι ὅστις ἦν; ὃν
 δὴ κατ' ἔσοχην πρὸς πάντων σεβασμοῦ κατηξιωμέ-
 25 νον ἀκούομεν, τοῦτον ἀχειροποίητον εἰπεῖν τετολημέ-
 κασιν, τὸν Αἰγύπτιον Σάραπιν. οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν
 ἱστοροῦσι χαριστήριον ὑπὸ Σινωπέων Πτολεμαῖω τῷ
 Φιλαδέλφῳ τῷ Αἰγυπτίων πεμφθῆναι βασιλεῖ, ὃς
 λιμῷ τρυχομένους αὐτοὺς, ὑπ' Αἰγύπτου μεταπεμφ-
 30 μενος σῖτον ὁ Πτολεμαῖος, ἀνεκτήσατο· εἶναι δὲ τὸ
 ἔθρονον τοῦτο ἄγαλμα Πλούτωνος, ὃς δεξιόμενος τὸν
 ἀνδριάντα καθίδρυσεν ἐπὶ τῆς ἄκρας, ἣν νῦν Ρακῶ-
 τιν καλοῦσιν, ἐνθα καὶ τὸ ἱερόν τετίμηται τοῦ Σα-
 ράπιδος, γεινιᾷ δὲ τοῖς τόποις τὸ χωρίον. Βλῆστι-
 35 χιν δὲ τὴν παλλακίδα τελετήσασαν ἐν Κανώβῳ με-
 ταγαγῶν ὁ Πτολεμαῖος ἔθαψεν ὑπὸ τὸν προδεδη-

λωμένον σηκόν. ἄλλοι δέ φασιν Ποντικόν εἶναι βρέ-
 τας τὸν Σάραπιν, μετήχθαι δὲ εἰς Ἀλεξάνδρειαν με-
 τὰ τιμῆς πανηγυρικῆς. Ἰσίδωρος μόνος παρὰ Σελευ-
 κέων τῶν πρὸς Ἀντιόχειαν τὸ ἄγαλμα μεταχθῆναι
 5 λέγει, ἐν ριτοδείᾳ καὶ αὐτῶν γενομένων καὶ ὑπὸ Ρ. 43
 Πτολεμαίου διατραφέντων. ἀλλ' ὁ γε Ἀθηνόδω- Ροιτ.
 ρος ὁ τοῦ Σάνδωνος ἀρχαίξειν τὸν Σάραπιν βουλη-
 θεὶς οὐκ οἶδ' ὅπως περιέπεσεν, ἐλέγξας αὐτὸν ἄγαλ-
 μα εἶναι γενητόν· Σέσωστορίν φησι τὸν Αἰγύπτιον βα-
 10 σιλέα τὰ πλεῖστα τῶν παρ' Ἑλλησι παραστησάμενον
 ἐθνῶν, ἐπανελθόντα εἰς Αἴγυπτον ἐπαγαγέσθαι τεχνί-
 τας ἰκανούς· τὸν οὖν Ὀσίριν τὸν προπάτορα τὸν αὐ-
 τοῦ δαίδαλθῆναι ἐκέλευσεν αὐτὸς πολυτελῶς, κατα-
 σκευάζει δὲ αὐτὸν Βρούαξις ὁ δημιουργὸς, οὐχ ὁ Ἀθη-
 15 ναῖος, ἄλλος δέ τις ὁμώνυμος ἐκείνῳ τῷ Βρούαξιδι-
 ὅς ὕλη κατακέχρηται εἰς δημιουργίαν μικτῆ καὶ ποι-
 κίλῃ. ῥίνημα γὰρ χρυσοῦ ἦν αὐτῷ καὶ ἀργύρου, χαλ-
 κοῦ τε καὶ σιδήρου καὶ μολύβδου, πρὸς δὲ καὶ κασ-
 σιτέρον, λίθων δὲ Αἰγυπτίων ἐνέδει οὐδὲ εἰς, σαπφεί-
 20 ρου καὶ αἱματίτου θραΐσματα σμαράγδου τε, ἀλλὰ
 καὶ τοπαζίου. λεάνας οὖν τὰ πάντα καὶ ἀναμίξας
 ἔχρωσε κυάνῳ, οὗ δὴ χάριν μελάντερον τὸ χρῶμα
 τοῦ ἀγάλματος, καὶ τῷ ἐκ τῆς Ὀσίριδος καὶ τοῦ
 Ἄπιος κηδείας ὑπολελειμμένῳ φαρμάκῳ φρυάσας τὰ
 25 πάντα διέπλασεν τὸν Σάραπιν· οἷ καὶ τοῦνομα αἰ-
 νίττεται τὴν κοινωνίαν τῆς κηδείας καὶ τὴν ἐκ τῆς
 ταφῆς δημιουργίαν, σύνθετον ἀπὸ τε Ὀσίριδος καὶ
 Ἄπιος γεόμενον Ὀσίραπισ.

§. 49. Καινὸν δὲ ἄλλον ἐν Αἰγύπτῳ, ὀλίγου
 30 δεῖν καὶ παρ' Ἑλλησι, σεβασμίως τεθεῖα καὶ θεὸν ὁ
 βασιλεὺς ὁ Ῥωμαίων τὸν ἐρώμενον ὠραιότατον τῶν
 σφόδρα γεόμενον Ἀντίνοον, ὃν ἀνιέρωσεν οὕτως, ὡς
 Γανυμήδην ὁ Ζεὺς· οὐ γὰρ κωλύεται ῥαδίως ἐπιθυ-
 μία φόβον οὐκ ἔχουσα· καὶ νίκτας ἱεράς τὰς Ἀντι-
 35 νόου προσκνυοῖσιν ἄνθρωποι κτλ, ὡς αἰσχροῦς ἡπίστατο
 ὁ συναγρυπνήσας ἐραστής. τί μοι θεὸν καταλέγεις τὸν

πορνεία τετιμημένον; τί δὲ καὶ ὡς νίδον θρηνεῖσθαι προσείταξας; τί δὲ καὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ διηγῆ; αἰσχρόν ἐστι τὸ κάλλος ὕβρει μεμαραμμένον. μὴ τυραννήσης, ἄνθρωπε, τοῦ κάλλους μηδὲ ἐνυβοίσης ἄν-
 5 θοῦντι τῷ νέῳ· τήρησον αὐτὸ καθαρὸν, ἵνα ἦ καλόν. βασιλεὺς τοῦ κάλλους γενοῦ, μὴ τίρανος· ἐλείθερος μεινάτω· τότε σοὺ γνωρίσω τὸ κάλλος, ὅτι καθαρὰν τετήρηκας τὴν εἰκόνα· τότε προσκυνήσω τὸ κάλ- P. 44
 λος τὸ ἀληθινόν, ὃ ἀρχέτυπόν ἐστι τῶν καλῶν. Pott.
 10 ἤδη δὲ ὁ τάφος τοῦ ἐρωμένου νεῶς ἐστιν Ἄντινόου καὶ πόλις· καθάπερ γὰρ οἶμαι οἱ ναοὶ, οὕτω δὲ καὶ οἱ τάφοι θανμάζονται, πυραμίδες καὶ μανσώλια καὶ λαβύρινθοι· ἄλλοι ναοὶ τῶν νεκρῶν, ὡς ἐκεῖνοι τάφοι τῶν θεῶν.

15 §. 50. Διδάσκαλον δὲ ὑμῖν παραθήσομαι τὴν προφήτιν Σίβυλλαν,

P. 15 οὐ ψεῦδος Φοῖβου χρησμηγόρον, ὃν τε μάταιοι
 Sylb. ἄνθρωποι θεὸν εἶπον, ἐπεψεύσαντο δὲ μάντιν· ἀλλὰ θεοῦ μέγαλοιο, τὸν οὐ χέρες ἔπλασαν ἀνδρῶν,
 20 εἰδώλοισι ἀλάλοισι λιθοξέστοισιν ὅμοιον.

αὕτη μέντοι ἐρείπια τοὺς νεῶς προσαγορεύει, τὸν μὲν τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος χάσμασι καὶ σεισμοῖς καταπόντισεσθαι πρόμηνύουσα οὕτως,

ὑπτία δ' οἰμῶξει Ἐφεσος κλαίουσα παρ' ὄχθαις
 25 καὶ νηὸν ζητοῦσα τὸν οὐκέτι ναιετάοντα· τὸν δὲ Ἴσιδος καὶ Σαράπιδος ἐν Αἰγύπτῳ κατενεχθήσεσθαι φησι καὶ ἐμπρησθήσεσθαι

Ἴσι, θεὰ τριτάλαινα, μενεῖς ἐπὶ χεῖμασι Νείλου μούνη, μαινὰς, ἄνανδος ἐπὶ ψαμάθοις Ἀχέροντος,
 30 εἶτα ὑποβάσα·

καὶ σὺ, Σάραπι, λίθους ἀργοὺς ἐπικείμενε πολ-
 λούς,

κείση πτώμα μέγιστον ἐν Αἰγύπτῳ τριταλαίνη.
 σὺ δὲ ἀλλ' εἰ μὴ προφήτιδος ἐπακούεις, τοῦ γε σοῦ ἄκουσον φιλοσόφου, τοῦ Ἐφειοῦ Ἡρακλείτου, τὴν ἀναισθησίαν ὀνειδίζοντος τοῖς ἀγάμμασι· καὶ τοῖσι.

ἀγάλμασι τούτοις εὔχονται, ὁκοῖον εἴ τις τοῖσι δόμοι-
 σι λισχηνέοιτο. ἢ γὰρ οὐχὶ τερατώδεις οἱ λίθους
 προστρεπόμενοι· εἶτα μέντοι καὶ πρὸ τῶν πυλῶν ἰστάν-
 τες αὐτούς, ὡς ἐνεργεῖς, Ἑρμιῆν προσκυνοῦσιν ὡς
 5 θεὸν καὶ τὸν Ἀγνιέα θυρωρὸν ἰστάντες; εἰ γὰρ ὡς
 ἀναισθήτους ὑβρίζουσιν, τί προσκυνοῦσιν ὡς θεούς;
 εἰ δὲ αἰσθήσεως αὐτούς μετέχειν οἴονται, τί τούτους
 ἰσιᾶσι θυρωρούς;

10 §. 51. Ῥωμαῖοι δὲ τὰ μέγιστα κατορθώματα
 τῇ τύχῃ ἀνατιθέντες καὶ ταύτην μεγίστην οἴομε- P. 45
 νοι θεὸν, φέροντες εἰς τὸν κοπρῶνα ἀνέθηκαν αὐ- Pott.
 τήν, ἄξιον νεῶν τὸν ἀφεδρῶνα νείμαντες τῇ θεῷ.
 ἀλλὰ γὰρ ἀναισθήτῳ λίθῳ καὶ ξύλῳ καὶ χροσίῳ
 15 πλουσίῳ οὐδ' ὄτιοῦν μέλει οὐ κνίσης, οὐχ αἵματος,
 οὐ καπνοῦ, ᾧ δὴ τιμώμενοι καὶ τυφόμενοι ἐκμελαί-
 νονται· ἀλλ' οὐδὲ τιμῆς, οὐχ ὑβρεως· τὰ δὲ καὶ παν-
 τὸς ἐστὶν ἀτιμότερα ζώου, τὰ ἀγάλματα. καὶ ὅπως
 γε τεθείασται τὰ ἀναισθητα, ἀπορεῖν ἔπεισέ μοι καὶ
 20 κατελεεῖν τοὺς πλανωμένους τῆς ἀνοίας, ὡς δαιδαί-
 ους· εἰ γὰρ καὶ τινα τῶν ζώων οὐχὶ πύσας ἔχει τὰς
 αἰσθήσεις, ὥσπερ εὐλαὶ καὶ κάμπαι καὶ ὅσα διὰ τῆς
 πρώτης γενέσεως εὐθὺς ἀνάπηρα φαίνεται, καθάπερ
 οἱ ἀσπάλακες καὶ ἡ μυγαλῆ, ἣν φησὶν ὁ Νίκανδρος
 25 τυφλὴν τε σμερδινὴν τε· ἀλλὰ γε ἀμείνους εἰσὶ τῶν
 ζοάνων τούτων καὶ τῶν ἀγαλμάτων, τέλειον ὄντων
 κωφῶν· ἔχουσιν γὰρ αἰσθησὶν μίαν γέ τινα, φέρε εἰ-
 πεῖν ἀκουστικὴν ἢ ἀπτικὴν ἢ τὴν ἀναλογοῦσαν τῇ
 ὀσφρήσει ἢ τῇ γεύσει· τὰ δὲ οὐδὲ μιᾶς αἰσθήσεως
 30 μετέχει, τὰ ἀγάλματα· πολλὰ δὲ ἐστὶ τῶν ζώων, ὅσα
 οὐδὲ ὄρασιν ἔχει οὔτε ἀκοὴν οὔτε μὴν φωνήν, οἷον
 καὶ τὸ τῶν ὀστρέων γένος· ἀλλὰ ζῆ γε καὶ αὖξεται,
 πρὸς δὲ καὶ τῇ σελήνῃ συμπάσχει· τὰ δὲ ἀγάλματα,
 ἀργὰ, ἄπρακτα, ἀναισθητα, προσδεῖται καὶ προσκα-
 35 θελοῦται καὶ προσπῆγνται, χωνεύεται, ῥιναῖται,
 πρίεται, περιζέεται, γλύφεται. κωφὴν μὲν δὴ γαῖαν

ἀεικίζουσιν*) οἱ ἀγαματοποιοὶ, τῆς οἰκείας ἐξιστάν-
 τες φύσεως, ὑπὸ τῆς τέχνης προσκυνεῖν ἀναπει-
 θοντες· προσκυνοῦσι δὲ οἱ θεοποιοὶ οὐ θεοὺς καὶ
 δαίμονας κατὰ γε αἰσθησιν τὴν ἐμὴν, γῆν δὲ καὶ
 5 τέχνην, τὰ ἀγάλματα ὅπερ ἔστιν. ἔστιν γὰρ ὡς ἀλη-
 θῶς τὸ ἄγαλμα ἕλη νεκρὰ, τεχνίτου χειρὶ μεμορφω-
 μένη· ἡμῖν δὲ οὐκ ἕλης αἰσθητῆς αἰσθητόν, νοητὸν
 δὲ τὸ ἄγαλμά ἐστιν [νοητόν, οὐκ αἰσθητόν ἐστι τὸ
 ἄγαλμα] ὁ θεὸς, ὁ μόνος ὄντως θεός.

10 §. 52. Καὶ δὴ ἔμπαλιν ἐν αὐταῖς ποῦ ταῖς πε-
 ριστάσεσιν οἱ δεισιδαίμονες, οἱ τῶν λίθων προσκυ- P. 46
 νηταὶ, ἔργω μαθόντες ἀνάισθητον ἕλην μὴ σέ- Pott.
 βειν, αὐτῆς ἠτιώμενοι τῆς χρείας, ἀπόλλυνται ὑπὸ
 δεισιδαιμονίας· καταφρονοῦντες δ' ὁμῶς τῶν ἀγαλ-
 15 μάτων, φαίνεσθαι δὲ μὴ βουλόμενοι αὐτῶν ὅλως πε-
 ριφρονοῦντες, ἐλέγχονται ὑπ' αὐτῶν τῶν θεῶν, οἷς
 δὴ τὰ ἀγάλματα ἐπιπεφήμισται. Διονύσιος μὲν γὰρ
 ὁ τύραννος ὁ νεώτερος Θοιμάτιον τὸ χρύσειον περιε-
 λόμενος τοῦ Διὸς ἐν Σικελίᾳ, προσέταξεν αὐτῷ ἔρεοῦν
 20 περιτιθέμεναι, χαριέντως φήσας τοῦτο ἄμεινον εἶναι
 τοῦ χρυσοῦ, καὶ θέρουσ κορηότερον καὶ κρούουσ ἄλε-
 εινότερον. Ἀντίοχος δὲ ὁ Κυζικηνὸς ἀποροίμενος
 χρημάτων τοῦ Διὸς τὸ ἄγαλμα τὸ χρυσοῦν, πεντε-
 καιδέκα πηγῶν τὸ μέγεθος ὄν, προσέταξε χωνεῦσαι
 25 καὶ τῆς ἄλλης τῆς ἀτιμότερας ἕλης ἄγαλμα παρα-
 πλήσιον ἐκείνῳ πετάλοις κεχρυσωμένον ἀναθεῖναι
 πάλιν. αἱ δὲ χελιδόνες καὶ τῶν ὀρνέων τὰ πλεῖστα
 κατέξερῶσιν αὐτῶν τῶν ἀγαλμάτων εἰσπετόμενα, οὐ-
 δὲν φροντίσαντα οὔτε Ὀλυμπίου Διὸς οὔτε Ἐπιδαυ-
 30 ρίου Ἀσκληπιοῦ οὐδὲ μὴν Ἀθηνᾶς Πολιάδος ἢ Σαρᾶ-
 πιδος Αἰγυπτίου· παρ' ὧν οὐδὲ αὐτῶν τὴν ἀναισθη-
 σίαν τῶν ἀγαλμάτων ἐκμανθάνετε. ἀλλ' εἰσὶ μὲν
 κακοῦργοί τινες ἢ πολέμιοι ἐπιθέμενοι, οἱ δὲ ἀισχρο-
 κέρδειαν ἐδῆλῶσαν τὰ ἱερά καὶ τὰ ἀναθήματα ἐσίλη-

*) Cf. Hom. Iliad. ω. 54.

σαν ἢ καὶ αὐτὰ ἐχώνευσαν τὰ ἀγάλματα· καὶ εἰ
 Καμβύσης τις ἢ Δαρείος ἢ ἄλλος μαινόμενος τοιαῦ-
 P. 16 τα ἅττα ἐπεχείρησεν καὶ εἰ τὸν Αἰγύπτιον τις ἀπέ-
 Syll. κτεινεν· Ἄπιν, γελῶ μὲν ὅτι τὸν Θεὸν ἀπέκτεινεν
 5 αὐτῶν, ἀνανακτῶ δὲ εἰ κέρδους χάριν ἐπλημμέλει.

§. 53. Ἐκὼν οὖν ἐκλήσομαι τῆσδε τῆς κακουργίας, πλεονεξίας ἔργα, οὐχὶ δὲ ἀδραναίας τῶν εἰδώλων ἔλεγχον νομίζων. ἀλλ' οὔτι γε τὸ πῦρ καὶ οἱ σεισμοὶ κερδαλέοι οὐδὲ μὴν φοβοῦνται ἢ δυσωποῦν-
 10 ται οὐ τοῖς δαίμονας, οὐ τὰ ἀγάλματα, οὐ μᾶλλον ἢ τὰς ψηφίδας τὰς παρὰ τοῖς αἰγιαλοῖς σεσωρευμένας τὰ κέρματα. οἶδα ἐγὼ πῦρ ἐλεγκτικὸν καὶ P. 47
 δεισιδαιμονίας λατρικόν· εἰ βούλει παύσασθαι τῆς ἀνομί- Pout.
 ας, φωταγωγῆσει σὲ τὸ πῦρ. τοῦτο τὸ πῦρ καὶ τὸν
 15 ἐν Ἀργεὶ νεῶν σὺν καὶ τῇ ἱερείᾳ κατέφλεξεν Χρυσίδης καὶ τὸν ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀρτέμιδος δεύτερον μετὰ Ἀμιαζόνας καὶ τὸ ἐν Ῥώμῃ Καπιτώλιον ἐπινενέμηται
 πολλάκις· οὐκ ἀπέσχετο δὲ οὐδὲ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείῳ πόλει Σαράπιδος ἱεροῦ. Ἀθήνησι γὰρ τοῦ Διονύσου
 20 τοῦ Ἐλευθερέως κατήρειψε τὸν νεῶν· καὶ τὸν ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος πρότερον ἤρπασεν θύελλα, ἔπειτα ἠφάνισε πῦρ σωφρονοῦν. τοῦτό σοι προοίμιον ἐπιδείκνυται ὣν ὑπισχεῖται τὸ πῦρ· οἱ δὲ τῶν ἀγαλμάτων δημιουργοὶ οὐ δυσωποῖσιν ὑμῶν τοῖς ἔμφο-
 25 νας τῆς ἕλης καταφρονεῖν; ὁ μὲν Ἀθηναῖος Φειδίας ἐπὶ τῷ δακτύλῳ τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου ἐπιγράψας ΠΑΝΤΑΡΚΗΣ ΚΑΛΟΣ, οὐ γὰρ καλὸς αὐτῷ ὁ Ζεὺς, ἀλλ' ὁ ἐρωόμενος ἦν· ὁ Πραξιτέλης δὲ, ὡς Ποσίδιππος ἐν τῷ περὶ Κνίδου διασαφεῖ, τὸ τῆς Ἀφρο-
 30 δίτης ἀγάλμα τῆς Κνιδίας κατασκευάζων, τῷ Κρατίνης τῆς ἐρωμένης εἶδει παραπλίσιον πεποίηκεν αὐτήν, ἵν' ἔχοιεν οἱ δαίλαιοι τὴν Πραξιτέλους ἐρωμένην προσκυνεῖν. Φοῦνη δὲ ὀπηνίκα ἤρθει ἢ ἑταῖρα ἢ Θεσπιακή, οἱ ζωγράφοι πάντες τὰς Ἀφροδίτης
 35 εἰκόνας πρὸς τὸ κάλλος ἀπεμιμοῖντο Φοῦνης, ὥσπερ αὖ καὶ οἱ λιθοξόοι τοὺς Ἐρμῆς Ἀθηνησιν πρὸς Ἀλ-

κιβιάδην ἀπεικάζον. ὑπολείπεται τῆς σῆς κρίσεως τὸ ἔργον ἐπάξει, εἰ βούλει, καὶ τὰς ἐταίρας προσκυνεῖν.

§. 54. Ἐντεῦθεν οἶμαι κινηθέντες οἱ βασιλεῖς οἱ παλαιοὶ, καταφρονοῦντες τῶν μύθων τούτων, ἀνέ-
 5 δην διὰ τὸ ἐξ ἀνθρώπων ἀκίνδινον σφᾶς αὐτοὺς θεοὺς ἀνηγόρευον, ταύτη κακείνους διὰ τὴν δόξαν ἀπηθανατίσθαι διδάσκοντες. Κῆρξ μὲν ὁ Αἰόλου Ζεὺς ὑπὸ τῆς Ἀλκωνόνης τῆς γυναικὸς, Ἀλκωνή δὲ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς Ἴρα προσαγορευομένη. Πτο-
 10 λεμαῖος δὲ ὁ τέταρτος Διόνυσος ἐκαλεῖτο· καὶ Μι- P. 48 θριδάτης ὁ Ποντικὸς Διόνυσος καὶ αὐτός· ἐβού- Pott. λετο δὲ καὶ Ἀλέξανδρος Ἀμύωνος υἱὸς εἶναι δοκεῖν καὶ κερασφόρος ἀναπλάττεσθαι πρὸς τῶν ἀγαλματοποιῶν, τὸ καλὸν ἀνθρώπου ὑβρίσαι σπεύδων κέρυτι.
 15 καὶ οὐτι γε βασιλεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδιῶται θείαις προσηγαρίαις σφᾶς αὐτοὺς ἐξέμυνον, ὡς Μενεκράτης ὁ ἰατρός, Ζεὺς οὗτος ἐπικεκλημένος· τί με δεῖ καταλέγειν Ἀλέξαρχον; γραμμυτικὸς οὗτος τὴν ἐπιστήμην γεγονώς, ὡς ἱστορεῖ Ἀριστοῦ ὁ Σαλαμίνιος,
 20 αὐτὸν κατεσχημάτιζεν εἰς Ἥλιον. τί δεῖ καὶ Νικαγόρου μεμῆσθαι — Ζελεΐτης τὸ γένος ἦν κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου γεγονώς χρόνους — Ἐρμῆς προσηγορεύετο ὁ Νικαγόρας καὶ τῆ στολῇ τοῦ Ἐρμού ἐκέχρητο, ὡς αὐτὸς μαρτυρεῖ· ὅπου γε καὶ ὅλα ἔθνη καὶ πόλεις
 25 αὐτάνδρῳ, κολακίαν ὑποδύμεναι, ἐξευτελίζουσι τοὺς μύθους τοὺς περὶ τῶν θεῶν, ἰσοθέους ἀνθρωποκατασχηματίζοντες ἑαυτοῖς, ὑπὸ δόξης περυσχημένοι, ἐπιψηφιζόμενοι τιμὰς ἑαυτοῖς ὑπερόγκους· νῦν μὲν τὸν Μακεδόνα τὸν ἐκ Πέλλης τὸν Ἀμύντορος Φί-
 30 λιππον ἐν Κυροσάργει νομοθετοῦντες προσκυνεῖν, τὸν τὴν κλεῖν κατευγότα καὶ τὸ σκέλος πεπηρωμένον, ὃς ἐξεκόπη τὸν ὀφθαλμὸν· αὐτῆς δὲ τὸν Δημήτριον θε-
 ὄν καὶ αὐτὸν ἀναγορεύοντες· καὶ ἔνθα μὲν ἀπέβη τοῦ ἵππου Ἀθήραζε εἰσιῶν, Καταιβάτου ἱερόν ἐστι
 35 Δημητρίου· βωμοὶ δὲ πανταχοῦ καὶ γάμιος ὑπὸ Ἀθηναίων αὐτῷ ὁ τῆς Ἀθηνῶν ἡγυρεπίετο· ὁ δὲ τὴν

μὲν θεὸν ὑπερηφάνει, τὸ ἄγαλμα γῆμαι μὴ δυνάμενος· Λάμψαν δὲ τὴν ἑταίραν ἔχων εἰς ἀκρόπολιν ἀνῆει καὶ τῷ τῆς Ἀθηνῶν ἐνεφροῶτο παστῶ, τῆ παλαιᾷ παρθένῳ τὰ τῆς νέας ἐπιδεικνὺς ἑταίρας σχήματα.

§. 55. Οὐ νέμεσις τοίνυν οὐδὲ Ἰππῶνι ἀπαθανάτιζοντι τὸν θάνατον τὸν ἑαυτοῦ· ὁ Ἰππῶν γὰρ οὗτος ἐπιγραφῆναι ἐκέλευσεν τῷ μνήματι τῷ ἑαυτοῦ τόδε τὸ ἐλεγείον·

10 Ἰππῶνος τόδε σῆμα, τὸν ἀθανάτοισι θεοῖσιν ἴσον ἐποίησεν μοῖρα καταφθίμενον.

εἶγε, Ἰππῶν, ἐπιδεικνύεις ἡμῖν τὴν ἀνθρωπίνην πλάνην. εἰ γὰρ καὶ λαλοῦντί σοι μὴ πεπιστεύκασι, νεκροῦ γενέσθωσαν μαθηταί, χρησιμὸς οὗτός ἐστιν Ἰππῶνος· νοήσωμεν αὐτόν. οἱ προσκυνούμενοι παρ' ὑμῖν, ἀνθρωποὶ γενόμενοι ποτε, εἴτα μέντοι τεθνῶσιν· τετιμῆκε δὲ αὐτοὺς ὁ μῦθος καὶ ὁ χρόνος. φιλεῖ γὰρ πῶς τὰ μὲν παρόντα συνηθεῖα καταφρονεῖσθαι, τὰ δὲ παρωχηκότα τοῦ παρῶντι καὶ ἐλέγχον
15 κεχωρισμένα χρόνων ἀδηλεία τετιμῆσθαι τῷ πλάσματι καὶ τὰ μὲν ἀπιστεῖσθαι, τὰ δὲ καὶ θαυμάζεσθαι. αὐτίκα γοῦν οἱ παλαιοὶ νεκροὶ τῷ πολλῷ τῆς πλάνης χρόνῳ σεμννύμενοι τοῖς ἔπειτα νομίζονται θεοί. πῆστις ὑμῖν τῶνδε αὐτὰ ὑμῶν τὰ μυστήρια, αἱ πανηγύρεις, δεσμὰ καὶ τραίματα καὶ δακρόντες θεοί.
20 ὦ μοι ἐγὼν, ὅτε μοὶ Σαρπηδόνα, γλυπτοῦ ἀνδρῶν,

μοῖρ' ὑπὸ Πατρόκλοιῳ Μεροϊτιάδῳ δαμῆναι*).
κεκρότηται τὸ θέλημα τοῦ Διὸς καὶ ὁ Ζεὺς ὑμῖν
30 διὰ Σαρπηδόνα αἰμώζει νεκρικημένος· εἶδαιλα γοῦν εἰ-
P. 17 κότως αὐτοὺς καὶ δαίμονας ἡμῖς αὐτοὶ κεκλή-
Syll. κατε· ἐπεὶ καὶ τὴν Ἀθηνᾶν αὐτὴν καὶ τοὺς ἄλλοις θεοὺς κακίᾳ τιμῆσας Ὀμηρος δαίμονας προσηγόρευσεν·

*) Hom. II. π. 433 sqq.

ἢ δ' Οὐλυμπόνδε βεβήκει,

δῶματ' ἐς αἰγιόχοιο Διὸς μετὰ δαίμονας ἄλλους*). πῶς οἶν ἔτι θεοὶ τὰ εἰδῶλα καὶ οἱ δαίμονες, βδελυρὰ ὄντως καὶ πνεύματα ἀκάθαρτα, πρὸς πάντων 5 ὁμολογούμενα γήινα καὶ δεισαλέα, κάτω βρίθοντα, περὶ τοὺς τάφους καὶ τὰ μνημεῖα καλινδούμενα; περὶ ἃ δὴ καὶ ὑποφαίνονται ἀμυδρῶς σκιαειδῆ φαντάσματα.

§. 56. Ταῦθ' ὑμῶν οἱ θεοὶ τὰ εἰδῶλα, αἱ 10 σκιαὶ καὶ πρὸς τούτοις χῶλαι ἐκεῖναι καὶ ῥυσαί, παραβλαῖπες ὀφθαλμῶ**), αἱ Διταὶ αἱ Θεοσίτου μᾶλλον ἢ Διὸς θυγατέρες. ὥστε μοὶ δοκεῖν χαριέντως φάναι τὸν Βίωνα· πῶς ἂν ἐνδίκως οἱ ἄνθρωποι παρὰ τοῦ Διὸς αἰτήσωνται τὴν εὐτεχνίαν, ἣν οὐδ' P. 50 15 αὐτῷ παρασχεῖν ἴσχυσεν; οἴ μοι τῆς ἀθεότητος τὴν Pott. ἀκήρατον οὐσίαν, τὸ ὅσον ἐφ' ὑμῖν, κατορούτετε καὶ τὸ ἄχραντον ἐκεῖνο καὶ τὸ ἅγιον τοῖς τάφοις ἐπικεχώκατε, τῆς ἀληθῶς ὄντως οὐσίας συλήσαντες τὸ θεῖον. τί δὴ οὖν τὰ τοῦ θεοῦ τοῖς οὐ θεοῖς προσε- 20 νεύματα γέρα; τί δαὶ καταλιπόντες τὸν οὐρανὸν τὴν γῆν τετιμῆκατε; τί δ' ἄλλο χρυσὸς ἢ ἄργυρος ἢ ἀδάμας ἢ σίδηρος ἢ χαλκὸς ἢ ἐλέφας ἢ λίθος τίμιος, οὐχὶ γῆ τε καὶ ἐκ γῆς; οὐχὶ δὲ μιᾶς μητρὸς ἕκγονα, τῆς γῆς, τὰ πάντα ταῦτα, ὅσα ὕρᾶς; τί δὴ οὖν, ὧ 25 μάταιοι καὶ κενόφρονες, — πάλιν γὰρ δὴ ἐπαναλήψομαι — τὸν ὑπερουράνιον βλασφημήσαντες τόπον εἰς τοῦδαφος κατεσύρατε τὴν εὐσέβειαν, χθονίους ὑμῖν ἀναπλάττοντες θεοὺς καὶ τὰ γεννητὰ ταῦτα πρὸ τοῦ ἀγεννήτου μετιόντες θεοῦ βαθυτέρῳ περιπεπτώκατε 30 ὄφρω; καλὸς ὁ Πάριος λίθος, ἀλλ' οὐδέπω Ποσειδῶν· καλὸς ὁ ἐλέφας, ἀλλ' οὐδέπω Ὀλύμπιος· ἐνδεής ἀεὶ ποτε ἢ ὕλη τῆς τέχνης, ὁ θεὸς δὲ ἀνευδεής. προῆλθεν ἡ τέχνη, περιβέβληται τὸ σχῆμα, ἡ ὕλη, καὶ τὸ πλούσιον τῆς οὐσίας πρὸς μὲν τὸ κέρδος ἀγῶ-

*) II. α. 221 sqq.

**) Cf. Hom. II. ε. 502 sqq.

γμιον, μόνω δὲ τῷ σχήματι γίνεται σεβάσιμον. χρυ-
 σός ἐστι τὸ ἀγαλμά σου, ξύλον ἐστὶ, λίθος ἐστὶ, γῆ
 ἐστὶν, ἐὰν ἄνωθεν νοήσης, μορφὴν παρὰ τοῦ τεχνί-
 του προσλαβοῦσα, γῆν δὲ ἐγὼ πατεῖν, οὐ προσκυ-
 5 νεῖν μεμελέτηκα, οὐ γὰρ μοι θέμις ἐμπιστεῖσθαι ποτε
 τοῖς ἀψύχοις τὰς τῆς ψυχῆς ἐλπίδας.

§. 57. Ἰτέον οὖν ὡς ἐνὶ μάλιστα ἐγγυτάτω
 τῶν ἀγαλμάτων ὡς οἰκεία ἢ πλάνη καὶ τῆς προσ-
 όψεως ἐλέγχεται, ἐναπομέμακται γὰρ πάνν δὴ σα-
 10 πῶς τὰ εἶδη τῶν ἀγαλμάτων τὴν διάθεσιν τῶν δαι-
 νόνων. εἰ γοῦν τις τὰς γραφὰς καὶ τὰ ἀγάλματα
 περινοστών θεῶτο, γνωριεῖ ὑμῶν παραντίκα τοὺς
 θεοὺς ἐκ τῶν ἐπονειδίστων σχημάτων, τὸν Διόνυσον
 ἀπὸ τῆς στολῆς, τὸν Ἑφαιστον ἀπὸ τῆς τέχνης, τὴν
 15 Ἀθῆνὰ ἀπὸ τῆς συμφορᾶς, ἀπὸ τοῦ κρηδέμενου τὴν
 Ἰνῶν, ἀπὸ τῆς τριαίνης τὸν Ποσειδῶν, ἀπὸ τοῦ κύκνου
 τὸν Δία· τὸν δὲ Ἡρακλέα δείκνυσιν ἢ πυρὰ, καὶν P. 51
 γυμνὴν ἴδη τις ἀνάγραπτον γυναικα, τὴν χρυσοῦν Pott.
 Ἀφροδίτην νοεῖ. οὕτως ὁ Κύπριος ὁ Πυγμαλίον
 20 ἐκεῖνος ἐλεφαντίνου ἠράσθη ἀγάλματος—τὸ ἀγαλμα
 Ἀφροδίτης ἦν καὶ γυμνὴ ἦν—, νικᾶται ὁ Κύπριος τῷ
 σχήματι καὶ συνέρχεται τῷ ἀγάλματι, καὶ τοῦτο Φι-
 λοστέφανος ἱστορεῖ. Ἀφροδίτη δὲ ἄλλη ἐν Κνίδω
 λίθος ἦν καὶ καλὴ ἦν, ἕτερος ἠράσθη ταύτης καὶ
 25 μίγνυται τῇ λίθῳ, Ποσίδιππος ἱστορεῖ, ὁ μὲν πρό-
 τερος ἐν τῷ περὶ Κύπρου, ὁ δὲ ἕτερος ἐν τῷ περὶ
 Κνίδου. τοσοῦτον ἴσχυσεν ἀπατῆσαι τέχνη προαγω-
 γὸς ἀνθρώποις ἐρωτικοῖς εἰς βάραθρον γενομένη. δρα-
 στήριος μὲν ἢ δημιουργικῆ, ἀλλ' οὐχ οἷα τε ἀπατῆ-
 30 σαι λογικὸν οὐδὲ μὴν οὐδὲ τοὺς κατὰ λόγον βεβιω-
 κότας· ζωγραφία μὲν γὰρ δι' ὁμοιότητα σκιαγρα-
 φίας περιστεραῖς προσέπτησαν πελειάδες καὶ ἵπποις
 καλῶς γεγραμμέναις προσεχρημέτισαν ἵπποι. ἐρα-
 σθῆναι κάρην εἰκόνας λέγουσιν καὶ νέον καλὸν Κνι-
 35 δίου ἀγάλματος, ἀλλ' ἦσαν τῶν θεατῶν αἱ ὄψεις
 ἠπατημέναι ὑπὸ τῆς τέχνης. οὐδὲ γὰρ ἂν θεῶν τις

συνεπλάκη οὐδ' ἂν νεκρῶ τις συνετάφη οὐδ' ἂν ἠρά-
σθη δαίμονος καὶ λίθου ἀνθρώπος σωφρονῶν. ὑμᾶς
δὲ ἄλλη γοητεία ἀπατᾷ ἢ τέχνη, εἰ καὶ μὴ ἐπὶ τὸ
ἔρᾳν προσάγουσα, ἀλλὰ ἐπὶ τὸ τιμᾶν καὶ προσκυνεῖν
5 τὰ τε ἀγάλματα καὶ τὰς γραφὰς, ὁμοία γέ ἢ γραφή.
ἐπαινείσθω μὲν ἢ τέχνη, μὴ ἀπατάτω δὲ τὸν ἀνθρώ-
πον, ὡς ἀληθεία ἐστῆκεν ὁ ἵππος ἡσυχῆ, ἢ πελειᾶς
ἀτρεμῆς, ἀργὸν τὸ πτερόν· ἢ δὲ βοῦς ἢ Δαιδύλου
ἢ ἐκ τοῦ ξύλου πεποιημένη ταῦρον εἶλεν ἄγριον καὶ
10 κατηνάγκασε τὸ θηρίον ἢ τέχνη πλανήσασα ἐρώσης
ἐπιβῆναι γυναικός.

§. 58. Τοσοῦτον οἶστρον αἱ τέχνηαι κακοτεχνουῖ-
σαι τοῖς ἀνοήτοις ἐνεποίησαν. ἀλλὰ τοὺς μὲν πιθή-
κους οἱ τούτων τροφεῖς καὶ μελεδωνοὶ τεθανυμάκασιν,
15 ὅτι τῶν κηρίων ἢ πηλίνων ὁμοιωμάτων καὶ κοροκο-
σμίων ἀπατᾷ τούτους οὐδὲν, ὑμεῖς δὲ ἄρα καὶ πιθή-
κων χεῖρους γενήσεσθε λιθίνοις καὶ ξυλίνοις καὶ χρυ-
σείοις καὶ ἔλεφαντίνοις ἀγαλματίοις καὶ γραφαῖς προσ-
ἀνέχοντες; τοσοῦτων ὑμῖν οἱ δημιουργοὶ ἄθυρ- P. 52
20 μάτων ὀλεθρίων, οἱ λιθοξόοι καὶ οἱ ἀνδριαντοποιοὶ, Pott.
γραφεῖς τε αὖ καὶ τέκτονες καὶ ποιηταί, πολὺν τινα
καὶ τοιοῦτον ὄχλον παρεισάγοντες, κατ' ἄγρους μὲν
Σατύρους καὶ Πᾶνας, ἀνὰ δὲ τὰς ὕλας Νύμφας
τὰς ὄρειάδας καὶ τὰς ἀμαδρονάδας, ναὶ μὴν ἀλλὰ
25 καὶ περὶ τὰ ὕδατα καὶ περὶ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς
πηγὰς τὰς Ναΐδας καὶ περὶ τὴν θάλασσαν τὰς Νη-
ρεΐδας. μάγοι δὲ ἤδη ἀσεβείας τῆς σφῶν αὐτῶν
ὑπῆρέτας δαίμονας ἀνχοῦσιν, οἰκέτας αὐτοὺς ἐαυτοῖς
P. 18 καταγράφαντες, τοὺς κατηναγκασμένους δούλους
30 γυλβ. ταῖς ἐπαιοιδαῖς πεποιηκότες· γάμοι τε οὖν ἔτι καὶ
παιδοποιαὶ καὶ λοχεῖαι θεῶν μνημονεύμεναι καὶ
μοιχεῖαι ἀδόμεναι καὶ εὐωχλαὶ κωμωδούμεναι καὶ γέ-
λωτες παρὰ πότον εἰσαγόμενοι, προτρέπουσι δὲ με
ἀνακραγεῖν, κἂν σιωπῆσαι θέλω· οἱ μοι τῆς ἀθεό-
35 τητος· σκηνην πεποιήκατε τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ θεῶ-
ν ὑμῖν δράμα γεγένηται καὶ τὸ ἅγιον προσωπεῖοις

δαιμονίων κεκωμωθήκατε, τὴν ἀληθῆ θεοσέβειαν δεισιδαιμονία σατυροῖσαντες.

§. 59. Ἀντάρ ὁ φορμίζων ἀνεβάλλετο καλὸν αἰδεῖν*).

5 ἄσον ἡμῖν, Ὅμηρε, τὴν φωνὴν τὴν καλὴν
ἀμφ' Ἄρεος φιλότητος εὖστεφάνου τ' Ἀφροδίτης·
ὡς τὰ πρῶτα μίγησαν ἐν Ἡφαίστοιο δόμοισι,
λάθρη· πολλὰ δ' ἔδωκε, λέχος δ' ἤσχυνε καὶ εὐνὴν
Ἡφαίστοιο ἀνακτος.

10 κατάπαυσον Ὅμηρε τὴν ᾠδὴν· οὐκ ἔστι καλὴ, μοι-
χείαν διδάσκει πορνείην δὲ ἡμεῖς καὶ τὰ ὦτα παρη-
τήμεθα· ἡμεῖς γάρ, ἡμεῖς ἐσμέν οἱ τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ
περιφέροντες ἐν τῷ ζῶντι καὶ κινουμένῳ τούτῳ ἀγάλ-
ματι, τῷ ἀνθρώπῳ, σύνοικον εἰκόνα, σύμβουλον,

15 συνόμιλον, συνέστιον, συμπαθῆ, ὑπερπαθῆ· ἀνάθη-
μα γεγόναμεν τῷ θεῷ ἰπὲρ Χριστοῦ· ἡμεῖς τὸ γένος
τὸ ἐκλεκτὸν, τὸ βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον,
λαὸς περιούσιος· οἱ ποτε οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς τοῦ
θεοῦ**).

20 κάτω***), (παρὰ δὲ τοῦ ἀνωθεν ἐλθόντος†) τὸ πᾶν
μεμαθηκότες††), οἱ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ κατα-
νενοηκότες, οἱ ἐν καινότητι ζωῆς περιπατεῖν†††) με-
μελετηκότες.

§. 60. Ἄλλ' οὐ ταῦτα φρονοῖσιν οἱ πολλοί·
25 ἀπορρίψαντες δὲ τὴν αἰδῶ καὶ τὸν φόβον οἴκοι τοὺς
τῶν δαιμόνων ἐγγράφονται πασχητισμούς. πῖνακί-
οις γοῦν τισὶ καταγράφοις μετεωρότερον ἀνακειμέ- P. 53
νοις προσεσχηκότες ἀσελγεία τοὺς θαλάμους κεκο- Pott.
σμήκασι, τὴν ἀκολασίαν εἰσέβειαν νομίζοντες· καπὶ
30 τοῦ σκίμποδος κατακείμενοι παρ' αὐτὰς ἔτι τὰς πε-
ριπλοκὰς ἀφορῶσιν εἰς τὴν Ἀφροδίτην ἐκείνην τὴν
γυμνὴν, τὴν ἐπὶ τῇ συμπλοκῇ δεδεμένην· καὶ τῇ
Ἀήδα περιποτώμενον τὸν ὄρνιν τὸν ἐρωτικόν, τῆς

*) Hom. Od. 9. 266 — 270. **) Cf. 1 Petr. 2, 9.
10. ***) Ioann. 8, 23. †) Ibid. 3, 31. ††) Ibid. 4, 25.
†††) Ep. ad. Rom. 6, 4.

θηλότητος ἀποδεχόμενοι τὴν γραφὴν ἀποτυποῦσι ταῖς σφενδόταις, σφραγίδι χρώμενοι καταλλήλῳ τῇ Διὸς ἀκολασία.

§. 61. Ταῦτα ὑμῶν τῆς ἡδυπαθείας τὰ ἀρχέ-
 5 τυπα, αὗται τῆς ὑβρείως αἱ θεολογίαι, αὗται τῶν
 συμπορνευόντων ὑμῖν θεῶν αἱ διδασκαλίαι· ὃ γὰρ βού-
 λεται, τοῦθ' ἕκαστος καὶ οἶεται κατὰ τὸν Ἀθηναῖον
 ῥήτορα. οἶαι δὲ αὐτὰ καὶ ἄλλαι ὑμῶν εἰκόνες; πανί-
 σκοι τινὲς καὶ γυμναὶ κόραι καὶ σάτυροι μεθύοντες
 10 καὶ μορίων ἐντάσεις, ταῖς γραφαῖς ἀπογυμνούμεναι,
 ἀπὸ τῆς ἀκρασίας ἐλεγχόμεναι. ἤδη δὲ ἀναφανδὸν
 τῆς ἀκολασίας ὅλης τὰ σχήματα ἀνάγραπτα πανδη-
 μεὶ θεώμενοι οὐκ αἰσχύνεσθε, φυλάττετε δὲ ἔτι μᾶλλον
 ἀνακείμενα, ὥσπερ ἀμέλει τῶν θεῶν ὑμῶν τὰς εἰκό-
 15 νας στήλας ἀναισχυντίας καθιερώσαντες οἴκοι, ἐπ' ἴσης
 ἐγγραφόμενοι τὰ Φιλαινίδος σχήματα, ὡς τὰ Ἡρακλέ-
 ουσ ἀθλήματα. τούτων οὐ μόνον τῆς χορήσεως, πρὸς
 δὲ καὶ τῆς ὄψεως καὶ τῆς ἀκοῆς αὐτῆς ἀμνηστειάν κα-
 ταγγέλλομεν. ἤταιρήκεν ὑμῖν τὰ ὦτα, πεπορνεύκα-
 20 σιν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ καινότερον πρὸ τῆς συμ-
 πλοκῆς αἱ ὄψεις ὑμῖν μεμοιχεύκασιν. ὦ βιασάμενοι
 τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ ἔνθεον τοῦ πλάσματος ἐλέγ-
 χει ἀπάρξαντες, πάντα ἀπιστεῖτε, ἵνα ἐκπαθαίνησθε
 καὶ πιστεύητε μὲν τοῖς εἰδώλοις, ζηλοῦντες αὐτῶν τὴν
 25 ἀκρασίαν· ἀπιστεῖτε δὲ τῷ θεῷ σωφροσύνην μὴ φέ-
 ροντες καὶ τὰ μὲν κρείττω μεμισήκατε, τὰ δὲ ἥττω
 τετιμήκατε, ἀρετῆς μὲν θεαταὶ, κακίας δὲ ἐγωνισταὶ
 γεγεννημένοι.

P. 54

§. 62. "Ολβιοὶ μόνοι τοίνυν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, Pott.
 30 ὁμοθυμαδὸν ἐκείνοι πάντες κατὰ τὴν Σίβυλλαν·
 οἱ ναοὺς μὲν πάντας ἀπαρνήσονται ἰδόντες
 καὶ βωμοὺς, εἰκαῖα λίθων ἰδρύματα κωφῶν,
 καὶ λίθινα ξόανα καὶ ἀγάλματα χειροποίητα,
 αἵματι ἐμψύχῳ μεμιασμένα καὶ θυσίαισι
 35 τετραπόδων, διπόδων, πτηνῶν θηρῶν τε φόνοισι.
 καὶ γὰρ δὴ καὶ ἀπηγόρευται ὑμῖν ἀναφανδὸν ἀπα-

τηλὸν ἐργάζεσθαι τέχνην. „οὐ γὰρ ποιήσεις”, φησὶν ὁ προφήτης, „πάντος ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω”^{*)}). ἢ ποῦ γ’ ἂν ἔτι τὴν Πραξιτέλους Δίμητραν καὶ Κόρην καὶ τὸν Ἰαχχον 5 τὸν μυστικὸν θεοὺς ὑπολάβοιμεν ἢ τὰς Ἀνσιίπου τέχνας ἢ τὰς χεῖρας τὰς Ἀπελλικὰς, αἱ δὴ τῆς θεοδοξίας τὸ σχῆμα τῇ ὕλῃ περιτεθείκασιν, ἀλλ’ ὑμεῖς μὲν ὅπως ποτὲ ὁ ἀνδρῖας ὅτι μάλιστα ὠραιότατος τεκταίνηται, προσκαρτερεῖτε, ὅπως δὲ αὐτοὶ μὴ ὅμοιοι 10δὲ ἀναισθησίαν τοῖς ἀνδρῖσιν ἀποτελεσθῆτε, οὐ φροντίζετε; πάνυ γοῦν ἐμφανῶς καὶ συντόμως ὁ προφητικὸς ἐλέγχει τὴν συνήθειαν λόγος, ὅτι „πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἔθνῶν δαιμονίων εἰσὶν εἰδῶλα· ὁ δὲ θεὸς τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησιν”^{**)}) καὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ.

15 §. 63. Πλανώμενοι γοῦν τινὲς ἐντεῦθεν οὐκ οἶδ’ ὅπως θεῖαν μὲν τέχνην, πλὴν ἀλλ’ οὐ θεὸν προσκυνουοῦσιν, ἡλίον τε καὶ σελήνην καὶ τὸν ἄλλον τῶν ἀστέρων χορὸν, παραλόγως τούτους θεοὺς ὑπολαμβάνον- P. 19 τες, τὰ ὄργανα τοῦ χρόνου^{***)}). „τῷ γὰρ λόγῳ Sylb. αὐτοῦ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν”^{†)}) ἀλλ’ ἢ μὲν ἀνθρωπεῖα τέχνη οἰκίας τε καὶ ναῦς καὶ πόλεις καὶ γραφὰς δημιουργεῖ· θεὸς δὲ πῶς ἂν εἴποιμι ὅσα ποιεῖ; ὅλον ἴδε τὸν κόσμον, ἐκείνου ἔργον ἐστίν, καὶ 25 οὐρανὸς καὶ ἥλιος καὶ ἄγγελοι καὶ ἀνθρωποὶ „ἔργα P. 55 τῶν δακτύλων αὐτοῦ”^{††)}). ὅση γε ἡ δύναμις τοῦ Ρουθ θεοῦ; μόνον αὐτοῦ τὸ βούλημα κοσμοποιεῖ· μόνος γὰρ ὁ θεὸς ἐποίησεν, ἐπεὶ καὶ μόνος ὄντως ἐστὶ θεός· ψιλῶ τῷ βούλεσθαι δημιουργεῖ καὶ τῷ μόνον 30 ἐθέλησαι αὐτὸν ἐπεταὶ τὸ γεγενῆσθαι. ἐνταῦθα φιλοσόφων παρατρέπεται χορὸς πρὸς μὲν τὴν οὐρανοῦ θεῖαν παγκάλως γεγενημένην τὸν ἀνθρώπον ὁμολογούντων, τὰ δὲ ἐν οὐρανῷ φαινόμενα καὶ ὄψει καταλαμβα-

^{*)} Exod. 20, 4.   ^{**)} Psalm. 96, 5.   ^{***)} Cf. Genes. 1, 14.   ^{†)} Psalm. 33, 6.   ^{††)} Psalm. 102, 26.

νόμμενα προσκυνούντων. εἰ γὰρ καὶ μὴ ἀνθρώπινα
 τὰ ἔργα τὰ ἐν οὐρανῷ, ἀλλὰ γούν ἀνθρώποις δεδη-
 μιούργηται. καὶ μὴ τὸν ἥλιόν τις ὑμῶν προσκυνεί-
 τω, ἀλλὰ τὸν ἥλιου ποιητὴν ἐπιπαθεῖτω, μηδὲ τὸν
 5 κόσμον ἐκθειάζετω, ἀλλὰ τὸν κόσμου δημιουργὸν
 ἐπίζητησάτω. μόνη ἄρα, ὡς ἔοικεν, καταφυγὴ τῇ
 μέλλοντι ἐπὶ τὰς σωτηρίους ἀφικνεῖσθαι θύρας ὑπο-
 λείπεται, σοφία θεϊκή· ἐντεῦθεν ὡσπερ ἐξ ἱεροῦ τι-
 νὸς ἀσύλου οὐδενὶ οὐκέτι ἀγώγιμος τῶν δαιμόνων
 10 ὁ ἄνθρωπος γίνεται σπεύδων εἰς σωτηρίαν.

Cap. V.

§. 64. Ἐπιδράμωμεν δὲ, εἰ βούλει, καὶ τῶν φι-
 λосоφῶν τὰς δόξας, ὅσας ἀνχοῦσι περὶ τῶν θεῶν,
 εἴ πως καὶ φιλοσοφίαν αὐτὴν κενοδοξίας ἔνεκεν ἀνει-
 δωλοποιοῦσαν τὴν ἕλην ἐφεύρωμεν, εἰ καὶ δαιμόνια
 15 ἅττα ἐκθειάζουσαν κατὰ παραδρομὴν παραστῆσαι
 δυναθῶμεν ὄνειρώττουσαν τὴν ἀλήθειαν. στοιχεῖα
 μὲν οὖν ἀρχὰς ἀπέλειπον ἐξυμνήσαντες, Θαλῆς ὁ Μι-
 λήσιος τὸ ὕδωρ καὶ Ἀναξίμενης ὁ καὶ αὐτὸς Μι-
 λήσιος τὸν ἀέρα, ὦ Διογένης ὕστερον ὁ Ἀπολλωνιά-
 20 τῆς κατηκολούθησεν. Παρμενίδης δὲ ὁ Ἐλεάτης θε-
 οὺς εἰσηγήσατο πῦρ καὶ γῆν, θάτερον δὲ αὐτοῖν μό-
 νον, τὸ πῦρ, θεὸν ὑπειλήφατον Ἰππασός τε ὁ Με-
 ταποντῖνος καὶ ὁ Ἐφέσιος Ἡράκλειτος· Ἐμπεδοκλῆς
 γὰρ ὁ Ἀκραγαντῖνος εἰς πλῆθος ἐμπεσῶν πρὸς P. 56
 25 τοῖς τέτταρσι στοιχείοις τούτοις νεῖκος καὶ φιλίαν ποι-
 κταριθμεῖται. ἄθεοι μὲν δὴ καὶ οὗτοι σοφία τινὶ
 ἀσώφῳ τὴν ἕλην προσκυνήσαντες καὶ λίθους μὲν ἢ
 ξύλα οὐ τιμήσαντες, γῆν δὲ τὴν τούτων μητέρα ἐκ-
 θειάσαντες καὶ Ποσειδῶνα μὲν οὐκ ἀναπλάττοντες,
 30 ὕδωρ δὲ αὐτὸ προστρεπόμενοι. τί γὰρ ἔστι πρότε-
 ρον Ποσειδῶν ἢ ὑγρὰ τις οὐσία ἐκ τῆς πόσειως ὄνο-

ματοποιουμένη; ὡσπερ ἀμέλει ὁ πολέμιος Ἄρης ἀπὸ τῆς ἄρσεως καὶ ἀναιρέσεως κεκλημένος. ἢ καὶ δοκοῦσί μοι πολλοὶ μάλιστα τὸ ξίφος μόνον πήξαντες, ἐπιθύειν ὡς Ἄρει· ἔστι δὲ Σκυθῶν τὸ τοιοῦτον, κα-
 5 θάπερ Εὐδοξὸς ἐν δευτέρα τῆς περιόδου λέγει. Σκυ-
 θῶν δὲ οἱ Σαυρομάται, ὡς φησὶν Ἰκέσιος ἐν τῷ πε-
 ρὶ μυστηρίων, ἀκινάκην σέβουσιν. τοῦτό τοι καὶ οἱ ἀμφὶ τὸν Ἡράκλειτον τὸ πῦρ ὡς ἀρχέγονον σέ-
 βοντες πεπόνθασιν· τὸ γὰρ πῦρ τοῦτο ἕτεροι Ἡφαι-
 10στον ὠνόμασαν.

§. 65. Περσῶν δὲ οἱ μάγοι τὸ πῦρ τιμηθήσασιν καὶ τῶν τὴν Ἀσίαν κατοικούντων πολλοὶ, πρὸς δὲ καὶ Μακεδόνες, ὡς φησὶ Διογένης ἐν πρώτῳ Περ-
 σικῶν. τί μοι Σαυρομάτας καταλέγειν, οὐδὲ Νυμ-
 15φόδωρος ἐν νομίμοις βαρβαρικοῖς τὸ πῦρ σέβειν ἱστορεῖ, ἢ τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Μήδους καὶ τοὺς μάγους; θύειν ἐν ὑπαίθρῳ τούτους ὁ Δίνων λέγει, θεῶν ἀγάλματα μόνον τὸ πῦρ καὶ ὕδωρ νομίζοντας. οὐκ ἀπεκρυψάμην οὐδὲ τὴν τούτων ἄγνοιαν. εἰ γὰρ P. 57
 20καὶ τὰ μάλιστα ἀποφεύγειν οἴονται τῆς πλάνης, Pott. ἀλλ' εἰς ἕτεραν κατολισθαίνουσιν ἀπάτην· ἀγάλματα μὲν θεῶν οὐ ξύλα καὶ λίθους ἐπειλήφασιν ὡσπερ Ἕλληνες, οὐδὲ μὴν Ἰβίδας καὶ Ἰχνεύμονας καθάπερ Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ πῦρ τε καὶ ὕδωρ ὡς φιλόσοφοι.
 25μετὰ πολλὰς μέντοι ὕστερον περιόδους ἐτῶν ἀνθρωποειδῆ ἀγάλματα σέβειν αὐτοῖς Βήρωστος ἐν τρίτῃ Χαλδαϊκῶν παρίστησι, τοῦτο Ἀρταξέρξου τοῦ Δαρείου τοῦ Ὠχοῦ εἰσηγησαμένου, ὃς πρῶτος τῆς Ἀφροδίτης Ταναΐδος τὸ ἀγαλμα ἀναστήσας ἐν Βαβυλῶνι
 30καὶ Σούσοις καὶ Ἐκβατάνοις Πέρσαις καὶ Βάκτροις καὶ Δαμασκῶ καὶ Σάρδεσιν ὑπέδειξε σέβειν. ὁμολογούντων τοίνυν οἱ φιλόσοφοι τοὺς διδασκάλους τοὺς σφῶν Πέρσας ἢ Σαυρομάτας ἢ μάγους, παρ' ὧν τὴν ἀθεοότητα τῶν σεβασμίων αὐτοῖς μεμαθήκασιν
 35ἀρχῶν, ἄρχοντα τὸν πάντων ποιητὴν καὶ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν δημιουργὸν ἀγνοοῦντες, τὸν ἀναρχὸν θεόν· τὰ

δὲ „πτωχὰ” ταῦτα καὶ „ἀσθενῆ”, ἣ φησὶν ὁ ἀπόστολος*), τὰ εἰς τὴν ἀνθρώπων ἵηρησίαν πεποιημένα στοιχεῖα προστρεπόμενοι.

§. 66. Τῶν δὲ ἄλλων φιλοσόφων ὅσοι τὰ
 5 στοιχεῖα ὑπερβάντες ἐπολυπραγμόνησάν τι ὑψηλότερον καὶ περιττότερον, οἱ μὲν αὐτῶν τὸ ἄπειρον καθύμνησαν, ὧν Ἀναξίμανδρος ὁ Μιλήσιος ἦν καὶ Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος καὶ ὁ Ἀθηναῖος Ἀρχέλαος· τούτῳ μὲν γε ἄμφω τὸν νοῦν ἐπεστησάτην τῇ
 10 ἀπειρίᾳ· ὁ δὲ Μιλήσιος Λεῖκιππος καὶ ὁ Χῖος Μητρόδωρος διττὰς, ὡς ἔοικεν, καὶ αὐτῷ ἀρχὰς ἀπελειπέτην τὸ πλήρες καὶ τὸ κενόν. προσέθηκε δὲ λαβῶν τούτοις τοῖν δυεῖν τὰ εἶδωλα ὁ Ἀβδηρίτης P. 58
 Δημόκριτος· ὁ γάρτοι Κροτωνιάτης Ἀλκιμαίων Pott.
 15 θεοὺς ᾤετο τοὺς ἀστέρας εἶναι ἐμψύχους ὄντας. οὐ σιωπήσομαι οὐδὲ τὴν τοίτων ἀναισχυντίαν· Ξενοκράτης Καρχηδόνιος οὗτος ἐπὶ μὲν θεοὺς τοὺς πλανήτας, ὄγδοον δὲ τὸν ἐκ πάντων αὐτῶν συνεστῶ-
 P. 20 τα κόσμον αἰνίττεται. οὐδὲ μὴν τοὺς ἀπὸ τῆς Στοᾶς
 20 sylb. παρελεύσομαι διὰ πάσης ὕλης καὶ διὰ τῆς ἀτμοστάτης τὸ θεῖον δῆκεν λέγοντας, οἱ καταισχύνουσιν ἀτεχνῶς τὴν φιλοσοφίαν. οὐδὲν δὲ οἶμαι χαλεπὸν ἐνταῦθα γεόμενος καὶ τῶν ἐκ τοῦ Περιπάτου μνησθῆναι καὶ ὁ γε τῆς αἰρέσεως πατῆρ τῶν ὄλων οὐ νοήσας
 25 τὸν πατέρα τὸν καλούμενον ὑπατον ψυχὴν εἶναι τοῦ παντός οἶεται· τουτέστι τοῦ κόσμου τὴν ψυχὴν θεὸν ὑπολαμβάνων, αὐτὸς αὐτῷ περιπέρεται. ὁ γάρτοι μέχρι τῆς σελήνης αὐτῆς διορίζων τὴν πρόνοιαν, ἐπειτα τὸν κόσμον θεὸν ἡγούμενος περιτρέπεται, τὸν
 30 ἄμοιρον τοῦ θεοῦ θεὸν δογματίζων. ὁ δὲ Ἑρέσιος ἐκεῖνος Θεόφραστος ὁ Ἀριστοτέλους γνώριμος πῆ μὲν οὐρανὸν, πῆ δὲ πνεῦμα τὸν θεὸν ὑπονοεῖ. Επικούρου μὲν γὰρ μόνου καὶ ἐκὼν ἐκλήσομαι, ὃς οὐδὲν μέλει οἶεται τῷ θεῷ, διὰ πάντων ἀσεβῶν. τί γὰρ

*) Ep. ad. Galat. 4, 9.

Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός; οὐκ ἔσθ' ὄπη οὐκ ἐπὶ τὰ
Δημοκρίτου καὶ αὐτὸς κατασύρεται εἰδῶλα.

Cap. VI.

§. 67. Καὶ πολὺς μοι ἐπιρροῖ τοιοῦτος ὄχλος,
οἷονεὶ μορμῶ τινα, δαιμονίων παρεισάγων ξένων
5 ἄτοπον σκιαγραφίαν μυθολόγων ὑθλῶ γραϊκῶ πολλοῦ
γε δεῖ ἀνδράσιν ἐπιτρέπειν ἀκροᾶσθαι τοιούτων λόγων,
οἳ μὴδὲ τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν, τοῦτο δὴ τὸ λε-
γόμενον, κλαυθμυρίζομένους ἐθίζομεν παρηγορεῖσθαι
μυθίζοντες, ὀρρωδοῦντες συνανατρέφειν αὐτοῖς ἀθεό-
10τητα τὴν πρὸς τῶν δοκησισόφων δὴ τούτων καταγ-
γελλομένην, μὴδὲν τι νηπίων μᾶλλον τάληθές εἰδό-
των. τί γάρ, ὡ πρὸς τῆς ἀληθείας, τοὺς σοὶ πεπι-
στενκότας δεικνύεις ῥύσει καὶ φθορᾷ δειναῖς τε καὶ
ἀτάκτοις ὑποβεβλημένους; τί δαὲ μοι εἰδώλων ἀνα-
15πλήρης τὸν βίον, ἀνέμους τε ἢ ἀέρα ἢ γῆν ἢ λί-
θους ἢ ξύλα ἢ σίδηρον ἢ κόσμον τόνδε θεοὺς ἀνα-
πλάττουσα, θεοὺς δὲ καὶ τοὺς ἀστέρας τοῖς πλανή-
τας τοῖς ὕντως πεπλανημένοις τῶν ἀνθρώπων διὰ
τῆς πολυθρολῆτου ταύτης ἀστρολογίας, οὐκ ἀστρο-
20νομίας, μετεωρολογουῖσα καὶ ἀδολεσχοῦσα; τὸν κύ- P. 59
ριον τῶν πνευμάτων ποθῶ, τὸν κύριον τοῦ πυρός, Pott.
τὸν κόσμου δημιουργόν, τὸν ἡλίου φωταγωγόν θεὸν
ἐπιζητῶ, οὐ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ.

§. 64. Τίνα δὴ λάβω παρὰ σοῦ συνεργὸν τῆς
25ζητήσεως; οὐ γὰρ παντάπασιν ἀπεγνώκαμέν σε, εἰ
βούλει, τὸν Πλάτωνα. πῆ δὴ οὖν ἐξιχνευτέον τὸν
θεόν, ὡ Πλάτων; τὸν γὰρ πατέρα καὶ ποιητὴν
τοῦδε τοῦ παντός εὑρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα εἰς
ἀπαντας ἐξεπεῖν ἀδύνατον. διὰ τί δῆτα; ὡ πρὸς αὐ-
30τοῦ ῥητέος γὰρ οὐδαμῶς ἔστιν. εἶ γε, ὡ Πλάτων,
ἐπαφῶσαι τῆς ἀληθείας· ἀλλὰ μὴ ἀποκάμης· ζῆν μοι
λαβοῦ τῆς ζητήσεως τάγαθοῦ πέρι· πᾶσιν γὰρ ἀπαξ-

απλῶς ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ τοῖς περὶ λόγους ἐν-
 διατρίβουσιν ἐνέστακται τις ἀπόρροια θεϊκή. οὐ δὴ
 χάριν καὶ ἄκοντες μὲν ὁμολογοῦσιν ἕνα τε εἶναι θε-
 ὄν, ἀνώλεθρον καὶ ἀγέννητον τοῦτον, ἀνω πού περι
 5 τὰ νοῦτα τοῦ οὐρανοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ καὶ οἰκείᾳ περὶωπῇ
 ὄντως ὄντα αἰεΐ

θεὸν δὲ ποῖον εἶπέ μοι νοητέον;
 τὸν πάνθ' ὁρῶντα καὶ τὸν οὐχ ὁρώμενον,
 Εὐριπίδης λέγει. πεπλανῆσθαι γοῦν ὁ Μένανδρός μοι
 10δοκεῖ, ἔνθα φησὶν

ἥλιε, σὲ γὰρ δεῖ προσκυνεῖν πρῶτον θεῶν,
 δι' ὃν θεωρεῖν ἔστι τοὺς ἄλλους θεούς·
 οὐδὲ γὰρ ἥλιος ἐπιδείξειέ ποτ' ἂν τὸν θεὸν τὸν ἀλη-
 θεῖ, ὁ δὲ λόγος ὁ ὑγιῆς, ὅς ἐστιν ἥλιος ψυχῆς, δι'
 15οὐ μόνου ἐνδον ἀνατέλλαντος ἐν τῷ βάθει τοῦ νοῦ
 καὶ τοῦ νοῦς αὐτοῦ καταυγάζεται τὸ ὄμμα· ὅθεν οὐκ
 ἀπεικότως ὁ Δημόκριτος τῶν λογίων ἀνθρώπων ὀλί-
 γους φησὶν ἀνατείναντας τὰς χεῖρας ἐνταῦθα, ὃν
 νῦν ἡέρα καλέομεν οἱ Ἕλληνες, πάντα Δία μυθεῖ-
 20σθαι καὶ πάντα οὗτος οἶδε καὶ διδοῖ καὶ ἀφαιρέεται
 καὶ βασιλεὺς οὗτος τῶν πάντων. ταύτη πῆ καὶ P. 60
 Πλάτων διανοούμενος τὸν θεὸν αἰνίττεται περὶ Pott.
 τὸν πάντων βασιλέα πάντ' ἔστι, κακείνος αἴτιον ἀπάν-
 των καλῶν.

25 §. 69. Τίς οὖν ὁ βασιλεὺς τῶν πάντων; θεὸς
 τῆς τῶν ὄντων ἀληθείας τὸ μέτρον. ὥσπερ οὖν τῷ
 μέτρῳ καταληπτὰ τὰ μετρούμενα, οὕτως δὲ καὶ τῷ
 νοῆσαι τὸν θεὸν μετρεῖται καὶ καταλαμβάνεται ἢ ἀλη-
 θεια; ὁ δὲ ἱερός ὄντως Μωϋσῆς, „οὐκ ἔσται“, φησὶν,
 30 „ἐν τῷ μαρσίπῳ σου στάθμιον καὶ στάθμιον, μέ-
 γα ἢ μικρὸν οὐδὲ ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ σου μέτρον καὶ
 μέτρον, μέγα ἢ μικρὸν, ἀλλ' ἢ στάθμιον ἀληθινὸν
 καὶ δίκαιον ἔσται σοὶ“*), στάθμιον καὶ μέτρον καὶ

*) Deuteron. 25, 13—15.

ἀριθμὸν τῶν ὅλων ὑπολαμβάνων τὸν θεόν· τὰ μὲν γὰρ ἄδικα καὶ ἄνισα εἶδωλα οἴκοι ἐν τῷ μαρσίπῳ καὶ ἐν τῇ ὥσ' ἔπος εἰπεῖν ῥυπώσῃ ψυχῇ κατακέκρυνται· τὸ δὲ μόνον δίκαιον μέτρον, ὃ μόνος ὄντως
 5 θεὸς, ἴσος αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχων, μετρεῖται πάντα καὶ σταθμᾶται, οἶονεὶ τρυτάνῃ, τῇ δι-
 ναιοσύνῃ τὴν τῶν ὅλων ἀρρεπῶς περιλαμβάνων καὶ ἀνέχων φύσιν. ὃ μὲν δὲ θεὸς, ὡσπερ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχὴν τε καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων
 10 ἀπάντων ἔχων εὐθεία περιβαίνει κατὰ φύσιν περιπο-
 ρευόμενος· τῷ δ' αἰεὶ ξυνέπεται δίκη τῶν ἀπολείπομέ-
 νων τοῦ θείου νόμου τιμωρός.

§. 70. Πόθεν, ὦ Πλάτων, ἀλήθειαν αἰνίττη; πόθεν ἢ τῶν λόγων ἀφθονος χορηγία τὴν θεοσέβειαν
 15 μαντεύεται; σοφώτερα, φησὶν, τούτων βαρβάρων τὰ γένη. οἰδὰ σου τοὺς διδασκάλους κἂν ἀποκρύ-
 πτειν ἐθέλῃς· γεωμετρίαν παρ' Αἰγυπτίων μαθάνεις, ἀστρονομίαν παρὰ Βαβυλωνίων, ἐπωδὰς τὰς ὑγιεῖς
 παρὰ Θούρων λαμβάνεις, πολλά σε καὶ Ἀσσύριοι
 20 πεπαιδείκασι, νόμους δὲ τοὺς ὅσοι ἀληθεῖς καὶ δό-
 ξαν τὴν τοῦ θεοῦ παρ' αὐτῶν ὠφέλησαι τῶν Ἑβραίων,

οἵτινες οὐκ ἀπάτησι κεναῖς, οὐδ' ἔργ' ἀνθρώπων
 P. 21 χρύσεια καὶ χάλκεια καὶ ἀργύρου ἢ δ' ἐλέφαντος
 Sylb. καὶ ξυλίνων λιθίνων τε βροτῶν εἶδωλα φανόντων
 25 τιμῶσιν, ὅσα πέρ τε βροτοὶ κενεόφρονι βουλή·
 ἀλλὰ γὰρ ἐξαιροῦσι πρὸς οὐρανὸν ὠλένας ἀγνάς,
 ὄρθοιοι ἐξ εὐνῆς, αἰεὶ χροῶ ἀγνίζοντες P. 61
 ὕδασι, καὶ τιμῶσι μόνον τὸν αἰεὶ μεδέοντα Ποι.
 ἀθάνατον.

§. 71. Καί μοι μὴ μόνον, ὦ φιλοσοφία, ἓνα
 30 τοῦτο Πλάτωνα, πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους παραστή-
 σαι σπούδασον, τὸν ἓνα ὄντως μόνον θεὸν ἀναφθεγ-
 γομένους θεὸν κατ' ἐπίπνοϊαν αὐτοῦ, εἴ που τῆς ἀλη-
 θείας ἐπιδράζαιτο. Ἀντισθένης μὲν γὰρ οὐ Κυνικὸν

δὴ τοῦτο ἐνενόησεν, Σωκράτους δὲ ἅτε γνώριμος θε-
 ὄν οὐδενὶ ἔοικέναι φησὶν· διόπερ αὐτὸν οὐδεὶς ἐκμα-
 θεῖν ἐξ εἰκόνος δύναται. Ξενοφῶν δὲ ὁ Ἀθηναῖος
 διαρρηδὴν ἄν καὶ αὐτὸς περὶ τῆς ἀληθείας ἀναγρά-
 5 φει τὴν μαρτυρῶν ὡς Σωκράτης, εἰ μὴ τὸ Σωκράτους
 ἐδεδίει φάρμακον· οὐδὲν δὲ ἤτιον αἰνίττεται. ὁ γοῦν
 τὰ πάντα, φησὶ, σείων καὶ ἀτρεμίζων ὡς μὲν μέ-
 γας τις καὶ δυνατὸς φανερός· ὁποῖος δὲ τις μορφήν,
 ἀφανῆς, οὐδὲ μὴν ὁ παμφαῆς-δοκῶν εἶναι ἥλιος οὐδ'
 10 αὐτὸς ἔοικεν ὁρᾶν αὐτὸν ἐπιτρέπειν, ἀλλ' ἦν τις ἀναι-
 δῶς αὐτὸν θεᾶσθαι, τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται. πόθεν
 ἄρα ὁ τοῦ Γρύλλου σοφίζεται ἢ δηλαδὴ παρὰ τῆς
 προφήτιδος τῆς Ἑβραίων θεσπιζούσης ὡδέ πως;
 Τίς γὰρ σὰρξ δύναται τὸν ἐπουράνιον καὶ ἀληθῆ
 15 ὀφθαλμοῖσιν ἰδεῖν θεὸν ἄμβροτον, ὃς πόλον οἰκεῖ;
 ἀλλ' οὐδ' ἀκτίνων κατεναντίον ἡλίουιο
 ἄνθρωποι στῆναι δυνατοὶ, θνητοὶ γεγαῶτες.

§. 72. Κλεάνθης δὲ ὁ Πισαδεὺς, ὁ ἀπὸ τῆς
 20 Στοῦς φιλόσοφος, ὃς οὐ θεογονίαν ποιητικὴν, θεολο-
 γίαν δὲ ἀληθινὴν ἐνδείκνυται, οὐκ ἀπεκρύψατο τοῦ
 θεοῦ περὶ ὅτι περ' εἶχεν φρονῶν·

τάγαθὸν ἐρωτᾷς μ' οἶόν ἐστ'· ἄκουε δὴ.
 τεταγμένον, δίκαιον, ὅσιον, εὐσεβές,
 κρατοῦν ἑαυτοῦ, χρήσιμον, καλόν, δέον,
 25 ἀσθηρὸν, ἀνθέκαστον, αἰεὶ συμφέρον,
 ἄφοβον, ἄλυπον, λυσιτελές, ἀνώδυνον,
 ὠφέλιμον, εὐάρεστον, ἀσφαλές, φίλον,
 ἔντιμον, ὁμολογούμενον, *** **
 εὐκλεές, ἄτυφον, ἐπιμελές, πρᾶον, σφοδρὸν,
 30 χρονηζόμενον, ἄμεμπτον, αἰεὶ διαμένον.
 ἀνελεύθερος πᾶς ὅστις εἰς δόξαν βλέπει,
 ὡς δὴ παρ' ἐκείνης τευξόμενος καλοῦ τινός.

Ἐνταῦθα δὴ σαφῶς, οἶμαι, διδάσκει ὁποῖός ἐστιν ὁ
 θεός· καὶ ὡς ἡ δόξα ἡ κοινὴ καὶ ἡ συνήθεια τοὺς
 35 ἐπομένους αὐταῖν, ἀλλὰ μὴ τὸν θεὸν ἐπιζητοῦντας,

ἔξανδραποδιζέσθην. οὐκ ἀποκρουπτεόν οὐδὲ τοὺς ἀμφὶ
 τὸν Πυθαγόραν, οἱ φασιν, ὃ μὲν θεὸς εἷς, χού-
 5 τος δὲ οὐχ ὡς τινες ὑπόνοοῦσιν, ἐκτὸς τῆς διακο-
 σμήσιος, ἀλλ' ἐν αὐτῷ, ὅλος ἐν ὅλῳ τῷ κύκλῳ ἐπί-
 σκοπὸς πάσας γενέσιος, κρῆσις τῶν ὄλων, αἰεὶ ὢν
 καὶ ἐργάτας τῶν αὐτοῦ δυνάμιων καὶ ἐργῶν ἀπάν-
 10 των, ἐν οὐρανῷ φωστὴρ καὶ πάντων πατήρ, νοῦς
 καὶ ψύχσις τῷ ὅλῳ κύκλῳ, πάντων κίνασις. ἀπό-
 χρη καὶ τάδε εἰς ἐπίγνωσιν θεοῦ ἐπιπνοία θεοῦ πρὸς
 αὐτῶν μὲν ἀναγεγραμμένα, πρὸς δὲ ἡμῶν ἐξελεγμέ-
 να τῷ γε καὶ σμικρὸν διαθρεῖν ἀλήθειαν δυναμένῳ.

Cap. VII.

15

§. 73. Ἴτω δὲ ἡμῖν — οὐ γὰρ αὐταρκεῖ μόνον ἡ
 φιλοσοφία — ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ποιητικὴ ἢ περὶ τὸ
 ψεῖδος τὰ πάντα ἡσυχολημένη· μόλις ποτὲ ἤδη ἀλή-
 20 θεϊαν μαρτυρήσουσα, μᾶλλον δὲ ἐξομολογουμένη τῷ
 θεῷ τὴν μυθώδη παρέκβασιν· παρίτω δὴ ὅστις καὶ
 βούλεται ποιητὴς πρῶτος. Ἄρατος μὲν οὖν διὰ πάν-
 των τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ διήκειν νοεῖ,

ὅφρ' ἔμπεδα πάντα φύονται,
 τῷ μιν αἰεὶ πρῶτόν τε καὶ ὕστατον ἰλάσκονται
 χαῖρε, πάτερ, μέγα θαῦμα, μέγ' ἀνθρώποισιν
 ὄνειαρ*).

25 ταύτη τοι καὶ ὁ Ἄσκραϊὸς αἰνίττεται Ἡσίοδος τὸν P. 63
 θεόν·

Pott.

αὐτὸς γὰρ πάντων βασιλεὺς καὶ κοίρανος ἐστίν,
 ἀθανάτων τέ οἱ οὔτις ἐρήρισταί κρᾶτος ἄλλος**).

§. 74. Ἦδη δὲ καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς παραγυμνοῦ-
 30 σι τὴν ἀλήθειαν· ὃ μὲν καὶ εἰς τὸν αἰθέρα καὶ εἰς

*) Arati Phaendm. v. 13—15.
 LIII. p. 90. ed. L. Dind.

**) Hesiod. Fragm.

τὸν οὐρανὸν ἀναβλέψας τόνδε ἡγοῦ θεόν, φησὶν
 Εὐριπίδης. ὁ δὲ τοῦ Σοφίλλου Σοφοκλῆς,
 εἰς ταῖς ἀληθείαισιν, εἰς ἔστιν θεός,
 ὃς οὐρανὸν τ' ἔτευξε καὶ γαίαν μακρὰν
 5 πάντου τε χαροπὸν οἶδμα κἀνέμων βίας.
 θνητοὶ δὲ πολλοὶ καρδία πλανώμενοι
 ἰδρυσάμεσθα πημάτων παραψυχῆν,
 θεῶν ἀγάλματ' ἐκ λίθων ἢ χαλκίμων,
 ἢ χρυσοτέκτων ἢ λεφαντίνων τύπου·
 10 θυσίας τε τούτοις καὶ κενὰς πανηγύρεις
 νέμοντες, οὕτως εὖσεβεῖν νομιζομέν.
 οὗτοσί μὲν ἤδη καὶ παρακεκινδυνευμένως ἐπὶ τῆς σκη-
 νῆς τὴν ἀλήθειαν τοῖς θεαταῖς παρεισήγαγεν· ὁ δὲ
 Θράκιος ἱεροφάντης καὶ ποιητῆς ἄμα, ὁ τοῦ Οἰάγρου
 15 Ὀρφεύς, μετὰ τὴν τῶν ὀργίων ἱεροφαντίαν καὶ τῶν
 εἰδώλων τὴν θεολογίαν, πάλιν ὠδίαν ἀληθείας εἰσά-
 γει, τὸν ἱερὸν ὄντως ὀψέ ποτε, ὁμῶς δ' οὖν ἄδων
 λόγον·

φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί· θύρας δ' ἐπίθεσθε βε-
 20 πάντες ὁμῶς· σὺ δ' ἄκουε, φασφόρου ἔχονε
 βήλαις
 μήνης,

P. 22 Μουσαῖ', ἐξερέω γὰρ ἀληθέα, μηδέ σε τὰ προῖν
 Sylb. ἐν στήθεσσι φανέντα φιλῆς αἰῶνος ἀμέρση.
 εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας τούτω προσέδρευε,
 ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ δ' ἐπίβαινε
 ἀτραπιτοῦ, μούνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἀνακτα
 ἀθάνατον.

30 εἶτα ὑποβὰς διαροήδην ἐπιφέρει·
 εἰς ἔστ', αὐτοτελής, ἐνὸς ἔχονα πάντα τέτυκ-
 ται. P. 64
 ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς περιπίσσειται· οὐδέ τις ποῖι.

35 εἰσοράα θνητῶν, αὐτὸς δὲ γε πάντας ὁρᾶται.
 οὕτως μὲν δὲ Ὀρφεύς· χρόνω τέ ποτε συνῆκεν πε-
 πλανημένος.

ἀλλὰ σὺ μὴ μέλλων, βροτὲ ποικιλόμητι, βράδυνε
ἀλλὰ παλίμπλαγκτος στρέψας, θεὸν ἰλάσκοιο.

εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα ἐναΐσματα τινὰ τοῦ λόγου
τοῦ θεοῦ λαβόντες Ἕλληνες, ὀλίγα ἄττα τῆς ἀλη-
5 θείας ἐφθέγγαντο, προσμαρτυροῦσι μὲν τὴν δύναμιν
αὐτῆς οὐκ ἀποκεκρυμμένην· σφᾶς δὲ αὐτοὺς ἐλέγχου-
σιν, ἀσθενεῖς, οὐκ ἐφικόμενοι τοῦ τέλους.

§. 75. Ἦδη γὰρ οἶμαι παντὶ τῷ δῆλον γεγο-
νέναι, ὡς τῶν χωρὶς τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐνε-
10 γούντων τὴν καὶ φθεγγομένων, ὁμοίων ὄντων τοῖς
χωρὶς βάσεως βαδίζειν βιαζομένοις· δυσωπούντων δέ
σε εἰς σωτηρίαν καὶ οἱ περὶ τοὺς θεοὺς ὑμῶν ἐλεγ-
χοι, οὓς διὰ τὴν ἀλήθειαν ἐκβιαζόμενοι κωμωδοῦσι
ποιηταί. Μένανδρος γοῦν ὁ κωμικός ἐν Ἡνιόχῳ, ἐν
15 ὑποβολιμαίῳ τῷ δράματι

οὐδεὶς μ' ἀρέσκει, φησὶ, περιπατῶν ἔξω θεὸς
μετὰ γραδὸς, οὐδ' εἰς οἰκίας παρεισιῶν
ἐπὶ τοῦ σανιδίου μητραγύρτης.

τοιοῦτοι γὰρ οἱ μητραγύρται. ὅθεν εἰκότως ὁ Ἄν-
20 τισθένης ἔλεγεν αὐτοῖς μεταιτοῦσιν, οὐ τρέφω τὴν
μητέρα τῶν θεῶν, ἣν οἱ θεοὶ τρέφουσιν. πάλιν δὲ
ὁ αὐτὸς κωμωδοποιὸς ἐν Ἱερείᾳ τῷ δράματι χαλεπαί-
νων πρὸς τὴν συνήθειαν, διελέγγειν πειρᾶται τὸν
ἄθεον τῆς πλάνης τῆς φωνῆς, ἐπιφθεγγόμενος ἐμφρόνως·

25 εἰ γὰρ ἔλκει τὸν θεόν
τοῖς κυμβάλοις ἄνθρωπος, εἰς ὃ βούλεται,
ὃ τοῦτο ποιῶν ἔστι μείζων τοῦ θεοῦ·
ἀλλ' ἔστι τόλμης καὶ βίου ταῦτ' ὄργανα
εὐρημέν', ἀνθρώποισιν.

P. 65
Pott.

30 §. 76. Καὶ οὐχὶ μόνος ὁ Μένανδρος, ἀλλὰ καὶ
Ὅμηρος καὶ Εὐριπίδης καὶ ἄλλοι συχνοὶ ποιηταὶ διε-
λέγχουσιν ὑμῶν τοὺς θεοὺς καὶ λοιδορεῖσθαι οὐ δεδία-
σιν οὐδὲ καθ' ὁπόσον αὐτοῖς. αὐτίκα τὴν Ἀθηνᾶν κυ-
νόμνιαν καὶ τὸν Ἡφαιστον ἀμφιγύην καλοῦσιν, τῇ δὲ
Ἀφροδίτῃ ἢ Ἐλένη φησὶ,

- μηκέτι σοῖσι πόδεσσιν ὑποστρέψειας Ὀλυμπον*).
 ἐπὶ δὲ τοῦ Διονύσου ἀναφανδὸν Ὅμηρος γράφει
 ὅς ποτε μαινομένοιο Διωνύσοιο τιθῆνας
 σεῦε κατ' ἠγάθειον Νυσηῖον αἰ δ' ἄμα πᾶσαι
 5 θύσθλα χαμαὶ κατέχευαν, ὑπ' ἀνδροφόνοιο Ἀν-
 κούργου**).
- ἄξιος ὡς ἀληθῶς Σωκρατικῆς διατριβῆς ὁ Εὐριπίδης
 εἰς τὴν ἀλήθειαν ἀπιδὼν καὶ τοὺς θεατὰς ὑπεριδὼν
 ποτὲ μὲν τὸν Ἀπόλλωνα,
 10 ὅς μεσομφάλους ἔδρας
 ναίει βροτοῖσι στόμα νέμιον σαφέστατα,
 διελέγχων·
 κείνῳ πιθόμενος, τὴν τεκοῦσαν ἔκτανον,
 ἐκεῖνον ἠγείσθ' ἀνόσιον καὶ κτείνετε·
 15 ἐκεῖνος ἡμαρτ', οὐκ ἐγώ,
 ἁμαθέστερός γ' ὢν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς δίκης.
 τοτὲ δ' ἔμμανῆ εἰσάγων Ἡρακλέα καὶ μεθύοντα,
 ἀλλαχόθι καὶ ἄπληστον· πῶς γὰρ οὐχί; ὅς ἐστιώμε-
 νος τοῖς κρέασι
 20 ἄμωσ' ὑλακτῶν ὥστε βαρβάρῳ μαθεῖν.
 ἤδη δὲ ἐν Ἴωνι τῷ δράματι γυμνῆ τῇ κεφαλῇ ἐκ-
 κυκλεῖ τῷ θεάτρῳ τοὺς θεοὺς·
 πῶς οὖν δίκαιον τοὺς νόμους ὑμᾶς βροτοῖς
 25 γράψαντας αὐτοὺς ἀδικίας ὀφλισκάνειν;
 εἰ δ', οὐ γὰρ ἔσται, τῷ λόγῳ δὲ χρήσομαι,
 δίκας βιαίων δώσει' ἀνθρώποις γάμων,
 σὺ καὶ Ποσειδῶν Ζεὺς θ', ὅς οὐρανοῦ κρατεῖ,
 ναοὺς τίνοντες ἀδικίας κενώσετε.

Cap. VIII.

- 30 §. 77. Ὡρα τοίνυν τῶν ἄλλων ἡμῖν τῇ τάξει
 προδιηγουμένων ἐπὶ τὰς προφητικὰς ἰέναι γραφάς·

*) Π. γ. 405. **) Π. ζ. 132 sqq.

καὶ γὰρ οἱ χρησμοὶ τὰς εἰς τὴν Θεοσέβειαν ἡμῖν P. 66
 ἀφορμὰς ἐναργέστατα προτείνοντες θεμελιῶσι τὴν Pott.
 ἀλήθειαν, γραφαὶ δὲ αἱ θεῖαι καὶ πολιτεῖαι σώφρο-
 νες σύντομοι σωτηρίας ὁδοί· γυμναὶ κομμωτικῆς καὶ
 5 τῆς ἐκτὸς καλλιφωνίας καὶ στρωμυλίας καὶ κολακείας
 ὑπάρχουσαι ἀνιστῶσιν ἀγχόμενον ὑπὸ κακίας τὸν ἄν-
 θρωπον, ὑπεριδοῦσαι τὸν ὄλισθον τὸν βιωτικὸν, μιᾶ
 καὶ τῇ αὐτῇ φωνῇ πολλὰ θεραπεύουσαι, ἀποτρέπου-
 σαι μὲν ἡμᾶς τῆς ἐπιζημιῶν ἀπάτης, προτρέπουσαι
 10 δὲ ἐμφανῶς εἰς προὔπτον σωτηρίαν. αὐτίκα γοῦν
 ἢ προφήτις ἡμῖν ἀσάτω πρώτῃ Σίβυλλα τὸ ἄσμα τὸ
 σωτήριον·

P. 23 οὗτος ἰδοὺ πάντεσσι σαφῆς, ἀπλάνητος ὑπάρχει
 Sylb. ἔλθετε, μὴ σκοτίνην δὲ διώκετε καὶ ζόφον αἰεὶ,
 15 ἡλίον γλυκυδερχές, ἰδοὺ, φάος ἔξοχα λάμπει.
 γνῶτε δὲ κατθέμενοι σοφίην ἐν στήθεσιν ὑμῶν.
 εἰς θεὸς ἔστι, βροχὰς, ἀνέμους, σεισμούς τ' ἐπι-
 πέμπων,
 ἄστεροπὰς, λιμοὺς, λοιμοὺς καὶ κήδεα λυγρὰ
 20 καὶ νιφετοὺς, κρύσταλλά τε· τί καθ' ἐν ἔξαγορεύω;
 οὐρανοῦ ἡγεῖται, γαίης κρατεῖ, αὐτὸς ὑπάρχει.
 ἐνθίως σφρόδρα τὴν μὲν ἀπάτην ἀπεικάζουσα τῷ
 σκοτίει, τὴν δὲ γνῶσιν ἡλίω καὶ φωτὶ τοῦ θεοῦ· ἄμ-
 φω δὲ παραθεμένη τῇ συγκρίσει τὴν ἐκλογίην διδά-
 25 σκει, τὸ γὰρ ψεῦδος οὐ ψιλῇ τῇ παραθέσει τάληθοῦς
 διασκεδάννυται, τῇ δὲ χρήσει τῆς ἀληθείας ἐκβιαζό-
 μενον φυγαδεύεται.

§. 78. Ἰερεμίας δὲ ὁ προφήτης ὁ πάνσοφος,
 μᾶλλον δὲ ἐν Ἰερεμῖα τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐπιδείκνυσι
 30 τὸν θεόν. „θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι”, φησὶ, „καὶ οὐχὶ
 θεὸς πόρρωθεν. εἰ ποιήσει τι ἄνθρωπος ἐν κορυφαίσις,
 καὶ ἐγὼ οὐκ ὄψομαι αὐτόν; ἢ οὐχὶ τοὺς οὐρανοὺς
 καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει κύριος”^{*)}). πάλιν δὲ
 αὐτὸν διὰ Ἡσαίου, „τίς μετρήσει”, φησὶ, „τὸν οὐρανὸν

^{*)} Jerem. 23, 23. 24.

σπιθαμῆ καὶ πᾶσαν τὴν γῆν δρακί^{*)}); ὄρα τὸ μέγεθος τοῦ Θεοῦ καὶ κατάπλάγηθι. τοῦτον προσκυνήσωμεν, ἐφ' οὗ φησὶν ὁ προφήτης, „ἀπὸ προσώπου σου ὄρη τακῆσονται, ὡς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκεται κηρός^{**)}“. „οὗτος, φησὶν, ἔστιν ὁ Θεός, οὗ θρόνος μὲν ἔστιν ὁ οὐρανὸς, ὑποπόδιόν δὲ ἡ γῆ, ὃς ἐὰν ἀνοίξῃ τὸν οὐρανὸν, τρόμος σὲ λήψεται^{***)}“. βούλει καὶ περὶ τῶν εἰδώλων ἀκοῦσαι τί φησὶν προφήτης οὗτος; „παραδειγματισθήσονται ἔμπροσθεν τοῦ Π. 67
 10 ἡλίου καὶ ἔσται τὰ θνησιμαῖα αὐτῶν βρώματα τοῖς ποτιπετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ σαπήσεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, ἃ αὐτοὶ ἠγάπησαν καὶ οἷς αὐτοὶ ἐδούλευσαν καὶ ἐμνησθήσεται ἡ πόλις αὐτῶν^{†)}“. φθαρήσεται δὲ καὶ τὰ στοιχ. 15
 χεῖα καὶ τὸν κόσμον σὺν καὶ αὐτοῖς λέγει. „ἡ γῆ“, φησὶ, „παλαιωθήσεται καὶ ὁ οὐρανὸς παρελεύσεται, τὸ δὲ ῥῆμα κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα^{††)}“.

§. 79. Τί δαίῳταν πάλιν ἑαυτὸν δεικνύναι ὁ Θεὸς βουληθῆ διὰ Μωϋσέως. ἴδετε, ἴδετε, ὅτι ἐγὼ εἰμι
 20 καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς ἕτερος πλὴν ἐμοῦ. ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω· πατάξω καὶ ἐγὼ ἰάσομαι, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐξελεῖται ἐκ τῶν χειρῶν μου^{†††)}. ἀλλὰ καὶ ἑτέρου ἐπακοῦσαι θέλεις χρησιμωδοῦ; ἔχεις τὸν χορὸν πάντα τὸν προφητικὸν, τοὺς συνθιασώτας τοῦ Μωϋσέως. τί φησὶν αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ Ὡσηέ, οὐκ ὀκνήσω λέγειν· ἴδον ἐγὼ στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων πνεῦμα, οὗ αἱ χεῖρες καὶ τὴν στρατιάν τοῦ οὐρανοῦ ἐθεμελίωσαν^{††††)}. ἔτι δὲ καὶ διὰ Ἡσαίου καὶ ταύτην ἀπομνημονεύσω σοὶ τὴν φωνήν· „ἐγὼ εἰμι [ἐγὼ
 30 εἰμι“, φησὶν, „ὁ κύριος ὁ λαλῶν δικαιοσύνην καὶ ἀναγγέλλων ἀλήθειαν· συνάχθητε καὶ ἤκετε· βουλεύσασθε ἅμα, οἱ σωζόμενοι ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. οὐκ ἔγνωσαν οἱ

*) Ies. 40, 12.   **) Ibid. 64, 1. 2.   ***) Ibid. 66, 1. cl. 64, 1.   †) Ierem. 8, 2. 34, 20. 4, 26.   ††) Ies. 40, 8. 51, 6.   †††) Deuteron. 32, 39.   ††††) Amos 4, 13s cl. Psalm, 8, 3.

αἴροντες τὸ ξύλον, γλίμμα αὐτῶν· καὶ προσευχόμε-
 νοι θεοῖς, οἳ οὐ σώσουσιν αὐτούς” *). εἶθ’ ὑποβὰς,
 „ἐγώ”, φησὶν, „ὁ θεὸς, καὶ οὐκ ἔστι πλὴν ἐμοῦ δί-
 5 κάσιος καὶ σωτήρ· οὐκ ἔστι παρ᾽ ἐμοῦ· ἐπιστράφητε
 πρὸς με καὶ σωθήσεσθε οἱ ἀπ’ ἐσχάτου τῆς γῆς. ἐγώ
 εἰμι ὁ θεὸς καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος· κατ’ ἐμοῦ ὀμνύω” **).
 τοῖς δὲ εἰδωλολάτραις δυσχεραίνει λέγων, „τίνι ὁμοιω-
 σατε κύριον; ἢ τίνι ὁμοιώματι ὁμοιώσατε αὐτόν;
 μὴ εἰκόνα ἐποίησεν τέκτων; ἢ χρυσοκόμος χωνεύσας
 10 χρυσίον, περιεχρούσωσεν αὐτόν” ***); καὶ τὰ ἐπὶ τού-
 τοις· μὴ οὖν ἔτι ὑμεῖς εἰδωλολάτραι· ἀλλὰ κὰν νῦν
 φυλάξασθε τὰς ἀπειλὰς· ὀλολύξει γὰρ τὰ γλυπτὰ
 καὶ τὰ χειροποίητα” †), μᾶλλον δὲ οἱ ἐπ’ αὐτοῖς πε-
 ποιθότες, ἀναίσθητος γὰρ ἡ ὕλη· ἔτι, φησὶν, „ὁ
 15 κύριος σείσει πόλεις κατοικουμένας καὶ τὴν οἰκου-
 μένην ὅλην καταλήψεται τῇ χειρὶ, ὡς νοσιάν” ††).

§. 80. Τί σοι σοφίας ἀναγγέλλω μυστήρια καὶ
 ῥήσεις ἐκ παιδὸς Ἑβραίου σεσοφισμένου; „κύριος
 ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ” †††), καὶ
 20 „κύριος δίδωσι σοφίαν καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνῶ-
 σις καὶ σύνεσις” *). „ἕως πότε, ὀκνηρὸν, κατάκεισαι;
 πότε δὲ ἐξ ὕπνου ἐγερθήσῃ; ἐὰν δὲ ἄοκνος ἦς, ἦξει
 σοὶ ὡσπερ πηγὴ ὁ ἄμητός σου, ὁ λόγος ὁ πατρικος, P. 68
 ὁ ἀγαθὸς λύχνος, ὁ κύριος ἐπάγων τὸ φῶς, τὴν πίστιν Pott.
 25 πᾶσι καὶ σωτηρίαν” **). „κύριος” γὰρ „ὁ ποιήσας τὴν
 γῆν ἐν τῇ ἰσχυί αὐτοῦ, ὡς φησὶν Ἰερεμίας, ἀνώρθω-
 σεν τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ” ***). προπε-
 σόντας γὰρ ἡμᾶς ἐπὶ τὰ εἰδῶλα ἢ σοφία, ἢ ἔστιν ὁ
 λόγος αὐτοῦ, ἀνορθοῖ ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. καὶ αὕτη
 30 πρῶτη τοῦ παραπτώματος ἀνάστασις· ὅθεν ἀποτρέ-
 πων εἰδωλολατρείας ἀπίσης ὁ θεσπέσιος παγκάλως
 ἀνακέκρωγε Μωϋσῆς· „ἄκουε Ἰσραὴλ· κύριος ὁ θεός

*) Ies. 45, 19. 20. **) Ibid. 21, 22. 23. ***) Ibid.
 40, 18. 19. †) Ibid. 10, 10. ††) Ibid. v. 14. †††) Pro-
 verb. 8, 22. *) Ibid. 2, 6. **) Ibid. 6, 9. 10. 20. 22. 23.
 ***) Ierem. 10, 12.

σου, κύριος εἷς ἐστίν" *)· καὶ κύριον τὸν θεὸν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις" **), νῦν δὴ οὖν σεύετε, ὡς ἄνθρωποι, κατὰ τὸν μακάριον ψαλμῶδὸν ἐκεῖνον τὸν Δαβίδ· δράξασθε παιδείας, μὴ ποτε ὀργισθῆτε κύριος, καὶ ἀπολείσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας, ὅταν ἐκκαυθῆ ἐν τάχει ὁ θυμὸς αὐτοῦ· μακάριοι πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ" ***).

§. 81. Ἦδη δὲ ὑπεροικτείρων ἡμᾶς ὁ κύριος τὸ σωτήριον ἐνδίδωσι μέλος, οἷον ἐμβρατήριον ὀυ-
P. 24 θμόν· υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυνκάρδιοι; ἵνα
Sylb. τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ψεῦδος †); τίς οὖν ἡ ματαιότης καὶ τί τὸ ψεῦδος; ὁ ἅγιος ἀπόστολος τοῦ κυρίου τοὺς Ἕλληνας αἰτιώμενος ἐξηγήσεται σοι, ὅτι γνόντες τὸν θεὸν οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν ἢ
15 ἠὲ χαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἥλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ ἐν ὁμοιωμάτι εἰκόνοσ φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα" ††). καὶ μὴν ὁ γε θεὸς οὗτος, ὃς ἐν ἀρχῇ ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ
20 τὴν γῆν· σὺ δὲ τὸν μὲν θεὸν οὐ νοεῖς, τὸν δὲ οὐρανὸν προσκυνεῖς καὶ πῶς οὐκ ἀσεβεῖς; ἄκουε πάλιν προφήτου λέγοντος· ἐκλείψει μὲν ὁ ἥλιος καὶ ὁ οὐρανὸς σκοτισθήσεται, λάμψει δὲ ὁ παντοκράτωρ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται καὶ οἱ οὐρανοὶ εἰλιγῆσονται, ὡς ἔδερρις, ἐκτεινόμενοι καὶ συστελλόμενοι" — αὐταὶ γὰρ αἱ προφητικαὶ φωναί — καὶ ἡ γῆ φεύζεται ἀπὸ προσώπου κυρίου" †††).

*) Deuterm. 6, 4. **) Ibid. 6, 13. 10, 20. ***) Psalm. 2, 12. †) Psalm. 4, 2. ††) Ep. ad Rom. 1, 21. 23. 25. †††) His similia leguntur Psalm. 102, 26. Ies. 13, 10. Ezech. 33, 7. Ioc. 2, 10. 31. 3, 15. Ipsa verba, quae habet Clemens, nondum inueni. Pott.

Cap. IX.

§. 82. Καὶ μυρίας ἂν ἔχοιμί σοι γραφὰς παραφέρειν, ὧν οὐδὲ «χεραία παρελεύσεται μία» *), μὴ οὐχὶ ἐπιτελῆς γενομένη· τὸ γὰρ στόμα κυρίου, τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐλάλησεν ταῦτα. «μὴ τοίνυν μηκέτι»,
 5 φησὶν, «νίεμον, ὀλιγῶρει παιδείας κυρίου, μηδ' ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος» **). ὡ τῆς ὑπερβαλλούσης φιλανθρωπίας· οὐδ' ὡς μαθηταῖς ὁ διδάσκαλος οὐδ' ὡς οἰκέταις ὁ κύριος οὐδ' ὡς θεὸς ἀνθρώποις, «πα- P. 69
 τῆρ δὲ ὡς ἡπίος» νουθετεῖ υἱός· εἶτα Μωϋσῆς μὲν Ρομ.
 10 ὁμολογεῖ «ἔμφοβος εἶναι καὶ ἐντρομος» ***), ἀκούων περὶ τοῦ λόγου, σὺ δὲ τοῦ λόγου ἀκροώμενος τοῦ θεοῦ οὐ δέδιας; οὐκ ἀγωνιᾷς; οὐχὶ ἅμα τε εὐλαβῆ καὶ σπεύδεις ἐκμαθεῖν, τουτέστιν σπεύδεις εἰς σωτηρίαν, φοβούμενος τὴν ὀργὴν, ἀγαπήσας τὴν χάριν,
 15 ἠλώσας τὴν ἐλπίδα, ἵνα ἐκκλίνῃς τὴν κρίσιν; ἤκετε, ἤκετε, ὦ νεολαία ἢ ἐμή· «ἦν γὰρ μὴ αὐθις ὡς τὰ παιδιά γένησθε καὶ ἀναγεννηθῆτε» †), ὡς φησὶν ἡ γραφή, τὸν ὄντως ὄντα πατέρα οὐ μὴ ἀπολάβητε, «οὐδ' οὐ μὴ εἰσελεύσησθέ ποτε εἰς τὴν βασιλείαν
 20 τῶν οὐρανῶν». πῶς γὰρ εἰσελθεῖν ἐπιτέτραπται τῷ ξένῳ; ἀλλ' ὅταν, οἴμαι, ἔγγραφῇ καὶ πολιτευθῇ καὶ τὸν πατέρα ἀπολάβῃ, τότε ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς γενήσεται, τότε κληρονομήσει καταξιωθήσεται, τότε τῆς βασιλείας τῆς πατρῴας κοινωνήσει τῷ γνησίῳ, «τῷ ἡγα-
 25 πημένῳ» ††). αὐτὴ γὰρ «ἡ πρωτότοκος ἐκκλησία» †††), ἢ ἐκ πολλῶν ἀγαθῶν συγκειμένη «παιδίον» ταῦτ' ἔστι «τὰ πρωτότοκα τὰ ἐναπογεγραμμένα ἐν οὐρανοῖς καὶ τοσαύταις μυριάσιν ἀγγέλων συμπανηγυρίζοντα.» πρωτότοκοι δὲ παῖδες ἡμεῖς οἱ τρόφιμοι τοῦ θεοῦ, οἱ τοῦ
 30 πρωτοτόκου γνήσιοι φίλοι, οἱ πρῶτοι τῶν ἄλλων ἀν-

*) Euang. Matth. 5, 18. Luc. 16, 17.   **) Prouerb. 3, 13. Ep. ad Hebr. 12, 5.   ***) Ep. ad Hebr. 12, 21.
 †) Matth. 18, 3. Luc. 18, 17. Ioann. 3, 5.   ††) Matth. 3, 17.   †††) Hebr. 12, 22. 23.

θρώπων τὸν θεὸν νενοηκότες, οἱ πρῶτοι τῶν ἁμαρτιῶν ἀπεσπασμένοι, οἱ πρῶτοι τοῦ διαβόλου κεχωρισμένοι.

§. 83. Νυνὶ δὲ τοσούτω τινές εἰσιν ἀθεώτεροι, 5 ὅσω φιλανθρωπότερος ὁ θεός· ὁ μὲν γὰρ ἐκ δούλων υἱὸς ἡμᾶς γενέσθαι βούλεται, οἱ δὲ καὶ υἱοὶ γενέσθαι ὑπερηφανήκασιν. ὦ τῆς ἀπονοίας τῆς πολλῆς τὸν κύριον ἀπαισχύνεσθε; ἐλευθερίαν ἐπαγγέλλεται, ὑμεῖς δὲ εἰς δουλείαν ἀποδιδράσκετε; σωτηρίαν χαρίζεται, 10 ὑμεῖς δὲ εἰς ἄνθρωπον ὑποφέρεσθε; ζωὴν δωρεῖται αἰώνιον, ὑμεῖς δὲ τὴν κόλασιν¹ ἀναμένετε καὶ τὸ πῦρ δὲ προσκοπεῖτε, ὃ ἠτοίμασεν ὁ κύριος τοῦ διαβόλου καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ²); διὰ τοῦτο ὁ μακάριος ἀπόστολος, μαρτύρομαι ἐν κυρίῳ, φησὶν, 15 κέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ ἔθνη περιπατεῖ ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ ὄντες καὶ ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν· οἱ τινες ἑαυτοὺς παρέ- P. 70
20 δωκαν ἀπηληγότες τῇ ἀσελγείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκα- Pott.
θαρσίας πάσης καὶ πλεονεξίας³ **).

§. 84. Τοιούτου μάρτυρος ἐλέγχοντος τὴν τῶν ἀνθρώπων ἄνοιαν, τὸν θεὸν ἐπιβουωμένου, τί δὴ ἕτερον ὑπολείπεται τοῖς ἀπίστοις, ἢ κρίσις καὶ καταδί- 25 κη; οὐκ ἀμέλει δὲ ὁ κύριος παραινῶν, ἐκφοβῶν, προτρέπων, διεγείρων, νουθετῶν ἀφυπνίζει γέ τοι καὶ τοῦ σκοτούς αὐτοῦ τοὺς πεπλανημένους διανίστησιν. «ἔγειραι», φησὶν, «ὁ καθείδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφαύσει σοὶ ὁ Χριστὸς κύριος⁴ ***), ὁ τῆς ἀναστά- 30 σεως ἥλιος, «ὁ πρὸ ἑωσφόρου γεννώμενος⁵ †), ὁ ζωὴν χαρισάμενος ἀκτίσιν ἰδίαις. μὴ οὖν περιφρονεῖτω τις τοῦ λόγου, μὴ λάθῃ καταφρονῶν ἑαυτοῦ. λέγει γάρ που ἡ γραφή· «Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκού-

¹) Matth. 25, 41. 46.

²) Ephes. 4, 17. 18. 19.

³) Ephes. 5, 14.

⁴) Psalm. 109, 4.

σητε, μὴ σκληρίνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐ ἐπίρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν δοκιμασίᾳ^{*)}). ἡ δὲ δοκιμασία τίς ἐστὶν εἰ θέλεις μαθεῖν, 5 τὸ ἅγιόν σοι πνεῦμα ἐξηγήσεται. „καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου”, φησὶ, „τεσσαράκοντα ἔτη διὸ προσώχθισα τῇ γενεᾷ ταύτῃ καὶ εἶπον, „ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδοὺς μου”, „ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὄργῃ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν ἀνάπανσίν 10 μου^{**)}”. ὁρᾶτε τὴν ἀπειλήν· ὁρᾶτε τὴν προτροπήν· ὁρᾶτε τὴν τιμὴν· τί δὴ οὖν ἔτι τὴν χάριν εἰς ὄργην μεταλλάσσομεν καὶ οὐχὶ ἀναπεπταμέναις ταῖς ἀκοαῖς καταδεχόμενοι τὸν λόγον, ἐν ἀγναῖς ξενοδοχοῦμεν ψυχαῖς τὸν Θεόν· μεγάλη γὰρ τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ 15 ἡ χάρις, „ἐὰν σήμερον τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσωμεν,” τὸ δὲ σήμερον καθ’ ἐκάστην αὐτοῦ αὐξεται τὴν ἡμέραν, ἔστ’ ἂν ἡ σήμερον ὀνομάζῃται. μέχρι δὲ συντελείας καὶ ἡ σήμερον καὶ ἡ μάθησις διαμένει· καὶ τότε ἡ ὄντως σήμερον ἡ ἀνελλειπῆς τοῦ Θεοῦ ἡμέρα 20 τοῖς αἰῶσι συνεκτείνεται. ἀεὶ οὖν τῆς φωνῆς ὑπακούωμεν τοῦ Θεοῦ λόγον· ἡ σήμερον γὰρ αἰδιος αἰὼν ἐστίν P. 25 εἰκῶν, σύμβολον δὲ τοῦ φωτός, ἡ ἡμέρα, φῶς δὲ Sylb. ὁ λόγος ἀνθρώποις^{***)}), δι’ οὗ καταναζόμεθα τὸν Θεόν.

25 §. 85. Εἰκότως ἄρα πιστεύσασι μὲν καὶ ὑπακούουσιν „ἡ χάρις ὑπερπλεονάσει” †), ἀπειθήσασι δὲ καὶ „πλανωμένοις κατὰ καρδίαν, ὁδοὺς τε τὰς κυριακὰς μὴ ἔγνωκόσιν” ††), ὡς εὐθείας ποιεῖν καὶ εὐτρεπίζειν παρήγγειλεν Ἰωάννης, τούτοις δὲ προσώχθισεν ὁ Θεὸς καὶ ἀπειλεῖ· καὶ δὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ἀπειλῆς αἰνιγματωδῶς ἀπειλήσασιν οἱ παλαιοὶ τῶν Ἐ- P. 71 βραβίων πλανῆται· οὐ γὰρ εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπανσιν Pott.

*) Psalm. 95, 7—9.   **) Ibid. v. 9—11.   ***) Cf. Ioann. 1, 9.   †) Ep. ad. Timoth. I, 1, 14.   ††) Psalm. 95, 10.

λέγονται διὰ τὴν ἀπιστίαν*), πρὶν ἢ σφᾶς αὐτοὺς κατακολουθήσαντας τῷ Μωϋσέως διαδόχῳ ὄψε ποτε ἔργῳ μαθεῖν, οὐκ ἂν ἄλλως σωθῆναι, μὴ οὐχὶ ὡς Ἰησοῦ πεπιστευκότας. φιλόανθρωπος δὲ ὢν ὁ κύριος πάντας ἀνθρώπους εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας παρακαλεῖ, ὃ τὸν παράκλητον ἀποστέλλων. τίς οὖν ἢ ἐπίγνωσις; θεοσέβεια. „θεοσέβεια δὲ πρὸς πάντα ὠφέλιμος” κατὰ τὸν Παῦλον**), „ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης”***). πόσου ὠμολογήσατε, ὧ ἄνθρωποι, εἰ ἐπιπράσκετο σωτηρία ἀτίδιος, ὠνήσασθαι ἂν; οὐδὲ εἰ τὸν Πάκτωλόν τις ὅλον τοῦ χρυσίου τὸ ῥεῦμα τὸ μνθικὸν ἀπομετρήσαι, ἀντάξιον σωτηρίας μισθὸν ἀριθμήσει.

§. 86. Μὴ οὖν ἀποκάμητε ἕξεστιν ὑμῖν, ἣν ἐξέθελητε, ἐξωνήσασθαι τὴν πολυτίμητον σωτηρίαν οἰκείῳ θησαυρῷ, ἀγάπῃ καὶ πίστει ζωῆς, ὅς ἐστιν ἀξίολογος μισθός. ταύτην ἠδέως τὴν τιμὴν ὁ θεὸς λαμβάνει. „ἠλπίκαμεν γὰρ ἐπὶ θεῷ ζῶντι, ὅς ἐστι σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν” †). οἱ δὲ ἄλλοι περιπεφυκότες τῷ κόσμῳ, οἷα φύκιά τινα ἐνάλοις πέτραις, ἀθανασίας ὀλιγωροῦσιν. καθάπερ ὁ Ἰθακήσιος γέρον οὐ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐν οὐρανῷ πατρίδος, πρὸς δὲ καὶ τοῦ ὄντως ὄντος ἰμειρόμενος φωτός, ἀλλὰ τοῦ καπνοῦ ††). θεοσέβεια δὲ ἕξομοιοῦσα τῷ θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν τὸν ἄνθρωπον, κατάλληλον ἐπιγράφεται διδάσκαλον θεὸν τὸν καὶ μόνον ἀπεικάζουσα κατ’ ἀξίαν δυνάμενον ἄνθρωπον θεῷ.

§. 87. Ταύτην ὁ ἀπόστολος τὴν διδασκαλίαν θεῖαν ὄντως ἐπιστάμενος „σὺ δὲ, ὦ Τιμόθεε”, φησὶν, „ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας τὰ δυνάμενά σε σοφίσει εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως ἐν Χριστῷ” †††). ἱερὰ γὰρ ὡς ἀληθῶς τὰ ἱεροποιούντα καὶ

*) Ep. ad Hebr. 3, 18. 19.

**) Ep. ad Timoth. I,

2, 4. ***) Ibid. 4, 8.

†) Ibid. v. 10.

††) Cf.

Hom. Odys. α. 57 sqq.

†††) Ep. ad Timoth. II, 14, 15.

θεοποιούντα γράμματα. ἐξ ὧν γραμμάτων καὶ συλλαβῶν τῶν ἱερῶν τὰς συγκεκριμένας γραφὰς, τὰ συντάγματα, ὁ αὐτὸς ἀκολούθως ἀπόστολος „θεοπνεύστου” καλεῖ, ὡφελίμους οὕσας πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρημημένος”^{*)}). οὐκ ἂν τις οὕτως ἐκπλαγεῖ τῶν ἄλλων ἀγίων τὰς προτροπὰς, ὡς αὐτὸν τὸν κύριον τὸν φιλόανθρωπον· οὐδὲν γὰρ ἄλλ’ P. 72
10) ἢ τοῦτο ἔργον μόνον ἐστὶν αὐτῷ σώζεσθαι τὸν ἄν- Pott.
θροπον. βοᾷ γοῦν ἐπέιγων εἰς σωτηρίαν αὐτὸς „ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν”^{**)}). ἐπιστρέφει τοὺς ἀνθρώπους πλησιάζοντας τῷ φόβῳ. ταύτη καὶ ὁ ἀπόστολος τοῦ κυρίου παρακαλῶν τοὺς Μακεδόνας
15) ἐρημηθεὺς γίνεται τῆς θείας φωνῆς· „ὁ κύριος ἤγγικεν”, λέγων, „εὐλαβεῖσθε μὴ καταληφθῶμεν κενοί”^{***)}). ὑμεῖς δὲ ἐς τοσοῦτον ἀδεεῖς, μᾶλλον δὲ ἄπιστοι, μήτε αὐτῷ παιδόμενοι τῷ κυρίῳ μήτε τῷ Παύλῳ καὶ ταῦτα ὑπὲρ Χριστοῦ δεομένων†) γεύσασθε καὶ ἴδε-
20) τε, ὅτι Χριστὸς ὁ θεός††).

§. 88. Ἡ πίστις εἰσάξει, ἡ πείρα διδάξει, ἡ γραφὴ παιδαγωγήσει „δεῦτε, ὦ τέκνα”, λέγουσα, „ἀκούσατέ μου, φόβον κυρίου διδάξω ὑμᾶς”^{†††)}). εἶτα ὡς ἤδη πεπιστευκόσι συντόμως ἐπιλέγει, „τίς ἐστὶν
25) ἄνθρωπος ὁ θέλων ζῶην, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθὰς”^{*)}); ἡμεῖς ἐσμὲν, φήσομεν, οἱ τὰγαθοῦ προσκυνῆται, οἱ τῶν ἀγαθῶν ζηλωταί. ἀκούσατε οὖν
„οἱ μακρὰν”^{**)}), ἀκούσατε „οἱ ἔγγυς.” οὐκ ἀπεκρύβη
30) ἄνθρώποις^{***)}). οὐδεὶς Κιμμέριος ἐν λόγῳ σπεύσωμεν εἰς σωτηρίαν, ἐπὶ τὴν παλιγγενεσίαν, εἰς μίαν ἀγάπην συναχθῆναι οἱ πολλοί, κατὰ τὴν τῆς μοναδικῆς

*) Ep. ad Timoth. II, 16, 17. **) Matth. 4, 17. ***) Phi-
lipp. 4, 5. †) Ep. ad Cor. II, 5, 20. ††) Psalm. 34,
8. †††) Ibid. v. 11. *) Ibid. v. 12. **) Esth. 9,
20. Dan. 9, 7. Ephes. 2, 17. ***) Ioann. 1, 9.

οὐσίας ἔνωσιν σπεύσωμεν ἀγαθοεργούμενοι, ἀναλό-
 γως ἐνότητα διώκωμεν τὴν ἀγαθὴν ἐκζητοῦντες μο-
 νάδα. ἢ δὲ ἐκ πολλῶν ἔνωσις ἐκ πολυφωνίας καὶ
 διασπορᾶς ἄρμονίαν λαβοῦσα θείκην μία γίνεται
 5 συμφωνία, ἐνὶ χορευτῇ καὶ διδασκάλῳ τῷ λόγῳ ἐπο-
 μένη, ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ἀναπανομένη, „Αβ-
 βᾶ” λέγουσα „ὁ πατήρ”*)· ταύτην ὁ θεὸς τὴν φω-
 νὴν τὴν ἀληθινὴν ἀσπάζεται παρὰ τῶν αὐτοῦ παί-
 δων πρώτην καρπούμενος.

Cap. X.

15 §. 89. Ἄλλ' ἐκ πατέρων, φατὲ, παραδεδομέ-
 ρον ἡμῖν ἔθος ἀνατρέπειν οὐκ εὐλογον. καὶ τί δὴ
 οὐχὶ τῇ πρώτῃ τροφῇ τῷ γάλακτι χρώμεθα, ὃ δὴ-
 πουθεν συνείδισαν ἡμᾶς ἐκ γενετῆς αἱ τίτθαι; τί
 δαὶ ἀγξάνομεν ἢ μειοῦμεν τὴν πατρῶαν οὐσίαν, P. 73
 20 καὶ οὐχὶ τὴν ἴσην, ὡς παρειλήφραμεν, διαφυλάττο-
 μεν; τί δαὶ οὐκέτι τοῖς κόλποις τοῖς πατρῷοις ἐνα-
 ποβλύζομεν ἢ καὶ τὰ ἄλλα, ἃ νηπιάζοντες ὑπὸ μη-
 τράσιν τε ἐκτρεφόμενοι γέλωτα ὠφλομεν, ἐπιτελοῦμεν
 25 ἔτι, ἀλλὰ σφᾶς αὐτοὺς καὶ εἰ μὴ παιδαγωγῶν ἐτύχο-
 μεν ἀγαθῶν, ἐπαρωρώσαμεν; εἶτα ἐπὶ τῶν παθῶν
 αἱ παρεκβάσεις καίτοι ἐπιζήμιοι καὶ ἐπισφαλεῖς οὔ-
 σαι, ὁμῶς γλυκεῖαι πῶς προσπίπτουσιν, ἐπὶ δὲ τοῦ
 βίου οὐχὶ τὸ ἔθος καταλείποντες τὸ πονηρὸν καὶ ἐμ-
 παθεῖς καὶ ἄθεον, κἂν οἱ πατέρες χαλεπαίνωσιν, οὐκ
 30 ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ἐκκλινοῦμεν καὶ τὸν ὄντως ὄντα
 πατέρα ἐπιζητήσομεν, οἷον δηλητήριον φάρμακον τὴν
 P. 26 συνήθειαν ἀπωσάμενοι; τοῦτ' αὐτὸ γάρτοι τὸ κάλ-
 35 Sylb. λιστον τῶν ἐγχειρουμένων ἐστὶν ὑποδείξαι ὑμῖν, ὡς
 ἀπὸ μανίης καὶ τοῦ τρισαθλοῦ τούτου ἔθους ἐμισή-

*) Marc. 14, 36. Rom. 8, 15.

θη ἢ θεοσέβεια· οὐ γὰρ ἂν ἐμισήθη ποτὲ ἢ ἀπηγο-
ρεύθη ἀγαθὸν τοσοῦτον, οὐ μείζον οὐδὲν ἐκ θεοῦ
δεδώρηται πῶ τῆ τῶν ἀνθρώπων γενέσει, εἰ μὴ συν-
αρπαζόμενοι τῷ ἔθει, εἶτα μέντοι ἀποβύσαντες τὰ
5 ὦτα ἡμῖν, οἷον ἵπποι σκληραύχενες ἀφηνιάζοντες,
τοὺς χαλινοὺς ἐνδακόντες, ἀποφεύγετε τοὺς λόγους,
ἀποσείσασθαι μέντοι τοὺς ἠνιόχους ὑμῶν τοῦ βίου
ἡμῶς ἐπιποθοῦντες, ἐπὶ δὲ τοὺς κρημνοὺς τῆς ἀπω-
λείας ὑπὸ τῆς ἀνοίας φερόμενοι ἐναγῆ τὸν ἅγιον
10 ὑπολαμβάνετε τοῦ θεοῦ λόγον.

§. 90. Ἐπειτα τοιγαροῦν ὑμῖν κατὰ τὸν Σοφο-
κλέα τὰ ἐπίχειρα τῆς ἐκλογῆς,

Νοῦς φροῦδος, ὧτ' ἀχρεῖα, φροντίδες κεναί,
καὶ οὐκ ἴστε ὡς παντὸς μᾶλλον τοῦτο ἀληθές, ὅτι
15 ἄρα οἱ μὲν ἀγαθοὶ καὶ θεοσεβεῖς ἀγαθῆς τῆς ἀμοι-
βῆς τεύξονται τὰγαθὸν τιμηκότες, οἱ δὲ ἐκ τῶν
ἐναντίων πονηροὶ τῆς καταλλήλου τιμωρίας, καὶ τῷ γε
ἄρχοντι τῆς κακίας ἐπήρηται κόλασις. ἀπειλεῖ γοῦν
αὐτῷ ὁ προφήτης Ζαχαρίας· «ἐπιτιμῆσαι ἐν σοὶ ὁ
20 ἔκκληξάμενος τὴν Ἱερουσαλήμ· οὐκ ἰδοὺ τοῦτο ὡς
δαλὸς ἐξεσπασμένος ἐκ πυρός»*)· τίς οὖν ἔτι τοῖς P. 74
ἀνθρώποις ὄρεξις ἔγκειται θανάτου ἐκουσίου; τί Ρου-
δαὶ τῷ δαλῶ τῷ θανατηφόρῳ τούτῳ προσφεύγουσι,
μεθ' οὗ καταφλεγῆσονται, ἔξδὸν βιώναι καλῶς κατὰ
25 τὸν θεόν, οὐ κατὰ τὸ ἔθος; θεὸς μὲν γὰρ ζῶην χα-
ρίζεται, ἔθος δὲ πονηρὸν κατὰ τὴν ἐνθὲνδε ἀπαλλα-
γὴν μετάνοιαν κενὴν ἅμα τιμωρία προστρίβεται
παθῶν δέ τε νήπιος ἔγνω**),

ὡς ἀπολλύει δεισδαιμονία καὶ σώζει θεοσέβεια.

30 §. 91. Ἴδέτω τίς ὑμῶν τοὺς παρὰ τοῖς εἰδώλοις
λατρεύοντας, κόμη ῥυπῶντας, ἐσθῆτι πιναρῶ καὶ κα-
τερρωγνία καθυβρισμένους, λουτροῶν μὲν παντάπασιν
ἀπειράτους, ταῖς δὲ τῶν ὀνύχων ἀκμαῖς ἐκτεθηρω-
μένους, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν αἰδοίων ἀφηρημένους,
ἔργῳ δεικνύντας τῶν εἰδώλων τὰ τεμένη, τύφους τι-

*) Zachar. 3, 2.

**) Hesiod. ἔργ. v. 216.

νάς ἢ δεσποτήρια· οὗτοι μοι δοκοῦσι πενθεῖν, οὐ
 θρησκεύειν τοὺς θεοὺς, ἔλεον μᾶλλον ἢ θεοσεβείας
 ἄξια πεπονθότες. καὶ ταῦτα ὁρῶντες ἔτι τυφλώττετε
 καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν δεσπότην τῶν πάντων καὶ κύριον
 5 τῶν ὅλων ἀναβλέψετε; οὐχὶ δὲ καταφεύξεσθε ἐκ τῶν
 ἐνταῦθα δεσποτηρίων, ἐκφεύγοντες ἐπὶ τὸν ἔλεον
 τὸν ἐξ οὐρανῶν; ὁ γὰρ θεὸς ἐκ πολλῆς τῆς φιλαν-
 θρωπίας ἀντέχεται τοῦ ἀνθρώπου, ὡσπερ ἐκ καλιῆς
 ἐκπίπτοντος νεοττοῦ ἢ μήτηρ ὄρνις ἐφίπταται· εἰ δὲ
 10 που καὶ θεῖον ἐρπωστικὸν περιχάνοι τῷ νεοττῷ,
 μήτηρ δ' ἀμφεποτάτο ὀδυρομένη φίλα τέκνα*)·
 ὁ δὲ θεὸς πατὴρ καὶ ζητεῖ τὸ πλάσμα καὶ ἰάται τὸ
 παράπτωμα καὶ διώκει τὸ θεῖον καὶ τὸν νεοττὸν
 αὐτὸς ἀναλαμβάνει ἐπὶ τὴν καλιὰν ἀναπτῆναι πα-
 15 ρορμῶν.

§. 92. Εἶτα κύνες μὲν ἤδη πέπλανημένοι,
 ὀδμαῖς ῥινηλατοῦντες ἐξίχνευσαν τὸν δεσπότην καὶ
 ἵπποι τὸν ἀναβάτην ἀποσεισάμενοι ἐνὶ πονοσφίμα-
 τι ὑπήκουσαν τῷ δεσπότη· „ἔγνω δὲ”, φησὶ, „βοῶς
 20 τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν φάτιν τῷ κυρίου αὐ-
 τοῦ, Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω”**). τί οὖν ὁ κύριος;
 οὐ μνησικακεῖ, ἔτι ἐλεεῖ, ἔτι τὴν μετάνοιαν ἀπαιτεῖ.
 ἐρέσθαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰ οὐκ ἄτοπον ὑμῖν δο-
 κεῖ πλάσμα ὑμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἐπιγεγονότας τοῦ
 25 θεοῦ καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν ψυχὴν εἰληφότας καὶ ὄν-
 τας ὅλως τοῦ θεοῦ ἐτέρω δουλεύειν δεσπότη, πρὸς
 δὲ καὶ θεραπεύειν ἀντὶ μὲν τοῦ βασιλέως τὸν τύραν-
 νον, ἀντὶ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ τὸν πονηρόν. τίς γὰρ, ὡ
 πρὸς τῆς ἀληθείας, σωφρονῶν γε τάγαθὸν καταλει-
 30 πων κακία σύνεστιν; τίς δαί, ὅστις τὸν θεὸν ἀπο-
 φεύγων δαιμονίοις συμβιοῖ; τίς δαί νῖδος εἶναι δυ-
 νάμενος τοῦ θεοῦ δουλεύειν ἡδεταί; ἢ τίς οὐρανοῦ P. 75
 πολίτης εἶναι δυνάμενος ἕρεβος διώκει, ἕξον πα- Pott.
 ράδεισον γεωργεῖν καὶ οὐρανὸν περιπολεῖν καὶ τῆς

*) Hom. Iliad. β, 315.

**) Ies. 1, 3.

ζωτικῆς καὶ ἀκηράτου μεταλαμβάνειν πηγῆς, κατ'
 ἴχνος ἐκείνης τῆς φωτεινῆς ἀεροβατοῦντα νεφέλης*),
 ὡσπερ ὁ Ἥλιος, θεωροῦντα τὸν ὑετὸν τὸν σωτήριον;
 οἱ δὲ σκολήκιον δίκην περὶ τέλματα καὶ βορβόρους
 5 τὰ ἡδονῆς ρεύματα καλινδοῦμενοι ἀνονήτους καὶ ἀνο-
 ῆτους ἐκβόσκονται τρυφᾶς, ὕδαεις τινὲς ἄνθρωποι.
 ὕες γὰρ, φησὶν, ἡδοναὶ βορβόρῳ μᾶλλον ἢ καθα-
 ρῷ ὕδατι καὶ ἐπὶ φορυτῷ μαργαίνουσιν κατὰ Δη-
 μόκριτον. μὴ δῆτα οὖν, μὴ δῆτα ἔξανδραποδισθῶ-
 10 μεν μηδὲ ὕδαεις γενώμεθα, ἀλλ' ὡς τέκνα φωτὸς**))
 γνήσια, ἀναθρήσωμεν καὶ ἀναβλέψωμεν εἰς τὸ φῶς,
 μὴ νόθους ἡμᾶς ἐξελέγξῃ ὁ κύριος, ὡσπερ ὁ ἥλιος
 τοὺς ἀετούς.

§. 93. Μετανοήσωμεν οὖν καὶ μεταστῶμεν ἐξ
 15 αἰμαθίας εἰς ἐπιστήμην, ἐξ ἀφροσύνης εἰς φρόνησιν,
 ἐξ ἀκρασίας εἰς ἐγκράτειαν, ἐξ ἀδικίας εἰς δικαιοσύ-
 νην, ἐξ ἀθεότητος εἰς θεόν. καλὸς ὁ κίνδυνος αὐ-
 τομολεῖν πρὸς θεόν, πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων ἔστιν ἀπο-
 λαῦσαι ἀγαθῶν τοὺς δικαιοσύνης ἐραστὰς, οἱ τὴν
 20 αἰδίον διώκομεν σωτηρίαν, ἀτὰρ δὴ καὶ ὧν αὐτὸς
 αἰνίττεται ὁ θεὸς διὰ Ἡσαίου λαλῶν, «ἔστι κληρο-
 νομία τοῖς θεραπεύουσιν κύριον»***), καλὴ γε καὶ
 ἐράσμιος ἡ κληρονομία, οὐ χρυσίον, οὐκ ἄργυρος, οὐκ
 ἐσθῆς, ἔνθα πὸν σῆς καὶ τὰ τῆς γῆς, ληστής †)
 25 πον καταδύεται περὶ τὸν χαμαιζήλον πλοῦτον ὄφθαλ-
 μιῶν, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ θησαυρὸς τῆς σωτηρίας, πρὸς
 ὃν γε ἐπιέγεσθαι χρή φιλόλογους γενομένους. συνα-
 παίρει δὲ ἡμῖν ἐνθένδε τὰ ἔργα τὰ ἀστεῖα καὶ συνί-
 πταται τῷ τῆς ἀληθείας πτερῷ.

30 §. 94. Ταύτην ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἐγχειρ-
 ζει ἡ αἰδῖος διαθήκη τοῦ θεοῦ τὴν αἰδίον δωρεὰν
 χορηγοῦσα· ὁ δὲ φιλόστοργος οὗτος ἡμῶν πατὴρ, ὁ
 ὄντως πατὴρ, οὐ πάυεται προτρέπων, νουθετῶν,

*) Cf. Reg. III, 18, 44. 45. et Matth. 17, 5. **) Ephes.
 5, 8. ***) Ies. 54, 17. †) Matth. 6, 19. 20.

P. 27 παιδεύων, φιλῶν· οὐδὲ γὰρ σώζων παύεται, συμ-
 Sylb. βουλεύει δὲ τὰ ἄριστα· „δίκαιοι γένησθε, λέγει κύ-
 ριος· οἱ διψῶντες πορεύεσθε ἐφ’ ὕδωρ, καὶ ὅσοι μὴ
 5 ἔχετε ἀργύριον, βαδίσατε καὶ ἀγοράσατε καὶ πίετε
 5 ἀνευ ἀργυρίου” *). ἐπὶ τὸ λουτρὸν, ἐπὶ τὴν σωτη-
 ρίαν, ἐπὶ τὸν φωτισμὸν παρακαλεῖ μονονουχὶ βοῶν P. 76
 καὶ λέγων· γῆν σοὶ δίδωμι καὶ θάλασσαν, παι- Pott.
 διον, οὐρανὸν τε καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα ζῶά σοι
 χαρίζομαι· μόνον, ὦ παιδίον, „δίψησον” τοῦ πατρὸς,
 10 ἀμισθεὶ σοὶ δειχθήσεται ὁ θεός· οὐ „καπηλεύεται” **)
 ἡ ἀλήθεια, δίδωσί σοι καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ νηκτὰ
 καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· ταῦτά σου ταῖς εὐχαρίστοις τρυ-
 φαῖς δεδημιούργηκεν ὁ πατήρ· ἄπερ ἀργυρίῳ μὲν
 ὠνήσεται ὁ νόθος, ὃς ἀπωλείας ἐστὶ παιδίον ***)), ὃς
 15 μαμωνᾶ δουλεύει†) προήρηται, σοὶ δὲ τὰ σὰ ἐπιτρέ-
 πει, τῷ γνησίῳ λέγει, τῷ φιλοῦντι τὸν πατέρα, δι-
 ὄν ἐτι ἐργάζεται††), ὧ μόνῳ καὶ ὑπισχνεῖται λέγων·
 „καὶ ἡ γῆ οὐ πραθήσεται εἰς βεβαίωσιν” †††)· οὐ
 20 ἔστι δὲ καὶ σῆ, ἐὰν ἀπολάβῃς τὸν θεόν· ὃθεν ἡ γρα-
 φὴ εἰκότως εὐαγγελίζεται τοῖς πεπιστευκόσιν· οἱ δὲ
 ἄγιοι κυρίου κληρονομήσουσι τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ καὶ
 τὴν δόναμιν αὐτοῦ· ποίαν, ὦ μακάριε, δόξαν; εἰπέ
 μοι· „ἦν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν οὐδὲ οὖς ἤκουσεν οὐδὲ
 25 ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη· καὶ χαρήσονται ἐπὶ τῇ
 βασιλείᾳ τοῦ κυρίου αὐτῶν εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν” *).

§. 95. Ἐχετε, ὦ ἄνθρωποι, τὴν θείαν τῆς χά-
 ριτος ἐπαγγελίαν, ἀκηκόατε καὶ τὴν ἄλλην τῆς κο-
 λάσεως ἀπειλὴν, δι’ ὧν ὁ κύριος σώζει, φόβῳ καὶ
 30 χάριτι παιδαγωγῶν τὸν ἄνθρωπον· τί μέλλομεν; τί
 οὐκ ἐκκλίνομεν τὴν κόλασιν; τί οὐ καταδεχόμεθα
 τὴν δωρεάν; τί δαὶ οὐχ αἰρούμεθα τὰ βελτίονα, θεὸν

*) Ies. 54, 17. 55, 1. **) Cor. II, 2, 17. ***) Io-
 ann. 17, 12. Thess. II, 2, 3. †) Matth. 6, 24. Luc.
 16, 13. ††) Ioann. 5, 17. †††) Levit. 25, 23. *) Cor.
 I, 2, 9.

ἀντὶ τοῦ πονηροῦ καὶ σοφίαν εἰδωλολατρίας προκρί-
νομεν καὶ ζωὴν ἀντικαταλασσόμεθα θανάτῳ; „ἰδοὺ
τέθεικα πρὸ προσώπου ὑμῶν”, φησὶ, „τὸν θάνατον
καὶ τὴν ζωὴν” *). πειράζει σε ὁ κύριος ἐκλέξασθαι
5 τὴν ζωὴν, συμβουλεύει σοὶ ὡς πατὴρ πείθεσθαι τῷ
θεῷ. „ἐὰν γὰρ ἀκούσητέ μου”, φησὶ, „καὶ θελή-
σητε, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε, ὑπακοῆς ἢ χάρις·
ἐὰν δὲ μὴ ὑπακούσητέ μου μηδὲ θελήσητε, μάχαιρα
ὑμᾶς καὶ πῦρ κατέδεται” **), παρακοῆς ἢ κρίσις. „τὸ
10 γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησεν ταῦτα” ***). νόμος ἀλη-
θείας λόγος κυρίου· βούλεσθε ὑμῖν ἀγαθὸς γένωμαι P. 77
σύμβουλος; ἀλλ’ ἡμεῖς μὲν ἀκοίσατε· ἐγὼ δὲ, εἰ Pott.
δυνατὸν, ἐνδείξομαι· ἐχορὴν μὲν ὑμᾶς, ὡ ἄνθρωποι,
αὐτοῦ πέρι ἐννοουμένους τοῦ ἀγαθοῦ ἔμφυτον ἐπάγε-
15 σθαι μάρτυρα ἀξιόχρεων, πίστιν αὐτόθεν οἴκοθεν πε-
ριφανῶς αἰρουμένην τὸ βέλτιστον, μηδὲ ζητεῖν εἰ μετα-
διωκτέον ἐκπονεῖν. καὶ γὰρ εἴ τῳ μεθυστέον, φέρε εἰπεῖν,
ἀμφιβάλλειν χρή· ἡμεῖς δὲ πρὶν ἢ ἐπισκέψασθε, μεθύ-
ετε· καὶ εἰ ὑβριστέον, οὐ πολυπραγμονεῖτε, ἀλλ’ ἢ τά-
20 χος ὑβρίζετε. μόνον δ’ ἄρα εἰ θεοσεβητέον, ζητεῖτε
καὶ εἰ τῷ σοφῷ τούτῳ δὴ τῷ θεῷ καὶ τῷ Χριστῷ
κατακολουθητέον, τοῦτο δὲ βουλῆς καὶ σκέψεως ἀξιού-
τε, οὐδ’ ὃ πρέπει θεῷ, ὃ τί ποτέ ἐστι, νενοηκότες.

§. 96. Πιστεύσατε ἡμῖν κἂν ὡς μέθη, ἵνα σω-
25 φρονήσητε· πιστεύσατε κἂν ὡς ὑβρεῖ, ἵνα ζήσητε. εἰ
δὲ καὶ πείθεσθαι βούλεσθε τὴν ἐναργῆ τῶν ἀρετῶν
ὑποπτεύσαντες πίστιν, φέρε ὑμῖν ἐκ περιοουσίας τὴν
περὶ τοῦ λόγου παραθήσομαι πειθῶ. ἡμεῖς δὲ, οὐ γὰρ
τὰ πάτρια ὑμᾶς ἔτι τῆς ἀληθείας ἀπασχολεῖ ἔδη
30 προκατεσχημένους, ἀκούοιτ’ ἂν ἤδη τὸ μετὰ τοῦτο
ὅπως ἔχει· καὶ δὴ μὴ τις ὑμᾶς τοῦδε τοῦ ὀνόματος
αἰσχύνῃ προκυταλαμβανέτω, ἢτ’ ἄνδρας μέγα σί-
νεται †), παρατρέπουσα σωτηρίας. ἀποδυσάμενοι δ’

*) Deuteron. 30, 15, 19. **) Ies. 1, 19. ***) Ibid.
1, 20, 33, 11. †) Hesiod. ἔργ. 316.

οὖν περιφανῶς ἐν τῷ τῆς ἀληθείας σταδίῳ γνησίως ἀγωνιζώμεθα, βραβεύοντος μὲν τοῦ λόγου τοῦ ἁγίου, ἀγωνοθετοῦντος δὲ τοῦ δεσπότου τῶν ὄλων. οὐ γὰρ μικρὸν ἡμῖν τὸ ἄθλον ἀθανασία πρόκειται. μὴ οὖν
 5 ἔτι φροντίζετε μηδὲ εἰ ὀλίγον τι ἑμᾶς ἀγορεύουσι σύρφακές τινες ἀγοραῖοι, δεισιδαιμονίας ἄθαιοι χορευταί, ἀνοία καὶ παρανοία ἐπ' αὐτὸ ὠθοῦμενοι τὸ βάραθρον, εἰδώλων ποιηταί καὶ λίθων προσκυνηταί· οἶδε γὰρ ἀνθρώπους ἀποθεοῦν τετολμηκάσι, τρισκαί-
 10 δέκατον Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα ἀναγράφοντες θεὸν, ὃν Βαβυλῶν ἠλεγξε νεκρόν.

§. 97. Ἄγαμαι τοίνυν τὸν θεῖον σοφιστήν, Θεόκριτος ὄνομα αὐτῷ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευταίην ἐπισκώπτων ὁ Θεόκριτος τὰς δόξας τὰς κενὰς τῶν
 15 ἀνθρώπων ἃς εἶχον περὶ θεῶν, πρὸς τοὺς πολίτας, P. 78 ἄνδρες, εἶπεν, θαρρεῖτε ἄχρις ἂν ὁρᾶτε τοὺς Ποτ. θεοὺς πρότερον τῶν ἀνθρώπων ἀποθνήσκοντας. θεοὺς δὲ δὴ τοὺς ὁρατοὺς καὶ τὸν σύγκλυδα τῶν γενητῶν τούτων ὄχλον ὁ προσκυνῶν καὶ προσεταιριζόμε-
 20 νος, αὐτῶν ἐκείνων τῶν δαιμόνων ἀθλιώτερος μακροῦ. θεὸς γὰρ οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἄδικος, ὥσπερ οἱ δαίμονες, ἀλλ' ὡς οἶόν τε δικαιοτάτος καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον οὐδὲν, ἢ ὅστι' ἂν ἡμῶν γένηται ὅτι δικαιοτάτος.

25 βᾶτ' εἰς ὁδὸν δὴ πᾶς ὁ χειρώναξ λεῶς, οἱ τὴν Διὸς γοργῶπιν ἐργάνην στατοῖς λίκνοισι προστρέπεσθε, ἠλλίθιοι τῶν λίθων δημιουργοί τε καὶ προσκυνηταί.

§. 98. Ὁ Φειδίας ἑμῶν καὶ ὁ Πολύκλειτος ἡ-
 30 κόντων, Πραξιτέλης τε αὐ καὶ Ἀπελλῆς καὶ ὅσοι τὰς βαναύσους μετέρχονται τέχνας, γήινοι γῆς ὄντες ἐργάται. τότε γὰρ φησὶ τις προφητεία δυστυχήσειν τὰ τῆδε πράγματα, ὅταν ἀνδριάσι πιστεύσωσιν. ἡκόντων οὖν αὐθις, οὐ γὰρ ἀνήσω καλῶν, οἱ μικροτέ-
 35 βχνηαι. οὐδεὶς που τούτων ἔμπνουν εἰκόνα δεδημιούργηκεν οὐδὲ μὴν ἐκ γῆς μαλθακὴν ἐμάλαξε σάρκα. τίς

ἔτηξε μυελόν; ἢ τίς ἔπηξεν ὀστέα; τίς νεῦρα διέτει-
 νεν; τίς φλέβας ἐφύσησεν; τίς αἷμα ἐπέχεεν ἐν αὐ-
 P. 28 ταῖς; ἢ τίς δέρμα περιέτεινεν; ποῦ δ' ἄν τις αὐ-
 Syll. τῶν ὀφθαλμοῦς ποιῆσαι βλέποντας; τίς ἐνεφίσησε
 5 ψυχὴν; τίς δικαιοσύνην ἐδωρήσατο; τίς ἀθανασίαν
 ἐπέσχηται; μόνος ὁ τῶν ὄλων δημιουργός, ὁ ἀριστο-
 τέχνος πατήρ, τοιοῦτον ἄγαλμα ἔμψυχον ἡμᾶς τὸν
 ἄνθρωπον ἐπλασεν· ὁ δὲ Ὀλύμπιος ὑμῶν, εἰκόνας
 εἰκῶν, πολὺ τι τῆς ἀληθείας ἀπάδων, ἔργον ἐστὶ κω-
 10 φὸν χειρῶν Ἀττικῶν. εἰκῶν μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος
 αὐτοῦ, καὶ υἱὸς τοῦ νοῦ γνήσιος ὁ Θεὸς λόγος, φωτὸς
 ἀρχέτυπον φῶς· εἰκῶν δὲ τοῦ λόγου ὁ ἄνθρωπος· P. 79
 ἀληθινὸς ὁ νοῦς ὁ ἐν ἀνθρώπῳ ὁ κατ' εἰκόνα τοῦ Pott.
 Θεοῦ καὶ κατ' ὁμοίωσιν διὰ τοῦτο γεγενῆσθαι*) λε-
 15 γόμενος, τῇ κατὰ καρδίαν φρονήσει τῷ Θεῷ παρεί-
 καζόμενος λόγῳ καὶ ταύτῃ λογικός. ἀνθρώπου δὲ
 τοῦ ὄρωμένου τοῦ γηγενοῦς γήινος εἰκῶν τὰ ἀγάλμα-
 τα τὰ ἀνδροεἰκελα πόρρω τῆς ἀληθείας ἐπικαιρον
 ἐκμαγεῖον καταφαίνεται.

20 §. 99. Οὐδὲν οὖν ἄλλ' ἢ μανίας ἔμπλεως ὁ
 βίος ἔδοξέ μοι γεγονέναι, τοσαύτη σπουδῇ περὶ τὴν
 ὕλην καταγιγόμενος. ἐπιτέτραπται δὲ ὑπὸ κενῆς δό-
 ξης ἢ συνήθεια δουλείας μὲν γέυσασα ὑμᾶς καὶ ἀλό-
 γου περιεργασίας, νομίμων δὲ ἀνόμων καὶ ἀπατηλῶν
 25 ὑποκρίσεων ἄγνοια αἰτία ἤδη κατασκευασθεῖσα τῷ
 τῶν ἀνθρώπων γένει κηρῶν ὀλεθρίων καὶ εἰδώλων
 ἐπιστυγῶν, πολλὰς τῶν δαιμόνων ἐπινοήσασα μορ-
 φὰς, κηλῖδα τοῖς ἐπομένοις αὐτῇ ἐναπεμάξατο θα-
 νάτου μακροῦ. λάβετε οὖν ὕδωρ λογικόν, λούσασθε
 30 οἱ μεμολυσμένοι, περιοράνατε αὐτοὺς ἀπὸ τῆς συνη-
 θείας ταῖς ἀληθιναῖς σταγόσιν· καθαρὸς εἰς οὐρα-
 νοὺς ἀναβῆναι δεῖ. ἄνθρωπος εἶ, τὸ κοινότατον,
 ἐπιζήτησον τὸν δημιουργήσαντά σε· υἱὸς εἶ, τὸ ἰδιαι-
 ταν, ἀναγνώρισον τὸν πατέρα. σὺ δὲ ἔτι ταῖς ἀμαρ-

*) Genes. 1, 26.

ταῖς παραμένεις, προστετηκῶς ἡδοναῖς; τίνι λαλή-
σει κύριος „ὑμῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν”*),
ὑμῶν ἐστὶν, ἐὰν θελήσητε, τῶν πρὸς τὸν θεὸν τὴν
προαίρεσιν ἐσχηκότων ὑμῶν, ἐὰν θελήσητε πιστεῦσαι
5 μόνον καὶ τῇ συντομίᾳ τοῦ κηρύγματος ἐπεσθαι, ἢ
ὑπακούσαντες οἱ Νινευῖται τῆς προσδοκηθείσης ἀλώ-
σεως μετανοήσῃ γνησίῳ τὴν καλὴν ἀντικατηλλάξαντο
σωτηρίαν.

§. 100. Πῶς οὖν ἀνέλθω, φησὶν, εἰς οὐρανοὺς;
10 „ὁδός”**) ἐστὶν ὁ κύριος, „στενὴ”***) μὲν, ἀλλ’ „ἐξ
οὐρανῶν” †), στενὴ μὲν, ἀλλ’ εἰς οὐρανοὺς ἀναπέμ-
πουσα· στενὴ ἐπὶ γῆς ὑπερορρωμένη, πλατεῖα ἐν οὐ-
ρανοῖς προσκυνουμένη. εἶθ’ ὁ μὲν ἄπυστος τοῦ λό-
γου συγγνώμην τῆς πλάνης ἔχει τὴν ἀγνοίαν, ὁ δὲ
15 εἰς ὧτα βαλλόμενος καὶ τῇ ψυχῇ παρὰ τῆς γνώμης
φέρει τὴν ἀπείθειαν καὶ ὅσω γε φρονιμώτερος εἶναι
δόξει, πρὸς κακοῦ ἢ σύνεσις αὐτῷ, ὅτι τῇ φρονή- P. 80
σει κέχρηται κατηγόρω τὸ βέλτιστον οὐχ ἐλόμενος· Ποι.
πέφυκε γὰρ ἄλλως ὁ ἄνθρωπος οἰκείως ἔχειν πρὸς
20 θεόν. ὡσπερ οὖν τὸν ἵππον ἀροῦν οὐ βιαζόμεθα οὐ-
δὲ τὸν ταῦρον κυνηγετεῖν, πρὸς ὃ πέφυκε δὲ ἕκαστον
τῶν ζώων περιέλκομεν, οὕτως ἀμέλει καὶ τὸν ἄνθρω-
πον ἐπὶ τὴν οὐρανοῦ γενόμενον θέαν, φυτὸν οὐρά-
νιον ὡς ἀληθῶς, ἐπὶ τὴν γνῶσιν παρακαλοῦμεν τοῦ
25 θεοῦ, τὸ οἰκεῖον αὐτοῦ καὶ ἐξαίρετον καὶ ἰδιωματι-
κὸν παρὰ τὰ ἄλλα ζῶα κατειλημμένοι αὐταρχεῖς ἐφό-
διον αἰώνων, θεοσέβειαν, παρασκευάζεσθαι συμβου-
λεύοντες. γεώργει, φημὲν, εἰ γεωργὸς εἶ, ἀλλὰ γνῶθι
τὸν θεὸν γεωργῶν, καὶ πληθὺ ὁ τῆς ναυτιλίας ἐρῶν,
30 ἀλλὰ τὸν οὐράνιον κυβερνήτην παρακαλῶν στρα-
τευόμενόν σε κατείληφεν ἡ γνῶσις, τοῦ δίκαια σημαί-
νοντος ἄκουε στρατηγῶ.

§. 101. Καθάπερ οὖν κάρω καὶ μέθῃ βεβαρη-

*) Matth. 5, 3. 10. **) Ioann. 14, 6. ***) Matth.
7, 13. 14. †) Ioann. 3, 13. 31.

μένοι ἀνανήψατε καὶ διαβλέψαντες ὀλίγον ἐννοήθη-
 τε, τί θέλουσιν ὑμῖν οἱ προσκυνούμενοι λίθοι καὶ ἄ-
 περὶ τὴν ὕλην κενοσπούδως δαπανᾶτε· εἰς ἄγνοιαν
 καὶ τὰ χρήματα καὶ τὸν βίον, ὡς τὸ ζῆν ὑμῶν εἰς
 5 θάνατον καταναλίσκετε, τοῦτο μόνον τῆς ματαίας
 ὑμῶν ἐλπίδος εὐράμενοι τὸ πέρας, οὐδὲ αὐτοὺς οἰοίτε
 ὄντες οἰκτεῖραι, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς κατελευοῦσιν ὑμᾶς τῆς
 πλάνης ἐπιτήδειοι πείθεσθαι γίνεσθε, συνηθεία κα-
 κῆ δεδουλωμένοι, ἧς ἀπηρητημένοι αὐθαίρετοι μέχοι
 10 τῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς εἰς ἀπώλειαν ὑποφέρεσθε· «ὅτι
 τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἠγάπησαν οἱ
 ἄνθρωποι μᾶλλον, τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς»*), ἔξδν
 ἀπομάξασθαι τὰ ἐμποδῶν τῇ σωτηρίᾳ καὶ τὸν τυφον
 καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὸν φόβον ἐπιφθεγγομένους· τὸ
 15 ποιητικὸν δὴ τοῦτο·

πῆ δὴ χρήματα πολλὰ φέρω τάδε; πῆ δὲ καὶ αὐτὸς
 πλάζομαι**);
 εἰ βούλεσθε οὖν τὰς φαντασίας ταύτας τὰς κενὰς
 ἀπορρίψαντες τῇ συνηθείᾳ αὐτῇ ἀποτάξασθαι, κενο-
 20 δοξία ἐπιλέγετε,

ψευδεῖς ὄνειροι χαίρει, οὐδὲν ἦτ' ἄρα. P. 81

§. 102. Τί γὰρ ἠγείσθε, ὦ ἄνθρωποι, τὸν Ρουί.
 Τυφῶνα Ἐρμῆν καὶ τὸν Ἀνδοκίδην καὶ τὸν Ἀμύη-
 τον; ἢ παντὶ τῷ δῆλον ὅτι λίθους, ὡσπερ καὶ τὸν
 25 Ἐρμῆν; ὡς δὲ οὐκ ἔστι θεὸς ἢ ἄλλως καὶ ὡς οὐκ
 ἔστι θεὸς ἢ ἱρις, ἀλλὰ πάθη ἀέρων καὶ νεφῶν, καὶ
 ὃν τρόπον οὐκ ἔστιν ἡμέρα θεὸς, οὐδὲ μῆν οὐδὲ ἐνι-
 αντὸς οὐδὲ χρόνος ὃ ἐκ τούτων συμπληρούμενος· οὐ-
 τως οὐδὲ ἥλιος οὐδὲ σελήνη, οἷς ἕκαστον τῶν προ-
 30 ειρημένων διορίζεται. τίς ἂν οὖν τὴν εὐθυαν καὶ
 τὴν κόλασιν καὶ τὴν δίκην καὶ τὴν νέμεσιν εὖ φρο-
 νῶν ὑπολάβοι θεοῦς; οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἐρινῦς οὐδὲ
 μοῖραι οὐδὲ εἰμαρμένη, ἐπεὶ μηδὲ πολιτεία μηδὲ δό-
 ξα μηδὲ πλοῦτος θεοὶ, ὃν καὶ ζωγράφοι τυφλὸν ἐπι-

*) Ioann. 3, 19.

**) Hom. Odys. v. 203 sqq.

δεικνύουσιν· εἰ δὲ αἰδῶ καὶ ἔρωτα καὶ ἀφροδίτην ἐκ-
 θειάζετε, ἀκολουθοῦντων αὐτοῖς αἰσχύνῃ καὶ ὀσμῇ
 καὶ κάλλος καὶ συνουσία. οὐκ οὐκ ἔτ' ἂν εἰκότως
 ὕπνος καὶ θάνατος θεῶ διδυμάουε παρ' ὑμῖν νο-
 5 μίζονται, πάθη ταῦτα περὶ τὰ ζῶα συμβαίνοντα φν-
 σικῶς· οὐδὲ μὴν κῆρα οὐδὲ εἰμαρμένην οὐδὲ μοῖρας
 29 θεῶς ἐνδίκως ἐρεῖτε. εἰ δὲ ἔρις καὶ μάχη οὐ θεοί,
 β. οὐδὲ Ἄρης οὐδὲ Ἐννώ. ἔτι τε εἰ αἱ ἀστραπαὶ καὶ
 οἱ κεραυνοὶ καὶ οἱ ὄμβροι οὐ θεοί, πῶς τὸ πῦρ καὶ
 10 τὸ ὕδωρ θεοί; πῶς δαί καὶ οἱ διαίττοντες καὶ οἱ
 κομῆται διὰ πάθος ἀέρος γεγενημένοι; ὁ δὲ τὴν τύχην
 θεὸν λέγων καὶ τὴν προᾶξιν λεγέτω θεόν.

§. 103. Εἰ δὴ οὖν τούτων οὐδὲ ἐν θεὸς εἶναι
 νομίζεται, οὐδὲ μὴν ἐκείνων τῶν χειροκμήτων καὶ
 15 βάναισθήτων πλασμάτων· πρόνοια δέ τις περὶ ἡμᾶς
 καταφαίνεται δυνάμεως θεϊκῆς· λείπεται οὐδὲν ἄλλο
 ἢ τοῦτο ὁμολογεῖν, ὅτι ἄρα μόνος ὄντως ἔστι τε καὶ
 ὑφέστηκεν ὁ μόνος ὄντως ὑπάρχων θεός. ἀλλὰ γὰρ
 μανδραγόραν ἢ τι ἄλλο φάρμακον πεπωκόσιν ἀνθρώ-
 20 ποις ζοίκασιν ἀνόητοι· θεὸς δὲ ὑμῖν ἀνανῆσαι δολή
 ποτέ τοῦδε τοῦ ὕπνου καὶ συνιέναι θεὸν μηδὲ χρυσὸν
 ἢ λίθον ἢ δένδρον ἢ προᾶξιν ἢ πάθος ἢ νόσον ἢ φό-
 βον ἰνδάλλεσθαι ὡς θεόν. τρεῖς γὰρ μύριοι εἰσιν,
 ὡς ἀληθῶς, ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ δαίμονες *)
 25 οὐκ ἀθάνατοι οὐδὲ μὴν θνητοί—οὐδὲ γὰρ αἰσθήσε-
 ως, ἵνα καὶ θανάτου μετελήφασιν—λίθινοι δὲ καὶ
 ξύλινοι δεσπότηαι ἀνθρώπων, ὑβρίζοντες καὶ παρα-
 σπονδοῦντες τὸν βίον διὰ τῆς συνηθείας. «ἢ γῆ P. 81
 δὲ τοῦ κυρίου», φησί, «καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς» **). Pott.
 30 εἶτα τί τολμᾶς ἐν τοῖς τοῦ κυρίου τροφῶν ἀγνοεῖν
 τὸν δεσπότην; κατάλειπε τὴν γῆν τὴν ἐμὴν, ἐρεῖ σοὶ
 ὁ κύριος, μὴ θύγῃς τοῦ ὕδατος, ὃ ἐγὼ ἀναδίδωμι,
 τῶν καρπῶν ὧν ἐγὼ γεωργῶ μηδὲ μεταλάμβανε· ἀπό-
 δος, ἄνθρωπε, τὰ τροφεία τῷ θεῷ, ἐπίγνωθί σου

*) Hesiod. *Op.* 250 sqq. **) Psalm. 24, 1. Cor. I, 10, 26.
 Clement. Alex. vol. I. H

τὸν δεσπότην, ἴδιον εἶ πλάσμα τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ οἰ-
 κεῖον αὐτοῦ πῶς ἂν ἐνδίκως ἀλλότριον γένοιτο; τὸ
 γὰρ ἀπηλλοτριωμένον, στερόμενον τῆς οἰκειότητος,
 στέρεται τῆς ἀληθείας. ἢ γὰρ οὐχὶ Νιόβης τρόπον
 5 τινὰ, μᾶλλον δὲ ἵνα μύστικώτερον πρὸς ὑμᾶς ἀπο-
 φθέγξωμαι, γυναικὸς τῆς Ἑβραίας δίκην— Λῶτ ἐκά-
 λουν αὐτὴν οἱ παλαιοὶ— εἰς ἀναισθησίαν μετατρέπε-
 σθε; λελιθωμένην ταύτην παρελήφαμεν τὴν γυναῖ-
 κα διὰ τὸ Σοδόμων ἔρᾶν· Σοδομίται δὲ οἱ ἄθεοι καὶ
 10οὶ πρὸς τὴν ἀσέβειαν ἐπιστροφόμενοι σκληροκάριοι
 τε καὶ ἡλίθιοι.

§. 104. Ταύτας οἶον θεόθεν ἐπιλέγεσθαι σοὶ
 τὰς φωνάς· μὴ γὰρ οἶον λίθους μὲν εἶναι ἱερά καὶ
 ξύλα καὶ ὄρνεα καὶ ὄφεις, ἀνθρώπους δὲ μὴ πολὺν
 15δὲ τοῦναντίον ἱερὸς μὲν ὄντως τοὺς ἀνθρώπους
 ὑπολαμβάνετε, τὰ δὲ θηρία καὶ τοὺς λίθους ὅπερ
 εἰσὶν. οἱ γάρτοι δέλαιοι τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄθλιοι
 διὰ μὲν κόρακος καὶ κολοιοῦ νομίζουσι τὸν θεὸν ἐμ-
 βοᾶν, διὰ δὲ ἀνθρώπου σιωπᾶν, καὶ τὸν μὲν κόρα-
 20κα τετιμῆκασιν ὡς ἄγγελον Θεοῦ, τὸν δὲ ἀνθρώπον
 τοῦ Θεοῦ διώκουσιν, οὐ κρώζοντα, οὐ κλώζοντα, φθειγ-
 γόμενον δὲ οἱ μοι, λογικῶς καὶ φιλανθρωπῶς κατη-
 χούντα ἀποσφάττειν ἀπανθρώπως ἐπιχειροῦσιν, ἐπὶ
 τὴν δικαιοσύνην καλοῦντα οὔτε τὴν χάριν τὴν ἀνω-
 25θεν ἀπεκδεχόμενοι οὔτε τὴν κόλασιν ἐκτρέπόμενοι.
 οὐ γὰρ πιστεύουσι τῷ Θεῷ οὐδὲ ἐκμανθάνουσι τὴν δύ-
 ναμιν αὐτοῦ· οὐ δὲ ἄρρητος ἢ φιλανθρωπία, τούτου
 ἀχάρητος ἢ μισοπονηρία. τρέφει δὲ ὁ μὲν θυμὸς
 τὴν κόλασιν ἐπὶ ἁμαρτίᾳ, εὖ ποιεῖ δὲ ἐπὶ μετανοίᾳ
 30ἢ φιλανθρωπία. οἰκτρότατον δὲ τὸ στέρεσθαι τῆς
 παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικουρίας. ὀμμάτων μὲν οὖν ἢ πῆ-
 ρωσις καὶ τῆς ἀκοῆς ἢ κώφωσις ἀλγενοτέρα παρὰ
 τὰς λοιπὰς τοῦ πονηροῦ πλεονεξίας· ἢ μὲν γὰρ αὐ-
 τῶν ἀφήρηται τῆς οὐρανόθεν προσόψεως, ἢ δὲ τῆς
 35θείας μαθήσεως ἐστέρηται.

§. 105. Ὑμεῖς δὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀνάηροι

καὶ τυφλοὶ μὲν τὸν νοῦν, κωφοὶ δὲ τὴν σύνεσιν ὄν-
 τες οὐκ ἀλγεῖτε, οὐκ ἀγανακτεῖτε, οὐ τὸν οὐρανὸν
 ἰδεῖν καὶ τὸν τοῦ οὐρανοῦ ποιητὴν ἐπεθυμήσατε, οὐ- P. 83
 δὲ τὸν τῶν πάντων δημιουργὸν καὶ πατέρα ἀκοῦσαι Pott.

5 καὶ μαθεῖν ἐξεζητήσατε, τὴν προαίρεσιν τῆ σωτηρία
 συνάψαντες· ἐμποδῶν γὰρ ἴσταται οὐδὲν τῷ σπεύ-
 δοντι πρὸς γνῶσιν Θεοῦ, οὐκ ἀπαιδία, οὐ πενία, οὐκ
 ἀδοξία, οὐκ ἀκτημοσύνη· οὐδέ τις τὴν ὄντως ἀλη-
 θῆ σοφίαν χαλκῶ δηώσας μεταλλάξαι εὐχεται οὐδὲ
 10 σιδήρῳ· εὖ γάρτοι πάντος μᾶλλον τοῦτο εἶρηται ὁ
 Χριστός ἐστι πανταχοῦ σωτήριος· ὁ γὰρ τοῦ δικαίου
 ζηλωτής, ὡς ἂν τοῦ ἀνευθεοῦς ἔραστής, ὀλιγοδείης,
 οὐκ ἐν ἄλλῳ τινὶ ἢ ἐν αὐτῷ καὶ τῷ Θεῷ τὸ μακά-
 ριον θησαυρίσας*), ἐνθα οὐ σῆς, οὐ ληστής, οὐ πειρατής,
 15 ἀλλ' ὁ τῶν ἀγαθῶν αἰδῖος δοτήρ. ἄρα οὖν εἰκότως
 ὁμοιωσθε τοῖς ὄφεισιν ἐκείνοις, οἷς τὰ ἅτα πρὸς τοὺς
 κατεπάδοντας ἀποκέκλεισται; „θυμὸς γὰρ αὐτοῖς”,
 φησὶν ἢ γραφῆ, „κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφους,
 ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς καὶ βουούσης τὰ ἅτα αὐτῆς,
 20 ἥτις οὐκ εἰσακούσεται φωνῆς ἐπαδόντων” **).

§. 106. Ἄλλ' ὑμεῖς γε κατεπάσθητε τὴν ἀγιο-
 τητα καὶ παραδέξασθε τὸν ἡμερον καὶ ἡμέτερον λό-
 γον καὶ τὸν ἰὸν ἀποπτύσατε τὸν δηλητήριον, ὅπως
 ὅτι μάλιστα ὑμῖν τὴν φθορὰν, ὡς ἐκείνοις τὸ γῆ-
 25 ρας, ἀποδύσασθαι δοθῆ. ἀκούσατέ μου καὶ μὴ τὰ
 ἅτα ἀποβύσητε μηδὲ τὰς ἀκοὰς ἀποφράξητε, ἀλλ'
 εἰς νοῦν βάλεσθε τὰ λεγόμενα. καλὸν ἐστι τὸ φάρ-
 μακον τῆς ἀθανασίας· στήσατέ ποτε τοὺς ὀλκούς
 τοὺς ἐρπυστικούς· „οἱ γὰρ ἐχθροὶ κυρίου χοῦν λεί-
 30 ξουσι” ***), φησὶν, ἢ γραφῆ λέγει· ἀνανεύσατε τῆς
 γῆς εἰς αἰθέρα, ἀναβλέψατε εἰς οὐρανὸν, θανμά-
 σατε, παύσασθε καρδοκοῦντες τῶν δικαίων τὴν
 πτέρναν καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας †) ἐμποδίζοντες·

*) Matth. 6, 20. 21. **) Psalm. 58, 4. 5. ***) Ibid.
 72, 9. †) Pet. II, 2, 2.

φρόνιμοι γένησθε καὶ ἀβλαβεῖς· τάχα ποὺ ὁ κύριος ἀπλότητος ὑμῖν δωρήσεται πτερόν· πτερωῶσαι γὰρ προήρηται τοὺς γηγενεῖς, ἵνα δὴ τοὺς χηραμοὺς καταλείποντες οἰκήσητε τοὺς οὐρανοὺς. μόνον ἐξ ὅλης 5 καρδίας μετανοήσωμεν, ὡς ὅλη καρδία δυνηθῆναι χωρῆσαι τὸν Θεόν. „ἐλπίζατε ἐπ' αὐτὸν”, φησὶ, „πᾶσα συναγωγὴ λαοῦ, ἔχχετε ἐνώπιον αὐτοῦ πάσας τὰς καρδίας ὑμῶν” *) πρὸς τοὺς καινοὺς τῆς P. 84 πονηρίας, λέγει· ἐλεεῖ καὶ δικαιοσύνης πληροῖ· πόν- Pott.

P. 30 στευσον, ἄνθρωπε, ἀνθρώπῳ καὶ Θεῷ· πιστευ-
Sylb. σον, ἄνθρωπε, τῷ παθόντι καὶ προσκυνουμένῳ
Θεῷ ζῶντι· πιστεύσατε οἱ δοῦλοι τῷ νεκρῷ· πάντες
ἄνθρωποι πιστεῖσατε μόνῳ τῷ πάντων ἀνθρώπων
Θεῷ· πιστεύσατε καὶ μισθὸν λάβετε σωτηρίαν· ἐκ-
15 ζήτησατε τὸν Θεόν, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν” **).

ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεὸν τὴν ἰδίαν πολυπραγμονεῖ σωτη-
ρίαν· εὔρες τὸν Θεόν, ἔχεις τὴν ζωὴν.

§. 107. Ζητήσωμεν οὖν, ἵνα καὶ ζήσωμεν. ὁ
μισθὸς τῆς εὐρέσεως ζωὴ παρὰ Θεῷ. „ἀγαλλιῖσθω-
20 σαν καὶ εὐφρανθήτωσαν ἐπὶ σοὶ πάντες οἱ ζητοῦντές
σε καὶ λεγέτωσαν διὰ παντὸς, μεγαλυνθήτω ὁ Θε-
ός” ***). καλὸς ἕμνος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ἄνθρωπος,
δικαιοσύνη οἰκοδομούμενος, ἐν ᾧ τὰ λόγια τῆς ἀλη-
Θείας ἐγκεχάραται. ποῦ γὰρ ἀλλαχόθι ἢ ἐν σώφρο-
25 νι ψυχῇ δικαιοσύνην ἐγγραπτέον; ποῦ ἀγάπην; αἰ-
δῶ δὲ ποῦ; πραότητα δὲ ποῦ; ταύτας οἶμαι τὰς
Θείας γραφὰς ἐναποσφραγισαμένους χρὴ τῇ ψυχῇ
καλὸν ἀφειθήριον σοφίαν ἡγεῖσθαι τοῖς ἐφ' ὃ τι οὖν
τοῦ βίου τραφεῖσι μέρος, ὅρμον τε τὸν αὐτὸν ἀκύμονα
30 σωτηρίας σοφίαν νομίζειν δι' ἣν ἀγαθοὶ μὲν πατέρες
τέκνων οἱ τῷ πατρὶ προσδεδραμηκότες, ἀγαθοὶ δὲ
γονεῖς νιῆσιν οἱ τὸν υἱὸν νενοηκότες, ἀγαθοὶ δὲ ἄν-
δρες γυναικῶν οἱ μεμνημένοι τοῦ νυμφίου, ἀγαθοὶ

*) Psalm. 62, 8.
70, 4.

**) Psalm. 69, 32.

***) Psalm.

δὲ οικειῶν δεσπότηται οἱ τῆς ἐσχάτης δουλείας λελυ-
τρωμένοι.

§. 108. Ὡ μακαριώτερα τῆς ἐν ἀνθρώποις πλά-
νης τὰ θηρία, ἃ ἐπινέμεται τὴν ἄγνοιαν, ὡς ὑμεῖς,
5 οὐχ ὑποκρίνεται δὲ τὴν ἀλήθειαν· οὐκ ἔστι παρ' αὐ-
τοῖς κολάκων γένη, οὐ δεισιδαιμονοῦσιν ἰχθύεις, οὐκ
εἰδωλολατρῆι τὰ ὄρνεα, ἓνα μόνον ἐκπλήττεται τὸν
οὐρανὸν, ἐπεὶ θεὸν νοῆσαι μὴ δύναται ἀπηξιωμένα
τοῦ λόγου. εἴτ' οὐκ αἰσχύνεσθε καὶ τῶν ἀλόγων
10 σφᾶς αὐτοὺς ἀλογωτέρους πεποιηκότες, οἱ διὰ το-
σούτων ἡλικιωῶν ἐν ἀθεότητι κατατέτριφθε; παῖδες
γεγόνατε, εἶτα μειράκια, εἶτα ἔφηβοι, εἶτα ἄνδρες·
χρηστοὶ δὲ οὐδέποτε. κἂν τὸ γῆρας αἰδέσθητε, ἐπι-
15 δυμαῖς τοῦ βίου γενόμενοι σώφρονήσατε κἂν ἐπὶ τέ-
λει τοῦ βίου τὸν θεὸν ἐπίγνωτε, ὡς δὴ τὸ τέλος ὑμῖν
τοῦ βίου ἀρχὴν ἀναλάβοι σωτηρίας. ἐγηράσατε πρὸς
δεισιδαιμονίαν, νέοι ἀφίκεσθε πρὸς θεοσέβειαν, παῖδας
ἀκάκους ἐγκριεῖ ὁ θεός. ὁ μὲν οὖν Ἀθηναῖος τοῖς
Σόλωνος ἐπέσθω νόμοις καὶ ὁ Ἀργεῖος τοῖς Φορῶ-
20 νέως καὶ ὁ Σπαρτιάτης τοῖς Λυκούργου, εἰ δὲ σεαν-
τὸν ἀναγράφεις τοῦ θεοῦ, οὐρανὸς μὲν σοὶ ἡ πατρίς, P. 85
ὁ δὲ θεὸς νομοθέτης. τίνες δὲ καὶ οἱ νόμοι; „οὐ Pott.
φονεῖσεις, οὐ μοιχεύσεις”, οὐ παιδοφθορήσεις, „οὐ
κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις*), ἀγαπήσεις κύριον
25 τὸν θεόν σου”**). εἰσὶ δὲ καὶ τούτων τὰ παραπλη-
ρώματα, λόγοιοι νόμοι καὶ ἅγιοι λόγοι ἐν αὐταῖς ἐγ-
γραφομένοι ταῖς καρδίαις· „ἀγαπήσεις τὸν πλησίον
σου ὡς σεαυτὸν”***). καὶ „τῷ τύποντί σε εἰς τὴν
σιαγόνα πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην”†). καὶ „οὐκ ἐπι-
30 θυμήσεις, ἐπιθυμία γὰρ μόνη μεμοίχευκας”††).

§. 109. Πόσω γοῦν ἄμεινον τοῖς ἀνθρώποις
τοῦ τυγχάνειν τῶν ἐπιθυμιῶν τὸ τὴν ἀρχὴν μηδὲ
ἐπιθυμεῖν ἐθέλειν ὧν μὴ δεῖ; ἀλλ' ὑμεῖς μὲν τὸ αὐ-

*) Exod. 20, 13 — 16.

**) Deut. 6, 5. Matth. 22,

37. ***) Matth. 22, 39.

†) Luc. 6, 29. ††) Matth.

5, 28.

στηρὸν τῆς σωτηρίας ὑπομένειν οὐ καρτερεῖτε, κα-
θάπερ δὲ τῶν σιτιῶν τοῖς γλυκέσιν ἠδόμεθα διὰ τὴν
λειότητά τῆς ἠδονῆς προτιμῶντες, ἴαται δὲ ἡμᾶς καὶ
ὕγιαζει τὰ πικρὰ τραχύνοντα τὴν αἴσθησιν, ἀλλὰ
5 τοὺς ἀσθενεῖς τὸν στόμαχον ῥώννυσιν ἢ τῶν φαρμά-
κων ἀσθησία· οὕτως ἤδει μὲν καὶ γὰρ γαλιζει ἢ συν-
ήθεια, ἀλλ' ἢ μὲν εἰς τὸ βάραθρον ὠθεῖ, ἢ συνή-
θεια, ἢ δὲ εἰς οὐρανὸν ἀνάγει, ἢ ἀλήθεια, τρα-
χεῖα μὲν τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος*·
10 καὶ σεμνὴ μὲν ἢ γυναικωνίτις αὐτῆ, σώφρων δὲ ἢ
γεροσύνα· οὐδέ ἐστι δυσπρόσιτος οὐδέ ἀδύνατος λα-
βεῖν, ἀλλ' ἐστὶν ἐγγυτάτω ἐν οἴκοις ἡμῶν· ἢ φησὶν
αἰνιτιζόμενος ὁ πάνσοφος Μωϋσῆς, τρισὶ τοῖς καθ'
ἡμᾶς ἐνδiciaτωμένη μέρεσι, « χερσὶ καὶ στόματι καὶ
15 καρδίᾳ**)· σύμβολον τοῦτο γνήσιον τρισὶ τοῖς πᾶ-
σι συμπληρουμένης τῆς ἀληθείας, βουλῆ καὶ πράξει
καὶ λόγῳ· μηδὲ γὰρ τόδε δειμαίνε, μὴ σε τὰ πολ-
λὰ καὶ ἐπιτεροπῆ φανταζόμενον ἀφέληται σοφίας· αὐ-
τὸς ἐκὼν ὑπερβῆσθαι τὸν λῆρον τῆς συνηθείας, καθά-
20 περ καὶ οἱ παῖδες τὰ ἀθύρματα ἄνδρες γενόμενοι
ἀπέρριψαν.

§. 110. Τάχει μὲν δὴ ἀνυπερβλήτῳ εὐνοία τε
εὐπροσίτῳ ἢ δύναμις ἢ θεϊκὴ ἐπιλάμψασα τὴν γῆν
σωτηρίου σπέρματος ἐπέπλησε τὸ πᾶν· οὐ γὰρ ἄν P. 86
οὕτως ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοσοῦτον ἔργον ἄνευ θείας Poti.
Ἐκὼμιδῆς ἐξήνυσεν ὁ κύριος, ὕψει καταφρονούμενος,
ἔργῳ προσκυνούμενος, ὁ καθάρσιος καὶ σωτήριος καὶ
μειλίχιος, ὁ θεῖος λόγος, ὁ φανερώτατος ὄντως θε-
ὸς, ὁ τῷ δεσπότῃ τῶν ὅλων ἐξισωθεὶς· ὅτι ἦν υἱὸς
αὐτοῦ καὶ « ὁ λόγος ἦν ἐν τῷ θεῷ***), οὐθ' ὅτε
30 τὸ πρῶτον προεκηρύχθη ἀπιστηθεῖς οὐθ' ὅτε τὸ
ἀνθρώπου προσωπεῖον ἀναλαβὼν καὶ σαρκὶ ἀναπλα-
σάμενος τὸ σωτήριον δρᾶμα τῆς ἀνθρωπότητος ὑπε-

*) Hom. Odyss. 9, 27. **) Deuter. 30, 14. ***) Io-
ann. 1, 1.

κρίνετο ἀγνοηθεῖς· γνήσιος γὰρ ἦν ἀγωνιστῆς καὶ τοῦ πλάσματος συναγωνιστῆς, τάχιστα δὲ εἰς πάντας ἀνθρώπους διαδοθεὶς θάττον ἡλίου ἐξ αὐτῆς ἀνατείλας τῆς πατρικῆς βουλήσεως, ῥᾶστα ἡμῖν ἐπέ-
 5 λαμψε τὸν θεόν, ὃθεν τε ἦν αὐτὸς καὶ ὃς ἦν, δι' ὧν ἐδίδαξεν καὶ ἐνεδειξάτο, παραστησάμενος ὁ σπονδοφόρος καὶ διαλλακτῆς καὶ σωτῆρ ἡμῶν λόγος, πηγὴ ζωοποιὸς, εἰρηκικῆ, ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς χεόμενος, δι' ὃν ὡς ἔπος εἰπεῖν τὰ πάντα ἤδη
 10πέλαγος γέγονεν ἀγαθῶν.

Cap. XI.

§. 111. Μικρὸν δὲ, εἰ βούλει, ἀνωθεν ἄθρει τὴν θείαν εὐεργεσίαν. ὁ πρῶτος ὅτε ἐν παραδείσῳ ἐπαίξε λελυμένος, ἐπεὶ παιδίον ἦν τοῦ θεοῦ, ὅτε δὲ
 P. 31 ὑπέπιπτεν ἠδονῇ— ὄφρις ἀλληγορεῖται ἠδονὴ ἐπὶ γα-
 Sylb. στέρα ἔρπουσα, κακία γηίνη, εἰς ὕλας τρεφομένη—, παρήγετο ἐπιθυμίαις ὁ παῖς ἀνδριζόμενος ἀπειθείᾳ καὶ παρακούσας τοῦ πατρὸς ἠσχύνετο τὸν θεόν· οἷον ἴσχυσεν ἠδονή; ὁ δι' ἀπλότητα λελυμένος ἄνθρωπος ἁμαρτίαις εὐρέθη δεδεμένος. τῶν δεσμῶν λύ-
 20σαι τοῦτον ὁ κύριος αὐτῆς ἠθέλησεν, καὶ σαρκὶ ἐνδεθεὶς μυστήριον θεῖον, τούτῳ τὸν ὄφιν ἐχειρώσατο καὶ τὸν τύραννον ἐδουλώσατο, τὸν θάνατον, καὶ τὸ παραδοξότατον, ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπον τὸν ἠδονῇ πεπλανημένον, τὸν τῇ φθορᾷ δεδεμένον, χερσὶν ἠπλω-
 30μέναις ἔδειξε λελυμένον. ὃ θανάτου μυστικοῦ κέκλιται μὲν ὁ κύριος, ἀνέστη δὲ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἐκ τοῦ παραδείσου πεσὼν μείζον ὑπακοῆς ἄθλον, οὐρανοὺς, ἀπολαμβάνει.

§. 112. Διό μοι δοκεῖ, ἐπεὶ αὐτὸς ἦκεν ὡς
 35 ἡμᾶς οὐρανόθεν ὁ λόγος, ἡμᾶς ἐπ' ἀνθρωπίνην ἵνα μὴ χρῆναι διδασκαλίαν ἔτι, Ἀθήνας καὶ τὴν ἄλλην

Ἑλλάδα, πρὸς δὲ καὶ Ἰωνίαν πολυπραγμονοῦντας. εἰ γὰρ ἡμῖν ὁ διδάσκαλος ὁ πληρώσας τὰ πάντα δυνάμεσιν ἀγίας, δημιουργία, σωτηρία, ἐνεργεσία, Ρ. 87
 5 δάσκαλος κατηγεῖ καὶ τὸ πᾶν ἤδη Ἀθῆναι καὶ Ἑλλὰς
 γέγονεν τῷ λόγῳ. οὐ γὰρ δὴ μύθῳ μὲν ἐπιστεύετε
 ποιητικῶ τὸν Μίνω τὸν Κρηῖτα τοῦ Διὸς ὡς ὀαρι-
 στήν *) ἀναγράφοντι, ἡμᾶς δὲ ἀπιστήσετε μαθητὰς
 Θεοῦ γεγονότας, τὴν ὄντως ἀληθῆ σοφίαν ἐπανηρη-
 10 μένους, οὐδ' ἦν φιλοσοφίας ἄκροι μόνον ἠνίξαντο,
 οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ καὶ κατελιόφρασι καὶ
 ἀνεκῆρυξαν. καὶ δὴ καὶ πᾶς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὁ
 Χριστὸς οὐ μερίζεται οὔτε βάρβαρός ἐστιν „οὔτε
 Ἰουδαῖος οὔτε Ἕλληγν, οὐκ ἄρρεν, οὐ θῆλυ· καινὸς
 15 δὲ ἄνθρωπος” **) Θεοῦ πνεύματι ἀγίῳ μεταπεπλα-
 σμένος.

§. 113. Εἶθ' αἱ μὲν ἄλλαι συμβουλαὶ τε καὶ
 ὑποθήκαι λυπραὶ καὶ περὶ τῶν ἐπὶ μέρους εἰσίν, εἰ
 γαμητέον, εἰ πολιτευτέον, εἰ παιδοποιητέον· καθολι-
 20 κή δὲ ἄρα προτροπὴ μόνη καὶ πρὸς ὅλον δηλαδὴ τὸν
 βίον, ἐν παντὶ καιρῷ, ἐν πάσῃ περιστάσει πρὸς τὸ
 κυριώτατον τέλος, τὴν ζωὴν συντείνουσα, ἢ θεοσέ-
 βεια, καθ' ὃ καὶ μόνον ἐπ' ἀναγκῆς ἐστὶ ζῆν, ἵνα ζή-
 σωμεν αἰεὶ· φιλοσοφία δὲ, ἣ φασὶν οἱ πρεσβύτεροι, πο-
 25 λυχρόνιος ἐστὶ συμβουλή, σοφίας αἰδίου μνηστευο-
 μένη ἔρωτα· „ἐντολὴ δὲ κυρίου τηλαυγῆς, φωτίζου-
 σα ὀφθαλμούς” ***). ἀπόλαβε τὸν Χριστόν, ἀπόλα-
 βε τὸ βλέπειν, ἀπόλαβέ σου τὸ φῶς,

„ὄφρ' εὖ γινώσκῳις ἡμῖν Θεὸν ἠδὲ καὶ ἄνδρα” †).
 30 „γλυκὸς” ὁ λόγος ὁ φωτίσας ἡμᾶς „ὑπὲρ χρυσίον
 καὶ λίθον τίμιον· ποθεινὸς ἐστὶν ὑπὲρ μέλι καὶ κη-
 ρίον” ††). πῶς γὰρ οὐ ποθεινὸς ὁ τὸν ἐν σκότει
 κατορωρυγμένον νοῦν ἐναργῆ ποιησάμενος καὶ τὰ

*) Hom. Odys. τ. 179. **) Galat. 3, 28. 6, 15. Ephes. 4, 25. ***) Psalm. 19, 9. †) Hom. II. ε, 128. ††) Psalm. 19, 10.

φωσφόρα τῆς ψυχῆς ἀποξύναν ὄμματα; καὶ γὰρ ὡσπερ ἥλιον μὴ ὄντος ἕνεκα τῶν ἄλλων ἄστρων νύξ ἂν ἦν τὰ πάντα, οὕτως εἰ μὴ τὸν λόγον ἔγνωμεν καὶ τούτῳ κατηργάσθημεν, οὐδὲν ἂν τῶν σιτενομέ-
 5 ῶν ὀρνίθων ἐλειπόμεθα, ἐν σκότει πιαινόμενοι καὶ θανάτῳ τρεφόμενοι. χωρήσωμεν τὸ φῶς, ἵνα χωρή- P. 88
 σωμεν τὸν Θεόν· χωρήσωμεν τὸ φῶς καὶ μαθη- Pott.
 τεύσωμεν τῷ κυρίῳ. τοῦτό τοι καὶ ἐπήγγελται τῷ
 πατρὶ „διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου·
 10 ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε” *). ὑμνησον καὶ
 διήγησαί μοι τὸν πατέρα σου τὸν Θεόν· σώζει σου
 τὰ διηγῆματα, παιδεύσει με ἢ ὠδὴ ὡς μέχρι νῦν
 ἐπλανώμην ζητῶν τὸν Θεόν. ἐπεὶ δέ με φωταγωγεῖς,
 κύριε, καὶ τὸν Θεὸν εὗρισκω διὰ σοῦ καὶ τὸν πατέ-
 15 ρα ἀπολαμβάνω παρὰ σοῦ, γίνομαι σου „συγκλη-
 ρονόμος” **), ἐπεὶ „τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἐπησχύνθης” ***).

§. 114. Ἀφέλωμεν οὖν, ἀφέλωμεν τὴν λήθην
 τῆς ἀληθείας, τὴν ἄγνοιαν, καὶ τὸ σκότος τὸ ἐμπο-
 20 δῶν ὡς ἀχλὺν ὕψεως καταγαγόντες τὸν ὄντως ὄν-
 τα Θεὸν ἐποπτεύσωμεν, ταύτην αὐτῷ πρῶτον ἀνυ-
 μνήσαντες τὴν φωνήν, χαῖρε φῶς· ὅτι „φῶς” ἡμῖν
 ἐξ οὐρανοῦ τοῖς ἐν „σκότει” κατορωρυγμένοις καὶ
 „ἐν σκιᾷ θανάτου” †) κατακεκλεισμένοις ἐξέλαμψεν,
 ἥλιου καθάρωτερον, ζωῆς τῆς ἐνταῦθα γλυκύτερον.
 25 τὸ φῶς ἐκεῖνο ζωὴ ἐστίν· αἰδιος καὶ ὅσα μετέληφεν
 αὐτοῦ, ζῆ, ἢ νύξ δὲ εὐλαβεῖται τὸ φῶς καὶ δύ-
 νομα διὰ τὸν φόβον παρὼ χωρεῖ τῇ ἡμέρᾳ κυρίου·
 τὰ πάντα φῶς ἀκοίμητον γέγονεν καὶ ἡ δύσις ἀνα-
 30 τολῆ πεπίστευκεν. τοῦτο ἢ κτίσις ἢ καινὴ βεβούλη-
 ται· ὁ γὰρ τὰ πάντα καθιππεύων „δικαιοσύνης ἡλι-
 ος” ††) ἐπίσης περιπολεῖ τὴν ἀνθρωπότητα, τὸν πα-
 τέρα μιμούμενος, ὃς „ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους ἀνα-
 τέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ” †††) καὶ καταφεκάζει τὴν

*) Psalm. 22, 22.

**) Rom. 8, 17.

**) Hebr. 2,

2. †) Matth. 4, 16.

Ies. 9, 2.

††) Malach. 4, 2.

†††) Matth. 6, 45.

δρόσον τῆς ἀληθείας. οὗτος τὴν δύσιν εἰς ἀνατο-
 λὴν μετήγαγεν καὶ τὸν θάνατον εἰς ζωὴν ἀνεσταύ-
 ρωσεν· ἐξαργάσας δὲ τῆς ἀπωλείας τὸν ἄνθρωπον
 προσεκρέμασεν αἰθέρι, μεταφυτεύων τὴν φθορὰν εἰς
 5 ἀφθαρσίαν καὶ γῆν μεταβάλλων εἰς οὐρανοὺς, ὁ τοῦ
 Θεοῦ γεωργὸς, δεξιὰ σημάτων, λαοὺς δ' ἐπὶ ἔργον
 ἀγαθὸν ἐγείρων, μνησκῶν βίοτιο ἀληθινοῦ·
 καὶ τὸν μέγαν ὄντως καὶ θεῖον καὶ ἀναφαίρετον τοῦ
 πατρὸς κληρον χαριζόμενος ἡμῖν, οὐρανίῳ διδασκα- P. 89
 10 λία θεοποιῶν τὸν ἄνθρωπον, διδούς νόμους εἰς Pott.
 τὴν διάνοιαν αὐτῶν καὶ ἐπὶ καρδίαν γράφων αὐ-
 τοὺς*). τίνας ὑπογράφει νόμους; „ὅτι πάντες εἴ-
 σονται τὸν θεὸν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, καὶ ἴλε-
 ως“, φησὶν ὁ θεός, „ἔσομαι αὐτοῖς καὶ τῶν ἁμαρτιῶν
 15 αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ.

§. 115. Δεξώμεθα τοὺς νόμους τῆς ζωῆς, πει-
 P. 32 σθῶμεν προτρεπομένῳ θεῷ, μάθωμεν αὐτὸν, ἵνα
 Sylb· ἴλεως ἦ, ἀποδῶμεν καὶ μὴ δεομένῳ μισθὸν εὐχά-
 ριστον, εὐπάθειαν, οἶδόν τι ἐνοίκιον, τὴν εὐσέβειαν
 20 τῷ θεῷ τῆς ἐνταῦθα ἐνοικήσεως,
 χρύσεια χαλκείων, ἑκατόμβοι ἐνεαβολῶν**).

ὀλίγης πίστεως γῆν σοὶ δίδωσι τὴν τοσαύτην γεωρ-
 γεῖν, ὕδωρ πίνειν καὶ ἄλλο πλεῖν, ἀέρα ἀναπνεῖν,
 πῦρ ὑπουργεῖν, κόσμον οἰκεῖν, ἐντεῦθεν εἰς οὐρανοὺς
 25 ἀποικίαν στείλασθαί σοι συγκεχώρηκεν· τὰ μεγάλα
 ταῦτα καὶ τοσαῦτά σοι δημιουργήματα καὶ χαρίσμα-
 τα ὀλίγης πίστεως μεμισθῶκεν. εἶθ' οἱ μὲν τοῖς
 γόησι πεπιστευκότες τὰ περιλάπτα καὶ τὰς ἐπαοιδάς,
 ὡς σωτηρίους δῆθεν, ἀποδέχονται, ὑμεῖς δὲ οὐ βού-
 30 λισθε τὸν οὐράνιον αὐτὸν περιάψασθαι τὸν σωτήρα
 λόγον· καὶ τῇ ἐπωδῇ τοῦ Θεοῦ πιστεύσαντες ἀπαλ-
 λαγῆναι μὲν παθῶν, ἃ δὴ ψυχῆς νόσοι, ἀποσπα-
 σθῆναι δὲ ἁμαρτίας· θάνατος γὰρ αἰδῖος ἁμαρτία.

*) Hebr. 8, 10 — 12. Jerem. 31, 33 sqq; **) Hom.
 II. ζ. 286.

ἢ τέλειον νωδοὶ καὶ τυφλοὶ καθάπερ οἱ σπάλακες οὐ-
 δὲν ἄλλο ἢ ἐσθίοντες ἐν σκότῳ διαιτῶσθε, περικα-
 ταρρέοντες τῇ φθορᾷ. ἀλλ' ἔστιν, ἔστιν ἢ ἀλήθεια
 ἢ κεκραγυῖα, „ἐκ σκότους φῶς λάμψει” *). λαμπρά-
 5 τῶ οὖν ἐν τῷ ἀποκεκρυμμένῳ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ
 καρδίᾳ τὸ φῶς, καὶ τῆς γνώσεως αἱ ἀκτῖνες ἀνατει-
 λάτωσαν τὸν ἐγκεκρυμμένον ἔνδον ἐκφαίνουσαι καὶ
 ἀποσιμβρῶσαι ἄνθρωπον τὸν μάθητὴν τοῦ φωτός,
 τὸν Χριστοῦ γνώριμόν τε καὶ συγκληρονόμον**). μύ-
 10 λιστα ἐπειδὴν τὸ τιμιώτατον καὶ σεβασμιώτατον εὐ-
 σεβεῖ τε καὶ ἀγαθῶ παιδὶ ἀγαθοῦ πατρὸς ὄνομα εἰς
 γνῶσιν ἀφικηται, προστάττοντος ἡπια καὶ τῷ παιδὶ
 ἐγκελευομένου τὰ σωσῆρια. ὁ δὲ πειθόμενος αὐτῷ
 κατὰ πάντα δὴ πλεονεκτεῖ, ἔπεται τῷ θεῷ, πείθεται
 15 τῷ πατρὶ, ἔγνω πλανώμενος αὐτὸν, ἠγάπησε τὸν
 θεόν, ἠγάπησε τὸν πλησίον, ἐπλήρωσε τὴν ἐντολήν,
 τὸ ἄθλον ἐπιζητεῖ, τὴν ἐπαγγελίαν ἀπαιτεῖ.

§. 116. Πρόκειται δὲ αἰὲν τῷ θεῷ τὴν ἀνθρώ-
 πων ἀγέλην σώζειν. ταύτῃ καὶ τὸν ἀγαθὸν ποιμένα
 20 ὁ ἀγαθὸς ἀπέστειλεν θεός· ἀπλώσας δὲ ὁ λόγος τὴν
 ἀλήθειαν ἔδειξε τοῖς ἀνθρώποις τὸ ὕψος τῆς σω- P. 90
 τηρίας, ὅπως ἢ μετανοήσαντες σωθῶσιν, ἢ μὴ Rom.
 ὑπακούσαντες κριθῶσιν. τοῦτο τῆς δικαιοσύνης τὸ
 κήρυγμα ὑπακούουσιν εὐαγγέλιον, παρακούσασι κρι-
 25 τήριον. ἀλλὰ σάλπιγξ μὲν ἢ μεγαλόκλονος ἠχήσα-
 πα στρατιώτας συνήγαγεν καὶ πόλεμον κατήγγειλεν.
 Χριστὸς δὲ εἰρηνικὸν ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς ἐπιπνεύ-
 σας μέλος οὐ συνάξει ἄρα τοὺς εἰρηνικοὺς στρατιώ-
 τας τοὺς ἑαυτοῦ; συνήγαγε μὲν οὖν, ὡ ἀνθρώπε,
 30 τὸ στρατιωτικὸν τὸ ἀναίμακτον αἵματι καὶ λόγῳ,
 καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν αὐτοῖς ἐνεχείρησεν.
 σάλπιγξ ἔστι Χριστοῦ τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ. ὁ μὲν
 ἑσάλπισεν, ἡμεῖς δὲ ἠκούσαμεν. ἔξοπλισάμεθα εἰρη-
 νικῶς, „ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης

*) Cor. II, 4, 6.

**) Rom. 8, 17.

καὶ τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως ἀναλαβόντες καὶ τὴν κό-
 ρην τοῦ σωτηρίου περιθέμενοι καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ
 πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ^{*)}), ἀκονήσωμεν. οὐ-
 τως ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος εἰρηρικῶς ἐκτάττει· ταῦτα
 5 ἡμῶν τὰ ὄπλα τὰ ἄτρωτα· τούτοις ἐξοπλισάμενοι
 παραταξώμεθα τῷ πονηρῷ· τὰ πεπυρακτωμένα τοῦ
 πονηροῦ ἀποσβέσωμεν βέλη^{**) ταῖς ὑδατίναῖς ἀκμαῖς}
 ταῖς ὑπὸ τοῦ λόγου βεβαμμέναις εὐχαρίστοις ἀμειβό-
 μνοι τὰς εὐποιίας εὐλογίαις, καὶ τὸν Θεὸν τῷ Θεῷ
 10 γεραίροντες λόγῳ. «ἔτι γὰρ λαλοῦντός σου ἔρει^{*)},
 φησὶν, ἰδοὺ πάρεμι^{**)}»).

§. 117. Ὡς τῆς ἀγίας καὶ μακαρίας ταύτης δυ-
 νάμειως, δι' ἧς ἀνθρώποις συμπολιτεύεται Θεὸς, λώϊον
 οὖν καὶ ἄμεινον τῆς ἀρίστης τῶν ὄντων οὐσίας μι-
 15 μμητὴν ὁμοῦ καὶ θεραπευτὴν γενέσθαι· οὐ γὰρ μι-
 μεῖσθαι τις δυνήσεται τὸν Θεὸν, ἢ δι' ὧν ὁσίως θε-
 ραπεύσει, οὐδ' ἂν θεραπεύειν καὶ σέβειν ἢ μιμού-
 μενος. ὁ γέτοι οὐράνιος καὶ θεῖος ὄντως ἔρως ταύ-
 τη προσγίνεται τοῖς ἀνθρώποις, ὅταν ἐν αὐτῇ πὸν
 20 τῇ ψυχῇ τὸ ὄντως καλὸν ὑπὸ τοῦ Θείου λόγου ἀνα-
 ζώπυρουμένον ἐκλάμπει δυνηθῆ, καὶ τὸ μέγιστον
 ἅμα τῷ βουλευθῆναι γνησίως τὸ σωθῆναι συντρέχει,
 ὁμοζυγούντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, προαιρέσεως καὶ ζωῆς-
 τοιγάρτοι μόνη αὕτη ἢ τῆς ἀληθείας προτροπὴ τοῖς
 25 πιστοτάτοις ἀπείκασται τῶν φίλων μέχρι τῆς ἐσχάτης
 ἀναπνοῆς παραμένουσα, παραπομπὸς ἀγαθῆ ὄλω καὶ
 τελείῳ τῷ τῆς ψυχῆς πνεύματι τοῖς εἰς οὐρανὸν ἀπαλ-
 ρουσι γενομένη. τί δὴ σε προτρέπω; σωθῆναι σε
 ἐπέλομαι. τοῦτο Χριστὸς βούλεται· ἐνὶ λόγῳ ζῶν
 30 σοι χαρίζεται. καὶ τίς ἐστὶν οὗτος; μάθε συντόμως,
 λόγος ἀληθείας, λόγος ἀφθαρσίας ὁ ἀναγεννῶν τὸν
 ἄνθρωπον εἰς ἀλήθειαν αὐτὸν ἀναφέρων, τὸ κέντρον
 τῆς σωτηρίας, ὁ ἐξελάνων τὴν φθορὰν, ὁ ἐκδιώκων

^{*)} Ephes. 6, 14. 16 sqq. Thess. I, 5, 8. Ies. 59, 17.

^{**) Ibid. 58, 9.}

τὸν θάνατον, ὃ ἐν ἀνθρώποις οἰκοδομήσας νεῶν, ἵνα
 ἐν ἀνθρώποις ἰδρῦσῃ τὸν θεόν· ἄγνισον τὸν νεῶν
 καὶ τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ῥαθυμίας, ὡσπερ ἄνθος
 ἐφήμερον, καταλίμπανε ἀνέμῳ καὶ πυρὶ, σωφροσύ-
 5 νης δὲ τοὺς καρποὺς γεώργησον ἐμφρόνως καὶ σε- P. 91
 αὐτὸν ἀκροθίνιον ἀνάστησον τῷ θεῷ, ὅπως οὐκ Pott.
 ἔργον μόνον, ἀλλὰ καὶ χάρις ἦ τοῦ θεοῦ· πρέπει δὲ
 ἅμῳ τῷ Χριστῷ γνώριμον καὶ βασιλείας ἄξιον
 φανῆναι καὶ βασιλείας κατηξιώσθαι.

Cap. XII.

10 §. 118. Φύγωμεν οὖν τὴν συνήθειαν, φύγωμεν
 οἶον ἄκραν χαλεπὴν ἢ Χαρούβδεως ἀπειλὴν ἢ Σει-
 ρῆνας μυθικὰς· ἄγχει τὸν ἀνθρώπου, τῆς ἀληθείας
 ἀποτρέπει, ἀπάγει τῆς ζωῆς, παγίς ἐστι, βάραθρόν
 ἐστιν, βόθρος ἐστὶ, λίκνος ἐστὶν, κακὸν ἢ συνήθεια·
 15 τούτου μὲν καπνοῦ καὶ κύματος ἐκτὸς ἔερχε
 νῆα *).

φεύγωμεν, ὃ συνναῦται, φεύγωμεν τὸ κῆμα τοῦτο,
 πῦρ ἐρεύγεται, νῆσός ἐστι πονηρὰ, ὅστοις καὶ νε-
 P. 33 κροῖς σεσωρευμένη, ἄδει δὲ ἐν αὐτῇ πορνίδιον
 Sylb. ὠραῖον, ἡδονή, πανδήμῳ τερόμενον μουσικῇ·

δεῦρ' ἄγ' ἰὼν, πολύναι' Ὀδυσσεῦ, μέγα κῦδος
 Ἀχαιῶν,

νῆα κατάστησον, ἵνα θειοτέρον ὑπ' ἀκούσης**).
 ἐπαιεῖ σε, ὃ ναῦτα, καὶ πολυῖμνητον λέγει καὶ τὸ
 25 κῦδος τῶν Ἑλλήνων ἢ πόρνη σφετερίζεται ἕασον αὐ-
 τὴν ἐπινέμεσθαι τοὺς νεκροὺς, πνεῦμά σε οὐράνιον
 βοηθεῖ· πάριθι τὴν ἡδονὴν, βουκολεῖ·
 μηδὲ γυνή σε νόον πυγοστόλος ἔξαπατάτω,
 αἰμύλα κωτῆλλουσα, τετὴν διφῶσα καλιήν ***).

*) Od. μ. 219 sqq. **) Odyss. μ. 184 sqq. ***) He-
 siod. ἔργ. 371 sqq.

παράπλει τὴν ὥδην, θάνατον ἐργάζεται· ἐὰν ἐθέλης μόνον, νενίκηκας τὴν ἀπώλειαν καὶ τῷ ξύλῳ προσδεδεμένος ἀπάσης ἔση τῆς φθορᾶς λελυμένος, κυβερνήσει σὲ ὁ λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῖς λιμέσι κα-
 5 φθομίσει τῶν οὐρανῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τότε μὲν κατοπεύσεις τὸν Θεὸν καὶ τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις τελεσθήσῃ μυστηρίοις καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀπολαίσεις ἀποκεκρυμμένων, τῶν ἐμοὶ τετηρημένων, « ἃ οὔτε οὐς ἤκουσεν οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνέβη»*) τινός.

10 καὶ μὴν ὄραν μοι δύο μὲν ἤλους δοκῶ,

δισσὰς δὲ Θήβας**),

βακχεύων ἔλεγεν τις εἰδώλοισι, ἀγνοία μεθύων ἀκού- P. 92
 τῶ· ἐγὼ δ' αὐτὸν οἰκτείραμι παροινούντα καὶ τὸν Ρου-
 οὔτῳ παροινούντα ἐπὶ σωτηρίαν παρακαλέσαιμι σω-
 15 φρονοῦσαν, ὅτι καὶ κύριος μετένοιαν ἁμαρτωλοῦ καὶ οὐχὶ θάνατον ἀσπάζεται***).

§. 119. Ἦκε, ὃ παραπλήξ, μὴ θύρῳ σκηρι-
 πτόμενος, μὴ κιττῷ ἀναδούμενος, ῥῆψον τὴν μίτραν,
 ῥῆψον τὴν νεβρίδα, σωφρόνησον, δείξω σοὶ τὸν λό-
 20 γον καὶ τοῦ λόγου τὰ μυστήρια, κατὰ τὴν σὴν διη-
 γούμενος εἰκόνα. ὄρος ἐστὶ τοῦτο θεῶ πεφιλημένον,
 οὐ τραγωδίαις ὡς Κιθαιρῶν ὑποκείμενον, ἀλλὰ τοῖς
 τῆς ἀληθείας ἀνακείμενον δράμασιν, ὄρος νηφάλιον,
 ἀγναῖς ὑλαῖς σύσκιον· βακχεύουσι δὲ ἐν αὐτῷ οὐχ
 25 αἱ Σεμέλης τῆς κεραυνίας ἀδελφαὶ αἱ μαινάδες, αἱ
 δύσαγνον κρεανομίαν μνούμεναι, ἀλλ' αἱ τοῦ Θεοῦ
 θυγατέρες αἱ ἁμνάδες αἱ καλάι τὰ σεμνὰ τοῦ λό-
 γου θεοσιζουσαι ὕργια, χορὸν ἐγείρουσαι σῶφρονα.
 ὁ χορὸς οἱ δίκαιοι, τὸ ἄσμα ὕμνος ἐστὶ τοῦ πάντων
 30 βασιλέως, ψάλλουσιν αἱ κόραι, δοξάζουσιν ἄγγελοι,
 προφηταὶ λαλοῦσιν, ἦχος στέλλεται μουσικῆς, δρό-
 μῳ τὸν θίασον διώκουσιν, σπεύδουσιν οἱ κεκλημένοι
 πατέρα ποθοῦντες ἀπολαβεῖν· ἦκέ μοι, ὃ πρέσβυ,

*) Corinth. I, 2, 9.

**) Eur. Bacch. 916 sq. Elms.

***) Cf. Ezech. 32, 2. 17, 23. 32.

καὶ σὺ τὰς Θήβας λιπῶν καὶ τὴν μαντικὴν καὶ τὴν
 βακχικὴν ἀπορρίψας πρὸς ἀλήθειαν χειραγωγῶ· ἰδοὺ
 σοι τὸ ξύλον ἐπερείδεται δίδωμι σπεῦσον, Τειρε-
 σίη, πίστευσον, ὕψει Χριστὸς ἐπιλάμπει φαιδρότερον
 5 ἡλίου, δι' ὃν ὀφθαλμοὶ τυφλῶν ἀναβλέπουσιν, νύξ
 σε φεύζεται, πῦρ φοβηθήσεται, θάνατος οἰχήσεται
 ὕψει τοὺς οὐρανοὺς, ὦ γέρον, ὁ Θήβας μὴ βλέπων.

§. 120. Ὡ τῶν ἁγίων ὡς ἀληθῶς μυστηρίων,
 ὦ φωτὸς ἀκηράτου. δαδουχοῦμαι τοὺς οὐρανοὺς καὶ
 10 τὸν Θεὸν ἐποπτεύσας ἅγιος γίνομαι μνούμενος, ἱερο-
 φαντεῖ δὲ ὁ κίριος καὶ τὸν μύστην σφραγίζεται φω-
 ταγωγῶν, καὶ παρατίθεται τῷ πατρὶ τὸν πεπιστευ-
 κότα αἰῶσι τηρούμενον. ταῦτα τῶν ἐμῶν μυστηρίων
 τὰ βακχεύματα εἰ βούλει καὶ σὺ μου καὶ χορεύσεις
 15 μετ' ἁγγέλων ἀμφὶ τὸν ἀγέννητον καὶ ἀνάλεθρον καὶ
 μόνον ὄντως Θεόν, συννυνοῦντος ἡμῖν τοῦ Θεοῦ P. 93
 λόγου. αἰδῖος οὗτος Ἰησοῦς εἰς ὃ μέγας ἀρχιερεὺς Pott.
 Θεοῦ τε ἐνὸς τοῦ αὐτοῦ καὶ πατρὸς ὑπὲρ ἀνθρώ-
 πων εὐχεται καὶ ἀνθρώποις ἐγκελεύεται

20 κέκλυτε, μυρία φύλα, *)
 μᾶλλον δὲ ὅσοι τῶν ἀνθρώπων λογικοὶ καὶ βάρβα-
 ροὶ καὶ Ἕλληνες, τὸ πᾶν ἀνθρώπων γένος καλῶ,
 ὧν ἐγὼ δημιουργὸς θελήματι πατρὸς. ἤκετε ὡς ἐμὲ,
 ἵψ' ἓνα ταχθησόμενοι Θεὸν καὶ τὸν ἓνα λόγον τοῦ
 25 Θεοῦ, καὶ μὴ μόνον τῶν ἀλόγων ζώων πλεονεκτεῖτε
 τῆς λόγῳ· ἐκ δὲ τῶν θνητῶν ἀπάντων ὑμῖν ἀθανα-
 σίαν μόνοις καρπώσασθαι δίδωμι. ἐθέλω γὰρ, ἐθέ-
 λω καὶ ταύτης ὑμῖν μεταδοῦναι τῆς χάριτος, ὁλόκλη-
 ρον χορηγῶν τὴν ἐδεργεσίαν, ἀφθαρσίαν· καὶ λόγον
 30 χαρίζομαι ὑμῖν τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ, τέλειον ἐμαν-
 τὸν χρῶμαι. τοῦτο εἰμὶ ἐγὼ, τοῦτο βούλεται ὁ
 Θεὸς, τοῦτο συμφωνία ἐστὶ, τοῦτο ἁρμονία πατρὸς,
 τοῦτο νῆξ, τοῦτο Χριστὸς, τοῦτο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ,
 βραχίον κερύον, δύναμις τῶν ὄλων, τὸ θεῆμα τοῦ

*) II. ρ. 220.

πατρός, ὧν πάσαι μὲν εἰκόνες, οὐ πᾶσαι δὲ ἐμφε-
 ρεῖς, διορθώσασθαι ὑμᾶς πρὸς τὸ ἀρχέτυπον βούλο-
 μαι, ἵνα μοι καὶ ὅμοιοι γένησθε. χρίσω ὑμᾶς τῷ
 πίστεως ἀλείμματι, δι' οὗ τὴν φθορὰν ἀποβάλλετε,
 5 καὶ γυμνὸν δικαιοσύνης ἐπιδείξω τὸ σχῆμα, δι' οὗ
 πρὸς τὸν Θεὸν ἀναβαίνετε. «δεῦτε πρὸς με πάντες
 οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καγὼ ἀναπαύσω
 ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε
 ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ,
 10 καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ὁ γὰρ
 ζυγός μου χρηστός ἐστι καὶ τὸ φορτίον μου ἑλα-
 φρόν ἐστιν” *).

§. 121. Σπεύσωμεν, δράμωμεν, ὃ θεοφιλῆ καὶ
 θεοεἰκελα τοῦ λόγου ἀνθρώποι ἀγάλματα, σπεύσωμεν,
 δράμωμεν, ἄρωμεν τὸν ζυγὸν αὐτοῦ, ὑποβάλωμεν
 15 ἀφθαρσία καλὸν ἡνίοχον ἀνθρώπων, τὸν Χριστὸν
 ἀγαπήσωμεν, τὸν πῶλον ὑποζύγιον ἡγάγε σὺν τῷ πα-
 λαιῷ καὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν συνωρίδα καταξεύζας
 πρὸς ἀθανασίαν κατιθύνει τὸ ἄρμα, σπεύδων πρὸς
 τὸν Θεὸν πληρῶσαι ἐναργῶς, ὃ ἠνίκατο πρότερον μὲν
 20 εἰς Ἱερουσαλήμ, νῦν δὲ εἰσελαύνων οὐρανοῦς. κάλλι-
 στον θέαμα τῷ πατρὶ υἱὸς αἰδῖος νικηφόρος. φι-
 λότιμοι τοίνυν πρὸς τὰ καλὰ καὶ θεοφιλεῖς ἀνθρώ-
 ποι γενώμεθα καὶ τῶν ἀπαθῶν τὰ μέγιστα, Θεὸν καὶ
 ζωὴν, κτησώμεθα. ἀρωγὸς δὲ ὁ λόγος, θαρρώμεν P. 94
 25 αὐτῷ καὶ μὴ ποτε ἡμᾶς τοσοῦτος ἀργύρου καὶ Pott.
 P. 34 χρυσοῦ, μὴ δόξης ἐπέλθοι πόθος, ὅσος αὐτοῦ
 Sylb. τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τῷ Θεῷ
 αὐτῷ ἀρεστὸν, εἰ ἡμεῖς τὰ μὲν πλείστου ἄξια ὑπὲρ
 ἐλαχίστου ποιούμεθα, ἀνοίας δὲ καὶ ἀμαθίας καὶ ῥα-
 30 θυμίας καὶ εἰδωλολατρείας ὕβρεις περιφανεῖς καὶ τὴν
 ἐσχάτην δυσσέβειαν περὶ πλείονος τιθέμεθα.

§. 122. Οὐ γὰρ ἄπο τρόπου φιλοσόφων παι-
 δες πάντα ὅσα πράττουσιν οἱ ἀνόητοι, ἀνοσιουργεῖν

*) Matth. 11, 28—30.

καὶ ἀσεβεῖν νομίζουσιν καὶ αὐτὴν γε ἔτι τὴν ἀγνοίαν
 μανίας εἶδος ὑπογράφοντες οὐδὲν ἄλλο ἢ μεμηνῆναι
 τοὺς πολλοὺς ὁμολογοῦσιν. οὐ δὴ οὖν ἀμφιβάλλειν,
 ἔρει ὁ λόγος, ὁπότερον αὐτοῖν ἄμεινον σωφρονεῖν
 5 ἢ μεμηνῆναι, ἔχομένους δὲ ἀπρὶξ τῆς ἀληθείας παν-
 τὲ σθένει ἐπεσθαι χρὴ τῷ θεῷ σωφρονοῦντας καὶ
 πάντα αὐτοῦ νομίζειν, ὥσπερ ἐστὶ, πρὸς δὲ καὶ
 ἡμᾶς τὸ κάλλιστον τῶν κτημάτων μεμαθηκότας
 ὄντας αὐτοῦ, σφᾶς αὐτοὺς ἐπιτρέπειν τῷ θεῷ, ἀγα-
 10 πῶντας κύριον τὸν θεὸν καὶ τοῦτο παρ' ὅλον τὸν
 βίον ἔργον ἡγουμένους. εἰ δὲ κοινὰ τὰ φίλων, Θεο-
 φίλης δὲ ὁ ἄνθρωπος τῷ θεῷ, καὶ γὰρ οὖν φίλος
 μεσιτεύοντος τοῦ λόγου, γίνεται δὴ οὖν τὰ πάντα
 τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι τὰ πάντα τοῦ θεοῦ, καὶ κοινὰ
 15 ἀμφοῖν τοῖν φίλοιν τὰ πάντα, τοῦ θεοῦ καὶ ἀνθρώ-
 που. ὦρα οὖν ἡμῖν μόνον τὸν Θεοσεβῆ Χριστιανὸν
 εἰπεῖν πλούσιόν τε καὶ σώφρονα καὶ εὐγενῆ· καὶ
 ταύτῃ εἰκόνα τοῦ θεοῦ μεθ' ὁμοιώσεως καὶ λέγειν
 καὶ πιστεύειν δίκαιον καὶ ὅσιον, μετὰ φρονήσεως
 20 γενόμενον ὑπὸ Χριστοῦ Ἰησοῦ καὶ εἰς τοσοῦτον,
 ὅμοιον ἤδη καὶ θεῷ.

§. 123. Οὐκ ἀποκρύπτεται γοῦν ὁ προφήτης
 τὴν χάριν λέγων, „ἐγὼ εἶπον ὅτι θεοὶ ἐστε καὶ
 υἱοὶ ὑψίστου πάντες” *). ἡμᾶς γὰρ, ἡμᾶς εἰσπε-
 25 πόληται καὶ ἡμῶν ἐθέλει μόνων κεκληῖσθαι πατὴρ, P. 95
 οὐ τῶν ἀπειθούντων. καὶ γὰρ οὖν ὡδέ πως ἔχει Pott.
 τὰ ἡμέτερα τῶν Χριστοῦ ὀπαδῶν, οἳαι μὲν αἰ βου-
 λαί, τοῖοι καὶ οἱ λόγοι, ὅποιοι δὲ οἱ λόγοι, τοιαῖδε
 καὶ αἱ πράξεις, καὶ ὅποια τὰ ἔργα, τοιοῦτος ὁ
 30 βίος· χρηστὸς ὁ σύμπας ἀνθρώπων βίος τῶν Χρι-
 στὸν ἐγνωκότων. ἄλλις οἶμαι τῶν λόγων, εἰ καὶ μα-
 κροτέρω προῆλθον ὑπὸ φιλανθρωπίας ὃ τί περ εἶ-
 χον ἐκ θεοῦ ἐκχέων, ὡσάν ἐπὶ τὸ μέγιστον τῶν

*) Psalm. 82, 6.

ἀγαθῶν τὴν σωτηρίαν παρακαλῶν· περὶ γάρτοι τῆς
 παῦλαν οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἐχούσης ζωῆς οὐκ ἐθέ-
 λουσιν οὐδ' οἱ λόγοι πάυσασθαι ποτε ἱεροφαντοῦν-
 5 τεσ. ὑμῖν δὲ ἔτι τοῦτο περιλείπεται πέρασ τὸ λυσι-
 τελοῦν ἐλεῖσθαι ἢ κρίσιν ἢ χάριν· ὡς ἔγωγε οὐδ'
 ἀμφιβάλλειν ἀξιῶ, πότερον ὑμεινον αὐτοῖν, οὐδὲ μὴν
 συγκρίνεσθαι θέμις ζωὴν ἀπωλεία.

Συγκεκριόηται χρητὶς ἀληθείας, ᾧ παῖ-
 10 δεσ ἡμεῖς, ὑμῖν αὐτοῖς ἀγίου νεῶ μεγάλου
 Θεοῦ θεμέλιος γνώσεως ἀρραγῆς, προτροπὴ
 καλὴ δι' ὑπακοῆς εὐλόγου ζωῆς ἀτίδιος ὄρε-
 ξις νοερῶ καταβληθεῖσα χωρίῳ.

PAEDAGOGUS

Argumentum.

Cap. I. Quid profiteatur *paedagogus* (§. 1 — 3.). C. II. Nos propter peccata nostra moderari *paedagogum* (§. 4 — 6.). C. III. Benignum et hominum esse amantem *paedagogum* (§. 7 — 9.). C. VI. Verbum ex aequo virorum et mulierum esse *paedagogum* (§. 10. 11.). C. V. Omnes, qui circa veritatem versentur, esse apud deum pueros (§. 12 — 24.). C. VI. Adversus eos, qui existimant puerorum et infantium appellationem significare primarum disciplinarum doctrinam (§. 25 — 53.). C. VII. Quis sit *paedagogus* et de eius *paedagogia* (§. 54 — 62.). C. VIII. Adversus eos, qui existimant non esse bonum id, quod instum est (§. 63 — 76.). C. IX. Eiusdem esse potestatis et bene facere et inerte punire: in quo etiam dicatur, quis sit modus *paedagogiae* verbi (§. 72 — 90.). C. X. Eundem deum per idem verbum et a peccatis arcere, minantem; et humanae naturae salutem dare, adhortantem (§. 91 — 97.). C. XI. Per legem et prophetas verbum *paedagogi* functum fuisse officio (§. 98. 99.). C. XII. *Paedagogum* convenienter paternae affectioni severitate et benignitate usum esse (§. 100 — 102.). C. XIII. Quem ad modum id, quod recte et ex virtute generatur, fiat ex recta ratione, ita rursus peccatum praeter rationem (§. 103 — 105.).

Cap. I.

Τι επαγγέλλεται ὁ παιδαγωγός;

§. 1. Τριῶν γέ τοι τούτων περὶ τὸν ἄνθρωπον ὄντων, ἡθῶν, πράξεων, παιδῶν, ὃ προτρεπτι-

κὸς εἴληχε τὰ ἦθη αὐτοῦ, θεοσεβείας καθηγεμῶν, ὁ
 τροπιδίου δίκην ὑποκείμενος λόγος εἰς οἰκοδομὴν πί-
 στεως, ἐφ' ᾧ μάλα γυννύμενοι καὶ τὰς παλαιὰς
 ἀπομνύμενοι δόξας πρὸς σωτηρίαν νεάζομεν, ψαλλού-
 5 ση συνάδοντες προφητεία· «ὡς ἀγαθὸς τῷ Ἰσραὴλ
 ὁ θεὸς τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ» *). πραξέων τε ἀπα-
 σῶν ὁ λόγος ἐπιστατεῖ ὁ ὑποθετικὸς, τὰ δὲ πάθη ὁ
 παρὰ μνηστικὸς ἰάται, εἷς ὢν πᾶς ὁ αὐτὸς οὗτος λό-
 γος, τῆς συντρόφου καὶ κοσμικῆς συνηθείας ἔξαρχά-
 10 ζων τὸν ἄνθρωπον, εἰς δὲ τὴν μονότροπον τῆς εἰς
 θεὸν πίστεως σωτηρίαν παιδαγωγῶν. ὁ γοῦν οὐρά-
 νιος ἡγεμῶν ὁ λόγος, ὀπηνίκα μὲν ἐπὶ σωτηρίαν πα-
 ρεκάλει, προτρεπτικὸς ὄνομα αὐτῷ ἦν· ἰδίως οὗτος
 παρορητικὸς ἐκ μέρους τὸ πᾶν προσαγορευόμενος P. 98
 15 λόγος, προτρεπτικὴ γὰρ ἡ πᾶσα θεοσεβεία, ζωῆς Pott.
 τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης ὄρεξιν ἐγγενῶσα τῶ συγ-
 γενεῖ λογισμῶ· νυνὶ δὲ θεραπευτικὸς τε ὢν καὶ ὑπο-
 θετικὸς ἄμα ἄμφω, ἐπόμενος αὐτὸς αὐτῷ, παραινεῖ
 τὸ προτετραμμένον κεφάλαιον, τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν
 20 ἐπισχνούμενος τὴν ἴασιν. κεκλήσθω δ' ἡμῖν ἐν προσ-
 φυῶς οὗτος ὀνόματι παιδαγωγὸς, πρακτικὸς, οὐ
 μεθοδικὸς ὢν ὁ παιδαγωγὸς, ἧ καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ
 βελτιῶσαι τὴν ψυχὴν ἐστίν, οὐ διδάξαι, σῶφρονός
 τε, οὐκ ἐπιστημονικῶν καθηγήσασθαι βίον.
 25 §. 2. Καί τοι καὶ διδασκαλικὸς ὁ αὐτὸς ἐστὶ
 λόγος, ἀλλ' οὐ νῦν· ὁ μὲν γὰρ ἐν τοῖς δογματικοῖς
 δηλωτικὸς καὶ ἀποκαλυπτικὸς, ὁ διδασκαλικὸς, πρα-
 κτικὸς δὲ ὢν ὁ παιδαγωγὸς πρότερον μὲν εἰς διάθε-
 σιν ἡθοποιίας προὔτρεψατο, ἦδη δὲ καὶ εἰς τὴν τῶν
 30 δεόντων ἐνέργειαν παρακαλεῖ, τὰς ὑποθήκας τὰς
 ἀκηράτους παρεγγυῶν καὶ τῶν πεπλανημένων πρότε-
 ρον τοῖς ὑστερον ἐπιδεικνὺς τὰς εἰκόνας. ἄμφω δὲ
 ὠφελιμώτατα, τὸ μὲν εἰς ὑπακοήν, τὸ παραινετικὸν
 εἶδος, τὸ δὲ ἐν εἰκόνας μέρει παραλαμβάνομενον, διτ-

*) Psalm. 73, 1.

τὸν καὶ αὐτὸ παραπλησίως τῇ προτέρᾳ συζυγίᾳ, τὸ μὲν αὐτοῦ ἵνα μιμώμεθα αἰρούμενοι τὸ ἀγαθόν, τὸ δὲ ὅπως ἐκτροπέωμεθα παραιτούμενοι τὸ θάτερον.

§. 3. Ἰασις οὖν τῶν παθῶν ἐνθένδε ἐπιτελεῖται κα-
 5 τὰ τὰς παραμυθίας τῶν εἰκόνων, ἐπιρρωννόντος τοῦ
 παιδαγωγοῦ τὰς ψυχὰς, καθάπερ ἡπίοις φαρμάκοις,
 ὑποθήκαις φιλανθρωπίοις εἰς τὴν παντελῆ τῆς ἀλη-
 θείας γνώσιν τοὺς κάμνοντας διαιτωμένον. ἴσαι δ'
 οὐκ ἔστων ὑγίεια καὶ γνώσις, ἀλλ' ἢ μὲν μαθήσει,
 10 ἢ δὲ ἴασαι περιγίνεται. οὐκ ἂν οὖν τις νοσῶν ἔτι
 πρότερόν τι τῶν διδασκαλικῶν ἐκμάθαι, πρὶν ἢ τέ-
 λεον ὑγιαῖναι, οὐδὲ γὰρ ὡσαύτως πρὸς τοὺς μανθά-
 νοντας ἢ κάμνοντας αἰεὶ τῶν παραγγελμάτων ἕκαστον
 λέγεται, ἀλλὰ πρὸς οὓς μὲν εἰς γνώσιν, πρὸς οὓς δὲ
 15 εἰς ἴασιν. καθάπερ οὖν τοῖς νοσοῦσι τὸ σῶμα ἰατροῦ
 χρῆζει, ταύτῃ καὶ τοῖς ἀσθενοῦσι τὴν ψυχὴν παιδα-
 γωγοῦ δεῖ, ἵν' ἡμῶν ἴασηται τὰ πάθη. εἶτα δὲ δεῖ
 διδασκάλου, ὃς καθηγήσεται καθαρὰν πρὸς γνώσεως
 ἐπιτηδειότητα εὐ τρεπίζων τὴν ψυχὴν, δυναμένην P. 99
 20 χωρῆσαι τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ λόγου. σπεύδων δὲ Pott.
 ἄρα τελειῶσαι σωτηρίῳ ἡμᾶς βυθμῶ καταλλήλω εἰς
 παιδεύσιν ἐνεργῇ, τῇ καλῇ συγχρητῆ οἰκονομίᾳ ὃ
 πάντα φιλάνθρωπος λόγος, προτρέπων ἄνωθεν, ἐπι-
 τα παιδαγωγῶν, ἐπὶ πᾶσιν ἐκδιδάσκων.

Cap. II.

25 Ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὁ παιδαγωγὸς ἐπιστατεῖ.

§. 4. Ἐοικεν δὲ ὁ παιδαγωγὸς ἡμῶν, ὃ παῖ-
 δεύει ἡμᾶς, τῷ πατρὶ αὐτοῦ τῷ Θεῷ, οὐπὲρ ἔστιν
 υἱὸς ἀναμάρτητος, ἀνεπίληπτος καὶ ἀπαθῆς τὴν ψυ-
 χὴν, Θεὸς ἐν ἀνθρώπῳ σχήματι ἄχραντος, πατρικῶ
 30 θελήματι διάκονος, λόγος Θεός, ὃ ἐν τῷ πατρὶ, ὃ
 ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, σὺν καὶ τῷ σχήματι Θεός.

οὗτος ἡμῖν εἰκὼν ἢ ἀκηλίδωτος, τούτῳ παντὶ σθένει
 πειρατέον ἔξομοιοῦν τὴν ψυχὴν· ἀλλ' ὁ μὲν ἀπόλο-
 τος εἰς τὸ παντελὲς ἀνθρωπίνων παθῶν, διὰ τοῦτο
 γὰρ καὶ μόνος κριτῆς, ὅτι ἀναμάρτητος μόνος· ἡμεῖς
 5 δὲ ὄση δύναμις, ὡς ὅτι ἐλάχιστα ἁμαρτάνειν πειρώ-
 μεθα. κατεπεῖγει γὰρ τοσοῦτον οὐδέν, ὡς ἡ τῶν πα-
 θῶν καὶ νοσημάτων ἀπαλλαγὴ πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ
 ἡ κώλυσις τῆς εἰς τὴν συνήθειαν τῶν ἁμαρτημάτων
 εὐεμπτίας. ἀριστον μὲν οἶν τὸ μηδ' ὄλως ἔξα-
 10 μαρτάνειν κατὰ μηδένα τρόπον, ὃ δὴ φάμεν εἶναι
 Θεοῦ· δεύτερον δὲ μηδενὸς τῶν κατὰ γνώμην ἐφά-
 ψασθαι πότε ἀδικημάτων, ὅπερ οἰκεῖον σοφοῦ· τρί-
 τον μὴ πάνυ πολλοῖς τῶν ἀκούσιων περιπεσεῖν, ὅπερ
 ἴδιον παιδαγωγουμένων εὐγενῶς· τὸ δὲ μὴ ἐλιμῆ-P. 100
 15 κιστον διατρῶσαι τοῖς ἁμαρτήμασιν τελευταῖον τε- Ροιι.
 τάχθω. ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲ τοῖς εἰς μετάνοιαν ἀνα-
 καλουμένοις ἀναμαχέσασθαι σωτήριον
 P. 36. §. 5: Κατ' μοι δοκεῖ πυγκάλως διὰ Μωϋσέως
 Syb. φάσκειν ὁ παιδαγωγός· ἐάν τις ἀποθάνῃ ἐπ' αὐτῷ
 20 αἰφνίδιον, παραχρῆμα μιανθήσεται ἢ κεφαλὴ εὐχρῆς
 αὐτοῦ καὶ ξυρήσεται*), τὴν ἀκούσιον ἁμαρτίαν αἰ-
 φνίδιον θάνατον προσεπιῶν· μιάνειν δὲ αὐτὸν λέγει
 κηλιδοῦντα τὴν ψυχὴν, διὸ καὶ τὴν Θεραπείαν, ἢ
 τάχος, ὑποτίθεται, ξυρᾶσθαι παραχρῆμα τὴν κεφα-
 25 λὴν συμβουλεύων, τὰς ἐπισκιάζουσας τῷ λογισμῷ τῆς
 ἀγνοίας κόμας ἀποψηῆσθαι παραινῶν, ὡς γυμνὸν
 δασείας καταληφθέντα ὕλης τῆς κακίας τὸν λογισμὸν
 ἐνθρονίζεται δὲ οὗτος ἐν ἐγκεφάλῳ ἐπὶ τὴν μετάνοιαν
 παλινδρομῆσαι. ἔπειτα ὀλίγα προσεπιῶν ἐπιφέρει·
 30 «αἱ δὲ ἡμέραι αἱ πρότεραι ἄλογοι**»), δι' ὧν δὴ-
 λον ὅτι αἱ ἁμαρτίαι μηνύονται αἰ μὴ γεγονῶσι κατὰ
 λόγον. καὶ τὸ μὲν ἀκούσιον αἰφνίδιον προσεῖπε, τὸ
 δὲ ἁμαρτάνειν ἄλογον. οὗ δὲ χάριν ὁ λόγος ὁ παι-
 δαγωγός τὴν ἐπιστασίαν εἴληχεν εἰς τὴν ἄλογον κώ-

*) Num. 6, 9. **) Ibid. v. 12.

λυσιν ἁμαρτίας. σκόπει δὲ ἐνθένδε ἀπὸ τῆς γραφῆς·
 διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος, τὸ ἁμάρτημα ἐλεγκτι-
 κῶς τὸ προϋπάρξαν διὰ τῆς ἐπομένης δεικνύνται ῥή-
 σεως, καθὼς ἡ δικαία κρίσις ἐπιτελεῖται. καὶ τοῦτο ἐμ-
 5 φανὲς διὰ τῶν προφητῶν καταφαίνεται „ὡς εἰ μὴ
 ἡμαρτες” λεγόντων, „οὐκ ἂν τάδε ἠπέιλησεν”·
 καὶ „διὰ τοῦτο οὕτως λέγει κύριος· ἂνθ’ ὧν οὐκ
 ἠκούσατε τῶν λόγων τούτων, διὰ τοῦτο τάδε λέγει
 κύριος”. καὶ „διὰ τοῦτο ἰδοὺ λέγει κύριος”*)· διὰ
 10 τοῦτο γὰρ ἡ προφητεία δι’ ὑπακοὴν καὶ παρακοὴν,
 δι’ ἣν μὲν ἵνα σωθῶμεν, δι’ ἣν δὲ ἵνα παιδευθῶμεν.
 §. 6. Ἔστιν οὖν ὁ παιδαγωγὸς ἡμῶν λόγος διὰ
 παραινέσεων θεραπευτικὸς τῶν παρὰ φύσιν τῆς ψυ-
 χῆς παθῶν. κυρίως μὲν γὰρ ἡ τῶν τοῦ σώματος
 15 νοσημάτων βοήθεια ἰατρικὴ καλεῖται τέχνη, ἀνθρω-
 πίνῃ σοφίᾳ διδάκτῃ. λόγος δὲ ὁ πατρικὸς μόνος
 ἐστὶν ἀνθρωπίνων ἰατρὸς ἄρρωστημάτων παιώνιος
 καὶ ἐπωδὸς ἅγιος νοσοῦσης ψυχῆς. „σῶσον τὸν δοῦ-
 λόν σου, φησὶν ὁ θεὸς μου, τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σοί·
 20 ἐλέησόν με, κύριε, ὅτι πρὸς σὲ κεκράξομαι ὅλην τὴν
 ἡμέραν” **). ἰατρικὴ μὲν γὰρ κατὰ Δημόκριτον
 σώματος νοσοῦσους ἀκείται, σοφίῃ δὲ ψυχὴν παθῶν P. 101
 ἀφαιρέεται· ὁ δὲ ἀγαθὸς παιδαγωγὸς, ἡ σοφία, ὁ Pott.
 λόγος τοῦ πατρὸς, ὁ δημιουργήσας τὸν ἄνθρωπον,
 25 ὄλου κήδεταί τοῦ πλάσματος, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν
 ἀκείται αὐτοῦ ὁ παναρκῆς τῆς ἀνθρωπότητος ἰατρὸς
 ὁ σωτήρ· „ἀνάστα”, φησὶ τῷ παρεμμένῳ, „τὸν σκίμ-
 ποδα ἐφ’ ὃν κατάκεισαι λαβὼν ἄπιθι οἴκαδε” ***).
 παραχρῆμα δὲ ὁ ἄρρωστος ἐρρώσθη. καὶ τῷ τε-
 30 θνεῶτι, „Ἀύξανε”, εἶπεν, „ἔξιθι” †). ὁ δὲ ἐξῆλθε
 τῆς σοροῦ ὁ νεκρὸς, οἷος ἦν πρὶν ἢ παθεῖν, μελε-
 τήσας τὴν ἀνάστασιν. καὶ μὴν καὶ καθ’ αὐτὴν ἰα-
 ται τὴν ψυχὴν ἐντολαῖς καὶ χαρίσμασιν, ἀλλὰ ταῖς

*) Cf. Ierem. 7.   **) Psalms. 86, 2. 3.   ***) Marc.
 2, 11.   †) Ioann. 11, 43.

μὲν ὑποθήκαις τάχα δὴ μέλλει, χαρίσμασι δὲ πλού-
 σιος. ἄφένονται σοι αἱ ἁμαρτίαι” τοῖς ἁμαρτωλοῖς
 ἡμῖν λέγει. ἡμεῖς δὲ ἅμα νοήματι νήπιοι γεγόναμεν,
 τὴν ἀρίστην καὶ βεβαιοτάτην τάξιν παρὰ τῆς αὐτοῦ
 5 εὐταξίας μεταλαμβάνοντες, ἢ τρῶτον μὲν ἀμφὶ τὸν
 κόσμον καὶ τὸν οὐρανὸν τὰς τε ἡλιακὰς περιδιμή-
 σεις κυκλεῖται καὶ τῶν λοιπῶν ἄστρον τὰς φορὰς
 ἀσχολεῖται διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἔπειτα δὲ περὶ τὸν
 ἄνθρωπον αὐτὸν, περὶ ὃν ἡ πᾶσα σπουδὴ καταγίνε-
 10ται καὶ τοῦτον ἔργον ἡγουμένη μέγιστον, ψυχὴν μὲν
 αὐτοῦ φρονήσει καὶ σωφροσύνη κατηύθυνε, τὸ δὲ
 σῶμα κάλλιει καὶ εὐρυθμίᾳ συνεκεράσατο, περὶ δὲ
 τὰς πράξεις τῆς ἀνθρωπότητος τὸ τε ἐν αὐταῖς κα-
 τορθοῦν καὶ τὸ εὐτακτὸν ἐνέπνευσε τὸ αὐτῆς.

Cap. III.

15

ἽΟτι φιλόανθρωπος ὁ παιδαγωγός.

§. 7. Πάντα ὀνύνησιν ὁ κύριος καὶ πάντα ὠφε-
 λεῖ καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς θεός, τὰ μὲν ἁμαρ-
 τήματα ὡς θεός ἀφίεις, εἰς δὲ τὸ μὴ ἔξαμαρτάνειν
 παιδαγωγῶν ὡς ἄνθρωπος. εἰκότως ἄρα φίλος ὁ
 20 ἄνθρωπος τῷ θεῷ, ἐπεὶ καὶ πλάσμα αὐτοῦ ἐστὶ
 καὶ τὰ μὲν ἄλλα κελεύων μόνον πεποίηκεν, τὸν δὲ
 ἄνθρωπον δι’ αὐτοῦ ἐχειροῦργησεν καὶ τι αὐτῷ ἴδιον
 ἐνεφίσησεν. τὸ οὖν ὑπ’ αὐτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀπει-
 κονισμένον, ἢ ὡς δι’ αὐτὸ αἰρετὸν τῷ θεῷ, ὑπ’ αὐ-
 25 τοῦ δεδημιούργηται τοῦ θεοῦ, ἢ ὡς ἐνεκεν ἄλλου P. 102
 αἰρετὸν διαπέπλασται. εἰ μὲν οὖν δι’ αὐτὸ αἰρε-
 τοῦ ἀγαθὸς ὢν ἀγαθὸν ἠγάπησεν, καὶ τὸ φίλτρον
 ἔνδον ἐστὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τοῦθ’ ὅπερ ἐμφίσημα
 λέγεται θεοῦ, εἰ δὲ ἐνεκεν τῶν ἄλλων ὁ ἄνθρωπος
 30 αἰρετὸν γέγονεν, οὐκ ἄλλην αἰτίαν ἔσχε τοῦ ποιεῖν
 αὐτὸν ὁ θεός ἢ ὡς οὐκ ἄνευ αὐτοῦ οἴου τε ὄντος

τὸν μὲν γενέσθαι δημιουργὸν ἀγαθόν, τὸν δὲ εἰς
 γνῶσιν ἀφικέσθαι Θεοῦ. οὐ γὰρ ἄλλως ἂν τὸ οὐ
 ἔνεκεν ἄνθρωπος γέγονεν ἐποίησεν ὁ Θεός, εἰ μὴ ἄν-
 5 θρωπος ἐγεγόνει· καὶ ἦν εἶχεν ἐναποκεκρυμμένην
 ἰσχὴν τῷ βούλεσθαι ὁ Θεός, διὰ τῆς ἔξωθεν τοῦ πε-
 ποιηκέναι προσανεπλήρωσεν δυνάμεως, λαβὼν παρὰ
 ἀνθρώπου ὃ πέποίηκεν ἄνθρωπον καὶ ὃν εἶχεν εἶδεν
 καὶ γέγονεν ὃ ἠθέλησεν· οὐδὲν δὲ ὃ μὴ δύναται Θεός.

§. 8. Ὁ ἄνθρωπος ἄρα ὃν πέποίηκεν ὁ Θεός,
 10 δι' αὐτὸν αἰρετὸν ἔστιν, τὸ δὲ δι' αὐτὸν αἰρετὸν
 οἰκεῖόν ἐστιν ὅτι περ ἂν ἢ δι' αὐτὸν αἰρετὸν, τοῦ-
 το δὲ καὶ ἀσμενιστὸν καὶ φιλητὸν. ἀλλὰ καὶ φιλη-
 τὸν μὲν τί ἐστιν, οὐχὶ δὲ καὶ φιλεῖται ὑπ' αὐτοῦ;
 φιλητὸς δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀποδέδεικται, φιλεῖται ἄρα
 15 πρὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος. πῶς γὰρ οὐ φιλεῖται,
 P. 37 δι' ὃν ὁ μονογενῆς ἐκ κόλπων πατρὸς καταπέμπε-
 Sylb. ται λόγος τῆς πίστεως; ἢ πίστις ἐκ περιουσίας,
 αὐτὸς σαφῶς ὁ κύριος ὁμολογῶν καὶ λέγων· «αὐτὸς
 γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκα-
 20 τε»^{*)}. καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «καὶ ἠγάπησας αὐτοὺς,
 καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας»^{**)}. τί μὲν οὖν ὁ παιδαγω-
 γὸς βούλεται καὶ τί ἐπαγγέλλεται, ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ
 διακείμενος καὶ ὑπαγορεύσει μὲν τῶν πρακτέων, ἀπα-
 γορεύσει δὲ τῶν ἐναντίων ἤδη πού δῆλον. σαφές δὲ
 25 ὡς ἄρα θάτερον εἶδος τῶν λόγων τὸ διδασκαλικὸν
 ἰσχυρὸν τέ ἐστι καὶ πνευματικὸν, ἀκριβολογίας ἐχόμε-
 νον, τὸ ἐποπτικὸν, ὃ δὴ ὑπερκείσθω τὰ νῦν.

§. 9. Καθήκει δ' ἡμῖν ἀνταγαπᾶν μὲν τὸν κα-
 30 τὰ διατάγματα τῆς δι' αὐτοῦ προαιρέσεως, οὐ μόνον
 ἐπιτελοῦντας τὰ προσταττόμενα ἢ παραφυλάττοντας
 τὰ ἀπαγορευόμενα, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰκόνων τὰς μὲν
 ἐκτρεπομένους, τὰς δὲ ὡς ἐνὶ μάλιστα μιμουμένους
 ἐπιτελεῖν καθ' ὁμοίωσιν τὰ ἔργα τοῦ παιδαγωγοῦ,

*) Ioann. 16, 27.

**) Ibid. 17, 23.

ἵνα δὴ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν πληρώσῃ*). ὡς γὰρ ἐν σκότῳ βαθεῖ ἀλώμενοι τῷ βίῳ ἀπταιστων καὶ ἀκριβοῦς καθοδηγοῦ δεόμεθα. ὁδηγὸς δὲ ἄρι- P. 103
 στος οὐχὶ τυφλὸς, καθά φησιν ἡ γραφή, « τυφλοὺς Pott.
 5 εἰς τὰ βάραθρα χειραγωγῶν**), ὁξὺ δὲ ὁ βλέπων
 καὶ διορῶν τὰ ἐγκάρδια λόγος. καθάπερ οὖν οὐκ
 ἔστι φῶς ὁ μὴ φωτίζει οὐδὲ κινεῖν ὁ μὴ κινεῖ οὐδὲ
 φιλοῦν ὁ μὴ φιλεῖ, οὐδὲ ἀγαθόν ἐστίν ὁ μὴ ὠφελεῖ
 καὶ εἰς σωτηρίαν καθοδηγεῖ. ἄγωμεν οὖν τὰς ἐντο-
 10 λὰς δι' ἔργων τοῦ κυρίου, καὶ γὰρ ὁ λόγος αὐτὸς
 ἐναργῶς σαρξ γενόμενος***) τὴν αὐτὴν ἀρετὴν πρα-
 κτικὴν ἅμα καὶ θεωρητικὴν ἐπιδεικνύς, καὶ δὴ νόμον
 ὑπολαμβάνοντες τὸν λόγον, τὰς ἐντολὰς καὶ τὰς ὑπο-
 15 νομοθεσίας αὐτοῦ τὰς συντόμους ὁδοὺς καὶ συντό-
 μους εἰς αἰδιότητα γνωρίσωμεν, πειθοῦς γὰρ ἀνάπλευ,
 οὐ φόβου, τὰ προστάγματα.

Cap. IV.

Ὅτι ἐπίσης ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ὁ λόγος παι-
 δαγωγὸς ἐστίν.

§. 10. Ταύτην τοίνυν πλεον τὴν ἀγαθὴν ἀσπα-
 20 σάμενοι παιδαρχίαν σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδῶμεν κυρίως,
 τὸν βεβαιότατον τῆς πίστεως αὐτοῦ ἐξαψάμενοι κά-
 λων, τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἶναι
 νενοηκότες. εἰ γὰρ ἀμφαῖν ὁ θεὸς εἷς, εἷς δὲ καὶ ὁ
 παιδαγωγὸς ἀμφοῖν, μία ἐκκλησία, μία σωφροσύνη,
 25 αἰδῶς μία, ἡ τροφή κοινὴ, γάμος συζύγιος, ἀναπνοή,
 ὄψις, ἀκοή, γνῶσις, ἐλπὶς, ὑπακοή, ἀγάπη, ὁμοιο
 πάντα. ὧν δὲ κοινὸς μὲν ὁ βίος, κοινὴ δὲ ἡ χάρις, κοινὴ
 δὲ καὶ ἡ σωτηρία, κοινὴ τούτων καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ

*) Cf. Genes. 1, 26.   **) Matth. 15, 14.   ***) Cf.
 Ioann. 1, 14.

ἀγωγή. „ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι τούτῳ”, φησὶ, „γαμοῦσι καὶ γαμίσκονται” *), ἐν ᾧ δὴ μόνῳ τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος διακρίνεται, „ἐν ἐκείνῳ δὲ οὐκέτι”, ἔνθα τοῦ κοινω-
 5 θλα, οὐκ ἄρρενι καὶ δηλεία, ἀνθρώπῳ δὲ ἀπόκειται, ἐπιθυμίας διχαζούσης αὐτὸν κεχωρισμένον.

§. 11. Κοινὸν οὖν καὶ τοῦνομα ἀνδράσι καὶ
 γυναῖξιν ὁ ἀνθρώπος. ταύτῃ μοι δοκοῦσιν οἱ Ἀττι-
 10 κοὶ παιδάριον ἐπικολῶς οὐ μόνον τὸ ἄρρεν, ἀλλὰ
 καὶ τὸ θῆλυ κεκλημέναι, εἴ τῳ πιστὸς καταφα- P. 104
 ρεται ὁ κωμικὸς ἐν ῥαπιζομένῃ Μένανδρος ὡδὲ πως Pott.
 λέγων·

τοῦμόν θυγάτριον, πάνν γάρ ἐστι τῇ φύσει

*** φιλάνθρωπον τὸ παιδάριον σφόδρα.

15 ἄρρες δὲ δὴ ἐπικοινόν ἐστιν ἀφελείας ὄνομα ἄρρενός τε
 καὶ θήλεος ζῶον. αὐτὸς δὲ ἡμᾶς ὁ κύριος ποιμαίνει εἰς
 τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. ἄνευ δὲ ποιμένος οὔτε πρόβατα
 οὔτε ἄλλο οὐδὲν πῶ βιωτέον, οὐδὲ δὴ παῖδας ἄνευ
 τοῦ παιδαγωγοῦ οὐδὲ μὴν οἰκείας ἄνευ τοῦ δεσπότου.

Cap. V.

20 Ὅτι πάντες οἱ περὶ τὴν ἀλήθειαν καταγιγόμενοι
 παῖδες παρὰ τῷ θεῷ.

§. 12. Ὅτι μὲν οὖν ἡ παιδαγωγία παίδων ἐστὶν
 ἀγωγή σαφὲς ἐκ τοῦ ὀνόματος, λοιπὸν δὲ ἐστὶ τοὺς
 παῖδας ἐπιθεωρῆσαι, οὓς αἰνίττεται ἡ γραφή, εἴτα
 25 τὸν παιδαγωγὸν αὐτοῖς ἐπιστῆσαι· οἱ παῖδες ἡμεῖς,
 πολλαχῶς δὲ ἡμᾶς ἐξυμνεῖ πολυτρόπως τε ἀλληγορεῖ,
 ὀνόμασι ποικίλοις τὸ ἀφελὲς τῆς πίστεως ἐξαλλάττου-
 σα ἡ γραφή. ἐν γοῦν τῷ εὐαγγελίῳ „σταθεῖς”, φη-
 30 σὶν, „ὁ κύριος ἐπὶ τῷ αἰγιαλῷ πρὸς τοὺς μαθη-
 τὰς” — ἀλιεύοντες δὲ ἔτυχον — „ἐνεφώνησέν τε

*) Luc. 20, 34.

παιδία, μή τι ὕψον ἔχετε” *); τοὺς ἤδη ἐν ἔξει τῶν
 γνωρίμων παῖδας προσειπών. “προσήνεγκάν τε αὐ-
 τῷ”, φησὶ, “παιδία εἰς χειροθεσίαν εὐλογίας, κω-
 λυόντων δὲ τῶν γνωρίμων, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· ἄφετε
 5 τὰ παιδία καὶ μὴ καλιέτε αὐτὰ ἔλθειν πρὸς με, τῶν
 γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν” **).
 τί βούλεται τὸ λεχθὲν, αὐτὸς διασαφήσει ὁ κύριος
 λέγων· “ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παι-
 δία ταῦτα, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν
 10 οὐρανῶν” ***). οὐ τὴν ἀναγέννησιν ἐνταῦθα ἀλληγο-
 ρῶν, ἀλλὰ τὴν ἐν παισὶν ἀπλότητα εἰς ἔξομοίωσιν
 παρακατατιθέμενος ἡμῖν. τοὺς παῖδας ἡμᾶς καὶ τὸ
 προφητικὸν ἐκλέγεται πνεῦμα· “δρεψάμενοι”, φησὶ,
 “κλάδους ἢ φοινίκων οἱ παῖδες ἐξῆλθον εἰς ἀπάντη-
 15 σιν κυρίῳ καὶ ἐκέκραγον λέγοντες· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ
 Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυ- P. 105
 ρίου, φῶς καὶ δόξα καὶ αἶνος μεθ’ ἱκετηρίας τῷ Pott.
 P. 38 κυρίῳ” †). τοῦτ’ ἐστὶν γὰρ ἐμφαίνει ἐρμηνευόμενον Ἐλ-
 8ylb. λάδι φωνῆ τὸ ὡσαννὰ.

20 §. 13. Καὶ μοι δοκεῖ ἡ γραφὴ ταύτην αἰνιτο-
 μένη τὴν προφητείαν τὴν προειρημένην ἐν ὀνειδους
 μέρει τοῖς ῥαθύμοις ἐγκαλεῖν· οὐδέ ποτε ἀέγνωτε
 ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω
 αἶνον” ††); τοῦτό τοι καὶ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγε-
 25 λῶ μυωπίζει τοὺς γνωρίμους προσέχειν αὐτῷ, παρορ-
 μῶν ὡς ἤδη σπείδων πρὸς τὸν πατέρα, ὀρεκτικω-
 τέρους παρασκευάζων τοὺς ἀκροατὰς, μετ’ ὀλίγον
 ἀπεινὰ προμηνύων, ὡς δέον αὐτοῖς ἀποκαρπίζεσθαι
 τῆς ἀληθείας ἀφειδέστερον δηλῶν καὶ ὅσον οὐδέπω
 30 ἀπαίροντος εἰς οὐρανὸν τοῦ λόγου. πάλιν οὖν αὐ-
 τοὺς παιδία καλεῖ, φησὶ γὰρ, “παιδία, ἔτι μικρὸν
 μεθ’ ὑμῶν εἰμι” †††). αὐθὺς τε παιδίοις ὁμοιοῖ τὴν
 βασιλείαν τῶν οὐρανῶν “ἐν ἀγοραῖς καθήμενοις καὶ

*) Ioann. 21, 4. 5.   **) Matth. 19, 14.   ***) Ibid.
 18, 3.   †) Ibid. 21, 9.   ††) Ibid. v. 16. cl. Psalms.
 8, 3.   †††) Ioann. 13, 33.

λέγουσιν· ἠυλόησαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε, ἐθρη-
νήσαμεν καὶ οὐκ ἐκόψασθε” *), καὶ ὅσα ἄλλα τού-
τοις οἰκειῶς ἐπήγαγεν. καὶ οὐτι γε μόνον τὸ εὐαγ-
γέλιον ταύτῃ φρονεῖ, δημοδοξεῖ δὲ αὐτῶ καὶ ἡ προφη-
5 τεία. λέγει γοῦν Δαβὶδ αἰνεῖτε παῖδες, κύριον, αἰ-
νεῖτε τὸ ὄνομα κυρίου” **). λέγει δὲ καὶ διὰ Ἡσαίου
“ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός” ***).

§. 14. Θαυμάζεις ἀκούων τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐν
ἐθνεσι παῖδας παρὰ κυρίῳ; οὐ μοι δοκεῖς Ἀττικῆς
10 ἐπαίειν φωνῆς, παρ’ ἧς ἔστιν ἐκμαθεῖν τὰς καλὰς
καὶ ὠραίας, ἔτι δὲ καὶ ἐλευθέρως νεάνιδας παιδίσκας
καλουμένας, παιδισκάρια δὲ τὰς δοῦλας, καὶ νεάνιδας
δὲ καὶ αὐτὰς πρὸς τὸ εὐθαλὲς τῆς παιδικῆς ἡλικίας
ὑποκοριστικῶς τιμωμένας. καὶ τὰ ἄρνια δὲ μου ὅταν
15 λέγῃ “στήτω ἐκ δεξιῶν” †), τοὺς ἀφελεῖς αἰνίττεται
παῖδας, ὡς ἄρνας οὐκ ἄνδρας καὶ πρόβατα ὄντας
κατὰ γένος, τὰ δὲ ἄρνια προνομίας ἠξίωσεν τὴν ἐν
ἀνθρώποις ἀπαλότητα καὶ ἀπλότητα τῆς διανοίας
τὴν ἀκακίαν προτιμῶν. αὐθὶς τε ὅταν φῆ, “ὡς μο-
20 σχάρια γαλαθηνά” ††), ἡμᾶς πάλιν ἀλληγορεῖ καὶ P. 106
“ὡς περιστερὰν ἄκακον καὶ ἄχολον” πάλιν ἡμᾶς. Pott.
νεοττοὺς τε ἔτι δύο περιστερῶν ἢ τρυγόνων ζεύγος
ὑπὲρ ἁμαρτίας κελεύει καὶ διὰ Μωϋσείως προσφέρε-
σθαι †††), τὸ ἀναμάρτητον τῶν ἀπαλῶν καὶ ἄκακον
25 καὶ ἀμνησίκακον τῶν νεοττῶν εὐπρόσδεκτον εἶναι
λέγων τῷ θεῷ καὶ τὸ ὅμοιον τοῦ ὁμοίου καθάρσιον
ὑφηγούμενος· ἀλλὰ καὶ τὸ δειλὸν τῶν τρυγόνων, τὴν
πρὸς τὰς ἁμαρτίας εὐλάβειαν ὑποτυποῦται. ὅτι δὲ
ἡμᾶς τοῖς νεοττοῖς λέγει, μάρτυς ἡ γραφή· “ὄν
30 τρόπον ὄρνις συνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας
αὐτῆς” *), οὕτως ἐσμὲν νεοττοὶ κυρίου, θαυμαστικῶς
πάνυ καὶ μυστικῶς τοῦ λόγου τὴν ἀπλότητα τῆς ψυ-

*) Matth. 11, 16. 17.   **) Psalm. 113, 1.   ***) Ies.
8, 18.   †) Matth. 23, 33. cl. Ioann. 21, 15.   ††) 2
Reg. 17, 24. Amos 6, 4. cl. Luc. 10, 16.   †††) Leuit.
15, 29. 12, 16. Luc. 2, 24.   *) Matth. 23, 37.

κῆς εἰς ἡλικίαν ὑπογραφομένου παιδικήν. πῆ μὲν γὰρ
 παῖδας ἡμᾶς καλεῖ, πῆ δὲ νεοττοὺς, ἔσθ' ὅτε δὲ νη-
 πλίους, υἱοὺς δὲ ἀλλαχόθι καὶ τέκνα πολλάκις κα-
 λαὸν νέον καὶ λαὸν καινόν· τοῖς δὲ δούλοις μου",
 5 φῆσι, «κληθήσεται ὄνομα καινόν» — νέον ὄνομα λέγει
 τὸ καινόν καὶ αἰδίων, ἄχραντον καὶ ἀπλοῦν καὶ νῆ-
 πιον καὶ ἀληθινόν — «ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς
 γῆς» *).

§. 15. Ἀλληγορῶν δὲ αὖθις-ἡμᾶς πῶλους κα-
 10λαῖ, τοὺς ἀζυγεῖς κακίᾳ, τοὺς ἀδαμῆστους πονηρίᾳ,
 ἀφελεῖς δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν μόνον τὸν πατέρα σκιο-
 τητικοὺς, οὐχὶ «τοὺς ἐπὶ ταῖς τῶν πλησίον γυναιξὶ
 χρεμετίζοντας ἵππους, τοὺς ὑποζυγίους καὶ θηλυμα-
 νεῖς» **), ἀλλὰ τοὺς ἐλευθέρους καὶ νεογνοὺς, τοῖς
 15γαῦρους διὰ τὴν πίστιν, τοὺς εἰς ἀλήθειαν εὐδρόμους,
 τοὺς ταχεῖς πρὸς σωτηρίαν, τοὺς καταπατοῦντας καὶ
 κροαίνοντας τὰ κοσμικά. χαῖρε σφόδρα, θύγατερ
 Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασι-
 λεύς σου ἔρχεται σοι δίκαιος, πραῦς καὶ σώζων, καὶ
 20αὐτὸς προῖος καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶ-
 λον νέον***). οὐκ ἤρκει τὸ πῶλον εἰρηκέναι μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τὸν νέον προσέθηκεν αὐτῷ, τὴν ἐν Χριστῷ
 νεολαίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἀγήρω μετὰ ἀπλό-
 τητος αἰδιότητα ἐμφαινῶν. τοιούτους δὲ ἡμᾶς νέους
 25πῶλους τοὺς νηπλίους ὁ Θεὸς ἡμῶν πωλοδάμνης ἀνα-
 τρέφει. εἰ δὲ καὶ ὄνος εἴη ὁ νέος ἐν τῇ γραφῇ, πλὴν
 ἀλλὰ πῶλος ὄνος καὶ οὗτος. «καὶ τὸν πῶλον», P. 107
 φησὶ, «προσέδησεν ἀμπέλῳ †)· ἀπλοῦν τοῦτον καὶ Ροτι-
 νῆπιον λαὸν τῷ λόγῳ προσδήσας, ὃν ἀμπέλον ἀλλη-
 30γορεῖ· φέρει γὰρ οἶνον ἢ ἀμπελος, ὡς αἷμα ὁ λόγος,
 ἀμφω δὲ ἀνθρώποις ποτὸν εἰς σωτηρίαν, ὃ μὲν οἶνος
 τῷ σώματι, τὸ δὲ αἷμα τῷ πνεύματι. ὡς δὲ καὶ
 ἄρνας ἡμᾶς λέγει, ἐχέγγυος μάρτυς διὰ Ἡσαΐου τὸ

*) Ies. 65, 15. 16.
 9, 9. †) Genes. 49, 11.

**) Ierem. 5, 8.

***) Zach.

πνεῦμα· ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ συλλέξει ἄρνας^{*)}), τὸ ἔτι ἀπαι-
 λώτερον τῶν προβάτων εἰς ἀφέλειαν ἄρνας ἀλληγο-
 ρῶν.

5 §. 16. Ἀμέλει καὶ ἡμεῖς τὰ κάλλιστα καὶ τε-
 λεώτατα τῶν ἐν τῷ βίῳ κτημάτων παιδικῇ προση-
 γορίᾳ τιμήσαντες παιδείαν καὶ παιδαγωγίαν κεκλήκα-
 μεν. παιδαγωγίαν δὲ ὁμολογοῦμεν εἶναι ἀγωγὴν ἀγα-
 θὴν ἐκ παίδων πρὸς ἀρετὴν. ἐμφαντικώτερον δ'
 10 οὖν ἡμῖν ἀποκαλύπτων ὁ κύριος τὸ σημαίνον ἐκ
 τῆς παιδιῶν προσηγορίας γενομένης ζητήσεως ἐν τοῖς
 ἀποστόλοις, „ὅστις αὐτῶν εἴη μείζων, ἔστησεν ὁ
 15 τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν^{**)}). οὐκ ἄρα κατακέχρηται
 τῇ τῶν παιδιῶν προσηγορίᾳ ὡς ἀλογίστων ἡλικία, ἣ
 τις ἐδοξεν, οἷδ' ἂν εἶπῃ, „ἢ μὴ γένησθε ὡς τὰ
 παιδία ταῦτα, οὐκ εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν βασιλείαν
 τοῦ Θεοῦ^{***)}), ἀμαθῶς ἐκδεκτέον. οὐκ ἄρ' ἔτι κυ-
 20 λιώμεθα οἱ νήπιοι χαμαὶ οὐδὲ ἔρπομεν ὡς τὸ πρόσθεν
 ἐπὶ γῆς ὄφρων δίκην ὄλω τῷ σώματι περὶ τὰς ἀνοή-
 τους ἐπιθυμίας ἰλυσπώμενοι, ἀνατεινόμενοι δὲ ἄνω
 P. 39 τῇ ἐννοίᾳ, κόσμῳ καὶ ἁμαρτίαις ἀποτεταγμένοι, ὄλι-
 Syb. γω ποδι ἐφαπτόμενοι τῆς γῆς, ὅσον ἐν κόσμῳ εἶναι
 25 δοκεῖν, σοφίαν μεταδιώκομεν ἀγίαν· μωρία δὲ αὕτη
 τοῖς εἰς πανουργίαν ἠκονημένοις δοκεῖ.

§. 17. Παῖδες οὖν εἰκότως οἱ Θεὸν μόνον ἐγνω-
 κότες πατέρα, ἀφελεῖς καὶ νήπιοι καὶ ἀκέραιοι, οἱ
 κερύτων μονοκερύτων ἔρασταί· τοῖς γοῦν προβεβη-
 30 κόσιον ἐν τῷ λόγῳ ταύτην ἐπεκέρυσε τὴν φωνὴν, ἀφρον-
 τιστεῖν κελεύων τῶν τῆδε πραγμάτων καὶ μόνῳ προσ-
 ἔχειν τῷ πατρὶ παραινῶν μιμουμένους τὰ παι- P. 108
 διά. διὸ καὶ τοῖς ἐχομένοις λέγει· „μὴ μεριμνᾷ- Pott.
 τε περὶ τῆς αὔριον, ἀρεκτὸν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἢ κακία

*) Ies. 40, 11. **) Matth. 18, 18qq. - ***) Ibid. v. 3.

αὐτῆς" *). οὕτως ἀποθεμένους τὰς τοῦ βίου φροντίδας ἐξέχεσθαι μόνου τοῦ πατρὸς παραγγέλλει. καὶ ὁ πληρῶν τὴν ἐντολὴν ταύτην τῷ ὄντι νήπιός τε ἔστι καὶ παῖς Θεῷ τε καὶ τῷ κόσμῳ, ὃ μὲν ὡς πε-
 5 πλανημένος, ὃ δὲ ὡς ἠγαπημένος. εἰ δὲ εἰς δι-
 δάσκαλος ἐν οὐρανοῖς"***), ὡς φησὶν ἡ γραφή, ὁμο-
 λογουμένως οἱ ἐπὶ γῆς εἰκότως ἂν πάντες κεκλήσον-
 ται μαθηταί. ἔχει γὰρ οὕτως τὸ ἀληθές, τὸ μὲν
 τέλειον εἶναι παρὰ τῷ κυρίῳ τῷ διδάσκοντι αἰεὶ, τὸ
 10 δὲ παιδικὸν καὶ νήπιον παρ' ἡμῖν τοῖς αἰεὶ μαν-
 θάνουσι.

§. 18. Ταύτη τοι ἡ προφητεία τὸ τέλειον τῆ
 τοῦ ἀνδρὸς τετίμηκε προσηγορία καὶ διὰ γε τοῦ Δα-
 βίδ, ἐπὶ μὲν τοῦ διαβόλου ἀνδρα αἱμάτων", φη-
 15 σὶ, "βδελύσεται κύριος"***). ἀνδρα αὐτὸν ὡς τέ-
 λειον ἐν κακίᾳ καλεῖ. λέγεται δὲ καὶ ὁ κύριος ἀνὴρ
 διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν τέλειον ἐν δικαιοσύνῃ. αὐτίκα
 γοῦν ὁ ἀπόστολος ἐπιστέλλων πρὸς Κορινθίους φησὶν
 "ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν
 20 παραστῆσαι τῷ Χριστῷ"†), εἴτε ὡς νηπίους καὶ
 ἁγίους πλὴν ἀλλὰ τῷ μόνῳ κυρίῳ, σαφέστατα δὲ
 Ἐφεσίοις γράφων ἀπεκάλυψε τὸ ζητούμενον ὡδὲ πως
 λέγων "μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνό-
 τητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ εἰς
 25 ἀνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος
 τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμε-
 νοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας
 ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν
 μεθοδείαν τῆς πλάνης, ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ ἀ-
 30 ξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα"††). ταῦτα λέγων εἰς
 οἰκοδομὴν τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστι κεφαλὴ καὶ ἀνὴρ ὁ
 μόνος ἐν δικαιοσύνῃ τέλειος, ἡμεῖς δὲ νήπιοι τοὺς
 παραφυσῶντας†††) εἰς φυσίωσιν φυλαξάμενοι τῶν

*) Matth. 6, 34. **) Ibid. 23, 8sqq. ***) Psalm. 5, 6. †) 2 Cor. 11, 2. ††) Ephes. 4, 13—15. †††) Cf. Coloss. 2, 18. Ephes. 4, 14.

αἰρέσεων ἀνέμους καὶ μὴ καταπιστεύοντες τοῖς ἄλλως ἡμῖν νοουθετοῦσι πατέρας, τελειούμεθα τότε, ὅτε ἔσμεν ἐκκλησία τὴν κεφαλὴν τὸν Χριστὸν ἀπειληφότες.

5 §. 19. Ἐνταῦθα ἐπιστήσαι δίκαιον τῇ προσηγορίᾳ τοῦ νηπίου, ὅτι οὐκ ἐπὶ ἀφρόνων τίττεται τὸ νήπιον, νηπύτιος μὲν γὰρ οὗτος, νήπιος δὲ ὁ νεήπιος, ὡς ἡπιος ὁ ἀπαλόφρων, οἷον ἡπιος νεωστὶ P. 109 καὶ πρῶος τῷ τρόπῳ γενόμενος. τοῦτό τοι σαφέ- Pott.
 10στατα ὁ μακῦριος Παῦλος ὑπεσημήνατο εἰπὼν, δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι “ἐγενήθημεν νήπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἂν τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέκνα”^{*}). ἡπιος οὖν ὁ νήπιος καὶ ταύτη μᾶλλον ἀταλὸς, ἀπαλὸς καὶ ἀπλοῦς καὶ ἄδο-
 15λος καὶ ἀνυπόκριτος, ἰθὺς τὴν γνώμην καὶ ὀρθός· τὸ δὲ ἔστιν ἀπλότῃτος καὶ ἀληθείας ὑπόστασις· “ἐπὶ τίνα γὰρ”, φησὶν, “ἐπιβλέψω ἢ ἐπὶ τὸν πρῶον καὶ ἡσύχιον”^{**}); τοιοῦτος γὰρ ὁ παρθένιος λόγος, ἀταλὸς καὶ ἄπλαστος· διὸ καὶ τὴν παρθένον ἀταλήν
 20νύμφην καὶ τὸν παῖδα ἀταλόφρονα κεκληῆσθαι ἔθος· ἀταλοὶ δὲ ἡμεῖς οἱ ἀπαλοὶ πρὸς παιδῶν καὶ εἰέργαστοι πρὸς ἀγαθοσύνην, ἄχολοί τε καὶ ἀνεπίμικτοι κακοφροσύνη καὶ σχολιότητι· ἢ μὲν γὰρ γενεὰ ἢ πα-
 25λαιὰ σχολιὰ καὶ σκληροκάρδιος, χορὸς δὲ νηπίων, ὁ καινὸς ἡμεῖς λαὸς, τρυφερὸς ὡς παῖς, ἐπὶ δὲ ταῖς καρδίαις τῶν ἀκάκων ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ χαίρειν ὁ ἀπόστολος ὁμολογεῖ, καὶ δὴ ὄρον τινὰ νηπίων, ὡς εἰπεῖν, ἀποδίδωσιν εἰπὼν, θέλω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀκραιούς δὲ εἰς τὸ
 30κακόν^{***}).

§. 20. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἔστι τὸ ὄνομα τοῦ νηπίου κατὰ στέρησιν ἡμῖν νοούμενον, ἐπεὶ τὸ νη στερητικὸν γραμματικῶν νομοθετοῦσι παῖδες. εἰ γὰρ ἀφρονας ἡμᾶς οἱ τῆς νηπιότητος κατατρέχοντες καλοῦσιν,

*) 1 Thessal. 2, 6. 7. **) Ies. 66, 2. ***) Rom. 16, 19.

ὁρᾶτε πῶς βλασφημοῦσιν ἐπὶ τὸν κύριον τοὺς εἰς
 θεὸν καταπεφευγότας ἄφρονας ὑπολαμβάνοντες, εἰ
 δὲ ὅπερ καὶ μᾶλλον ἐξακουστέον, τοὺς νηπίους καὶ
 αὐτοὶ ἐπὶ τῶν ἀπλῶν ἐκδέχονται, χαίρομεν τῇ προσ-
 5 ηγορίᾳ, νήπιαι γὰρ αἱ νέαι φρένες εἰσὶν ἐν παλαιᾷ
 τῇ ἀφροσύνῃ, αἱ νεωστὶ συνεταιί, αἱ κατὰ τὴν δια-
 θήκην τὴν καινὴν ἀνατείλασαι. ἔναγχος γοῦν ἐγνω-
 σται ὁ θεὸς κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν. «θε-
 ὸν γὰρ οὐδεὶς ἔγνω, εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ ἂν ὁ υἱὸς
 10 ἀποκαλύψῃ»^{*}). νέοι τοίνυν ὁ λαὸς ὁ καινὸς πρὸς
 ἀντιδιαστολήν τοῦ πρεσβυτέρου λαοῦ, τὰ νέα μα- P. 110
 θόντες ἀγαθά. καὶ ἔστιν ἡμῖν τὸ οὐθαρ τῆς ἡλι- Pott.
 κίας ἢ ἀγήρωσ ἀύτη νεότης, ἐν ἣ πρὸς νόησιν αἰεὶ
 ἀκμάζομεν, αἰεὶ νέοι καὶ αἰεὶ ἥπιοι καὶ αἰεὶ καινοί· χρη
 15 γὰρ εἶναι καινοὺς τοὺς λόγον καινοῦ μετεληφότας,
 τὸ δὲ αἰδιότητος μετεληφὸς ἕξομοιοῦσθαι φιλεῖ τῷ
 ἀφθάτω, ὡς εἶναι ἡμῖν τῆς παιδικῆς ἡλικίας τὴν
 προσηγορίαν ἕαρ παντὸς τοῦ ζῆν διὰ τὸ ἀγήρω εἶναι
 τὴν ἐν ἡμῖν ἀλήθειαν καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὸν ἀνακεχυ-
 20 μένον ἡμῶν τρόπον.

§. 21. Σοφία δὲ αἰειθαλής, αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ
 καὶ ὡσαύτως ἔχουσα καὶ οὔποτε μεταβάλλουσα· «τὰ
 παιδία», φησὶν, «αὐτῶν ἐπ' ὧμων ἀρθήσονται καὶ
 ἐπὶ γονάτων παρακληθήσονται. ὡς εἰ τινα μήτηρ
 25 παρακαλέσει, οὕτως καὶ γὰρ ἡμᾶς παρακαλέσω»^{**}). ἡ
 μήτηρ προσάγεται τὰ παιδία καὶ ἡμεῖς ζητοῦμεν τὴν
 P. 40 μητέρα τὴν ἐκκλησίαν. τὸ μὲν τοίνυν καὶ ἀσθε-
 Syll. νές καὶ ἀπαλὸν ἔπαν, ἅτε δι' ἀσθένειαν, ἣ βοη-
 θείας δεόμενον, κεχαρισμένον τέ ἐστι καὶ ἡδὺ καὶ
 30 τερπνόν, τοῦ θυμακοῦ ἱσταμένου τοῦ πηλικῶδε τὴν
 βοήθειαν· ὡς γὰρ οἱ πατέρες καὶ αἱ μήτερες ἡδίων
 ἑορῶσι τῶν μὲν ἵππων τοὺς πῶλους, τῶν δὲ βοῶν
 τὰ μικρὰ μοσχάρια καὶ λεόντων σκύμνον καὶ ἐλά-
 φου νεβρόν καὶ ἀνθρώπου παιδίον, οὕτως καὶ τῶν

^{*}) Matth. 11, 27. Luc. 10, 22. ^{**}) Ies. 66, 12. 13.

δλων ὁ πατήρ τοὺς εἰς αὐτὸν καταπεφύγους προσ-
 5 ἵεται καὶ ἀναγεννήσας πνεύματι εἰς υἰοθεσίαν ἠπί-
 ους οἶδεν· καὶ φιλεῖ τούτους μόνους καὶ βοηθεῖ καὶ
 ὑπερμαχεῖ καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζει παιδίον. ἐγὼ καὶ
 τὸν Ἰσαάκ εἰς παῖδα ἀναφέρω, γέλωσ ἐρμηνεύεται ὁ
 Ἰσαάκ. τοῦτον ἐώρουκε παίζοντα μετὰ τῆς γυναικὸς
 καὶ βοηθοῦ, τῆς Ῥεβέκκας, ὁ περιέρχος βασιλεὺς.
 βασιλεὺς μοι δοκεῖ — Ἀβιμέλεχ ὄνομα αὐτῷ — σοφία
 10 τις εἶναι ὑπερκόσμιος, κατασκοποῦσα τῆς παι- P. 111
 10 δείας τὸ μυστήριον, Ῥεβέκκαν δὲ ἐρμηνεύουσιν Pott.
 ὑπομονήν. ὡ τῆς φρονίμου παιδείας· γέλωσ καὶ δι'
 ὑπομονῆς βοηθούμενος καὶ ἔφορος ὁ βασιλεὺς. ἀγαλ-
 λιᾷται τὸ πνεῦμα τῶν ἐν Χριστῷ παιδίων ἐν ὑπο-
 15 μονῇ πολιτενομένων· καὶ αὕτη ἡ θεία παιδεία.
 §. 22. Τοιαύτην τινὰ παίζειν παιδείαν τὸν ἑαυ-
 τοῦ Δία Ἡράκλειτος λέγει. τί γὰρ ἄλλο εὐπρεπὲς
 ἔργον σοφῷ καὶ τεκίῳ ἢ παίζειν καὶ συνευφραίνεσθαι
 τῇ τῶν καλῶν ὑπομονῇ καὶ [τῇ] διοικήσει τῶν κα-
 20 λῶν συμπανηγυρίζοντα τῷ θεῷ; ἔστι καὶ ἄλλως ὑπο-
 20 λαβεῖν τὸ ὑπὸ τῆς προφητείας μνηνόμενον χαίροντας
 ἡμᾶς καὶ γελῶντας ἐπὶ σωτηρίᾳ, ὡς τὸν Ἰσαάκ. ἐγέ-
 λα δὲ κακείνος τοῦ θανάτου λελυμένος, παίζων καὶ
 ἀγαλλιώμενος σὺν τῇ νύμφῃ τῇ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν
 βοηθῷ, τῇ ἐκκλησίᾳ, ἣ ὑπομονὴ ὄνομα πάγιον τέ-
 25 θεται, ἵτοι ἐπεὶ μόνῃ αὕτη εἰς τοὺς αἰῶνας μένει
 25 χαίρουσα αἰεὶ ἢ ἐξ ὑπομονῆς τῶν πιστευόντων συνέ-
 στηκεν, οἱ ἔσμεν μέλη Χριστοῦ, καὶ ἡ τῶν εἰς τέ-
 λος ὑπομεινάντων μαρτυρία καὶ ἡ ἐπὶ τούτοις εὐχα-
 ριστία· αὕτη δὲ ἔστιν μυστικὴ παιδεία καὶ ἡ σὺν τῇ
 30 σεμνῇ θυμηδίᾳ βοηθοῦσα σωτηρία. ὁ γοῦν βασι-
 30 λεὺς ὁ Χριστὸς ἀνωθεν ἡμῶν ἐπισκοπεῖ τὸν γέλωτα
 καὶ διακύνσας τῆς θυρίδος*), ὡς φησὶν ἡ γραφή,
 τὴν εὐχαριστίαν καὶ τὴν εὐλογίαν, ἀγαλλιάσιν τε
 καὶ εὐφροσύνην, ἔτι τε ὑπομονὴν συνεργοῦσαν καὶ

*) Genes. 26, 8.

τὴν τούτων συμπλοκὴν τὴν ἐκκλησίαν ἐποπτεύει τὴν ἑαυτοῦ, μόνον ἐπιδεικνύς τὸ πρόσωπον τὸ αὐτοῦ τὸ λείπον τῇ ἐκκλησίᾳ βασιλείῳ τελειομένῃ κεφαλῇ.

§. 23. Καὶ ποῦ ἄρα ἦν ἡ θυρίς, δι' ἧς ὁ κύριος ἐδείκνυτο; ἡ σὰρξ δι' ἧς πεφανέρωται. αὐτός ἐστίν ὁ Ἰσαὰκ — καὶ γὰρ ἐστὶν ἐτέρως ἐκλαβεῖν — τύπος ὃς ἐστὶ τοῦ κυρίου, παῖς μὲν ὡς υἱός, καὶ γὰρ υἱός ἦν Ἀβραὰμ, ὡς ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ, ἱερεῖον δὲ ὡς ὁ κύριος. ἀλλ' οὐ κεκάρπωται ὡς ὁ κύριος, μόνον ἐβάστασε τὰ ξύλα τῆς ἱερουργίας ὁ Ἰσαὰκ, ὡς ὁ κύριος τὸ ξύλον. ἐγέλα δὲ μυστικῶς ἐμπλή- P. 112
σαι ἡμᾶς προφητεύων χαρᾶς τὸν κύριον τοὺς αἰ- Pott.
ματι κυρίου ἐπὶ φθορᾶς λελυτρωμένους. οὐκ ἔπαθεν δὲ μόνον εἰκότως ἄρα ὁ Ἰσαὰκ τὰ πρωτεῖα τοῦ πά-
15θους παραχωρῶν τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τοῦ κυρίου τὴν
θειότητα αἰνίττεται μὴ σφαγείς· ἀνέστη γὰρ μετὰ
τὴν κηδεῖαν ὁ Ἰησοῦς μὴ παθῶν, καθάπερ ἱερουρ-
γίας ἀφειμένος ὁ Ἰσαὰκ.

§. 24. Μέγιστον δὲ εἰς συνηγορίαν καὶ ἄλλο
20 παραθήσομαι τοῦ προκειμένου. τὸν κύριον αὐτὸν
ὀνομάζει παιδίον, τοῦτο διὰ Ἡσαίου θεοπλίζον τὸ
πνεῦμα· «ἰδοὺ παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδό-
θη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ καὶ ἐκλή-
θη τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος» *). τί
25 οὖν τὸ παιδίον τὸ νήπιον, οὗ κατ' εἰκόνα ἡμεῖς οἱ
νήπιοι; διὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου διηγεῖται τὸ μέγε-
θος αὐτοῦ· «Φανμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς δυνάστης,
πατὴρ αἰώνιος, ἄρχων εἰρήνης, τῷ πληθύνειν τὴν
παιδείαν καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας» **).
30 ὡ τὸν μεγάλου Θεοῦ, ὡ τὸν τελείου παιδίον· υἱὸς
ἐν πατρὶ καὶ πατὴρ ἐν υἱῷ· καὶ πῶς οὐ τέλειος ἡ
παιδεία τοῦ παιδίου ἐκείνου, ἢ ἐπὶ πάντας διήκει
τοὺς παῖδας ἡμᾶς παιδαγωγοῦσα τοὺς νηπίους αὐ-
τοῦ; οὗτος εἰς ἡμᾶς ἐξεπέτασε τὰς χεῖρας τὰς ἐναργῶς

*) Ies. 9, 6.

**) Ibidem.

πεπιστευμένας· τούτῳ προσμαρτυρεῖ τῷ παιδίῳ καὶ Ἰωάννης, “ὁ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης” *). “ἰδοὺ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ” **). ἐπεὶ γὰρ ἄρνας ὀνομάζει ἢ γραφὴ τοὺς παῖδας τοὺς νηπίους, τὸν 5 Θεὸν τὸν λόγον τὸν δι’ ἡμᾶς ἄνθρωπον γενόμενον κατὰ πάντα ἡμῖν ἀπεικάζεσθαι βουλόμενον ἀμνὸν κέκληκε τοῦ Θεοῦ, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν νήπιον τοῦ πατρὸς.

Cap. VI.

Πρὸς τοὺς ὑπολαμβάνοντας τὴν τῶν παιδίων καὶ τῶν νηπίων προσηγορίαν τὴν τῶν πρώτων μαθημάτων αἰνίττεσθαι διδαχὴν.

§. 25. Ἐξεστι δὲ ἡμῖν ἐκ περιουσίας πρὸς τοὺς φιλεγκλήμονας ἐπαποδύσασθαι· οὐ γὰρ παῖδες ἡμεῖς καὶ νήπιοι πρὸς τὸ παιδαριῶδες καὶ εὐκαταφρόνητον τῆς μαθήσεως προσηγορεύμεθα, καθὼς οἱ εἰς γνώσιν 15 πεφρυσισωμένοι ***) διαβεβλήκασιν· ἀναγεννηθέντες γοῦν εὐθέως τὸ τέλετον ἀπειλήραμεν, οὗ ἕνεκεν ἐσπεύ- P. 113 δομεν. ἐφωτίσθημεν γάρ· τὸ δὲ ἔστιν ἐπιγινῶναι Pott. Θεόν, οὐκ οὐκ ἀτελής ὁ ἐγνωκὼς τὸ τέλειον· καὶ μὴ μὴ λάβησθε ὁμολογοῦντος ἐγνωκέναι τὸν Θεόν· ὡδὲ P. 41 πῶς γὰρ ἔδοξεν εἰπεῖν τῷ λόγῳ· ὁ δὲ ἐλεύθερος. Sylb. αὐτίκα γοῦν βαπτίζομένῳ τῷ κυρίῳ ἀπ’ οὐρανῶν ἐπήχησε φωνὴ μάρτυς ἡγαπημένον· “υἱὸς μου εἰ σὺ ἀγαπητὸς, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε” †). πνθώμεθα οὖν τῶν σοφῶν· σήμερον ἀναγεννηθεῖς ὁ Χριστὸς 25 ἤδη τέλειός ἐστιν ἢ ὅπερ ἀτοπώτατον ἔλλειπής; εἰ δὲ τοῦτο, προσμαθεῖν τι αὐτῷ δεῖ· ἀλλὰ προσμαθεῖν μὲν αὐτὸν εἶκος οὐδὲ ἐν Θεὸν ὄντα· οὐ γὰρ μείζων τις εἶη τοῦ λόγου, οὐδὲ μὴν διδάσκαλος τοῦ μόνου

*) Luc. 7, 28. **) Ioann. 1, 29. 36. ***) Cf. 1 Cor. 8, 1. †) Cf. Luc, 3, 22. Matth. 3, 17. Marc. 1, 11, — Psalm. 2, 17. Act. 3, 33. Hebr. 1, 5. 5, 5.

διδασκάλου. μή τι οὖν ὁμολογήσουσιν ἄκοντες τὸν λόγον τέλειον ἐκ τελείου φύντα τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν οἰκονομικὴν προδιατύπωσιν ἀναγεννηθῆναι τελέως; καὶ εἰ τέλειος ἦν, τί ἐβαπτίζετο ὁ τέλειος; ἔδει, φα-
5 σί, πληρῶσαι τὸ ἐπάγγελμα τὸ ἀνθρώπινον. παγκά-
λως. φημὶ γάρ· ἅμα τοίνυν τῷ βαπτίζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ Ἰωάννου γίνεται τέλειος; δῆλον ὅτι. οὐδὲν οὖν πρὸς αὐτοῦ προσέμαθεν; οὐ γάρ· τελειοῦται δὲ τῷ λουτρῷ μόνῳ καὶ τοῦ πνεύματος τῆ καθόδῳ ἁγιάζε-
10 ται. οὕτως ἔχει.

§. 26. Τὸ δὲ αὐτὸ συμβαίνει τοῦτο καὶ περὶ ἡμᾶς, ὧν γέγονεν ὑπογραφή ὁ κύριος· βαπτιζόμενοι φωτιζόμεθα, φωτιζόμενοι υἰοποιούμεθα, υἰοποιούμε-
15 νοι τελειούμεθα, τελειούμενοι ἀπαθανατιζόμεθα. «ἐγὼ», φησὶν, «εἶπα, θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες» *). καλεῖται δὲ πολλαχῶς τὸ ἔργον τοῦτο χά-
ρισμα καὶ φῶτισμα καὶ τέλειον καὶ λουτρόν· λουτρόν μὲν δι' οὗ τὰς ἁμαρτίας ἀπορροπτόμεθα, χάρισμα δὲ ὧ τὰ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐπιτίμια ἀνείται, φῶ-
20 τισμα δὲ δι' οὗ τὸ ἅγιον ἐκεῖνο φῶς τὸ σωτήριον ἐποπτεύεται, τουτέστιν δι' οὗ τὸ θεῖον ὀξυωποῦμεν, τέλειον δὲ τὸ ἄπροσδεῖς φαιμέν. τί γὰρ ἔτι λείπεται τῷ θεῶν ἐγνωκότι; καὶ γὰρ ἕτοπον ὡς ἀληθῶς χά-
ρισμα κεκλησθαι θεοῦ τὸ μὴ πεπληρωμένον· τέλειος
25 δὲ ὧν τέλεια χαριεῖται δῆπουθεν· ὡς δὲ ἅμα τῷ κε-
λεῦσαι αὐτὸν πάντα γίνεται, οὕτως ἔπεται τῷ χαρί-
σασθαι μόνον βουληθῆναι αὐτὸν πεπληρωθῆναι τὴν χάριν. τὸ γὰρ μέλλον τοῦ χρόνου τῆ δυνάμει τοῦ θελήματος προσλαμβάνεται. πρὸς δὲ καὶ ἡ τῶν κα-
30 κῶν ἀπαλλαγὴ σωτηρίας ἐστὶν ἀρχή.

§. 27. Μόνοι δὲ ἄρα οἱ πρῶτοι ἀρξάμενοι τῶν P. 114 ὁρων τῆς ζωῆς ἤδη τέλειοι, ζῶμεν δὲ ἤδη οἱ θα-Ροττ. νάτου κεχωρισμένοι. σωτηρία τοίνυν τὸ ἐπεσθαι Χριστῷ. «ὁ γὰρ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἐστὶν» **).

*) Psalm. 82, 6.

**) Ioann. 1, 4.

“ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν” φησὶν, “ὁ τῶν λόγων μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν” *). οὕτω τὸ π-
 5 στεῦσαι μόνον καὶ ἀναγεννηθῆναι τελείως ἐστὶν ἐν ζωῇ, οὐ γὰρ ποτε ἀσθενεῖ ὁ θεός. ὡς γὰρ τὸ θέλημα αὐτοῦ ἔργον ἐστὶ καὶ τοῦτο κόσμος ὀνομάζεται, οὕτως καὶ τὸ βούλημα αὐτοῦ ἀνθρώπων ἐστὶ σωτηρία, καὶ τοῦτο ἐκκλησία κέκληται. οἶδεν οὖν οὓς
 10 κέκληκεν, οὓς σέσωκεν, κέκληκεν δὲ ἅμα καὶ σέσωκεν. “αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς”, φησὶν ὁ ἀπόστολος, “θεοδίδακτοὶ ἐστε” **). οὐκ ἄρα θεμιτὸν ἡμῖν ἀτελὲς τὸ ὑπ’ αὐτοῦ διδασκόμενον νοεῖν, τὸ δὲ μάθημα αἰδίδιος σωτηρία αἰδίδιον σωτήρως, “ὧ ἡ χάρις εἰς τοὺς αἰῶνας,
 15 ἀμὴν” καὶ ὁ μόνον ἀναγεννηθεὶς ὡσπερ οὖν καὶ τοῦνομα ἔχει, φωτισθεὶς ἀπήλλακται μὲν παραχοῆμα τοῦ σκοτούς, ἀπέληφε δὲ αὐτόθεν τὸ φῶς.

§. 28. “Ὡσπερ οὖν οἱ τὸν ὕπνον ἀποσεισάμενοι εὐθέως ἔνδοθεν ἐρηγήρασιν, μᾶλλον δὲ καθάπερ οἱ
 20 τὸ ὑπόχυμα τῶν ὀφθαλμῶν κατάγειν πειρώμενοι, οὐ τὸ φῶς αὐτοῖς ἔξωθεν χορηγοῦσιν, ὃ οὐκ ἔχουσιν, τὸ δὲ ἐμπόδιον ταῖς ὕψει καταβιβάζοντες ἐλευθέραν ἀπολείπουσι τὴν κόρην, οὕτως καὶ οἱ βαπτιζόμενοι τὰς ἐπισκοτοίσας ἁμαρτίας τῷ θεῷ πνεύματι ἀχλύ-
 25 σος δίκην ἀποτριψάμενοι ἐλευθέρον καὶ ἀνεμπόδιστον καὶ φωτεινὸν ὄμμα τοῦ πνεύματος ἴσχομεν, ὧ δὴ μόνω τὸ θεῖον ἐποπτεύομεν, οὐρανόθεν ἐπεισρέοντος ἡμῖν τοῦ ἁγίου πνεύματος· κράμα τοῦτο ἀγῆς αἰδίδιον τὸ αἰδίδιον φῶς ἰδεῖν δυναμένοις· ἐπεὶ τὸ ὅμοιον
 30 τῷ ὁμοίῳ φίλον, φίλον δὲ τὸ ἅγιον τῷ ἕξ οὗ τὸ ἅγιον, ὃ δὴ κυρίως κέκληται φῶς· “ἦτε γὰρ ποτε σκοτός, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ” ***). ἐντεῦθεν τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἠγοῦμαι κεκλήσθαι φῶτα. ἀλλ’ P. 115 οὐδέπω, φασὶν, ἀπέληφε τὴν τελείαν δωρεάν, Pott.

*) Ioann. 5, 24. **) 1 Thess. 4, 9. ***) Ephes. 5, 8.

σύμφημι καὶ γὰρ, πλὴν ἐν φωτὶ ἔστι καὶ τὸ σκότος αὐ-
 τὸν οὐ καταλαμβάνει*)· φωτὸς δὲ ἀνὰ μέσον καὶ τοῦ
 σκότους οὐδὲ ἐν· ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει τῶν πιστευόν-
 των ἀπόκειται τὸ τέλος· τὸ δὲ οὐκ ἄλλου τινός ἐστι
 5 μεταλαβεῖν, ἀλλ' ἢ τῆς προωμολογημένης ἐπαγγελίας
 τυχεῖν. μὴ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἅμα ἄμφω
 συνίστασθαι φαιμεν, τὴν τε πρὸς τὸ πέρας ἀφίξιν
 καὶ τῆς ἀφίξεως τὴν πρόληψιν· οὐ γὰρ ἔστι ταῦτὸν
 αἰῶν καὶ χρόνος, οὐδὲ μὴν ὄρμη καὶ τέλος, οὐκ ἔστι
 10 περὶ ἐν δὲ ἄμφω καὶ περὶ ἄμφω ὃ εἰς καταγίνεται.
 ἔστι γοῦν, ὡς εἰπεῖν, ὄρμη μὲν ἢ πίστις ἐν χρόνῳ
 γεννωμένη, τέλος δὲ τὸ τυχεῖν τῆς ἐπαγγελίας εἰς
 αἰῶνας βεβαιούμενον. αὐτὸς δὲ ὁ κύριος σαφέστατα
 τῆς σωτηρίας τὴν ἰσότητα ἀπεκάλυψεν εἰπών· τοῦ-
 15 το γὰρ ἔστι τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου, ἵνα πᾶς ὁ
 θεωρῶν τὸν υἱὸν καὶ πιστεύων ἐπ' αὐτὸν ἔχη ζωὴν
 αἰώνιον, καὶ ἀναστήσῃ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ**).

§. 29. Καθόσον μὲν οὖν δυνατόν ἐν τῷδε τῷ
 κόσμῳ, ὃν ἐσχάτην ἡμέραν ἤρῳξατο, εἰς τότε τηρού-
 20 μενον ὅτε παύσῃται, τελείους ἡμᾶς γενέσθαι πιστεύο-
 μεν. πίστις γὰρ μαθήσεως τελειότης· διὰ τοῦτο φη-
 σιν, „ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνι-
 ον”***). εἰ τοίνυν οἱ πιστεύσαντες ἔχομεν τὴν ζωὴν,
 τί περαιτέρω τοῦ κεκτῆσθαι ζωὴν αἰώνιον ὑπολείπε-
 25 ται; οὐδὲν δὲ ἐνδεῖ τῇ πίστει τελεία οὔση ἔξ αὐτῆς
 P. 42 καὶ πεπληρωμένη. εἰ δὲ ἐνδεῖ τι αὐτῇ, οὐκ ἔστιν
 Sylb. ὀλοτελής, οὐδὲ πίστις ἔστι σκάζουσα περὶ τι, οὐδὲ
 μετὰ τὴν ἐνθὲνδε ἀποδημίαν ἀναμένει τοὺς πεπιστευ-
 30 δὲ τὸ πιστεῦσαι ἤδη προειληφότες, ἐσόμενον μετὰ
 τὴν ἀνάστασιν ἀπολαμβάνομεν γενόμενον, ὅπως τ'
 ἂν ἐκεῖνο πληρωθῇ τὸ λεχθέν· „γενηθήτω κατὰ τὴν
 πίστιν σου”†). οὐ δὲ ἢ πίστις, ἐνταῦθα ἢ ἐπαγγε-

*) Cf. Ioann. 1, 5.
 3, 36. †) Matth. 9, 29.

**) Ibid. 6, 40.

***) Ibid.

λία, τελείωσις δὲ ἐπαγγελίας ἢ ἀνάπανσις. ὥστε P. 116
 ἢ μὲν γνῶσις ἐν τῷ φωτισματι, τὸ δὲ πέρας τῆς Ρου.
 γνώσεως ἢ ἀνάπανσις, ὃ δὲ ἔσχατον νοεῖται ὀρεκτόν.
 καθάπερ οὖν τῇ πείρᾳ ἢ ἀπειρία καταλύεται καὶ τῷ
 5 πόρῳ ἢ ἀπορία, οὕτως ἀνάγκη τῷ φωτισμῷ ἐξαφα-
 νίζεσθαι τὸ σκότος· ἢ ἄγνοια δὲ τὸ σκότος, καθ' ἣν
 περιπίπτομεν τοῖς ἁμαρτήμασι, ἀμβλυποῦντες πε-
 ρὶ τὴν ἀλήθειαν. φωτισμὸς ἄρα ἢ γνῶσις ἐστὶν ὁ
 ἐξαφανίζων τὴν ἄγνοιαν καὶ τὸ διορατικὸν ἐντιθεῖς.
 10 ἀλλὰ καὶ ἢ τῶν χειρόνων ἀποβολὴ τῶν κρειττόνων
 ἐστὶν ἀποκαλύψις. ἃ γὰρ ἢ ἄγνοια συνέδησε κακῶς,
 ταῦτα διὰ τῆς ἐπιγνώσεως ἀναλύεται καλῶς. τὰ δὲ
 δεσμὰ ταῦτα, ἢ τάχος, ἀνίεται πίστει μὲν ἀνθρω-
 πίνῃ, θεϊκῇ δὲ τῇ χάριτι, ἀφιεμένων τῶν πλημμε-
 15 λημάτων ἐν Παιωνίῳ φαρμάκῳ λογικῷ βαπτίσματι.

§. 30. Πάντα μὲν οὖν ἀπολουόμεθα τὰ ἁμαρ-
 τήματα, οὐκέτι δὲ ἔσμεν παρὰ πόδας κακοί. μία χά-
 ρις αὕτη τοῦ φωτισματος τὸ μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι τῆ
 πρὶν ἢ λούεσθαι τὸν τρόπον. ὅτι δὲ ἢ γνῶσις συν-
 20 νατελλεῖ τῷ φωτισματι περιαστράπτουσα τὸν νοῦν
 καὶ εὐθέως ἀκούομεν μαθηταὶ οἱ ἁμαθεῖς· πότερόν
 ποτε τῆς μαθήσεως ἐκείνης προσγενομένης; οὐ γὰρ
 ἂν ἔχοις εἰπεῖν τὸν χρόνον· ἢ μὲν γὰρ κατήχησις εἰς
 πίστιν περιάγει, πίστις δὲ ἅμα βαπτίσματι ἁγίῳ
 25 παιδεύεται πνεύματι· ἐπεὶ ὅτι γε μία καθολικὴ τῆς
 ἀνθρωπότητος σωτηρία ἢ πίστις, ἰσότης δὲ καὶ κοι-
 νωνία τοῦ δικαίου καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ, ἢ αὕτη
 πρὸς πάντας, ὁ ἀπόστολος σαφέστατα ἐξηγήσατο,
 ὡδέ πως εἰπὼν· «πρὸ τοῦ δὲ ἔλθεῖν τὴν πίστιν ὑπὸ
 30 νόμον ἐφρούρουμεθα συγκλειόμενοι εἰς τὴν μέλλουσαν
 πίστιν ἀποκαλυφθῆναι, ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς
 ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστὸν; ἵνα ἐκ πίστεως δικαιο-
 θῶμεν. ἔλθούσης δὲ τῆς πίστεως οὐκέτι ὑπὸ παι-
 δαγωγὸν ἔσμεν”*)».

*) Galat. 3, 23—26.

§. 31. Οὐκ ἀκούετε ὅτι ὑπ' ἐκεῖνον τὸν νόμον οὐκέτι ἔσμεν, ὃς ἦν μετὰ φόβου, ὑπὸ δὲ τὸν λόγον τῆς προαιρέσεως τὸν παιδαγωγόν; εἶτα μὲν τοι ἐπήγαγε τὴν ἀπάσης ἐκτὸς προσωποληψίας φωνήν. πάντες γὰρ υἱοὶ ἔστε διὰ πίστεως Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὔτε Ἑλλην, οὐκ ἐν δοῦλος οὔτε ἐλεύθερος, οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἔστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*^{*)}. οὐκ ἄρα 10οὶ μὲν γνώστικοι, οἱ δὲ ψυχικοὶ ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ, ἀλλ' οἱ πάντες ἀποθέμενοι τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, ἴσοι καὶ πνευματικοὶ παρὰ τῷ κυρίῳ. καὶ ἀλαχόθι πάλιν γράφει, «καὶ γὰρ ἐνὶ πνεύματι ἡμεῖς P. 117 πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι Pott. 15εἴτε Ἕλληνες εἴτε δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι· καὶ πάντες ἐνὶ πόματι ἐπίομεν» **).

§. 32. Οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τοῖς αὐτῶν ἐκείνων συγχρόσασθαι ῥήμασιν, οἱ διωλισμὸν μὲν τοῦ πνεύματος τὴν μνήμην τῶν κρείττωνων εἶναι φασιν, διωλισμὸν δὲ νοοῦσι τὸν ἀπὸ τῆς ὑπομνήσεως τῶν ἀμεινόνων τῶν χειρόνων χωρισμὸν· ἐπεταὶ δὲ ἐξ ἀνάγκης τῷ ὑπομνησθέντι τῶν βελτιόνων ἢ μετάνοια ἢ ἐπιτοῖς ἤττοσιν· αὐτὸ γοῦν τὸ πνεῦμα ὁμολογοῦσι μετανοῆσαν ἀναδραμεῖν· τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον καὶ 25ἡμεῖς ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις μετανοηκότες, ἀποταξάμενοι τοῖς ἐλαττώμασιν αὐτῶν, διωλιζόμενοι βαπτισματι, πρὸς τὸ αἰδίου ἀνατρέχομεν φῶς οἱ παῖδες πρὸς τὸν πατέρα. «ἀγαλλιασάμενος γοῦν ἐν τῷ πνεύματι ὁ Ἰησοῦς, ἐξομολογοῦμαι σοι πάτερ, φη- 30σὶν, ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις» ***). νηπίους ἡμᾶς ὁ παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος ἀποκαλῶν τοὺς τῶν ἐν κόσμῳ σοφῶν ἐπι-

*) Gal. 3, 26—29.

**) 1 Cor. 12, 13.

***) Luc.

τηδειοτέρους εἰς σωτηρίαν, οἱ σοφοὺς σφᾶς ἡγούμενοι τετύφονται. καὶ ἐπιβόῳται ἀγαλλιώμενος καὶ ὑπερευφραινόμενος, οἷονεὶ συντραυλίζων τοῖς νηπίοις· „ναὶ ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου”^{*)}).
 5 διὰ τοῦτο τὰ κεκρυμμένα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν τοῦ νῦν αἰῶνος ἀπεκαλύφθη τοῖς νηπίοις. ἄρα εἰκότως οἱ παῖδες τοῦ Θεοῦ οἱ τὸν μὲν παλαιὸν ἀποθέμενοι ἄνθρωπον καὶ τῆς κακίας ἐκδυσάμενοι τὸν χιτῶνα ἐπενδυσάμενοι δὲ τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ Χρι-
 10 στοῦ^{**)}, ἵνα καινὸς γενόμενος λαὸς ἅγιος ἀναγεννηθέντες ἀμίαντον φυλάξωμεν τὸν ἄνθρωπον. καὶ νήπιος μὲν ὡς βρέφος τοῦ Θεοῦ κεκαθαρμένος πορνείας καὶ πονηρίας.

§. 33. Σαφέστατα γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος
 15 ἀπήλλαξεν ἡμᾶς τῆς ζητήσεως ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ ὡδὲ πως γράφων· „ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε. ταῖς δε φρεσίν τέλειοι γίνεσθε”^{***)}). τὸ δὲ „ὅτε ἤμην νήπιος, ἐφρόνουν ὡς νήπιος, ἐλάλουν ὡς νήπιος”^{†)}.
 20 τὴν κατὰ νόμον ἀγωγὴν αἰνίττεται, καθ’ ἣν οὐχ ὡς ἄπλοῦς ἤδη, ἀλλ’ ὡς ἔτι ἄφρων νήπια μὲν φρονῶν ἐδίωκε, νήπια δὲ λαλῶν ἐβλασφήμει τὸν λόγον. — P. 118
 δύο γὰρ σημαίνει τὸ νήπιον. „ἐπειδὴ γέγονα, φησὶν, Ρου. ἀνήρ”, πάλιν ὁ Παῦλος λέγει, „κατήργηκα τὰ τοῦ
 25 νηπίου”^{††)}). οὐχ ἡλικίας μέγεθος ἀτελές, ἀλλ’ οὐδὲ μὴν χρόνον μέτρον ὠρισμένον, ἀλλ’ οὐδὲ ἀνδρικῶν καὶ ἐντελειστέρων μαθημάτων διδασκᾶς ἄλλας
 P. 43 ἀπορρήτους αἰνίττεται, τὴν νηπιότητα ὑπερόριον Syb. ἀποστέλλων ὁ καταγγέλλειν αὐτὴν ὁμολογῶν ἀπό-
 30 στολος· ἀλλὰ νηπίους μὲν τοὺς ἐν νόμῳ λέγει, οἱ τῷ φόβῳ, καθάπερ οἱ παῖδες τοῖς μορμολυκείοις, ἐκταράττονται, ἄνδρας δὲ τοὺς λόγῳ πειθηνίους καὶ αὐτεξουσίους κέκληκεν· οἱ πεπιστεύκαμεν ἔκουσίῳ προ-

*) Luc. 10, 21. **) Cf. Ephes. 4, 22. Iud. 23. 2 Cor. 5, 4. 1 Cor. 15, 53. Ephes. 4, 24. ***) 1 Cor. 14, 20. †) Ibid. 13, 11. ††) Ibidem.

αιρέσει σωζόμενοι, ἐμφρόνως οὐκ ἀφρόνως δεδιττόμενοι τῷ φόβῳ. αὐτὸς περὶ τούτου μαρτυρήσει ὁ ἀπόστολος τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὴν προτέραν διαθήκην κληρονόμους λέγων, κατ' ἐπαγγελίαν δὲ ἡμῶς.

5 «λέγω δὲ», φησὶν, «ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νῆπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου κύριος πάντων ὢν, ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶ καὶ οἰκονόμους ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρὸς. οὕτως καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἤμεν νῆπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἤμεν δε-

10 δουλωμένοι, ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἔξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γεννώμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἔξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν»*) δι' αὐτοῦ.

15 §. 34. Ὅρα πῶς ὠμολόγησεν εἶναί νηπίους τοὺς ὑπὸ φόβον καὶ ἁμαρτίας· τοὺς δὲ ὑπὸ τὴν πίστιν υἱοὺς καλῶν, ἀπήνδρωσεν, ὡς πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν ἐν τῷ νόμῳ νηπίων. «οὐκέτι γὰρ», φησὶ, «δοῦλος εἶ, ἀλλὰ υἱὸς, εἰ δὲ υἱὸς, καὶ κληρονόμος διὰ θε-

20 οῦ»**). τί οὖν ἐνδεῖ τῷ υἱῷ μετὰ τὴν κληρονομίαν; χάριεν τοίνυν οὕτως ἐξηγήσασθαι τὸ, «ὅτε ἤμην νῆπιος», τουτέστιν, ὅτε ἤμην Ἰουδαῖος — Ἐβραῖος γὰρ ἀνωθεν ἦν — ὡς νῆπιος ἐφρόνου, ἐπειδὴ εἶπομην τῷ νόμῳ· «ἐπεὶ δὲ γέγονα ἀνήρ, οὐκέτι τὰ τοῦ

25 νηπίου», τουτέστι τὰ τοῦ νόμου, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἀνδρὸς «φρονῶ», τουτέστιν τὰ τοῦ Χριστοῦ, ὃν μόνον ἄνδρα ἢ γραφῆ, καθὼς προειρήκαμεν, καλεῖ «κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου»***). ἡ δὲ ἐν Χριστῷ νηπιότης τελειώσις ἐστίν, ὡς πρὸς τὸν νόμον ἐνταῦ-

30 θα γενομένοις τῇ νηπιότητι ἡμῶν συνηγορητέον. ἔτι καὶ τὸ πρὸς τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον ἐπεξηγητέον· «γάλα ὑμῶς ἐπότισα», ὡς νηπίους ἐν Χριστῷ, «οὐ βρῶμα· οὐπω γὰρ ἐδύνασθε, ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύ-

*) Galat. 4, 1 — 5.

**) Ibid. v. 7.

***) 1 Cor.

νασθε” *). οὐ μοι γὰρ δοκεῖ Ἰουδαϊκῶς ἐκδέχεσθαι
 δεῖν τὸ ρητόν· ἀντιπαραθήσω γὰρ κἀκείνην τὴν γρα-
 φήν· «εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, P. 119
 τὴν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι”**). Pott.

5 §. 35. Ἀνακύπτει τοίνυν ἀπορία μεγίστη κα-
 τὰ τὴν τῶν γραφῶν τῶνδε συμβολὴν νοοῦσιν. εἰ γὰρ
 ἀρχὴ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἢ διὰ τοῦ γάλακτος
 νηπιότης ἐστίν, ἐξεντελίζεται δὲ αὕτη ὡς παιδαριώ-
 δης καὶ ἀτελής· πῶς ἢ τοῦ τελείου καὶ γνωστικοῦ
 10 μετὰ τὴν βρωσὴν ἀνάπαισις αὐτῆς νηπιῶ τετίμηται
 γάλακτι; μήτι οὖν τὸ ὡς παραβολῆς ὃν δηλωτικὸν
 τοιοῦτόν τι ἐμφαίνει, καὶ δὴ ἀναγνωστέον ὡδέ πως
 τὸ ρητόν· «γάλα ὑμᾶς ἐπότισα ἐν Χριστῶ”· καὶ
 15 κατὰ τὴν διαστολὴν τῆς ἀναγνώσεως τοιαύτην ἀπο-
 δεξώμεθα διάνοιαν· κατήχησα ὑμᾶς ἐν Χριστῶ ἀπλή
 καὶ ἀληθεῖ καὶ αὐτοφυεῖ τροφῇ τῇ πνευματικῇ· τοι-
 αύτη γὰρ ἢ τοῦ γάλακτος ζωοτρόφος οὐσία, φιλο-
 στόργοις πηγάζουσα μαστοῖς, ὡς νοεῖσθαι τὸ πᾶν τῆ-
 20 δε· ὡσπερ τῷ γάλακτι αἱ τιθεῖται τοὺς παῖδας τοὺς
 νεογνοὺς ἐκτρέφουσιν, καὶ γὰρ οὕτω τοῦ Χριστοῦ
 τῷ γάλακτι, λόγῳ, πνευματικὴν ὑμῖν ἐνοστάζων τρο-
 φήν.

§. 36. Οὔτω γοῦν τελεία τροφή τὸ γάλα ἐστὶ
 25 τὸ τελειον καὶ εἰς τέλος ἄγει τὸ ἀκατάπαυστον. διὸ
 κἂν τῇ ἀναπαύσει τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐπήγγελται γάλα
 καὶ μέλι. εἰκότως γάλα αὐτῆς ὑπισχνεῖται τοῖς δι-
 καιοῖς ὁ κύριος, ἵνα δὴ σαφῶς ὁ λόγος ἄμφω δειχθῇ,
 ἄλφα καὶ ὠμέγα, ἀρχὴ καὶ τέλος***), ὁ λόγος ἀλλη-
 30 γοροῦμενος γάλα. τοιοῦτόν τι καὶ Ὅμηρος ἄκων μαν-
 τεύεται τοὺς δικαίους τῶν ἀνθρώπων γαλακτοφάγους †)
 καλῶν. ἔξεστι δὲ καὶ οὕτως ἐκλαμβάνειν τὴν γρα-
 φήν· «καὶ γὰρ δὲ, ἀδελφοί, οὐκ ἐδυνήθην λαλῆσαι

*) 1 Cor. 3, 2.
 1, 8. 21, 6. 22, 13.

**) Exod. 3, 8. 17.

***) Apocalyps.

†) Hom. Iliad. v. 6.

ὑμῖν ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκεῖς, ὡς νη-
 πίοις ἐν Χριστῷ^{*)}), ὡς δύνασθαι σαρκικούς νοεῖ-
 σθαι τοὺς νεωστὶ κατηχομένους καὶ νηπίους ἔτι ἐν
 Χριστῷ. πνευματικούς μὲν γὰρ τοὺς πεπιστευκότας
 5 ἤδη τῷ ἁγίῳ πνεύματι προσεῖπεν, σαρκικούς δὲ τοὺς
 νεοκατηχίτους καὶ μηδέπω κεκαθαρομένους, οὓς «ἔτι
 σαρκικούς^{**)}» εἰκότως λέγει ἐπίσης τοῖς ἔθνηκοῖς τὰ
 σαρκὸς ἔτι φρονοῦντας. «ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος
 καὶ ἔρις, οὐκ ἔστι σαρκικοί ἐστε καὶ κατὰ ἄνθρωπον πε-
 10 ριπατεῖτε^{***)}); διὸ καὶ «γάλα ὑμᾶς ἐπότισα^{†)}», φη-
 σὶν, τὴν γινώσκιν ὑμῖν ἐνέχεα λέγων τὴν ἐκ κατηχί-
 σεως ἀνατρέφουσαν εἰς ζωὴν αἰδίου. ἀλλὰ καὶ τὸ
 «ἐπότισα^{††)}» ῥῆμα τελείας μεταλήψεως σύμβολόν ἐστι.
 πίνειν μὲν γὰρ οἱ τέλειοι λέγονται, θηλάζειν δὲ οἱ
 15 νηπίοι. «τὸ αἶμά μου γὰρ^{†††)}», φησὶν ὁ κύριος, «ἀλη- P. 120
 θής ἐστι πόσις^{†††)}». μὴ τι οὖν γάλα εἰπὼν ἐπό- Pott.
 τισα τὴν ἐν λόγῳ γάλακτι τελείαν εὐφροσύνην, τὴν
 γινώσκιν τῆς ἀληθείας, ἠνίκατο; τὸ δ' ἐπαγόμενον
 ἐξῆς, «οὐ βρώμα, οὐπω γὰρ ἐδύνασθε^{†††)}», τὴν ἐν τῷ
 20 μέλλοντι αἰῶνι ἐναργῆ ἀποκάλυψιν βρώματος δίκην
 πρόσωπον πρὸς πρόσωπον αἰνίττεσθαι δύναται, «βλέ-
 πομεν γὰρ ὡς δι' ἐσόπτρου νῦν^{†††)}», ὁ αὐτὸς ἀπόστο-
 λος λέγει, «τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον^{†††)}».
 διὸ κακεῖνο ἐπήγαγεν. «ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε,
 25 ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε^{†††)}», τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦντες,
 ἐπιθυμοῦντες, ἐρωῶντες, ζηλοῦντες, μνησιῶντες, φθο-
 νοῦντες. «οὐ γὰρ ἔτι ἐν σαρκὶ ἐσμεν^{†††)}», ὡς ὑπειλή-
 φασί τινες, σὺν αὐτῇ γὰρ τὸ πρόσωπον ἰσαγγελον
 ἔχοντες πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὴν ἐπαγγελίαν
 30 ὁψόμεθα.

§. 37. Πῶς δὲ, εἰ ἐκείνη ὄντως ἐστὶν ἡ ἐπαγ-
 γελία μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν, ἣν ὀφθαλμοὺς
 οὐκ οἶδεν οὐδὲ ἐπὶ νοῦν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη^{†††)}),

^{*)} 1 Cor. 3, 1.   ^{**)} Ibidem.   ^{***)} Ibidem. v. 3.
^{†)} Ibid. v. 2.   ^{††)} Ioann. 6, 55.   ^{†††)} 1 Cor. 13, 12.
^{*)} Rom. 8, 9.   ^{**)} 1 Cor. 2, 9.

εἰδέναι φασὶν οὐ πνεύματι ἐννενοηκότες, ἀλλὰ ἐκ μα-
 P. 44 θήσεως παρειληφότες, ὃ οὐκ οὐκ ἤκουσέ ποτε ἢ
 Syb. μόνον ἐκεῖνο „τὸ ἐν τρίτῳ ἄρπασθὲν οὐρανῶ”*)
 ἀλλὰ καὶ κεῖνο ἐχεμυθεῖν ἐκελεύετο τότε; εἰ δὲ ἀνθρω-
 5 πίνη σοφία ἐστίν, ὅπερ ὑπολείπεται νοεῖν, ἢ μεγα-
 λαυχία τῆς γνώσεως, ἄκουε τὸν νόμον τῆς γραφῆς·
 „μὴ καυχᾶσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ μὴ
 καυχᾶσθω ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχυρίᾳ αὐτοῦ, ὃ δὲ καυχώ-
 10 δακτοὶ καὶ τῷ Χριστοῦ ὀνόματι καυχώμενοι. πῶς
 οὖν οὐ ταύτῃ νοεῖν τὸν ἀπόστολον ὑποληπτέον τὸ
 γάλα τῶν νηπίων; εἶγε ποιμένες ἐσμὲν οἱ τῶν ἐκκλη-
 σιῶν προηγούμενοι κατ’ εἰκόνα τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένος,
 τὰ δὲ πρόβατα ἡμεῖς· μὴ οὐκ καὶ γάλα τῆς ποιμνῆς
 15 τὸν κύριον λέγοντα, τὴν ἀκολουθίαν φυλάττειν ἀλ-
 ληγοροῦντα; καὶ δὴ τὸ ῥητὸν αὐθις τῇ διανοίᾳ ἐφαρ-
 μοστέον· „γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρωμα· οὐπω
 γὰρ ἐδύνασθε”. οὐκ ἄλλο τι παρὰ τὸ γάλα τὸ βρω-
 μα ὑπολαμβάνοντος, ταῦτόν δὲ τῇ οὐσίᾳ· ὡσαύτως
 20 γὰρ καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτὸς ἢ ἀνεῖμένος καὶ ἥπιος ὡς
 γάλα, ἢ πεπηγὸς καὶ συνεστραμμένος ὡς βρωμα.

§. 38. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆδε ἐκλαμβάνουσιν
 ἡμῖν γάλα νοεῖσθαι τὸ κήρυγμα δύναται τὸ ἐπιπλεῖ-
 στον κεχυμένον, βρωμα δὲ ἢ πίστις εἰς θεμέλιον ἐκ
 25 κατηχῆσεως συνεστραμμένη, ἢ δὴ στερεμνωτέρα τῆς
 ἀκοῆς ὑπάρχουσα, βρωματὶ ἀπεικάζεται, ἐν αὐτῇ σω-
 ματοποιουμένη τῇ ψυχῇ τὴν τοιάνδε τροφήν. ἀλ- P. 421
 λαχόθι δὲ καὶ ὁ κύριος ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐ- Pott.
 αγγελίῳ ἐτέρως ἐξήνεγκεν διὰ συμβόλων· „φάγετέ
 30 μου τὰς σάρκας”, εἰπὼν, „καὶ πίετε μου τὸ αἷ-
 μα”***). ἑναργὲς τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπαγγελίας τὸ
 πότιμον ἀλληγορῶν, δι’ ὧν ἢ ἐκκλησία, καθάπερ
 ἄνθρωπος, ἐκ πολλῶν συνεστηκυῖα μελῶν ἄρδεται τε

*) 2 Cor. 12, 2—4.

**) Jerem. 9, 23. 1 Cor. 1, 31.

2 Cor. 10, 17.

***) Ioann. 6, 53. 54.

καὶ αὐξεται, συγκροτεῖται τε καὶ συμπήγνυται ἐξ ἀφοῦν, σώματος μὲν τῆς πίστεως, ψυχῆς δὲ τῆς ἐλπίδος. ὡπερ καὶ ὁ κύριος ἐκ σαρκὸς καὶ αἵματος. τῷ γὰρ ὄντι αἷμα τῆς πίστεως ἢ ἐλπίς, ἐφ' ἧς συνέχεται, καθάπερ ὑπὸ ψυχῆς, ἢ πίστις. διαπνευσάσης δὲ τῆς ἐλπίδος δίκην ἐκρύνεντος αἵματος τὸ ζωτικὸν τῆς πίστεως ὑπεκλύεται.

§. 39. Εἰ δὲ ἄρα προσφιλονεικεῖν ἐθέλοιέν τινες τὰ πρῶτα μαθήματα τὸ γάλα μνηνεῖν λέγοντες, 10 ὡσανεὶ πρῶτας τροφὰς, τὸ δὲ βρωῖμα τὰς πνευματικὰς ἐπιγνώσεις, σφᾶς αὐτοὺς ἀνάγοντες εἰς γνῶσιν, ἴστωσαν ὡς ἄρα στερεὰν τροφήν τὸ βρωῖμα λέγοντες καὶ σάρκα καὶ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, ὑποφέρονται τῇ σφῶν αὐτῶν μεγαλαύχῳ σοφίᾳ ἐπὶ τὴν ἀπλότητα τὴν 15 ἀάληθῆ· πρωτόγονον γὰρ τὸ αἷμα εὐρίσκεται ἐν ἀνθρώπῳ, ὃ δὴ τινες οὐσίαν εἶπεῖν ψυχῆς τε τολμήκασι. τοῦτο δὲ τὸ αἷμα φυσικῆ τροπέμενον πέψει, κνησάσης τῆς μητρὸς, φιλοστοργία συμπαθεῖ, ἐξανθεῖ καὶ γηράσκει πρὸς τὸ ἄφοβον τοῦ παιδίου· καὶ 20 ἔστι μὲν τῆς σαρκὸς ὑγρότερον τὸ αἷμα, οἷον ὑγρά τις οὐσα σὰρξ, τοῦ δὲ αἵματος νοστιμιώτερον τὸ γάλα καὶ λεπτομερέστερον. εἴτε γὰρ τὸ ἐπιχορηγούμενον αἷμα τῆ ἐμβρύῳ καὶ διὰ μητρῶου πρότερόν ἐστι πεμπόμενον ὀμφαλοῦ, εἴτε αὖ τὸ καταμήνιον αὐτό, 25 ἀποκλεισθὲν τῆς οἰκείας φορᾶς, κατὰ φυσικὴν ἀνάχυσιν χωρεῖν κελεύεται πρὸς τοῦ παντρόφου καὶ γενεσιουργοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς φλεγμαινοντας ἤδη μαστοὺς καὶ ὑπὸ πνεύματος ἀλλοιούμενον θερμοῦ, ποθεινῆ σκευάζεται τῷ νηπίῳ τροφῇ, αἷμα τὸ μεταβάλλον 30 ἔστι. μάλιστα γὰρ πάντων μελῶν, μαστοὶ συμπαθεῖς μήτρα. ἐπὶ οὖν κατὰ τοὺς τόκους ἀποκοπὴν λάβη τὸ ἀγγεῖον, δι' οὗ πρὸς τὸ ἔμβρον τὸ αἷμα ἐφέρετο, μύσις μὲν γίνεται τοῦ πόρου, τὴν δὲ ὄρμην ἐπὶ P. 122 τοὺς μαστοὺς τὸ αἷμα λαμβάνει, καὶ πολλῆς τῆς ποτῆς 35 ἐπιφορᾶς γενομένης διατείνονται καὶ μεταβάλλει τὸ αἷμα εἰς γάλα, ἀναλόγως τῇ ἐπὶ τῆς ἐλκώσεως εἰς πύον

τοῦ αἵματος μεταβολῇ, εἴτε αὖ ἀπὸ τῶν ἐν μαστοῖς παρακειμένων φλεβῶν ἀναστομουμένων κατὰ τὰς διατάσεις τῆς κνήσεως, τὸ αἷμα μεταχεῖται εἰς τὰς φυσικὰς τῶν μαστῶν σήραγγας· τούτῳ δὲ ἀνακιονά-
 5 μενον τὸ ἀπὸ τῶν γειτνιουσῶν καταπεμπόμενον ἀρτηριῶν πνεῦμα, μενούσης ἔτι τῆς ὑποκειμένης ἀκεραίου τοῦ αἵματος οὐσίας, ἐκκυμαινόμενον λευκαίνεται καὶ τῇ τοιαύτῃ ἀνακοπῇ κατ' ἕξαφρισμὸν μεταβάλλεται, παραπλήσιόν τι πεπονθὸς τῇ θαλάττῃ, ἣν δὴ κατὰ
 10 τὰς ἐμβολὰς τῶν πνευμάτων οἱ ποιηταὶ φασιν ἀποπτύειν ἀλὸς ἄχνην· πλὴν ἀλλὰ αἷμα ἔχει τὴν οὐσίαν.

§. 40. Τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ οἱ ποταμοὶ ῥόθῳ φερόμενοι τῇ ἐμπεριλήψει τοῦ περιεχυμένου ἕρους ξαινόμενοι, ἀφρὸν μορμύρουσι, καὶ τὸ ἐνστόμιον
 15 ἡμῶν ὑγρὸν τῷ πνεύματι ἐκλευκαίνεται. τίς οὖν ἢ ἀποκλήρωσις μὴ οὐχὶ καὶ τὸ αἷμα ἐπὶ τὸ φωτεινότετον καὶ λευκότετον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τρέπεσθαι ὁμολογεῖν; πάσχει δὲ τὴν μεταβολὴν κατὰ ποιότητα, οὐ κατ' οὐσίαν. ἀμέλει γοῦν οὐ τροφιμώτερον ἄλλο
 20 τι, οὐδὲ μὴν γλυκύτερον, ἀλλ' οὐδὲ λευκότερον εὔροις ἂν γάλακτος. πάντῃ δὲ ἔοικε τοῦτο τῇ πνευματικῇ τροφῇ, γλυκεῖα μὲν διὰ τὴν χάριν ὑπάρχουσα, τροφίμος δὲ ὡς ζωὴ, λευκὴ δὲ ὡς ἡμέρα Χριστοῦ, καὶ τὸ αἷμα τοῦ λόγου πεφανέρωται ὡς γάλα.

§. 41. Ταύτῃ τοίνυν περὶ τὴν ἀποκύνῃσιν οἰκονομούμενον τῷ βρέφει τὸ γάλα χορηγεῖται, καὶ οἱ μαστοὶ οἱ τέως τὸν ἄνδρα περιβλεπόμενοι ὄρθοι, ἤδη κατανεύουσι πρὸς τὸ παιδίον, τὴν ὑπὸ τῆς φύσεως πεπονημένην εὐληπτον παρέχειν διδασκόμενοι
 30 τροφήν εἰς ἀνατροφὴν σωτηρίας· οὐ γὰρ ὡς αἱ πηγαι πλήρεις εἰσὶν οἱ μαστοὶ ἐπεισρέοντος ἐτοίμου γά-
 P. 45 λακτος, ἀλλὰ μεταβάλλοντες τὴν τροφήν ἐν εὐ-
 Sylb. τοῖς ἐργάζονται γάλα καὶ διαπνέουσιν, ἢ τροφή δὲ ἢ κατάλληλος αὕτη καὶ πρόσφορος νεοπαγεῖ καὶ
 35 ζῆνοφρεῖ παιδίῳ πρὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ τροφέως καὶ πατρὸς τῶν γεννωμένων καὶ ἀγαγεννωμένων πονουμένην·

οἷον τὸ μάννα οὐρανόθεν ἀπερρέετο τοῖς παλαιοῖς P. 123
 Ἑβραίοις, ἢ τῶν ἀγγέλων ἐπουράνιος τροφή. ἀμέ- Pott.
 λει καὶ νῦν αἱ τιτθαὶ τὸ πρωτόχυτον τοῦ γάλακτος
 πόμα ὁμωνύμως ἐκείνη τῇ τροφῇ μάννα κεκλήκασι·
 5 ἀλλ' αἱ μὲν γυναῖκες αἱ κύουσαι μητέρες γενόμεναι
 πηγάζουσι γάλα, ὁ δὲ κύριος ὁ Χριστὸς ὁ τῆς παρ-
 θένου καρπὸς οὐκ ἐμακάρισε τοὺς γυναικείους μα-
 στοὺς οὐδὲ ἔκρινεν αὐτοὺς τροφεῖς, ἀλλὰ τοῦ φιλο-
 στόργου καὶ φιλανθρώπου πατρὸς ἐπομβρήσαντος
 10 τὸν λόγον αὐτὸς ἤδη τροφή γέγονε πνευματικὴ τοῖς
 σώφροσιν.

§. 42. Ὁ θαύματος μυστικοῦ· εἰς μὲν ὁ τῶν
 ὄλων πατήρ, εἰς δὲ καὶ ὁ τῶν ὄλων λόγος καὶ τὸ
 πνεῦμα τὸ ἅγιον ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πανταχοῦ, μία δὲ
 15 μόνη γίνεται μήτηρ παρθένος· ἐκκλησίαν ἔμοι φίλον
 αὐτὴν καλεῖν· γάλα οὐκ ἔσχεν ἢ μήτηρ αὐτῆ μόνη,
 ὅτι μόνη μὴ γέγονεν γυνή, παρθένος δὲ ἅμα καὶ μή-
 τηρ ἐστίν, ἀκήρατος μὲν ὡς παρθένος, ἀγαπητικὴ δὲ
 ὡς μήτηρ. καὶ τὰ αὐτῆς παιδία προσκαλουμένη,
 20 ἅγιω τιθνεῖται γάλακτι, τῷ βρεφώδει λόγῳ. διὸ
 οὐκ ἔσχε γάλα, ὅτι γάλα ἦν τὸ παιδίον τοῦτο καλὸν
 καὶ οἰκτεῖον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὴν νεολαίαν ὑπο-
 τροφοῦσαν τῷ λόγῳ, ἦν αὐτὸς ἐκύησεν ὁ κύριος ὠδι-
 νι σαρκικῇ, ἦν αὐτὸς ἐσπαργάνωσεν ὁ κύριος αἵματι
 25 τιμίῳ. ὡ τῶν ἁγίων λοχευμάτων, ὡ τῶν ἁγίων σπαρ-
 γάνων· ὁ λόγος τὰ πάντα τῷ νηπίῳ καὶ πατὴρ καὶ
 μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ τροφεύς. „φάγετέ μου”
 φησὶ, „τὴν σάρκα καὶ πίετε μου τὸ αἷμα” *). ταύ-
 τας ἡμῖν οἰκείας τροφὰς ὁ κύριος χορηγεῖ καὶ σάρκα
 30 ὀρέγει καὶ αἷμα ἐκχεῖ, καὶ οὐδὲν εἰς αὐξήσιν τοῖς
 παιδίοις ἐνδεῖ.

§. 43. Ὁ τοῦ παραδόξου μυστηρίου; ἀποδύ-
 σασθαι ἡμῖν τὴν παλαιὰν καὶ σαρκικὴν ἐγκλείεται
 φθοράν, ὡσπερ καὶ τὴν παλαιὰν τροφήν, καινῆς δὲ

*) Ioann. 6, 53 sqq.

ἄλλης τῆς Χριστοῦ διαίτης μεταλαμβάνοντας, ἐκεί-
 νον, εἰ δυνατόν, ἀναλαμβάνοντας ἐν ἑαυτοῖς ἀπο-
 τίθεσθαι καὶ τὸν σωτήρα ἐνστερνίσασθαι, ἵνα καταρ-
 τίσωμεν τῆς σαρκὸς ἡμῶν τὰ πάθη. ἀλλ' οὐ ταύ-
 5 τη νοεῖν ἐθέλεις, κοινότερον δὲ ἴσως. ἄκουε καὶ ταύ-
 τη· σάρκα ἡμῖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀλληγορεῖ, καὶ
 γὰρ ὑπ' αὐτοῦ δεδημιούργηται ἡ σὰρξ· αἷμα ἡμῖν P. 124
 τὸν λόγον αἰνίττεται, καὶ γὰρ ὡς αἷμα πλούσιον Pott.
 ὁ λόγος ἐπικέχνηται τῷ βίῳ· ἡ κρᾶσις δὲ ἡ ἀμφοῖν
 10 ὁ κύριος, ἡ τροφή τῶν νηπίων· ὁ κύριος πνεῦμα καὶ
 λόγος. ἡ τροφή, τουτέστι κύριος Ἰησοῦς, τουτέστιν
 ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, πνεῦμα σαρκούμενον· ἁγιαζομένη
 σὰρξ οὐράνιος. ἡ τροφή τὸ γάλα τοῦ πατρὸς, ᾧ
 μόνῳ τιτθενόμεθα οἱ νήπιοι. αὐτὸς γοῦν ὁ ἡγαπη-
 15 μένος καὶ τροφεὺς ἡμῶν λόγος, τὸ αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν
 ἐξέχεεν αἷμα, σώζων τὴν ἀνθρωπότητα, δι' οὗ πε-
 πιστευκότες εἰς τὸν Θεὸν ἐπὶ τὸν λαθικηδέα μαζὸν*)
 τοῦ πατρὸς, τὸν λόγον, καταφεύγομεν. ὁ δὲ, ὡς
 ἔοικεν, μόνος ἡμῖν τοῖς νηπίοις τὸ γάλα τῆς ἀγάπης
 20 χορηγεῖ, καὶ οὗτοι ὡς ἀληθῶς μακάριοι μόνοι, ὅσοι
 τοῦτον θηλάζουσι τὸν μαστόν.

§. 44. Διὰ τοῦτό φησι καὶ ὁ Πέτρος· „ἀπο-
 θέμενοι οὖν πᾶσαν κακίαν καὶ πάντα δόλον καὶ τὴν
 25 ὑπόκρισιν καὶ φθόνον καὶ καταλαλιάν, ὡς ἀρτιγένη-
 τῶ βρέφη, τὸ λογικὸν γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐ-
 τῷ ἀύξηθῆτε εἰς σωτηρίαν, εἰ ἐγεύσασθε ὅτι Χριστὸς
 ὁ κύριος” **). εἰ δὲ καὶ συνενδώη τις αὐτοῖς ἄλλο
 τι εἶναι τὸ βροῦμα παρὰ τὸ γάλα, εἴτα πῶς οὐ πε-
 ριπαρήσονται σφίσιν αὐτοῖς, οὐ κατανενοηκότες τὴν
 30 φύσιν; ἢ γάρτοι τροφή χειμῶνος μὲν πυκνοῦντος τοῦ
 περιέχοντος καὶ πάροδον οὐ διδόντος ἐντὸς κατακλει-
 ομένῳ τῷ θερμῷ, ἐφομένη καὶ πεπτομένη, εἰς τὰς
 φλέβας ἐξαιματομένη ἐκχωρεῖ· αἱ δὲ διαπνοῆς οὐ
 τυγχάνουσαι, πεπληρωμέναι μάλιστα συντείνονται καὶ

*) Cf. Hom, Iliad. χ. 83 sq.

**) 1 Petr. 2, 1 — 3.

σφύζουσι· διὸ καὶ αἱ τιτθαὶ περιπληθεῖς τότε μάλιστα γίνονται τῷ γάλακτι. ἀποδέδεικται δὲ ἡμῖν μικρῶ πρόσθεν τὸ αἷμα εἰς γάλα ταῖς κνούσαις κατὰ μεταβολὴν, οὐ κατ' οὐσίαν χωρεῖν· ὥσπερ ἀμέλει
 5 καὶ αἱ τρίχες αἱ ξανθαὶ τοῖς γηρῶσιν εἰς πολλὰς μεταβάλλουσιν. Θέρους δὲ ἔμπαιβιν ἀραιότερον ὂν τὸ σῶμα τὴν τροφήν εὐδιαφορητοτέραν παρέχει, καὶ ἥκιστα πλεονάζει τὸ γάλα, ἐπεὶ μηδὲ τὸ αἷμα οὐδὲ γὰρ πᾶσα κατέχεται ἡ τροφή.

10 §. 45. Εἰ τοίνυν ἡ μὲν κατεργασία τῆς τροφῆς ἔξαιματοῦται, τὸ δὲ αἷμα ἐγκαλακτοῦται, παρασκευῆ γίνεται τὸ αἷμα τοῦ γάλακτος, ὥσπερ αἷμα ἀνθρώπου καὶ γίγαρτον ἀμπέλου. τῷ γοῦν γάλακτι τῇ κυριακῇ τροφῇ, εὐθὺς μὲν ἀποκνηθέντες τιθηνούμεθα, εὐ-Ρ. 125
 15 θὺς δὲ ἀναγεννηθέντες τετιμῆμεθα τῆς ἀναπαύσεως Pott. τὴν ἐλπίδα, τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, εὐαγγελιζόμενοι, ἐν ἧ μέλι καὶ γάλα ὄμβρειν ἀναγέγραπται, διὰ τῆς ἐνύλου καὶ τὴν ἁγίαν μνηστευόμενοι τροφήν. «τὰ μὲν γὰρ βρώματα καταργεῖται»*), ἧ φησὶν ὁ ἀπό-
 20 στολος αὐτὸς, ἡ δὲ διὰ γάλακτος τροφή εἰς οὐρανοὺς καθηγεῖται, πολίτας οὐρανοῶν καὶ συγχορευτὰς ἀγγέλων ἀναθρεψαμένη. ἐπειδὴ δὲ ἔστιν ὁ λόγος πηγῆ ζωῆς βρούουσα καὶ ποταμὸς εἰρηταί ελαιῶν, εἰκότως ἀλληγορῶν ὁ Παῦλος καὶ γάλα αὐτὸν ὀνομά-
 25 ζων, «ἐπότισα»**) ἐπιφέρει· πίνεται γὰρ ὁ λόγος, ἡ τροφή τῆς ἀληθείας. ἀμέλει καὶ τὸ ποτὸν ὑγρὰ καλεῖται τροφή. δυνατὸν δὲ τὸ αὐτὸ καὶ βρῶμα εἶναι πῶς ἔχον καὶ ποτὸν, πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο νοούμενον, καθάπερ καὶ ὁ τυρὸς γάλακτός ἐστι πῆξις ἢ
 P. 46 γάλα πεπηγός. οὐ γὰρ μοι τῆς λεξιθρησίας μέλει Sylb. τανῦν, πλὴν ὅτι τὰς τροφὰς ἀμφω μία διακονεῖται οὐσία. ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑποτιθίοις παιδίσις ἀρκεῖ μόνον τὸ γάλα καὶ ποτὸν εἶναι καὶ τροφήν. «ἐγὼ», φησὶν ὁ κύριος, «βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἢν ὑμεῖς οὐκ

*) 1 Cor. 6, 13. **) Ibid. 3, 2.

οἶδατε ἐμὸν βρωμά ἐστιν, ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με^{*)}). ὁρᾶτε ἄλλο βρωμα, ἀλληγορούμενον παραπλησίως γάλακτι, τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

5 §. 46. Ἀλλὰ καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἰδίου πάθους „ποτήριον^{**)}” κέκληκε καταχρηστικῶς, ὅτε ἐκπιεῖν καὶ ἐκτελέσαι μόνον ἐχορῆν αὐτό. οὕτως Χριστῷ μὲν ἡ τροφή τῆς πατρικῆς βουλῆς ἢ τελείωσις τῆν ἡμῖν δὲ αὐτός ὁ Χριστός ἡ τροφή τοῖς νηπίοις,
10 τοῖς ἀμέλγουσι τὸν λόγον τῶν οὐρανῶν ἐντεῦθεν τὸ ζητῆσαι μαστεῦσαι καλεῖται, ὅτι τοῖς ζητοῦσι νηπίοις τὸν λόγον αἱ πατρικαὶ τῆς φιλανθρωπίας θηλαὶ χορήγοῦσι τὸ γάλα. ἔτι δὲ καὶ ἄρτον αὐτὸν οὐρανῶν ὁμολογεῖ ὁ λόγος. „οὐ γὰρ Μωϋσῆς”, φησὶν,
15 „ἔδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλ’ ὁ πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν· ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ. καὶ ὁ ἄρτος, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ
20 δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς^{***)}”. ἐνταῦθα τὸ μυστικὸν τοῦ ἄρτου παρασημειωτέον, ὅτι σάρκα αὐτὸν λέγει καὶ ὡς ἀνισταμένην δῆθεν διὰ πυρὸς, καθάπερ ἐκ φθορᾶς καὶ σπορᾶς ὁ πυρὸς ἀνίσταται, καὶ μέντοι διὰ πυρὸς συνισταμένην εἰς εὐφροσύνην
25 ἐκκλησίας, ὡς ἄρτον πεπτόμενον.

§. 47. Ἀλλὰ γὰρ αὐθις ἡμῖν σαφέστερον τοῦτο ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως δηλωθήσεται. ἐπεὶ δὲ εἶπεν, „καὶ ὁ ἄρτος, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου P. 126 ἐστίν”, σὰρξ δὲ αἵματι ἄρδεται, τὸ δὲ αἷμα οἶνος Pott.
30 ἀλληγορεῖται, ἰστέον οὖν ὅτι ὡς ἄρτος εἰς κοῦμα καταθρυβεῖς τὸν οἶνον ἀρπάξει, τὸ δὲ ὕδατῶδες ἀπολείπει, οὕτω καὶ ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου, ὁ ἄρτος τῶν οὐρανῶν, ἀναπίνει τὸ αἷμα, τοὺς οὐρανόους τῶν ἀν-

*) Ioann. 4, 32. 34.

**) Matth. 22, 22. Marc. 10,

38. Ioann. 18, 11.

***) Ioann. 6, 32. 33. 51.

θρώπων εἰς ἀφθαρσίαν ἐκτρέφων, ἀπολείπων δὲ μό-
 νας ἐκείνας εἰς φθοράν, τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας.
 οὕτως πολλαχῶς ἀλληγορεῖται ὁ λόγος καὶ βρῶμα
 καὶ σὰρξ καὶ τροφή καὶ ἄρτος καὶ αἷμα καὶ γάλα,
 5 ἅπαντα ὁ κύριος εἰς ἀπόλαυσιν ἡμῶν τῶν εἰς αὐτὸν
 πεπιστευκότων. μὴ δὴ οὖν τις ξενιζέσθω, λεγόντων
 ἡμῶν ἀλληγορεῖσθαι γάλα τὸ αἷμα τοῦ κυρίου· ἢ
 γὰρ καὶ οὐχὶ οἶνος ἀλληγορεῖται; „ὁ πλύνων”, φη-
 σὶν, „ἐν οἴνῳ τὴν στολήν αὐτοῦ καὶ ἐν αἱματιστα-
 10φυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ”*) ἐν τῷ πνεύματι τῷ
 αὐτοῦ κοσμήσειν λέγει τὸ σῶμα τοῦ λόγου, ὥσπερ
 ἀμέλει τῷ αὐτοῦ πνεύματι ἐκθρέψει τοὺς πεινῶντας
 τὸν λόγον. ὅτι δὲ τὸ αἷμα ὁ λόγος ἐστίν, μαρτυρεῖ
 τοῦ Ἀβελ τοῦ δικαίου**) τὸ αἷμα ἐντυγχάνον τῷ θεῷ.
 15οὺ γὰρ τὸ αἷμα ἂν ποτε προήσεται φωνήν, μὴ οὐχὶ
 ὁ λόγος νοούμενος τὸ αἷμα· τύπος γὰρ ὁ δίκαιος ὁ
 παλαιὸς τοῦ νέου δικαίου καὶ τὸ αἷμα τὸ ἐντυγχά-
 νον τὸ παλαιὸν ὑπερεντυγχάνει τοῦ αἵματος τοῦ νέου.
 φθέγγεται δὲ πρὸς τὸν θεὸν τὸ αἷμα ὁ λόγος, ἐπεὶ
 20λόγον ἐμίμνεν τὸν πεισόμενον.

§. 48. Ἀλλὰ καὶ ἡ σὰρξ αὐτῆ καὶ τὸ ἐν αὐτῇ
 αἷμα τῷ γάλακτι, οἶον ἀντιπελαρογούμενον, ἄρδεται
 τε καὶ αὔξεται. καὶ δὴ καὶ ἡ διαμόρφωσις τοῦ συλ-
 ληφθέντος τῷ τῆς ἐπὶ μῆνα καθάρσεως ὑπολελειμμέ-
 25νω καθαρῷ περιπτώματι κίρναμένου τοῦ σπέρματος
 γίνεται· ἢ γὰρ ἐν τούτῳ δύναμις, θρομβοῦσα τοῦ
 αἵματος τὴν φύσιν, ὃν τρόπον ἢ πωτρία συνίστησι τὸ
 γάλα καὶ οὐσίαν ἐργάζεται μορφώσεως· εὐθαλεῖ γὰρ
 ἢ κρᾶσις, σφαλερὰ δὲ ἢ ἀκρότης εἰς ἀτεκνίαν. καὶ
 30γὰρ αὐτῆς ἤδη τῆς γῆς ἑπὶ μὲν ἐπομβρίας κατακλυ-
 σθέν, ἀποσύρεται τὸ σπέρμα, διὰ δὲ ἀνχμὸν νο-
 τίδος ἀποξηραίνεται. κολλώδης δὲ ὁ χυμὸς ὧν
 συνέχει τὸ σπέρμα καὶ φύει. τινὲς δὲ καὶ τὸ σπέρμα
 τοῦ ζώου ἀφρόν εἶναι τοῦ αἵματος κατ' οὐσίαν ὑπο-

*) Genes. 49, 11.

**) Ibid. 4, 10. cl. Hebr. 12, 24.

τίθενται, ὃ δὴ τῇ ἐμφύτῳ τοῦ ἄρρενος θέρμη παρὰ τὰς συμπλοκὰς ἔκταραχθέν, ἐκριπιζόμενον ἔξαφροῦται κὰν ταῖς σπερματίσι παρατίθεται φλεψίν· ἐντεῦθεν γὰρ ὁ Ἀπολλωνιάτης Διογένης τὰ ἀφροδίσια κεκλιῆσθαι βούλεται. P. 127 Pott.

§. 49. Συμφανές τοίνυν ἐκ τούτων ἀπάντων αἷμα εἶναι τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τὴν οὐσίαν. καὶ δὴ καὶ τὸ κατὰ γαστρὸς, τὸ μὲν πρῶτον ὑγροῦ ἐστὶ σύστασις γαλακτοειδῆς, ἔπειτα ἔξαματουμένη σαροκοῦται ἢ σύστασις αὕτη, πηγνυμένη δὲ ἐν τῇ ὑστέρα ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ καὶ θερμοῦ πνεύματος, ὅφ' οἱ διαπλάττεται τὸ ἔμβρυον ζωογονεῖται. ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κήσιν αὕθις ἐκτρέφεται τὸ παιδίον αἵματι τῷ αὐτῷ· αἵματος γὰρ φύσις τοῦ γάλακτος ἢ ῥύσις, καὶ πηγὴ τροφῆς τὸ γάλα, ὧ δὴ καὶ γυνὴ δῆλη τεκοῖσα ἀληθῶς [καὶ] μήτηρ, δι' οὗ καὶ φίλτρον εὐνοίας προσλαμβάνει· διὰ τοῦτο ἄρα μυστικῶς τὸ ἐν τῷ ἀποστόλῳ ἅγιον πνεῦμα τῇ τοῦ κυρίου ἀποχρώμενον φωνῇ, «γάλα ὑμᾶς ἐπότισα»*), λέγει· εἰ γὰρ ἀναγεννήθημεν εἰς Χριστὸν, ὁ ἀναγεννήσας ἡμᾶς ἐκτρέφει τῷ ἰδίῳ γάλακτι, τῷ λόγῳ, πᾶν γὰρ τὸ γεννησαν ἔοικεν εὐθὺς παρέχειν τῷ γεννωμένῳ τροφήν· καθάπερ δὲ ἡ ἀναγέννησις ἀναλόγως, οὕτω καὶ ἡ τροφή γέγονε τῷ ἀνθρώπῳ πνευματικῇ. πάντη τοίνυν ἡμεῖς τὰ πάντα Χριστῷ προσωκειώμεθα καὶ εἰς συγγένειαν διὰ τὸ αἷμα αὐτοῦ, ὧ λυτρούμεθα, καὶ εἰς συμπάθειαν, διὰ τὴν ἀνατροφὴν τὴν ἐκ τοῦ λόγου καὶ εἰς ἀφθαρσίαν διὰ τὴν ἀγωγὴν τὴν αὐτοῦ· τὸ θρέψαι δ' ἐν βροτοῖσι πολλάκις πλείω πορίζει φίλτρα τοῦ φῦσαι τέκνα. τὸ αὐτὸ ἄρα καὶ αἷμα καὶ γάλα τοῦ κυρίου πάθος καὶ διδασκαλίαις σύμβολον.

§. 50. Ἐφεῖται τοιγαροῦν ἡμῶν ἐκάστῳ τῶν νηπίων ἐγκανχᾶσθαι τῷ κυρίῳ, ἐπιφθεγγομένοις,

*) 1 Cor. 3, 2.

P. 47 πατρὸς δ' ἐξ ἀγαθοῦ καὶ αἵματος εὐχομαι εἶναι.
 Syll. ὡς δ' ἐξ αἵματος γάλα κατὰ μεταβολὴν γίνεται,
 ἥδη μὲν σαφές, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ποιμνίων,
 ἐκ τε τῶν βουκολίων ἐξεστὶ μαθεῖν· τὰ γὰρ ζῶα ταῦ-
 5 τα τοῦ ἔτους κατὰ τὴν ὥραν, ἣν ἔαρ καλοῦμεν, ὑγρο-
 τέρου τοῦ περιέχοντος γεγονότος, ἀλλὰ καὶ τῆς πόας
 καὶ τῶν νομῶν εὐχύλων τοτηνικάδε οὐσῶν καὶ ἐνί-
 κμων αἵματος πίμπλαται πρότερον, ὡς ἐκ τῆς δια-
 τάσεως τῶν φλεβῶν κυρτουμένων τῶν ἀγγείων δείκνυ-
 10 ται· ἐκ δὲ τοῦ αἵματος δαψιλέστερον χεῖται τὸ γά-
 λα· θέρους δ' ἔμπαλιν ὑπὸ τοῦ καύματος συγκαιό-
 μενον καὶ ἀναξηραινόμενον ἴσθησι τὴν μεταβολὴν τὸ
 αἶμα καὶ ταύτη ἔλαττον ἀμέλγεται· ναὶ μὴν καὶ
 συγγενεῖάν τινα πρὸς τὸ ὕδωρ φυσικωτάτην ἔχει τὸ P. 128
 15 γάλα, καθάπερ ἀμέλει πρὸς τὴν πνευματικὴν τρο- Pott.
 φὴν τὸ λουτρον τὸ πνευματικόν· οἱ γοῦν ἐπιρο-
 φῶντες τῷ προειρημένῳ γάλακτι ψυχροῦ ὀλίγον ὕδα-
 τος ὠφελοῦνται παραχοῆμα· οὐ γὰρ ἀποξύνεσθαι τὸ
 γάλα εἴη ἢ πρὸς τὸ ὕδωρ κοινωνία, οὐκ ἀντιπαθεῖα
 20 τινί, προσπεπαινομένου δὲ προσπαθεῖα· καὶ ἦν ὁ λό-
 γος ἔχει πρὸς τὸ βάπτισμα κοινωνίαν, ταύτην ἔχει τὸ
 γάλα τὴν συναλλαγὴν πρὸς τὸ ὕδωρ· δέχεται γὰρ
 μόνον τῶν ὑγρῶν τοῦτο καὶ τὴν πρὸς τὸ ὕδωρ μῖξιν
 ἐπικάθαρσιν παραλαμβάνόμενον καθάπερ τὸ βάπτισμα
 25 ἐπὶ ἀφέσει ἁμαρτιῶν.

§. 51. Μίγνυται δὲ καὶ μέλιτι προσφυῶς καὶ
 τοῦτο ἐπὶ καθάρσει πάλιν μετὰ γλυκείας τῆς τροφῆς·
 μιγνόμενος γὰρ ὁ λόγος φιλανθρωπία, ἰᾶται γε ἅμα
 τὰ πάθη, καὶ ἀνακαθαίρει τὰς ἁμαρτίας· καὶ τὸ
 30 μέλιτος γλυκίων ῥέειν αὐδῆ*)
 ἐπὶ τοῦ λόγου λελέχθαι μοι δοκεῖ, ὅς ἐστι μέλι· καὶ
 πολλαχοῦ δὲ ἢ προφητεία („ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον”**)
 ἀνάγει· ναὶ μὴν ἐπιμίγνυται τὸ γάλα καὶ οἴνω τῷ
 γλυκεῖ, ἐπωφελῆς δὲ ἢ μῖξις, καθάπερ ἀνακιονα-

*) Hom. Iliad. α. 249.

**) Psalm. 19, 10. 119, 103

μένον, τοῦ πάθους εἰς ἀφθαρσίαν ἔξορροῦται γὰρ
 ὑπὸ τοῦ οἴνου τὸ γάλα καὶ σχίζεται, καὶ ὅτιπερ αὐ-
 τοῦ νόθον, τοῦτ' ἀποχετεύεται. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ
 τῆς πίστεως ἢ κοινωνία ἢ πνευματικὴ πρὸς τὸν πα-
 5 θητὸν ἄνθρωπον τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἔξορροῦσα
 εἰς ἀιδιότητα συστέλλει τὸν ἄνθρωπον, τοῖς θεοῖς
 ἀπαθανατίζουσα. ἀλλ' οἱ πολλοὶ δὲ καὶ τῷ λιπα-
 ρῷ τοῦ γάλακτος, ὃ δὴ βούτυρον καλοῦσι, καταχωρῶν-
 ται εἰς λύχρον, τὸ πολυέλαιον τοῦ λόγου δι' αἰνίγμα-
 10 τος ἀριδήλου σαφηνίσαντες, ὡς μόνον τοῦδε ἐνδίκως
 καὶ τρέφοντος καὶ αὔξοντος καὶ φωτίζοντος τοὺς νη-
 πίους.

§. 52. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ γραφὴ περὶ τοῦ
 κυρίου λέγει ἐψώμισεν αὐτοὺς γεννήματα ἀγρῶν,
 15 ἐθήλασαν μέλι ἐκ πέτρας καὶ ἔλαιον ἐκ στερεᾶς πέ-
 τρας, βούτυρον βοῶν καὶ γάλα προβάτων μετὰ στέα-
 τος ἀρνῶν*)· καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις ἔδωκεν αὐτοῖς·
 ἀλλὰ καὶ τὴν γέννησιν τοῦ παιδίου ὃ προφητεύων,
 „βούτυρον”, φησὶν, „ἔδεται καὶ μέλι”**). ἐμοὶ
 20 δὲ καὶ θαυμάζειν ἔπεισιν, ὅπως σφᾶς τελείους τινὲς
 τολμῶσι καλεῖν καὶ γνωστικούς ὑπὲρ τὸν ἀπό- P. 129
 στολον φρονοῦντες, φρυσιούμενοί τε καὶ φρουαττόμε- Pott.
 νοι, αὐτοῦ ὁμολογοῦντος τοῦ Παύλου περὶ ἑαυτοῦ
 „οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον ἢ ἤδη τετελειώμαι, διώκω δὲ εἰ καὶ
 25 καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ Χριστοῦ. ἀδελ-
 φοί, ἐγὼ ἑμαυτὸν οὐπω λογιζομαι κατειληφέναι, ἐν
 δὲ ὅτι τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμ-
 προσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ
 βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ”***).
 30 καὶ τέλειον μὲν ἑαυτὸν ἠγεῖται, ὅτι ἀπήλλακται τοῦ
 προτέρου βίου, ἔχεται δὲ τοῦ κρείττονος, οὐχ ὡς ἐν
 γνώσει τέλειος, ἀλλ' ὡς τοῦ τελείου ἐφιέμενος· διὸ
 καὶ ἐπιφέρει „ὅσοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονοῦμεν”†).

*) Deut. 32, 13 sqq.
 3, 12 — 14.

**) Ies. 8, 15.

***) Philipp.

†) Ibid. v. 15.

τελείωσιν δῆλον ὅτι λέγων τὸ ἀποτετάχθαι ταῖς ἁμαρ-
 τiais καὶ εἰς πίστιν τοῦ μόνου τελείου ἀναγεγεννη-
 σθαι ἐκλαθομένους τῶν κατόπισθεν ἁμαρτιῶν.

Cap. VII.

Τίς ὁ παιδαγωγός, καὶ περὶ τῆς παιδαγωγίας αὐτοῦ.

5 §. 53. Ἐπεὶ τοίνυν ἀπεδείξαμεν παῖδας ἡμᾶς
 τοὺς πάντας ὑπὸ τῆς γραφῆς καλουμένους οὐ μόνον
 ἀλλὰ καὶ τοὺς Χριστῶ κατηκολουθηκότας ἡμᾶς νη-
 πίους ἀλληγοροῦμένους, μόνον δὲ εἶναι τέλειον τὸν
 πατέρα τῶν ὄλων — ἐν αὐτῶ γὰρ ὁ υἱὸς καὶ ἐν τῶ
 10 υἱῶ ὁ πατήρ —, καὶ ὥρα ἡμῖν ἐπομένοις τῇ τάξει
 καὶ τὸν παιδαγωγὸν ἡμῶν εἰπεῖν, ὅστις ἐστί. καλεῖ-
 ται δὲ Ἰησοῦς. ἔσθ' ὅτε οὖν ποιμένα ἑαυτὸν καλεῖ
 καὶ λέγει, «ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός» *) κατὰ με-
 ταφορὰν ἀπὸ τῶν ποιμένων τῶν καθηγουμένων τοῖς
 15 προβάτοις, ὁ καθηγούμενος τῶν παιδίων, παιδαγω-
 γὸς νοούμενος, ὁ τῶν νηπίων κηδεμονικὸς ποιμὴν.
 ἄπλοῖ γὰρ οἱ νήπιοι ὡς πρόβατα ἀλληγορούμενοι
 «καὶ γενήσονται», φησὶν, «οἱ πάντες μία ποίμνη
 καὶ εἷς ποιμὴν» **). παιδαγωγὸς οὖν εἰκότως ὁ λό-
 20 γος ὁ τοὺς παῖδας ἡμᾶς εἰς σωτηρίαν ἄγων. ἐναρ-
 γέστατα γοῦν ὁ λόγος περὶ ἑαυτοῦ διὰ Ὡσηὲ εἶρη-
 κεν· «ἐγὼ δὲ παιδευτὴς ὑμῶν εἰμι» ***). παιδαγω-
 γία δὲ ἢ θεοσέβεια μάθησις οἷσα θεοῦ θεραπείας
 καὶ παιδεύσεις εἰς ἐπλύνωσιν ἀληθείας, ἀγωγή τε ὄρ-
 25 θῆ, ἀνάγουσα εἰς οὐρανόν.

§. 54. Παιδαγωγία δὲ καλεῖται πολλαχῶς· καὶ
 γὰρ ἢ τοῦ ἀγομένου καὶ μανθάνοντος καὶ ἢ τοῦ ἄγον-
 τος καὶ διδάσκοντος, καὶ αὐτὴ τρίτον ἢ ἀγωγή καὶ

*) Ioann. 10, 11.

**) Ibid. v. 16.

***) Hos. 5, 2.

τὰ διδασκόμενα τέταρτον οἶον αἱ ἐντολαί. ἔστι P. 130
 δὲ ἢ κατὰ θεὸν παιδαγωγία κατευθυνσμός ἀληθείας Pott.

P. 48 εἰς ἐποπτεῖαν θεοῦ καὶ πράξεων ἀγίων ὑποτύπω-
 Sylb. σις ἐν αἰωνίῳ διαμονῇ. ὥσπερ οὖν κατευθύνει
 5 τὴν φάλαγγα ὁ στρατηγὸς τῆς σωτηρίας τῶν μισθο-
 φόρων προμηθεύμενος καὶ ὡς ὁ κυβερνήτης οἰακίζει
 τὸ σκάφος σώζειν προαιρούμενος τοὺς ἐμπλέοντας,
 οὔτως καὶ ὁ παιδαγωγὸς ἄγει τοὺς παῖδας ἐπὶ τὴν
 σωτήριον δίαιταν τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἕνεκεν κηδεμο-
 10 νίας· καὶ καθόλου ὅποσα ἂν παρὰ τοῦ θεοῦ εὐλό-
 γως αἰτήσῃμεν ἡμῖν γενέσθαι, ταῦτα πειθομένοις
 τῷ παιδαγωγῷ περιέσται. ὅνπερ οὖν τρόπον ὁ κυ-
 βερνήτης οὐκ αἰεὶ τοῖς ἀνέμοις ὑπέικει, ἀντίπρωρος
 δὲ ἔσθ' ὅτε ὄλαις ἀνθίσταται καταγιγίσιν, οὔτως ὁ
 15 παιδαγωγὸς οὐχὶ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ τῷδε καταπνέου-
 σι νόμοις ὑπέικει ποτὲ οὐδὲ ἐπιτρέπει αὐτοῖς τὸ παι-
 δίον, ὥσπερ σκάφος, εἰς θηριώδη καὶ ἀσελγῆ προσ-
 ρῆξαι δίαιταν, μόνῳ δὲ ἄρα τῷ ἀληθείας πνεύματι
 ἔπουρος ἀρθεῖς, ἀντέχεται μύλα ἐρρωμένως τῶν οἰά-
 20 κων τοῦ παιδός, τῶν ὠτων λέγω· ἕως ἂν ἀβλαβὲς
 καθορμίση τὸ παιδίον εἰς τὸν λιμένα τῶν οὐρανῶν.
 τὸ μὲν γὰρ πάτριον καλούμενον παρ' αὐτοῖς ἔθος,
 ὅσον οὐδέπω παρέρχεται· ἢ δὲ ἀγωγή ἢ θεία κτῆ-
 μά ἐστιν εἰς αἰεὶ παραμένον.

25 §. 55. Ἀχιλλέως μὲν οὖν παιδαγωγὸν τὸν Φοί-
 νικά φησι γεγονέναι καὶ τῶν Κροίσου παίδων Ἀδρα-
 στον, Ἀλεξάνδρου δὲ Λεωνίδην, καὶ Φιλίππου Ναυ-
 σίθοον. ἀλλ' ὁ μὲν γυναικομανῆς ὁ Φοῖνιξ ἦν, ὁ
 δὲ φηγὰς ὁ Ἀδραστος ἦν, Λεωνίδης δὲ οὐ περιεῖλεν
 30 τὸν τύπον τοῦ Μακεδόνοσ, οὐδὲ Ναυσίθοος μεθύον-
 τα τὸν ἐκ Πέλλης ἰάσατο, Ἀλκιβιάδου δὲ τὴν πορ-
 νείαν ὁ Θραῖξ ἐπισχεῖν οὐκ ἴσχυσε Ζώπυρος, ἀλλ'
 ὠνητὸν ἀνδράποdon ὁ Ζώπυρος ἦν, καὶ τῶν Θεμιστο-
 κλέους παίδων ὁ παιδαγωγὸς Σίκιννος οἰκέτης ῥάθυ-
 35 μος ἦν, ὀρχεῖσθαι φησὶν αὐτὸν καὶ σικιννίζειν εὐρη-
 κέναι. οὐκ ἔλαθον ἡμᾶς οἱ παρὰ Πέρσαις βασιλῆιοι

καλούμενοι παιδαγωγοί, οὓς τέτταρας τὸν ἀριθμὸν P. 131
 ἄοιστίνδην ἐκλέγοντες ἐκ πάντων Περσῶν οἱ βασι- Pott.
 λείς Περσῶν τοῖς σφῶν αὐτῶν ἐφίστων παισὶν· ἀλ-
 λὰ τοξεύειν μόνον οἱ παῖδες αὐτοῖς μανθάνουσι,
 5 ἤβησαντες δὲ ἀδελφαῖς καὶ μητράσι καὶ γυναιξί, γα-
 μεταῖς τε ἅμα καὶ πύλλακίσιν ἀναρίθμοις ἐπιμίσγον-
 ται, καθάπερ οἱ κάπροι εἰς συνουσίαν ἡσκημένοι· ὁ
 δὲ ἡμέτερος παιδαγωγὸς ἅγιος Θεὸς Ἰησοῦς, ὁ πάσης
 τῆς ἀνθρωπότητος καθηγεμῶν λόγος, αὐτὸς ὁ φι-
 10 λάνθρωπος Θεὸς ἐστὶ παιδαγωγός.

§. 56. Λέγει δέ που διὰ τῆς ὠδῆς τὸ πνεῦμα
 τὸ ἅγιον εἰς αὐτόν· «αὐτάρκησε τὸν λαὸν ἐν τῇ ἐρή-
 μῳ, ἐν δίψει καύματος, ἐν ἀνύδρῳ ἐκύκλωσεν αὐτόν
 καὶ ἐπαίδευσεν αὐτόν καὶ διεψύλυξεν ὡς κόρην ὄφ-
 15 θαλμοῦ, ὡς ἀετὸς σκεπάσαι νοσοῖαν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ
 τοῖς νεοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησεν, διείς τὰς πτέρυγας
 αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτοὺς καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν
 μεταφρένων αὐτοῦ· κύριος μόνος ἦγεν αὐτοὺς· καὶ
 οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν Θεὸς ἀλλότριος”*)· σαφῶς οἰ-
 20 μαι τὸν παιδαγωγὸν ἐνδείκνυται ἢ γραφῇ τὴν ἀγω-
 γὴν αὐτοῦ διηγουμένη. πάλιν δὲ ὅταν λέγῃ διὰ τοῦ
 ἰδίου προσώπου, ἑαυτὸν ὁμολογεῖ παιδαγωγόν· «ἐγὼ
 κύριος ὁ Θεὸς σου, ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου”**).
 τίς οὖν ἔχει ἐξουσίαν τοῦ ἅγειν εἰσω τε καὶ ἔξω; οὐ-
 25 χι ὁ παιδαγωγός; οὗτος ὠφθῆ τῷ Ἀβραάμ καὶ εἶπεν
 αὐτῷ· «ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς σου, εὐαρέσκει ἐνώπιόν
 μου”***). τοῦτόν δὲ παιδαγωγικώτατα ὑποκατα-
 σκευάζει παῖδα πιστόν· «καὶ γίνου”, φήσας, «ἄμεμ-
 πτος, καὶ θήσω τὴν διαθήκην μου ἀνά μέσον ἐμοῦ,
 30 καὶ ἀνά μέσον σου, καὶ τοῦ σπέρματός σου”. φι-
 λίας ἐνταῦθα ἐπιστατικῆς ἐστὶ κοινωνία· τοῦ δὲ Ἰα-
 κώβ ἐναργέστατα παιδαγωγὸς εἶναι φαίνεται. λέγει
 γοῦν αὐτῷ· «ἰδοὺ ἐγὼ μετὰ σοῦ, διαφυλάσσω σε ἐν

*) Dent. 32, 10—12.
 nes. 17, 1 sq.

**) Exod. 20, 2.

***) Ge-

τῇ ὁδῷ πάσῃ, οὗ ἂν πορευθῆς, καὶ ἀποστρέψω σε εἰς τὴν γῆν ταύτην, ὅτι οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω P. 132 ἕως τοῦ ποιῆσαι με, ὅσα ἐλάλησά σοι” *). τούτῳ Ρουτ. δὲ καὶ συμπαλαίειν λέγεται. “ὑπελείφθη δὲ”, φησὶν, 5 Ἰακώβ μόνος καὶ ἐπάλαιεν μετ’ αὐτοῦ ἄνθρωπος”, ὁ παιδαγωγός, “μέχρι προῶ” **).

§. 57. Οὗτος ἦν ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄγων καὶ φέρον, ὁ σὺγγυμναζόμενος καὶ ἀλείφων κατὰ τοῦ πορηροῦ τὸν ἀσκητὴν Ἰακώβ· ὅτι δὲ ὁ λόγος ἦν ὁ ἀλείπτης ἅμα τῷ Ἰακώβ καὶ παιδαγωγός τῆς ἀνθρωπότητος, “ἠρώτησε”, φησὶν, “αὐτὸν καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀνάγγειλόν μοι, τί τὸ ὄνομά σου. καὶ εἶπεν· ἵνατί τοῦτο ἐρωτᾷς τὸ ὄνομά μου” ***); ἐτήρει γὰρ τὸ ὄνομα τὸ καινὸν τῷ νέῳ λαῷ τῷ νηπίῳ. ἔτι δὲ καὶ 15 ἀνονόμαστος ἦν ὁ θεός ὁ κύριος, μηδέπω γεγεννημένος ἄνθρωπος. πλὴν ἀλλὰ ὁ Ἰακώβ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου εἶδος θεοῦ, εἶδον γάρ”, φησὶν, “θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μὲν ἡ ψυχὴ” †). πρόσωπον δὲ τοῦ θεοῦ ὁ λόγος, ᾧ 20 φωτίζεται ὁ θεός καὶ γνωρίζεται. τότε καὶ Ἰσραὴλ ἐπωνόμασται, ὅτε εἶδε τὸν θεὸν τὸν κύριον. οὗτός ἐστιν ὁ θεός, ὁ λόγος, ὁ παιδαγωγός, ὁ φήσας αὐτῷ πάλιν ἕστερον· “μὴ φοβοῦ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον” ††). ὅρα πῶς μὲν ἐπεταί τῷ δικαίῳ ὁ παιδαγωγός, ὅπως τε καὶ ἀλείφει τὸν ἀσκητὴν, πτερνίζειν 25 διδάσκων τὸν ἀνταγωνιστήν. αὐτὸς γοῦν οἷτος καὶ τὸν Μωϋσέα διδάσκει παιδαγωγεῖν· λέγει γὰρ ὁ κύριος, “εἴ τις ἠμῶρτηκεν ἐνώπιόν μου, ἐξαλείφω αὐτὸν ἐκ τῆς βίβλου μου, νυνὶ δὲ βάδιζε καὶ ὁδήγησον τὸν λαὸν τοῦτον εἰς τὸν τόπον, ὃν εἶπόν σοι” †††).

§. 58. Ἐνταῦθα διδάσκαλός ἐστι παιδαγωγίας· καὶ γὰρ ἦν ὡς ἀληθῶς διὰ μὲν Μωϋσέως παιδαγωγός ὁ κύριος τοῦ λαοῦ τοῦ παλαιοῦ, δι’ αὐτοῦ δὲ

*) Genes. 28, 15.
29. †) Ibid. v. 30.
32; 33 sq.

**) Ibid. 32, 24.
††) Ibid. 46, 3.

***) Ibid. v.
†††) Exod.

τοῦ νέου καθηγεμῶν λαοῦ, πρόσωπον πρὸς πρόσω-
 πον. ἰδοὺ” γὰρ, φησὶ τῷ Μωϋσεῖ, “ὁ ἄγγε- P. 133
 P. 49 λός μου προπορεύεται σου” *). τὴν εὐαγγέλιον Pott.
 Sylb. καὶ ἡγεμόνιον ἐπιστήσας τοῦ λόγου δύναμιν, τὸ δὲ
 5 ἀξίωμα τὸ κυριακὸν φυλάττων. “ἢ δ’ ἂν ἡμέρα
 ἐπισκέπτωμαι”, φησὶν, “ἐπάξω ἐπ’ αὐτοὺς τὴν ἁμαρ-
 τίαν αὐτῶν” **), τουτέστιν, ἢ δ’ ἂν ἡμέρα κριτῆς
 καθεσθῶ, ἀποδώσω τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν τὰ ἀντά-
 ξια· ὁ γὰρ αὐτὸς παιδαγωγὸς καὶ κριτῆς τοὺς πα-
 10 ρακούσαντας αὐτοῦ δικάζει, τὸ δὲ ἁμάρτημα αὐτῶν
 οὐ παρασιωπᾷ ὁ φιλόφρωνος λόγος, ἐλέγχει δέ, ἵνα
 μετανοήσωσιν. “Θέλει γὰρ ὁ κύριος τὴν μετάνοιαν
 τοῦ ἁμαρτωλοῦ μᾶλλον ἢ τὸν θάνατον” ***). ἡμεῖς
 δὲ τὰς ἄλλων ἁμαρτίας ὡς νήπιοι δι’ ἀκοῆς παρα-
 15 δεξάμενοι φόβῳ τῆς ἀπειλῆς τοῦ μὴ τὰ ὅμοια πα-
 θεῖν ἀποσχόμεθα τῶν ἴσων πλημμελημάτων. τί οὖν
 ἦν ὁ ἥμαρτον; “ὅτι ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν
 ἀνθρώπους καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνευροκόπησαν
 ταῦρον, ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν” †).

20 §. 59. Τίς ἂν οὖν τούτου μᾶλλον ἡμᾶς φιλο-
 φροπέτερον παιδεύσαι; τὸ μὲν οὖν πρότερον τῷ
 πρεσβυτέρῳ λαῷ πρεσβυτέρα διαθήκη ἦν καὶ νόμος
 ἐπαιδαγωγεῖ τὸν λαὸν μετὰ φόβου καὶ λόγος ἄγγελος
 ἦν, καινῷ δὲ καὶ νέῳ λαῷ καινὴ καὶ νέα διαθήκη
 25 δεδωρηται καὶ ὁ λόγος γεγένηται καὶ ὁ φόβος εἰς
 ἀγάπην μετατέτραπται καὶ ὁ μυστικὸς ἐκεῖνος ἄγγε-
 λος Ἰησοῦς τίκτεται. ὁ γὰρ αὐτὸς οὗτος παιδαγω-
 γὸς, τότε μὲν φοβηθήσῃ κύριον τὸν θεόν” ††)
 ἔλεγεν, ἡμῖν δὲ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου” †††)
 30 παρήνεσεν. διὰ τοῦτο καὶ ἐντέλλεται ἡμῖν. “πάντα
 σθε ἀπὸ τῶν ἔργων ὑμῶν”, τῶν παλαιῶν ἁμαρτιῶν,
 “μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον
 ἀγαθόν, ἡγάπησας δικαιοσύνην, ἐμίσησας ἀνομίαν”.

*) Exod. 32, 34.

) Ibidem, *) Ezech. 18, 23.

32, 33, 11. †) Genes. 49, 6. ††) Deut. 6, 2. †††) Matth. 32, 37.

αὕτη μὸν ἢ νέα διαθήκη παλαιῶ κεχαραγμένη γραμματι. οὐκ ἄρα ἢ νεότης τοῦ λόγου ὀνειδιστέα, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ ὁ κύριος λέγει· “μὴ λέγε ὅτι νεώτερός εἰμι· πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε” *). ταῦτα δύναται πρὸς ἡμᾶς ἢ προφητεία αἰνιττεσθῆαι τοὺς πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰς πίστιν ἐγνωσμένους θεῶ, νυνὶ δὲ νηπίους διὰ τὴν ἔναγχος πεπληρωμένην βούλησιν τοῦ θεοῦ, καθὸ εἰς κλῆσιν
10 καὶ σωτηρίαν νεογνοὶ γεγόναμεν.

§. 60. Διὸ καὶ ἐπιφέρει προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε” **), προφητεῦσαι λέγων αὐτὸν δεῖν, μὴ ὀνειδος εἶναι δοκεῖν, τοῦ νεωτέρου τὴν προσηγορίαν τοῖς νηπίοις καλουμένοις. ὁ δὲ νόμος χάρις ἐστὶ πα-
15 λαιὰ διὰ Μωϋσέως ὑπὸ τοῦ λόγου δοθεῖσα. διὸ P. 134 καὶ φησιν ἢ γραφῇ, ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη” Pott. φη” ***), οὐχὶ ὑπὸ Μωϋσέως, ἀλλὰ ὑπὸ μὲν τοῦ λόγου, διὰ Μωϋσέως δὲ τοῦ θεράποντος αὐτοῦ· διὰ καὶ πρόσκαιρος ἐγένετο, “ἢ δὲ αἰδιος χάρις καὶ ἢ
20 ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο”. ὁρᾶτε τὰς λέξεις τῆς γραφῆς· ἐπὶ μὲν τοῦ νόμου “ἐδόθη” φησὶ μόνον, “ἢ δὲ ἀλήθεια” χάρις οὕσα τοῦ πατρὸς ἔργον ἐστὶ τοῦ λόγου αἰώνιον καὶ οὐκέτι δίδοσθαι λέγεται, ἀλλὰ “διὰ Ἰησοῦ γίνεσθαι, οὗ χωρὶς ἐγένετο οὐδὲ ἐν” †). ἀτίκα γοῦν ὁ Μωϋσῆς τῷ τελείῳ προφητικῶς παραχωρῶν παιδαγωγῶ τῷ λόγῳ καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν παιδαγωγίαν προθεσπίζει καὶ τῷ λαῶ παρατίθεται τὸν παιδαγωγὸν, ἐντολὰς ὑπακοῆς ἐγχειρίσας· “προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει”, φησὶν, ὁ
30 θεὸς ὡς ἐμὲ ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν” ††), τὸν Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ αἰνιττόμενος διὰ τὸν Ἰησοῦν τὸν τοῦ θεοῦ υἱόν· σκιαγραφία γὰρ ἦν τοῦ κυρίου τὸ ὄνομα τὸ Ἰησοῦ προκηρυσσόμενον ἐν νόμῳ. ἐπι-

*) Jerem. 1, 7. 5.

***) Ibidem.

***) Ioann. 1, 17.

†) Ibid. v. 3. ††) Deut. 18, 15.

φέρει γοῦν τὸ λυσιτελὲς τῷ λαῷ συμβουλευόν· αὐ-
τοῦ ἀκούσεσθε^{*)} λέγων, „καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὃς ἂν μὴ
ἀκούσῃ τοῦ προφήτου τούτου, τούτῳ ἀπειλεῖ^{**)}”.

5 §. 61. Τοιοῦτον ἡμῖν ὄνομα σωτηρίου προφη-
τεύει παιδαγωγοῦ· διὰ τοῦτο αὐτῷ ῥάβδον περιτί-
θησιν ἢ προφητεία, ῥάβδον παιδευτικὴν, ἄρχικὴν,
κατεξουσιαστικὴν, ἔν’ οὓς ὁ λόγος ὁ πειθήνιος οὐκ
ἰᾶται, ἀπειλὴ ἰάσεται, οὓς δὲ ἢ ἀπειλὴ οὐκ ἰᾶται,
10 ῥάβδος ἰάσεται, οὓς δὲ ἢ ῥάβδος οὐκ ἰᾶται, τὸ πῦρ
ἐπινέμεται. ἔξελεύσεται”, φησὶ, „ῥάβδος ἐκ τῆς ῥί-
ζης Ἰεσοαί^{***)}”. ὅρα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν
σοφίαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ παιδαγωγοῦ· „οὐ κα-
τὰ τὴν δόξαν”, φησὶ, „κρινεῖ οὐδὲ κατὰ τὴν λαλίαν
ἐλέγξει, ἀλλὰ κρινεῖ ταπεινῶ κρίσιν καὶ ἐλέγξει τοὺς
15 ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς”. καὶ διὰ Δαβὶδ· „κύριος παι-
δεύων ἐπαίδευσέ με καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέ
με” †). τὸ γὰρ ὑπὸ κυρίου παιδευθῆναι καὶ παιδα-
γωγηθῆναι θανάτου ἐστὶν ἀπαλλαγὴ. καὶ διὰ τοῦ
20 αὐτοῦ προφήτου φησὶν· „ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ ποιμου-
νεῖς αὐτούς” ††). ταύτη καὶ ὁ ἀπόστολος κινήσεις
ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους, „τί θέλετε”; φησὶν, „ἐν
ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ πνεύματί τε
πραότητος” †††); ἀλλὰ καὶ „ῥάβδον δυνάμεως P. 135
ἔξαποστελεῖ κύριος ἐκ Σιών” *), δι’ ἄλλου προφήτου Pott.
25 λέγει, ἢ δὲ παιδαγωγικὴ αὕτη ἢ ῥάβδος σου καὶ
ἢ βακτηρία σου παρεκάλεσάν με^{**)}”, εἶπέ τις ἔτε-
ρος. αὕτη τοῦ παιδαγωγοῦ ἢ δύναμις ἢ σεμνὴ, ἢ
παρακλητικὴ, ἢ σωτήριος.

*) Deut. 18, 15. **) Ibid. v. 19. ***) Ies. 11, 1. 3. 4.
†) Psalm. 118, 18. ††) Psalm. 2, 9. †††) 1 Cor. 4,
21. *) Psalm. 110, 2. **) Psalm. 23, 4.

Cap. VIII.

Πρὸς τοὺς ἡγουμένους μὴ εἶναι ἀγαθὸν τὸ δίκαιον.

§. 62. Ἐνταῦθα ἐπιφύονται τινες οὐκ ἀγαθὸν εἶναι φάμενοι τὸν κύριον διὰ τὴν ῥάβδον καὶ τὴν ἀπειλὴν καὶ τὸν φόβον καὶ παρακούσαντες μὲν, ὡς
 5 ἔοικε, τῆς γραφῆς ὡδέ που λεγούσης· «καὶ ὁ φοβούμενος κύριον ἐπιστρέφει ἐπὶ καρδίαν αὐτοῦ»*), ἐκλαθόμενοι δὲ τὸ μέγιστον αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας,
 P. 50 ὅτι δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος ἐγένετο. καὶ δὴ οἰκειότε-
 Sylb. ρον αὐτῷ προσεύχεται ὁ προφήτης διὰ τούτων·
 10 «μνήσθητι ἡμῶν, ὅτι χοῦς ἐσμὲν»**), τουτέστι συμπάθησον ἡμῖν, ὅτι τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς αὐτοπαθῶς ἐπέειρασας. ταύτῃ τοίνυν ἄριστος καὶ ἀνεπιληπτός ἐστιν ὁ παιδαγωγὸς ὁ κύριος τῆ ἐκάστου
 τῶν ἀνθρώπων δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας συμπά-
 15 θήσας φύσει. «ἦν γὰρ οὐδὲν, ὃ μισεῖ ὁ κύριος»***). οὐ γὰρ δήπου μισεῖ μὲν τι, βούλεται δὲ αὐτὸ εἶναι, ὃ μισεῖ, οὐδὲ βούλεται μὲν τι μὴ εἶναι, αἴτιος δὲ γίνεται τοῦ εἶναι αὐτὸ, ὃ βούλεται μὴ εἶναι, οὐδὲ μὴν οὐ βούλεται μὲν τι μὴ εἶναι, τὸ δὲ ἔστιν.
 20 εἴ τι ἄρα μισεῖ ὁ λόγος, βούλεται αὐτὸ μὴ εἶναι, οὐδὲν δὲ ἔστιν, οὐ μὴ τὴν αἰτίαν τοῦ εἶναι ὁ Θεὸς παρέχεται. οὐδὲν ἄρα μισεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ τοῦ λόγου· ἐν γὰρ ἄμφω, ὁ Θεὸς, ὅτι εἶπεν, «ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος ἦν ἐν τῷ Θεῷ, καὶ Θεὸς ἦν
 25 ὁ λόγος» †). εἰ δὲ οὐ μισεῖ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων οὐδὲν, λείπεται φιλεῖν αὐτό.

§. 63. Πολὺ δὴ πλεόν τῶν ἄλλων ἀγαπήσει τὸν ἄνθρωπον, εἰκότως, τὸ κάλλιστον τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων καὶ φιλόθεον ζῶον. φιλόανθρωπος
 30 ἄρα ὁ Θεὸς, φιλόανθρωπος ἄρα ὁ λόγος. ἡ δὲ P. 136
 φιλῶν τι ὠφελεῖν αὐτὸ βούλεται, τὸ δὲ ὠφελοῦν ποι.

*) Eccles. 21, 6.

**) Psalm. 103, 14.

***) Sap.

11, 25.

†) Ioann. 1, 1.

τοῦ μὴ ὠφελούντος πάντως ἂν που κρείττον εἶη, τοῦ δὲ ἀγαθοῦ κρείττον οὐδὲ ἓν, ὠφελεῖ ἄρα τὸ ἀγαθόν· ἀγαθὸς δὲ ὁ θεὸς ὁμολογεῖται, ὠφελεῖ ἄρα ὁ θεός. τὸ δὲ ἀγαθόν, ἢ ἀγαθόν ἐστιν, οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ ἢ
 5 ὅτι ὠφελεῖ, πάντα ἄρα ὠφελεῖ ὁ θεός. καὶ οὐ δῆ-
 που ὠφελεῖ μὲν τι τὸν ἄνθρωπον, οὐχὶ δὲ καὶ κή-
 δεται αὐτοῦ, οὐδὲ κήδεται μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπιμε-
 λεῖται αὐτοῦ. κρείττον μὲν γὰρ τὸ κατὰ γνώμην ὠφε-
 λούν τοῦ μὴ ὠφελούντος κατὰ γνώμην, τοῦ δὲ θεοῦ
 10 κρείττον οὐδέν. καὶ οὐκ ἄλλο τί ἐστι τὸ κατὰ γνώ-
 μην ὠφελεῖν, ὅτι μὴ ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ἀνθρώπου,
 κήδεται ἄρα καὶ ἐπιμελεῖται τοῦ ἀνθρώπου ὁ θεός.
 τοῦτο δὲ ἐνδείκνυται ἔργῳ παιδαγωγῶν αὐτὸν λόγῳ,
 ὅς ἐστι τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας συναγωνιστῆς
 15 γνήσιος. τὸ δὲ ἀγαθόν εἶναι οὐ τῷ τὴν ἀρετὴν ἔχειν
 ἀγαθόν εἶναι λέγεται, καθὼ καὶ ἡ δικαιοσύνη ἀγα-
 θόν εἶναι λέγεται, οὐ τῷ ἀρετὴν ἔχειν, ἀρετὴ γάρ
 ἐστὶν αὐτὴ, ἀλλὰ τῷ αὐτὴν καθ' αὐτὴν καὶ δι' αὐ-
 τὴν ἀγαθὴν εἶναι.

20 §. 64. Λέγεται δὲ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἀγα-
 θόν τὸ συμφέρον, οὐ τῷ τέρπειν, ἀλλὰ τῷ ὠφελεῖν.
 ἂ δὴ πάντα ἡ δικαιοσύνη καὶ ὡς ἀρετὴ καὶ ὡς δι' αὐ-
 τὴν αἰρετὴ ἀγαθόν καὶ ὡς οὐ τέρπουσα· οὐ γὰρ πρὸς
 χάριν κρίνει, ἀλλὰ τοῦ κατ' ἀξίαν ἐκάστου ἐστὶν ἀπο-
 25 νημητικὴ. ἔπεται δὲ τῷ συμφέροντι τὸ ὠφέλιμον.
 κατὰ πάντα ἄρα τὰ μέρη, καθ' ἃ τὸ ἀγαθόν ἐξε-
 τάζεται καὶ ἡ δικαιοσύνη χαρακτηρίζεται, τῶν ἴσων
 ἐπίσης ἀμφοῖν μετεχόντων, τὰ δὲ τοῖς ἴσοις χαρακτη-
 ριζόμενα ἴσα τε ἀλλήλοις καὶ ὅμοια. ἀγαθόν ἄρα
 30 δικαιοσύνη. πῶς οὖν, φασίν, εἰ φιλάνθρωπός ἐστι
 καὶ ἀγαθὸς ὁ κύριος, ὀργίζεται καὶ κολάζει; ἀναγκαῖον
 οὖν καὶ περὶ τούτου ὡς οἶόν τε διὰ βραχυτάτων
 ἐπεξελεθεῖν, ἐπεὶ λυσιτελῆς πως ἡ τοιαύδε οἰκονομία
 πρὸς τὴν ὀρθὴν τῶν παιδῶν ἀγωγὴν, ἀναγκαῖον βοη-
 35 θήματος ἔχουσα τάξιν· θεραπεύεται δὲ πολλὰ τῶν
 παιδῶν τιμωρία καὶ προστάζει αὐστηροτέρων παραγ-

γελμάτων, καὶ δὴ καὶ διὰ τῆς ἐνίων θεωρημάτων
 διδασκαλίας. ἔστι δὲ οἶονεὶ χειρουργία τῶν τῆς ψυ-

χῆς παθῶν ὁ ἔλεγχος, ἀπόστασις δὲ τὰ πάθη τῆς
 ἀληθείας, ἃ χρὴ διελέγχειν διαιροῦντα τῇ τομῇ. P. 137

5 §. 65. Φαρμακεία δὲ ἔοικεν ὁ ὄνειδισμὸς Ρου-

τὰ τετυλωμένα ἀναλύων τῶν παθῶν καὶ τὰ ὀρυπα-
 ρὰ τοῦ βίου τῆς λαγνείας ἀνακαθαίρων, πρὸς δὲ καὶ
 τὰς ὑπερσαρκώσεις τοῦ τύφου ἐξομαλίζων, εἰς τὸν
 ὑγιῆ καὶ ἀληθινὸν ἀνασκευάζων τὸν ἄνθρωπον. η

10 νουθέτησις οὖν οἶονεὶ δλαιτά ἔστι νοσοῦσης ψυχῆς,
 ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν συμβουλευτικὴν, καὶ ὧν οἱ

χρὴ ἀπαγορευτικὴ· τὰ δὲ πάντα εἰς σωτηρίαν καὶ
 αἰδίου ὑγείαν διατείνει. ἀλλὰ καὶ ὁ στρατηγὸς χρη-

15 σασ αἰκίας μετὰ δεσμῶν καὶ τῆς ἐσχάτης ἀτιμίας
 προσφέρων τοῖς ἠδικηκόσιν, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ θανά-

τω κολάζων τινὰς, τέλος ἔχει τὸ ἀγαθόν, ὑπὲρ νο-

θεσίας τῶν ὑπηκόων στρατηγῶν. ὡσαύτως καὶ ὁ μέ-

20 γας ἡμῶν ἐκεῖνος στρατηγός, ὁ τῶν ὄλων ἡγεμῶν λό-

γος, τοὺς παρὰ τὸν νόμον ἀφηνιάζοντας τὸν αὐτοῦ
 ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς δουλείας καὶ πλάνης καὶ τῆς τοῦ

ἀντικειμένου αἰχμαλωσίας εἰς καταστολὴν τῶν τῆς
 ψυχῆς παθῶν νοθετῶν, ἐπὶ τὴν ἱεράν τῆς πολι-

25 τείας ὁμόνοιαν εἰρηναγωγεῖ.

§. 66. Καθάπερ οὖν τῷ συμβουλευτικῷ λόγῳ

παράκειται τὸ προτρεπτικὸν καὶ παρακλητικὸν εἶδος,
 οὕτω καὶ τῷ ἐγκωμιαστικῷ τὸ λοιδορητικὸν καὶ ὄνει-

30 διστικὸν καὶ ἐγκωμιαστικόν. τὸ δὲ εἶδος τοῦτο τέ-

χνη ἔστι ψεκτικὴ, εὐνοίας δὲ τὸ ψέγειν, οὐ μίσους

καὶ ὁ μῆ, ἀλλ' ὁ μὲν ἐχθρὸς ἐπιγελῶν, ὁ δὲ φίλος

εὐνοῶν. οὐκ ἄρα διὰ μῖσος ὁ κύριος τοῖς ἀνθρώ-

35 ποῖς λοιδορεῖται, οὓς καὶ ἐξὸν αὐτῷ ἀπολέσαι παρὰ

τὰς ἰδίας αἰτίας, ὁ δὲ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πέπονθεν

παιδαγωγὸς γὰρ ἅτε ἀγαθὸς, ἐντέχνως σφόδρα καὶ
 διὰ τῆς λοιδορίας ὑποδέεται τὸν ψόγον, οἶονεὶ μά-

στιγι, τῆ βλασφημία τὸ νωθρὸν τῆς διανοίας ἐπε-
 γείρων, πάλιν τε αὐτὸ ἐν μέρει προτρέπειν ἐπιχειρεῖ
 τοὺς αὐτοὺς· οὗς γὰρ ὁ ἔπαινος οὐ προετρέψατο,
 5 ἔξεκαλέσατο εἰς σωτηρίαν καθάπερ νεκροὺς, τούτους
 πρὸς ἀλήθειαν ἢ βλασφημία διανίστησι· «μάστιγες
 γὰρ καὶ παιδεία ἐν παντὶ καιρῷ σοφίας, συγκολλῶν
 ὄστρακον καὶ διδάσκων μωρὸν, εἰς αἴσθησιν ἄγων»,
 φησὶ, «τὴν γῆν καὶ τὸν ἀπηλπισμένον εἰς σύν- P. 138
 P. 51 εἰσιν ὄξύνων»*)· διὰ τοῦτο ἐναργῶς ἐπήγαγεν, Pott.
 Sylb. «ἔξεγείρων καθεύδοντα ἐκ βαθέος ὕπνου», ὅς τῶν
 ἄλλων μάλιστα θανάτῳ ἔοικεν. καὶ δὴ αὐτὸς περὶ
 αὐτοῦ σαφέστατα οὗς ἐκφαίνει, τὴν πολύτροπον καὶ
 πολυωφελῆ θεραπείαν ἀλληγορῶν, ὀπηνίκα εἰπὼν,
 15 «ἐγὼ εἰμι ἢ ἄμπελος ἢ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου
 ὁ γεωργὸς ἔστιν.» εἶτα ἐπήγαγε πάλιν· «πᾶν κλήμα
 ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν αἶρει αὐτὸ καὶ πᾶν τὸ
 καρποφοροῦν καθαίρει, ἵνα καρπὸν πλείω φέρῃ»**).
 καθυλομανεῖ γὰρ μὴ κλαδενομένη ἢ ἄμπελος, οὕτως
 20 δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος. καθαίρει δὲ αὐτοῦ τὰς ἔξυβρι-
 ζούσας παραφυσίας ὁ λόγος, ἢ μάχαιρα, καρποφο-
 ρεῖν οὐκ ἐπιθυμεῖν τὰς ὀρέξεις ἀναγκάσας· ἢ δὲ
 πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐπίπληξις ἔχει σκοπὸν τὴν
 σωτηρίαν, μεταρμοζομένου μουσικῶς τοῦ λόγου κατὰ
 25 τοὺς οἰκίους ἐκάστων τρόπους, πῆ μὲν ἐπιτείνοντος
 αὐτοῦ, πῆ δὲ ἀνιέντος.

§. 67. Σαφέστατα οὖν διὰ Μωϋσέως λέλεκται
 «Θαρεῖτε, ἕνεκεν τοῦ πειράσαι ὑμᾶς παρεγενήθη
 ὁ θεός, ὅπως ἂν γένηται ὁ φόβος αὐτοῦ ἐν ὑμῖν, ἵνα
 30 μὴ ἁμαρτάνητε»***). ἐντεῦθεν καλῶς καὶ ὁ Πλά-
 των μαθὼν, πάντες μὲν γὰρ, φησὶν, ὡς ἀληθῶς
 ἀγαθὰ πάσχουσιν οἱ δίκην δίδόντες, ὠφελοῦνται γὰρ
 τῷ βελτίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῖς γίνεσθαι δικαίως κο-

*) Eccles. 22, 6 sq.

**) Ioann. 15, 1. 2.

***) Exod.

λαζομένοις. εἰ δὲ ἀγαθὰ πάσχουσιν ὑπὸ τοῦ δικαίου οἱ ἐπανορθούμενοι καὶ κατὰ Πλάτωνα ὁμολογεῖται ἀγαθὸν εἶναι τὸ δίκαιον· αὐτὸς γοῦν ὁ φόβος ὠφελεῖ καὶ πρὸς ἀγαθοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἐξηγήσεται, ὅτι
 5 πνεῦμα φοβούμενον κύριον ζήσεται· ἡ γὰρ ἐλπίς ἐπὶ τὸν σώζοντα αὐτοῦς^{*)}). ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος λόγος δίκην ἐπιτιθεῖς κριτῆς ἐστίν, περὶ οὗ καὶ Ἡσαΐ-
 10 τῶν ἀμαρτιῶν. ας λέγει· κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν^{**)}), διορθωτὴν δηλονότι καὶ κατευθυντήρα

§. 68. Διὰ τοῦτο μόνος οὗτος οἶός τε ἀφιέναι τὰ πλημμελήματα ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῶν ὄλων ὁ τα-
 χθεὶς παιδαγωγὸς ἡμῶν, μόνος ὁ τῆς ὑπακοῆς δια-
 15 κρῖναι τὴν παρακοῆν δυνάμενος. ὁ δὲ ἀπειλῶν δῆ-
 λός ἐστι μηδὲν ἐθέλων πράξαι κακόν, μηδὲ ἄπερ ἀπει-
 λεῖ ἐπιτελέσαι, καταστήσας δὲ εἰς θεὸς τὴν ἐπὶ τὰς ἁμαρτίας ἀνέκοψε φορὰν καὶ τὸ φιλόανθρωπον αὐ-
 20 τοῦ ἐνδείκνυται, μέλλων ἔτι καὶ διασαφῶν οἷα πεί-
 σονται, εἰ παραμένουσιν ἁμαρτωλοί· οὐχὶ δὲ ὡσπερ
 25 ὄφρις ἐμφύς, ἔδακεν εὐθέως. ἀγαθὸς ἄρα ὁ θεὸς, καὶ ὁ γε κύριος εἰς πολλὰ συγχοῖται πρὸ τοῦ ἔργου τῷ λόγῳ. “τὰ γὰρ βέλη μου”, φησὶ, “συντελέσει αὐτοὺς, τηκόμενοι λιμῶ καὶ βρώσει ὀρνέων, καὶ ὀπι-
 σθότονος ἀνιάτος, ὀδόντας θηρίων ἐπαποστελῶ P. 139
 εἰς αὐτοὺς μετὰ θυμοῦ σαρρόντων ἐπὶ τῆς γῆς, ἔξω- Pott.
 30 θεν ἀτεκνώσει αὐτοὺς μάχαιρα καὶ ἐκ τῶν ταμει-
 ῶν φόβος^{***)}). ὡς οὐκ ὀργίζεται τὸ θεῖον, ἢ τισὶν ἔδοξεν, ἀλλὰ τὰ μὲν πλείστα ἀπέχεται, τὰ πάντα δὲ παρήγεσε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὑπέδειξεν ὡς πρα-
 κτέα. ἀγαθὴ δὲ αὕτη ἡ τέχνη ἐκφοβεῖν ἵνα μὴ ἁμάρ-
 30 τωμεν, φόβος γὰρ κυρίου ἀπωθεῖται ἁμαρτήματα, ἄφοβος δ’ οὐ δυνήσεται δικαιωθῆναι^{†)}), φησὶν ἡ
 γράφη. καὶ τὴν κόλασιν ὁ θεὸς οὐχ ὑπὸ ὀργῆς ἐπι-

*) Eccles. 34, 13.

**) Ies. 53, 6.

***) Deut. 32,

23—25.

†) Eccles. 1, 18. 22.

φέρει, ἀλλὰ τὸ δίκαιον σκοπεῖ, ὡς οὐ συμφέροι παραλειφθῆναι τὸ δίκαιον δι' ἡμᾶς.

§. 69. Αἰρεῖται δὲ ἕκαστος ἡμῶν τὰς τιμωρίας αὐτὸς ἐκῶν ἁμαρτάνων, αἰτία δὲ ἔλομένον, Θεὸς ἀναίτιος. εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν Θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησιν, τί ἔροῦμεν; μὴ ἄδικος ὁ Θεός, ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; μὴ γένοιτο^{*)}). λέγει γοῦν ἀπειλῶν, «παροξυνῶ τὴν μάχαιράν μου καὶ ἀνθ' ἕξεται κρίματος ἢ χεῖρ μου, καὶ αὐτὸς ἀνταποδώσω δίκην τοῖς 10 ἐχθροῖς καὶ τοῖς μισοῦσιν ἀνταποδώσω, μεθύσω τὰ βέλη μου ἀφ' αἵματος, καὶ ἡ μάχαιρά μου φάγεται κρέα ἀπὸ αἵματος τραυματιῶν^{**)}). ὁ σαφὲς γὰρ ἐνταῦθα ὡς ἄρα οἱ μὴ διεχθρεύοντες τῇ ἀληθείᾳ μηδὲ μισοῦντες τὸν λόγον οὐκ ἂν τὴν σφῶν αὐτῶν μι- 15 σήσαιεν σωτηρίαν, ἐκφύγοιεν δ' ἂν τῆς ἔχθρας τὰ ἐπιτίμια. «στέφανος ἄρα σοφίας», ἣ φησὶν ἡ σοφία, «φόβος κυρίου^{***)}). σαφέστατα γοῦν διὰ τοῦ Ἀμῶς τοῦ προφήτου τὴν οἰκονομίαν μεμήνυκεν ὁ λόγος τὴν ἑαυτοῦ «κατέστρεψα ὑμᾶς», λέγων, «κα- 20 θῶς κατέστρεψεν ὁ Θεὸς Σόδομα καὶ Γόμορρα καὶ ἐγένεσθε ὡς δαλὸς ἕξεσπασμένος ἐκ πυρὸς, καὶ οὐδ' ὡς ἐπεστρέψατε πρὸς με, λέγει κύριος^{†)}).

§. 70. Ὅρατε πῶς ὁ Θεὸς τὴν μετάνοιαν ὑπὸ φιλαγαθίας ζητεῖ, ἐνδείκνυται τε παρὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀπειλῆς ἡσυχῇ τὸ φιλόφρονον τὸ ἑαυτοῦ. «ἀποστρέψω», φησὶ, «τὸ πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτῶν καὶ δεῖξω τί ἔστι αὐτοῖς^{††)}». οὗ γὰρ τὸ πρόσωπον κυρίου ἐπιβλέπει, εἰρήνη καὶ ἀγαλλίασις, οὗ δὲ ἀπέστραπται, παρείδουσις γίνεται πονηρίας. οὐ βού- 30 λεται οὖν ἐφορᾶν τὰ κακὰ ἀγαθὸς γὰρ ἔστι· παρορῶντος δὲ αὐτοῦ ἔκοντι, διὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν ἀφρωπίνην γένεσιν ἴσχει κακία. «ἴδε οὖν», φη- P. 140 σὶν ὁ Παῦλος, «χρησιτότητα καὶ ἀπότομίαν Θεοῦ, Ρομ.

^{*)} Rom. 3, 5. 6.   ^{**)} Deut. 32, 41 sq.   ^{***)} Eccles. 1, 18.   ^{†)} Amos 4, 11.   ^{††)} Deut. 32, 20.

ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας ἀποτομίαν, ἐπὶ δὲ σὲ χρηστότητα, ἐὰν ἐπιμείνῃς τῇ χρηστότητι" *)), τουτέστι τῇ εἰς Χριστὸν πίστει. ἔπεται δὲ τῷ ἀγαθῷ, ἧ φύσει ἀγαθὸς ἐστίν, ἢ μισοπονηρία. διὸ καὶ κολάζειν μὲν
 5 αὐτὸν ὁμολογήσομε τοὺς ἀπίστους· ἡ γὰρ κόλασις ἐπ' ἀγαθῷ καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ κολαζομένου, ἐστὶ γὰρ ἐπανόρθωσις ἀντιτείνοντος· τιμωρεῖσθαι δὲ μὴ βούλεσθαι. τιμωρία δὲ ἐστὶν ἀνταπόδοσις κακοῦ ἐπὶ τὸ τοῦ τιμωροῦντος συμφέρον ἀναπεμπομένη.
 10 οὐκ ἂν δὲ ἐπιθυμήσειε τιμωρεῖσθαι ὁ ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ἡμᾶς προσεύχεσθαι **) διδάσκων.

§. 71. Ἀλλὰ ὅτι μὲν ἀγαθὸς ὁ Θεὸς καὶ ἄκοντες ὁμολογοῦσιν οἱ πάντες· ὅτι δὲ καὶ δίκαιος ὁ αὐ-
 P. 52 τὸς Θεὸς, οὗ μοι χορὴ πλειόνων ἔτι λόγων τὴν εὐα-
 Sylb. γέλιον τοῦ κυρίου παραθεμένῳ φωνῇ· ἕνα μὲν αὐτὸν λέγει, ἵνα πάντες ἐν ὧσι, καθὼς σὺ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ, καὶ γὰρ ἐν σοί· ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν, ἵνα καὶ ὁ κόσμος πιστεύῃ, ὅτι σὺ με ἀπέστειλας, καὶ γὰρ τὴν δόξαν, ἣν ἔδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα
 20 ὧσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν· ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοὶ, ἵνα ὧσι τετελειωμένοι εἰς ἐν" ***). ἐν δὲ ὁ Θεὸς καὶ ἐπέκεινα τοῦ ἐνὸς καὶ ὑπὲρ αὐτὴν μονάδα. διὸ καὶ τὸ σὺ μόριον δεικτικὴν ἔχον ἔμφασιν τὸν ὄντως μόνον ὄντα, ὃς ἦν καὶ ἐστὶ καὶ ἔσται, δείκνυ-
 25 σι Θεὸν, καθ' ὧν τριῶν χρόνων ἐν ὄνομα κεῖται ὁ ὧν" †). ὅτι δὲ ὁ αὐτὸς μόνος ὧν Θεὸς καὶ δίκαιός ἐστιν ὁ αὐτὸς καὶ μόνος καὶ ὄντως, ἐν τῷ αὐτῷ μαρτυρήσει κύριος εὐαγγελίῳ λέγων· «πάτερ, οὗς ἔδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, καθεῖνοι ὧσι
 30 μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν, ἣν ἔδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου. πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δὲ σε ἔγνω καθεῖνοι ἔγνωσαν, ὅτι σὺ με ἀπέστειλας, καὶ

*) Rom. 11, 22.

**) Matth. 6, 44.

***) Ioann.

17, 21—23. †) Exod. 3, 14.

ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου καὶ γνωρίσω” *). οὗ-
 τός ἐστιν ὁ ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα
 τοῖς μισοῦσι καὶ ποιῶν ἔλεος τοῖς ἀγαπῶσιν” **). ὁ
 γὰρ ἰστάς τοὺς μὲν “ἐκ δεξιῶν” ***), τοὺς δὲ “ἐξ
 5 εὐωνύμων”, καθὼ μὲν πατὴρ νοεῖται ἀγαθὸς ὢν, αὐ-
 τὸ μόνον ὃ ἐστι κέκληται “ἀγαθός” †), καθὼ δὲ υἱὸς
 ὢν ὁ λόγος αὐτοῦ ἐν τῷ πατρὶ ἐστι, δίκαιος προσα-
 γορεύεται ἐκ τῆς πρὸς ἀλληλα σχέσεως, ἀγάπης ἰσό-
 τητι μεμετρομένον ὄνομα δυνάμεως. “ἄνδρα”, φη-
 10 σὶ, “κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ κρίνει” ††). “ἀγαθοῦ ζυγοῦ
 πρόσωπον ἡμῖν δικαιοσύνης, τὸν Ἰησοῦν, γνωρί- P. 141
 σαντος τοῦ Θεοῦ, δι’ οὗ καὶ τὸν Θεὸν, οἷον ἐκ Pott.
 τρυτάνης ἰσοσθενοῦς, ἐγνωμεν.

§. 72. Ἐπὶ τούτου καὶ ἡ σοφία διαρρήδην λέ-
 15 γει· “ἔλεος γὰρ καὶ ὀργὴ μετ’ αὐτοῦ· κύριος γὰρ
 ἀμφοῖν οὗτος μόνος, δυνάστης εὐβλασμιῶν, ἐκχέων
 ὀργήν· κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ ἐλεγ-
 χος αὐτοῦ” †††). ἐλέους γὰρ καὶ ἐλέγχου σκοπὸς ἡ
 τῶν ἐλεγχομένων σωτηρία. ναὶ μὴν ὅτι ἀγαθὸς αὐ-
 20 τός ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, ὃ
 αὐτὸς πάλιν ὁμολογήσει λόγος, “ὅτι αὐτὸς χρηστός
 ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηρούς” *). καὶ προσ-
 ἔτι, “γίνεσθε οἰκτιρόμονες”, λέγων, “καθὼς ὁ πα-
 τὴρ ὑμῶν οἰκτιρῶν ἐστίν”. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὀπη-
 25 γνίκα διαρρήδην λέγει· “οἶδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ ὁ πα-
 τὴρ μου ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς”. ἐπὶ τούτοις αὖθις,
 “ὁ πατὴρ μου”, φησὶν, “ἐπιλάμπει τὸν ἥλιον τὸν
 αὐτοῦ ἐπὶ πάντας” **). παρασημειωτέον ἐνταῦθα,
 ὅτι τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸν ἀγαθὸν καὶ δημιουργὸν
 30 εἶναι ὁμολογεῖ, δίκαιος δὲ ὁ δημιουργὸς εἶναι οὐκ ἀν-
 τιλέγεται. καὶ πάλιν, “ὁ πατὴρ μου”, φησὶ, “βρέ-
 χει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους” ***). καὶ καθὼ μὲν

*) Ioann. 17. 24—26. **) Exod. 20, 5 sq. ***) Matth. 20, 21. 25. 33. †) Ibid. 19, 17. ††) Eccles. 16, 12. †††) Ibid. 12, 11—13. *) Luc. 6, 35 sq. **) Matth. 5, 45. ***) Ibi- dem.

βρέχει, δημιουργὸς ὑδάτων ἐστὶ καὶ νεφῶν, καθὼ δὲ ἐπὶ πάντας, δικαίως ἰσοστατεῖ καὶ μετ' ἀρετῆς, ὡς δὲ ἀγαθὸς, ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους ὁμοίως.

§. 73. Σαφέστατον τοίνυν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν
 5 εἶναι θεὸν συλλογιζόμεθα, ὡδὲ πως ὅτι ὄψομαι
 τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου^{*)}· καὶ, ὁ
 κτίσας τοὺς οὐρανοὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς κατοικεῖ^{**)}
 καὶ ὁ οὐρανὸς θρόνος σου^{**)}, τὸ ἅγιον πνεῦμα
 ἐψαλλεν. ὁ δὲ κύριός φησιν ἐν τῇ προσευχῇ, πά-
 10 τερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς^{***)}. οὐρανοὶ δὲ τοῦ
 κτίσαντος τὸν κόσμον εἰσὶν, ἀναντίρροτον ἄρα μὴ
 οὐχὶ καὶ υἱὸν εἶναι τὸν κύριον τοῦ δημιουργοῦ. εἰ δὲ
 ὁ κτίστης πρὸ πάντων ὁμολογεῖται δίκαιος, υἱὸς δὲ
 τοῦ δημιουργοῦ ὁ κύριος, υἱὸς ἄρα τοῦ δικαίου ὁ
 15 κύριος. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλός φησι· νυνὶ δὲ χω-
 ρὶς νόμου δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται^{†)}. καὶ πά-
 λιν, ἵνα μᾶλλον ὑπολάβῃς θεὸν, δικαιοσύνη δὲ θε-
 οῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας τοὺς πι-
 στεύοντας, οὐ γάρ ἐστι διαστολή. καὶ προσέτι μαρ-
 20 τυρῶν τῇ ἀληθείᾳ μετ' ὀλίγα ἐπιφέρει, ἐν τῇ ἀνο-
 χῇ τοῦ θεοῦ, πρὸς τὴν ἐνδειξὴν τοῦ εἶναι αὐτὸν δι-
 καιον καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦν^{††)}. τὸ
 δὲ δίκαιον ἀγαθὸν εἰδὼς φαίνεται πον λέγων· P. 142
 ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ Pott.
 25 δικάια καὶ ἀγαθὴ^{†††)}, καὶ κατὰ τῆς αὐτῆς δυνά-
 μεως ἄμφω τάσσω τὰ ὀνόματα.

§. 74. Ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ ὁ πα-
 τὴρ αὐτοῦ^{*)}, ὁ αὐτὸς ἄρα πατὴρ αὐτοῦ ὁ ἐν ὧν
 30 πολλαῖς μνηνόμενος δυνάμεσι, καὶ τοῦτο ἦν τὸ οὐ-
 δεὶς ἔγνω τὸν πατέρα^{**)} πάντα αὐτὸν ὄντα, πρὶν
 ἐλθεῖν τὸν υἱόν· ὡς εἶναι ταῖς ἀληθείαις καταφανὲς
 τὸ τῶν συμπάντων θεὸν, ἓνα μόνον εἶναι ἀγαθόν,
 δίκαιον, δημιουργόν, υἱὸν ἐν πατρὶ, ὃ ἡ δόξα εἰς

*) Psalm. 8, 3. **) Ibid. 2, 4, 11, 4, 103, 19. ***) Matth. 6, 9. †) Rom. 3, 21 sq. ††) Ibid. v. 25 sq. †††) Ibid. 7, 12. *) Matth. 19, 17.

τοὺς αἰῶνας*), ἀμήν. ἀλλ' οὐδὲ ἀλλότριον τοῦ
 σωτηρίου λόγου κηδεμονικῶς λουδορεῖσθαι. καὶ γὰρ
 οὖν καὶ τοῦτο τῆς θείας φιλανθρωπίας φάρμακον,
 ἐξ οὗ τὸ τῆς αἰδοῦς ἐρύθημα ἔξανθεῖ, καὶ ἡ πρὸς
 5 τὸ ἁμαρτάνειν αἰσχύνῃ παρεισδύεται. εἰ γὰρ ψέξαι
 χρῆ, καὶ λουδορεῖσθαι δεῖ· ἔνθα τὴν ἀπηλυγκυῖαν
 ψυχὴν καιρὸς ἐστὶ τρωῖσαι, οὐ θανασίμως, ἀλλὰ
 σωτηρίως, ὀλίγης ἀλγηδόνης αἰδίων κερδάναντα θά-
 νατον. πολλὴ δὲ ἡ σοφία περὶ τὴν παιδαγωγίαν
 10 αὐτοῦ καὶ ὁ τρόπος τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ποικίλος
 εἰς σωτηρίαν· προσμαρτυρεῖ μὲν γὰρ τοῖς ἀγαθοῖς
 ὁ παιδαγωγὸς, ἐκκαλεῖται δὲ τοὺς κλητοὺς ἐπὶ τὰ
 βελτίω καὶ τοὺς ἀδικεῖν σπεύδοντας ἀποτρέπει τῆς
 ὁρμῆς, μεταθέσθαι δὲ εἰς ἀμείνω βίον παρακελεύε-
 15 ται. οὐχ ἕτερον γὰρ ἁμάρτυρον πατέρου προσμαρ-
 τυρουμένου, ἢ τε χάρις ἐκ μαρτυρίας μεγίστη· ἀλλὰ
 καὶ τὸ ἐμπαθὲς τῆς ὀργῆς, εἰ δὴ ὀργὴν τὴν νοθε-
 σίαν αὐτοῦ χρῆ καλεῖν, φιλάνθρωπόν ἐστιν εἰς πά-
 20 ῖν καταβαίνοντος τοῦ θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον, δι'
 ὃν καὶ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ λόγος τοῦ θεοῦ.

P. 53

Cap. IX.

Sylb.

*Οτι τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργετεῖν καὶ κολάζειν
 δικαίως, ἐν ᾧ τίς ὁ τρόπος τῆς παιδαγωγίας τοῦ
 λόγου.

§. 75. Παντὶ τοίνυν σθένει ὁ τῆς ἀνθρωπότητος
 παιδαγωγὸς, ὁ θεῖος ἡμῶν λόγος, πάσῃ καταχρώ-
 μενος σοφίας μηχανῇ, σώζειν ἐπιβέβληται τοὺς νη-
 πίους, νοθετῶν, ἐπιτιμῶν, ἐπιπλήττων, ἐλέγχων,
 ἀπειλούμενος, ἰώμενος, ἐπαγγελλόμενος, χαριζόμενος,
 πολλοῖς τισὶν οἰονεὶ χαλινοῖς τὰς ἀλόγους τῆς ἀνθρωπό-

*) Luc. 10, 22. Ioann. 17, 25.

τητος δεσμεύων ὁρμάς. συνελόντι γοῦν εἰπεῖν, οὕτως ὁ κύριος πρὸς ἡμᾶς, ὡς καὶ ἡμεῖς πρὸς τὰ τέκνα ἡμῶν. τέκνα σοί ἐστι· «παῖδευσον αὐτὰ», ἡ σο- P. 143
φία παραινεῖ, «καὶ κάμψον αὐτὰ ἐκ νεότητος αὐτῶν. Pott.
5 θυγατέρες σοί εἰσι· πρόσσεχε τῷ σώματι αὐτῶν καὶ μὴ ἰλαρώσης πρὸς αὐτὰς τὸ πρόσωπόν σου» *). καίτοι τὰ τέκνα ἡμῶν υἱούς τε καὶ θυγατέρας σφόδρα καὶ ὑπὲρ πάντων ὁτιοῦν ἀγαπῶμεν. ἐπεὶ δ' οἱ μὲν πρὸς χάριν ὁμιλοῦντες ὀλίγον ἀγαπῶσιν ὃ μὴ λυποῦσιν, οἱ
10 δὲ πρὸς ὠφέλειαν ἐπιστύφοντες εἰ καὶ παραντίκα λυπηροὶ, ἀλλὰ εἰς τὸν ἔπειτα εὐεργετοῦσιν αἰῶνα· οὐ τὴν παραντίκα ἡδονὴν ὁ κύριος, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐσχόπησε τρυφήν. ἐπίωμεν δὲ ἤδη καὶ τὸν τρόπον αὐτοῦ τῆς φιλανθρωποῦ παιδαγωγίας μετὰ
15 μαρτυρίας προφητικῆς.

§. 76. Νουθέτησις μὲν οὖν ἐστὶ ψόγος κηδεμονικὸς, νοῦ ἐμπορητικὸς. τοιοῦτος ὁ παιδαγωγὸς νουθετῶν, ὡς κὰν τῷ εὐαγγελίῳ λέγων· «ποσάκις ἠθέλησα συναγαγεῖν τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρνις συνάγει τὰ
20 νοσοσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθέλησατε» **). αὐθίς τε ἡ γραφὴ νουθετεῖ· «καὶ ἐμοίχερον», λέγουσα, «τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον, καὶ ἐθυμίασαν τῇ Βαάλ» ***). μέγιστον γὰρ τεκμήριον τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ, ὅτι καίτοι σαφῶς
25 βεβδῶς τὴν ἀναισχυντίαν τοῦ ἐκλακτίσαντος λαοῦ καὶ ἀποσχιρητήσαντος, ὁμῶς ἐπὶ τὴν μετάνοιαν παρακαλεῖ καὶ φησι διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ. «νιὲ ἀνθρώπου, ἐν μέσῳ σκορπίων σὺ κατοικεῖς, πλὴν λάλησον αὐτοῖς, ἔάν ἄρα ἀκούσωσιν» †). ἀλλὰ καὶ τῷ Μωϋσῆι,
30 «πορεύου», φησὶ, «καὶ εἰπέ τῷ Φαραῶν, ἵνα ἐξαποστείλῃ τὸν λαόν, ἐγὼ δὲ οἶδα, ὅτι οὐ μὴ ἐξαποστείλῃ αὐτούς» ††). ἐμφαίνει γὰρ ἄμφω καὶ τὸ θεῖον

*) Eccles. 7, 23 sq. **) Matth. 23, 32. ***) Jerem. 3, 9. 7, 8. 11, 13. 32, 29. †) Ezech. 2, 6 sq. ††) Exod. 3, 18 sq.

προειδώς τὸ ἐσόμενον καὶ τὸ φιλόφρωνον τὸ αὐτοῦ
 τῷ ἀντεξουσίῳ τῆς ψυχῆς ἀφορμὰς μετανοίας χαρι-
 ζόμενος. νοθετεῖ δὲ καὶ διὰ Ἡσαίου κηδόμενος
 τοῦ λαοῦ, ὀπηνίκα λέγει· ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χελλε-
 5 σιν αὐτῶν τιμῶσί με, ἢ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω
 ἐστὶν ἀπ' ἐμοῦ — τοῦτό ἐστι ψόγος ἐλεγκτικός — „μά-
 την δὲ σέβονται με διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλ-
 ματα ἀνθρώπων”^{*)}). ἐνταῦθα ἡ κηδεμονία φανερώσασα
 τὴν ἁμαρτίαν ἐκ παραλλήλου δείκνυσι τὴν σωτηρίαν.
 10 §. 77. Ἐπιτίμησις δὲ ἐστὶ ψόγος ἐπ' αἰσχροῖς
 οἰκειῶν πρὸς τὰ καλά. τοῦτο ἐνδείκνυται διὰ Ἱερεμίου
 ἔπποι θηλυμάνεις ἐγενήθησαν, ἕκαστος ἐπὶ τὴν
 γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζεν. μὴ ἐπὶ τού-
 τοις οὐκ ἐπισκέψομαι”, λέγει κύριος, „ἢ ἐν λαῷ
 15 τῷ τοιοῦτῳ οὐκ ἐκδικήσει ἡ ψυχὴ μου”^{**)}); παραπλέ-
 κει δὲ πανταχοῦ τὸν φόβον, ὅτι „φόβος κυρίου ἀρχὴ
 αἰσθήσεως”^{***)}). καὶ πάλιν διὰ Ὠσηέ· „οὐκ ἐπισκέ-
 ψομαι”, φησὶν, „αὐτοὺς, ὅτι αὐτοὶ μετὰ τῶν πορ-
 νῶν συνεφύροντο καὶ μετὰ τῶν τετελεσμένων ἔθρον P. 144
 20 καὶ ὁ λαὸς ὁ συνιῶν συνεπλέκετο πόρνη”^{†)}); δει-
 κνυσιν αὐτῶν φανερώτερον τὸ ἁμάρτημα, συνιέναι
 αὐτοὺς ὁμολογῶν, ὡς ἐκόντας ἁμαρτάνοντας. καὶ ἡ
 σύνεσις ὄψις ἐστὶ ψυχῆς. διὸ καὶ ὁ Ἰσραὴλ ὁ ὄρων
 τὸν θεόν, τουτέστιν ὁ συνιῶν τὸν θεόν. μέμψις
 25 δὲ ἐστὶ ψόγος ὡς ὀλιγοφρόνων ἢ ἀμελούντων. κέ-
 χροται τῷ τρόπῳ τούτῳ τῆς παιδαγωγίας διὰ Ἡσαίου
 λέγων „ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, ὅτι κύριος
 ἐλάλησεν· υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ἕψωσα, αὐτοὶ δὲ με
 ἠθέτησαν. ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν
 30 φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω”^{††)}).
 πῶς γὰρ οὐ δεινὸν, εἰ ὁ εἰδὼς τὸν θεὸν οὐ γνώσε-
 ται τὸν κύριον, ἀλλ' ὁ μὲν βοῦς καὶ ὄνος τὰ νο-
 θῆ ζῶα καὶ τὰ μωρὰ εἴσεται τὸν τρέφοντι, ὁ δὲ

*) Ies. 29, 13.
 1, 7. †) Hos. 4, 14.

**) Ierem. 5, 8 sq.
 ††) Ies. 1, 2 sq.

***) Prouerb.

Ἰσραὴλ ἀλογώτερος καὶ τούτων εὐρεθίσειται; καὶ διὰ Ἱερεμίου πολλὰ καταμεμψάμενος τὸν λαὸν ἐπιφέρει· καὶ ἐμὲ ἐγκατέλιπον, λέγει κύριος” *).

§. 78. Ἐπίπληξις δὲ ἐστὶν ἐπιτίμησις ἐπιπληκτικῆ ἢ φόγος πληκτικὸς, κέχρηται δὲ καὶ ταύτῃ τῇ θερα-
 5 πείᾳ ὁ παιδαγωγὸς διὰ Ἡσαΐου λέγων· οὐαὶ τέκνα ἀποστάται, τάδε λέγει κύριος· ἐποιήσατε βουλήν οὐ δι’ ἐμοῦ καὶ συνθήκας οὐ διὰ τοῦ πνεύματός μου” **).
 στύμματα δὲ αὐστηροτάτω παρ’ ἕκαστα προσχοῖται
 10 τῷ φόβῳ ἀναστομῶν ἅμα καὶ ἐπιστρέφων δι’ αὐτοῦ πρὸς σωτηρίαν τὸν λαὸν, καθάπερ καὶ τὰ βαπτό-
 μενα τῶν ἑσίων προστύφεσθαι φιλεῖ εἰς βεβαίαν εὐ-
 15 τρεπιζόμενα τῆς βαφῆς παραδοχὴν. ἔλεγχος δὲ ἐστὶ προφορὰ ἁμαρτίας εἰς τὸ μέσον φέρουσα. τούτῳ
 ἡμᾶλιστα συγχροῖται ὡς ἀναγκαίῳ τῷ τρόπῳ τῆς παι-
 20 δαγωγίας διὰ τὸ ἔκλυτον τῆς τῶν πολλῶν πίστεως. λέγει μὲν γὰρ διὰ Ἡσαΐου· ἐγκατέλιπετε τὸν κύ-
 ριον καὶ παρωργίσατε τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ” ***). λέγει δὲ καὶ διὰ Ἱερεμίου· ἔξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ
 25 καὶ ἔφριξεν ἐπὶ πλείῳ ἢ γῆ, ὅτι δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαὸς οὗτος, ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδα-
 τος ζῶντος καὶ ὠρυξάν λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται συσχεῖν ὕδωρ” †). καὶ πάλιν διὰ τοῦ
 P. 54 αὐτοῦ· ἁμαρτίαν ἡμαρτεν Ἱερουσαλὴμ, διὰ
 30 Sylb. τοῦτο εἰς σάλον ἐγένετο· πάντες οἱ δοξάζοντες αὐ-
 τὴν ἠτίμασαν αὐτήν, ὅτι εἶδον ἀσχημοσύνην αὐ-
 τῆς” ††). τὸ δὲ αὐστηρὸν τοῦ ἐλέγχου καὶ ἐπι-
 δεικτικὸν διὰ Σολομῶντος παραμυθούμενος λέγει
 35 αἰνιτιζόμενος κατὰ τὸ παρασιωπώμενον τὸ φιλότεκνον
 τῆς παιδαγωγίας· νίε μου, μὴ ὀλιγώρει παιδείας P. 145
 κυρίου μηδὲ ἐκλύου ὑπ’ αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ὃν Pott.
 γὰρ ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα

*) Ierem. 1, 16 sq. 2, 13. 19.

***) Psalm. 30, 1.

***) Ies. 1, 4.

†) Ierem. 2, 12. 19.

††) Ibid.

υῖον, ὃν παραδέχεται”*), ὅτι „ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος ἐκκλίνει ἐλεγκτόν”**). ἀκολούθως τοίνυν, „ἐλεγκέτω με δίκαιος”, ἡ γραφὴ λέγει, „καὶ παιδευσάτω με, ἔλαιον δὲ ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου”***).

§. 79. Φρένωσις δέ ἐστι ψόγος φρενῶν ἐμποητικὸς. οὐδὲ τούτου ἀπέσχηται τοῦ τρόπου τῆς παιδαγωγίας, ἀλλὰ διὰ Ἱερεμίου φησὶν. „ἕως τίνος κεκράξομαι καὶ οὐκ εἰσακούσονται; ἰδοὺ ἀπερίτμητα τὰ ὦτα αὐτῶν” †). ὡ τῆς μακαρίας ἀνεξικακίας. καὶ πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ. „ἀπερίτμητα πάντα τὰ ἔθνη, ὃ δὲ λαὸς οὗτος, ἀπερίτμητος καρδίᾳ ††), ὅτι λαὸς ἀπειθής ἐστιν, οἱ υἱοί”, φησὶν, „οἷς οὐκ ἔστι πίστις” †††). ἐπισκοπὴ δέ ἐστιν ἐπίπληξις σφοδρά. 15 κέχρηται τῷ εἶδει τούτῳ ἐν εὐαγγελίῳ. „Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν” *). καὶ ἡ ἐπαναδίπλωσις τοῦ ὀνόματος ἰσχυρὰν τὴν ἐπίπληξιν πεποίηται. ὃ γὰρ εἰδὼς τὸν θεὸν πῶς τοὺς 20 διακόνους τοῦ θεοῦ διώκει; „διὰ τοῦτο”, φησὶν, „ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, λέγω γὰρ ὑμῖν ἀπάρτι· οὐ μὴ ἴδητέ με, ἕως ἂν εἴπωτε· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου”. εἰ γὰρ οὐ δέχεσθε τὴν φιλανθρωπίαν, ἐπιγνώσεσθε τὴν ἕξοσίαν.

25 §. 80. Λοιδωρία δέ ἐστι λόγος ἐπιτεταμένος. κέχρηται δὲ τῇ λοιδωρίᾳ ἐν φαρμακῶν μοίρᾳ διὰ Ἡσαίου λέγων. „οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλῶν, υἱοὶ ἄνομοι, λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν, σπέρμα πονηρὸν”**). 30 κὰν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ Ἰωάννου, „ὄφεις”, φησὶ, „γενήματα ἐχιδνῶν”. ἔγκλησις δέ ἐστι ψόγος ἀδικούντων. τούτῳ τῷ παιδαγωγίᾳ διὰ Δαβὶδ κέχρηται. „λαὸς, ὃν οὐκ ἔγνων”, λέγων, „ἐδούλευσέ

*) Prouerb. 3, 11 sq.   **) Eccl. 32, 17.   ***) Psalm. 141, 5.   †) Jerem. 6, 10.   ††) Ibid. 9, 26.   †††) Ies. 30, 9.   *) Matth. 23, 37 — 39.   **) Ies. 1, 3.

μοι καὶ εἰς ἀκοὴν ὡτίου ὑπήκουσέ μου, υἱοὶ ἀλλό-
 τριοι ἐψεύσαντό μοι καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τριβῶν
 αὐτῶν)*. καὶ διὰ Ἰερεμίου· «καὶ ἔδωκα αὐτῇ
 βιβλίον ἀποστασίου καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἀσύνθετος
 5 Ἰούδα**). αὐθίς τε· «καὶ ἠθέτησεν εἰς ἐμέ ὁ οἶκος P. 146
 Ἰσραὴλ, καὶ ὁ οἶκος Ἰούδα ἐψεύσατο τῷ κυρίῳ***). Pott.
 μεμψιμοιρία δέ ἐστι λάθριος ψόγος, τεχνικὴ βοήθεια
 καὶ αὐτὴ σωτηρίαν οἰκονομονμένη ἐν παρακαλύμμα-
 τι. κέχρηται δὲ αὐτῇ διὰ Ἰερεμίου· «πῶς ἐκάθι-
 10 σε μόνῃ ἢ πόλιν ἢ πεπληθυμμένη λαῶν; ἐγενήθη
 ὡσεὶ χῆρα ἄρχουσα χωρῶν, ἐγενήθη εἰς φόρους,
 κλαίουσα ἔκλαυσεν ἐν νυκτί†).

§. 81. Διάσυρσις δέ ἐστι ψόγος διασυρτικός,
 καὶ τούτῳ κέχρηται τῷ βοηθῆματι ὁ θεὸς παιδα-
 15 γωγὸς διὰ Ἰερεμίου λέγων· «ὄψις πόρνῃς ἐγένετό
 σοι, ἀπηναισχύντησθαι πρὸς πάντας, καὶ οὐχ ὡς
 οἶκον ἐκάλεσάς με καὶ πατέρα καὶ ἄρχοντα τῆς παρ-
 θενίας σου††). καὶ «πόρνη καλὴ καὶ ἐπιχαρις ἡγου-
 μένη φαρμάκων†††). τεχνικῶς πάντῃ τὴν παρθένον
 20 τῆς πορνείας ἐνυβρίσας ὀνόματι αὐθίς ἐπὶ τὴν
 σεμνότητα ἐντρέπων μετακαλεῖται. κατανεμέσεις δέ
 ἐστιν ἐπιτίμησις νόμιμος ἢ ἐπιτίμησις τῶν ὁδῶν
 πὰρὰ τὸ προσῆκον ἐπαιρομένων. ταύτη διὰ Μωϋσέως
 ἐπαιδαγώγει, «τέκνα», λέγων, «μωμητὰ, γενεὰ σκο-
 25 λιὰ καὶ διεστραμμένη, ταῦτα κυρίῳ ἀνταποδίδοτε;
 οὗτος λαὸς μωρὸς καὶ οὐχὶ σοφός. οὐκ αὐτὸς οὗτος
 ὁ πατὴρ ἐκτίησάτ' σε*)»; καὶ διὰ Ἡσαΐου φησὶν·
 «οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι, κοινωνοὶ κλεπτῶν, ἀγα-
 πῶντες δῶρα, διώκοντες ἀνταπόδομα, ὀρφανοῖς οὐ
 30 κρῖνοντες**). καθόλου δὲ ἡ περὶ τὸν φόβον
 αὐτοῦ τεχνολογία σωτηρίας ἐστὶ πηγή, ἀγαθοῦ δὲ
 γε τὸ σώζειν· «ἔλεος δὲ κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα

) Psalm. 18, 43 — 45. **) Jerem. 3, 8. ***) Ibid.
 5, 10. 11. †) Thren. 1, 2. 3. ††) Jerem. 3, 3. 4.
 †††) Nahum. 3, 4. *) Deut. 32, 5. 6. **) Ies. 1, 23.

ἐλέγχων καὶ παιδεύων καὶ διδάσκων ὡς ποιμὴν τὸ ποιμνίον αὐτοῦ, τοὺς ἐκδεχομένους παιδείαν ἔλεεῖ καὶ τοὺς κατασπυρῶντας εἰς κόλλησιν αὐτῶ**), καὶ ταύτη τῇ ἀγωγῇ «ἑξακοσίας χιλιάδας πεζῶν**»),
 5 τοὺς ἐπισυναχθέντας, ἐν ἧ ἔσχον σκληροκαρδία, μαστιγῶν, ἐλεῶν, τύπτων, ἰώμενος, ἐν οἰκτιρισμῶ καὶ παιδείᾳ διεφύλαξεν. «κατὰ γὰρ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ***). καλὸν μὲν γὰρ τὸ μὴ ἁμαρτεῖν, ἀγαθὸν δὲ καὶ τὸν ἁμαρτάνοντα μετανοεῖν, ὥσπερ ἄριστον τὸ ὑγιαίνειν αἰεὶ,
 10 καλὸν δὲ καὶ τὸ ἀνασφῆλαι τῆς νόσου.

§. 82. Ταύτη τοι καὶ διὰ Σολομῶντος παραγγέλλεται· σὺ μὲν ῥάβδῳ πάταξον τὸν υἱόν, τὴν P. 147 δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου ῥῦσαι†). καὶ πάλιν Pott.
 15 «μὴ ἀπόσχου νήπιον παιδεύων, εὐθῦναι δὲ αὐτὸν ῥάβδῳ, οὐ γὰρ θαναεῖται††). ἔλεγχος γὰρ καὶ ἐπιπληξίς, ὥσπερ οὖν καὶ τὸ νόμα αἰνίττεται, αὐταὶ πληγαὶ ψυχῆς εἰσὶ, σωφρονίζουσαι τὰς ἁμαρτίας καὶ θάνατον ἀπειροῦσαι, εἰς δὲ τὴν σωφροσύνην
 20 ἄγουσαι τοὺς εἰς ἀκολασίαν ὑποφερομένους. ταύτη τοι καὶ Πλάτων τὴν μεγίστην τῆς ἐπανορθώσεως δύναμιν καὶ τὴν κυριωτάτην κάθαρσιν τὸν ἔλεγχον εἰδὼς ἀκολούθως τῷ λόγῳ τὸν τὰ μέγιστα ἀκάθαρτον ὄντα ἀπαιδευτὸν τε καὶ αἰσχροὺν γεγονέναι διὰ
 25 τὸ ἀνέλεγκτον εἶναι βούλεται, ἢ καθαρώτατον καὶ κάλλιστον ἔπρεπε τὸν ὄντως ἐσόμενον εὐδαίμονα εἶναι. εἰ γὰρ «οἱ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβος τῷ ἀγαθῷ†††) ἔργῳ, πῶς ὁ φύσει ἀγαθὸς θεὸς φόβος ἔσται τῷ μὴ ἁμαρτάνοντι; ἔάν δὲ τὸ κακὸν ποιῆς, φοβοῦ»,
 30 ἢ φησὶν ὁ ἀπόστολος.

§. 83. Διὰ τοῦτό τοι καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος P. 55 ἐπιστύφει παρ' ἑκάστα τὰς ἐκκλησίας κατ' εἰκόνα Sylb. κυρίου, καὶ συναισθόμενος τῆς ἑαυτοῦ παρησιαίας

*) Eccles. 18, 13, 14. **) Cf. Exod. 12, 37. ***) Eccl. 16, 12. †) Prouerb. 23, 14. ††) Ibid. v. 19. †††) Rom. 13, 4, 5.

καὶ τῆς τῶν ἀκούοντων ἀσθενείας πρὸς τοὺς Γαλά-
 5 τας λέγει· „ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν” *).
 ὡς δὲ οἱ ὑγιαίνοντες οὐ χρήζουσιν ἰατροῦ**), παρ’
 ὅσον ἔρρωνται, οἱ δὲ νοσοῦντες ἐπιδέονται τῆς τέ-
 10 χνης, οὕτω καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν τῷ βίῳ νοσοῦντες περὶ
 τε τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἐπονειδίστους περὶ τε τὰς ἀκρα-
 σίας τὰς ἐπιψόγους καὶ περὶ τὰς ἄλλας τῶν παθῶν
 φλεγμονὰς τοῦ σωτήρος ἐπιδεόμεθα, ὃ δὲ οὐ μόνον
 15 τὰ ἥπια ἐπιπάσσει φάρμακα***), ἀλλὰ καὶ τὰ στυ-
 10πτικά. ἰστιάσι γοῦν τῶν ἁμαρτιῶν τὰς νομὰς αἱ πι-
 κραι τοῦ φόβου ῥίζαι. διὸ καὶ σωτήριος, εἰ καὶ πι-
 κρὸς, ὁ φόβος. εἰκότως ἄρα σωτήρος μὲν οἱ νοσοῦν-
 15 τες δεόμεθα, οἱ πεπλανημένοι δὲ τοῦ καθηγησομέ-
 νου καὶ οἱ τυφλοὶ τοῦ φωταγωγήσοντος καὶ οἱ δι-
 15ψῶντες τῆς πηγῆς τῆς ζωτικῆς, ἀφ’ ἧς οἱ μεταλαμ-
 βάνοντες οὐκέτι διψήσουσι, καὶ οἱ νεκροὶ δὲ τῆς
 ζωῆς ἐνδεεῖς καὶ τοῦ ποιμένος τὰ πρόβατα καὶ οἱ
 παῖδες τοῦ παιδαγωγοῦ, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ ἀνθρω-
 20 πότης Ἰησοῦ, ἵνα μὴ ἀνάγωγοι καὶ ἀμυρτωλοὶ εἰς
 20τέλος τῆ καταδίκη ἐμπέσωμεν, διακριθῶμεν δὲ τῶν
 ἀχρυσίων καὶ εἰς τὴν πατρῴαν ἀποθήκην σωρευθῶ-
 25 μεν. τὸ γὰρ πτύον ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κυρίου, ὧ P. 148
 ἀποκρίνεται τοῦ πυροῦ τὸ ἄχρυσον τὸ ὀφειλόμενον Pott.
 τῷ πυρί†).

25 §. 84. Ἐξὸν δὲ, εἰ βούλεσθε, τοῦ πανηγίου
 ποιμένος καὶ παιδαγωγοῦ τοῦ παντοκράτορος καὶ
 πατρικοῦ λόγου τὴν ἄκραν σοφίαν καταμανθά-
 νειν ἡμῖν, ἔνθα ἀλληγορεῖ, „ποιμένα” ††) ἑαυτὸν
 30 προβάτων λέγων· ἔστι δὲ παιδαγωγὸς νηπίων. φησὶ
 30γοῦν διὰ Ἰεζεκιὴλ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους ἀποτα-
 θεῖς καὶ τινα αὐτοῖς σωτήριον παρατιθέμενος εὐλό-
 γου φροντίδος ὑπογραμμόν· „καὶ τὸ χωλὸν καταδή-

*) Galat. 4, 16.

**) Cf. Luc. 5, 31.

***) Cf.

Hom. Iliad. δ. 218.

†) Cf. Matth. 3, 12.

Luc. 3, 17.

††) Ioann. 10, 11 14.

σω καὶ τὸ ὀχλούμενον ἰάσομαι καὶ τὸ πλανώμενον ἐπιστρέψω καὶ βόσκησά αὐτοὺς ἐγὼ εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου^{*)}). ταῦτ' ἐστὶν ἀγαθοῦ ποιμένος ἐπαγγέλματα· βόσκησον ἡμᾶς τοὺς νηπίους ὡς πρόβατα. 5 ναὶ, δέσποτα, τῆς σῆς πλήρωσον νομῆς τῆς δικαιοσύνης, ναὶ, παιδαγωγέ, ποιμανον ἡμᾶς εἰς τὸ ἅγιόν σου ὄρος, πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, τὴν ὑψουμένην, τὴν ὑπερνεφεῆ, τὴν ἀπτομένην οὐρανῶν. «καὶ ἔσομαι», φησὶν, «αὐτῶν ποιμὴν καὶ ἔσομαι ἐγγὺς 10 αὐτῶν^{**)}», ὡς ὁ χιτῶν τοῦ χρωτὸς αὐτῶν· σῶσαι βούλεται μου τὴν σάρκα, περιβαλὼν τὸν χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας, καὶ τὸν χρωτᾶ μου κέχρικεν. «καλέσουσί με», φησὶ, «καὶ ἐρῶ ἰδοὺ πάρεμι^{***)}». 15 θῆτιον ὑπήκουσας ἢ προσεδόκησα, δέσποτα· «καὶ ἔάν καταβαίνωσιν, οὐκ ὀλισθήσουσι, λέγει κύριος^{†)}». οὐ γὰρ πεσοῦμεθα εἰς φθοράν οἱ διαβαλόντες εἰς ἀφθαρσίαν, ὅτι ἀνθέξεται ἡμῶν αὐτὸς, ἔφη γὰρ αὐτὸς καὶ ἠθέλησεν αὐτός.

§. 85. Τοιοῦτος ἡμῶν ὁ παιδαγωγὸς ἀγαθὸς 20 ἐνδίκως «οὐκ ἦλθον», φησὶ, «διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι^{††)}». διὰ τοῦτο εἰσάγεται, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ «κεκηκῶς^{†††)} ὁ κάμνων ὑπὲρ ἡμῶν καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν^{*)} ἐπισχνούμενος. τοῦτον γὰρ μόνον ὁμολογεῖ ἀγαθὸν 25 εἶναι ποιμένα· μεγαλόδωρος οὖν ὁ τὸ μέγιστον ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐπιδιδοῖς καὶ μεγαλωφελῆς καὶ φιλόφρωνος, ὅτι καὶ ἄνθρωπος, ἔξον εἶναι κύριον, ἀδελφὸς εἶναι βεβούληται, ὁ δὲ καὶ εἰς τοσοῦτον ἀγαθὸς, ὥστε ἡμῶν καὶ ὑπεραποθανεῖν. 30 ἀλλὰ καὶ ἡ δικαιοσύνη κέκραγεν αὐτοῦ· «ἐὰν ὀρθοὶ πρὸς με ἦκητε, καὶ γὰρ ὀρθὸς πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν πλάγιος πορεύησθε, καὶ γὰρ πλάγιος, λέγει κύριος τῶν δυνά-

^{*)} Ezech. 34, 14 — 16. ^{***)} Ibidem. ^{***)} Ies. 88, 9. ^{†)} Ibid. 43, 2. ^{††)} Matth. 20, 28. ^{†††)} Marc. 10, 45. ^{†††)} Ioann. 4, 6. ^{°)} Cf. Matth. 20, 28.

μεων”*), τὰς ἐπιπλήξεις τῶν ἁμαρτωλῶν πλαγίας
 αἰνιττόμενος ὁδοῦς· ἡ γὰρ εὐθεΐα καὶ κατὰ φύσιν,
 ἦν αἰνίττεται τῷ ἰῶτα τοῦ Ἰησοῦ, ἡ ἀγαθοσύνη
 αὐτοῦ, ἡ πρὸς τοὺς ἐξ ὑπακοῆς πεπιστευκότας P. 149
 5 ἀμετακίνητός τε καὶ ἀρρεπής· ἐπειδὴ ἐκάλουν καὶ Pott.
 οὐκ ὑπηκούετε, λέγει κύριος, “ἀλλὰ ἀκύρους ἐποιεῖ-
 τε τὰς ἐμὰς βουλὰς, τοῖς δὲ ἐμοῖς ἐλέγχοις οὐ προσ-
 είχετε”**).

§. 86. Περὶ τούτων καὶ διὰ Δαβὶδ λέγει·
 10 “γενεὰ σχολιὰ καὶ παραπικραίνουσα, γενεὰ ἣτις οὐ
 κατηύθυνε τὴν καρδίαν ἑαυτῆς καὶ οὐκ ἐπιστάθη
 μετὰ τοῦ Θεοῦ τὸ πνεῦμα αὐτῆς, οὐκ ἐφυλάξαντο
 τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ οὐκ
 ἠθέλοντο πορεύεσθαι”***). αὐται αἰτίαι παραπικρασμοῦ,
 15 δι’ ἧς ὁ κριτὴς ἔρχεται τὴν δίκην ἐποιῶν τοῖς τὴν
 εὐζωίαν ἐλέσθαι μὴ βεβουλημένοις· διὰ τοῦτο αὐτοῖς
 ταχύτερον ἐνθένδε προσενήκεται, εἴ πως ἀναχαιτί-
 σαιεν τῆς ἐπὶ τὸν θάνατον ὁρμῆς. λέγει γοῦν διὰ
 Δαβὶδ σαφιστάτην αἰτίαν τῆς ἀπειλῆς· “οὐκ ἐπί-
 20 στευσαν ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ, ὅταν ἀπέκτεινεν
 αὐτούς, ἐξεζήτουν αὐτὸν καὶ ἐπέστρεφον καὶ ὠρθη-
 ζον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐμνήσθησαν, ὅτι ὁ Θεὸς
 βοηθὸς αὐτῶν ἐστὶ καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὑψιστος λυτρωτὴς
 αὐτῶν ἐστίν”†). οὕτως οἶδεν ἐπιστρέφοντας αὐτοὺς
 25 διὰ τὸν φόβον, τῆς δὲ φιλανθρωπίας αὐτοῦ κατα-
 πεφρονηκότας. ὀλιγωρεῖται μὲν γὰρ ὡς ἐπίπαν τὸ
 ἀγαθὸν, χρηστευόμενον αἰ, θεραπεύεται δὲ ὑπομι-
 μνήσκων τῷ φιλανθρώπῳ τῆς δικαιοσύνης φόβῳ.

§. 87. Διττὸν δὲ τὸ εἶδος τοῦ φόβου, ὧν τὸ
 30 μὲν ἕτερον γίνεται μετὰ αἰδοῦς, ᾧ χρῶνται πολῖται
 μὲν πρὸς ἡγεμόνας ἀγαθοὺς καὶ ἡμεῖς πρὸς τὸν Θεόν,
 καθάπερ οἱ παῖδες οἱ σώφρονες πρὸς τοὺς πατέρας·
 “ἵππος γὰρ”, φησὶν, “ἀδάμιστος ἐκβαίνει σκληρὸς,

*) Cf. Ierem. 6. Leuit. 26 etc. **) Prouerb. 1, 24 sq. ***) Psalm. 58, 8. 10. †) Ibid. v. 32 — 35.

καὶ υἱὸς ἀνειμένος ἐκβαίνει προαλῆς”*)). τὸ δὲ ἕτερον εἶδος τοῦ φόβου μετὰ μίσους γίνεται, ᾧ δοῦλοι πρὸς δεσπότας κέχρηται χαλεποῦς, καὶ Ἑβραῖοι δε-
P. 56 σπότην ποιήσαντες οὐκ πατέρα τὸν Θεόν. πολλῶ δὲ
Sylb. οἶμαι καὶ τῷ παντὶ τὸ ἐκούσιον καὶ κατὰ προαίρε-
σιν τοῦ κατὰ ἀνάγκην εἰς εὐσέβειαν διαφέρει. “αὐ-
τὸς γὰρ”, φησὶν, οἰκτιρῶν ἐστὶν, ἰάσεται τὰς
ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ οὐ διασφραεῖ, καὶ πληθυνεῖ
τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν αὐτοῦ καὶ οὐκ ἐκκαύσει
10 πᾶσαν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ”**). ὅρα πῶς τὸ δίκαιον
ἐπιδεικνύεται τοῦ παιδαγωγοῦ τὸ περὶ τὰς ἐπιτιμήσεις,
καὶ τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ τὸ περὶ τὰς οἰκτιρήσεις.
διὰ τοῦτο ὁ Δαβὶδ, τουτέστι τὸ πνεῦμα τὸ δι’ αὐ-
τοῦ, ἄμφω περιλαβὼν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ψάλλει Θεοῦ.
15 δικαιοσύνη καὶ κρίμα ἐτοιμασία τοῦ θρόνου σου,
ἔλεος καὶ ἀλήθεια προπορεύονται πρὸ προσώπου
σου”***), τῆς αὐτῆς εἶναι δυνάμεως ὁμολογεῖ καὶ
κρίνειν καὶ εὐεργετεῖν. ἅμα γὰρ ἄμφοῖν ἡ ἔξουσία P. 150
ἢ κρίσις τοῦ δικαίου διακρίνουσα τὰ ἐναντία. Pott.
20 §. 88. Καὶ ὁ αὐτὸς δίκαιος καὶ ἀγαθός, ὁ
ὄντως Θεός, ὁ ὢν αὐτὸς τὰ πάντα καὶ τὰ πάντα
αὐτὸς, ὅτι αὐτὸς Θεός, ὁ μόνος Θεός. ὡς γὰρ τὸ
ἔσοπτρον τῷ αἰσχροῦ οὐ κακὸν, ὅτι δεικνύει αὐτὸν
οἷός ἐστιν, καὶ ὡς ὁ ἰατρός τῷ νοσοῦντι οὐ κακὸς
25 τὸν πυρετὸν ἀναγγέλλων αὐτοῦ — οὐ γὰρ αἷτιος
τοῦ πυρετοῦ ὁ ἰατρός, ἀλλὰ ἔλεγχός ἐστι τοῦ πυρε-
τοῦ —, οὕτως οὐδὲ ὁ ἐλέγχων δύνους τῷ κάμνοντι
τὴν ψυχὴν· οὐ γὰρ ἐντίθησι τὰ πλημμελήματα, τὰ
δὲ προσόντα ἐπιδεικνύσιν ἁμαρτήματα εἰς τὴν τῶν
30 ὁμοίων ἐπιτηδευμάτων ἀποτροπὴν. ὥστε ἀγαθός μὲν
ὁ Θεός δι’ ἑαυτὸν, δίκαιος δὲ ἤδη δι’ ἡμᾶς, καὶ
τοῦτο ὅτι ἀγαθός. τὸ δίκαιον δὲ ἡμῖν διὰ τοῦ λό-
γου ἐνδεικνύται τοῦ ἑαυτοῦ ἐκεῖθεν ἄνωθεν, ὅθεν

*) Eccles. 30, 8.

**) Psalm. 78, 38.

***) Ibid.

γένονε πατήρ. πρὶν γὰρ κτίσιν γενέσθαι θεὸς ἦν, ἀγαθὸς ἦν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δημιουργὸς εἶναι καὶ πατὴρ ἠθέλησεν, καὶ ἡ τῆς ἀγάπης ἐκείνης σχέσις δικαιοσύνης γέγονεν ἀρχὴ καὶ τὸν ἥλιον ἐπιλάμποντος τὸν αὐτοῦ καὶ τὸν υἱὸν καταπέμποντος τὸν αὐτοῦ καὶ πρῶτος οὗτος τὴν ἐξ οὐρανῶν ἀγαθὴν κατήγγειλε δικαιοσύνην. «οὐδεὶς ἔγνω τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατὴρ», λέγων, «οὐδὲ τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός» *). αὕτη ἡ ἀντιταλαντεύουσα γνώσις ἐπί-
 10σης δικαιοσύνης ἀρχαίως σύμβολον, ἔπειτα δὲ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους καταβέβηκεν ἡ δικαιοσύνη καὶ γράμματι καὶ σώματι τῷ λόγῳ καὶ τῷ νόμῳ εἰς με-
 τάνοιαν τὴν ἀνθρωπότητα βιαζομένη σωτήριον. ἀγαθὴ γὰρ ἦν. ἀλλ' οὐχ ὑπακούεις τῷ θεῷ· σεαυ-
 15τὸν αἰτιῶ τὸν κριτὴν ἐπισπώμενος.

Cap. X.

“Οτι ὁ αὐτὸς θεὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ λόγου καὶ ἀπειργαί τῶν ἁμαρτιῶν ἀπειλῶν καὶ σώζει τὴν ἀνθρωπότητα παρακαλῶν.

§. 89. Εἰ τοίνυν τὴν περὶ τὸ ἐπιστύφειν τὴν
 20ἀνθρωπότητα οικονομίαν ἀγαθὴν οὖσαν καὶ σωτή-
 ριον ἀναγκαίως ὑπὸ τοῦ λόγου περιλαμβανομένην ἐπεδείξαμεν πρὸς τε μετάνοιαν καὶ πρὸς τῶν ἁμαρ-
 τιῶν τὴν κώλυσιν εὐθετον γενομένην, ἐξῆς ἂν εἴη σκοπεῖν τὸ ἥπιον τοῦ λόγου· δίκαιος γὰρ οὗτος ἀπο-
 25δέδεικται, καὶ τὰς ἰδίας παρατίθεται γνώμας τὰς πρὸς σωτηρίαν παρακλητικὰς, δι' ὧν καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον πατρικῶ θελήματι γνωρίζειν ἡμῖν βούλεται. σκόπει δὲ ταῦτα. τὸ μὲν καλὸν τοῦ P. 151 ἔγκωμιαστικῶ, τὸ δὲ συμφέρον τοῦ συμβουλευ- Ροιι.

*) Luc. 10, 22.

τικοῦ· καὶ γὰρ οὖν τοῦ μὲν συμβουλευτικοῦ σχέσις τὸ
 προτρεπτικὸν καὶ ἀποτρεπτικὸν, τοῦ δὲ ἐγκωμια-
 στικοῦ ἐπαινετικὸν τε καὶ ψεκτικὸν γίνεται. πᾶς
 γὰρ ἔχουσα ἢ διάνοια ἢ συμβουλευτικὴ προτρεπτικὴ
 ἢ γίνεται, καὶ πᾶς ἔχουσα ἀποτρεπτικὴ. ὡσαύτως δὲ
 καὶ τὸ ἐγκωμιαστικὸν πᾶς μὲν ἔχον ψεκτικὸν γίνεται,
 πᾶς δὲ ἔχον ἐπαινετικόν. περὶ ἃ καταγίνεται μάλι-
 στα ὁ παιδαγωγὸς ὁ δίκαιος ὁ τοῦ ἡμετέρου συμφέ-
 ροντος ἐστοχασμένος. ἀλλὰ γὰρ τὸ μὲν ψεκτικὸν
 10καὶ ἀποτρεπτικὸν εἶδος ὑποδέδεικται ἡμῖν ἤδη πρό-
 τερον, νῦν δὲ αὖ τὸ προτρεπτικὸν καὶ ἐπαινετικὸν
 μεταχειριστέον, καὶ καθάπερ ἐπὶ ζυγοῦ τὰς ἰσοστα-
 σίους ἀντισηκώσωμεν τοῦ δικαίου πλάστιγγας.

§. 90. Τῇ μὲν οὖν ἐπὶ τὰ συμφέροντα προ-
 15τροπῇ ὁ παιδαγωγὸς διὰ Σολομῶντος ὡδὲ πως χρῆται·
 «ἐγὼ ὑμᾶς, ἄνθρωποι, παρακαλῶ καὶ προδίδμαι ἐμὴν
 φωνὴν υἱοῖς ἀνθρώπων· ἐπακούσατέ μου, σεμνὰ
 γὰρ ἔρω»*) καὶ τὰ ἐξῆς. συμβουλεύει δὲ τὰ σω-
 τήρια, ὅτι ἡ συμβουλή πρὸς αἵρεσίν ἐστι καὶ φυγὴν
 20ἐπιτήδειος. καθάπερ ποιεῖ διὰ τοῦ Δαβὶδ λέγων·
 «μακάριος ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσε-
 βῶν καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη καὶ ἐπὶ καθέ-
 δραν λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ
 κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ»**). τῆς δὲ συμβουλίας
 25μέρη τρία, τὸ μὲν ἐκ τῶν παρεληλυθότων χρόνων
 λαμβάνον τὰ παραδείγματα, οἷον τί ἔπαθον οἱ
 Ἑβραῖοι τῷ χρυσῷ εἰδωλολατρεύσαντες ἐν μόσχῳ,
 καὶ τί ἔπαθον ἐκπορνεύσαντες καὶ τὰ ὅμοια, τὸ δὲ
 ἐκ τῶν παρόντων χρόνων κατανοοίμενον, οἷον αἰ-
 30σθητικῶς καταλαμβανόμενον, ὡς ἐκεῖνο εἶρηται πρὸς
 τοὺς ἐρομένους τὸν κύριον, εἰ αὐτὸς εἶη ὁ Χριστὸς
 ἢ ἄλλον περιμένομεν, «ἀπέλθετε καὶ εἰπάτε Ἰωάννη
 τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, κωφοὶ ἀκούουσι, λεπροὶ κα-
 θαρίζονται, ἀνίστανται νεκροὶ, καὶ μακάριός ἐστιν

*) Proneb. 8, 4. 6.

**) Psalm. 1, 1. sq.

ὅς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῆ ἐν ἐμοί"*) . τοῦτ' ἄρα ἦν ὁ προφητεύων εἶρηκε Δαβίδ· «καθὼς ἠκούσαμεν, οὕτως καὶ εἶδομεν"**) .

§. 91. Ἐκ δὲ τῶν μελλόντων τὸ τρίτον συν-
P. 57 ἴσεται μέρος τῆς συμβουλίας, ἧ τὰ ἀποβησό-
Sylb. μενα κελεύει φυλάττεσθαι, καθὼς κάκεινο εἶρηται·
«οἱ δὲ ἁμαρτίαις περιπεσόντες βληθήσονται εἰς
τὸ σκότος τὸ ἑξώτερον, ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ
ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων"***) καὶ τὰ παραπλήσια. ὡς
10 ἐκ τούτων εἶναι συμφανὲς διὰ πάσης θεραπείας χω-
ροῦντα τὸν κύριον εἰς σωτηρίαν ἐκκαλεῖσθαι τὴν ἀν-
θρωπότητα. τῇ δὲ παραμυθία παρηγορεῖ τὰ ἁμαρ-
τήματα, μειῶν μὲν τὴν ἐπιθυμίαν, ἅμα δὲ καὶ ἐλ-
πίδα ἐνδιδούς εἰς σωτηρίαν. φησὶ γὰρ διὰ Ἰεζεκιήλ·
15 «ἐὰν ἐπιστραφῆτε ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ εἶπτε, P. 152
πάτερ, ἀκούσομαι ὑμῶν, ὡσερ λαοῦ ἁγίου"†) . Ποι.
καὶ πάλιν λέγει· «δεῦτε πάντες πρὸς με οἱ κοπιῶν-
τες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς"††),
καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις αὐτοπροσωπεῖ ὁ κύριος. σαφέ-
20 στατα δὲ ἐπὶ τὴν ἀγαθοσύνην καλεῖ διὰ Σολομῶν-
τος λέγων· «μακάριος ἄνθρωπος, ὃς εὗρε σοφίαν,
καὶ θνητὸς, ὃς εἶδε φρόνησιν· τὸ γὰρ ἀγαθὸν τῷ
ζητοῦντι εὐρίσκειται, καὶ ὀραῖσθαι τῷ εὐρόντι φι-
λεῖ"†††) . καὶ μὴν καὶ διὰ Ἰερεμίου τὴν φρόνησιν
25 ἐξηγεῖται· «μακάριοί ἐσμεν Ἰσραὴλ", λέγων, «ὅτι
τὰ ἀρεστὰ τῷ Θεῷ γνωστὰ ἡμῖν ἔστι"*) , γνωστὰ δὲ
διὰ τοῦ λόγου, δι' ὃν μακάριοι καὶ φρόνιμοι. φρό-
νησις γὰρ καὶ ἡ γνῶσις διὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου
μηνύεται λέγοντος, «ἄκουε, Ἰσραὴλ, ἐντολὰς ζωῆς,
30 ἐνωτίσασθε γινῶναι φρόνησιν"**) . διὰ δὲ Μωϋσέως
ἔτι καὶ προσυποσχνεῖται δωρεὰν διὰ τὴν ὑπάρχουσαν
φιλανθρωπίαν τοῖς σπεύδουσιν εἰς σωτηρίαν. φησὶ
γὰρ· «καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἣν

*) Matth. 11, 3 — 6. Luc. 7, 19. 22 sq. **) Psalm. 48, 8.

***) Matth. 22, 13. 25, 30. †) Ezech. 18 et 33. ††) Matth. 11, 28. †††) Prouerb. 3, 13. *) Baruch. 4, 4. **) Ibid. 3, 9.

ᾧμοσε κύριος τοῖς πατέραςιν ὑμῶν”*), πρὸς δὲ,
 “καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιον, καὶ εὐφρα-
 νῶ ὑμᾶς”**), διὰ Ἡσαίου λέγει.

§. 92. “Ἐτι δὲ καὶ ἄλλο εἶδος αὐτοῦ παιδαγω-
 5 γίας ὁ μακαρισμὸς, καὶ, “μακάριος ἐκεῖνος”, διὰ
 Δαβὶδ λέγει, “ὁ μὴ ἁμαρτῶν, καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύ-
 λον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδά-
 των, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ
 καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρηθήσεται” — ταυτὶ μὲν
 10 καὶ πρὸς τὴν ἀνάστασιν ἠνείξαστο — “καὶ πάντα ὅσα
 ἂν ποιήσῃ, κατενοδωθήσεται αὐτῷ”***), τοιοῦτους
 ἡμᾶς γεγονέναι βούλεται, ἵνα ᾧμεν μακάριοι. ἔμ-
 παλιν δὲ τὸ ἀντισοῦν τῷ τῆς δικαιοσύνης ἐνδεικνύ-
 15 οὐχ οὕτως, ἀλλ’ ἢ ὡς ὁ χνοῦς, ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνε-
 μος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς†). τὸ ἐπιτίμιον τῶν
 ἁμαρτωλῶν καὶ τὸ εὐδιαφόρητον αὐτῶν καὶ τὸ ὑπη-
 νέμιον δείξας ὁ παιδαγωγὸς ἀπειρέψαστο τῆς αἰτίας
 διὰ τῆς ἐπιτιμίας, καὶ τὴν κόλασιν ἐπανατεινόμε-
 20 νος τὴν κατ’ ἀξίαν τῆς εὐεργεσίας ἐνεδείξαστο τὴν
 εὐποιαν, τεχνικώτατα ἐπὶ τὴν χρῆσιν ἡμᾶς καὶ τὴν
 κτῆσιν τῶν καλῶν διὰ ταύτης καλῶν. ναὶ μὴν καὶ
 ἐπι τὴν γνῶσιν παρακαλεῖ διὰ μὲν τοῦ Ἱερεμίου λέ-
 25 γων· “τῇ ὁδῷ τοῦ Θεοῦ εἰ ἐπορεύθης, κατώκεις ἂν
 ἔν εἰρήνῃ εἰς τὸν αἰῶνα”††). ὑποδεικνύων γὰρ ἐν-
 ταῦθα τὸν μισθὸν τῆς γνώσεως εἰς ἔρωτα αὐτῆς P. 153
 τοὺς συνετοὺς ἐκκαλεῖται, καὶ τῷ πεπλανημένῳ Pott.
 συγγνώμην νέμων· “ἐπίστρεφε γὰρ, ἐπίστρεφε, ὡς
 30 ὁ τρογῶν ἐπὶ τὸν κάρταλον αὐτοῦ”†††) λέγει. ὁρᾷς
 τὸ ἀγαθὸν τῆς δικαιοσύνης μετανοεῖν συμβουλευούσης;

§. 93. “Ἐτι δὲ διὰ Ἱερεμίου φωτίζει τοῖς πε-
 πλανημένοις τὴν ἀλήθειαν· “τάδε λέγει κύριος· στήτε
 ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς καὶ ἴδετε καὶ ἐρωτήσατε τρίβους κυ-

*) Deut. 31, 20. **) Ies. 56, 7. ***) Psalm. 1, 1sq.
 †) Ibid. v. 4. ††) Baruch. 3, 13. †††) Ierem. 6, 9.

ρίου αἰωνίας, ποία ἐστὶν ἢ τρίβος ἢ ἀγαθή, καὶ βα-
 δίζετε ἐν αὐτῇ, καὶ εὐρήσετε ἀγνισμόν ταῖς ψυχαῖς
 ὑμῶν” *). ἄγει δὲ ἐπὶ τὴν μετάνοιαν σωτηρίας χά-
 ριν τῆς ἡμῶν. διὰ τοῦτο φησὶν· “ἐὰν μετανοήσης,
 5 περικαθαριεὶ κύριος τὴν καρδίαν σου καὶ τὴν καρδί-
 αν τοῦ σπέρματός σου” **). ἐνῆν μὲν οὖν συνηγό-
 ρους ἡμῖν τῆς ζητήσεως ταύτης ἐπισπάσασθαι φιλο-
 σόφους, οἱ φασιν ἐπαινετὸν εἶναι μόνον τὸν τέλειον,
 ψεκτὸν δὲ τὸν φαῦλον τυγχάνειν. ἀλλ’ ἐπεὶ συκο-
 10 φαντοῦσί τινες τὸ μακάριον, ὡς πράγμα οὐκ ἔχον
 οὔτε αὐτὸ οὔτε ἄλλω τῷ παρεχόμενον, τὴν φιλαν-
 θρωπίαν ἀσυννετοῦντες αὐτοῦ, διὰ τούτους δὴ καὶ
 τοὺς ἔτι τὸ δίκαιον οὐ προσάπτοντας τῷ ἀγαθῷ, ὅδε
 ὁ λόγος ἡμῖν παρετέθη. ἐπόμενον γὰρ ἦν φάσκειν
 15 ἡμᾶς τὸ ἐπιπληκτικὸν καὶ ψεκτικὸν εἶδος τῆς παιδα-
 γωγίας ἀρμόδιον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις, ἐπεὶ πάντας
 ἀνθρώπους φαύλους λέγουσι· σοφὸς δὲ ὁ θεὸς μόνος,
 ἀφ’ οὗ ἡ σοφία, καὶ τέλειος μόνος, διὰ τοῦτο
 καὶ μόνος ἐπαινετός.

20 §. 94. Ἀλλὰ οὐ συγχροῶμαι τῷ λόγῳ τῷδε.
 φημί δ’ οὖν ἐπαινον ἢ ψόγον ἢ ἐπαίνω τι ἑοικὸς
 καὶ ψόγῳ μάλιστα πάντων τοῖς ἀνθρώποις ἀναγκαιό-
 τατα φάρμακα. οἱ μὲν οὖν δυσίατοι, καθάπερ ὁ σίδη-
 ρος πρὸς τοῦ πυρὸς καὶ σφύρας καὶ ἄκμονος, τουτέ-
 25 στιν ἀπειλῆς, ἐλέγχου, ἐπιτιμῆσεως, ἐλαύνονται, οἱ δὲ
 αὐτοὶ προσέχοντες τῇ πίστει οἷον αὐτοδίδακτοι καὶ
 προαιρετικοὶ αὖξονται τῷ ἐπαίνῳ·
 ἀρετὰ γὰρ ἐπαινεομένα
 δένδρον ὡς ἀέξεται.

P. 154

Pott.

30 καὶ μοι δοκεῖ, συνεῖς τοῦτο ὁ Σάμιος παραγγέλλει Πυ-
 θαγόρας·

δειλὰ μὲν ἐκπρήξας ἐπιπλήσσειο, χρηστὰ δὲ τέρπου.
 τὸ δὲ ἐπιπλήσειν καὶ νουθετεῖν καλεῖται, τὸ δὲ ἐτυ-
 μολογεῖται, ἢ νουθέτησις, νοῦ ἐνθεματισμὸς, ὡς εἶναι
 τὸ ἐπιπληκτικὸν εἶδος νοῦ περιποιητικόν. ἀλλὰ γὰρ

*) Jerem. 6, 16. **) Deut. 30, 6.

μυρία ὅσαι προσεξέυρηται παραγγελίαι εἰς κτῆσιν
 ἀγαθῶν καὶ φυγὴν κακῶν. «τοῖς γὰρ ἀσεβέσιν οὐκ
 ἔστιν εἰρήνη, λέγει κύριος»*). διὰ τοῦτο φυλάττεσθαι
 τοῖς νηπίοις διὰ Σολομῶντος παραγγέλλει. «νιὲ, μὴ
 5 πλανήσωσί σε οἱ ἁμαρτωλοὶ μηδὲ πορευθῆς μετ' αὐ-
 τῶν ὁδοὺς μηδὲ πορευθῆς, ἐὰν παρακαλέσωσί σε λέ-
 γοντες· ἔλθε μεθ' ἡμῶν, κοινώνησον αἵματος ἀθώου,
 P. 58 κρούσωμεν δὲ εἰς γῆν ἄνδρα δίκαιον ἀδίκως, ἀφα-
 Sylb. νίσωμεν αὐτὸν, ὡσπερ Αἰδης ζῶντα»**).
 10 §. 95. Τοῦτο μὲν οὖν καὶ περὶ τοῦ κυριακοῦ
 προφητεύεται πάθους, ὑποτίθεται δὲ καὶ διὰ Τεζεκιήλ
 ἡ ζωὴ τὰς ἐντολάς. «ἡ ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα ἀπο-
 θανεῖται, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἔσται δίκαιος, ὁ ποιῶν
 τὴν δικαιοσύνην, οὐκ ἐπὶ τῶν ὀρέων φάγεται, καὶ
 15 τοῖς ὀφθαλμοῦς αὐτοῦ οὐκ ἔθετο***) ἐπὶ τὰ ἐνδυ-
 μήματα οἴκου Ἰσραὴλ, καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλη-
 σίον αὐτοῦ οὐ μὴ μιάνη, καὶ πρὸς γυναῖκα ἐν ἀφέ-
 δρω οὔσαν οὐκ ἔγγιεῖ, καὶ ἄνθρωπον οὐ καταδυνα-
 στεύσει, καὶ ἐνεχυρασμὸν ὀφείλοντος ἀποδώσει καὶ ἄρ-
 20 παγμα οὐχ ἄρπάσει, τὸν ἄρτον αὐτοῦ τῷ πεινῶντι
 δώσει καὶ γυμνὸν περιβαλεῖ, τὸ ἀργύριον αὐτοῦ ἐπὶ
 τόκῳ οὐ δώσει καὶ πλεόνασμα οὐ λήψεται, καὶ ἐξ
 ἀδικίας ἀποστρέψει τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ κρίμα δί-
 καιον ποιήσει ἀνὰ μέσον ἀνδρὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ
 25 πλησίον αὐτοῦ, ἐν τοῖς προστάγμασί μου πεπόρευται
 καὶ τὰ δικαιώματά μου πεφύλακται τοῦ ποιῆσαι αὐ-
 τὰ. δίκαιος οὗτός ἐστι, ζωῆς ζήσεται, λέγει κύριος»†).
 ταῦτα ὑποτύπωσιν Χριστιανῶν περιέχει πολιτείας καὶ
 προτροπὴν ἀξιόλογον εἰς μακάριον γέρας ἐνζωΐας,
 30 ζωὴν αἰώνιον.

*) Ies. 48, 22. 57, 21.

**) Prouerb, 1, 10 — 12.

***) Cf. Ezech. 18, 15.

†) Ibid. 4—9.

Ὅτι διὰ νόμου καὶ προφητῶν ὁ λόγος ἐπαιδαγωγέι.

§. 96. Ὁ μὲν δὴ τρόπος τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ
καὶ παιδαγωγίας ὡς ἐνῆν ἡμῖν ὑποδέδεικται. διόπερ
παγκάλως αὐτὸς αὐτὸν ἐξηγούμενος „κόκκω νάπνος”*)
5 εἶκασεν· καὶ τοῦ σπειρομένου λόγου τὸ πνευματικὸν
καὶ τὸ πολύχον τῆς φύσεως καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς
ἅμα καὶ εὐαγὲς τῆς δυνάμεως τῆς λογικῆς, πρὸς δὲ
καὶ τῆς ἐπιτιμῆσεως τὸ δηκτικὸν καὶ τὸ ἀνακαθα-
ρικὸν ὀνησιφόρον εἶναι ὑπὸ δριμύτητος αἰνιττόμενος.
10 δι’ ὀλίγου γοῦν τοῦ κόκκου τοῦ ἀλληγορουμένου πάμ-
πολυ τὴν σωτηρίαν ἀπάσῃ χαρίζεται τῇ ἀνθρωπότη-
τι. τὸ μὲν οὖν μέλι γλυκύτατον ὃν χολῆς ἐστὶ γεννη-
τικὸν, ὡς τὸ ἀγαθὸν καταφρονήσεως, ὃ δὲ αἴτιον
τοῦ ἑξαμαρτάνειν, τὸ δὲ νάπυ καὶ τῆς χολῆς ἐστὶ
15 μειωτικὸν, τουτέστι τοῦ θυμοῦ, καὶ τοῦ φλέγματος
διακοπτικὸν, τουτέστι τοῦ τύφου, ἐξ οὗ λόγου ἡ ἀλη-
θείης τῆς ψυχῆς ὑγεία καὶ ἡ αἰδῖος εὐκρασία περιγι-
νεται. πάλαι μὲν οὖν διὰ Μωϋσέως ὁ λόγος ἐπαι-
δαγωγέι, ἔπειτα δὲ καὶ διὰ προφητῶν, προφήτης
20 δὲ καὶ ὁ Μωϋσῆς· ὁ γὰρ νόμος παιδαγωγία παιδῶν
ἐστὶ δυσηγίων. „χορτασθέντες γοῦν”, φησὶν, „ἀνέ-
στησαν παίζειν”**), τὸ ἄλογον τῆς τροφῆς πλήρω-
μα χόρτασμα, οὗ βρωμα εἰπαίν.

§. 97. Ἐπεὶ δὲ ἀλόγως κορεσθέντες ἀλόγως
25 ἐπαιζον, διὰ τοῦτο αὐτοῖς καὶ ὁ νόμος καὶ ὁ φόβος
εἶπέτο εἰς ἀνακοπὴν ἁμαρτημάτων καὶ προτροπὴν
κατορθωμάτων, καταρτίζων εὐηκοῖαν εἰς τοὺς τοῦ
ἀληθοῦς παιδαγωγοῦ, τὴν εὐπέθειαν, εἰς καὶ ὁ αὐ-
τὸς ὢν λόγος πρὸς τὸ κατεπεῖγον ἄρμοιτόμενος, τὸν
30 νόμον· „δοθῆναι” γὰρ φησὶν ὁ Παῦλος „παιδαγω-
γὸν εἰς Χριστόν”***). ὡς ἐκ τούτου συμφανὲς εἶναι

*) Matth. 13, 31. Luc. 13, 9.
1 Cor. 10, 7. ***) Galat. 3, 24.

**) Exod. 32, 6.

ἓνα μόνον ἀληθινόν, ἀγαθόν, δίκαιον, κατ' εἰκόνα
καὶ ὁμοίωσιν τοῦ πατρὸς υἱὸν Ἰησοῦν, τὸν λόγον τοῦ
θεοῦ, παιδαγωγὸν ἡμῶν εἶναι, ᾧ παρέδωκεν ἡμᾶς
ὁ θεός, ὡς πατὴρ φιλόστοργος γνησίῳ παιδαγωγῷ
5 παρακατατιθέμενος τὰ παιδία, διαρρηδὴν παραγγέ-
λας ἡμῖν. «οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἀν-
τοῦ ἀκούετε» *). ἀξίопιστος ὁ θεὸς παιδαγωγὸς
τρισὶ τοῖς καλλίστοις κεκοσμημένος, ἐπιστήμη, εὐ-
νοία, παρρησία. ἐπιστήμη μὲν ὅτι σοφία ἐστὶ P. 156
10 πατρικὴ — πᾶσα σοφία παρὰ κυρίου καὶ μετ' αὐτοῦ Pott.
ἐστὶν εἰς τὸν αἰῶνα — **), παρρησία δὲ ὅτι θεὸς καὶ
δημιουργός — «πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ
χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν» — ***), εὐνοία δὲ ὅτι
15 ἀγαθὸς ποιμὴν τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ τίθεισιν ὑπὲρ τῶν
προβάτων †) καὶ δὴ ἔθηκεν. εὐνοία δὲ οὐδὲν
ἄλλ' ἢ βούλησις ἐστὶν ἀγαθοῦ τοῦ πλησίον αὐτοῦ χά-
ριν ἐκείνου.

Cap. XII.

Ὅτι ἀναλόγως τῇ πατρικῇ διαθέσει κέχρηται ὁ παιδα-
γωγὸς ἀσθηρία καὶ χρησιότητι.

20 §. 98. Τούτων ἤδη προδιηνησμένων ἐπόμενον
ἂν εἴη τὸν παιδαγωγὸν ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν βίον ἡμῖν
τὸν ἀληθινὸν ὑποτυπώσασθαι καὶ τὸν ἐν Χριστῷ
παιδαγωγῆσαι ἄνθρωπον. ἐστὶ δὲ ὁ χαρακτηρισμὸς
οὐ φοβερὸς ἄγαν αὐτοῦ οὐδὲ ἐκλυτος κομιδῇ ὑπὸ χρη-
25 σιότητος. ἐντέλλεται δὲ ἅμα καὶ χαρακτηρίζεται τὰς
ἐντολάς, αὐτὰς ἐκτελεῖν δύνασθαι. καὶ μοι δοκεῖ αὐ-
τὸς αὐτὸς πλάσαι μὲν τὸν ἄνθρωπον ἐκ χοῦς, ἀνα-
γεννῆσαι δὲ ὕδατι, αὐξῆσαι δὲ πνεύματι, παιδαγω-

*) Matth. 17, 5. **) Cf. Prouerb. 2, 6. ***) Ioann.
1, 3. †) Ibid. 10, 11.

γῆσαι δὲ ῥήματι εἰς υἰοθεσίαν καὶ σωτηρίαν ἀγλαῖς
 ἐντολαῖς κατευθύνων, ἵνα δὴ τὸν γηγενῆ εἰς ἅγιον
 καὶ ἐπουράνιον μεταπλάσας ἐκ προσβάσεως ἄνθρω-
 5 πον, ἐκείνην τὴν θεϊκὴν μάλιστα πληρώσῃ φωνήν.
 «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίω-
 σιν ἡμῶν» *). καὶ δὴ γέγονεν ὁ Χριστὸς τοῦτο πλη-
 ρες, ὅπερ εἶρηκεν ὁ θεὸς, ὁ δὲ ἄλλος ἄνθρωπος κα-
 P. 59 τὰ μόνην νοεῖται τὴν εἰκόνα. ἡμεῖς δὲ, ὡ παῖ-
 Sylb. δεσ ἀγαθοῦ πατρὸς, ἀγαθοῦ παιδαγωγοῦ θρέμμα-
 10 τα, πληρώσωμεν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, ἀκούωμεν
 τοῦ λόγου καὶ τὸν σωτήριον ὄντως ἀναμαζώμεθα τοῦ
 σωτῆρος ἡμῶν βίον· ἐνθένδε ἤδη τὴν ἐπουράνιον
 μελετῶντες πολιτείαν, καθ' ἣν ἐκθεούμενοι τὸ P. 157
 ἀειθαλὲς εὐφροσύνης ἀκήρατον εὐωδίας ἐπαλειψώ- Pott.
 15 μεθα χρίσμα, ἐναργὲς ὑπόδειγμα ἀφθαρσίας τὴν πο-
 λιτείαν ἔχοντες τοῦ κυρίου καὶ τὰ ἴχνη τοῦ θεοῦ διώ-
 κοντες, ὡ μόνῳ προσήκει σκοπεῖν καὶ δὴ μέλει πῶς
 καὶ τίνα τρόπον ὑγιεινότερος ἂν ὁ τῶν ἀνθρώπων
 βίος γένοιτο. ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτάρκειαν τοῦ βίου
 20 καὶ ἀπεριττότητα, ἔτι τε εὐζωνόν τε καὶ εὐλυτον ὁδοι-
 πορικὴν ἐτοιμότητα, εἰς αἰδιότητα εὐζωίας παρα-
 σκευάζει, αὐτὸν αὐτοῦ ἕκαστον ἡμῶν ταμιεῖον εἶναι
 διδάσκων· «μὴ γὰρ μεριμνᾶτε», φησὶ, «περὶ τῆς
 25 αὔριον» **), χοῆναι λέγων τὸν ἀπογεγραμμένον Χρι-
 στῷ αὐτάρκη καὶ αὐτοδιάκονον καὶ προσέτι ἐφήμερον
 ἐπαναιρεῖσθαι βίον. οὐ γὰρ ἐν πολέμῳ, ἀλλ' ἐν εἰ-
 ρῆνῃ παιδαγωγούμεθα.

§. 99. Πολέμῳ μὲν οὖν πολλῆς δεῖ τῆς παρα-
 σκευῆς, σαυλείας τε χοῆζει ἢ τροφή, εἰρήνῃ δὲ καὶ
 30 ἀγάπῃ ἀφελῆς καὶ ἀπράγμονες ἀδελφαὶ οὐχ ὅπλων
 δέονται, οὐ παρασκευῆς ἀσώτου, λόγος ἐστὶν αὐταῖς
 ἢ τροφή. ὁ δὲ τὴν ἐνδεικτικὴν καὶ παιδευτικὴν ἡγε-
 μονίαν κεκληρωμένος λόγος, παρ' οὗ τὸ εὐτελὲς τε
 καὶ ἄτυφον καὶ τὸ ὄλον φιλελεύθερον καὶ φιλόανθρω-

*) Genes. 1, 26.

**) Matth. 6, 34.

πον φιλόκαλόν τε ἐκμανθάνομεν, τοῦτον, εἰ καὶ ἐνὶ λόγῳ μετ' οἰκειότητος ἀρετῆς ἕξομοιοῦμενοι τῷ Θεῷ, οὐκ εἰς ἐκμέλειαν καὶ ῥαθυμίαν μεταχωρεῖν δεῖ, ἀλλ' ἐκπύνει καὶ μὴ ἀπόκαμνε· ἔση γὰρ οἷος οὐκ ἐλπίζεις
 5 οὐδ' εἰκάσαι δύναιο ἄν. ὡς δὲ ἔστι τις ἄλλη μὲν φιλοσόφων ἀγωγή, ἄλλη δὲ ῥητόρων, παλαιστῶν δὲ ἄλλη, οὕτως ἔστι γενναία διάθεσις φιλοκάλῳ προαιρέσει κατάλληλος ἐκ τῆς Χριστοῦ παιδαγωγίας περιγενομένη, καὶ τὰ τῆς ἐνεργείας πεπαιδευμέναί σειναί
 10 διαπρέπουσι, πορεία τε καὶ κατάκλισις καὶ τροφή καὶ ὕπνος καὶ κοίτη καὶ δίαίτα καὶ ἡ λοιπὴ παιδεία· οὐ γὰρ ὑπέροτος ἢ τοιαύδε ἀγωγή τοῦ λόγου, ἀλλ' εὐτόνος.

§. 100. Ταύτη οὖν καὶ σωτῆρ ὁ λόγος κέκληται, ὃ τὰ λογικὰ ταῦτα ἔξευρῶν ἀνθρώποις εἰς εὐαι-
 15 σθησίαν καὶ σωτηρίαν φάρμακα, ἐπιτηρῶν μὲν τὴν εὐκαιρίαν, ἐλέγχων δὲ τὴν βλάβην καὶ τὰς αἰτίας τῶν παθῶν διηγούμενος καὶ τὰς ῥίζας τῶν ἀλόγων ἐπικόπτων ἐπιθυμιῶν, παρυγγέλλων μὲν ὧν ἀπέχεσθαι δεῖ, τὰς ἀντιδότους δὲ ἀπάσας τῆς σωτη- P. 158
 20 ρίας τοῖς νοσοῦσι προσφέρων· τοῦτο γὰρ τὸ μέγιστον Ποτ. καὶ βασιλικώτατον ἔργον τοῦ Θεοῦ σώζειν τὴν ἀνθρωπότητα. τῷ μὲν οὖν ἰατρῷ οἷδὲ πρὸς ὑγίαν συμβουλεύοντι ἀχθονται οἱ κάμνοντες, τῷ δὲ παιδαγῷ τῷ Θεῷ πῶς οὐκ ἄν ὁμολογήσαιμεν τὴν μεγί-
 25 ὄτην χάριν μὴ σιωπῶντι μηδὲ παρενθυμουμένῳ τὰς εἰς ἀπώλειαν φερούσας ἀπειλάς, ἀλλὰ καὶ ταύτας διελέγχοντι καὶ τὰς ὁρμὰς τὰς εἰς αὐτάς διατεινούσας ἀνακόπτουσι καὶ τὰς καθηκούσας πρὸς τὴν ὀρθὴν πολιτείαν ὑποθημοσύνας ἐκδιδάσκουσι; πλείστην ἄρα
 30 ὁμολογητέον χάριν αὐτῷ. τὸ γάρτοι ζῶον τὸ λογικόν, τὸν ἀνθρώπον λέγω, ἄλλο τι φαρμὴν ἢ Θεάσασθαι τὸ Θεῖον δεῖν; Θεάσασθαι δὲ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν φημι χρῆναι, ζῆν τε ὡς ὑφηγεῖται ἡ ἀλήθεια, ἀγαμένους ὑπερφυῶς τόν τε παιδαγωγὸν αὐτὸν καὶ τὰς ἐντολάς
 35 αὐτοῦ, ὡς πρέποντα ἀλλήλοις ἔστι καὶ ἀρμότιοντα, καθ' ἣν εἰκόνα καὶ ἑμαῖς ἀρμοσαμένους χρῆ σφᾶς

αὐτοὺς πρὸς τὸν παιδαγωγὸν σύμφωνον τὸν λόγον ποιησαμένους τοῖς ἔργοις τῷ ὄντι ζῆν.

Cap. XIII.

Ὅτι ὡς τὸ κατορθῶμα κατὰ τὸν ὀρθὸν γίνεται λόγον, οὕτως ἔμπαλιν τὸ ἁμάρτημα παρὰ τὸν λόγον.

5 §. 101. Πᾶν τὸ παρὰ τὸν λόγον τὸν ὀρθὸν τοῦτο ἁμάρτημά ἐστιν. αὐτίκα γοῦν τὰ πάθη τὰ γενικώτατα ᾧδὲ πως ὀρίζεσθαι ἀξιοῦσιν οἱ φιλόσοφοι, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν ὀρεξίν ἀπειθῆ λόγῳ, τὸν δὲ φόβον ἔκλυσιν ἀπειθῆ λόγῳ, ἡδονὴν δὲ ἔπαρσιν ψυ- P. 159
10 χῆς ἀπειθῆ λόγῳ. εἰ τοίνυν ἡ πρὸς τὸν λόγον ὀρθὴ ἀπειθεια ἁμαρτίας ἐστὶ γεννητικὴ, πῶς οὐχὶ ἐξ ἀνάγκης ἢ τοῦ λόγου ὑπακοῆς, ἢν δὴ πίστιν φημὲν, τοῦ καλουμένου καθήκοντος ἐστὶ περιποιητικῆς; καὶ γὰρ ἢ ἄρετὴ αὐτὴ διάθεσις ἐστὶ ψυχῆς σύμφωνος ὑπὸ
15 τοῦ λόγου περὶ ὅλον τὸν βίον. ναὶ μὴν τὸ κορυφαῖότατον αὐτὴν φιλοσοφίαν ἐπιτήδευσιν λόγου ὀρθότητος ἀποδιδόασιν. ὡς ἐξ ἀνάγκης εἶναι τὸ πλημμελούμενον πᾶν διὰ τὴν τοῦ λόγου διαμάρτιαν γινόμενον, καὶ εἰκότως καλεῖσθαι ἁμάρτημα. αὐτίκα
20 γοῦν ὅτε ἤμαρτεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος καὶ παρήκονσε τοῦ θεοῦ· „καὶ παρωμοιώθη”, φησὶ, „τοῖς κτήνεσιν ὁ ἄνθρωπος” *) παρὰ τὸν λόγον ἔξαμαρτῶν, εἰκότως ἄλογος νομισθεὶς εἰκάζεται κτήνεσιν.

§. 102. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ σοφία λέγει· „ἵππος
25 εἰς ὄχειαν ὁ φιλήδονος καὶ μοιχὸς ἀλογίστω κτήνει παρωμοιωθεὶς”, διὸ καὶ ἐπιφέρει· „παντὸς ὑποκάτω ἐπικαθημένου χρεμετίζει” *)· οὐκέτι, φησὶ, λαλεῖ ὁ ἄνθρωπος· οὐ γὰρ ἐστὶ λογικὸς ἔτι ὁ παρὰ λόγον ἁμαρτάνων, θηρίον δὲ δὴ ἄλογον, ἔκδοτον ἐπιθυμιαίς,
30 αἷς, ᾧ πᾶσαι ἐπικαθῆνται ἡδοναί. τὸ δὲ κατορθούμενον κατὰ τὴν τοῦ λόγου ὑπακοὴν προσῆκον καὶ καθήκον Στωϊκῶν ὀνομάζουσι παιδεις· τὸ μὲν οὖν κα-

*) Psalmi. 49. 12, 20.

**) Eccles. 33, 6.

P. 60 Θῆκον προσῆκόν ἐστιν, ὑπακοή δὲ θεμελιοῦται
 Syll. ἐντολαῖς· αὐταὶ δὲ ταῖς ὑποθήκαις αἱ αὐταὶ P. 160
 οὔσαι τὴν ἀλήθειαν ἔχουσαι σκοπὸν, ἐπὶ τὸ ἔσχα- Pott.
 τον ὄρεκτόν, ὃ τέλος νοεῖται, παιδαγωγοῖσι, τέλος
 5 δὲ ἐστὶ θεοσεβείας ἢ αἰδίου ἀνάπανσις ἐν τῷ θεῷ,
 τοῦ δὲ αἰῶνός ἐστιν ἀρχὴ τὸ ἡμέτερον τέλος. τὸ μέν-
 τοι τῆς θεοσεβείας κατόρθωμα δι' ἔργων τὸ καθῆ-
 κον ἐκτελεῖ· ὅθεν εἰκότως τὰ καθήκοντα περὶ τὰς
 πράξεις, οὐ τὰς λέξεις, συνίστανται· καὶ ἐστὶν ἢ μὲν
 10 πρᾶξις ἢ τοῦ Χριστιανοῦ ψυχῆς ἐνέργεια λογικῆς κα-
 τὰ κρίσιν ἀστείαν καὶ ὄρεξιν ἀληθείας διὰ τοῦ συμ-
 φροῦς καὶ συναγωνιστοῦ σώματος ἐκτελουμένη, καθῆ-
 κον δὲ ἀκόλουθον ἐν τῷ βίῳ, θεῷ καὶ Χριστῷ βού-
 λημα ἐν, κατορθούμενον αἰδίῳ ζωῇ, καὶ γὰρ ὁ βίος
 15 Χριστιανῶν, ὃν παιδαγωγούμεθα νῦν, σύστημα τί
 ἐστὶ λογικῶν πράξεων, τουτέστι τῶν ὑπὸ τοῦ λόγου διδα-
 σκομένων ἀδιάπτωτος ἐνέργεια, ἣν δὴ πίστιν κεκλήκαμεν.

§. 103. Τὸ δὲ σύστημα ἐντολαὶ κυριακαὶ, αἱ
 δὴ δόξαι οὔσαι θεῖαι καὶ ὑποθήκαι πνευματικαὶ ἡμῖν
 20 αὐτοῖς ἀναγεγράφαι πρὸς τε ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ πρὸς
 τοὺς πέλας εὐθετοὶ, καὶ δὴ καὶ αὐταὶ αὐτῶν πρὸς
 ἡμᾶς ἀνταναστρέφουσι, καθάπερ πρὸς τὸν βάλλον-
 τα ἢ σφαῖρα, διὰ τὴν ἀντιτυπίαν παλινδρομοῦσα,
 ὅθεν καὶ ἐστὶν ἀναγκαῖα τὰ καθήκοντα εἰς παιδαγω-
 25 γίαν θεϊκὴν, ὡς ὑπὸ θεοῦ παρηγγελμένα καὶ εἰς σω-
 τηρίαν πεπορισμένα. καὶ ἐπεὶ τῶν ἀναγκαίων τὰ
 μὲν πρὸς τὸ ζῆν ἐστὶ τὸ ἐνταῦθα μόνον, τὰ δὲ ἐν-
 θεν πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἐκείσε ἀναπτεροῖ, ἀναλόγως καὶ
 τῶν καθηκόντων τὰ μὲν πρὸς τὸ ζῆν, τὰ δὲ πρὸς
 30 τὸ εὖ ζῆν διατάττεται. ὅσα μὲν οὖν πρὸς τὸ ἐθνι-
 κὸν ζῆν παραγγέλλεται, ταῦτα καὶ παρὰ τοῖς πολ-
 λοις δεδήμενται, ἃ δὲ πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἀριότι, ἐξ
 ὧν τὸ αἰδίον ἐκεῖνο περιγίνεται ζῆν, ταῦτα δὲ ἐν
 ὑπογραφῆς μέρει ἐξ αὐτῶν ἀναλεγόμενοις τῶν γρα-
 35 φῶν ἐξέστω σκοπεῖν.

Κλήμεντος παιδαγωγοῦ τῶν εἰς τρία τὸ πρῶτον.

PAÉDAGOGI
LIBER SECUNDUS.

Argumentum.

Cap. I. Quomodo circa alimenta versari oporteat (§.1—18.).
C. II. Quomodo in potu se gerere oporteat (§. 19—34.). C. III.
In sumptuosam vasorum supellectilem non esse studium confe-
rendum (§. 35—39.). C. IV. Quomodo in conviviis, se recreare
oporteat (§. 40—43.). C. V. De risu (§. 45—48.). C. VI. De
turpiloquio (§. 49—52.). C. VII. Quaenam observare oporteat
eos, qui honeste simul vivunt (§. 53—60.). C. VIII. Num un-
guentis et coronis utendum sit (§. 61—76.). C. IX. Quomodo
se in somno gerere oporteat (§. 77—82.). C. X. Quaenam de
procreatione liberorum tractanda sint (§. 83—115.). C. XI. De
calceamentis (§. 116. 117.). C. XII. Non oportere gemmas et
aureum ornatum stupere et admirari (§. 118—129.).

Cap. I.

Πῶς περὶ τὰς τροφὰς ἀναστρεπτεόν.

§. 1. Ἐχομένοις τολίην τοῦ σκοποῦ καὶ τὰς
γραφὰς πρὸς τὸ βιωφελές τῆς παιδαγωγίας ἐκλεγο-
μένοις, ὁποῖόν τινα εἶναι χρή παρ' ὄλον τὸν βίον
5 τὸν Χριστιανὸν καλούμενον, κεφαλαιωδῶς ὑπογρα-
πτέον. ἀρκτέον οὖν ἡμῖν ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν καὶ ὅπως
ἀρμόττειν γε χρή. στοχαζομένοις τολίην τῆς συμμε-
τρίας τοῦ συντάγματος, ὁποῖόν τινα τῷ ἑαυτοῦ σώ-
ματι ἕκαστον ἡμῶν προσφέρεισθαι, μᾶλλον δὲ ὅπως

αὐτὸ κατευθύνειν χορῆ, λεκτέον· ὁπόταν γάρ τις ἀπὸ τῶν ἐκτὸς καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς τοῦ σώματος ἀγωγῆς ἐπὶ τὴν διάνοιαν ἀναχθεὶς ὑπὸ τοῦ λόγου τὴν θεωρίαν τῶν κατὰ τὸν ἄνθρωπον συμβαινόντων κατὰ φύσιν ἀκριβῶς ἐκμάθη, εἴσεται μὴ σπουδάζειν μὲν περὶ τὰ ἐκτὸς, τὸ δὲ ἴδιον τοῦ ἀνθρώπου τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς ἐκκαθαίρειν, ἀγνίξειν δὲ καὶ τὴν σάρκα αὐτῆς. ὁ γὰρ ἐκείνων καθαρῶς ἀπολυθεὶς, δι' ὧν ἔτι χοῦς ἐστὶ, τί ἂν ἄλλο προῦργιατερον ἑαυτοῦ ἔχοι πρὸς τὸ ὁδοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν κατάληψιν τοῦ Θεοῦ; οἱ μὲν δὴ ἄλλοι ἄνθρωποι ζῶσιν, ἵνα ἐσθίω- P. 163 σιν, ὡσπερ ἀμέλει καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, οἷς οὐδὲν ἄλλ' *Pott.* ἢ γαστήρ ἐστὶν ὁ βλῖος, ἡμῖν δὲ ὁ παιδαγωγὸς ἐσθίειν παραγγέλλει, ἵνα ζῶμεν. οὔτε γὰρ ἔργον ἡμῖν ἢ τροφή οὔτε σκοπὸς ἠδονῆ, ὑπὲρ δὲ τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς, ἣν ὁ λόγος εἰς ἀφθυσίαν παιδαγωγεῖ.

§. 2. Διὸ καὶ ἐκκρίνεται ἡ τροφή. ἀπλῆ δὲ αὕτη καὶ ἀπεριέργος ἢ ἀλήθεια καταλλήλως ἀπλοῖς καὶ ἀπεριέργοις ἀρμόζουσα παιδίοις, ὡσάν εἰς τὸ ζῆν, 20 οὐκ εἰς τρυφήν ἐπιτήδειος· τὸ δὲ ἐκ δυεῖν τὸ ζῆν τοῦτο ὑγείας τε καὶ ἰσχύος σύγκειται, οἷς μάλιστα καταλλήλον τῆς τροφῆς τὸ εὐκολον, εἰς τε τὰς ἀναδόσεις καὶ τὴν τοῦ σώματος κουφότητα χρησιμεῖον, ἐξ ὧν αὔξησις τε καὶ ὑγεία καὶ ἰσχύς δικαία, οὐχὶ 25 δὲ ἄδικος ἢ σφαλερὰ ἢ ἀθλία ὡς ἡ τῶν ἀθλητῶν ἐξ ἀναγκομαγίας περιγίνεται. αἱ μὲν οὖν πολυειδεῖς ποιότητες ἀποπτυσταί, ποικίλας ἐντίκτουςαι βλάβας, καχεξίας σωμάτων, ἀνατροπὰς στομάχων, ἐκπορνεύουσης τῆς γενέσεως διὰ τινος κακοδαίμονος τέχνης 30 τῆς ὀψαρτυτικῆς καὶ τῆς ἀμφὶ τὰ πέμματα ματαιοτεχνίας. τροφήν γὰρ τολμῶσι καλεῖν τὴν ἐν τρυφαῖς ἐπιτήδευσιν εἰς ἠδονὰς ἐπιβλαβεῖς ὀλισθαίνουσαν. Ἀντιφάνης δὲ ὁ Δῆλιος ἰατρὸς καὶ μίαν τῶν νόσων αἰτίαν ταύτην εἶρηκεν τῶν ἐδεσμάτων τὴν πολυειδίαν, τῶν περὶ τὴν ἀλήθειαν δυσαρεστούντων κενόδοξία ποικίλη τὰ σῶφρον τῆς διαίτης ἔξομνυμέ-

νων και τας διαποντίους πολυπραγμονούντων ἐδω-
δάς.

§. 3. Κάμοι μὲν ἔλεος ὑπεῖσι τῆς νόσου, οἱ P. 164
δὲ ἐξυμνεῖν οὐκ αἰσχύνονται τὰς σφετέρας ἡδύπα- Pott.
5 θείας τὰς ἐν τῷ πορθμῷ τῷ Σικελικῷ σμυραίνας
πολυπραγμονοῦντες και τὰς ἐγγέλεις τὰς Μαιανδροῦς
P. 61 και τὰς ἐν Μήλῳ ἐρίφους και τοὺς ἐν Σιάθῳ κε-
Sylb. στρεῖς και τὰς Πελοπίδας κόγχας και τὰ ὄστρεα τὰ
Ἀβυθηνά, οὐ παραλείποντες δὲ τὰς ἐν Λιπάρῳ μαι-
10 νίδας οὐδὲ τὴν γογγύλην τὴν Μαντινικὴν, ἀλλὰ οὐ-
δὲ τὰ παρὰ τοῖς Ἀσκραίοις τεῦτλα, κτένας τε ἐκζη-
τοῦσι Μηθυμναίους και ψήττας Ἀττικὰς και τὰς
Λαφνίους κίχλας Χελιδονίους τε ἰσχάδας, δι' ἃς εἰς
Ἑλλάδα πεντακοσίαις ἅμα μυριάσιν ὁ κακοδαίμων
15 ἐστεύλατο Πέρσης. ὄρνεις ἐπὶ τούτοις συνωνοῦνται
τοὺς ἀπὸ Φάσιδος, ἀτταγὰς Αἰγυπτίας, Μῆδον ταῶ-
να. ταῦτα τοῖς ἡδύσμασιν ἐξαλλάσσοντες οἱ γαστρο-
μαργοὶ τοῖς ὄψοις ἐπικεχῆρασιν, ὅσα τε χθῶν πόν-
τῶν τε βένθη και ἀέρος ἀμέτρον εἶρος ἐκτρέφει, τῇ
20 αὐτῶν ἐκποριζόμενοι λαιμαργία σαγηνεύειν ἀτεχνῶς
οἱ πλεονέκται και πολυπράγμονες οὗτοι εἰκόασιν εἰς
ἡδυπάθειαν τὸν κόσμον, ταγήνοισ σίζουσι περιηχού-
μενοι, ἀμφὶ τὴν ἕγδην και τὸν ἀλετρίβανον τὸν πάν-
τα αὐτῶν κατατρίβοντες βίον οἱ παμφάγοι, καθάπερ
25 τὸ πῦρ τῆς ὕλης ἐξεχόμενοι. ἀλλὰ και τὴν εὐκολον
βρωσιν τὸν ἄρτον ἐκθελύνουσιν ἀποσήθοντες τοῦ πυ-
ροῦ τὸ τροφίμιον, ὡς τὸ ἀναγκαῖον τῆς τροφῆς P. 165
ὄνειδος γίνεσθαι ἡδονῆς. Pott.

§. 4. Οὐκ ἔχει δὲ ὄρον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις
30 ἡ λιχνηία. και γὰρ εἰς τὰ πέμματα και τὰ μελίπη-
κτα, πρὸς δὲ και εἰς τὰ τραγήματα ἐξώκειλεν ἐπι-
δοροπισμάτων πληθος εὐρίσκουσα, παντοδαπὰς θη-
ρωμένη ποιότητος. και μοι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος ἀνθρω-
πος οὐδὲν ἀλλ' ἢ γνάθος εἶναι· „μηδὲ ἐπιθύμει”,
35 φησὶν ἡ γραφή, „τῶν ἐδεσμάτων τῶν πλουσίων”^ο).

^ο) Prouerb. 23, 3.

ταῦτα γὰρ ἔχεται βίον ψευδοῦς τε καὶ αἰσχροῦ· οἱ
 μὲν γὰρ ἐξέχονται τῶν ὄψων, ἃ μετ' ὀλίγον ἐκδέ-
 χεται κοπρῶν, ἡμῖν δὲ τοῖς θηρώμενοις τὴν βρώσιν
 τὴν ἐπουράνιον ἄρχειν ἀνάγκη τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν
 5 γαστροῦς, ἔτι τε μᾶλλον καὶ τῶν ταύτῃ προσφιλῶν,
 ἃ ὁ θεὸς καταργήσει, φησὶν ὁ ἀπίστολος*), εἰκότως
 ἐπικαταρῶμενος λαϊμάργοις ἐπιθυμίαις, τὰ γὰρ βρώ-
 ματα τῇ κοιλίᾳ, ἕξ ὧν ὁ σαρκικὸς ὄντως οὕτοσί καὶ
 φθοροποιὸς ἀπήρηται βίος, ὃν ἀγάπην τινὲς τολμῶ-
 10 σι καλεῖν ἀθύρω γλώττῃ κεχρημένοι, δειπναρίά τινα
 κνίσσης καὶ ζωμῶν ἀποπνέοντα, τὸ καλὸν καὶ σωτήριον
 ἔργον τοῦ λόγου, τὴν ἀγάπην τὴν ἡγιασμένην, κυθριδίους
 καὶ ζωμοῦ ῥύσει καθυβρίζοντες, ποτῶ τε καὶ τρυφῇ
 καὶ καπνῶ βλασφημοῦντες τοῦνομα σφάλλονται τῆς
 15 ὑπολήψεως, τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ δειπναρίοις ἐξω-
 νεῖσθαι προσδοκῆσαντες. τὰς μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς εὐφρο-
 σύνης συναγωγὰς ἐγκαταλεγόμενοι καὶ αὐτοὶ δειπνα-
 ριά τε καὶ ἄριστα καὶ δοχὰς εἰκότως ἂν καλοῖμεν
 τὴν συνήλυσιν ταύτην ἐπόμενοι λόγῳ, τὰς τοιαύτας
 20 δὲ ἐστιάσεις ὁ κύριος ἀγάπας οὐ κέκληκεν. λέγει γοῦν
 πῆ μὲν «ὅταν κληθῆς εἰς γάμους, μὴ κατάκεισο εἰς
 τὴν πρωτοκλισίαν, ἀλλ' ὅταν κληθῆς, εἰς τὸν ἔσχα-
 τον τόπον ἀνάπιπτε»**), πῆ δὲ «ὅταν ποιῆς ἄριστον
 ἢ δεῖπνον» καὶ πάλιν «ἀλλ' ἦταν ποιῆς δοχὴν, κά-
 25 λει τοὺς πτωχοὺς»***), ἐφ' ᾧ μάλιστα δεῖπνον ποιη-
 τέον. ἔτι τε «ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα καὶ
 ἐκάλεσε πολλοὺς»†).

P. 166

§. 5. Ἄλλ' αἰσθάνομαι ὅθεν ἢ εὐπρόσωπος Pott.
 ἕρρῳ τῶν δειπνῶν προσηγορία,
 30 ἀπὸ τῶν φαρύγων καὶ φοιτητῆς μινίας ἐπὶ δειπνῶν
 κατὰ τὸν κωμικόν. ἔστι γὰρ ὡς ἀληθῶς
 τὰ πολλὰ τοῖς πολλοῖσι τοῦ δειπνοῦ χάριν.
 οὐ γὰρ που μεμαθήκασι τὸν θεὸν παρασκευάσαι
 τῷ δημιουργήματι, τῷ ἀνθρώπῳ λέγω, οὔτα καὶ

*) 1 Cor. 6, 23. **) Luc. 14, 8. 10. ***) Ibid. v.
 12. 13. †) Ibid. v. 16.

ποτὰ τοῦ σώζεσθαι χάριν, οὐχὶ δὲ τοῦ ἡδεσθαι, ἐπεὶ
 μηδὲ ὠφελῆσθαι πέφυκε τὰ σώματα ἐκ τῆς πο-
 λυτελείας τῶν βρωμάτων· πᾶν γὰρ τοῖναντίον οἱ
 ταῖς εὐτελεστάταις χρώμενοι τροφαῖς ἰσχυρότατοί
 5 εἰσι καὶ ὑγιεινότατοι καὶ γενναιοτάτοι, ὡς οἰκέται
 δεσποτῶν καὶ γεωργοὶ κτητόρων· καὶ οὐ μόνον ῥω-
 μαλεώτεροι, ἀλλὰ καὶ φρονιμώτεροι, ὡς φιλόσοφοι
 πλουσίων· οὐ γὰρ ἐπέχωσαν τὸν νοῦν ταῖς τροφαῖς
 οὐδὲ ἠπάτησαν αὐτὸν ἡδοναῖς. ἀγάπη δὲ τῶ ὄντι
 10 ἐπουράνιος ἐστὶ τροφή, ἐστίασις λογικῆ, „πάντα στέ-
 γει, πάντα ὑπομένει, πάντα ἐλπίζει, ἡ ἀγάπη οὐδέ-
 ποτε ἐκπίπτει” *), „μακάριος ὃς φάγεται ἄριστον ἐν
 τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ” **), χαλεπώτατον δὲ πάντων
 πτωμάτων τὴν ἄπρωτον ἀγάπην ἄνωθεν ἕξ οὐρανῶν
 15 ἐπὶ τοὺς ζῶμους ῥίπτεσθαι χαμαί. καὶ οἶμι με δεῖ-
 πνον ἡγεῖσθαι τὸ καταργοῦμενον; „ἐὰν γὰρ”, φη-
 σί, „διαδῶ τὰ ὑπάρχοντά μου, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω,
 οὐδὲν εἰμι” ***).

§. 6. Ταύτης ὅλης ἀπήρηται τῆς ἀγάπης ὁ
 20 νόμος καὶ ὁ λόγος, κὰν ἀγαπήσης κύριον τὸν Θεόν
 σου καὶ τὸν πλησίον σου ἐν οὐρανοῖς ἐστὶν αὕτη ἡ
 ἐπουράνιος εὐωχία, ἡ δὲ ἐπίγειος δεῖπνον κέκληται,
 ὡς ἐκ τῆς γραφῆς ἀποδέδεικται, δι’ ἀγάπην μὲν γι-
 νόμενον τὸ δεῖπνον, ἀλλ’ οὐκ ἀγάπη τὸ δεῖπνον, δεῖ-
 25 γμα δὲ εὐνοίας κοινωνικῆς καὶ εὐμετιδότητος. „μὴ
 βλασφημείσθω οὖν ἡμῶν τὸ ἀγαθόν, οὐ γὰρ ἐστὶν
 ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις”, φησὶν ὁ
 ἀπόστολος, ἵνα μὴ τὸ ἐφήμερον ἄριστον νοηθῆ, „ἀλ-
 30 λά δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἀ-
 σογίᾳ” †). τούτου ὁ φαγὼν τοῦ ἁρίστον τὸ ἄριστον τῶν
 ὄντων, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ κτήσεται, με- P. 167
 λητήσας ἐνθένδε ἀγίαν συνήλυσιν ἀγάπης οὐράνιον Ποτ.
 ἐκκλησίαν.

*) 1 Cor. 13, 7 sq.

**) Luc. 14, 15.

***) 1 Cor.

13, 3. †) Rom. 14, 16 sq.

§. 7. Ἀγάπη μὲν οὖν χοῖμα καθαρόν καὶ τοῦ
 Θεοῦ ἄξιον, ἔργον δὲ αὐτῆς ἢ μετάδοσις, „φροντὶς
 δὲ παιδείας ἀγάπη”, ἦν ἢ-σοφία λέγει, „ἀγάπη δὲ
 τήρησις νόμων αὐτῆς” *). αἱ δὲ εὐφροσύναι αὐταὶ
 5 ἔναυσμά τι ἀγάπης ἐκ τῆς πανδήμου τροφῆς ἔχουσι
 P. 62 συνεπιζόμενον εἰς αἰδίδιον τρυφήν. ἀγάπη μὲν οὖν
 Syll. δεῖπνον οὐκ ἔστιν, ἢ δ’ ἐστίασις ἀγάπης ἠρτήσθω.
 „μαθέτωσαν γὰρ”, φησὶν, „οἱ υἱοὶ σου, οὓς ἠγάπη-
 σας, κύριε, ὅτι οὐχ αἱ γενέσεις τῶν καρπῶν τρέφου-
 10 σιν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ῥῆμά σου τοὺς σοὶ πιστεύ-
 οντας διατηρεῖ” **). οὐ γὰρ ἐπ’ ἄρτω ζήσεται ὁ
 δίκαιος ***). ἀλλὰ γὰρ τὸ δεῖπνον ἔστω λιτὸν ἡμῖν καὶ
 εὐζωνον, ἐπιτήδειον εἰς ἐργήγορσιν, ποικίλαις ἀνεπί-
 μικτον ποιότησιν, οὐκ ἀπαιδαγώγητον οὐδὲ τοῦτο·
 15 ἀγαθὴ γὰρ κουροτρόφος αὐτάρκεια εἰς κοινωνίαν ἀγά-
 πῃ ἐφόδιον ἔχουσα πλούσιον, τὴν αὐτάρκειαν, ἢ δὴ
 ἐφεστιῶσα τῇ τροφῇ, δικαίᾳ ποσότητι μεμετροημένη,
 σωτηριῶς τὸ σῶμα διοικοῦσα καὶ ταῖς πλησίον ἀπέ-
 νειμέν τι ἐξ αὐτῆς, ἢ δὲ ὑπερβλύζουσα τὴν αὐτάρ-
 20 κειαν δίαιτα τὸν ἄνθρωπον κακοῖ, νοσῆ μὲν τὴν ψυ-
 χὴν, ἐπισφαλές δὲ εἰς νόσον ἐργαζομένη τὸ σῶμα.
 καὶ μὴν προστρίβονται βλασφημίαις δυσανασχετοῦσαι
 περὶ τὰς καρκεῖας ἡδοναί, λιχνείαν, λαιμαργίαν, ὀψο-
 φαγίαν, ἀπληστίαν, ἀδηφαγίαν. μυῖαι τούτοις οἰκείαι
 25 τοῖς ὀνόμασι καὶ γαλαῖ, κόλακές τε καὶ μονομύχαι
 καὶ τὰ ἄγρια τῶν παρασίτων φῦλα, γαστροδ ἡδο- P. 168
 νῆς οἱ μὲν τὸν λόγον, οἱ δὲ τὴν φιλίαν, οἱ δὲ τὸ Pott.
 ζῆν ἀποδιδόμενοι, ἐπὶ γαστέρας ἔρποντες, θηρία ἀν-
 δρεῖκελα κατ’ εἰκόνα τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ λίχνου
 30 θηρίου. ἀσώτους τ’ αὐτοὺς οἱ καλέσαντες πρῶτον
 εὖ μοι δοκοῦσιν ἀντίτεσθαι τὸ τέλος αὐτῶν ἀσώστους
 αὐτοὺς κατὰ ἐκθλιψιν τοῦ σ’ στοιχείου νενοηκότες. ἢ
 γὰρ οὐχ οὗτοι οἱ περὶ τὰς λοπάδας ἀσχολοῦμενοι καὶ
 τὰς μεμορημένας τῶν ἡδυσμάτων περιεργίας, οἱ τα-

*) Sap. 5, 17 sq. **) Ibid. 16, 27. ***) Cf. Deut. 8, 3, Matth. 4, 4.

πεινόφρονες, χαμαιγενεῖς, τὸν ἑφήμερον διώκοντες βίον, ὡς οὐ ζησόμενοι;

§. 8. Τούτους ταλανίζει διὰ Ἡσαίου τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἡρέμα πὼς τῆς ἀγάπης τὸ ὄνομα ὑπέξελόμενον, ἐπεὶ μὴ κατὰ λόγον ἢ ἐστίασις ἦν. «αὐτοὶ δὲ ἐποίησαν εὐφροσύνην σφάζοντες μόσχους καὶ θύοντες πρόβατα λέγοντες, φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὐριον γὰρ ἀποθνήσκομεν»*)· καὶ ὅτι γε τὴν τοιαύτην τροφήν ἁμαρτίαν λογίζεται, ἐπιφέρει. «καὶ οὐ μὴ ἀφεθήσεται ἡ ἁμαρτία ὑμῶν αὕτη, ἕως ἂν ἀποθνήητε», οὐχὶ ἀφείν τῆς ἁμαρτίας θάνατον ἀναίσθητον, ἀλλὰ ἀνταπόδοσιν ἁμαρτίας θάνατον σωτηρίας ἐπικρίνας. «μὴ εὐφρανθῆς δὲ ἐπὶ μιᾷ τροφῇ», ἢ σοφία λέγει**). Ἐνταῦθα ὑπομνησιεὶον καὶ περὶ 15 τῶν εἰδωλοθύτων καλουμένων, ὅπως ποτὲ ἄρα παραγγέλλεται ἀποσχέσθαι δεῖν τούτων. μιᾶ δὲ δοκεῖ μοι καὶ βδελυρὰ ἐκεῖνα, ὧν ἐρίπτανται τοῖς αἱμοσι ψυχαὶ ὑπέξ ἐρέβενος νεκύων κατατεθειώτων***). «οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς κοινωνοὺς δαιμονίων γίνεσθαι» †), 200 ἀπόστολος λέγει, ἐπεὶ δίχα σωζομένων καὶ φθινομένων τροφαί. ἀφεκτέον τοίνυν τούτων οὐ δεδιότας, οὐ γὰρ ἐστὶ τις ἐν αὐτοῖς δύναμις, διὰ δὲ τὴν συνείδησιν τὴν ἡμετέραν ἅγιαν οὖσαν καὶ τῶν δαιμονίων διὰ τὴν βδελυρίαν, οἷς ἐπικατωνόμασται, μυσαιτο- 25 μένους, καὶ προσέτι διὰ τὴν τῶν ὀλισθηρῶς τὰ πολλὰ ὑπολαμβάνοντων ὑδαρότητα, «οἷς ἢ συνεί- P. 169 δησις ἀσθενοῦσα μολύνεται, βρωμία γὰρ ἡμᾶς οὐ Pott. παραστήσει τῷ θεῷ» ††). «οὐδὲ τὰ εἰσιόντα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξιόντα», φησὶ, «τοῦ στό- 30 ματος» †††).

§. 9. Ἀδιάφορος ἄρα ἡ φυσικὴ χρῆσις τῆς τροφῆς. «οὔτε γὰρ ἐὰν φάγωμεν, περισσεύομεν», φη-

*) Ies. 22, 13 sq.   **) Eccles. 18, 32.   ***) Hom. Qd. λ. v. 37.   †) 1 Cor. 10, 20.   ††) Ibid. 8, 7 sq.   †††) Matth. 15, 11.

σίν, „οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑστερούμεθα” *)· ἀλλ’ οὐκ
 εὐλογόν τραπέζης δαιμονίων μεταλαμβάνειν τοὺς θείας
 ας μετέχειν καὶ πνευματικῆς κατηξιωμένους τροφῆς.
 5 „μὴ γὰρ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν”, φη-
 σίν ὁ ἀπόστολος, „καὶ γυναῖκας περιάγεσθαι” **);
 ἀλλὰ κρατοῦντες δηλονότι τῶν ἡδονῶν κωλύομεν τὰς
 ἐπιθυμίας. „βλέπετε οὖν μὴ ποτε ἡ ἐξουσία ἡμῶν
 αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενέσιν” ***). οὐ
 10 τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ πλουσίου παιδὸς εἰκόνα παραχορή-
 σθαι τοῖς τοῦ πατρὸς δωρήμασι, χρῆσθαι δὲ αὐτοῖς,
 ὡς ἄρχοντας ἀπροσκληνῶς· καὶ γὰρ βασιλεύειν ἐτά-
 χθημεν καὶ κατακυριεύειν, οὐχὶ δουλεύειν τοῖς βρω-
 15 σαντας τῆς ἄνω τροφῆς ἐξέχεσθαι τῆς θείας καὶ τῆς
 τοῦ ὄντως ὄντος ἀπληρώτου ἐμπίμπλασθαι θείας, τῆς
 βεβαίου καὶ μονίμου καὶ καθαρᾶς γενομένους ἡδονῆς.
 ταύτην γὰρ τὴν ἀγάπην ἐκδέχεσθαι δεῖν ἐμφαίνει ἡ
 βρωσις ἡ Χριστοῦ· κομιδῇ δὲ ἄλογον καὶ ἀχρεῖον
 20 καὶ οὐκ ἀνθρώπειον βοσκημάτων δίκην παινόμενον
 θανάτῳ τρέφεσθαι, κάτω βλέποντας εἰς γῆν, τοὺς
 ἐκ γῆς αἰεὶ κεκυφότας εἰς τραπέζας, τὴν λίχνον διω-
 κάθοντας ζωὴν, τὸ ἀγαθὸν ἐνταῦθά που κατορούσαν-
 25 τας περὶ τὴν οὐκ ἔσομένην ζωὴν, μόνην κολακεύον-
 τας τὴν κατάποσιν, δι’ ἣν πολυτιμότεροι γεγονότασι
 μάγειροι γεωργῶν. μὴ γὰρ ἀφαιροῦμεν τὴν συμπερι-
 φορὰν, ἀλλὰ τὸν ὄλισθον τῆς συνηθείας, ὡς συμ-
 φορὰν, ὑποπτεύομεν.

§. 10. Διὸ παραιοτήτων τὴν λιχνεῖαν ὀλίγων
 30 τινῶν καὶ ἀναγκαίων μεταλαμβάνοντας, καὶ εἴ τις
 ἡμᾶς καλεῖ τῶν ἀπίστων καὶ πορεύεσθαι κρίνομεν—
 καλὸν γὰρ μὴ συναναμίγνυσθαι τοῖς ἀτάκτοις—, πᾶν
 τὸ παρατιθέμενον κελεύει ἡμῖν ἐσθίειν μηδὲν ἀνα-

*) 1 Cor. 8, 8.

**) Ibid. 9, 4 sq.

***) Ibid. 8, 9.

κρίνουσι διὰ τὴν συνείδησιν *), ὁμοίως δὲ καὶ τὰ
 ἐκ μακέλλου ἀπεριέργως ὠνεῖσθαι **) προσέταξεν. P. 170
 οὐκ ἀφεκτέον οὖν παντελῶς τῶν ποικίλων βρωμά- Pott.
 των, ἀλλ' οὐ περὶ αὐτὰ σπουδαστέον μεταληπτέον
 5 δὲ τῶν παρατιθεμένων, ὡς πρόπον Χριστιανῶ, τιμῶν-
 τας μὲν τὸν κεκληκότα κατὰ τὴν ἀβλαβῆ καὶ ἀπρο-
 κορῆ τῆς συνοσίας κοινωνίαν, ἀδιάφορον δὲ ἡγου-
 P. 63 μένους τῶν εἰσκομιζομένων τὴν πολυτέλειαν, κα-
 Sylb. ταφρονοῦντας τῶν ὄψων, ὡς μετ' ὀλίγον οὐκ ὄν-
 10 των. „ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω,
 ὁ δὲ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω” ***). μι-
 κρὸν δὲ ὑποβὰς καὶ τὴν αἰτίαν τῆς παραγγελίας ἐξη-
 γήσεται „ὁ ἐσθίων”, λέγων, „κυρίῳ ἐσθίει καὶ εὐ-
 χαριστεῖ τῷ θεῷ, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων κυρίῳ οὐκ ἐσθίει
 15 καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ” †). ὡς εἶναι τὴν δικαίαν
 τροφήν εὐχαριστίαν, καὶ ὁ γε ἀεὶ εὐχαριστῶν οὐκ
 ἀσχολεῖται περὶ ἡδονάς. εἰ δὲ καὶ προτρεποίμεθα ἐπ'
 ἀρετῇ τῶν συνεστιωμένων τινὰς, ταύτῃ πλέον ἀφε-
 κτέον τῶν λίχνων τούτων βρωμάτων, ἐναργές ὑπόδει-
 20 γμα ἀρετῆς σφᾶς αὐτοὺς παριστάντας, ὡς Χριστὸν
 ἐσχήκαμεν αὐτοί. „εἰ γάρ τι τῶν τοιούτων βρωμά-
 των σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν, οὐ μὴ φάγω”, φησί,
 „τοῦτο εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκαν-
 δαλίσω” ††). ὀλίγης ἐγκρατείας κερδαίνω τὸν ἄνθρω-
 25 πον. „μὴ γὰρ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πι-
 εῖν” †††); καὶ τὴν ἀλήθειαν „ἐπεγνώκαμεν”, φησὶν,
 „ὅτι οὐδὲν εἶδωλον ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ μόνος ὄντως
 ἐστὶν εἷς ἡμῶν θεὸς, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύ-
 ριος Ἰησοῦς. ἀλλὰ ἀπόλλυται”, φησὶ, „τῇ σῆ γνώ-
 30 σει ὁ ἀδελφὸς ἀσθενῶν, δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανεν.
 οἱ δὲ τὴν συνείδησιν τύπτοντες τῶν ἀσθενούντων ἀδελ-
 φῶν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνουσιν” *). ταύτῃ τοι ὁ
 ἀπόστολος εὐλαβοῦμενος περὶ ἡμῶν τὰ δεῖπνα διακρί-

*) 1 Cor. 10, 27.

**) Ibid. v. 25.

***) Rom. 14,

β. †) Ibid. v. 6.

††) 1 Cor. 8, 13.

†††) Ibid. 9, 4.

*) Ibid. 8, 6, 11 sq.

ρει „μὴ συναναμίγνυσθαι” φάσκων, „εἴ τις ἀδελ-
φὸς λεγόμενος εὐρίσκοιτο πόρνος ἢ μοιχὸς ἢ εἰδωλο-
λάτρης, τούτῳ μὴδὲ συνεσθίειν” *), ἢ τὸν λόγον ἢ
τὸ ὄψον, ὑποπτεύων τὸν μολυσμὸν τὸν ἐντεῦθεν, κα-
5 θάπερ καὶ τῶν δαιμονίων τὰς τραπέζας.

§. 11. „Καλὸν μὲν οὖν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα μη-
δὲ οἶνον πιεῖν” **) αὐτὸς τε ὁμολογεῖ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ
Πνθθαγόρου· θηρίων γὰρ μᾶλλον τοῦτό γε, καὶ ἢ
ἀπ’ αὐτῶν ἀναθυμιάσις θολωδεστέρα οὔσα ἐπι- P. 171
10 σκοτεῖ τῇ ψυχῇ. εἰ δέ τις καὶ τούτων μεταλαμβά- Ρου-
ρει, οὐχ ἁμαρτάνει, μόνον ἐγκρατῶς μετεχέτω, μὴ
ἐξεχόμενος μὴδὲ ἀπρητημένος αὐτῶν μὴδὲ ἐπιλαμιαρ-
γῶν τῷ ὕψῳ ὑπηγήσει γὰρ αὐτῷ φωνή· „μὴ ἐντε-
15 κεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ” ***), λέ-
βουσα. ἀνοήτου γὰρ σφόδρα θαυμάζειν καὶ τεθηπέναι
τὰ παρατιθέμενα ταῖς δημῳδέσιν ἐστιάσεσιν μετὰ τὴν
ἐν λόγῳ τρυφήν, πολλῶν δὲ ἐστὶν ἀνοητότερον τὰς
ὄψεις τοῖς προσοψήμασι δεδουλωκέναι συμεταφερο-
20 μένης αὐτῶν, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἀκρασίας πρὸς τῶν δια-
κόνων. πῶς δὲ οὐκ ἀχρεῖον τὸ ἐπανίστασθαι ταῖς
κλισίαις, μονοουχὶ τὸ πρόσωπον ταῖς λοπάσιν ἐπιρ-
ριπτοῦντας, καθάπερ ἐκ νεοτίας, τῆς κλισίας προ-
κύπτοντας, τὸ δὲ θρυλούμενον τοῦτο· ἵνα πλανωμέ-
25 νην λάβωσι τὴν ἀτμίδα διὰ τῆς ἀναπνοῆς; πῶς δὲ
οὐκ ἄλογον τὰς χεῖρας ἐπεμψύρειν τοῖς ἡδύσμασιν ἢ
συνεχῆς ἐπὶ τοῦσπον ἐκτείνειν οὐκ ἀπογενομένων, ἀλλ’
ἀφαρπαζόντων δίκην ἀμέτρως καὶ ἀσχημόνως ἐμφο-
ρουμένους; ἐστὶ γὰρ ὄρῳν τοὺς τοιούτους ὑσὶν ἢ κν-
30 σὶν διὰ τὴν λαβρότητα μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις ὁμοιω-
μένους, τοὺς χορτάζεσθαι σπεύδοντας, ὡς καὶ τὰς
γνάθους ἅμα ἅμφω ἐξογκοῦσθαι τῶν περὶ τὸ πρόσ-
ωπον ἀγγείων προσεπαιρομένων, πρὸς δὲ καὶ ἰδρῶ-
τα περιχεῖσθαι τῇ ἀπληστίᾳ συνεχομένων καὶ ἀσθμιαί-
νόντων ὑπὸ ἀκρασίας, ὡθουμένης κατ’ ἐπειξιν ἀκοι-

*) Cor. 5, 11.

**) Rom. 14, 21.

***) Rom. 14, 20.

νώνητον εἰς κοιλίαν τῆς τροφῆς, ὡσπερ εἰς ἐφόδιον, οὐκ εἰς ἀνάδοσιν, ἀποτιθεμένων τὰ ἐδέσματα. πανταχῇ δὲ κακὸν οὕσα ἢ ἀμετρία περὶ τὰς τροφὰς μά-
 λιστα διελέγχεται.

5 §. 12. Ἡ γοῦν ὀψοφαγία οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ
 ἀμετρία περὶ χρῆσιν ὄψου, καὶ ἡ λαιμαργία μαγία
 περὶ τὸν λαιμὸν, καὶ ἡ γαστρομαργία ἀκρασία περὶ
 τὴν τροφήν, ὡς δὲ καὶ τοῦνομα περιέχει, μαγία ἐπὶ
 γαστέρα, ἐπεὶ μάργος ὁ μεμηνώς. τοὺς ἐπὶ ἐστιά-
 10 σεως οὖν μελετῶντας ἀδικεῖν ὁ ἀπόστολος ἀνακροῦντων
 λέγει. «ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει
 ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει. μὴ
 γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς
 ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖτε καὶ καταισχύνετε
 15 τοὺς μὴ ἔχοντας*); παρὰ δὲ τοῖς ἔχουσιν οἱ ἀνέ-
 δην ἐσθίοντες, οἱ ἄπληστοι ἑαυτοὺς καταισχύνου- P. 172
 σιν, ἄμφω δὲ πράττουσι κακῶς, οἱ μὲν τοὺς μὴ Pott.
 ἔχοντας βεβουρηκότες, οἱ δὲ τὴν ἀκρασίαν τὴν σφῶν
 παρὰ τοῖς ἔχουσι γεγυμνωκότες. ἀναγκαίως ἄρα πρὸς
 20 τοῖς ἀπηνουθριακότας καὶ τοῖς δείπνοις ἀφειδέστερον
 παραχρωμένους, τοὺς ἀκορέστους, οἷς μηδὲν ἱκανὸν,
 ἀποταθῆις ὁ ἀπόστολος, πάλιν ἐκ δευτέρου ἔρηξε
 φωνὴν ἀγανακτικὴν. «ὥστε, ἀδελφοί μου, συνερχό-
 μνοι εἰς τὸ φαγεῖν ἀλλήλους ἐκδέχεσθε. εἰ δέ τις
 25 πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρχη-
 30 σθε.**)».

§. 13. Ἀφεκτέον οὖν δουλοπρεπείας ἀπάσης καὶ
 ἀκρασίας τῶν παρατιθεμένων κοσμίως ἐραπτομένοις,
 ἀμόλυντον καὶ τὴν χεῖρα καὶ τὴν στρωμνὴν καὶ τὸ
 30 γένειον φυλάττουσιν, τὸ εὐσχημον τοῦ προσώπου δια-
 τηροῦσιν ἀδιάστροφον, οὐκ ἀσχημονοῦσιν οὐδὲ περὶ
 τὴν κατάποσιν, ἀλλὰ τὴν μὲν χεῖρα μετὰ τάξεως ἐκ
 διαστημάτων ἐκτατέον· παραφυλακτέον γὰρ καὶ τὸ
 φθέγγεσθαι ὅτι οὖν ἐσθιόντα ἅμα ἀπρεπῆς γὰρ καὶ

*) 1 Cor. 11, 21 sq.

**) Ibid. v, 33 sq.

ἄσημος ἢ φωνὴ γίνεται, πλήρῃσι ταῖς γνάθοις στε-
νοχωρουμένη· καὶ ἡ γλῶσσα τῇ τροφῇ πιεζομένη, τῆς
κατὰ φύσιν ἐνεργείας παραποδιοθεῖσα τὴν προφορὰν
ἐκδίδωσι τεθλιμμένην. ἀλλ' οὐδὲ ἐσθίειν ἅμα καὶ
δ πίνειν καθήκει· ἀκρασίας γὰρ τῆς μεγίστης συγχεῖν
τοὺς καιροὺς, ὧν αἱ χρήσεις ἀσύμφωνοι· καὶ „εἴτε
ἐσθίετε”, φησὶν, „εἴτε πίνετε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ
P. 64 ποιεῖτε” *)· στοχαζόμενοι τῆς ἀληθοῦς εὐτελείας,
Sylb. ἦν μοι δοκεῖ καὶ ὁ κύριος αἰνέσασθαι τοὺς ἄρτους
10 εὐλόγησας καὶ τοὺς ἰσχυθῆναι τοὺς ὀπτοὺς, οἷς κατενώ-
χησε τοὺς μαθητὰς, τῆς ἀπεριέργου τροφῆς καλὸν
εἰσηγούμενος ὑπόδειγμα.

§. 14. Ὁ γοῦν ἰχθὺς ἐκεῖνος **) , ὃν κελεύσαν-
τος τοῦ κυρίου ὁ Πέτρος εἶλεν, εὐκόλον καὶ αὐτὸς
15 καὶ Θεοδώρητον καὶ σώφρονα αἰνίττεται τροφήν·
ἀφαιρεῖν γέ τοι ὑποτίθεται διὰ τῶν ἐξ ὕδατος ἀνιόν-
των ἐπὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης δέλεαρ, τὴν ἀσωτίαν καὶ
τὴν φιλαργυρίαν, ὡς τὸ νόμισμα τοῦ ἰχθύος, ἵνα
χωρίσῃ τὴν κενοδοξίαν καὶ τὸν στατήρα τοῖς τελώ-
20 ναῖς δοῦς τὰ Καίσαρος ἀποδοῦς τῷ Καίσαρι φυλάξῃ
τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ ***). ἔχοι δὲ καὶ ἄλλας ἐπιλύ-
σεις οὐκ ἀγνοούμενας ὁ στατήρ, ἀλλ' οὐχ ὁ παρῶν
ἐπιτήδειος τῆς ἔξεργασίας καιρὸς. ἀπόχρη δὲ ὑπόμνη-
σις συγχρωμένων ἡμῶν εἰς τὸ προκείμενον, οὐκ ἀπά-
25 δουσα τοῦ λόγου τοῖς ἄνθεσιν, ὅπερ ἤδη πολ- P. 173
λάκις πεποιήκαμεν, πρὸς τὸ κατέπειγον τοῦ ζητήμα- Pott
τος τὴν πολυωφελῆ περιέλλοντες εἰς ἀρδείαν τῶν φυ-
τευομένων ὑπὸ τοῦ λόγου πηγῆν. καὶ γὰρ εἰ „πάν-
των μεταλαμβάνειν ἔξεστί μοι, ἀλλ' οὐ πάντα συμ-
30 φέρει” †)· ταχὺ γὰρ καταπίπτουσιν ἐπὶ τὸ δρᾶν τὸ
μὴ ἔξόν οἱ πάντα δρῶντες ἂ ἔξόν. ὡς δὲ ἡ δικαιο-
σύνη διὰ πλεονεξίας οὐ περιγίνεται οὐδὲ ἡ σωφροσύ-
νη δι' ἀκολασίας, οὕτως οὐδὲ ἡ τοῦ Χριστιανοῦ

*) 1 Cor. 10, 31.   **) Cf. Matth. 17, 27.   ***) Cf. ibid. 21, 22.   †) 1 Cor. 10, 23.

δίαίτα ἡδυπαθεία περικτῆται, πόρρω γάρ ἔστι τῶν
 πασχητιῶντων ἐδεσμάτων ἢ τράπεζα τῆς ἀληθείας.
 εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα ἕνεκεν τῶν ἀνθρώπων ἐγένε-
 το τὰ πάντα, ἀλλ' οὐ πᾶσι χρῆσθαι καλόν, ἀλλ'
 5 οὐδὲ αἰεὶ. καὶ γὰρ ὁ καιρὸς καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ
 τρόπος καὶ τὸ πρὸς τί οὐκ ὀλίγην τῷ παιδαγωγου-
 μένῳ πρὸς τὸ λυσιτελεῖς ἐνδίδωσι ῥοπήν, καὶ τό γε
 ἔστιν ἐπιτήδειον, καὶ ἰσχὺν ἔχει καταργῆσαι τὸν ἐπιγά-
 στριον βίον, οὗ πλοῦτός ἐστιν ἐκκλητικὸς, οὐ βλέπων
 10 ὅξυ, ἀλλ' ἢ τυφλώτιττουσα περὶ τὴν γαστριμαργίαν
 περιουσίᾳ. οὐδεὶς δὲ ἐστι πένης εἰς τὰ ἀναγκαῖα,
 οὐδὲ περιορᾶται ποτε ἄνθρωπος· ὁ γὰρ καὶ τὰ πτη-
 νὰ καὶ τὰ νηκτὰ καὶ συνελόντι εἰπεῖν τὰ ἄλογα ζῶα
 διατρέφω*) εἷς ἐστὶν ὁ θεός. κείπει δὲ αὐτοῖς οὐ-
 15 δὲ ἐν ὀτιοῦν μὴ μεριμνῶσι τροφῆς. ἡμεῖς δὲ καὶ
 τούτων ἀμείνους, ὅσω καὶ κύριοι καὶ θεῶ οἰκειότεροι,
 ὅσω σωφρονέστεροι. γεγόναμεν δὲ οὐχ ἵνα ἐσθίωμεν
 καὶ πίνωμεν, ἀλλ' ἵνα ὦμεν εἰς ἐπίγνωσιν γεγονότες
 τοῦ θεοῦ. «δίκαιος γὰρ», φησὶν, «ἐσθίων ἐμπίμ-
 20 πλαται τῇ ψυχῇ, κοιλίαι δὲ ἀσεβῶν ἐνδεεῖς»**), ἀκα-
 τυπαύστου λιχνείας ὀρεγόμεναι. πολυτέλεια δὲ οὐκ
 εἰς ἀπόλαυσιν ἔρημον, ἀλλ' εἰς μετάδοσιν κοινωνικὴν
 ἐπιτήδειος.

§. 15. Διὸ παραφυλακτέον τῶν βρωμάτων ἅ
 25 μὴ πεινῶντας ἡμᾶς ἐσθίειν ἀναπειθεῖ γοητεύοντα τὰς
 ὀρέξεις. μὴ γὰρ οὐκ ἔνεστι καὶ ἐν εὐτελείᾳ σώφρονοι
 πολυειδία ἐδεσμάτων ὑγιεινῆ; βολβοὶ, ἐλαῖαι, λαχά-
 νιον ἔνια, γάλα, τυρὸς, τὰ τε ὠραῖα ἐψήματά τε
 παντοδαπὰ ζωμῶν ἄνευ. κἂν ὀπτοῦ δέη κρέως ἢ
 30 ἐσθίου, μεταδοτέον. «ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθά- P. 174
 δε»***); εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τοὺς μαθητὰς μετὰ Ροττ.
 τὴν ἀνάστασιν· οἱ δὲ ἄτε ὑπ' αὐτοῦ εὐτέλειαν ἀσκεῖν
 δεδιδασμένοι «ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος,

*) Cf. Matth. 6, 25 sq. **) Prouerb. 13, 21. ***) Luc. 24, 41—44.

καὶ φαγῶν ἐνώπιον αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς”, φησὶν ὁ Λουκᾶς, “ὅσα εἶπεν”. πρὸς τούτοις οὐδὲ τραγημάτων καὶ κηρίων, ἀμοίρους περιορατέον τοὺς δειπνοῦντας κατὰ λόγον. τῶν γάρτοι βρωμάτων ἐπιτηδευειότατα, οἷς αὐτόθεν χρῆσθαι ὑπάρχει δίχα πρὸς, ἐπεὶ καὶ ἐτοιμότερα, δεύτερα δὲ τὰ εὐτελέστερα, ὡς προειρήκαμεν. τῶν δὲ ἀμφὶ τὰς φλεγμαινούσας κυπταζόντων τραπέζας, τὰ σφέτερα τιθηνουμένων πάθη, δαίμων καθηγείται λιχνότατος, ὃν ἔγωγε οὐκ ἂν αἰσχυρῶνθεῖην κοιλιοδαίμονα προσειπεῖν καὶ δαιμόνων κάκιστον καὶ ἔξωλέστατον. παραπλήσιος οὖν οὗτος ἀτεχνῶς τῷ ἐγγαστριμύθῳ καλουμένῳ. ἄμεινον δὲ πολλῷ τοῦ δαίμονα ἔχειν σύνοικον εὐδαίμονα γενέσθαι. εὐδαιμονία δὲ ἐν χρήσει ἀρετῆς ἐξετάζεται.

15 §. 16. Ματθαῖος μὲν οὖν ὁ ἀπόστολος σπερμάτων καὶ ἀκροδρῶν καὶ λαχάνων ἄνευ κρεῶν μετελάμβανεν, Ἰωάννης δὲ ὑπερτείνας τὴν ἐγκρά- P. 175
τειαν “ἀκρίδας καὶ μέλι” *) ἤσθιεν ἄγριον. ὑἷν Ρουμ. δὲ ἀπέχετο καὶ Πέτρος· ἀλλ’ ἔπεσεν ἐπ’ αὐτὸν ἐκ-
20στασις”, ὡς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων γέγραπται, “καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον καὶ τισκεῖνος τέτταρσιν ἀρχαῖς ἐκδεδεμένον ἐπὶ τῆς γῆς, πάντα τὰ τετράποδα καὶ τὰ ἐρπετὰ τῆς γῆς καὶ τὰ
25αὐτὸν, ἀνάστα καὶ θῦσον καὶ φάγε. Πέτρος δὲ εἶπε· μηδαμῶς, κύριε, ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν καὶ ἀκάθαρτον. καὶ ἡ φωνὴ πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐκ δευτέρου· ἃ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου”**), καὶ ἡμῖν δὲ ἄρα ἀδιάφορος ἡ χρῆσις. “οὐ γὰρ τὰ
30εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον”***), ἀλλὰ ἡ περὶ τῆς ἀκρασίας διάληψις κενή. ὁ γάρτοι Θεὸς τὸν ἄνθρωπον πλάσας, “πάντα ὑμῖν”, εἶπεν, “ἔσται εἰς βρώσιν” †). “λάχανα δὲ μετὰ ἀγάπης

*) Matth. 3, 4.   **) Act. 10, 10—15.   ***) Matth. 15, 11.   †) Genes. 9, 2 sq.

ἢ μόσχον μετὰ δολιότητος”*)· εὖ τοῦτο ὑπομιμνήσκει τοῦ προειρημένου λόγου, ὡς οὐ τὰ λάχανα ἢ ἀγάπη, μετὰ δὲ ἀγάπης τὰ δεῖπνα παραληπτέα, ἐν οἷς ἀγαθὴ μὲν ἢ μέση κατάστασις, ἐν πᾶσι μὲν, οὐχ ἡκιστα δὲ καὶ ἐν τῇ ἀμφὶ τὴν ἐστίασιν παρασκευῇ, ἐπεὶ αἱ μὲν ἀκρότητες σφαλεραὶ, αἱ μεσότητες δὲ ἀγαθαί. μέσον δὲ ἐστὶ πᾶν τὸ ἀνευθεὲς τῶν ἀναγκαίων, αἱ γὰρ κατὰ φύσιν ὀρέξεις ἀνταρκεία περιορίζονται.

§. 17. Ἰουδαίοις δὲ διὰ τοῦ νόμου οἰκονομικώ-
 10 τата παραγγέλλεται ἡ εὐτέλεια· μυρίων γὰρ ὄσων
 P. 65 ἀφείλετο τὴν χρῆσιν ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῖς διὰ
 Syllb. Μωϋσέως αἰτίας προσάπτων, κεκοιμημένας μὲν τὰς
 πνευματικὰς, ἐμφανεῖς δὲ τὰς σαρκικὰς, αἷς καὶ πε-
 πιστεύκασιν, τοῖς μὲν ὅτι οὐκ ἐστὶ διχηλὰ, τοῖς δὲ
 15 ὅτι τὴν τροφήν οὐ μηρυκᾶται, τὰ δ’ ὅτι ἄρα οὐκ
 ἔχει μόνα τῶν ἐνύδρων λεπίδας, ὡς ὀλίγα παντελῶς
 ἀπολείπεσθαι πρὸς τὴν τροφήν αὐτοῖς ἐπιτήδεια. ὧν
 δὲ ἐφῆκεν ἄπεισθαι, πάλιν κενώλωνκε τούτων τὰ θνη-
 20 ξιμαῖα τὰ τε εἰδωλόθοντα τὰ τε ἀποπεπνιγμένα. οὐδὲ
 γὰρ τούτων ψάθειν θέμις. ἐπεὶ γὰρ ἀμήχανον χρώ-
 μενον τοῖς ἡδέσι ἀποστῆναι τῆς ἀποδοχῆς αὐτῶν,
 τὴν ἐναντίαν ἀντέθηκεν ἀγωγὴν, μέχρις ἂν ἐκλύσῃ
 τὴν ἐκ τοῦ ἔθους ἐπὶ τὴν ἡδυπάθειαν καταδρο- P. 176
 μὴν. ἀνθρώποις δὲ τὰ μὲν πολλὰ βλάβην καὶ λύ- Pott.
 25 πην ἐνεγέννησεν ἡδονή, δυσπάθειαν δὲ καὶ λήθην
 καὶ ἀφροσύνην ἢ πολυτροφία ἐντίκτει τῇ ψυχῇ. εὐ-
 αυξῆ δὲ καὶ τῶν παιδῶν τὰ σώματα γίνεσθαι φασιν
 εἰς μῆκος ἐπιδιδόντων ἀπὸ τῆς ἐλλειπούσης τροφῆς·
 οὐ γὰρ κωλύεται τὸ ἀνατρέχον εἰς αὐξήσιν πνεῦμα
 30 τῆς πολλῆς τροφῆς ἀντιφραττούσης τὸ εὐπνον τοῦ
 δρόμου.

§. 18. Ὅθεν κατηγορῶν τοῦ τροφῶντος βίου ὁ τὴν ἀλήθειαν ἐζηλωκῶς τῶν φιλοσόφων Πλάτων τὸ ἐννοημα τῆς Ἑβραϊκῆς φιλοσοφίας ζωπυρῶν, ἐλ-

*) Prouerb. 15, 17.

θόντα δέ με, φησίν, ὁ ταύτη λεγόμενος αὖ βίος εὐ-
 δαίμων, Ἰταλικῶν τε καὶ Συρακουσίων τραπεζῶν πλή-
 ρης, οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἤρεσε, δις τῆς ἡμέρας ἐμπι-
 πλάμενον ζῆν καὶ μηδέποτε μόνον κοιμώμενον νύκτωρ,
 5 καὶ ὅσα τούτῳ ἐπιτηδεύματα συνέπεται τῷ βίῳ· ἐκ
 γὰρ τούτων οὐτ' ἂν φρόνιμος οὐδεὶς ποτ' ἂν γενέ-
 σθαι τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνθρώπων δύναιτο ἐκ
 νέου ἐπιτηδεύων τοιαῦτα, οὐχ οὕτω θανμαστῆ φύσει
 κραθήσεται. οὐ γὰρ ἄπυστος ἦν ὁ Πλάτων τοῦ
 10 Δαβίδ, ὅς ἐν τῇ πόλει τῇ ἑαυτοῦ τὴν ἁγίαν ἰδρύων
 κιβωτὸν ἐν μέσῃ τῇ σκηνῇ, παντὶ τῷ ὑπηκόῳ εὐφρο-
 σύνην ποιήσας λαῶ, ἐναντίον τοῦ κυρίου διεμέρισεν
 εἰς πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ ἀνδρὸς ἕως
 15 γυναικὸς, ἐκάστῳ κολλυρίδα ἄροτου καὶ ἰσχαρίτην
 καὶ Ἰσραηλιτικὴν, ἣ δὲ ἐθνικὴ περιττὴ. σώφρων οὐδ'
 ἂν μελλήσαι ποτὲ γενέσθαι ὁ χρώμενος αὐτῇ τὸν νοῦν
 ἐγκατορύξας τῇ κοιλίᾳ, τῷ ἰσχυρῷ τῷ καλουμένῳ ὄνω
 τὰ μάλιστα ἰοικῶς, ὃν δὴ φησὶν Ἀριστοτέλης μόνον
 20 τῶν ἄλλων ζώων ἐν τῇ γαστρὶ τὴν καρδίαν ἔχειν.
 τοῦτον ἐκτραπελόγαστρον Ἐπίχαρμος καλεῖ ὁ κω-Ρ. 177
 μικός. τοιοῦτοι τῶν ἀνθρώπων οἱ εἰς γαστέρα πε-Ρουι.
 πιστευκότες, «ὣν θεὸς ἡ κοιλία καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ
 αἰσχίνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες». τούτοις
 25 οὐκ ἀγαθὰ προεθέσπιζεν ὁ ἀπόστολος «ὣν τὸ τέ-
 λος», εἰπὼν, «ἡ ἀπώλεια» *).

Cap. II.

Πῶς τῷ ποτῷ προσενεκτέον.

§. 19. «Ὀίνῳ δὲ ὀλίγῳ χρῶ», τῷ Τιμοθέῳ
 ἰδροποιοῦντι, «διὰ τὸν στόμαχόν σου»**), φησὶν

*) Philipp. 3, 19.

**) 1 Timoth. 5, 23.

ὁ ἀπόστολος, παγκάλως νοσηλευομένῳ καὶ πλαδῶντι
 σώματι κατὰλληλον τὸ ἐπιστῦφον βοήθημα προσφέ-
 ρων, ὀλίγον δὲ ἐκκρίνων τοῦτο, μὴ λάθῃ τὸ βοή-
 θημα διὰ πλῆθος ἄλλης θεραπείας δεόμενον. φυσι-
 5 κὸν μὲν οὖν καὶ νηφάλιον ποτὸν ἀναγκαῖον διψῶσιν
 ἔστιν ὕδωρ. τοῦτο ἐκ τῆς ἀκροτόμου πέτρας κατει-
 βόμενον τοῖς παλαιοῖς τῶν Ἑβραίων*) μονότροπον
 σωφροσύνης ὁ κύριος ἐχορήγει ποτὸν, νήφειν δὲ μά-
 λιστα ἐχοῖν τοὺς ἐπιπλανωμένους. ἔπειτα ἡ ἄμπε-
 10 λος ἢ ἁγία τὸν βότρυν ἐβλάστησε τὸν προφητικόν.
 τοῦτο σημεῖον τοῖς εἰς ἀνάπαυσιν ἐκ τῆς πλάνης πε-
 παιδαγωγημένοις ὁ μέγας βότρυν ὁ λόγος ὁ ὑπὲρ
 ἡμῶν θλιβεῖς, τοῦ αἵματος τῆς σταφυλῆς ὕδατι κίρ-
 νασθαι ἐθέλησαντος τοῦ λόγου, ὡς καὶ τὸ αἷμα αὐ-
 15 τοῦ σωτηρία κίρναται. διπλὸν δὲ τὸ αἷμα τοῦ κυ-
 ρίου, τὸ μὲν γάρ ἐστιν αὐτοῦ σαρκικόν, ὃ τῆς φθο-
 ρᾶς λελυτρώμεθα, τὸ δὲ πνευματικόν, τουτέστιν ὃ
 κεχρίσμεθα. καὶ τοῦτ' ἔστι πιεῖν τὸ αἷμα τοῦ Ἰη-
 σοῦ τῆς κυριακῆς μεταλαβεῖν ἀφθαρσίας· ἰσχύς δὲ
 20 τοῦ λόγου τὸ πνεῦμα, ὡς αἷμα σαρκός.

§. 20. Ἀναλόγως τοίνυν κίρναται ὁ μὲν οἶνος
 τῷ ὕδατι, τῷ δὲ ἀνθρώπῳ τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ μὲν
 εἰς πίστιν εὐωχεῖ τὸ κραῖμα, τὸ δὲ εἰς ἀφθαρσίαν
 ὁδηγεῖ τὸ πνεῦμα, ἢ δὲ ἀμφοῖν αὐθις κραῖσις P. 178
 ὅποτου τε καὶ λόγου εὐχαριστία κέλῃται, χάρις Ροτ.
 ἐπαινουμένη καὶ καλῆ, ἧς οἱ κατὰ πίστιν μεταλαμ-
 βάνοντες ἀγιάζονται καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν, τὸ θεῖον
 κραῖμα τὸν ἀνθρώπον τοῦ πατρικοῦ βουλήματος πνεύ-
 ματι καὶ λόγῳ συγκιρνάντος μυστικῶς· καὶ γὰρ ὡς
 5 ὀάληθῶς μὲν τὸ πνεῦμα ὑκείωται τῇ ἀπ' αὐτοῦ φε-
 ρομένη ψυχῇ, ἢ δὲ σὰρξ τῷ λόγῳ, δι' ἣν ὁ λόγος
 γέγονε σὰρξ. ἄγαμαι τοίνυν τοὺς αὐστηρὸν ἐπανη-
 ρημένους βίον καὶ τῆς σωφροσύνης τὸ φάρμακον ἐπι-
 ποθοῦντας τὸ ὕδωρ, φεύγοντας δὲ ὅτι μάλιστα πορ-

*) Cf. Exod. c. 17. Num. c. 20.

ρωτάτω τὸν οἶνον, οἶον πυρὸς ἀπειλήν. ἀρέσκει οὖν τοὺς παῖδας καὶ τὰς κόρας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπέχεσθαι τοῦ φαρμάκου τούτου· οὐ γὰρ κατάλληλον ζεοῦση ἡλικία τῶν ὑγρῶν τὸ θερμώτατον ἐπεγχεῖν, 5 τὸν οἶνον, οἶνει πῦρ ἐποχετεύοντας πυρὶ, ἔξ οὗ ὄρμαί τε ἄγριαί καὶ φλεγμαίνουσαι ἐπιθυμῖαι καὶ διάπυρον ἦθος ἔκκαίεται· προπετεῖς τε οἱ νέοι ἔνδοθεν χλιαινόμενοι ἐπὶ τὰς ὀρέξεις γίνονται· ὡς δὴ προὔ-

P. 66 πτον αὐτῶν τὴν βλάβην ἐλέγχεσθαι διὰ τοῦ σώ-

Sylb. ματος πεπαινομένων θάττον ἢ προσῆκεν τῶν τῆς ἐπιθυμίας μελῶν. ὄργῳσι γοῦν ἀναιδέστερον ἀναζέοντες οἶνον καὶ οἰδοῦσι μαστοὶ τε καὶ μόρια προκηρύσσοντες ἤδη πόρνειας εἰκόνα, καὶ τῆς ψυχῆς τὸ τραῦμα φλεγμαίνειν ἀναγκάζει τὸ σῶμα, σφιγμοὶ τε 15 ἀναιδεῖς περιεργίαν διώκουσιν εἰς παρανομίας ἐκκαλοῦμενοι τὸν κόσμιον.

§. 21, Ἐνθένδε ἤδη τῆς ἡλικίας τὸ γλεῦχος ὑπερβάλλει τῆς αἰδοῦς τοὺς ὄρους. χοῆ δέ, ὡς ἐνὶ μάλιστα, κατασβεννύναι πειροῦσθαι τὰς ὄρμας τῶν 20 νέων, ἀφαιροῦντας μὲν τὸ ὑπέκκαυμα τὸ τῆς ἀπειλῆς βακχικόν, ἐπεισχέοντας δὲ τὸ ἀντιφάρμακον τῆς ἐκδέσεως, ὃ καὶ τὴν ψυχὴν τυφομένην ἤδη καθέξει καὶ τὰ μόρια ἐφέξει διοιδοῦντα καὶ κατακοιμῖσει τὸν ἐρεθισμόν τῆς ἠδῆ σαλευομένης ἐπιθυμίας. οἱ δὲ 25 ἀκμάζοντες μεθ' ἡμέραν μὲν ἀρίστου μεταλαβόν-

P. 179

τες, οἷς κατάλληλον τὸ ἄριστον, ἄρτου μόνον ἀπο- Pott. γευσάμενοι ἀπεχέσθων πάμπαν τοῦ ποτοῦ πρὸς τὸ ἀναπνεεσθαι τὴν περιττὴν ὑγρότητα αὐτῶν ἀνασπογιζομένην ξηροφαγία. καὶ γὰρ τὸ συνεχὲς πτύειν καὶ 30 ἀπομίσεσθαι καὶ περὶ τὰς ἐκκρίσεις σπεύδειν ἀκρασίας τεκμήριον ἐκ τῆς ἀμέτρου προσφορᾶς ὑπερχομένων τῶν ὑγρῶν τῷ σώματι. εἰ δὲ καὶ ἐπιγίνοιτο δίψα, ἀρκείσθω ἴδατι τὸ πάθος οὐ πολλῶ· οὐδὲ γὰρ ὕδατος ἀνέδην ἐμφορεῖσθαι καθήκει, ὡς μὴ ἐκκλύ- 35 ζοιτο ἢ τροφή, καταλεινοῖτο δὲ εἰς πέψιν κατάτα-

τομένων μὲν εἰς τὸν ὄγκον τῶν σιτίων, ὀλίγων δὲ παντάπασιν εἰς τὰς ἐκκρίσεις χωρούντων.

§. 22. Πρέπει δὲ καὶ ἄλλως ταῖς θεικαῖς φροντίσι μὴ οἰνοβαρεῖν· ὁ γὰρ ἄκρατος κατὰ τὸν κωμικὸν ὀλίγ' ἀναγκάζει φρονεῖν, μὴ τι δὲ οὐδὲ σωφρονεῖν. εἰς δὲ ἐσπέραν τοῦ δείπνου περὶ τὴν ὥραν οἴνω χρηστέον, ἐπειδὴν μηκέτι τοῖς ἀναγνώσμασι σχολάζωμεν τοῖς νηφαλιωτέροις. τὸ τηρικᾶδε δὲ ψυχρότερον καὶ τὸ περιέχον παρὰ τὸ μεθ' ἡμέραν γίγνεται, ὡς δεῖν ὑποτρέφειν τὴν ἐκλείπουσαν ἔμφυτον ἀλέαν ἐπεισύκτω θερμότητι, ὀλίγω δὲ τῷ οἴνω κἀνταῦθα, οὐ γὰρ μέχρι τῶν ὑβρεως προσιτέον κρατήρων. τοῖς δὲ ἤδη παρηγηκόσιν ἰλαρώτερον ἐπιτρεπτέον μεταλαμβάνειν τοῦ ποτοῦ τὸ καταψυχόμενον τῆς ἡλικίας, οἷον μαραινόμενον ὑπὸ χρόνου, ἀναζωπυροῦντας ἀβλαβῶς τῷ τῆς ἀμπέλου φαρμάκῳ· οὐδὲ γὰρ ὡς ἐπὶ πλείστον ἐγκυμαίνονται ἔτι τῶν πρεσβυτέρων αἱ ὀρέξεις περὶ τὰ τῆς μέθης ναύαγια· καθωρμισμένοι μὲν γὰρ οἷον ἀγκύραις τῷ λόγῳ καὶ τῷ χρόνῳ τὴν ζάλην τῶν ἐπιθυμιῶν τὴν καταγιγίζουσιν ἐκ μέθης ῥᾶον φέρουσιν, οἷς ἴσως καὶ χαριεντίσασθαι τι ἔξεστι παρὰ τὰς εὐωχίας. ἀλλὰ καὶ τούτοις ὄρος ἔστω τοῦ ποτοῦ μέχρις οὗ τὸν λογισμὸν ἄσειστον διατηρήσωσι καὶ τὴν μνήμην ἐνεργὸν καὶ τὸ σῶμα ἀσύλευτον οἴνω καὶ ἀκρόδαντον· ἀκροθώρακα τοῦτον καλοῦσιν οἱ περὶ P. 180 ταῦτα δεινοί. Poit.

§. 23. Καλὸν οὖν τὸ προκαταλήγειν διὰ τὸν ὄλισθον. Ἀρτώριος δὲ τις ἐν τῷ περὶ μακροβιοτίας, μέμνημαι γὰρ, ἐφ' ὅσον βρέξαι τὰ σιτία μόνον οἷεται δεῖν προσάγειν, ἵνα μακροτέραν κτησώμεθα τὴν ζωὴν. ἀρμόδιον τοίνυν τὸν οἶνον τοὺς μὲν ἐπὶ θεραπείας μέρει προσφέρεσθαι διὰ τὴν ὕγειαν μόνην, τοὺς δὲ ἐν ἀνέσει καὶ διαχύσει. οἶνος γὰρ πρῶτον μὲν αὐτὸν αὐτοῦ ἴλεων ποιεῖ τὸν πίνοντα μᾶλλον ἢ πρότερον καὶ τοῖς συμπόταις μειλίχιον καὶ τοῖς οἰκέταις πρᾶύτερον καὶ προσημέστερον τοῖς φίλοις,

παροινηθεῖς δὲ ἀμείβεται τὴν ὕβριν· θερμοὺς γὰρ ὄν
καὶ χυμοὺς ἔχων ἡδεῖς, κεκραμένος ἐμμελῶς τὰ μὲν
αἰσχροῦ τῶν περιττωμάτων διατήκει θερμοῦτητι, τοὺς
δὲ δοιμοὺς καὶ φαίλους ταῖς εἰωδαῖς κεράννυσι χυ-
5 μοῖς. εὖ γοῦν ἐκεῖνο εἴρηται „ἀγαλλίαμα ψυχῆς καὶ
καρδίας οἷος ἔκτισται ἀπαρχῆς πινόμενος αὐτάρ-
κης” *). κίρνασθαι δὲ ἄριστον τῷ ὕδατι ὡς πλεί-
στω τὸν οἶνον καὶ μὴ ὡς ὕδωρ ἐπιζητεῖσθαι καὶ
ἀπαμβλύνεσθαι πρὸς τὴν μέθην μηδ’ ὡς ὕδωρ ἐπεγ-
10 χεῖσθαι διὰ τὴν φιλοινίαν· ἀμφω μὲν τοῦ θεοῦ ποιή-
ματα, καὶ ταύτῃ πρὸς ὑγίαν συνεργεῖ ἡ κρᾶσις ἡ
ἀμφοῖν, ὕδατος τε καὶ οἴνου, ὅτι ἐκ τοῦ ἀναγκαίου
καὶ τοῦ χρησίμου ὁ βίος συνέστηκε.

§. 24. Τῷ μὲν οὖν ἀναγκαίῳ τῷ ὕδατι ὡς ὅτι
15 πλείστω ἐγκαταμικτέον καὶ τοῦ χρησίμου, οἶνω δὲ
ἀμέτρον ἢ μὲν γλῶττια παραποδίζεται, παρῆται δὲ τὰ
χείλη, ὀφθαλμοὶ δὲ παρατρέπονται, οἶον κολυμβώ-
σης τῆς ὄψεως ὑπὸ τοῦ πλήθους τῆς ὑγρότητος, καὶ
ψεύδεσθαι· βεβιασμένοι κύκλω μὲν ἠγοῦνται περι-
20 φέρεσθαι τὰ πάντα, ἀριθμεῖν δὲ οὐ δύνανται τὰ
πόρρω ὡς ἔστι μόνα,

καὶ μὴν ὁρᾶν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ,
μεθύων ὁ Θηβαῖος ἔλεγε γέρων· κινουμένη μὲν P. 181
γὰρ ὑπὸ τῆς τοῦ οἴνου θερμοῦτητος ἡ ὄψις πυκνό-
25 τερον πολλαπλασίονα τοῦ ἐνὸς φαντάζεται τὴν οὐσίαν,
διαφέρει δ’ οὐθὲν ἥττον ὄψιν κινεῖν ἢ τὸ ὁρώμενον·
ταῦτόν γὰρ ἔξ-ἀμφοῖν ἡ ὄψις πέπονθεν τῆς τοῦ ὑπο-
κειμένου καταλήψεως διὰ τὸν σάλον ἀκριβῶς ἐφικέ-
σθαι μὴ δυναμένη, καὶ αἱ βάσεις καθάπερ ρεύματι
30 ὑποφέρονται, λυγμοὶ τε καὶ ἔμετοι καὶ παραφροσύ-
ναι ἐπεισεκώμασαν.

πᾶς γὰρ οἴνωθεῖς ἀνὴρ
κατὰ τὴν τραγωδίαν
ἦσσαν μὲν ἐργῆς ἔστι, τοῦ δὲ νοῦ κενός,

*) Eccles. 31, 27 sq.

φιλεῖ δὲ πολλὴν γλώτταν ἐκχέας μάτην
ἄκων ἀκούειν ὑπερ ἑκὼν εἶπεν κακῶς.

καὶ πρό γε τῆς τραγωδίας ἢ σοφία κέκραγεν· «οἶνος
πινόμενος πολὺς ἐν ἔρεθισμῷ καὶ παντὶ πτώματι πλη-
5 θύνει» *).

P. 67 §. 25. Διὸ οἱ μὲν πλείστοι ἀνίστασθαι φασὶ δεῖν
Sylb. παρὰ τοὺς πότους καὶ τὰ σπονδαῖα εἰς ἕω ὑπερ-
τίθεσθαι. ἐγὼ δὲ τότε μάλιστα τὸν λόγον συννεω-
χησόμενον ἀξιῶ παρεισάγειν παιδαγωγήσοντα τὴν οἰ-
10 νοφλυγίαν, μὴ λάθῃ παρεμπεσοῦσα εἰς μέθην ἢ εὐω-
χία· ὡς γὰρ ὀφθαλμοὺς οὐκ ἂν τις εὖ φρονῶν πρὶν
ἢ ἐπὶ τὸν ὕπνον ἵναί τι ἀξιῶσειε μύειν, οὕτως οὐδὲ
τὸν λόγον ἀπεινὰ τοῦ συμποσίου ὀρθῶς ἂν τις βου-
ληθεῖη οὐδὲ προκατακοιμῆσαι αὐτὸν τῶν πράξεων ἐπι-
15 τηθεῦσαι ἂν καλῶς, ἀλλ' οὐδὲ ἀφίστασθαι ποτε δυ-
νήσεται τῶν οἰκείων ὁ λόγος αὐτῷ οὐδ' ἂν καθεύ-
δωμεν. καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν ὕπνον παρακλητέον. τελεία
γὰρ ἢ σοφία θεῶν οὐσα καὶ ἀνθρωπίνων πραγμά-
των ἐπιστήμη, ἐμπεριλαβοῦσα τὰ ὅλα κατ' ἐκεῖνο,
20 κατ' ὃ ἂν ἐπισκοπῇ τὴν ἀνθρώπων ἀγέλην, τέχνη
γίνεται περὶ τὸν βίον, καὶ ταύτῃ πάντῃ συμπάρεστιν
ἐφ' ὅσον βιοῦμεν, αἰεὶ τὸ ἴδιον ἔργον ἐκτελοῦσα, τὴν
εὐζωΐαν. οἱ δὲ κακοδαίμονες οἱ ἀπελαύνοντες σωφρο-
σύνην εὐωχίας μακαριστὸν ἠγοῦνται βίον τὴν P. 182
25 ἀκοσμίαν τὴν περὶ τὰ συμπόσια, ὧν ἐστὶ τὸ ζῆν Pott.
οὐδὲν ἄλλ' ἢ κῶμος, κραιπάλη, βαλανεῖα, ἄκρατος,
ἀμίδες, ἀργία, πότος.

§. 26. Ὅρα ἄν γοῦν ἔστιν αὐτῶν τινὰς ἡμιμεθεῖς
ἐσφαλμένους περὶ τοῖς τραχήλοις ἔχοντας στεφάνους,
30 ὥσπερ τοὺς ἀμφορεῖς, διαπυτίζοντας ἀλλήλοις τὸν ἄκρα-
τον φιλοτησίας ὀνόματι, ἄλλους δὲ πλήρεις κραι-
πάλης, ἀνχμώντας, ὠχριῶντας τὰ πρόσωπα, πελι-
δνοὺς καὶ ἔτι ἐπὶ τῇ χθιζῇ μέθῃ ἄλλην εἰς ἕω αὐ-
θις ἀναντλοῦντας μέθην. καλὸν, ὦ φίλοι, καλὸν

*) Ibid. v. 29 sq.

καταμαθόντας ὅτι μάλιστα πόρρωθεν τὴν εἰκόνα ταύ-
την τὴν γελοίαν ἅμα καὶ ἔλεεινήν σφᾶς αὐτοὺς
πρὸς τὸ ἄμεινον σχηματίζειν, ὀρρωδοῦντας μὴ ἄρα
πῆ καὶ ἡμεῖς παραπλήσιον θάμα τοῖς ἄλλοις καὶ
5 γέλωσ γενώμεθα. ἀστείως ἄρα εἴρηται· «ὡς ἄρα
κάμινος μὲν δοκιμάζει στόμαμα ἐν βαφῇ, οἶνος δὲ
καρδίαν ὑπερηφάνων» *). μέθη μὲν οὖν ἐστὶν ἀκρά-
του χρῆσις σφοδροτέρα, παροιμία δὲ ἢ ἐκ τῆς χρή-
σεως ἀκοσμία, κραιπύλη δὲ ἢ ἐπὶ τῇ μέθῃ δυσαρέ-
10 στησις καὶ ἀηδία ἀπὸ τοῦ τὸ κᾶρα πάλλειν ἄνομα-
σμένη.

§. 27. Τοῦτον τὸν βίον, εἰ βίον καλεῖν χρὴ
ῥάθυμον ὄντα καὶ περὶ τὰς ἡδυπαθείας κεκνημένον
καὶ περὶ τὴν οἰνοφλυγίαν ἐπτοημένον, ἢ θεία σοφία
15 ὑφορωμένη παραγγέλλει τοῖς αὐτῆς τέκνοις· «μὴ ἴσθι
οἰνοπότης μηδὲ ἐκτείνου συμβολαῖς κραιπῶν ἀγορασμοῖς,
πᾶς γὰρ μέθυσος καὶ προνοκόπος πτωχεύσει καὶ ἐν-
δύσεται διερρηγμένα [καὶ ῥακάδη] πᾶς ὑπνώδης» **).
ὑπνώδης γὰρ πᾶς ὁ μὴ εἰς σοφίαν ἐγρηγορῶν, ἀλλὰ
20 ὑπὸ μέθης βαπτιζόμενος εἰς ὑπνον. «καὶ διερρωγό-
τα», φησὶν, «ἐνδύσεται ὁ πάροιθος, ἐπαισχυνθήσε-
ται τε τῇ μέθῃ διὰ τοὺς κατοπτέοντας». ὅπα
γὰρ ἁμαρτωλοῦ τὰ διερρωγότα τοῦ ὕφους τοῦ σαρ-
κικοῦ φιληδονίαις κατατετρημένα, δι' ὧν ἢ αἰσχύνῃ
25 ἐνδοθεν τῆς ψυχῆς ἐπιθεωρεῖται, ἢ ἁμαρτία, δι' ἣν
οὐδὲ σωθήσεται ῥαδίως τὸ ὕφος τὸ ἀπεσπασμένον
πάντοθεν εἰς πολλὰς κατασηπόμενον ἐπιθυμίας τὸ
ἀπεσχισμένον τῆς σωτηρίας. ταύτην νοθετικώτατα
ἐπιφέρει· «τίνι οὐαὶ, τίνι θόρυβος, τίνι κρίσεις, P. 183
30 τίνι ἀηδεῖς λέσχει, τίνι συντρίμματα διακενῆς» ***); Pot.
ὄρατε ὅλον διερρωγότα τὸν φίλοινον, ὃς παρορᾷ μὲν
τὸν λόγον αὐτὸν, ἐκδοτον δὲ ἑαυτὸν συνεχώρησεν τῇ
μέθῃ, ὅσα τούτῳ ἠπέλησεν ἢ γραφή. καὶ πάλιν ἐπι-

*) Eccles. 31, 26.   **) Proverb. 23, 20 sq.   ***) Ibid.
v. 29.

φέρει τῇ ἀπειλῇ “ τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί; οὐ τῶν ἐγχρονιζόντων ἐν οἴνοις; οὐ τῶν ἰχνεύοντων ποῦ πότοι γίνονται” *); ἐνταῦθα μὲν καὶ νεκρὸν ἤδη τῷ λόγῳ τὸν φιλοπότην ἀποφαίνεται διὰ τῶν ὀφθαλμῶν
 5 τῶν πελιδνῶν, ὃ τοῖς νεκροῖς σημεῖον ἐπιφαίνεται, τὸν ἐν κυρίῳ θάνατον αὐτῷ καταγγέλλουσα, ἡ γὰρ ἀμνηστεία τῶν εἰς τὴν ἀληθῆ συντεινόντων ζωὴν ἐπὶ τὴν φθορὰν ῥέπει.

§. 28. Εἰκότως οὖν στεροῦτάτα ὁ παιδαγωγὸς
 10 ἀπαγορεύει τῆς ἡμετέρας κηδόμενος σωτηρίας, “ μὴ πίνετε οἶνον ἐπὶ μέθῃ” διὰ τί, κείνη; “ ὅτι”, φησὶ, “ τὸ στόμα σου τότε καλήσει σκολιὰ, κατάκεισαι δὲ ὡσπερ ἐν καρδίᾳ θαλάσσης καὶ ὡσπερ κυβερνήτης ἐν πολλῷ κλύδωνι” **). ἐντεῦθεν καὶ ἡ ποιητι-
 15 κὴ ὠφελημένη λέγει

οἶνός θ', ὃς πρὸ ἴσον ἔχει μένος, εὖτ' ἂν ἐς ἄνδρας
 ἔλθῃ, κυμαίνει δ' οἶα Λίβυσσαν ἄλα

Βορρῆς ἢ Νότος,

τὰ δὲ καὶ κεκρυμμένα πάντα φαίνει.

20 ἁμαρτοεπῆς οἶνος, μεθύουσιν ὀλισθος

οἶνος ψυχαπάτης

καὶ τὰ ἐξῆς. ὁρᾶτε τοῦ ναυαγίου τὸν κίνδυνον; περι-
 κλίζεται μὲν ἡ καρδία πολυποσίᾳ, τὸ δὲ πλῆθος
 τῆς οἰνοφλυγίας θαλάττης εἴκασεν ἀπειλῇ, ἐν ἣ βεβυ-
 25 θισμένον τὸ σῶμα ὡσπερ ναῦς δέδυνκεν εἰς βυθὸν
 ἀκοσμίας ταῖς τοῦ οἴνου τρικυμίαις ἐπικεχωσμένον, ὃ
 δὲ κυβερνήτης, ὃ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος, περιφέρεται
 τῷ κλύδωνι ὑπερεχούσης τῆς μέθης, ἐνθαλαττεύων
 τε εἰλιγγιᾷ τῷ ζόφῳ τῆς καταιγίδος, τοῦ τῆς ἀλη-
 30 θείας ἀστοχήσας λιμένος, ἕως ἀντιπεριπεσῶν ὑφάλοις
 πέτραις αὐτὸς αὐτὸν ἐξοκέλας εἰς ἡδονὰς διαφθείρη.

§. 29. Εἰκότως οἶν καὶ ὁ ἀπόστολος παραγ-
 γέλλει “ μὴ μεθύσκεσθε ἐν οἴνῳ, ᾧ ἐστὶν ἄσω- P. 184
 τία πολλή” ***), τὸ ἄσωστον τῆς μέθης διὰ τῆς Pott.

*) Proverb. 23, 29 sq. **) Ibid. v. 33 sq. ***) Ephes. 5, 18.

ἄσωτίας αἰνιζάμενος. εἰ γὰρ καὶ τὸ ὕδωρ οἶνον ἐν
 τοῖς γάμοις πεποίηκεν, οὐκ ἐπέτρεψε μεθύειν, τὸ δὲ
 ὕδαρές τοῦ φρονήματος ἐζωοποίησε τοῦ νόμου τὸν
 ἐργάτην τὸν ἐξ Ἀδάμ, τὸν κόσμον ὅλον αἵματι πλη-
 5 ρώσας, ἀμπέλου ποτὸν ἀληθείας τὸ κράμα τοῦ νόμου
 τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ λόγου τοῦ νέου εἰς συμπλή-
 ρωσιν τοῦ χρόνου τοῦ προκατηλλαγμένου Θεοσεβείας
 P. 68 παρασχών. μυστικὸν ἄρα σύμβολον ἢ γραφὴ αἰ-
 Sylb. ματος ἁγίου οἶνον ἀνόμασεν, τὴν δὲ ἐκ τοῦ οἴνου
 10 ἐώλοκρασίαν διελέγχουσα „ἀκόλαστον οἶνος” φησὶ
 „καὶ ὑβριστικὸν μέθη” *). ἀρέσκει τοίνυν τῷ λόγῳ
 τῷ ὀρθῷ χειμῶνος μὲν διὰ τὸ κρύος πίνειν μέχρι
 τοῦ μὴ ὀιγοῦν, οἷς εὐχερές τὸ ὀιγοῦν, τοῦ δὲ ἄλλου
 καιροῦ διὰ τὴν τῶν ἐντοσθιδίων Θεραπείαν. ὡς γὰρ
 15 τροφαῖς ἐπὶ τὸ μὴ πεινῆν, οὕτως καὶ ποτῷ ἐπὶ τὸ
 μὴ διψῆν χρησιτέον, παραφυλάττοντας τὸν ὄλισθον
 ἀκριβῶς· ἀκροσφαλῆς γὰρ ἢ τοῦ οἴνου παρεΐσδυσις.
 οὕτω δ’ ἂν καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὑπάρξαι καθαρὰ καὶ
 ξηρὰ καὶ φωτεινὴ, αὕτη δὲ ψυχὴ, ξηρὰ, σοφωτάτη
 20 καὶ ἀρίστη· ταύτη δὲ καὶ ἐποπτικὴ, οὐδὲ ἔστι κά-
 θυγρος ταῖς ἐκ τοῦ οἴνου ἀναθυμιάσεσι νεφέλης δί-
 κην σώματοποιουμένη.

§. 30. Οὐ πολυπραγμονητέον τοίνυν τὸν οἶνον
 τὸν Χῖον, ἂν ἀπῆ, οὐδὲ τὸν Ἀριούσιον, ὅταν μὴ
 25 παρῆ. δίψα γὰρ ἐνδείας τινός ἐστι πάθος καὶ τὸ
 κατάλληλον ἐπιζητεῖ βοήθημα πρὸς ἀναπλήρωσιν οὐ
 τετυφωμένον ποτόν. πλαδώσης δὲ ὀρέξεως δι’ P. 185
 ἀκρασίαν αἱ διαπόντιοι οἰνηγίαι, παραφρονοῦσης Ρουί.
 καὶ πρὸ τῆς μέθης περὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς.
 30 Θάσιός τε γὰρ ὁ εὐώδης καὶ ὁ εὔηνος Λέσβιος
 καὶ Κρής τις γλυκὺς καὶ Συρακούσιος ἠδὺς καὶ Μεν-
 δήσιός τις Αἰγύπτιος καὶ ὁ νησιώτης Νάξιος καὶ ἀν-
 θροσμίας τις ἄλλος τῆς Ἰταλῶν γῆς — πολλὰ ταῦ-
 τα ὀνόματα — σώφρονι συμπότῃ οἶνος εἷς, ἐνὸς γε-

*) Prouerb. 20, 1.

ώργιον Θεοῦ. τί γὰρ οὐκ ἀπόχρη, ὁ ἐπιχώριος ἀπο-
 πληρῶσαι τὴν ἐπιθυμίαν; εἰ μὴ τι καὶ τὸ ὕδωρ
 ἐποίησανται, ὡς οἱ βασιλεῖς οἱ ἀνόητοι. Χόασπις πο-
 5 ταμὸς οὕτω λεγόμενος τῆς Ἰνδικῆς, οὗ κάλλιστον
 ὕδωρ εἰς πόσιν τὸ Χοάσπιον, καθάπερ καὶ τοὺς φί-
 λους, οὕτω δὲ καὶ τὸ ὕδωρ ἐπαγόμενον. ταλανίζει
 τοὺς πλουσίους εἰς τρυφήν κἀνταῦθα τὸ ἅγιον πνεῦ-
 μα διὰ τοῦ Ἀμῶς ἐκφρασησαν. «οἱ πίνοντες τὸν διω-
 λισμένον οἶνον καὶ ἐπὶ κλίνης ἐλεφαντίνης», φησί,
 10 «κατακείμενοι»*), καὶ ὅσα τούτοις ἀκόλουθα ἐν ὄνει-
 δους ἐπήγαγεν μέρει.

§. 31. Προνοητέον δὲ μάλιστα τῆς εὐσχημο-
 -σύνης, καὶ γὰρ τὴν Ἀθηνῶν φησὶν ὁ μῦθος, ἣτις ποτὲ
 ἦν, προμηθευομένην αὐτῆς τῶν ἀνδρῶν ἀπορροῖσαι τὸ
 15 ἐπιτερές διὰ τὸ ἀπρεπὲς τῆς ὕψεως, ὡς ἀδιαστρό-
 φως τῷ προσώπῳ πιεῖν, μὴ ἄδην σπῶσαντας μηδὲ
 πρὸ πόσεως τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀσχημονεῖν ἀναγκάζον-
 τας, ἀμυστεῖ ἔλκοντας ὑπὸ ἀκρασίας, μηδὲ περιχεῖν
 τὸ γένειον ἢ τὴν ἰσθμῆτα καταβρέχειν, ἀθροῦ τοῦ
 20 ποτοῦ ἐπιεσχεομένου, μονονουχὶ ἐμπλύνοντα καὶ ἐνα-
 ποκλυζόμενον ταῖς φιάλαις τὸ πρόσωπον τὸ αὐτῶν.
 καὶ γὰρ ὁ κελαρυσμὸς ῥαγδαίου τοῦ ποτοῦ φερομένου
 σὺν πολλῷ τῷ πνεύματι ἐπισπωμένου ὥσπερ εἰς κε-
 ραμοῦν ἄγγος ἐγχεομένου, ἠχοῦντος τοῦ λαιμοῦ διὰ
 25 τὸν ῥοώδη καταβροχθισμόν, αἰσχρὸν καὶ ἀπρεπὲς τὸ
 θεῖαμα τῆς ἀκρασίας, πρὸς δὲ καὶ ἐπιβλαβὲς τὸ ἐπι-
 τήδευμα τῷ μεταλαμβάνοντι ἢ φιλοποσία. μὴ σπεύ-
 σης εἰς βλάβην, ὧ οὗτος. οἶχ ἀρπάζεται σου τὸ πο-
 τόν· σοὶ δέδοται καὶ ἀναμένει σε. μὴ διαρραγῆναι
 30 σπονδᾶσης, χανδὸν ἐλκύσας· πῖμπλαται σου ἢ δί-
 ψα κἂν βράδιον πλής, τὸ κόσμιον προσλαβοῦσα,
 κοσμίως καταμεριζομένου τοῦ ποτοῦ· οὐ γὰρ ἀφαι-
 ρεῖται τῷ χρόνῳ, ὃ προαρπάξει ἢ ἀκρασία, «ἐν οἶ-
 νῳ δέ», φησί, «μὴ ἀνδρίζου, πολλοὺς γὰρ
 ἠχρείωσεν ὁ οἶνος»**).

P. 186
 Pott.

*) Amos 6, 6. 4. **) Eccles. 31, 25.

§. 32. Μέθη δὲ μάλιστα οἱ Σκύθαι χρωῶνται
 Κελτοὶ τε καὶ Ἰβηρες καὶ Θραῖκες· πολεμικὰ ξύμ-
 παντα ταῦτα ὄντα γένη καὶ καλὸν καὶ εὐδαιμον ἐπι-
 τήδευμα ἐπιτηδεύειν νενομίκασιν, ἡμεῖς δὲ τὸ εἰρη-
 νικὸν γένος εἰς ἀπόλαυσιν, οὐκ εἰς ὕβριον ἐστιώμενοι
 νηφαλίους πίνομεν φιλοτησίας, ἵνα δὴ τῷ ὄντι οἰ-
 κείως τῷ ὀνόματι δειχθῶσιν φιλότιτες. πῶς οἴεσθε
 πεπωκέναι τὸν κύριον, ὀπηνίκα δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος
 ἐγένετο; οὕτως ἀναισχύντως ὡς ἡμεῖς; οὐχὶ ἀστείως;
 οὐχὶ κοσμίως; οὐκ ἐπιλελογισμένως; εὖ γὰρ ἴστε, με-
 τέλαβεν οἴνου καὶ αὐτός· καὶ γὰρ ἄνθρωπος καὶ αὐ-
 τός· καὶ εὐλόγησέν γε τὸν οἶνον, εἰπὼν, „λάβετε,
 πίετε τοῦτό μου ἔστιν τὸ αἷμα”*), αἷμα τῆς ἀμ-
 πέλου, τὸν λόγον τὸν περὶ πολλῶν ἐκχεόμενον εἰς
 ἁμαρτιῶν εὐφροσύνης ἅγιον ἀλληγορεῖ νᾶμα.
 καὶ ὅτι μὲν σωφρονεῖν τὸν πίνοντα δεῖ, δι' ὧν ἐδί-
 δασκεν παρὰ τὰς εὐωχίας ἔδειξεν σαφῶς· οὐ γὰρ με-
 θύων ἐδίδασκεν. ὅτι δὲ οἶνος ἦν τὸ εὐλογηθὲν, ἀπέ-
 δειξε πάλιν πρὸς τοὺς μαθητὰς λέγων· „οὐ μὴ πῖω
 ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης, μέχρις ἂν
 πῖω αὐτὸ μεθ' ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός
 μου”**). ἀλλ' ὅτι γε οἶνος ἦν τὸ πινόμενον πρὸς
 τοῦ κυρίου, πάλιν αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει τὴν Ἰου-
 δαίων ἐπονειδίζων σκληροκαρδίαν· „ἦλθεν γὰρ”,
 φησὶν, „ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· καὶ λέγουσιν· Ἰδοὺ
 ἄνθρωπος φάγος καὶ οἶνοπότης τελωνῶν φίλος”***).

§. 33. Τοῦτ' ἡμῖν καὶ πρὸς τοὺς ἐγκρατη-
 τὰς καλουμένους παραπεπήχθω, αἱ δὲ γυναῖκες τὸ
 εὐσχημον ἐπαναιρούμεναι δῆθεν ὡς μὴ ταῖς πλατε-
 λαις κλίξιν διαχέουσαι τὰ χεῖλη περιφραγεῖς γένωνται
 πλατυνομένου τοῦ στόματος στεναῖς κομιδῇ· κατὰ
 τὸ στόμιον ἀλαβάστροις, ἀσχημόνως πίνουσαι, ἀνα-
 κλώσι μὲν τὰς κεφαλὰς, γυμνοῦσι δὲ τοὺς τραχή-

*) Matth. 26, 27 sq. **) Ibid. v. 29. Marc. 14, 25.
 ***) Luc. 7, 34.

λους, οὐ κοσμίως, ἔμοι δοκεῖν, καὶ τὸν λάρυγγα δια-
 τείνουσαι περὶ τὴν κατάποσιν βροχθίζουσιν, οἷον ἀπο-
 γυμνούμεναι τοῖς συμπόταις, ἃ δύνανται, ἐργάσ τε
 5 ἀνδρώδεις ἐπισπώμεναι, μᾶλλον δὲ ἀνδραποδάδεις,
 προσεπιθρύπτονται σπαταλοῦσαι· οὐδεὶς γὰρ ψόγος
 οἰκειὸς ἀνδρὶ λογικῷ, ἔτι δὲ μᾶλλον γυναικί, ἢ καὶ
 τὸ συνειδέναι αὐτῇ ἑαυτῇ, ἣτις εἴη μόνον, αἰσχύνῃ
 P. 69 φέρει. „ὄργη δὲ”, φησί, „μεγάλη γυνὴ μέ- P. 187
 Sylb. θυσοσ”*)· οἷονεὶ χόλος θεοῦ οἰνομάχλη γυνή. Pott.
 10 διὰ τί; ὅτι „ἀσχημοσίνην αὐτῆς οὐ συγκαλύπτει”·
 ταχὺ γὰρ εἰς ἀταξίαν ὑποσύρεται γυνή, κὰν μόνον
 ἐπιδῶ τὴν προαίρεσιν εἰς ἡδονάς. καὶ οὐχὶ ἀλαβά-
 στροῖς πίνειν κεκωλύκαμεν· ἀλλὰ τὸ ἐπιτηδεύειν ἐν
 τούτοις μόνον πίνειν, ὡς ἀλαζονικόν, περικόπτομεν
 15 τοῖς παρατηχοῖσιν ἀπροσπαθῶς χρῆσθαι συμβουλευ-
 οντες, πόρρωθεν ἄνωθεν ὀλισθανούσας ἀνακόπτοντες
 αὐταῖς τὰς ὀρέξεις. εἰ δὴ πρὸς ἐργὴν ἀναπλω-
 τάζουσα τοῦ ἀέρος ἐφέπειξίς ἡσυχῇ παραπεμπτέα,
 κατ’ οὐδένα τρόπον ταῖς γυναιξίν ἐπιτρεπτέον πα-
 20 ραγυμνούσας τι τοῦ σώματος καταφαίνεσθαι, μὴ
 σφαλεῖεν ἄμφω, οἱ μὲν ἐρεθιζόμενοι κατασκοπεῖν, αἱ
 δὲ τῶν ἀνδρῶν ἐφ’ ἑαυτὰς ἐπισπώμεναι τὰς ὄψεις.
 αἰεὶ δὲ ὡς παρόντος τοῦ κυρίου κοσμίως ἀναστρεπτέον
 ἡμῖν, μὴ πη ἄρα καὶ ἡμῖν ὡς Κορινθίοις ὁ ἀπρό-
 25 στολος χαλεπήνας εἶπη· „συνερχομένων ὑμῶν οὐκ ἔστι
 κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν”**).

§. 34. Ἐμοὶ δοκεῖ ὁ ἀκέφαλος πρὸς τῶν μαθη-
 ματικῶν καλούμενος, ὁ πρὸ τοῦ ἀστέρος τοῦ πλανω-
 μένου καταριθμούμενος συνιζηκνίας τῆς κεφαλῆς εἰς
 30 τὸ στήθος τοὺς ὀψοφάγους καὶ ἡδονικοὺς καὶ τοὺς
 ἐτοίμους εἰς μέθην αἰνίττεσθαι. καὶ γὰρ οὐκ ἐν κὰν
 τούτῳ τὸ λογιστικὸν ἴδρυνται οὐκ ἐν τῇ κεφαλῇ, ἀλλ’
 ἐν τοῖς ἐντοσθιδίοις πάθεισιν ἐπιθυμία τε καὶ θυμῷ
 δεδουλωμένον. ὥστε ὅτῳ τρόπῳ Ἑλλήνων ἀστρα-

*) Eccles. 26, 8.

**) 1 Cor. 11, 20.

γάλων ξάγη*) καταπεσῶν ὑπὸ μέθης, οὕτω τούτων ὁ
 ἐγκέφαλος ἀνωθεν ἰλιγγιάσας ὑπὸ μέθης ἐπὶ τὸ ἦπαρ
 καὶ τὴν καρδίαν, τουτέστιν ἐπὶ τὴν φιληδονίαν καὶ
 τὸν θυμὸν, καταπίπτει πτώμα μείζον, ἢ φασὶ ποιη-
 5 τῶν παῖδες πρὸς τοῦ Διὸς τὸν Ἡφαιστον οὐρανόθεν
 ἐροῖσθαι χαμαί. „πόνος δὲ ἀγρουπνίας”, φησὶ, „καὶ
 χολέρα καὶ στρόφος μετ’ ἀνδρὸς ἀπλήστου”**). διὰ
 τοῦτό τοι καὶ ἡ τοῦ Νῶε παροιμία ἀνάγραφτος γε-
 γένηται, ἵνα ὡς ὅτι μάλιστα τὴν μέθην φυλαττώμε-
 10 θα ἐμφανῆ καὶ ἔγγραπτον τὴν εἰκόνα τοῦ παραπτώ-
 ματος ἔχοντες, δι’ ἣν οἱ σκεπάσαντες τὴν ἀσχημο-
 σύνην τῆς μέθης εὐλογοῦνται παρὰ κυρίῳ. συντο-
 μιάτατα τοίνυν ἐμπεριλαβοῦσα ἡ γραφή ἅπαντα ἐν
 ἐνὶ λόγῳ εἶρηκεν, „τὸ ἱκανὸν ἀνθρώπῳ πεπαιδευμέ-
 15 νῳ οἶνος καὶ ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ ἀναπαύσεται”***).

Cap. III.

Ὅτι οὐ χρὴ περὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν σκευῶν P. 188
 ἔσπουδακέαι. Pott.

§. 35. Ἐκπωμάτων τοίνυν ἀργύρου καὶ χρυ-
 σοῦ πεποίημένων λιθοκολλήτων τε ἄλλων ἄθετος ἢ
 20 χρῆσις, ὕψους ἀπάτη μόνον· εἴτε γὰρ αὐτοῖς ἐγγέαι
 τις θερμοῦ κράματος διαπυρουμένων τῶν σκευῶν
 ἐπώδυνος ἢ λῆψις, εἴτε αὖ ψυχρὸν πάλιν ἐγγέαι, με-
 ταδίδωσι τῆς ποιότητος ἢ ὕλη λυμαινομένη τὸ κρά-
 μα. καὶ ἔστιν ἐπιβλαβὴς ἢ πόσις ἢ πλουσία. ἐρρέ-
 25 τινων τοίνυν Θηρίκλειοί τινες κύλικες καὶ Ἀντιγονίδες
 κάνθαροι τε καὶ Λαβρώνιοι καὶ λεπυσταὶ καὶ τῶν
 ἐκπωμάτων εἶδη τὰ μυρία, ψυκτῆρές τε ἐπὶ τούτοις
 καὶ οἰνοχόαι· χρυσός τε γὰρ ἀπαξασπλῶς καὶ ἄργυρος
 ἰδίαι τε καὶ δημοσίαι ἔστιν ἐπίφθονον κτῆμα τὴν

*) Hom. Od. x. 560. **) Eccles. 31, 23. ***) Ibid. v. 19.

χρείαν ὑπερβεβηκός, κτήσασθαι τε σπάνιον καὶ τη-
 ρῆσαι δύσκολον καὶ οὐκ ἐπιτήδειον χρήσασθαι. ναὶ
 μὴν καὶ τορευτῶν περίεργος ἐφ' ὑέλῳ κενοδοξία εἰς
 5 θραῦσιν διὰ τέχνης ἐτοιμοτέρα δεδιέναι τε ἅμα καὶ
 κλιντήρες δὲ ἀργυροῖ καὶ λεκάνας καὶ ὀξύβαφα καὶ
 πινακίσκοι καὶ τρυβλία, πρὸς ἐπὶ τούτοις σκευὴ ἀρ-
 γυρᾶ τε καὶ χρυσοῦ, τὰ μὲν εἰς διακονίαν τροφῆς, τὰ
 δὲ καὶ εἰς ἄλλας τινὰς, αἰσχύνομαι καὶ λέγειν, χρείας
 10 κέδρον τ' εὐκαίτοιον καὶ θύου *) καὶ ἐβένου καὶ ἐλέ-
 φαντος, τρίποδες ἡσκημένοι, κλῖναι τε ἀργυρόποδες
 καὶ ἐλεφαντοκόλλητοι, χρυσοστόικτοι τε καὶ χελώνης
 πεποικιλμένοι κοίτης κλισιάδες, στρωμινὰ τε ἀλουρ-
 γεῖς καὶ ἄλλων χρωμάτων δυσπορίστων, ἀπειροκάλου
 15 τρυφῆς τεκμήρια, φθόνου καὶ βλακειᾶς ἐπίβουλα πλεον-
 εκτήματα παραπεμπτέα ἅπαντα, οὐδ' ἦντινοῦν ἀξιό-
 λόγον ἔχοντα σπουδήν. ὁ γὰρ καιρὸς συνεσταλμέ-
 νος ἐστίν **) , ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος. τοῦτο ὑπο-
 λείπεται μὴ γελοίως σχηματισθῆναι, καθάπερ ἐν ταῖς
 20 πομπαῖς ὁρῶνται τινες ἔξωθεν κεχρισμένοι καταπλη-
 κτικῶς εἰς σεμνότητα, τὰ ἔνδον ἄθλιοι.

§. 36. Τοῦτο δὴ διασαφῶν ἀκριβέστερον ἐπήγα-
 γεν· λοιπὸν ἐστὶν ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναικας ὡς P. 189
 μὴ ἔχοντες ὦσιν, καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὡς μὴ κατέ- Ροιτ.
 25 χοντες ***). εἰ δὲ ἐπὶ γάμον ταῦτα, ἐφ' οὗ φησὶν
 ὁ θεὸς, «πληθύνεσθε †), πῶς οἴεσθε τὴν ἀπειρο-
 καλίαν μὴ ἔξ ἀθεντείας κυριακῆς ἔξοριστέαν; διὰ
 τοῦτο καὶ «πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα», λέγει ὁ
 κύριος «καὶ πτωχοῖς δὸς, καὶ δεῖρο ἀκρολούθει μοι ††),
 30 ἔπου τῷ θεῷ γυμνὸς ἀλαζονείας, γυμνὸς ἐπικήρου
 πομπῆς, τὸ σὸν, τὸ ἀγαθὸν, τὸ ἀναφαίρετον μόνον,
 τὴν εἰς τὸν θεὸν πίστιν, τὴν εἰς τὸν παθόντα ὁμο-
 λογίαν, τὴν εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν κεκτημένος,

*) Cf. Hom. Od. ε. 60. **) 1 Cor. 7, 29. ***) Ibid.
 v. 29sq. †) Genes. 1, 21. ††) Matth. 19, 21. Marc.
 10, 21. Luc. 18, 22.

κτῆμα τιμαλφέστατον. ἐγὼ δὲ καὶ Πλάτωνα ἀπο-
 δέχομαι ἀντικρως νομοθετοῦντα, ὡς οὔτε ἀργυροῦν
 δεῖ πλοῦτον οὔτε χρυσοῦν ἀσκεῖν ἔχειν, ἀλλὰ μήτε
 σκευὸς ἀχρεῖον, ὃ μὴ μετὰ τῆς ἀναγκαίας χρήσεως
 5 καὶ μέτριόν ἐστιν, ὡς εἰς πολλὰ τὸ αὐτὸ εὔθετον εἶη,
 καθαιροῖτο δὲ ἢ πολυκτημοσύνη. παγκάλως γοῦν ἢ
 P. 70 θεία πρὸς λέγει γραφὴ πρὸς τοὺς φιλαύτους καὶ
 Syllb. ἀλαζόνας ἀποτεινομένη. «ποῦ εἰσὶν οἱ ἀρχοντες
 τῶν ἔθνῶν καὶ οἱ κυριεύοντες τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ
 10 τῆς γῆς, οἱ ἐν τοῖς ὀρνέοις τοῦ οὐρανοῦ ἐμπαίζοντες,
 οἱ τὸ ἀργύριον θησαυρίζοντες καὶ τὸ χρυσίον, ὃ
 ἐπεποίθεισαν ἄνθρωποι, καὶ οὐκ ἔστι τέλος τῆς κτῆ-
 σεως αὐτῶν, οἱ τὸ ἀργύριον τε καὶ τὸ χρυσίον τεκταί-
 νοντες καὶ μεριμνῶντες; οὐκ ἔστιν ἐξείρεσις τῶν ἔρ-
 15 γῶν αὐτῶν ἠφανίσθησαν καὶ εἰς Αἴδου κατέβησαν»^{*)}).

§. 37. Οὗτος τῆς ἀπειροκαλίας ὁ μισθός. εἰ
 γάρτοι γεωργοῦσιν ἡμῖν δικέλλης ἐστὶ χρεῖα καὶ ἀπό-
 τρου, μακέλλην δ' οὐκ ἄν τις ἀργυρᾶν οὐδὲ ἄμην
 χρυσῆν χαλκίνοι, τῷ δὲ εὐεργῷ τῆς ὕλης οὐ πλου-
 20 σίως εἰς γεηπονίαν συγχρωόμεθα. τί κωλύει καὶ περὶ
 τὰ σκεύη τὰ ἐνοικίδια τὴν αὐτὴν ἔχειν διάνοιαν τοὺς
 τοῦ ὁμοίου θεωρητικούς; ὧν μέτρον ἢ χρεῖα, μὴ ἢ
 πολυτέλεια γινέσθω. τί γάρ, εἰπέ μοι, τὸ μαχαίριον
 τὸ ἐπιτραπέζιον, ἦν μὴ ἀργυρόηλον ἢ ἢ ἐξ ἐλέφαν-
 25 τος πεποιημένον τὴν λαβὴν; οὐ τέμνει; ἢ ἐπὶ τὴν
 μοῖραν τοῦ κρέως Ἰνδικὸν σίδηρον χαλκευτέον; κα-
 θάπερ συμμαχικόν τι παρακαλοῦντας; τί δέ; εἰ κε-
 ραμεοῦν εἶη τὸ χερνίβιον, οὐ δέξεται τὸ ἀπόνιμμα
 τῆς χειρός; οὐδὲ ὁ ποδομπτήρ τὸ ἀπόνιμμα τοῦ
 30 ποδός; ἀνάξιοπαθήσει δὲ ἄρα καὶ ἢ τράπεζα P. 190
 ἢ ἐξ ἐλέφαντος τοῖς πόδας ἐσκευασμένη ὕβολιμιῶν Ροι.
 ἄρτον βαστάσασα; οὐδὲ μὴν ὁ λύχνος διάκονήσει τὸ
 φῶς, ὅτι κεραμείως, οὐ χρυσοχόου ἔργον ἐστίν; ἐγὼ
 δὲ φημι καὶ τοὺς σκίμπους οὐδὲν κακίῳ παρεχομέ-

*) Baruch. 3, 16—19.

ρους κατάκλισιν τῆς ἐλεφαντίνης κλίνης, τῆς δὲ σισύ-
ρας ἰκανωτάτης οὔσης ὑπεστρώσθαι, ὥστε μὴ δεῖ-
σθαι φοινικίδων ἢ πορφυρίδων, κατέγνῶσθαι ὕμῳ
τῆς εὐτελείας δι' ἀβελτερίαν ἀρχεκάκου τρυφῆς.

5 §. 38. Τίς ἢ τοσαύτη πλάνη, τίς ἢ δοξοκαλία,
ὄρατε. ὁ κύριος τρυβλίῳ ἐπωψάτο εὐτελεῖ καὶ κα-
τέκλινεν τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τῆς πόας χαμαὶ καὶ τοὺς
πόδας ἐμπτεν αὐτῶν σαβάνῳ περιζωσάμενος ὁ ἄτυ-
φος θεὸς καὶ κύριος τῶν ὄλων, οὐκ ἀργυροῦν δὴ πο-
10δοιπτῆρα περιφέρων ἀπ' οὐρανοῦ. καὶ τὴν Σαμα-
ρεῖτιν ἤτει πιεῖν σκεύει κεραμεῶ τοῦ φρέατος ἀνι-
μῶσαν, οὐκ ἐπιζητῶν τὸ βασιλικὸν χρυσίον, σβεν-
νύναι δὲ τὸ δίψος εὐκόλως διδάσκων· σκοπὸν γὰρ
τὴν χρεῖαν εἰτίθετο, οὐ τὴν ἀπειραγαθίαν. ἦσθιεν
15δὲ καὶ ἔπινεν παρὰ τὰς εὐωχίας, οὐ γῆς ἐξορύττων
μέταλλα οὐδὲ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, τοῦτ' ἔστιν ἰοῦ,
προσόξουσι σκευαρίοις χρώμενος, οἷον ἀναπνεῖ τῆς
τε τυφωμένης ὕλης ὁ ἰός. καθόλου γὰρ καὶ τὰς τρο-
φὰς καὶ τὰς ἐσθῆτας καὶ τὰ σκεύη καὶ τὰλλα πάν-
20τα τὰ κατὰ τὸν οἶκον συλλήβδην λέγω, ἀκόλουθον
εἶναι ταῖς ἐνστάσεσιν τοῦ Χριστιανοῦ δεῖ, κατὰ τὸ
πρόσφορον οἰκειοῦμενον τῷ προσώπῳ, τῇ ἡλικίᾳ, τῇ
ἐπιτηδεύσει, τῷ καιρῷ. ἐνὸς γὰρ ὄντας θεράποντας
θεοῦ χρὴ καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς ἐπιπλα-
25ἐνὸς ἐπιδείκνυσθαι σύμβολα βίου καλοῦ, καὶ τὸν καθ'
ἓνα τῶν ἀνθρώπων ἀδιακρίτῳ πίστει, τῇ μονοπροσ-
ώπῳ ταύτῃ ἐνστάσει, τὰ ἐξῆς ἀκόλουθα καὶ σύμφω-
να τῇ διαθέσει τῇ μιᾷ φαίνεσθαι ποιοῦντα. ἅ δὲ
καὶ κτώμεθα μὴ χαλεπῶς, καὶ χρώμενοι εὐκόλως ἐπαι-
30νοῦμεν καὶ φυλάττομεν ῥαδίως καὶ κοινωνοῦμεν εὐ-
κόλως αὐτῶν. ἀμείνω δὲ τὰ χρήσιμα, βελτίω δὲ δῆ-
πουθεν τὰ εὐτελέστερα τῶν πλουσίων. τὸ δὲ ὄλον P. 191
ὁ πλοῦτος οὐκ ὀρθῶς κυβερνώμενος ἀκρόπολις ἐστι Pott.
κακίας, περὶ ὃν ὀρθαλμιῶντες οἱ πολλοὶ οὐκ ἂν ποτε
35εἰς τὴν βασιλείαν παρεισέλθοιεν τῶν οὐρανῶν, νο-

σοῦντες μὲν περὶ τὰ κοσμικὰ, ὑπερηφάνως δὲ ζῶν-
τες διὰ τὰς τρυφάς.

§. 39. Χορὴ δὲ προειληφέναι τοὺς ἐπὶ σωτηρίᾳ
σπεύδοντας ὡς ἄρα χρήσεως μὲν ἕνεκεν ἢ πᾶσα ἡμῶν
5 κτῆσις, αὐταρκειᾶς δὲ χάριν ἢ κτῆσις, ἣν καὶ ἐξ
ὀλίγων ἂν τις περιποιήσαιο. μάταιοι γὰρ οἱ δι' ἀπλη-
στίαν ἐπ' αὐτοῖς χαίροντες κειμηλίοις· «ὁ δὲ συνά-
γων τοὺς μισθοὺς», φησὶν, «συνήγαγεν εἰς δεσμὸν
τετροπημένον»^{*}). οὗτός ἐστιν ὁ συνάγων καὶ ἀπο-
10 κλειῶν τὸν σπόρον καὶ ἐλαττούμενος, ὁ μηδενὶ μετα-
διδούς. χλεύη δὲ καὶ γέλως πλατὺς οὐροδόχας ἀρ-
γυρᾶς καὶ ἀμίδας ὑελᾶς ἐπιφέρεισθαι τοὺς ἄνδρας,
καθάπερ ἐπάγονται τοὺς συμβούλους τοὺς ἑαυτῶν
καὶ τὰς πλουτούσας ταύτας ἀλόγως γυναικῆς χρυσοῦ
15 ποιεῖσθαι τῶν ἐκκρίσεων τὰ ἐκδοχεῖα, ὡς μηδὲ ἀπο-
τρίψασθαι ἐξὸν ταῖς πλουσίαις μὴ τετυφωμένως.
ἠνξάμην δ' ἂν αὐτοῖς παρ' ὄλον τὸν βίον σκυβάλων
ἄξιον κρίνεσθαι τὸ χρυσίον. νυνὶ δὲ ἡ ἀκρόπολις
τῆς κακίας ἢ φιλαργυρία εὔρηται, ἣν ὁ ἀπόστολος
20 «ὄλιζαν ἀπάντων εἶναι τῶν κακῶν» φησὶν, «ἧς τινὲς
ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν τῆς πίστεως καὶ ἑαυτοὺς
περιέπειραν ὀδύνας πολλὰς»^{**}). πλοῦτος δὲ ἄριστος
ἢ τῶν ἐπιθυμιῶν πενία καὶ ἡ μεγαλοφροσύνη ἢ ἀλη-
θῆς οὐ τὸ ἐπὶ πλούτῳ μεγαλοφρονεῖν, τούτου δὲ κα-
25 ταφρονεῖν, τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς σκεύεσι μεγαλαυχεῖν αἰ-
σχρὸν κομιδῆ· οὐ γὰρ σπουδάζειν ἔτι περὶ τούτων
πάνν δίκαιον, ἃ καὶ ἐξ ἀγορᾶς τῷ βουλομένῳ ἕξεστιν
ᾠνήσασθαι, σοφία δὲ οὐκ ᾠνητῆ νομίσματι γήνῳ
οἶδ' ἐν ἀγορᾷ, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πιπράσκειται καὶ πι-
30 πράσκειται νομίσματι δικαίῳ, τῷ λόγῳ τῷ ἀφθάρτῳ,
τῷ βασιλικῷ χρυσίῳ.

^{*}) Hag. 1, 6.

^{**}) 1 Timoth. 6, 10.

Πῶς χρὴ περὶ τὰς ἐστιάσεις ἀνίσθαι;

§. 40. Ἀπέστω δὲ ἡμῶν τῆς λογικῆς εὐαχίας ὁ
 κῶμος, ἀλλὰ καὶ αἱ παννυχίδες αἱ μάταιοι ἐπὶ πα-
 ροινία κομῶσαι ὁ μὲν γὰρ ἐστὶ μεθυστικὸς αὐλὸς ἄλλος
 P. 71 ἔρωτικῆς σχεδίας, τῆς ἀδημονίας ὁ κῶμος ἔρωσ
 Sylb. δὲ καὶ μέθη καὶ τὰ ἀλόγιστα πάθη μακρὰν ἀπώ-
 κισται τοῦ ἡμεδαποῦ χοροῦ. σύγκωμος δὲ παρωδία
 τίς ἐστὶ παροινία, ἢ παννυχίς δὲ ἐπὶ πότῳ μέθης
 ἐκκλητικὴ καὶ συνουσίας ἐρεθιστικὴ, τόλμα αἰσχρο-
 10ποιός. εἰ δὲ ἐν αὐλοῖς καὶ ψαλτηρίοις καὶ χοροῖς καὶ
 ὀρχήμασι καὶ κρότοις Αἰγυπτίων καὶ τοιαύταις ῥα-
 θυμίαις ἀλύοι ἀτάκτοις, καὶ ἀπρεπεῖς καὶ ἀπαιδευτοὶ
 κομιδῇ γίνονται ἂν κυμβάλοις καὶ τυμπάνοις ἐξη-
 χούμενοι καὶ τοῖς τῆς ἀπάτης ὀργάνοις περιφοροῦμε-
 15νοι ἀτεχνῶς γὰρ, ὡς ἔμοι δοκεῖ, θεάτρον μέθης τὸ
 τοιοῦτον γίνεται συμπόσιον. ἀποθεμένους γὰρ ἡμᾶς
 τὰ ἔργα τοῦ σκότους ἐνδύσασθαι τὰ ὄπλα τοῦ φω-
 τὸς ἄξιοι ὁ ἀπόστολος, ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως
 περιπατοῦντας, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις
 20καὶ ἀσελγείαις^{*)} σχολάζοντας.

§. 41. Σύριγξ μὲν οὖν ποιέσιν ἀπονενεμήσθω,
 αὐλὸς δὲ ἀνθρώποις δεισιδαίμοσιν εἰς εἰδωλολατρίας
 σπεύδουσι. καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀποπεμπτέα τὰ ὄργα-
 να ταῦτα νηφάλιου συμποσίου θηρίοις μᾶλλον ἢ ἀν-
 25θρώποις κατάλληλα καὶ ἀνθρώπων τοῖς ἀλογωτέροις.
 τὰς μὲν γὰρ ἐλάφους ταῖς σύριγξι κηλεῖσθαι παρε-
 λήφραμεν καὶ ἐπὶ τὰς ποδάγρας πρὸς τῶν κνηγῶν
 θηρευομένας ἄγεσθαι τῷ μέλει, ταῖς δὲ ἵπποις μι-
 γνυμέναις, οἷον ὑμέναιος, ἐπαυλεῖται νόμος αὐλωδίας.
 30ἵππόθορον τοῦτον κεκλήχασιν οἱ μουσικοί. πᾶσαν δὲ
 ἀπαξ ἀπλῶς ἀνελεύθερον ὄψιν τε καὶ ἀκοήν καὶ συνε-
 λόντι φάναι αἰσθήσιν ἀκρασίας αἰσχροῦν, τὴν ὡς

*) Rom. 13, 12 sq.

ἀληθῶς ἀναισθησίαν, ἐκκοπτέον εὖ μάλα, τὴν ἐν
 ὄμμασι καὶ ἐν ὣσὶ γαργαλίζουσαν καὶ ἀποθηλύ- P. 193
 νουσαν ἡδονὴν εὐλαβουμένους· μελῶν γάρτοι Pott.
 κατεαυγύτων καὶ ὀυθμῶν γοερῶν τῆς μούσης τῆς Κα-
 5 ρικῆς αἱ ποικίλαι φαρμακεῖαι διαφθείρουσι τοὺς τρό-
 πους ἀκολάστῳ καὶ κακοτέχνῳ μουσικῇ εἰς πάθος
 ὑποσύρουσαι τοῦ κώμου τούτου, τὴν λειτουργίαν δὲ
 τὴν θεϊκὴν διαχωρίζον ψάλλει τὸ πνεῦμα, „αἰνεῖτε
 αὐτὸν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος”, καὶ γὰρ ἐν ἤχῳ σάλπιγγος
 10 ἀναστήσει τοὺς νεκρούς· „αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτη-
 ρίῳ”, ὅτι ἡ γλῶττα τὸ ψαλτήριον κυρίου· „καὶ ἐν
 κιθάρα αἰνεῖτε αὐτὸν”, κιθάρα νοεῖσθω τὸ στόμα,
 οἷονεὶ πλήκτρῳ κρουόμενον τῷ πνεύματι· „ἐν τυμ-
 πάνῳ καὶ χορῶ αἰνεῖτε αὐτόν”. τὴν ἐκκλησίαν λέγει
 15 τὴν μελετήσασαν τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάστασιν ἐν ἰχοῦν-
 τι τῷ δέρματι· „ἐν χορδαῖς καὶ ὄργάνῳ αἰνεῖτε αὐ-
 τόν”. ὄργανον τὸ σῶμα λέγει τὸ ἡμέτερον καὶ χορ-
 δὰς τὰ νεῦρα αὐτοῦ, δι’ ὧν ἐναρμόνιον ἔλλαξε τὴν
 τάσιν· καὶ κρουόμενον τῷ πνεύματι τοὺς φθόγγους
 20 ἀποδίδωσι τοὺς ἀνθρωπίνους. „αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμ-
 βάλοις ἀλακαγμοῦ”. κύμβαλον τοῦ στόματος τὴν
 γλῶτταν λέγει, ἢ τοῖς κρουομένοις ἐπηχεῖ χεῖλεσι.
 §. 42. Διὰ τοῦτο ἐπεφώνησεν τῇ ἀνθρωπότητι
 „πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν κύριον”*), ὅτι πᾶσαν,
 25 ἦν ἐποίησεν, ἐπεσκέψατο πνοήν. εἰρηρικὸν γὰρ ὡς
 ἀληθῶς ὄργανον ὁ ἀνθρώπος ἐστίν, τὰ δ’ ἄλλα ἦν
 πολυπραγμονῆ τις, ὄργανα εὗρίσει πολεμικὰ εἰς τὰς
 ἐπιθυμίας ἐκφλέγοντα ἢ τοὺς ἔρωτας ἐκκαίοντα ἢ ἔξα-
 γριαίνοντα τοὺς θυμούς. χροῶνται γοῦν παρὰ τοὺς
 30 πολέμους αὐτῶν, Τυρρηνοὶ μὲν τῇ σάλπιγγι, Σύριγγι
 δὲ Ἀρκάδες, Σικελοὶ δὲ πηκτίσιν καὶ Κοῆτες λύρα,
 καὶ Λακεδαιμόνιοι αὐλῶ καὶ κέρατι Θοῤῃκες καὶ Αἰ-
 γύπτιοι τυμπάνῳ καὶ Ἀραβες κύμβάλῳ· ἐνὶ δὲ ἄρα
 ὄργάνῳ, τῷ λόγῳ μόνῳ τῷ εἰρηρικῷ, ἡμεῖς κεχοῖμε-

*) Psalm. 150, 3 — 6.

θα, ᾧ γεραίρομεν τὸν θεόν, οὐκέτι τῷ ψαλτηρίῳ τῷ παλαιῷ καὶ τῇ σάλπιγγι καὶ τυμπάνῳ καὶ αὐλῷ, οἷς ἔθος ἦν τοῖς ἐν πολέμῳ ἀσκητὰς καὶ τοῦ θείου καταπεφρονηκότας φόβον ἅμα καὶ ταῖς πανηγύρεσι χοροαίοις συγχροῆσθαι, ὡς δὴ τὸ ἐκλυτον αὐτῶν τοῦ φρονήματος διὰ τῶν τοιούτων ἐπανίστασθαι ῥυθμῶν.

§. 43. Ἐστω δὲ ἡμῶν ἡ παρὰ πότον φιλοφροσύνη διπτὴ κατὰ τὸν νόμον· εἰ γὰρ „ἀγαπήσεις P. 194 κύριον τὸν θεόν σου”, ἔπειτα „τὸν πλησίον σου”*), Pott. 10 προτέρα μὲν ἡ εἰς θεὸν δι’ εὐχαριστίας καὶ ψαλμοδίας γενέσθω φιλοφροσύνη, δευτέρα δὲ ἡ εἰς τὸν πλησίον διὰ τῆς ὁμιλίας τῆς σεμνῆς. „ὁ γὰρ λόγος ὁ τοῦ κυρίου ἐνοικεῖτω ἐν ὑμῖν πλουσίως”**), ὁ ἀπόστολος φησιν. ὁ δὲ λόγος οὗτος συναρμόζεται καὶ 15 συσχηματίζεται καιροῖς, προσώποις, τόποις. συμποτικὸς δέ ἐστι νῦν· ἐπιφέρει γὰρ ὁ ἀπόστολος πάλιν „ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ψαλμοῖς, ὕμνοις, ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἐν τῇ χάριτι, ἄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ θεῷ”***). 20 καὶ πάλιν· „ὅ τι ἂν ποιῆτε ἢ ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ” †). οὗτος ἡμῶν ὁ κῶμος ὁ εὐχάριστος. κὰν πρὸς κιδάραν ἐθελήσης ἢ λύραν ἄδειν τε καὶ ψάλλειν, μῶμος οὐκ ἔστιν, Ἑβραῖον μι- 25 μήση δίκαιον βασιλέα εὐχάριστον τῷ θεῷ· „ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν τῷ κυρίῳ, τοῖς εὐθέσι πρέπει αἰνεσις”, φησὶν ἡ προφητεία. ἐξομολογεῖσθε τῷ κυρίῳ ἐν κιδάρα, ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ, ἄσατε αὐτῷ ἄσμα καινόν” ††). καὶ μή τι τὸ δε- 30 κυχόρδον ψαλτήριον τὸν λόγον τὸν Ἰησοῦν μηνίει, τῷ στοιχείῳ τῆς δεκάδος φανερούμενον.

§. 44. Ὡς δὲ ἀρμόδιον πρὶν ἡμᾶς μεταλαβεῖν τροφῆς τῶν συμπάντων εὐλογεῖν τὸν ποιητὴν, οὕτως

ο) Matth. 22, 37. 39.

***) Coloss. 3, 16.

***) Ibi-

dem. †) Ibid. v. 17.

††) Psalm. 33, 1—3.

καὶ παρὰ πότον καθήκει ψάλλειν αὐτῶ τῶν αὐτοῦ
 μεταλαμβάνοντας κτισμάτων· καὶ γὰρ ὁ ψαλμὸς
 ἐμμελής ἐστὶν εὐλογία καὶ σῶφρων, “ὠδὴν πνευμα-
 τικὴν” *) ὁ ἀπόστολος εἶρηκε τὸν ψαλμὸν. ἐπὶ πᾶσι
 5 τε πρὶν ὕπνου λαχεῖν εὐχαριστεῖν ὅσιον τῷ Θεῷ
 τῆς αὐτοῦ χάριτος καὶ φιλανθρωπίας ἀπολαύσαντας,
 ὡς καὶ ἐπὶ τὸν ὕπνον ἵεναι ἡμᾶς ἐνθέως, “καὶ ἔξο-
 P. 72 μολογήσασθαι αὐτῶ ἐν ὠδαῖς χειλέων”, φησὶν, “ὅτι
 Syb. ἐν προστάγματι αὐτοῦ πᾶσα εὐδοκία γίνεται, καὶ οὐκ
 10 ἐστὶν ἐλάττωσις εἰς τὸ σωτήριον αὐτοῦ” **). ἀλλὰ
 καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς Ἑλλησι παρὰ τὰς συμποτικὰς
 εὐωχίας καὶ τὰς ἐπιψεκαζούσας κύλικας Ἑβραϊκῶν
 κατ’ εἰκόνα ψαλμῶν ἄσμα τὸ καλούμενον σκόλιον
 ἤδετο, κοινῶς ἀπάντων ἅμα φωνῇ παιανίζόντων, ἔσθ’
 15 ὅτε δὲ καὶ ἐν μέρει περιελιττόντων τὰς προπόσεις τῆς
 ὠδῆς· οἱ δὲ μουσικώτεροι αὐτῶν καὶ πρὸς λύραν ἤδον.
 ἀλλ’ αἱ μὲν ἐρωτικαὶ μακρὰν ἐρρόντων ὠδαί, ὕμνοι P. 195
 δὲ ἔστων τοῦ Θεοῦ αἱ ὠδαί. “αἰνεσάτωσαν”, φησὶ, Poit.
 “τὸ ἄνομα αὐτοῦ ἐν χορῶ, ἐν τυμπάνῳ καὶ ψαλτη-
 20 ρίῳ ψαλάτωσαν αὐτῶ” ***). καὶ τίς ὁ ψάλλων χο-
 ρὸς αὐτό σοι διηγήσεται τὸ πνεῦμα; “ἡ αἴνεσις αὐ-
 τοῦ ἐν ἐκκλησίᾳ ὀσίων, ἀγαλλιᾶσθωσαν ἐπὶ τῷ βα-
 σιλεῖ αὐτῶν” †). καὶ πάλιν ἐπιφέρει· “ὅτι εὐδοκεῖ
 κύριος ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ” ††). καὶ γὰρ ἁρμονίας
 25 παραδεκτέον τὰς σῶφρονας, ἀπωτάτω ὅτι μάλιστα
 ἐλαύνοντας τῆς ἐρρωμένης ἡμῶν διανοίας τὰς ὑγρὰς
 ὄντως ἁρμονίας, αἱ περὶ τὰς καμπὰς τῶν φθόγγων
 κακοτεχνούσαι εἰς θρύψιν καὶ βωμολοχίαν ἐκδιαιτῶν-
 ται, τὰ δὲ ἀδστηρὰ καὶ σωφρονικὰ μέλη ἀποτάσσε-
 30 ται ταῖς τῆς μέθης ἀγερωχίαις. καταλειπτέον οὖν
 τὰς χρωματικὰς ἁρμονίας ταῖς ἀχρώμοις παροινίαις
 καὶ τῇ ἀνθοφοροῦσῃ καὶ ἑταιρούσῃ μουσικῇ.

*) Ephes. 5, 19. Coloss. 3, 16. **) Sirach. 39, 15.
 18. ***) Psalm. 149, 3. †) Ibid. v. 1 sq. ††) Ibid.
 v. 4.

Cap. V.

Περὶ γέλωτος.

§. 45. Μιμηλούς δὲ ἀνθρώπους γελοίων, μᾶλλον δὲ καταγελάστων παθῶν τῆς ἡμετέρας ἐξελαστέον πολιτείας. πάντων γὰρ τῶν λόγων ἀπὸ διανοίας καὶ ἤθους ῥεόντων οὐκ οἶόν τε ἔστι γελοίους τινὰς προ-
 5 ἔσθαι λόγους, μὴ οὐχὶ ἀπὸ γελοίου ἤθους φερομένους. τὸ γὰρ οὐκ ἔστι δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν, οὐδὲ μὴν δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλὸν *)), κἂν ἐνταῦθα ἀρμόσῃ καρπὸς διανοίας
 10 ὁ λόγος ἔστιν. εἰ τοίνυν τοὺς γελωτοποιοὺς ἔξοικιστέον τῆς ἡμεδαπῆς πολιτείας, πολλοῦ γε καὶ δεῖ ἡμῖν αὐτοῖς ἐπιτρέπειν γελωτοποιεῖν. ἄτοπον γὰρ, ὧν ἀκροατὰς γενέσθαι κεκώλυται, τούτων εὐρίσχεσθαι μιμητὰς· πολλῶ δὲ ἔτι ἀτοπώτερον γελοῖον ἀν-
 15 τὸν σπονδάζειν γενέσθαι, τουτέστιν ἐφύβριστον καὶ καταγέλαστον. εἰ γὰρ γελοῖως σχηματισθῆναι, καθάπερ ἐν ταῖς πομπαῖς ὄρωνται τινες, οὐκ ἂν ὑπομείναιμεν, πᾶς ἂν εἰκότως τὸν ἐντὸς ἀνθρώπον ἐπὶ τὸ γελοιώτερον σχηματιζόμενον ἀνασχοίμεθα καὶ εἰς
 20 τὸ πρόσωπον; οὐκ οὐν ἐκόντες ἐπὶ τὸ γελοιώτερον μεταστρέψαιμεν ἂν ποτε. καὶ πῶς ἂν κατὰ τοὺς λόγους ἐπιτηδεύσαιμεν εἶναί τε καὶ φαίνεσθαι γε- P. 196
 25 λοῖοι τὸ τιμιώτερον πάντων τῶν ἐν ἀνθρώποις κτη- Pott.
 μάτων καταμωκώμενοι τὸν λόγον; χλεύη μὲν οὖν ἐπι-
 25 τηδεύειν ταῦτα, ἐπεὶ μηδὲ ὁ τῶν γελοίων λόγος τοῖος ἀκροάσεως ἄξιος, διὰ τῶν ὀνομάτων αἰτῶν ἐπὶ τὰ αἰσχροῦ τῶν ἔργων ἐθίζων· χαριεντιστέον, οὐ γε-
 λωτοποιητέον.

§. 46. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν γέλωτα ἐπιστομι-
 30 στέον. καὶ γὰρ αὐτὸς καὶ αὐτὸς ὄν μὲν δεῖ τρόπον ἑξαγόμενος ἐμφαίνει κοσμιότητα, μὴ ταύτῃ δὲ χωρῶν ἀκολασίαν ἐνδείκνυται. ἡπλῶς γὰρ, ὅποσα φυ-

*) Matth. 7, 18. Luc. 6, 43.

σικά τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ, ταῦτα οὐκ ἀναιρεῖν ἔξ
 αὐτῶν δεῖ, μᾶλλον δὲ μέτρον αὐτοῖς καὶ καιρὸν ἐπι-
 τιθέναι πρέποντα. οὐ γὰρ ἐπειδὴ γελαστικὸν ζῶον
 ὁ ἄνθρωπος, γελαστέον τὰ πάντα, ἐπειδὴ οὐδὲ ὁ
 5 ἵππος χρομετιστικὸς ὢν χρομετίζει τὰ πάντα· ὡς δὲ
 ζῶα λογικὰ σφᾶς αὐτοὺς ἀρμοστέον εὐκράτως τὸ αὐ-
 στηρὸν τῆς σπουδῆς ἡμῶν καὶ τὸ ὑπέρτονον χαλῶντας
 ἐμμελῶς, οὐκ ἐκλύοντας ἐκμελῶς· ἢ μὲν γὰρ καθ' ἀρμο-
 νίαν τοῦ προσώπου, καθάπερ ὄργανον, κόσμιος ἄνεσις
 10 μειδίαμα κέκληται διάχνσις· οὕτως ἀνακέκληται καὶ
 πρόσωπον σωφρονοῦντων, ὁ γέλως· ἢ δὲ ἐκμελῆς τοῦ
 προσώπου ἐκλυσίς εἰ μὲν ἐπὶ γυναικῶν γίνοιτο, κίχλισμός
 προσαγορεύεται, γέλως δὲ ἐστὶ πορνικός, εἰ δὲ ἐπὶ ἀν-
 δρῶν, καγχασμός, γέλως ἐστὶν οὗτος μνηστηρώδης
 15 καΰμβροζων· μωρὸς δὲ ἐν γέλωτι ἀνυψοῖ φωνὴν αὐ-
 τοῦ, φησὶν ἢ γραφῇ, “ἀνὴρ δὲ πανοῦργος μόγις
 ἤσυχῃ μειδιάσει” *). φρόνιμον λέγει τὸν πανοῦργον
 νῦν, τὸν δὲ ἐναντίως τῷ μωρῷ διακείμενον.

§. 47. Ἄλλ' οὐδ' ἔμπαλιν εἶναι δεῖ σκυθῶρον,
 20 ἀλλὰ σύννου· ἀποδέχομαι γὰρ εὖ μάλια ἐκεῖνον, προσ-
 ῶποις μειδιῶντα, ὅς ἐφαίνετο

P. 197

Pott.

μειδιῶν βλοσυροῖσι προσώπασι**),

τὸν τοῖς βλοσυροῖς· ἦττον γὰρ ἂν καταγέλαστος ὁ γέλως
 αὐτῷ εἴη· χρῆ δὲ καὶ τὸ μειδίαμα παιδαγωγεῖσθαι, καὶ
 25 εἰ μὲν ἐπ' αἰσχροῖς εἴη, ἐρονθριῶντας μᾶλλον ἢ μειδιῶντας
 φαίνεσθαι, μὴ συνήδεσθαι διὰ συμπάθειαν δοκῶμεν, εἰ
 δὲ ἐπὶ λυπηροῖς, κατηφεστέρους ἀρμόζει βλέπεσθαι ἢ
 ἐφήδεσθαι δοκεῖν· τὸ μὲν γὰρ ἀνθρώπινον οὐ λογισμοῦ
 τεκμήριον, τὸ δὲ ἀμότητος ὑπόληψιν ἐνδείκνυται· οὐ-
 30 γὰρ ἄει γελαστέον — ἄμετρον γάρ — οὔτε πρεσβυ-
 τέρων ἢ τινῶν ἑτέρων ἐντροπῆς ἀξίων παρόντων,
 εἰ μὴ ἄρα τι αὐτοὶ εἰς τὸ διαχέαι ἡμᾶς χαριεντίσαι-
 ντο, οὔτε μὴν πρὸς τοὺς τυχόντας γελαστέον οὐδ' ἐν
 παντὶ τόπῳ οὐδὲ μὴν πᾶσιν οὐδὲ ἐπὶ πᾶσιν. μάλι-

*) Eccles. 21, 20.

**) Hom. II. η. 212.

στα γὰρ μειρακίοις καὶ γυναιξίν ὄλισθος εἰς διαβολὰς ὁ γέλως ἐστίν.

§. 48. Τὸ δὲ καὶ φαίνεσθαι καταπληκτικὸν πόρρωθεν τῶν περιόντων ἐστὶ φρυγαδευτικόν· δυνατὴ P. 73 γὰρ ἀποκρούσασθαι τῆς ἀσελγείας τὰς προσβολὰς Sylb. καὶ ἐκ μόνης τῆς προσόψεως ἢ σεμνότης· πάντας δὲ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοὺς ἀνοήτους ὁ οἶνος

καὶ θ' ἀπαλὸν γελάσαι καὶ τ' ὀρχήσασθαι ἀνώγει *) εἰς μαλακίαν ἐκτρέπων τὸ ἀνδρόγυνον ἤθος. καὶ σκο- 10πεῖν δεῖ, πῶς ἐντεῦθεν ἢ παρρησία τὴν ἀκοσμίαν εἰς αἰσχρολογίαν αὖξει·

καὶ τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄρρητον ἄμεινον. μάλιστα γοῦν ἐν οἴνῳ καθορᾶσθαι τὰ ἤθη τῶν ὑπό- λων συμβέβηκεν τῆς ὑποκρίσεως ἀπογυμνούμενα διὰ 15τὴν ἀνελεύθερον παρρησίαν τῆς παροινίας, δι' ἣν κα- τακοιμίζεται μὲν ὁ λόγος ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ καρηβα- ρήσας τῇ μέθῃ, τὰ δὲ ἐκτράπελα ἐπεγείρεται πάθῃ καταδυναστεύοντα τῆς ἀσθενείας τοῦ λογισμοῦ.

Cap. VI.

P. 198.

Pott.

Περὶ αἰσχρολογίας.

20 §. 49. Αἰσχρολογίας δὲ παντελῶς αὐτοῖς τε ἡμῖν ἀφεκτέον καὶ τοὺς χρωμένους αὐτῇ ἐπιστομι- στέον καὶ ὄψει δριμυτέρα καὶ προσώπον ἀποστροφῆ καὶ τῷ ἀπομνηκτισμῷ καλουμένῳ, πολλάκις δὲ καὶ λόγῳ τραχυτέρῳ. «τὰ γὰρ ἐξιόντα», φησὶν, «ἐκ 25τοῦ στόματος κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον»**), κοινὸν καὶ ἐθνικὸν καὶ ἀπαίδευστον καὶ ἀσελγῆ δείκνυσιν αὐτὸν, οὐχὶ δὲ ἴδιον καὶ κόσμιον καὶ σώφρονα. πρὸς δὲ τὴν ἀκοὴν τῶν αἰσχροῶν καὶ τὴν θεῶν τῶν ὁμοίως ἐχόντων ὁ θεῖος παιδαγωγὸς κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς παλαίουσι τῶν

*) Hom. Od. ξ. 465 sq.

**) Matth. 15, 18.

παιδίων, ὡς μὴ τὰ ὦτα θραύοιτο αὐτῶν, τοὺς σώφρονας περιτίθησι λόγους, καθάπερ ἀντωτίδας, ὡς μὴ δύνασθαι ἐξικνεῖσθαι εἰς θραῦσιν τῆς ψυχῆς τὸ κροῦσμα τῆς πορνείας· τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς κατευθύνει ἐπὶ τὴν θείαν τῶν καλῶν, ἄμεινον εἶναι λέγων τοῖς ποσὶν ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὀλισθαίνειν.

§. 50. Ταύτην ἀποκρουόμενος τὴν αἰσχρολογίαν ὁ ἀπόστολος „πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν”, φησὶν, „μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ’ εἴ τις ἄγαθός”^{*)}). πάλιν τε αὖ „καθὼς πρέπει ἁγίοις, μὴ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν αἰσχροῦτης καὶ μωρολογία ἢ εὐτραπελία, ἃ οὐκ ἀνῆκεν, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία”^{**)}). εἰ δὲ „ὁ μωρὸν εἰπὼν τὸν ἀδελφὸν ἔνοχος εἰς κρίσιν”^{***)}), τί περὶ τοῦ μωρολογοῦντος ἀποφανούμεθα; ἢ καὶ περὶ τούτου γέγραπται· „ὅς ἂν λαλήσῃ λόγον ἀργὸν, ἀποδώσει λόγον κυρίῳ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως”^{†)}). αὐθὶς τε „ἐκ τοῦ λόγου σου δικαιοθήσῃ”, φησὶν, „καὶ ἐκ τοῦ λόγου σου καταδικασθήσῃ”^{††)}). τίνες οὖν αἱ ἀντωτίδες αἱ σωτήριοι; καὶ 20 τίνες αἱ τῶν ὀλισθηρῶν ὀφθαλμῶν παιδαγωγήσεις; αἱ μετὰ τῶν δικαίων συναναστροφῶν προλαμβάνουσαι καὶ προεμφράττουσαι τὰ ὦτα τοῖς ἀπάγειν τῆς ἀληθείας βουλομένοις.

φθείρουσιν ἢ θη χρεῖσθ’ ὁμιλίαι κακαὶ, 25 ἢ ποιητικὴ λέγει. γενναιότερον δὲ ὁ ἀπόστολος, „γίνεσθε”, φησὶν, „ἀποστνγοῦντες τὸ πονηρὸν κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ, ὃ γὰρ μετὰ τῶν ἁγίων ἀνα- P. 199 στρεφόμενος ἁγιασθήσεται”^{†††)}). Pott.

§. 51. Πάντη οὖν ἀφεκτέον τῶν αἰσχροῶν ἀκουσμάτων καὶ ῥημάτων καὶ θεαμάτων, πολὺ δὲ μᾶλλον ἔργων αἰσχροῶν καθαρεντέον· τοῦτο μὲν ἐν ἀποδείξει καὶ παραγυμνώσει μερῶν τινῶν τοῦ σώματος, ὧν οὐ χρεῖ, τοῦτο δὲ ἐν ταῖς ἐπιθεωρήσει τῶν ἀπορ-

*) Ephes. 4, 29.

**) Ibid. 5. 3 sq.

***) Matth.

5, 22.

†) Ibid. 12, 36.

††) Ibid. γ. 37.

†††) Rom.

12, 9.

ρητοτέρων μερῶν, οὐδὲ γὰρ ἠνέσχετο τοῦ δικαίου τὴν γύμνωσιν *) αἰσχρὰν οὖσαν ἐπιδεῖν σώφρων υἱός, ἐσκέπασε δὲ ἢ σωφροσίνη, ὃ ἐγύμνωσεν ἢ μέθη, τὸ περιόπτον τῆς ἀγνοίας παράπτωμα. καθαρευτέον δὲ
 5 οὐδὲν ἤττον καὶ ταῖς προφοραῖς τῶν φωνῶν, αἷς ἄβατα εἶναι χρὴ τὰ ὦτα τῶν ἐν Χριστῷ πεπιστευκότων. ταύτῃ μοι δοκεῖ ὁ παιδαγωγὸς μηδὲ φθέγγασθαι τι τῶν τῆς ἀσχημοσύνης ἐφίεναι ἡμῖν, πόρρωθεν διαβάλλων πρὸς τὴν ἀκολασίαν. δεινὸς γὰρ αἰ
 10 τὰς ῥίξας τῶν ἁμαρτημάτων ἐκκόπτει· τὸ „οὐ μοιχεύσεις” **) διὰ τοῦ „οὐκ ἐπιθυμήσεις”· καρπὸς γὰρ τῆς ἐπιθυμίας ἢ μοιχεία τῆς ῥίξης τῆς κακῆς.

§. 52. Ὅμοίως οὖν κἀνταῦθα ὁ παιδαγωγὸς τὴν ἀδειαν τῶν ὀνομάτων, ὡς χοῆσιν, διαβέβληκεν
 15 τὴν ἀδεῖα τῆς ἀκολασίας ἐπιμιξίαν ἐκκόπτων. τὸ γὰρ ἐν τοῖς ὀνόμασιν ἀτακτεῖν μελέτην ἐμποιεῖ τοῦ καὶ εἰς τὰ ἔργα ἀκοσμεῖν, τὸ δὲ περὶ τὴν φωνὴν σωφρονεῖν ἀσκεῖν ἐστὶ λαγνείας καρτερεῖν. διειλήφαμεν δὲ καὶ βαθυτέρῳ λόγῳ, ὡς ἄρα οὔτε ἐν τοῖς ὀνόμασιν
 20 οὐδὲ μὴν ἐν τοῖς συνοουσιαστικοῖς μορίοις καὶ τῇ κατὰ γάμον συμπλοκῇ, καθ' ὧν κεῖται τὰ ὀνόματα τὰ περὶ τὴν συνήθειαν οὐ τετριμμένα, ἢ τοῦ ὄντως αἰσχροῦ προσηγορία τίττεται· οὐδὲ γὰρ γόνυ καὶ κνήμη τὰ μέλη τοιαῦτα οὐδὲ μὴν τὰ ἐπ' αὐτοῖς ὀνόμα-
 25 τα καὶ ἢ δι' αὐτῶν ἐνέργεια αἰσχροῦ ἐστὶ, μέλη δὲ καὶ τὰ αἰδοῖα τοῦ ἀνθρώπου αἰδοῦς, οὐκ αἰσχύνῃς κατηξιωμένα, αἰσχρὸν δὲ ἢ παράνομος αὐτῶν ἐνέργεια αἰσχυρος καὶ ὀνειδους διὰ τοῦτο καὶ κολάσεως ἀξία· μόνον γὰρ τῷ ὄντι αἰσχρὸν ἢ κακία καὶ τὰ κα-
 30 τὰ ταύτην ἐνεργούμενα. τούτοις δὲ ἀναλόγως αἰσχρολογία εἰκότως ἂν καλοῖτο ἢ περὶ τῶν τῆς κακίας ἔργων λογοποιία· οἷον τὸ περὶ μοιχείας διαλέγεσθαι ἢ παιδεραστίας καὶ τὰ παραπλήσια. ναὶ μὴν καὶ τὴν φλύαρον ἀδολεσχίαν κατασιγαστέον. „ἐκ γάρτοι πολυ-

*) Genes. 9, 23.

**) Exod. 20, 13. 17.

λογίας οὐκ ἐκφεύξῃ” φησὶν, “ἀμαρτίαν” *), δι- P. 200
κην ἄρα ὑφέξει ἢ γλωσσαλγία· “ἔστι γὰρ σιωπῶν Pott.
εὐρισκόμενος σοφὸς καὶ ἔστι μισητὸς ἀπὸ πολλῆς λα-
λιας” **). ἤδη καὶ αὐτὸς αὐτῷ ὁ ἀδολέσχης προσ-
5 κορῆς, “πλεονάζων γὰρ λόγον βδελύττεται τὴν ψυ-
χὴν αὐτοῦ” ***).

P. 74

Cap. VII.

Syll.

Τίνα χρὴ παραφυλάττεσθαι τοὺς ἀστείως συμβιοῦντας;

§. 53. Ἀπέστω δὲ, ἀπέστω ἡμῶν καὶ τὸ σκώ-
πτειν ὑβρεως προκατάρχον, ἐξ ὧν ἔριδες καὶ μάχαι
10 καὶ ἔχθραι διοιδαινοῦσιν. ὑβριν δὲ ἔφαμεν μέθης εἶναι
διάκονον, οὐκ ἐκ μόνων δὲ τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ ἐκ
λόγων ἄνθρωπος κρίνεται. “ἐν συμποσίῳ δέ”, φησὶ,
μὴ ἐλέγξης τὸν πλησίον, καὶ λόγον ὀνειδισμοῦ μὴ
εἴπης αὐτῷ” †). εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα παραγγέλ-
15 λεται ἁγίοις συνείναι, σκώπτειν τὸν ἅγιον ἀμαρτία
“ἐκ στόματος γὰρ ἀφρόνων”, φησὶν ἡ γραφή, “βα-
κτηρία ὑβρεως” ††). ἐπιβάθραν ὑβρεως, βακτηρίαν
λέγουσα, ἢ ἐπερείδεται καὶ ἐπαναπαύεται ἢ ὑβρις.
ὅθεν ἄγαμαι τὸν ἀπόστολον κἀνταῦθα παραινῶντα
20 “μηδὲ τὰ εὐτράπελα μηδὲ τὰ μὴ ἀνήκοντα” †††) προίε-
σθαι ἡμᾶς ῥήματα. εἰ γὰρ δι’ ἀγάπην οὐ ἐπὶ τὰς
ἑστιάσεις συνελεύσεις, συμποσίου δὲ τὸ τέλος ἢ πρὸς
τοὺς συνόντας φιλοφροσύνη, παρεπόμενα δὲ τῇ ἀγά-
πη ἢ βρωῶσις καὶ ἡ πόσις, πῶς οὐ λογικῶς ἀνάστρε-
25 πτέον οὐδὲ διὰ τὴν ἀγάπην ἀπορητέον; εἰ γὰρ ὡς
ἐπιτείνοντες τὴν πρὸς ἀλλήλους εὐνοίαν σύνμιεν, πῶς
ἔχθρας διὰ τοῦ σκώπτειν σκαλεύομεν; σιωπᾶν δὲ
κρεῖττον ἢ ἀντιλέγειν ἀμαρτίαν ἀμαθία προσφερομέ-

*) Prouerb. 10, 19.

**) Eccles. 20, 5.

***) Ibid.

†) Ibid. 31, 31.

††) Prouerb. 14, 3.

†††) Ephes.

5, 4.

νους. „μακάριος” ὡς ἀληθῶς ἀνὴρ, ὃς οὐκ ὠλί-
 σθησεν ἐν στόματι αὐτοῦ καὶ οὐ κατενόγη ἐν λύπῃ
 ἁμαρτίας^{a)}, ἦτοι μετανοήσας ἐφ’ οἷς λαλήσας ἡ-
 μαρτεν, ἢ ἐν τῷ μηδένα λυπῆσαι λαλήσας. καθό-
 5 λου μὲν οἷν νέοι μὲν καὶ νεάνιδες ὡς ἐπίπαν τῶν
 τοιῶνδε ἀπεχέσθων εὐωχιῶν, ὡς μὴ σφάλλοιντο περὶ
 ἃ μὴ προσῆκεν· καὶ γὰρ ἀκούσματα ἀήθη καὶ θεάμα-
 τα ἀπροεπῆ κυμαινομένης ἔτι ἐν αὐτοῖς τῆς πίστεως P. 201
 ἐκρίπτει τὴν διάνοιαν, συνεργεῖ δὲ αὐτοῖς τὸ ἄστα-Pott.
 10 τον τῆς ἡλικίας πρὸς τὸ εὐκατάφορον τῆς ἐπιθυμίας,
 ἔσθ’ ὅτε δὲ καὶ ἄλλοις παραίτιοι γίνονται σφαλμά-
 των, τὸ ἐπικίνδυνον τῆς ὥρας ἐπιδεικνύμενοι.

§. 54. Εὖ γάρτοι παραγγέλλειν ἡ σοφία φαίνε-
 ται· „μετὰ ὑπάνδρου γυναικὸς μὴ κάθου τὸ σύνο-
 15 λον καὶ μὴ συμμετακλιθῆς ἐπ’ ἀγκῶνα μετ’ αὐτῆς^{αα)}·
 τουτέστι μὴ συνδειπνεῖ πυκνότερον, μηδὲ ἔσθιε μετ’
 αὐτῆς. διὸ καὶ ἐπιφέρει· „μηδὲ συμβολὰς ποιεῖ μετ’
 αὐτῆς ἐν οἴνῳ, μὴ ποτε ἐκκλίνῃ ἡ καρδιά σου ἐπ’
 αὐτήν καὶ τῷ αἵματί σου ὀλισθήσῃ εἰς ἀπώλειαν”·
 20 σφαλερά γὰρ ἡ πάροις ἐλευθερία παρὰ νθεῖν δυνα-
 μένη· ὑπάνδρου δὲ ὠνόμασεν, ἐπεὶ μείζων ὁ κίνδυ-
 νος τῷ λῦσαι τὴν δέσιν τῆς συμβιώσεως πειρωμένῳ.
 εἰ δὲ καὶ ἀνάγκη τις περιτύχοι παρῖναί κελεύουσα,
 αἱ μὲν κεκάλυφθων ἄγαν ἀμπεχόνῃ ἔκτοσθεν, ἔνδο-
 25 θεν δὲ αἰδοῖ. ὅσαι δὲ μὴ ὑπάνδρου, ἐσχάτη ταύτη
 διαβολὴ εἰς ἀνδρῶν παρῖναι συμπόσιον καὶ ταῦτα
 οἴνωμένων. οἱ δὲ ἐπὶ τὴν κλισίαν τὰς ὕψεις πῆξαν-
 τες ἀμετασάλευτοι τοῖς ἀγκῶσιν ἐρηρισμένοι μόνοις
 παρέστων τοῖς ὦσιν, εἰ δὴ καὶ καθέζοιντο, μὴ ἐναλ-
 30 λὰς τῷ πόδε ἔχόντων, μηδὲ μὴν θάτερον τοῖν μη-
 ροῖν θατέρῳ ἐπιπερόντων ἢ τὴν χεῖρα τῷ γενεῖῳ ὑπερ-
 εἰδόντων· ἀγεννὲς γὰρ μὴ φέρειν αὐτόν.

§. 55. Καὶ τοῦτο κατηγορημα τοῦ νέου. συνε-
 χές δὲ καὶ τὸ μετακινούμενον ἐναλλάττειν τὸ σχῆμα

a) Eccles. 14, 1.

αα) Ibid. 9, 9.

- κουφότητος σύμβολον, σώφρονος δὲ εὐθέως ἐν πόσει καὶ ἐν βρώσει τὸ ἔλαττον αἰρεῖσθαι καὶ τὸ σχολαίτερον, οὐ τὸ προπετέστερον κἂν τῷ κατέρχεσθαι κἂν τοῖς διαλείμμασι, καὶ τὸ προκαταλήγειν δὲ καὶ
- 5 τὸ ὑπροσπαθῆς. „φάγε”, φησὶν, „ὡς ἄνθρωπος τὰ παρακείμενα, παῦσαι πρῶτος χάριν παιδείας, κἂν ἀναμέσον πλειόνων ἐκάθισας, πρότερος αὐτῶν μὴ ἐκτείνης χεῖρα” *). οἴκουν προσεκπηδητέον ὑπὸ λαίμαργίας ἀναπειδομένους ποτὲ, οὐδὲ μὴν ἐπιγλιχομένους
- 10 παρεκτείνειν μέχρι πολλοῦ χρητῆ ἐφυστερήσει τὴν ἀκρασίαν ὁμολογοῦντας. ἀλλ’ οὐδὲ ἐν τῷ μεταξὺ P. 202 προσκειμένους φαίνεσθαι καθάπερ τὰ θηρία τῆ βο-Pott. ρᾶ, οὐδὲ μὴν πλείονος ὄψου προσφέρεσθαι· οὐ γὰρ ὄψοφάγος φύσει, ἀλλὰ σιτοφάγος ἄνθρωπος.
- 15 §. 56. Προανίστασθαι δὲ τῶν πολλῶν καὶ τοῦ συμποσίου ὑπεξεῖναι ἐπιεικῶς ἀνδρὸς σώφρονος· „ἐν ὥρᾳ γὰρ”, φησὶν, „ἀναστάσεως μὴ οὐράγει, καὶ ἀπότρεχε εἰς οἶκόν σου” **). ἔλεγον δὲ οἱ δώδεκα προσκαλεσάμενοι τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν· „οὐκ ἀρε-
- 20 στόν ἐστιν ἡμᾶς καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ διακονεῖν τραπέζαις” ***). εἰ δὲ τοῦτο ἐφυλάξαντο, πολλῶ μᾶλλον γαστριμαργίαν ἔφευγον. οἱ δὲ αὐτοὶ οὗτοι ἀπόστολοι τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς ἐπιστέλλοντες· „ἔδοξεν”,
- 25 ἔφασαν, „τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ ἡμῖν μηδὲν πλέον ἐπιθέσθαι ὑμῖν βάρος”, πλὴν τῶν ἐπάναγκες, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτῶν καὶ τῆς πορνείας, ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε” †). φυλάττεσθαι δὲ τὰς παροινίας ὡσπερ καὶ
- 30 τὸ κώνειον δεῖ· ἄμφω γὰρ ὑποσύρουσιν εἰς θάνατον. χρητῆ δὲ καὶ γελῶτων εἶργεσθαι ἕξαισίων καὶ δακρῶν ὑπερμέτρων· πολλάκις γὰρ οἱ οἰνωμένοι καγχάσαντες ἐπὶ πλείστον, εἶτα μέντοι ὑπήχθησαν οὐκ οἶδ’ ὅπως

*) Eccles, 31, 16 — 18. **) Ibid. 32, 11. ***) Actor. 6, 2. †) Ibid. 15, 28 sq.

παροινία τινὶ παραπειθόμενοι εἰς δάκρυα· ἀπάδει γὰρ τοῦ λόγου καὶ τὸ ἐκθελύνεσθαι καὶ τὸ ἐξυβρίζειν.

§. 57. Πρεσβῦται δὲ ὡς τέκνα ἀφορῶντες τοὺς νέους σπανιαίτατα μὲν, ἴσως δ' ἂν πον καὶ παῖξαιεν
 5 πρὸς αὐτοὺς, εἰς τοῦτο ἐπισκώπτοντες, ὃ παιδαγωγ-
 γήσει τὸ εὐσχημον αὐτῶν. ἀμέλει πρὸς τὸν αἰσχυν-
 τηλὸν καὶ σιωπηλὸν ἔστι χαριεντίσασθαι ὡδὲ πως· ὃ
 P. 75 δὲ ἔμὸς υἱὸς, ἐκεῖνον λέγω τὸν σιωπῶντα, οὐ παύε-
 Sylb. ται λαλῶν. ἐπιτείνει γὰρ τοῦ νέου τὴν αἰδῶ ἢ
 10 τοιαύτη ἐπίσκωψις ἐμφαίνουσα χαριέντως τὰ προσ-
 ὄντα αὐτῷ χρηστὰ διὰ τῆς τῶν φαύλων, ἃ μὴ πρόσε-
 σтин αὐτῷ, διαβολῆς· ἐπίνοια γὰρ καὶ αὐτῇ διδασκα-
 λικῇ διὰ τοῦ μὴ προσόντος κυροῦσα τὸ προσόν. ἀμέ-
 λει τοσοῦτόν τι ἐπικρίνει ὃ τὸν ὑδροπότην καὶ σώ-
 15 φρονα παροινεῖν καὶ μεθύειν λέγων. εἰ δὲ καὶ εἶέν
 τινες οἱ φιλοσκώμμονες, σιωπητέον ἡμῖν καὶ παρα-
 πεμπτέον τοὺς λόγους τοὺς περιττοὺς, ὡσπερ τὰς κύ-
 λικας τὰς πεπληρωμένας· ἐπισφαλῆς γὰρ ἢ τοιαύτη
 παιδιά· «στόμα δὲ προπετοῦς ἐγγίξει συντριβῆ· P. 203
 20 οὐ παραδέξῃ δὲ ἀκοὴν ματαίαν οὐδὲ συγκαταθήσῃ Pott.
 μετὰ τοῦ ἀδίκου γενέσθαι μάρτυς»*) ἄδικος οὔτε
 εἰς διαβολὰς οὔτε εἰς βλασφημίαις, ἀλλ' οὐδ' εἰς κα-
 κοηθείας.

§. 58. Ἐγὼ δ' ἂν μοι δοκῶ καὶ μέτρον ἐπι-
 25 θεῖναι φωνῆ, τοῖς σώφροσιν, οἷς γε ἐφεῖται λαλεῖν,
 τὸν ἀντιδιαλεγόμενον. Σιγὴ μὲν γὰρ ἀρετὴ γυναικῶν
 ἐστίν, ἀκίνδυνον δὲ τῶν νέων γέρας, λόγος δὲ ἀγα-
 θὸς ἡλικίας δεδοκιμασμένης. «λάλησον, πρεσβύτερε,
 ἐν συμποσίῳ — πρέπει γὰρ σοι —, ἀλλ' ἀπαραπο-
 30 δίστως λάλησον καὶ ἐν ἀκριβείᾳ ἐπιστήμης. νεανί-
 σκε», καὶ σοὶ ἐπιτρέπει ἢ σοφία, «λάλησον, εἰ χρεῖα
 σοῦ, μόλις δις ἐπερωτηθεῖς κεφαλαίωσον λόγον ἐν
 ὀλίγοις»**). ἄμφω δὲ οἱ διαλεγόμενοι τὸ φθέγμα

*) Proverb. 10, 14. Exod. 23, 1. **) Eccles. 32, 3. 7 sq.

τὸ σφῶν τῆ συμμετρίας παραμετρούντων, τὸ τε γὰρ
 γεγωνὸν τῆς προφορᾶς μανιωδέστατον, τὸ τε ἀνήκου-
 στον πρὸς τοὺς πέλας φθέγγεσθαι ἀναισθήτου· οὐ
 γὰρ ἀκούονται. καὶ τὸ μὲν ἀγεννείας, τὸ δὲ αὐθα-
 5 δείας τεκμήριον. ἀπέστω δὲ καὶ ἡ φιλονεικία κενῆς
 νίκης ἕνεκεν, λόγων, ἐπεὶ τέλος ἡμῖν ἡ ἀταραξία καὶ
 τοῦτο ἄρα ἐστὶ τὸ „εἰρήνη σοί”*)· πρὶν τε ἀκοῦσαι
 σε μὴ ἀποκρίνου ῥήμα.

§. 59. Ἀλλὰ καὶ τὸ τεθρομμένον τῆς φωνῆς
 10 θηλυδρίου, σώφρονος δὲ καὶ τὸ ἐν τῇ φωνῇ μεμε-
 τρημένον μεγέθους τε ἅμα καὶ μήκους καὶ τάχους
 καὶ πλήθους εἶργοντος τὸ φθέγμα τὸ αὐτοῦ. οὔτε
 γὰρ μακρολογητέον ποτὲ οὔτε πολυλογητέον οὔτε ἀδο-
 λεσχητέον, ἀλλ’ οὐδὲ τροχαλῶς καὶ συνδιωκομένως
 15 ὀμιλητέον. καὶ γὰρ αὐτῇ τῇ φωνῇ, ὡς ἔπος εἰπεῖν,
 δικαιοσύνης μεταδοτέον, τοὺς τε ἀκαιροβόους καὶ τοὺς
 κεκράχτας ἐπιστομιστέον. ταίτη γὰρ αὐτὸν Θερόσι-
 την πληγαῖς ἤκισατο ὁ σώφρων Ὀδυσσεύς, ὅτι μόνος
 ἀμετροεπῆς ἐκολῶσα,

20 ὃς ὁ’ ἔπεα φρεσὶν ἦσιν ἄκοσμά τε πολλὰ τε ἦδει,
 μὰψ, ἀτὰρ οὐ κατὰ κόσμον**).

P. 204

„φοβερός γὰρ ἐν ἀπωλείᾳ αὐτοῦ ἀνὴρ γλωσσώ- Pott.
 25 δης”***). τῶν γοῦν φλυάρων καθάπερ τῶν πα-
 λαιῶν ὑποδημάτων, τὰ μὲν ἄλλα ὑπὸ τῆς κακίας
 κατατέτριπται μόνη δὲ ἡ γλῶσσα περιλείπεται εἰς
 βλάβην. ταύτη τοῖ βιωφελέστατα ἡ σοφία παραινεῖ
 „μὴ ἀδολέσχει ἐν πλήθει πρεσβυτέρων” †). ἄνωθεν
 δὲ ἡμῶν τὴν φλυαρίαν ἐκκόπτουσα, θεόθεν ἄρχουσα,
 30 μετριάζειν νομοθετοῦσα ᾧδέ πως· „μὴ δευτερώσης
 λόγον ἐν προσευχῇ σου”.

§. 60. Πομπνησμός δὲ καὶ συριγμός καὶ οἱ διὰ
 τῶν δακτύλων ψόφοι τῶν οἰκετῶν οἱ προκλητικοὶ
 ἄλογοι σημασίαι οὔσαι λογικοῖς ἀνθρώποις ἐκκλιτέοι,

*) 3 Ioann. v. 15.

**) Hom. II. β, 212 sq.

***) Eccles. 9, 18.

†) Ibid. 7, 14.

παραιτητέον δὲ καὶ τὸ συνεχὲς ἀποπτύειν καὶ τὸ
 χροίμπτεσθαι βιαιότερον μὴδὲ ἀπομύττεσθαι παρὰ
 πότον· στοχαστέον γὰρ ἀμνηστέων τῶν συνευωχουμέ-
 νων, μὴ ἀποστέρωσιν ἀπὸ ναυτίας τὴν τοιάνδε ἀκο-
 5 σμίαν, ἢ κατήγορός ἐστιν ἀκρασίας· οὐ γὰρ κατὰ τὰ
 αὐτὰ τοῖς βουσίην καὶ τοῖς ὄνοις ἢ φάτνη ἅμα καὶ ὁ
 κοπρῶν· καὶ γὰρ οἱ πολλοὶ ἀπομύττονται καὶ πτύου-
 σιν ἅμα ἐν τῷ αὐτῷ καὶ δειπνοῦσι. πταρομὸς δὲ εἴ-
 τω ἐπιγένοιτο, ὡσπερ ἀμέλει καὶ ἡ ἐρυγὴ, οὐκ ἐξη-
 10 χεῖν δεήσει τοὺς πλησίον τῷ ψόφῳ τῆς αὐτῶν κα-
 ταμαρτυροῦντας ἀπαιδευσίας, ἀλλ' ἢ μὲν παραπεμ-
 πτέα, ἢ ἐρυγὴ, ἢ συχῆ σὺν τῷ ἐκπνεομένῳ ἀέρι, σχη-
 ματιζομένῳ κοσμίως τῷ στόματι, οὐχὶ δὲ τραγικῶν
 δίκην προσωπείων διελκομένῳ καὶ κεχηρότι. πταρ-
 15 μοῦ δὲ τὸ ταρακτικὸν ἀφαιρετέον ἀπολαβομένους
 πρῶως τὰς ἀναπνοάς· ταύτῃ γὰρ εὐσχημονέστατα
 τὴν ἀθρόαν τοῦ πνεύματος ἀπειλὴν ἐναποσβεστέον
 οἰκονομοῦντα τὴν διέξοδον, ὡς καὶ λαθεῖν πειρα-
 σθαι, ἢν τι καὶ συνεχῆς ἐκβιαζόμενος ὁ ἀῆρ περι-
 20 τωμα. ἀγρωχίας δὲ καὶ ἀταξίας σύμβολον τὸ προσ-
 θεῖναι τοῖς ἤχοις ἐθέλειν, μὴ οὐχὶ ἀφαιρεῖν. οἱ δὲ
 δὴ γλύφοντες τοὺς ὀδόντας αἱμάσσοντες τὰ οὖλα
 σφῖσι τε αὐτοῖς εἰσὶν ἀηδεῖς καὶ τοῖς πλησίον ἀπε-
 χθεῖς. καὶ μὴν καὶ τῶν ὠτων οἱ γὰρ γαλισμοὶ καὶ
 25 τῶν πταρομῶν οἱ ἐρεθισμοὶ ὑάδεις εἰς κνησμοὶ, πορ-
 νείας ἀκολάστον μελετητικοί. καὶ τὰς ὑπ' ὄψιν δὲ
 ἀσχημοσύνας παραιτητέον καὶ τὰς αἰσχρολογίας αὐ-
 τῶν. καθεστὼς δὲ καὶ τὸ βλέμμα ἔστω· καὶ ἡ τοῦ
 τραχήλου ἐπιστροφή καὶ ἡ κίνησις εὐσταθῆς καὶ ἡ
 30 τῶν χειρῶν κατὰ τὰς ὀμιλίας προφορά. καθόλου
 γὰρ ὁ Χριστιανὸς ἡρεμίας καὶ ἡσυχίας καὶ γαλήνης
 καὶ εἰρήνης οἰκεῖός ἐστιν.

Εἰ μύροις καὶ στεφάνοις χρηστέον.

§. 61. Στεφάνων δὲ ἡμῖν καὶ μύρων χρῆσις οὐκ ἀναγκαία. ἔξοκέλλει γὰρ εἰς ἡδονὰς καὶ ἑαυθιμίας, μάλιστα γειτνιώσεως τῆς νυκτός. οἶδ' ὅτι ἀλάβαστρον μύρον***) παρὰ τὸ δεῖπνον τὸ ἅγιον κομίσα-
 5 σα ἢ γυνὴ τοὺς πόδας ἤλειπεν τοῦ κυρίου καὶ ἦσεν
 P. 76 αὐτὸν, οἶδα δὲ καὶ χρυσῶ καὶ λίθῳ τιμῶ τοὺς
 Sylb. παλαιοὺς τῶν Ἑβραίων ἀναδουμένους βασιλεῖς, ἀλλ' ἢ μὲν γυνὴ μηδέπω τοῦ λόγου μεταλαβοῦσα—ἔτι γὰρ ἦν ἁμαρτωλός—ὅπερ ἠγεῖτο τὸ κάλλιστον εἶναι παρ'
 10 αὐτῆ, τὸ μύρον, τούτῳ τετίμηκε τὸν δεσπότην, ἀμέλει καὶ τῷ κόσμῳ τοῦ σώματος, ταῖς θριξὶ ταῖς ἑαυτῆς, ἀπεψάτο τὸ περιττὸν τοῦ μύρον ἐπισπένδουσα τῷ κυρίῳ, μετανοίας δάκρυα. διὰ τοῦτο „ἀφέωνται αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι”**). δύναται δὲ τοῦτο σύμ-
 15 βολον εἶναι τῆς διδασκαλίας τῆς κυριακῆς καὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ· μύρῳ γὰρ εὐώδει ἀλειφόμενοι οἱ πόδες θείκην ἀντίττονται διδασκαλίαν ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς μετ' εὐκλείας ὑδεύουσιν „ἔξῆλθεν γὰρ ὁ φθόγγος αὐτῶν ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς”***). καὶ
 20 εἰ μὴ φορτικὸς εἶναι δοκῶ, οἱ πόδες οἱ τοῦ κυρίου οἱ μεμυρισμένοι ἀπόστολοι εἰσι προφητεία τῆς εὐωδίας τοῦ χρίσματος ἁγίου μεταλαβόντες πνεύματος.

§. 62. Οἱ γοῦν περινοστήσαντες τὴν οἰκουμένην ἀπόστολοι καὶ τὸ εὐαγγέλιον κηρύξαντες πόδες ἀλλη-
 25 γοροῦνται κυρίου, περὶ ὧν καὶ διὰ τοῦ ψαλμωδοῦ προθεσπίζει τὸ πνεῦμα „προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ” †), τουτέστιν, οὗ ἔφθασαν οἱ πόδες αὐτοῦ οἱ ἀπόστολοι, δι' ὧν κηρυσσόμενος ἐπὶ τὰ πέρατα ἦκεν τῆς γῆς. δάκρυα δὲ ἢ

*) Matth. 26, 7. Marc. 14, 3. Luc. 7, 37. **) Luc. 7, 47. ***) Psalm. 19, 5. Rom. 10, 18. †) Psalm. 132, 7.

μετάνοιά ἐστι, καὶ λελυμέναι τρίχες φιλοκοσμίας ἐκ-
 ρυσσον ἀπαλλαγὴν καὶ τὴν μετὰ τοῦ κηρύγματος διὰ
 τὸν κύριον θλίψιν ἐν ὑπομοναῖς τῆς παλαιᾶς ἐκείνης
 διὰ τὴν πίστιν τὴν νέαν λελυμένης κενοδοξίας, ἀλλὰ
 5 καὶ πάθος ἐμφαίνει δεσποτικόν. μυστικῶς ταύτη
 νοοῦσι τὸ ἔλαιον, ὃ αὐτός ἐστιν ὁ κύριος, ἀφ' οὗ
 τὸ ἔλεος τὸ ἐφ' ἡμᾶς, τὸ δὲ μύρον δεδολωμένον
 ἔλαιόν ἐστιν ὁ Ἰούδας ὁ προδότης, ὃ τὸν πόδας
 ἐχρίσθη κύριος τῆς ἐν κόσμῳ ἀναστροφῆς ἀπαλλα-
 10 τόμενος, μυρρίζονται γὰρ οἱ νεκροί. δάκρυα δέ ἐσμεν
 οἱ ἁμαρτωλοὶ οἱ μετανενοηκότες οἱ εἰς αὐτὸν πεπι-
 στενκότες, οἷς ἀφῆκεν τὰς ἁμαρτίας, καὶ αἱ τρίχες αἱ
 λελυμέναι πενθοῦσα Ἱερουσαλὴμ ἢ καταλελειμμέ- P. 206
 νη, δι' ἣν οἱ θρηνοὶ οἱ προφητικοί. διδάσκει δὲ Pott.
 15 ἡμᾶς αὐτὸς ὁ κύριος, ὅτι δεδολωμένος ὁ Ἰούδας ἐστίν·
 „ὃς ἂν ἐμβάψῃται μετ' ἐμοῦ”, λέγων, „εἰς τὸ τρυ-
 βλίον, οὗτός με παραδώσει” *). ὁρᾷς τὸν συμπότην
 τὸν δόλιον· καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰούδας φιλήματι προῦ-
 δωκε τὸν διδάσκαλον· γέγονεν γὰρ ὁ αὐτὸς ὑποκρι-
 20 τῆς καὶ φίλημα δεδολωμένον ἔχων ἄλλον παλαιὸν μι-
 μούμενος ὑποκριτὴν· καὶ τὸν λαὸν ἐλέγχων ἐκεῖνον,
 δι' ὃν εἴρηται, „ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσι φιλοῦσίν
 με, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πορρωτέρω ἐστὶν ἀπ' ἐμοῦ” **).

§. 63. Οὐκ ἀπεικὸς οὖν αὐτὸν καταμηνύειν,
 25 ἔλαιον μὲν, ὡς μαθητὴν ἠλεημένον, δολερὸν δὲ, ὡς
 προδότην, ἔλαιον πεφαρμαγμένον. τοῦτο ἄρα ἦν, ὃ
 προεφήτεον οἱ μυρρίζομενοι πόδες, τὴν Ἰούδα προ-
 δοσίαν εἰς πάθος ὑδεύοντος κυρίου. καὶ αὐτὸς ὁ
 σωτὴρ „ἀπορίπτων τοὺς πόδας” ***) τῶν μαθητῶν
 30 εἰς τὰς καλὰς πράξεις ἀποστέλλων αὐτούς, τὴν ὁδοι-
 πορίαν αὐτῶν τὴν εἰς τὰς εὐεργεσίας τῶν ἐθνῶν ἠνέ-
 ξατο εὐπρεπῆ καὶ καθαρὰ προπαρασκευάσας τῇ ἰδίᾳ
 δυνάμει. ὥς ἐσέ τε τούτοις τὸ μύρον καὶ τὸ ἐπὶ πάν-

*) Matth. 26, 23.

**) Ies. 29, 13.

***) Ioan. 13, 5 sq.

των φθάνον τῆς εὐωδίας ἔργον πεφήμισται καὶ γὰρ
 πεπλήρωκεν τὸ πάθος τοῦ κυρίου, ἡμᾶς μὲν εὐωδίας,
 Ἐβραίους δὲ ἁμαρτίας. σαφέστατα τοῦτο ἀπέδειξεν
 ὁ ἀπόστολος εἰπὼν· «τῷ Θεῷ χάρις τῷ πάντοτε
 5 θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ καὶ τὴν ὁσμὴν
 τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ
 τόπῳ, ὅτι κυρίου εὐωδία ἐσμέν τῷ Θεῷ ἐν τοῖς σω-
 ζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, οἷς μὲν γὰρ ὁσμὴ
 ἐκ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ἐκ ζωῆς εἰς
 10 ζωὴν» *). βασιλεῖς δὲ οἱ Ἰουδαίων χρυσῷ καὶ λίθοις
 τιμίοις συνθέτω καὶ ποικίλῳ χρώμενοι στεφάνῳ, οἱ
 χριστοὶ, τὸν Χριστὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς συμβολικῶς
 ἐπιφερόμενοι λελήθεσαν κεφαλῇ κοσμούμενοι κυρίου.
 λίθος γέ τοι τίμιος ἢ μαργαρίτης ἢ σμάραγδος αὐ-
 15 τὸν αἰνίττεται τὸν λόγον, χρυσὸς δὲ αὐτὸς πάλιν ὁ
 ἀδιάφθορος λόγος, ὁ τὸν ἴον τῆς φθορᾶς οὐκ ἐπιδεχό-
 μενος. χρυσὸν γὰρ αὐτῷ γεννηθέντι βασιλείας σύμβο-
 λον προσεκόμισαν οἱ μάγοι· μένει δὲ ἀθάνατος ὁ στέ-
 φανος οὗτος κατ' εἰκόνα τοῦ κυρίου· οὐ γὰρ μαραι-
 20 νεται ὡς ἄνθος.

P. 207

§. 64. Οἶδα καὶ τὰ Ἀριστίππου τοῦ Κυρη- Pott.
 ναίου. ἄβροδίατος ἦν ὁ Ἀριστίππος· σοφιστικὸν
 οὗτος ἐρωτᾷ τινὰ τοιοῦτον λόγον· ἵππος μύρω χριό-
 μενος εἰς τὴν ἵππου ἀρετὴν οὐ βλάπτεται οὐδὲ κύων
 25 μυρισθεὶς εἰς τὴν κυνὸς ἀρετὴν οὐδ' ἄνθρωπος ἄρα,
 ἐπήγαγεν καὶ συνήγαγεν· ἀλλ' ἵππῳ μὲν καὶ κυνὶ οὐ-
 δὲ εἰς λόγος τοῦ μύρου, οἷς δὲ ἢ αἰσθησις λογικω-
 τέρα, τούτοις ἢ ἀπόλαυσις ἐπιπογοωτέρα κορυσσιώδεις
 ὁδμᾶς ἐπιφερομένοις. τούτων δὲ τῶν μύρων ἄπειροι
 30 διάφοροι, βρένθιον καὶ μετάλλιον καὶ βασιλείον, πλαγ-
 γόνιον τε καὶ ψάγδας Αἰγυπτίας. Σιμωνίδης δὲ ἐν
 τοῖς ἰάμβοις οὐκ αἰδεῖται λέγων·
 κήλειφύμην μύροισι καὶ θυώμασι
 καὶ βακκᾶρι· καὶ γὰρ τις ἔμπορος παρῆν.

ἐπιτηδεύουσι δὲ καὶ τὸ ἀπὸ κρίνων μύρον καὶ τὸ ἀπὸ τῆς
 κύπρου, καὶ ἡ νάρδος εἰδοκιμεῖ παρ' αὐτοῖς καὶ τὸ ἀπὸ
 τῶν ῥόδων ἄλειμμα καὶ τὰ ἄλλα, οἷς ἔτι χρῶνται γυ-
 5 ναῖκες, ὑγρά τε καὶ ξηρά καὶ τὰ ἐπίπαστα καὶ ὑποθυ-
 μιάμενα μύρα· ἐπινοεῖται γὰρ αὐταῖς ὁσημέραι πρὸς τὸ
 ἄπληστον τῆς ἐπιθυμίας τὸ ἀκόρεστον τῆς εὐωδίας,
 διὸ καὶ πολλῆς τινὸς ἀπειροκαλίας ἀποπνεύουσιν. αἱ
 δὲ καὶ τὰς ἐσθῆτας καὶ τὰς στρωμινὰς καὶ τοὺς οἴ-
 10 δὲ καὶ τὰς ἀμίδας ὄζειν ἀναγκάζει τοῦ μύρου ἢ P. 208
 τρυφή. Pott.

P. 77 §. 65. Εὖ μοι δοκοῦσι σχετιάσαντες τῇ περὶ
 8 sylb. τοῦτο σπουδῇ τοσοῦτο τοῖς μύροις ἀποδιακείσθαι
 τινες, ὅτι τὴν ἀνδρῶντιν ἐκθελόνουσι, ὡς καὶ τοὺς
 15 τεχνίτας αὐτῶν, τοὺς μυρεψοὺς, τῶν εὐνομουμένων
 ἀπελαύνειν πόλεων καὶ τῶν ἀνθινῶν ἐρίων τοὺς βα-
 φεῖς ἀπελαύνειν καὶ αὐτούς· οὐ γὰρ θέμις δολερὰ
 εἶματα καὶ χρίσματα εἰς τὴν ἀληθείας παρεσιέναι
 πόλιν. χρῆ δὲ καὶ μάλα τοὺς μὲν ἄνδρας τοὺς παρ'
 20 ἡμῖν μὴ μύρων, ἀλλὰ καλοκάγαθίας ὄζειν, γυνὴ δὲ
 ἀποπνεῖτω Χριστοῦ τοῦ ἀλείμματος τοῦ βασιλικοῦ,
 μὴ διὰ πασμμάτων καὶ μύρων, αἰ δὲ τῷ σωφροσύ-
 νης ἀμβροσίῳ χρίσματι συναλειφέσθω, ἀγίῳ τερπο-
 25 ἀνθρώποις γνωρίμοις, εὐωδίας ἄλειμμα, ἐκ τῶν οὐ-
 ρανίων συντιθεῖς ἀρωμάτων τὸ μύρον. τούτῳ καὶ
 αὐτὸς ὁ κύριος συναλείφεται τῷ μύρῳ, ὡς διὰ Δα-
 βίδ μεμήνυται· «διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεός, ὁ
 θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους
 30 σοῦ· σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασία ἀπὸ τῶν ἱματίων
 σοῦ» *).

§. 66. Ἀλλὰ γὰρ μὴ λάθωμεν ὥσπερ οἱ γῦπες
 τὰ μύρα βδελυττόμενοι ἢ οἱ κύνθαροι· τούτους γὰρ
 ῥοδίῳ χρισθέντας μύρῳ τελετᾶν λέγουσιν, καὶ τοῦ-

*) Psalm. 45, 7 sq.

των ἐκκριτέον ὀλίγα τινὰ τῶν μύρων ταῖς γυναιξίν, ὅσα μὴ καρῶσι τὸν ἄνδρα· αἱ γὰρ ὑπέρμετροι χρίσεις τῶν μύρων κηδείας, οὐ συμβιώσεως ἀποπνεύσιν. καίτοι καὶ τὸ ἔλαιον αὐτὸ ταῖς μελίτταις καὶ
 5 τοῖς ἐντόμοις ἐστὶ πολέμιον ζώοις, ἀνθρώπων δὲ τοὺς μὲν ὠνήσειν, ἐστὶ δὲ οὓς εἰς μάχην ἐξεκαλέσατο, καὶ τοὺς πρότερον φίλους ἀηλημιμένους τοῦτο ἐν τοῖς σταδίοις ἐκτρέπει εἰς τὸ τῆς ἀγωνίας πάμμαχον. μαλθακὸν δὲ ἔλαιον τὸ μύρον ὃν οὐκ οἶεσθε τὰ ἦθη τὰ
 10 γεννικὰ ἐκθηλύειν δύνασθαι; μάλιστα. ὥσπερ δὲ τὴν τροφήν καὶ τῆς γέυσεως ἀποκεκλίκαμεν, οὕτως ἀμέλει καὶ τῶν ὄψεων καὶ τῶν ὀσφρήσεων τὴν ἡδυπάθειαν ἐξορίζομεν, μὴ λάθωμεν ἢ ἐφυγαδεύ- P. 209
 σαμεν ἀκολασίαν, κάθοδον αὐτῇ διδόντες εἰς ψυχὴν Pott.
 15 διὰ τῶν αἰσθήσεων, οἰοεὶ διὰ θυρῶν ἀφρουρήτων.

§. 67. Εἰ γοῦν τῆς εὐωδίας „τὸ θυμίαμα”*) τὸν μέγαν ἀρχιερέα, τὸν κύριον, ἀναφέρειν λέγοιεν τῷ θεῷ μὴ θυσίαν ταύτην καὶ εὐωδίαν θυμιάματος νοούντων, ἀλλὰ γὰρ τὸ τῆς ἀγάπης δεκτὸν ἀναφέ-
 20 ρειν τὸν κύριον, τὴν πνευματικὴν εὐωδίαν, εἰς τὸ θυσιαστήριον παραδεχέσθων. αὐταρκες μὲν οὖν τὸ ἔλαιον αὐτὸ λιπᾶναί τε τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἀνεῖναι τὸ νευρῶδες καὶ τινα τοῦ σώματος ὀσμὴν ἀναστεῖλαι βαρύτεραν, εἰ καὶ πρὸς τοῦτο τοῦ ἐλαίου δεοίμεθα.
 25 ἢ δὲ ἐπιτήδευσις τῆς εὐωδίας δέλεαρ ἐστὶ ῥαθυμίας πόρρωθεν εἰς λίχνον ἐπιθυμίαν ἐπισπωμένης. πάντοθεν γὰρ ἀγώγιμος ὁ ἀκόλαστος καὶ ἀπὸ ἐδωδῆς καὶ ἀπὸ στρωμνῆς καὶ ἀπὸ συναναστροφῆς καὶ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἐκ τῶν ὠτων καὶ ἐκ τῶν γνάθων, ἀλ-
 30 λὰ καὶ ἐκ τῶν μυκτήρων. καθάπερ οἱ βόες τοῖς κρῖκοις καὶ τοῖς σχολίοις, οὕτω δὲ καὶ ὁ ἀκόλαστος θυμιάμασι καὶ μύροις καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν στεφάνων εὐωδίαις περιέλλεται.

*) Exod. 30, 7.

§. 68. Ἐπεὶ δὲ οὐδεμίαν χώραν ἀπονέμομεν ἡδονῇ, πρὸς οὐδεμίαν συμπεπλεγμένη λυσιτελῆ τῷ βίῳ χρεῖαν, φέρε κἀνταῦθα διαστειλώμεθα τὸ χρεῖῶδες αἰρούμενοι. εἰσὶ γάρ τινες εὐωδία οὐ καρωτι-
 5 καὶ οὐδὲ ἐρωτικά· οὐκ οὖν συμπλοκῆς καὶ ἑταιρείας ἀκολάστου ἀποπνέουσαι, ὑγιεῖναι δὲ μετὰ σωφροσύνης καὶ τὸν μὲν ἐγκέφαλον ὑποτρέφουσαι, ὀπηνίκα ἂν καχεκτῆ, ῥωννίουςαι δὲ καὶ τὸν στόμαχον. πολλοῦ τοίνυν δεῖ τοῖς ἄνθεσιν ἐπιψύχειν αὐτὸν, ὁπότε
 10 λεαίνεσθαι ἐθέλει τὸ νευρῶδες· οὐ γὰρ κατὰ πάντα ἀποσκορακιστέον τὴν χρῆσιν αὐτῶν, ἀλλ' ὡσπερ φαρμάκῳ καὶ βοηθῆματι χρηστέον τῷ μύρῳ, πρὸς τε τὸ ἐπεγεῖραι τὴν ἀπανδῶσαν δύναμιν καὶ πρὸς τοὺς κατάρρους καὶ πρὸς τὰς καταψύξεις δυσαρέστησίν τε,
 15 κατὰ καὶ ὁ κωμικός φησὶ πον·

μύροις

ὑπαλείφεται τὰς ῥίνας, ὑγείας μέρος μέγιστον ὁσμάς ἐγκεφάλῳ χρηστὰς ποιεῖν· καὶ ἡ τῶν ποδῶν διὰ τοῦ λίπους τῶν ἀναθερμαινόν-
 20 των ἢ ἐμψυχόντων μύρων ἀνάτριψις ὠφελείας ἔνεκεν ἐπιτηδεύεται, ὡς δὴ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῖς πεπληρωμένοις ὀλκὴν τινα καὶ ὑποχώρησιν ἐπὶ τὰ μὴ P. 210 κύρια τῶν μερῶν γίνεσθαι. ἡδονὴ δὲ, ἢ μὴ πρόσ- Pott. εστι τὸ χρεῖῶδες, ἡθους ἐστὶν ἑταιρικοῦ διαβολῆ
 25 καὶ φάρμακον ἐρεθισμῶν. διαφέρει δὲ ὅλως τὸ μυραλοφεῖν τοῦ μύρῳ χρίεσθαι, τὸ μὲν γὰρ θηλυδριῶδες, τὸ δὲ χρίεσθαι τῷ μύρῳ καὶ λυσιτελεῖ ἔσθ' ὅτε.

§. 69. Ἀρίστιππος γοῦν ὁ φιλόσοφος χριστάμενος, μύρῳ κακοῦς κακῶς ἀπολωλέναι χρῆναι τοῖς κί-
 35 ναῖδους ἔφασκεν τοῦ μύρου τὴν ὠφέλειαν εἰς λαιδορίαν διαβεβληκότας. «τίμα δὲ ἰατρὸν πρὸς χρεῖαν αὐτοῦ», φησὶν ἡ γραφή· «καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν ὁ ὑψιστος, παρὰ δὲ κυρίου ἐστὶν ἴασις». εἶτα ἐπάγει «καὶ μυρεψὸς ποιήσει μῆγμα»*), ὡς εἰς ὠφέλειαν

*) Eccles. 38, 1 sq.

δηλονότι, οὐκ εἰς ἡδυπάθειαν δεδομένων τῶν μύρων. οὐ γὰρ περὶ τὸ ἐριθιστικὸν τῶν μύρων σπουδαστέον οὐδαμῶς, ἀλλὰ τὸ ὠφέλιμον ἐκλεκτέον, ὅπου γε καὶ τοῦ ἐλαίου τὴν γένεσιν ἀνῆκεν ὁ θεὸς ἀνθρώποις εἰς
 5 πόνων ἀρωγὴν. αἱ δὲ ἀφραίνουσαι γυναῖκες βάπτουσαι μὲν τὰς πολιὰς, μυρίζουσαι δὲ τὰς τριχὰς πολιώτεραι θάττον φαίνονται διὰ τὰ ἀρώματα ξηραντικὰ ὄντα, διὸ καὶ ἀνχηρότεροι γίνονται. οἱ μυρίζομενοι, ὁ δὲ ἀνχηρὸς πολιωτέρους ποιᾷ. εἴτε γὰρ
 10 αὐάνσις τριχὸς ἢ πολιὰ εἴτε ἔνδεια θερμοῦ τῆς ξηρότητος τὴν οἰκείαν τῆς τριχὸς ἐκπινούσης τροφὴν τὴν ὑγρὰν καὶ πολιοῦς ἀποτελούσης, πῶς ἂν εἰκό-
 P. 78 τως ἔτι ἀγαπῶμεν τὰ μύρα, δι' ἃ αἱ πολιαι, οἱ
 Syll. φεύγοντες πολιὰς; καθάπερ δὲ οἱ κύνες ῥινηλατοῦν-
 15 τες ἐκ τῆς ὁδοῦς ἀνιχνεύουσι τὰ θηρία, οὕτως ἐκ τῆς περιέργου τῶν μύρων εὐωδίας θηροῦσιν οἱ σώ- P. 211
 φρονες τοὺς ἀσελεγεῖς. Pott.

§. 70. Τοιαύτη δὲ καὶ τῶν στεφάνων ἢ χρῆσις κωμαστικὴ καὶ πάροινος ἄπερρε. μὴ μοι στέφανον
 20 ἀμφιθῆς κάρα. ἥρος μὲν γὰρ ὥρα λειμῶσιν ἐνδρῶσις καὶ μαλακοῖς ποικίλοις χλοάζουσιν ἀνθεσιν ἐνδιδαιτῶσθαι καλὸν αὐτοφνεῖ καὶ εἰλικρινεῖ τινὲ εὐωδία καθάπερ τὰς μελίττας τρεφομένους· τὸ δὲ πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου λειμῶνος κοσμήσαντας οἴκοι
 25 περιφέρειν οὐ σωφρόνων· οὐ γὰρ ἀρμόδιον ῥόδων κάλυξιν ἢ ἴοις ἢ κρίνοις ἢ ἄλλοις τισὶ τοιοῦτοις ἀνθεσι χαίτην πυκάζεσθαι κωμαστικὴν διανθίζομένους τὴν χλόην. ἐμψύχει γὰρ χαίτην ἄλλως ὁ στέφανος περικείμενος καὶ δι' ὑγρότητα τε καὶ διαψυχρότητα.
 30 ταύτη καὶ οἱ ἰατροὶ ψυχρὸν εἶναι φυσιολογοῦντες τὸν ἐγκέφαλον μύρω χρίεσθαι ἀξιοῦσι τὰ στίφη καὶ μυκτῆρας ἄκρους, ὡς δυνήθηται τὴν πυρώδη ἀναθυμίασιν ἡσυχῇ διοδεύουσαν εὐρώστως ἀναθάλλειν τὴν ψυχρότητα. πολλοῦ τοίνυν δεῖ τοῖς ἀνθεσιν ἐπιψύ-
 35 χειν αὐτόν. ναὶ μὴν καὶ τὸ τερονὸν τῆς ἀνθήσεως οἱ καταστεφθέντες ἀπολλέουσιν. οὔτε γὰρ ἀπολαύ-

ουσι τῆς ὕψεως οἱ ἀναδούμενοι τὸν στέφανον ὑπὲρ
 τὰς ὕψεις οὐδὲ μὴν τῆς εὐωδίας οἱ ἀπελαύνοντες
 ὑπὲρ τὰς ἀναπνοὰς τὰ ἄνθη· ἀναδιδούσης γὰρ ἄνω
 καὶ ἀναθυμιωμένης κατὰ φύσιν τῆς εὐωδίας ὑπὲρ τὴν
 5 κεφαλὴν ἔρημος τῆς ἀπολαίσεως ἢ ἀναπνοῆ κατα-
 λείπεται, ἀφαρπαζομένης τῆς εὐωδίας. ὡσπερ οἶν
 τὸ κάλλος, οὕτω καὶ τὸ ἄνθος τέρπει βλεπόμενον,
 καὶ χοῆ δι' ὕψεως ἀπολαύοντας τῶν καλῶν δοξάζειν
 τὸν δημιουργόν. ἢ χοῆσις δὲ αὐτῶν ἐπιβλαβῆς καὶ
 10 θάπττον παρέρχεται μετανοία τιμωρομένη. αὐτίκα
 δὴ μάλα καὶ διελέγχεται τὸ ἐφήμερον αὐτῶν· ἄμφω
 γὰρ μαραίνεσθον καὶ τὸ ἄνθος καὶ τὸ κάλλος.

§. 71. Ἀλλὰ καὶ τοὺς θιγγάνοντας αὐτοῖν τὸ
 μὲν ἐνέψυξεν, τὸ δὲ ἐξέκαυσεν. ἐνὶ δὲ λόγῳ ἢ πα-
 15 ρὰ τὴν ὄψιν ἀπόλαυσις αὐτοῖν ὕβρις ἔστιν, οὐ τρο-
 φή· τροφὰν δὲ ἡμῖν, ὡς ἐν παραδείσῳ*), προσῆκεν
 σωφρόνως τῷ ὄντι παρεπομένους τῇ γραφῇ. στέ- P. 212
 φανον μὲν γυναικὸς τὸν ἄνδρα ὑποληπτέον, ἀνδρὸς Pott.
 δὲ τὸν γάμον, ἄνθη δὲ τοῦ γάμου τὰ τέκνα ἀμφοῖν,
 20 ἃ δὴ τῶν σαρκικῶν λειμώνων ὁ θεῖος δρέπεται γεωρ-
 γός. «στέφανος δὲ γερόντων τέκνα τέκνων, δόξα
 δὲ παισὶν οἱ πατέρες»**), φησὶν, ἡμῖν δὲ ὁ πατὴρ
 τῶν ὄλων καὶ τῆς συμπάσης ἐκκλησίας στέφανος ὁ
 Χριστός. καθάπερ δὲ αἱ ῥίζαι καὶ αἱ βοτάναι, οὐ-
 25 τω δὲ καὶ τὰ ἄνθη ἰδίας ἔχει ποιότητος καὶ τὰς
 μὲν ἐπωφελεῖς, τὰς δὲ ἐπιβλαβεῖς, ἔστι δὲ ἄς καὶ
 ἐπισφαλεῖς. ὁ γοῦν κιττὸς ἐμψύχει, ἢ δὲ καρύα
 πνεῦμα ἀφίησι καρωτικόν, ὡς ἐμφαίνει καὶ τοῦνομα
 30 θος, ἐλέγχει δὲ αὐτὸ ἢ προσηγορία ναρκῶν ἐμποιοῦν
 τοῖς νεύροις, αἱ δὲ τῶν ῥόδων καὶ τῶν ἴων ἀποφο-
 φοραὶ ἡσυχῇ οἶσαι ψυχραὶ συστέλλουσι καὶ ἐπιστύ-
 φουσι τὰς καρῆβαρίας, ἡμῖν δὲ οὐχ ὀπωστιοῦν συμ-
 μεθύειν, ἀλλ' οὐδὲ οἰνοῦσθαι ἐπιτέτραπται. ναὶ μὴν

*) Cf. Genes. 2, 15.

**) Prouerb. 15, 6.

ὁ κρόκος καὶ τῆς κύπρου τὸ ἄνθος εἰς ἕπνον ἄλυτον ὑπάγεται. πολλὰ δὲ αὐτῶν φύσει ψυχρὸν ὄντα τὸν ἐγκεφάλον ἀναθάλλει ταῖς ἀποφοραῖς λεπτύνοντα τῆς κεφαλῆς τὰ περιττεύματα. ἐντεῦθεν καὶ τὸ ῥόδον ἐπανομαῖσθαι φασίν, ὅτι πάμπολυ τῆς ὀσμῆς, ἀφήσει ῥεῦμα, διὸ καὶ θάπτον μαραίνεται.

§. 72. Ἄλλ' οὐδὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τῶν Ἑλλήνων ἢ χρῆσις πω τῶν στεφάνων ἦν. οὔτε γὰρ οἱ μνήστορες οὐθ' οἱ ἀβροδίαιτοι κέχρηται Φαλάκες αὐτοῖς. ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἢ τῶν ἀθλη- P. 213
τῶν δόσις ἦν, δεύτερον δὲ ὁ ἐπαγεροδός, τρίτον ἡ Pott. φυλλοβολία, τελευταῖον ὁ στέφανος, ἐπίδοσιν λαβούσης εἰς τρυφήν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὰ Μηδικά. εἰργονται τοίνυν στεφάνων οἱ τῷ λόγῳ παιδευογούμενοι, οὐκ ἐπικαταδεῖν δοκοῦσιν τὸν λόγον ἐν ἐγκεφάλῳ τοῦτον ἰδρυμένον, οὐδ' ὅτι κωμαστικῆς ἀγερωχίας σύμβολον ὁ στέφανος εἴη, ἀλλὰ γὰρ ὅτι τοῖς εἰδώλοις κατανόμασται. ὁ γοῦν Σοφοκλῆς τὸν νύρκισσον ἀρχαῖον μεγάλων θεῶν στεφάνωμα προσεῖπε τῶν χθονίων λέγων, ῥόδω δὲ τὰς Μούσας Σαμφῶ καταστέφει· οὐ γὰρ μετέχεις ῥόδων τῶν ἐκ Πιερίας· κρίνω δὲ ἤδισθαι τὴν Ἥραν φασὶ καὶ τὴν Ἄρτεμιν μυρρίνη. εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα μὲν δι' ἄνθρωπον γέγονε τὰ ἄνθη, ταῦτα δὲ οἱ ἀνόητοι λαβόντες οὐκ εἰς τὴν ἰδίαν εὐχάριστον χρῆσιν, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν δαιμονίων ἀχάριστον ὑπηρεσίαν κατεχρήσαντο· ἀφεκτέον αὐτῶν διὰ τὴν συνείδησιν*).

§. 73. Ἀοχλήτου δὲ ἀμεριμνίας ὁ στέφανος σύμβολον, ταύτη καὶ τοὺς νεκροὺς καταστεφανοῦσιν, ὧ- P. 214
λόγῳ καὶ τὰ εἰδῶλα, ἔργῳ προσμαρτυροῦντες αὐτοῖς τὸ εἶναι νεκροῖς, οἱ μὲν γὰρ βακχεύοντες οὐδὲ ἄνευ στεφάνων ὀργιάζουσιν, ἐπὶ δὲ ἀμφιθῶνται τὰ ἄνθη, πρὸς τὴν τελευταίαν ὑπερχάονται. οὐ δὲ κοινωνη- P. 214
τέον οὐθ' ὀπωστιοῦν δαίμοσιν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν εἰ- Pott.

*) Cf. 1 Cor. 10, 28.

κόνια τοῦ Θεοῦ τὴν ζῶσαν δίκην εἰδώλων τῶν νεκρῶν
καταστεπτέον. ὁ γὰρ καλὸς τοῦ ἁμαράντου στέφα-
νος ἀπόκειται τῷ καλῶς πεπολιτευμένῳ. τὸ ἄνθος
τοῦτο γὰρ βασιάζειν οὐ κεχώρηκεν· μόνον δὲ αὐτὸ
5 καρποφορεῖν ἐπίσταται οὐρανός, πρὸς δὲ καὶ ἀλόγι-
στον ἀκηκοῦντας ἡμᾶς τὸν κύριον „ἀκάνθαις” *) Ἰστε-
φανωμένον αἰτούς ἐντροφῶντας τῷ σεμνῷ τοῦ κυ-
ρίου πάθει ἀναδεισθαι τοῖς ἄνθεσιν. ὁ μὲν γὰρ τοῦ
κυρίου στέφανος ἡμᾶς ἠγλίτετο προφητικῶς τοὺς ποτε
10 ἀκάρπους τοὺς περικειμένους αὐτῷ διὰ τῆς ἐκκλησίας,
P. 79 ἧς ἐστὶν κεφαλὴ· ἀλλὰ καὶ τῆς πίστεως ἐστὶ τύ-
Sylb. pos, ζωῆς μὲν διὰ τὴν οὐσίαν τοῦ ξύλου, εὐφροσύ-
νης δὲ διὰ τὴν προσηγορίαν τοῦ στεφάνου, κινδύνου
δὲ διὰ τὴν ἀκάνθαν· οὐδὲ γὰρ ἀναιμωτὶ προσιέναι
15 τῷ λόγῳ ἔξεστιν, ὁ δὲ πλεκτὸς μαραίνεται στέφανος
οὗτος καὶ τὸ πλέγμα τῆς σχολιότητος ἀναλύεται καὶ
τὸ ἄνθος ξηραίνεται μαραίνεται γὰρ ἡ δόξα τῶν τῷ
κυρίῳ μὴ πεπιστενκότων. Ἰησοῦν δὲ Ἰστεφάνωσαν
ὑψωμένον τῆς αὐτῶν καταμαρτυροῦντες ἁμαθίας,
20 τοῦτ' αὐτὸ γὰρ οἱ σκληροκάριοι προφητεῖαν οὔσαν
σεσοφισμένην οὐ νοοῦσιν, ἣν αὐτοὶ ὕβριν καλοῦσιν
κυρίου. „οὐκ ἔγνω τὸν κύριον ὁ καλός” **) ὁ πεπλα-
νημένος, οὐ περιτέμνηται τὸν λογισμὸν, οὐ πεφώτι-
σται τὸν σκοτισμὸν, οὐκ εἶδεν τὸν Θεόν, τὸν κύριον
25 ἤρηήσατο, ἀπολώλεκεν τὸ εἶναι Ἰσραὴλ, ἐδίωξεν τὸν
Θεόν, καθυβρίζειν ἤλπισε τὸν λόγον, καὶ ὃν Ἰσταύ-
ρωσεν ὡς κακοῦργον ἀνέστησεν ὡς βασιλέα.

§, 74. Διὰ τοῦτό τοι εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν
ἄνθρωπον, τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν ἐπιγνώσονται κύ-
30 ριον καὶ δίκαιον, ὃν αὐτοὶ παρεαῖκράναν **) ἐπιδεί-
ξασθαι τὸν κύριον, τούτῳ αὐτῷ ὑψουμένῳ μεμαρ-
τυρήκασι τὸ διάδημα τῆς δικαιοσύνης τὸ ὑπὲρ πάν
ὄνομα †) ἐπηρμένῳ περιάψαντες διὰ τῆς ἀειθαλοῦς

*) Matth. 27, 29. Ioann. 19, 2. **) Ies. 1, 3. ***) Cf.
Matth. 27, 42. †) Cf. Philipp. 2, 9.

ἀκάνθης τὸ διάδημα τοῦτο τοῖς ἐπιβουλεύουσι πολέμιον ἐκώλυσεν αὐτοὺς, τοῖς συνεκκλησιάζουσιν φίλον ἐθρίγκωσεν αὐτοὺς, ὁ στέφανος οὗτος ἄνθος ἐστὶ τῶν πεπιστευκότων εἰς τὸν δεδοξασμένον, αἰμάσσει δὲ καὶ κολάζει τοὺς ἠπιστηκότας. ναὶ μὴν καὶ Ρ. 215 σύμβολόν ἐστι δεσποτικοῦ κατορθώματος βασιλευσάντος αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ ἡγεμονικῷ τοῦ σώματος πάντα ἡμῶν τὰ πονηρὰ, δι' ὧν ἐκεντούμεθα· αὐτὸς γὰρ τῷ ἰδίῳ πάθει ὀυσάμενος ἡμᾶς ἀπὸ σκαν- 10 δάλων καὶ ἁμαρτιῶν καὶ τῶν τοιοῦτων ἀκανθῶν καὶ τὸν διάβολον καταργήσας εἰκότως ἐπευχόμενος εἶρηκεν· «ποῦ σοῦ, θάνατε, τὸ κέντρον»^{*)}; καὶ ἡμεῖς μὲν ἐξ ἀκανθῶν τρυγῶμεν σταφυλὴν καὶ σῦκα ἀπὸ βάτων^{**}), οἱ δὲ εἰς τραύματα καταξαίνονται, ἐφ' 15 οἷς ἐξεπέτισε τὰς χεῖρας ἐπὶ λαὸν ἀπειθῆ καὶ ἄκυρον^{***}).

§. 75. Ἐχοιμ' ἂν σοι καὶ ἕλλο μυστικὸν ἐνταῦθα εἰπεῖν· ἐπεὶ γὰρ ὁ παγκρατῆς κύριος τῶν ὄλων ὀπηνίκα νομοθετεῖν ἤρχετο τῷ λόγῳ καὶ τῷ Μωϋ- 20 σεῖ καταφανῆ ἐβούλετο γενέσθαι τὴν αὐτοῦ δύναμιν, ὅψις αὐτῷ δείκνται θεοειδῆς φωτὸς μεμορφωμένου ἐπὶ φλεγομένη βάτῳ — τὸ δὲ ἀκανθῶδες φυτὸν ἐστίν, ὁ βάτος —, ἐπειδὴ ἐπαίσατο τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας ὁ λόγος, ὁ κύριος 25 μυστικῶς αὐτῷ ἀναστέφεται ἀκάνθῃ, ἐνθένδε ἀπιὼν ἐκείσε, ὅθεν κατῆλθεν, ἀνακεφαλαιούμενος τὴν ἀρχὴν τῆς καθόδου τῆς παλαιᾶς· ὅπως ὁ διὰ βάτου τὸ πρῶτον ὀφθεῖς ὁ λόγος διὰ τῆς ἀκάνθης ὕστερον ἀναληφθεῖς μιᾶς ἔργον τὰ πάντα δέξῃ δυνάμει, 30 εἰς ὧν ἐνὸς ὄντος τοῦ πατρὸς, ἀρχὴ καὶ τέλος αἰῶνος.

§. 76. Ἄλλ' ἐξέβην γὰρ τοῦ παιδαγωγικοῦ τύπου τὸ διδασκαλικὸν εἶδος παρεισάγων, αὐτῷ οὖν

*) 1 Cor. 15, 55.   **) Cf. Luc. 4, 44.   ***) Cf. Rom. 10, 21.

ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπάνειμι. ὡς μὲν οὖν ἐν φαρμάκων
μοίρα ἰάσεως ἕνεκα, ἔσθ' ὅπη δὲ καὶ διαχύσεως σώ-
φρονος, οὐκ ἀποβλητέον τὴν ἀπὸ τῶν ἀνθῶν τέρψιν
καὶ τὴν ἀπὸ τῶν μύρων τε καὶ θυμιαμάτων ὠφέλειαν
5 δεδηλώκαμεν, εἰ δὲ καὶ λέγοιέν τινες, τίς οὖν ἔτι
χάρις ἀνθῶν τοῖς μὴ χρωμένοις αὐτοῖς; ἴστων ὡς
ἄρα καὶ τὰ μύρα ἐξ αὐτῶν σκευάζεται καὶ ἔστι πο-
λυωφελῆ, σοῦσινον μὲν ἐκ κρίνων καὶ λιρίων, ἔστι
10τικὸν, σμηκτικὸν, λεπτομερές, χολῆς κινητικὸν, μα-
λακτικὸν· ναρκίσσινον δὲ τὸ ἐκ ναρκίσσου ἐπ' P. 216
ἴσης ὀνίνησι τῷ σοῦσίνῳ· μύρσινον δὲ τὸ ἐκ μύρ- Pott.
των καὶ μυρρίνης στυπτικὸν, παρακατέχον τὰς ἀπὸ
τοῦ σώματος ἀποφοράς· τὸ δὲ ἐκ ῥόδων ἐμψυκτικὸν.
15καθόλου δὲ καὶ ταῦτα εἰς τὴν ἡμετέραν εὐχρηστίαν
δεδημιούργηται. «εἰσακούσατέ μου», φησί, «καὶ ὡς ῥό-
δον πεφυτευμένον ἐπὶ ῥευμάτων ὑδάτων βλαστήσατε,
ὡς λίβανος ἐνώδιασατε ὄσμην καὶ εὐλογήσατε κύριον
ἐπὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ» *). καὶ πολὺς ἂν εἴη ὁ περὶ τού-
20των λόγος εἰς τὰς ἀναγκαίας ὠφελείας λεγόντων ἡμῶν
τὰ ἀνθη καὶ τὰ ἀρώματα, οὐκ εἰς τὰς ὑβρεις τῆς
τροπῆς γεγονέναι. εἰ δὲ καὶ ἄρα τι συγχωρητέον,
ἀπόχρη τῆς ὀσμῆς ἀπολαΐειν αὐτοῖς τῶν ἀνθῶν, μὴ
καταστεφέντων δέ· πολυωρεῖ γὰρ τὸν ἄνθρωπον ὁ
25πατὴρ καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τέχνην τούτῳ παρέχει
μόνον. λέγει γοῦν ἡ γραφή· «ὔδωρ καὶ πῦρ καὶ σί-
δηρος καὶ γάλα, σερμίδαλις πυροῦ καὶ μέλι, αἷμα
σταφυλῆς καὶ ἔλαιον καὶ ἱμάτιον, ταῦτα πάντα τοῖς
εὐσεβέσιν εἰς ἀγαθὰ» **).

Cap. IX.

Πῶς τῷ ὕπνῳ προσενεκτέον.

30

§. 77. Ὅπως δὲ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν ὕπνον ἴωμεν
τῶν σωφροσύνης μεμνημένοι παραγγελμάτων, τοῦτο

*) Eccles. 49, 13 sq.

**) Ibid. v. 26 sq.

ἤδη λεκτέον. μετὰ γὰρ τὴν εὐωχίαν εὐλογήσαντες τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ μεταδόσει τῶν ἀπολαύσεων καὶ τῇ διεκδρομῇ τῆς ἡμέρας ἐπὶ τὸν ὕπνον παρακλητέον τὸν λόγον τὴν πολυτέλειαν τῶν ὑποστρωννυμένων τὰς χρυσοπάστους τάπιδας καὶ χρυσοποικίλους ψιλόδαπιδας, ξυστίδας τε ἄλουργὰς καὶ τοὺς γαννάκας τοὺς πολυτιμήτους, τὰ τε ποιητικὰ ῥήγεια, τὰ πορφυρᾶ, χλαίνας θ' ἐφ' ὑπερθεν οὐλας*) καὶ τὰς ὕπνου μα-
P. 80 λακωτέρας εὐνάς παραπεμπομένους. πρὸς γὰρ τῷ **Sylb.** ἐπιψόγῳ τῆς ἡδυπαθείας ἐπιβλαβῆς ἢ ἐν τοῖς χροώδεσι τῶν πτίλων ἐγκοίμησις, καθάπερ εἰς ἀχανές ἐπιπιπτόντων τῶν σωμάτων, διὰ τὴν μαλακίαν τῶν στρωμάτων. οὐδὲ γὰρ συνέχει ἐπιστροφόμενοις τοῖς εὐναζομένοις ἐν αὐτοῖς διὰ τὴν παρ' ἐκάτερα τοῦ σώματος ὀχθῶδη τῆς εὐνῆς ἐπανάστασιν, οὐδὲ **P.** 217 ἐπιτρέπει πέττεσθαι σιτία, εἰ μὴ καὶ συγκαλεῖν μῦλ-**Pott.** λον, ὃ δὴ διαφθεῖρειν τὴν τροφήν. αἱ δὲ ἐπικλίσεις ταῖς ὀμαλαῖς εὐναῖς οἷον ὕπνου γυμνάσιον ὑπάρχουσαι φυσικὸν συνεργοῦσι πρὸς τὴν κατάταξιν τῆς τρο-
20 φῆς, οἱ δὲ ἐπικυλλέσθαι δυνάμενοι ἄλλαις εὐναῖς οἷον ὕπνου γυμνάσιον τοῦτο ἔχοντες φυσικὸν ῥᾶον κατατάττουσι τὰς τροφὰς καὶ σφῶς ἐπιτηδειότερους πρὸς τὰς περιστάσεις παρασκευάζουσιν. ἔτι γε μὴν οἱ ἀργυρόποδες σκίμποδες πολλῆς ἀλαζονείας εἰσὶ κατήγο-
23 ροί, καὶ ὃ ἐν τοῖς κλινιδίοις ἐλέφας ἀπολελοιπότης ψυχὴν σώματος οὐκ εὐαγὲς ἀγίοις ἀνθρώποις ἀναπαύσεως τέχνασμα βλακικόν.

§. 78. Οὐ σπονδαστέον ἄρα περὶ αὐτά. οὐ γὰρ ἀπελθῆται τοῖς κεκτημένοις ἤ χρῆσις, ἀλλ' ἢ περὶ **30** αὐτὰ ἐπιτήδευσις κεκώλυται οὐ γὰρ ἐν τούτοις τὸ εὐδαιμον. πάλιν τε αὖ κενοδοξίας ἐστὶ Κυρικῆς καθάπερ τὸν Διομήδη ἐπιτηδεύειν εὐδειν,
 ὑπὸ δ' ἔστρωτο ῥινὸν βοῶς ἀγραύλοιο**),

*) Cf. Hom. *Iliad.* ω. 645. Od. δ. 298 sq. η. 337 sq.

**) Hom. *Il.* κ. 155.

πλὴν εἰ μὴ ἄρα ἢ περίστασις ἀναγκάζοι. ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς τῆς νυμφιδίου κλίνης τὸ σκάζον λίθῳ ἐπανωροῦτο. τοσαύτη τις εὐτέλεια καὶ αὐτονομία οὐ παρὰ τοῖς ἰδιώταις μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἡγουμένοις τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ἤσχεϊτο. καὶ τί μοι τούτων λόγος; ὁ Ἰακῶβ ἐκάθευδεν χαμαὶ καὶ λίθος αὐτῷ προσκεφάλαιον ἦν. τότε καὶ τὴν ὄψιν τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον ἰδεῖν κατηξίωται. ἡμῖν δὲ χρηστέον ἀκολούθως τῷ λόγῳ ἀφελεῖ τῇ εὐνῇ καὶ λιτῇ σύμμετρον
 10 ἔχουσα τὸ παρηγοροῦν, εἰ θεός εἴη, τὸ σκέπον, εἰ κύνος εἴη, τὸ θάλλον. ἡ κλίνη δὲ ἀπεριέρογος ἔστω καὶ λείους ἐγείτω τοὺς πόδας· αἱ γὰρ περίεργοι τορνεύσεις τῶν ἐρπυστικῶν ἔσθ' ὅτε γίνονται τρίβοι ζῶων περὶ τὰς ἐντομὰς τῆς τέχνης ἐφελισσομένων
 15 αὐτῶν καὶ μὴ ἀπολισθανόντων. μάλιστα δὲ τῆς κοίτης τὸ μαλθακὸν σύμμετρος ἀρρενιστέον· οὐ γὰρ ἐκλυσιν χρῆ τοῦ σώματος εἶναι παντελῆ τὸν ὕπνον, ἀλλὰ ἀνεσίαν. διὸ καὶ παραλαμβάνεσθαι φημι δεῖν αὐτὸν οὐκ ἐπὶ ῥαθυμίᾳ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ τῶν πρά- P. 218.
 20 ξεων ἀναπαύλῃ. Ποι.

§. 79. Ἐπεγερετικῶς οὖν ἀπονυστακτέον. „ἔστωσαν γὰρ”, φησὶν, „ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι καὶ οἱ λήγνοι καίόμενοι καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον αὐτῶν, ὅτε ἀναλύσει ἐκ
 25 τῶν γάμων, ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος ἀνοίξωσιν εὐθέως αὐτῷ μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οἷς ἐλθῶν ὁ κύριος ἐρηγοροῦτας εὖρη” *). οὐδὲν γὰρ ἀνδρὸς ὄφελος καθεύδοντος ὡσπερ οὐδὲ τεθνεώτος. διὸ πολλάκις καὶ τῆς νυκτὸς ἀνεγερετέον τῆς κοίτης καὶ τὸν
 30 θεὸν εὐλογητέον· μακάριοι γὰρ οἱ ἐρηγοροῦτες εἰς αὐτὸν σφᾶς αὐτοὺς ἀπεικάζοντες ἀγγέλοις, οἷς ἐρηγοροῦς κυλοῦμεν. καθεύδων δὲ ἄνθρωπος οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος οὐδὲν μᾶλλον τοῦ μὴ ζῶντος· ὁ δὲ τὸ φῶς ἔχων ἐρηγόρει καὶ ἡ σκοτία αὐτὸν οὐ καταλαμ-

*) Luc. 12, 35 — 37.

βάνει*), οὐδὲ μὴν ὕπνος, ἐπεὶ μὴ σκότος. ἐγρήγο-
 ρεν ἄρα πρὸς τὸν θεὸν ὁ πεφωτισμένος, ὁ δὲ τοιοῦ-
 τος ζῆν. “ὁ γὰρ γέγονεν ἐν αὐτῷ, ζῶν ἦν”**). “μα-
 κάριος ἄνθρωπος”, φησὶν ἡ σοφία, “ὅς εἰσικούσε-
 5 ται μου, καὶ ἄνθρωπος, ὅς τὰς ἐμὰς ὁδοὺς φυλά-
 ξει ἀγροπῶν ἐπ’ ἐμαῖς θύραις, καθ’ ἡμέραν τηρῶν
 σταθμοὺς ἐμῶν εἰσόδων”***).

§. 80. “Ἄρ’ οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡς οἱ λοιποὶ,
 ἀλλὰ γρηγορῶμεν”, φησὶν ἡ γραφή, “καὶ νήφωμεν”.
 10 οἱ γὰρ καθείδοντες νυκτὸς καθεύδουσιν καὶ οἱ με-
 θύοντες νυκτὸς μεθύσκονται”, τουτέστιν ἐν τῷ τῆς
 ἀγνοίας σκότῳ, “ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες νήφωμεν.
 πάντες” γὰρ “ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε καὶ υἱοὶ ἡμέρας,
 οὐκ ἐσμὲν νυκτὸς οὐδὲ σκότους”†), ἀλλ’ ὅς ἐστιν
 15 ἡμῖν τοῦ ζῆν τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τοῦ φρονεῖν γνησίως μάλ-
 λιστα κηδεμῶν ἐγρήγορε χορόν ὡς πλείστον, τὸ μὲν
 πρὸς ὑγείαν αὐτοῦ μόνον φυλάττων ἐνταῦθα χρῆσιμον,
 ἔστι δὲ οὐ πολὺ καλῶς εἰς ἔθος ἰόν. μελέτη δὲ ἀσκήσεως
 αἰδίδιον ἐγρήγορσιν ἐκ πόνων γεννᾷ. μὴ οὖν ἡμᾶς βα-
 20 ρεῖτων αἰ τροφαί, ἐπικουφίζόντων δέ, ἵν’ ὅτι μάλ-
 ιστα μὴ βλαπτώμεθα τῷ ὕπνῳ, καθάπερ τῶν νηχο-
 μένων οἱ ἐξηρητημένοι τὰ βάρη ἔμπαλιν δὲ οἶον ἐξ
 ἀβύσσου κάτωθεν τὸ νηφάλιον ἡμᾶς ἀνακουφίσει εἰς
 τὰς ἐπιβολὰς τῆς ἐγρηγόρσεως. εἰσὶν γὰρ ἡ τοῦ
 25 ὕπνου καταφορὰ θανάτῳ, δι’ ἀνοιαν εἰς ἀναισθη-
 σίαν ὑποφερομένη, τῶν βλεφάρων τῆ ἐπιμύσει τὸ
 φῶς ἀποτεμινομένη. τὸ οὖν φῶς τοῦτο οἱ τοῦ φω-
 τὸς τοῦ ἀληθινοῦ υἱοὶ μὴ ἀποκλείσωμεν θύραζε, P. 219
 ἔνδον δὲ εἰς ἡμᾶς ἀποστρέψαντες τοῦ κεκοιμημένου Ρου.
 30 τὰς ὕψεις ἀνθρώπου φωτίσαντες τὴν τε ἀλήθειαν
 αὐτὴν ἐποπτεύσαντες καὶ τῶν ταύτης ῥευμάτων με-
 ταλαμβάνοντες τοὺς ἀληθεῖς τῶν ὀνείρων ἐναργῶς
 καὶ φρονίμως ἀποκαλυπτώμεθα.

*) Cf. Ioann. 1, 5. **) Ibid. 1, 2 sq. ***) Prouerb.
 8, 32 sq. †) 1 Thessal. 5, 5—8.

§. 81. Ἔργα δὲ οἰνοβαρούντων καὶ τῶν ἀπο-
 σεσαγμένων ταῖς τροφαῖς οἱ ῥωχοὶ καὶ τὸ ῥέγγειν
 τοῖς στρώμασιν ἐνειλημμένον γαστέρων τε στενοχω-
 ρουμένων κορκορῦμοι τὸ διορατικὸν τῆς ψυχῆς κα-
 5 τέχωσαν ὄμμα φαντασιῶν μυρίων τῆς διανοίας ἐπι-
 πιπλαμένης. αἰτία δὲ ἡ περιττὴ τροφή τὸ λογιστι-
 κὸν εἰς ἀναισθησίαν καθέλκουσα· ὕπνος γὰρ δὴ πο-
 λὺς οὔτε τοῖς σώμασιν οὔτε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ὠφέ-
 λειαν ἐπιφέρειν οὐδ' αὖ ταῖς περὶ τὴν ἀλήθειαν πρά-
 10 ξεσι πάντα ἀρμότιων ἐστίν, εἰ καὶ κατὰ φύσιν ἐστίν.
 P. 81 Ἄωτ' δὲ ὁ δίκαιος — παραπέμπομαι γὰρ νῦν
 Sylb. τῆς παλιγγενεσίου οἰκονομίας τὴν ἐξήγησιν — οὐκ
 ἂν ἐπὶ τὴν ἀθεσμον ἐκείνην προήχθη μῆξιν, μὴ οὐχὶ
 καταμεθυσθεῖς πρὸς τῶν θυγατέρων καὶ ὕπνω κα-
 15 ρωθεῖς. ἦν οὖν τὰ αἰτία τῆς πολλῆς εἰς ὕπνον πε-
 ρικόπτωμεν καταφορᾶς, νηφαλιώτερον κοιμηθησόμε-
 θα· οὐ γὰρ χρὴ παννύχιον εὔδειν *) τοὺς ἐνοικον
 ἔχοντας τὸν λόγον τὸν ἐργήγορον, ἐπεγεροτέον δὲ νύ-
 κτωρ, μάλιστα ὅποτε αἱ ἡμέραι φθίνουσιν· καὶ τῶ
 20 μὲν φιλολογητέον, τῶ δὲ τῆς αὐτοῦ τέχνης ἀπαρκτητέ-
 ον, γυναιξὶ δὲ ταλασίας ἐφαπτέον, πᾶσι δὲ ὡς ἔπος
 εἰπεῖν διαμαχητέον ἡμῖν πρὸς τὸν ὕπνον ἡρέμα ἐκ
 προσαγωγῆς ἐθίζουσιν, ὡς πλείονα χρόνον τοῦ ζῆν
 διὰ τὴν ἐργήγορσιν μεταλαμβάνειν· ὁ γὰρ ὕπνος ὡς-
 25 περ' τελώνης τὸν ἡμισυν ἡμῖν τοῦ βίου συνδιαίρειται
 χρόνον. πολλοῦ γε δεῖν μεθ' ἡμέραν ἐπιτρέπειν κα-
 θεύδειν τοῖς καὶ τῆς νυκτὸς τὸ πλείστον εἰς ἐργήγορ-
 σιν ἀποτεμνομένοις. ἄλλες δὲ καὶ νυσταγμοὶ καὶ διεκ-
 τάσεις καὶ χάσμαί δυσαρεστοίαι ψυχῆς εἰσὶν ἀβέβαιοι.
 30 §. 82. Χρὴ δὲ καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσιν εἰδέναι, ὡς
 οὐ ψυχῆς τὸ δεόμενον ὕπνου ἐστίν — ἀεικίνητος γὰρ
 αὕτη —, ἀλλὰ τὸ σῶμα ἀναπαύλαις διαβασταζόμε-
 νον παρίεται, μὴ ἐνεργοῦσης ἔτι σωματικῶς τῆς ψυ-
 χῆς, ἀλλὰ καθ' αὐτὴν ἐννοουμένης, ἣ καὶ τῶν ὄνει-

*) Cf. Hom. II. β. 24.

ρων οἱ ἀληθεῖς ὀρθῶς λογιζομένῳ νηφούσης τέ εἰσι
 ψυχῆς λογισμοὶ ἀπερισπάστον τὸ τηρικᾶδε οὔσης πε- P. 220
 ρὶ τὰς τοῦ σώματος συμπαθείας καὶ αὐτῆς αὐ- Pott.
 τῆ τὰ κράτιστα συμβουλευούσης, - ψυχῆς δὲ ὅλε-
 5 θρος τὸ ἀτρέμῆσαι αὐτῆ· διόπερ αἰεὶ τὸν θεὸν ἐννο-
 ουμένη διὰ τῆς συνεχοῦς προσομιλήσεως ἐγκαταλέ-
 γουσα τῷ σώματι τὴν ἐργήγορσιν ἀγγελικῆ τὸν ἄν-
 θρωπον ἐξιθάξει χάριτι, τῆς ζωῆς τὸ αἰδίου ἐκ τῆς
 τοῦ ἐργηγορέναι μελέτης προσλαμβάνουσα.

Cap. X.

10 Τίνα διαληπτέον περὶ παιδοποιίας.

§. 83. Συνουσίας δὲ τὸν καιρὸν μόνοις τοῖς γε-
 γαμηκόσιν ἀπολέλειπται σκοπεῖν, τοῖς δὲ γεγαμηκόσι
 σκοπὸς ἢ παιδοποιία, τέλος δὲ ἢ εὐτεκνία, καθάπερ
 καὶ τῷ γεωργῷ τῆς τῶν σπερμάτων καταβολῆς αἰτία
 15 μὲν ἢ τῆς τροφῆς προμήθεια, τέλος δὲ αὐτῷ τῆς
 γεωργίας ἢ τῶν καρπῶν συγκομιδή. μακρῷ δὲ ἀμεί-
 νων γεωργὸς ὁ ἔμψυχον σπείρων ἄρουραν· ὁ μὲν γὰρ
 ἐπικαίρου τροφῆς ὀριγνῶμενος, ὁ δὲ τῆς τοῦ παντός
 διαμονῆς προμηθεύμενος γεωργεῖ, καὶ ὁ μὲν δι' ἑαυ-
 20 τόν, ὁ δὲ διὰ τὸν θεὸν φυτουργεῖ. „πληθύνεσθε”
 γὰρ εἶρηκεν, καὶ ὑπακουστέον, „καὶ κατὰ τοῦτο εἰ-
 κῶν ὁ ἄνθρωπος γίνεται τοῦ θεοῦ, καθὸ εἰς γένεσιν
 ἀνθρώπου ἄνθρωπος συνεργεῖ” *). οὐ πᾶσα γῆ οὖν
 εὐθετος εἰς σπερμάτων ὑποδοχὴν, εἰ δὲ καὶ πᾶσα,
 25 ἀλλ' οὐχὶ τῷ αὐτῷ γεωργῷ, οὐδὲ μὴν πέτρα σπαρ-
 τέον οὐδὲ καθυβριστέον τὸ σπέρμα ἀρχηγὸν γενέσεως
 οὐσίαν συνεσπαρμένην ἔχουσαν τῆς φύσεως τοὺς λο-
 γισμοὺς, τοὺς δὲ κατὰ φύσιν λογισμοὺς ἀλόγως εἰς

*) Genes. 1, 28.

τοὺς παρὰ φύσιν καταισχύνειν πόρους ἄθειον κομιδῆ.
 ὁρᾶτε γοῦν ὁ πάνσοφος Μωϋσῆς ὅπως ποτὲ συμβο-
 λικῶς τὴν ἄκαρπον ἀποκρούεται σποράν „οὐκ ἔδε-
 5 σαι” λέγων „τὸν λαγὼν οὐδὲ τὴν ὑαίναν”. οὐ βού-
 λεται τῆς ποιότητος αὐτῶν μεταλαμβάνειν τὸν ἄν-
 θρωπον οὐδὲ μὴν τῆς ἴσης ἀσελγείας ἀπογεύσασθαι
 κατακόρως γάρτοι περὶ τὰς μίξεις τὰ ζῶα ταῦτα
 ἐπτόηται· καὶ τὸν μὲν λαγὼν κατ’ ἔτος πλεονε- P. 221
 κτεῖν φασὶ τὴν ἀφόδενσιν, ἰσαρίθμους οἷς βεβίω- Pott.
 10 κεν ἔτεσιν ἴσχυοντα τρύπας· ταύτῃ ἄρα καὶ τὴν κώ-
 λωσιν τῆς ἐδωδῆς τοῦ λαγῶ παιδεραστίας ἐμφαίνειν
 ἀποτροπὴν, τὴν δὲ ὑαίναν ἐναλλάξ ἀμείβειν τὸ ἄρρεν
 εἰς τὸ θῆλυ παρ’ ἔτος ἕκαστον, αἰνίττεσθαι δὲ μὴ
 15 χρῆν ἐπὶ μοιχίας ὁρμᾶν τὸν τῆς ὑαίνης ἀπεχόμενον.
 §. 84. Ἀλλὰ τὸ μὲν μὴ δεῖν ἕξομοιοῦσθαι τοῖς-
 δε τοῖς ζῴοις διὰ τῆς προκειμένης ἀπαγορεύσεως ὁμο-
 λογουμένως τὸν πάνσοπον Μωϋσεῖα αἰνίττεσθαι σύμ-
 φημι καὶ γὰρ οὐ μὲντοι τῆδε τῆ ἐξηγήσει τῶν συμβο-
 λικῶς εἰρημένων συγκατατίθεμαι. οὐ γὰρ ἄν ποτε
 20 βιασθεῖη φύσις εἰς μεταβολὴν, τὸ δὲ ἅπαξ πεπλα-
 σμένον εἰς αὐτὴν οὐ θέμις ἀντιπλασθῆναι πάθει· τὸ
 γὰρ πάθος οὐ φύσις, παραχαράττειν δὲ οὐ μετακο-
 σμεῖν τὸ πάθος εἴωθε τὴν πλάσιν· εἰ γὰρ καὶ τῶν
 ὀρνέων πολλὰ μεταβάλλειν κατὰ τὰς ἄρας λέγεται
 25 καὶ τὸ χροῶμα καὶ τὴν φωνήν, οἷον ὁ κόσσυφος ξαν-
 θὸς μὲν ἐκ μέλανος, παταγητικὸς δὲ ἐξ ὠδικοῦ γενό-
 μενος, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἀηδὼν καὶ τὸ χροῶμα καὶ
 τὴν ὠδὴν συμμεταβάλλει ταῖς τροπαῖς· ἀλλ’ οὔτε
 30 γὰρ τὴν φύσιν αὐτὴν ἀμείβουσιν, ὡς καὶ θῆλυ γίγνε-
 σθαι ἐκ τοῦ ἄρρενος κατὰ μετασχηματισμόν· ἀλλ’ ἢ
 μὲν τῶν πτερῶν νεοφυῖα νεαρῶς ἐσθῆτος δίκην ξαν-
 θεῖ βαφὴν τινα πτερῶν, ὀλίγη δ’ ὕστερον διαπνεῖ
 κατὰ τὴν χειμέριον ἀπειλὴν, καθάπερ ἄνθος μαραι-
 νομένης τῆς χροῆς, ἢ φωνὴ δὲ καὶ αὐτὴ τὸν ὅμοιον
 35 τρόπον τῷ κρούει πεπονημένη μαραίνεται· πυκνουμέ-
 νης γὰρ τῆς ἐπιφανείας ἐκ τοῦ περιέχοντος αἰ περι

τὸν αἰχένα πιεζόμεναί τε καὶ πικνούμεναι ἀρτηρίαι προσαναθλίβουσι τὸ πνεῦμα, στενοχωρούμενον δὲ ἄγαν τοῦτο πνιγόμενον ἀποδίδωσι τὸν ἦχον.

§. 85. Αἰθῆρις οὖν συνεξαμοιοῦμενον τῷ περι-
 5 ἔχοντι καὶ τῷ ἥρι συγχαλῶμενον ἐλευθεροῦται μὲν
 τῆς στενοχωρίας τὸ πνεῦμα φερόμενον δι' εὐρυχωρίων
 τῶν τέως μεμυκῶτων ἀρτηριῶν· οὐ μινυρίζει δὲ ἔτι
 P. 82 τὸ μέλος τὸ μεμαραμμένον, ἀνθεὶ δὲ ἤδη λιγυ-
 Syll. ρὸν καὶ χεῖται πλατύτερον τὸ φθέγμα αὐτῶν, καὶ
 10 ἦδη γίνεται τῆς φωνῆς τῶν ὀρνέων ἔυρ, ἢ ὦδῆ. οὐκ
 οὐκ οὐδὲ τὴν ὕαιναν μεταβάλλειν τὴν φύσιν πιστευ-
 τέον ποτέ· οὐδὲ γὰρ αἰδοῖα ἔχει τὸ αὐτὸ ζῶον ἅμα
 ἄμφω, ἄρρενος καὶ θήλειος, καθὼς ὑπειλήφασι τινες
 ἔρμαφροδίτους τερατολογοῦντες καὶ τρίτην ταύ- P. 222
 15 τὴν μεταξὺ θηλείας καὶ ἄρρενος ἀνδρόγγυνον καινο- Pott.
 τομοῦντες φύσιν. ἀπατῶνται δὲ εὖ μάλα τὸ φιλό-
 τεκνὸν τῆς παμμήτορος καὶ γενεσιουργοῦ φύσεως μὴ
 νοήσαντες, ἐπεὶ γὰρ ἔστι τοῦτο λαγνίστατον τὸ ζῶον
 ἢ ὕαινα, ὑπὸ τὴν κέρκον πρὸ τοῦ πόρου τῆς περι-
 20 τῶσεως πέφυκεν αὐτῇ ἔξοχῆ τις σαρκικὴ παραπλησία
 τῷ σχήματι αἰδοῖω θηλυκῷ, πόρον δὲ οὐδένα ἔχει
 τοῦτο τῆς σαρκὸς τὸ σχῆμα εἰς τι χρεῖωδες ἀπολη-
 γον ἢ εἰς μήτραν ἢ εἰς ἀπευθυμένον λέγω· μόνην
 δὲ ἄρα κοιλότητα ἔχει πολλήν, ἢ τὴν λαγνείαν ὑπο-
 25 δέχεται τὴν κενήν, ὅταν ἀποστραφῶσι περὶ τὴν ἀπο-
 κύησιν ἀσχολοῦμενοι τῆς ἀποτεξέως οἱ πόροι.

§. 86. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο ἄρρενί τε καὶ θηλείᾳ
 προσπέφυκεν ὕαινη διὰ τὸν ὑπερβάλλοντα πασχητια-
 σμόν· ἀλλήλῃζει γὰρ καὶ ὁ ἄρρην, ὅθεν καὶ σπανιαί-
 30 τατα θήλειαν ἔστιν ὕαιναν λαβεῖν· οὐ γὰρ συνεχεῖς
 αἱ κινήσεις τῷ ζῳίῳ γίνονται τούτῳ πλεοναζούσης ἐν
 αὐτοῖς ἀδειῶς τῆς παρὰ φύσιν σποράς. ταύτῃ μὲν
 δοκεῖ καὶ ὁ Πλάτων ἐν Φαίδρῳ τὴν παιδεραστίαν
 ἀποκρουόμενος θηρίον αὐτὴν προσεῖπεν, ὅτι τὸν χα-
 35 λινὸν ἐνδακόντες οἱ ταῖς ἡδογαῖς ἐκδοτοὶ λάγνοι τε-
 τραπύδων νόμῳ βαίνουσιν καὶ παιδοσπορεῖν ἐπιχει-

ροῦσιν· τοὺς δὲ ἀθέους „παρέδωκεν ὁ θεὸς”, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος, „εἰς πάθη ἀτιμίας· αἱ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρρενες αὐτῶν ἄφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν ἔξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει, τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες”^{*)}).

§. 87. Καίτοι οὐδὲ τοῖς λαγνιστάτοις τῶν ζώων 10 συγκεχώρηκεν ἡ φύσις τὸν τῆς περιτιώσεως πόρον ἐπιθοροῦν· τὸ μὲν γὰρ οὖρον εἰς κύστιν ἀποκρίνεται, ἡ δὲ ἐξυγρασμένη τροφή εἰς κοιλίαν, τὸ δάκρυον δὲ εἰς ὄμμα, αἷμα εἰς φλέβας, ῥύπος εἰς ὦτα, μύξαι ἐπὶ τὰς ῥίνας καταφέρονται· συνεχῆς δὲ ἄρα ἡ ἔδρα 15 τῷ πέρατι τοῦ ἀπευθυσμένου, δι’ ἧς ἀποπτύεται τὰ περιτώματα. μόνη δὲ ἄρα ἐπὶ τῶν θαινῶν ἡ ποικίλη φύσις ταῖς ὀχείαις ταῖς περιτταῖς μόριόν τι τοῦτο ἐπινενόηκε περιττόν. διὸ καὶ μέχρι τινὸς κοιλὸν ἔστιν εἰς διακονίαν κηστικῶντων μορίων, ἀποτυφλοῦται δὲ 20 ἐντεῦθεν ἡ κοιλότης, οὐ γὰρ εἰς γένεσιν δεδημιούρ- P. 223 γηται. ἐντεῦθεν συμφανὲς ἡμῖν ὁμολογουμένως πα- Rom. ραιτεῖσθαι δεῖν τὰς ἄρρενομίξιας καὶ τὰς ἀκάρπους σπορὰς καὶ τὰς κατόπιν ἐννάς καὶ τὰς ἀσυμφρεῖς ἀνδρογύνους κοινωνίας, ἐπομένους τῇ φύσει αὐτῇ ἀπα- 25 γορευούσῃ διὰ τῆς τῶν μορίων κατασκευῆς, οὐκ εἰς παραδοχὴν σπέρματος, εἰς δὲ τὴν πρόεσιν αὐτοῦ τὸ ἄρρεν ἀνδρωσύση. ὁ δὲ Τερεμίας ὀπηνίκα ἂν φῆ, τοῦτ’ ἔστι δι’ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα· „σπήλαιον θαινῆς γέγονεν ὁ οἶκός μου”^{**)}), τὴν ἐκ τῶν νεκρῶν σω- 30 μάτων μυσαιτόμενος τροφὴν ἀλληγορικῶς σοφῆ τὴν εἰδωλολατρίαν διαβέβληκεν· δεῖ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἄγρον εἰδώλων τὸν τοῦ ζῶντος οἶκον εἶναι θεοῦ.

§. 88. Πάλιν ὁ Μωϋσῆς καὶ τὸν λαγῶν ἐσθίειν ἀπαγορεύει· ὀχεύει γὰρ πᾶσαν τὴν ὥραν ὁ λαγῶς,

*) Rom. 1, 26 sq.

**) Jerem. 12, 9.

καὶ ἐπιβαίνει συγκαθεσθείσης τῆς θηλείας κατόπιν ἐπιῶν· ἔστι γὰρ ὀπισθοβατικὸν, κνεῖ δὲ κατὰ μῆνα καὶ ἐπικνύσκειται· ὀχεύεται δὲ καὶ τίχτει, τεκοῦσα δὲ εὐθύς ὀχεύεται ὑφ' οὗ ὅν τύχη λαγωῦ· οὐ γὰρ ἐνὶ ὄρχεῖται γάμω. καὶ συλλαμβάνει πάλιν ἔτι θηλαζομένη· ἔχει γὰρ τὴν ὑστέραν δικροῦσαν, καὶ οὐχὶ τὸ κένωμα μόνον τῆς ὑστέρας ἱκανὸν αὐτῇ γίνεται συνουσίας ὀρηγνῆριον· τὸ γὰρ κενὸν πᾶν ἐπιθυμεῖ πληρώσεως· συμβαίνει δ' ὅταν κνωσί, θύτερον μέρος τῆς ὑστέρας κατέχεσθαι τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ ὄρχαν. διὰ τοῦτο ἐπικνήσεις γίνονται αὐτοῖς, ἀπέχεσθαι τοίνυν σφοδρῶν τε ὀρέξεων καὶ ἐπαλλήλων συνουσιῶν καὶ τῆς πρὸς τὰς ἐγκύους ὀμιλίας καὶ ἀλληλοβασίας καὶ παιδοφθορίας καὶ μοιχείας καὶ λαγνείας ἢ τοῦ αἰνίγμα-
15τος τοῦδε ἀπαγόρευσις παρήνευσεν.

§. 89. Ταύτη τοὶ ἀναφανδὸν οὐ δι' αἰνιγμάτων ἔτι ὁ αὐτὸς ἀπαγόρευσεν Μωϋσῆς γυμνῇ τῇ κεφαλῇ· «οὐ πορνεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ παιδοφθορήσεις»*) λέγων. τὸ δὴ διάταγμα τοῦ λόγου παντὶ
20διατηρητέον σθένει καὶ οὐδὲν οὐδαμῶς παρανομητέον οὐδὲ ἀκρωτέον τὰς ἐντολάς· ἐπιθυμία γὰρ κακῆ ὄνομα ὕβρις, καὶ τὸν τῆς ἐπιθυμίας ἵππον ὕβριστήν ὁ Πλάτων προσεῖπεν, «ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθητέ μοι»**) ἀναγρούς. τὴν δὲ ἐπὶ τῇ ὕβρει δίκην γνω-
25ριοῦσιν ἡμῖν οἱ εἰς τὰ Σόδομα παραγεγονότες ἄγγελοι. οὗτοι τοὺς περᾶν ἐθελήσαντας σφᾶς ἐπαι- P. 224
σχῆναι αὐτῇ πόλει κατέγλεξαν, δεῖγμα ἐναργές τοῦ- Pott.
το λαγνείας ἐπικάρπιον τὸ πῦρ ὑπογράφοντες· τὰ γὰρ τῶν παλαιῶν συμπτώματα, ὡς καὶ πρόσθεν εἶπομεν,
30εἰς τὴν ἡμετέραν ἀναγεγράφεται νουθεσίαν***), ὡς μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐνοχεθῆναι, φυλάξασθαι δὲ μὴ περιπεσεῖν τοῖς ἴσοις.

§. 90. Χρηὶ δὲ υἱοὺς μὲν ἡγεῖσθαι τοὺς παῖδας, εἰς δὲ τὰς γυναῖκας τὰς ἀλλοτριὰς ὡς ἰδίαις ὑφορᾶν

*) Exod. 22, 14. **) Jerem. 5, 8. ***) Cf. 1 Cor. 10, 11.

θυγατέρας, κρατεῖν δὲ ἡδονῶν, γαστρός τε ἔτι καὶ
 τῶν ὑπὸ γαστέρα δεσπόζειν ἀρχικώτατον. εἰ γὰρ οὐ-
 P. 83 δὲ τὸν δάκτυλον ὡς ἔτυχε σαλεύειν τῷ σοφῷ ὁ
 Sylb. λόγος ἐπιτρέπει, ὡς ὁμολογοῦσιν οἱ Στωϊκοί, πῶς
 5 οὐχὶ πολὺ πλεόν τοῦ συνουσιαστικοῦ ἐπικρατητέον μο-
 ρίου τοῖς σοφίαν διώκουσιν; ταύτη μοὶ δοκεῖ καὶ
 ὠνομάσθαι αἰδοῖον, ὅτι χρῆ παντὸς μᾶλλον τούτῳ
 τοῦ σώματος τῷ μέρει χρῆσθαι μετὰ αἰδοῦς· ἢ γὰρ
 φύσις ὡσπερ καὶ ταῖς τροφαῖς, οὕτω δὲ καὶ τοῖς κατὰ
 10 νόμον γάμοις ὅσον οἰκεῖον καὶ χρήσιμον καὶ εὐπρεπὲς
 χρῆσθαι ἐπέτρεψεν ἡμῖν, ἐπέτρεψεν δὲ ὀρέγεσθαι παι-
 δοποιίας. ὅσοι δὲ τὴν ὑπερβολὴν διώκουσι, πταίνουσι
 περὶ τὸ κατὰ φύσιν, σφᾶς αὐτοὺς βλάπτοντες κατὰ
 τὰς παρανόμους συνουσίας. ἔχει γὰρ ὀρθῶς παντὸς
 15 μᾶλλον μὴ ποτε κοινωνεῖν καθάπερ θηλειῶν πρὸς μί-
 ξιν ἀφροδισίων τοῖς νέοις. διὸ καὶ «μὴ εἰς πέτρας
 τε καὶ λίθους σπείρειν», φησὶν ὁ ἐκ Μωϋσέως φιλό-
 σοφος, «ὅτι μήποτε φύσιν τὴν αὐτοῦ ῥίζοθεν λήψε-
 ται γόνιμον» *).

20 §. 91. Πάνυ γοῦν ἐμφανέστατα διὰ Μωϋσέως
 ὁ λόγος παρήγγειλεν «καὶ μετὰ ἄρρενος οὐ κοιμη-
 θήσῃ κοίτην γυναικεῖαν, βδέλυγμα γὰρ ἔστι». πρὸς
 δὲ καὶ ἀρούρης θηλείας ἀπέχεσθαι πάσης, ὅτι μὴ
 τῆς ἰδίας ὁ καλὸς ἐκ τῶν θείων ἀναλεγόμενος γρα-
 25 φῶν συνεβούλευσε Πλάτων ἐκεῖθεν τὸ νόμιμον ἐκλα-
 βῶν. «καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου οὐ
 δώσεις κοίτην σου σπέρματος τοῦ ἐκμιασθῆναι πρὸς
 αὐτήν» **). ἄθυστα δὲ παλλακίδων σπέρματα καὶ νό-
 θα. μὴ σπεῖρε οὐ μὴ βούλοιο ἂν σοι φύεσθαι τὸ
 30 σπαρὲν, μηδὲ μὴν ἄπτεσθαί τινος πλὴν γαμετῆς τὸ
 παράπαν τῆς σεαυτοῦ γυναικὸς, ἕξ ἧς μόνης P. 225
 καρποῦσθαι τὰς σαρκὸς ἡδονὰς δίκαιον εἰς διαδο-
 ποι-
 χὰς γνησίας. νόμιμα γὰρ ταῦτα μόνα τῷ λόγῳ.
 θείας γέ τοι μοίρας τῆς δημιουργικῆς μεταλαβόντας

*) Leuit. 18, 22.

°°) Ibid. v. 20.

σπέρμα οὐκ ἐκριπτέον οὐδὲ καθυβριστέον οὐδὲ μὴν κερασβόλα σπαρτέον.

§. 92, Ὁ γοῦν αὐτὸς οἷτος Μωϋσῆς καὶ ταῖς
 5 γαμεταῖς αὐταῖς ἀπαγορεύει πλησιάζειν, ἢν ταῖς ἐπι-
 μηνίοις καθάρσειν ἐνεσχημέναι τύχῳσιν. οὐ γάρ πω
 εὐλογον τῷ ἀποκαθάραματι τοῦ σώματος τὸ γονιμώ-
 10 τατον τοῦ σπέρματος καὶ μετ' ὀλίγον ἄνθρωπον μο-
 λύνειν, οὐδὲ μὴν ἀποκλύζειν τῷ ὄνταρῳ τῆς ἕλης
 ρεύματι καὶ ἀποκαθάραματι· σπέρμα δὲ γενέσεως ἐν-
 15 φρυᾷ τῶν τῆς μήτρας ἀποστειρούμενον ἀλλύκων. οὐδέ
 τινα τῶν παλαιῶν Ἑβραίων ἐγκύμονι τῇ αὐτοῦ γυ-
 ναικὶ συνιόντα παρήγαγεν· ψιλὴ γὰρ ἡδονὴ καὶ ἐν
 γάμῳ παραληφθῆ, παράνομός ἐστι καὶ ἄδικος καὶ
 20 ἄλογος· ἔμπαλιν δὲ ὁ Μωϋσῆς ἀπάγει τῶν ἐγκύων
 15 τοὺς ἄνδρας ἄχρις ἂν ἀποκνήσωσιν· τῷ ὄντι γὰρ ἡ
 ὑστέρα ὑποκειμένη μὲν τῇ κύστει, ἐπικειμένη δὲ τῷ
 ἐντέρῳ τῷ καλούμένῳ ἀρχῷ ἐκτείνει τὸν τραχήλον με-
 25 ταξὺ τῶν ὠμων ἐν τῇ κύστει, καὶ τὸ στόμιον τοῦ
 τραχήλου, ᾧ προσίεται τὸ σπέρμα, πεπληρωμένον
 20 μέμνηκεν, αὐθὶς τε ἀποκενοῦται καθαιρομένη κνήσει,
 ἀποθεμένη δὲ τὸν καρπὸν εἴτα ἐπιδέχεται τὸν σπό-
 30 ρον. οὐκ αἰσχρὸν δὲ ἡμῖν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀκουόν-
 των τὰ κητικὰ ὀνομάζειν ὄργανα, ὧν οὐκ ἐπησχύν-
 θη τὴν δημιουργίαν ὁ Θεός.

25 §. 93. Διψῶσα τοίνυν ἡ ὑστέρα παιδοποιίας
 προσίεται τὴν σπορὰν, καὶ τὸ ἐπίβογον τῆς συνου-
 σίας ἀρνεῖται, μετὰ τὴν σπορὰν ἀποκλείουσα τέλειον
 ἤδη τὴν ἀσέλγειαν μεμυκῶτι τῷ στόματι. αἱ δὲ ὀρέ-
 30 ξεις αὐτῆς αἱ τέως περὶ τὰς φιλοστόργους συμπλο-
 δοποιίαν ἀσχολοῦμεναι, συνεργοῦσι τῷ δημιουργῷ.
 οὐ δὴ θέμις ἐργαζομένην τὴν φύσιν ἤδη ἐνοχλεῖν ἐτι
 περιττεύοντας εἰς ὕβριν· ὕβρις δὲ ἡ πολυώνυμος καὶ
 πολυειδής, ἐπειδὴν ἐκτραπῆ κατὰ τοῦτο τῆς ἀτα-
 35 ξίας τὸ μέρος τὸ κατὰ τὴν ἀφροδίτην, λαγνεῖα κέκλη-
 ται· τὸ λαγνικὸν τὸ δημῶδες καὶ ἄναγνον τὸ περὶ

τὰς ὀχείας τὸ καταφερέες ἐμφαίνοντος τοῦ ὀνόματος, ἐξ ὧν αἰξήθεντων τὸ πολὺ τῶν νοσημάτων πλήθος ἐπισυμβαίνει, φικοψία, φιλοινία, φιλογυνία καὶ δὴ καὶ ἄσωτία καὶ φιληδονία πᾶσα, ὧν τυραννεύει P. 226
 5 ἐπιθυμία. μυρία δὲ τούτοις αὔξεται ἀδελφὰ παθή- Pott. ματα, ἐξ ὧν τὸ ἀκόλαστον κορυφούται ἤθος· λέγει δὲ ἡ γραφή· «ἐτοιμάζονται ἀκολάστοις μίστιγες καὶ τιμωραὶ ὧμοις ἀφρόνων»*), τὴν ἰσχὺν τῆς ἀκολασίας καὶ τὴν εὐτονον ὑπομονὴν «ὧμοις ἀφρόνων» κα-
 10 λουῖσα. διὰ τοῦτό τοι «ἀπόστησον ἀπὸ τῶν δούλων σοὺ ἐλπίδας κενὰς, καὶ ἐπιθυμίας», φησὶν, «ἀπρε- πεῖς ἀπόστρεψον ἀπ' ἐμοῦ, κοιλίας ὄρεξις καὶ συνουσιασμός μὴ καταλαβέτωσάν με»**). πόρρωθεν οὖν ἀπερύκειν χορὴ τὴν πολλὴν τῶν ἐπιβούλων κακουρ-
 15 γίαν· οὐ γὰρ εἰς τὴν Κράτητος πήραν μόνην ἀλλ' οὐδὲ εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν εἰσπλεῖ οὐ μωρὸς παρᾶσιτος, οὐδὲ λίγνος πόρονος πυγῇ ἀγαλλόμενος, οἱ δολερὰ πόρνη, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλο τι τοιοῦτον ἡδονῆς θηρίον. πολλὴ οὖν ἡμῖν ἐγκατεσπάρθω παρ' ὄλον
 20 τὸν βίον ἀξιοπραγία.

§. 94. Καθόλου μὲν οὖν ἡ γαμητέον ἢ γάμου εἰς τὸ παντελὲς καθαρευτέον· ἔχειται γὰρ ζητήσεως καὶ τοῦτο ἐν τῷ περὶ ἐγκρατείας ἡμῖν δεδηλωται. εἰ δὲ αὐτὸ τοῦτο εἰ γαμητέον ἐδέησε σκέψεως, πῶς ἂν
 25 ἐπιτραπιεῖ ἀνέδην καθάπερ τροφῆ, οὕτω δὲ καὶ συνουσία ὡς ἀναγκαίω κεχρησθαι ἐκάστοτε; ἔστι γοῦν συνιδεῖν ἐξ αὐτῆς καθάπερ στήμονας τὰ νεῦρα διαφορούμενα καὶ περὶ τὴν ἐπίτασιν τῆς ὀμίλιας διαρρηγνύμενα, καὶ μὴν καὶ ἀχλὺν περισκεδάννυσι τοῖς
 30 αἰσθητηρίοις, κόπτει δὲ καὶ τοὺς τόνους. σαφὲς τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἀσκήσει σωματίων, ὧν οἱ ἀπεχόμενοι ἐν τοῖς ἀγῶσι τῶν
 P. 84 ἀντιπάλων περιγίνονται, τὰ δὲ ἀπάγεται τῆς
 Bylb. ὀχείας περιελκόμενα, μονονουχὶ συρόμενα, ἰσχύος

*) Prouerb. 19, 28.

**) Eccles. 23, 4—6.

ἀπάσης καὶ ὀρούσεως τέλειον κεκενωμένα. μικρὰν
 ἐπιληψίαν τὴν συνουσίαν ὁ Ἀβδηρίτης ἔλεγε σο- P. 227
 φιστῆς, νόσον ἀνιάτον ἡγούμενος. ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ Pott.
 ἐκλίσεις παρέπονται τῷ μεγέθει τῆς ἀπουσίας ἀνατι-
 5 θέμεναι; ἄνθρωπος γὰρ ἐξ ἀνθρώπου ἐκφέρεται τε
 καὶ ἀποσπᾶται. ὄρα τὸ μέγεθος τῆς βλάβης· ὅλος
 ἄνθρωπος ἀποσπᾶται κατὰ συνουσίας ἀπουσίαν· φη-
 σὶ γὰρ, «τοῦτο νῦν ὅστιοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ
 σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου»*). τοσοῦτον ἄρα ὁ ἄν-
 10 θρωπος κενοῦται τῷ σπέρματι, ὅσος ὄραται τῷ σώ-
 ματι· ἀρχὴ γὰρ γενέσεως τὸ ἀπαλλαττόμενον, ἀλλὰ
 καὶ τῆς ὕλης ὁ βραχυμὸς ἐκταράττει καὶ συγκρούει
 τὴν ἁρμονίαν τοῦ σώματος.

§. 95. Ἀστεῖος οὖν μάλα ἐκείνος ὁ πρὸς τὸν
 15 ἑρόμενον πῶς ἔχει πρὸς τὰ ἀφροδίσια, εὐφήμει, φή-
 σας, ἄνθρωπε, ἀσμενέστατα μέντοι αὐτὰ ἀπέφυγον
 ὡπερ λυττῶντα καὶ ἄγριον δεσπότην. ἀλλ' ἐγκεκρι-
 σθω δὴ ὁ γάμος καὶ ἐγκατατετάχθω· πληθύνεσθαι
 γὰρ ὁ κύριος βούλεται τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' οὐκ
 20 ἀσελγαίνετε λέγει οὐδὲ σφᾶς αὐτοὺς καθάπερ εἰς ὀχείαν
 γεγονότας ἐκδίδοσθαι ἡδοναῖς ἡθέλησεν. δυσωπεῖτω
 δὲ ἡμᾶς ὁ παιδαγωγὸς δι' Ἐζεκιήλ βοῶν· «περιτέ-
 μνεσθε τὴν πορνείαν ὑμῶν»**). ἔχει τινὰ καιρὸν
 εὐθετον εἰς σπόρον καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώων. τὸ δὲ
 25 μὴ εἰς παίδων γονὴν συνιέναι ἐνυβρίζειν ἔστι τῆ φύ-
 σει, ἣν χρὴ διδάσκαλον ἐπιγραφόμενους τὰς σοφὰς
 τοῦ καιροῦ ἐπιτηρεῖν παιδαγωγίας, τὸ γῆρας λέγω
 καὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν παρεισάγουσαν τοῖς μὲν
 γὰρ οὐδέπω συνεχώρησεν, τοὺς δὲ οὐκέτι βούλεται
 30 γαμεῖν, πλην οὐ πάντοτε γαμεῖν. γάμος δὲ ἢ παι-
 δοποιίας ὄρεξις, οὐχ ἢ τοῦ σπέρματος ἄτακτος ἐκ-
 κρισίς ἢ παράνομος καὶ ἢ παράλογος.

§. 96. Κατὰ φήσιν δ' ἂν ἡμῖν συγχωροίη ὁ
 βίος ἅπας κρατοῦσι τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνώθεν μὴ κτε-

*) Genes. 2, 23.

**) Cf. Ezech. 43, 9. 44, 7.

νοσί τε τὸ ἐκ προνοίας θεϊκῆς φνόμενον τῶν ἀν-
 θρώπων γένος κακοτέχνους μηχαναῖς· αὐταὶ γὰρ πορ-
 νείας ἐπὶ καλύμματι τοῖς ἐς παντελεῆ κατασπῶσι φθο-
 ρὰν φθορίοις συγχρῶμεναι φαρμάκοις ἐξαναλίσκουσιν
 5 ἅμα τῷ ἐμβρούῳ τὴν φιλανθρωπίαν. ἀλλ' οἷς γε
 συγκεχώρηται γῆμαι, τούτοις ἐδέησεν παιδαγωγοῦ, ὡς
 μὴ μεθ' ἡμέραν τὰ μυστικά τῆς φύσεως ἐκτελεῖ-P. 228
 σθαι ὄργια, μηδὲ ἐξ ἐκκλησίας, φέρε, ἢ ἀγορᾶς Pott.
 ἦγοντα ἐωθινὸν ἀλεκτρούνοσ ὀχεύειν δίκην, ὀπηνίκα
 10 ἐνχῆς καὶ ἀναγνώσεως καὶ τῶν μεθ' ἡμέραν εἰεργῶν
 ἔργων ὁ καιρός· ἐσπέρας δὲ ἀναπαύσασθαι προσκα-
 θῆκει μετὰ τὴν ἐστίασιν καὶ μετὰ τὴν ἐπὶ ταῖς ἀπο-
 λαύσεσιν εὐχαριστίαν.

§. 97. Οὐκ αἰεὶ δὲ καιρὸν ἐνδίδωσιν ἡ φύσις
 15 τὴν ἔντενξιν τοῦ γάμου τελειοῦσθαι· καὶ γὰρ ποθει-
 νοτέρα ἢ χρονιωτέρα συμπλοκή· οὐ μὴν οὐδ' ὡς ἐν
 σκοτίῳ νύκτιω ἀκολαστητέον, ἀλλ' ἐγκαθειρακτέον τῇ
 ψυχῇ τὸ αἰδῆμον οἶονεὶ φῶς τοῦ λογισμοῦ· οὐδὲν γὰρ
 τῆς ἰστουργοῦσης Πηνελόπης διοίσομεν, μεθ' ἡμέραν
 20 μὲν τὰ σωφροσύνης ἐξυφαίνοντες δόγματα, νυκτὸς
 δὲ ἀναλύοντες, ἐπὴν εἰς κοίτην ἴωμεν· εἰ γὰρ σε-
 μνότητα ἀσκητέον, ὥσπερ οὖν πολὺ πλεον τῇ γυναικὶ
 τῇ ἑαυτοῦ τὴν σεμνότητα ἐπιδεικτέον τὰς ἀσχήμονας
 25 συμπλοκάς παραιτούμενον· καὶ τῆς πρὸς τοὺς πλη-
 σίον ἀγνείας ἢ ἐχέγγυος πίστις οἴκοθεν παραγινέσθω.
 οὐ γὰρ ἐστὶν οὐκέτι σεμνὸν παρ' ἐκείνη νομισθῆναι,
 παρ' ἣ τὸ σεμνὸν οὐκ ἐμμάρτυρον δείκνυται ἐν αὐ-
 ταῖς ἐκείναις ταῖς ὕξιαῖς ἡδοναῖς. εὐνοία δὲ ὀλισθη-
 ρῶς εἰς συνουσίαν ἔχειν ὁμολογοῦσα ὀλίγον ἀνθεῖ καὶ
 30 συγγηράσκει τῷ σώματι, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ προγηρά-
 σκει μαρανθείσης τῆς ἐπιθυμίας, ὁπότεν τὴν γαμή-
 λιον σωφροσύνην ἑταιρικαὶ καθυβρίσωσιν ἡδοναί·
 πτηναὶ γὰρ αἱ τῶν ἐρώντων καρδίαι καὶ σβέννυται
 μετανοία τὰ φίλτρα, τρέπεται δὲ πολλάκις τὸ φιλεῖν
 35 εἰς τὸ μισεῖν, ὁπότεν αἰσθῆται τῆς καταγνώσεως ὁ
 κόρος.

§. 98. Ῥημάτων δὲ ἀκολάστων καὶ σχημάτων ἀσχημόνων ἑταιρικῶν φιλημάτων τε ὀνόματα πορνικὰ καὶ τοιοῦτωνί τινων λαγνευμάτων οὐδὲ ἐπιμνηστέον, τῷ μακαρίῳ πειθόμενοι ἀποστόλω, διαρρηθῆν λέγον-
 5 τί· «πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα ἢ πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν καθὰς πρόκειται ἀγίοις»^{*)}. εὖ γοῦν τις εἰρηκέναι φαίνεται, συνουσία ὤνησε μὲν οὐδένα, ἀγαπητὸν δὲ εἰ μὴ ἔβλαψεν· ἢ μὲν γὰρ κατὰ νόμον σφαλερὰ, εἰ μὴ ὅσον αὐτῆς ἐπὶ παιδοποιία,
 10 περὶ δὲ τῆς παρανόμου ἢ γραφῆ λέγει· «γυνὴ μι- P. 229 σθία ἴση σιάλω λογισθήσεται, ἕνανδρος δὲ πύρ- Pott. γος θανάτου τοῖς χρωμένοις»^{**}). κάπρω ἢ συὶ τὸ ἑταιρικὸν ἀπέκασε πάθος, θάνατον δὲ ζητούμενον εἴρηκε τὴν μοιχείαν ἐπὶ πόρνη τηρουμένη, οἶκον δὲ
 15 καὶ πόλιν, ἐν ἧ ἄσελγαίνουσιν.

§. 99. Ναὶ μὴν καὶ ἡ παρ' ἡμῖν ποιητικὴ ὄνειδιζουσά πως γράφει·

μοιχεία παρὰ σοί τε καὶ ἀνδρῶν μίξις ἄθεσμος·

θηλυγενῆς ἀδίκος τε, κακὴ πόλι, πάντ' ἀκάθαρτε·

20 ἔμπαλιν δὲ ἀγαταὶ τοὺς σώφρονας,

οὔτε ἐπ' ἄλλοτρία κοίτη πόθον αἰσχρὸν ἔχοντας

οὐδὲ ἐπ' ἄρρενος ὕβριν ἀπεχθέα τε στενεγρὴν τε

ὀρμωμένους,

ὅτι παρὰ φύσιν ταύτας ἡγοῦνται οἱ πολλοὶ τρυφὰς τὰς
 25 ἑαυτῶν ἀμαρτίας, οἱ δὲ τούτων ἐπιεικέστεροι γνωρίζουσι μὲν οὐσας αὐτὰς ἀμαρτίας, ἠττώνται δὲ τῶν ἡδονῶν. καὶ τὸ σκότος αὐτοῖς ἐστὶ προκάλυμμα τῶν παθῶν· μοιχεύει γὰρ τὸν ἑαυτοῦ γάμον ὁ ἑταιριζόμενος αὐτὸν καὶ οὐκ ἀκούει τοῦ παιδαγωγοῦ βοῶντος, «ὁ ἄνθρωπος ὁ
 30 ἀναβαίνων ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ, ὁ λέγων ἐν τῇ ψυ- P. 85 χῆ, τίς με ὄρα; σκότος κύκλω μου καὶ οἱ τοῖχοι Syb. σκέπη μου, καὶ οὐθεὶς βλέπει τὰς ἀμαρτίας μου· τί εὐλαβοῦμαι μὴ μνησθῆσεται ὁ ἕψιστος»^{***}); ταλάντατος μὲν οὗτος, ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων δεδιώς

*) Ephes. 5, 3.

**) Eccles. 26, 22.

***) Eccles. 23,

μόνους, λήσειν δὲ τὸν θεὸν ὑπονοῶν. „οὐ γὰρ γινώσκει”, φησὶν ἡ γραφή, „ὅτι ὀφθαλμοὶ κυρίου ὑψίστου μυριοπλασίως ἡλίου φωτεινότεροί εἰσιν, οἱ ἐπιβλέπουσι πάσας ὁδοὺς ἀνθρώπων καὶ κατανοοῦσιν εἰς ἀπόκρυφα μέρη”*)). ταύτη τε πάλιν ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῖς ἀπειλεῖ διὰ Ἡσαΐου λέγων. „οὐαὶ οἱ ἐν κρυφῇ βουλῇ ποιοῦντες, καὶ ἐροῦσι τίς ἡμᾶς ὄρα”***); λήσεται μὲν γὰρ ἴσως τὸ αἰσθητὸν φῶς τις, τὸ δὲ νοητὸν ἀδύνατόν ἐστιν, ἢ ὡς φησὶν Ἡράκλειτος, τὸ μὴ δύνόν ποτε πῶς ἂν τις λάθοι; μηδαμῶς τοίνυν ἐπικαλυπτόμεθα τὸ σκοτόν, τὸ γὰρ φῶς ἐνοικον ἡμῖν. „καὶ ἡ σκοτία”, φησὶν, „αὐτὸ οὐ καταλαμβάνει” P. 230 νεὶ”***), καταγράφεται δὲ αὐτὸ ἡ νῦξ τῷ σώφρονι Pott. λογισμῷ. λογισμοὺς δὲ ἀνδρῶν ἀγαθῶν οἷς ἀκοιμή- 15 τους λύχνους †) ὠνόμασεν ἡ γραφή.

§. 100. Καίτοι τό γε πειροῦσθαι λανθάνειν ἐφ’ οἷς πράττει τις ὁμολογούντως ἁμαρτάνειν ἐστίν, πᾶς δὲ ὅς ἁμαρτάνει, καὶ ἀδικεῖ εὐθύς οὐχ οὕτως τὸν πέλας, ἂν μοιχεύῃ ὡς ἑαυτόν, ὅτι μεμοίχευκεν, ἀλλὰ 20 πᾶντως αὐτὸν χείρονα ἀποφαίνει καὶ ἀτιμότερον. ὁ γὰρ ἁμαρτάνων παρ’ ὅσον ἁμαρτάνει χείρων καὶ ἀτιμότερος αὐτὸς αὐτοῦ, πάντως δὲ ἤδη πού καὶ ἀκολασία πρόσσεισι τῷ ἠττωμένῳ αἰσχροῦς ἡδονῆς διὸ καὶ πάντως ὁ πορνέων ἀπέθανεν θεῷ καὶ καταλέ- 25 λειπται ὑπὸ τοῦ λόγου καθάπερ ὑπὸ τοῦ πνεύματος νεκρός. βδελύττεται γὰρ τὸ ἅγιον μολύνεσθαι, ὡσπερ οὖν εἰκόσ. αἰεὶ δὲ καθαρῷ καθαρῷ θέμις θιγγάνειν. μὴ δὲ ἅμα χιτῶνι ἀποδυομένῳ ἀποδυσώμεθα καὶ τὴν αἰδῶ ποτέ, ἐπεὶ οὐδέποτε τῷ δικαίῳ σω- 30 φροσύνην ἀποδύσασθαι θέμις. ἰδοὺ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐπενδύεται ἀφθαρσίαν, ὀπηνίκα ἂν τὸ ἀκόρεστον τῆς ἐπιθυμίας ††), τὸ εἰς ἀσέλγειαν θέον ἐγκρατεία παιδαγωγούμενον, ἀνέραστον γενόμενον τῆς

*) Eccles. 23, 18 sq. **) Ies. 29, 15. ***) Ιωαννᾶ 1, 5. †) Cf. Sapient. 7, 10. ††) Cf. 1 Cor. 15, 53.

φθορᾶς, αἰδίῳ σωφροσύνη παραχωρήσῃ τὸν ἄνθρωπον· “ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι τούτῳ γαμοῦσι καὶ γαμίσκονται” *), καταργήσαντες δὲ τὰ τῆς σαρκὸς ἔργα, αὐτῇ καθαρᾷ τῇ σαρκὶ ἐπενδυσάμενοι τὴν ἀφθαρσίαν τὸ πρὸς μέτρον τῶν ἀγγέλων διώκομεν. ταύτη τοὶ καὶ Πλάτων ἐν Φιλήβῳ ὁ τῆς βαρβάρου μαθητῆς φιλοσοφίας ἀθέους κέκληκε μυστικῶς τοὺς τὸν Θεὸν τὸν ἔνοικον αὐτοῖς, τὸν λόγον, διαφθερόντας καὶ μιάνοντας τὸ ὅσον ἐφ’ ἑαυτοῖς ἐν τῇ τῶν πα-
10 θῶν οἰκειώσει.

§. 101. Οὐκ ἄρα ποτὲ θνητῶς βιωτέον ἀγιαζομένους θεῶ, οὐδὲ μὴν, ὡς φησὶν ὁ Παῦλος, “οὐ χρὴ πόρνῃς ποιεῖν μέλη τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλη, οὐδὲ μὴν νεῶν τῶν παθῶν τῶν αἰσχωρῶν τὸν νεῶν τοῦ
15 Θεοῦ ποιητέον” **). μέμνησθε γὰρ τὰς τέσσαρας καὶ εἴκοσι χιλιάδας διὰ πορνείαν ἀπωσμένας, τὰ δὲ παθήματα τῶν πορνευσάντων, ὡς ἤδη μοι λέλεκται, “τύποι” ***) παιδαγωγοῦντες ἡμῶν τὰς ἐπιθυμίας εἰσίν. ἡμῖν δὲ ὁ παιδαγωγὸς παραινεῖ σαφέστατα
20 “ὀπίσω τῶν ἐπιθυμιῶν σου μὴ πορεύου, καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεών σου κωλύου” †). οἶνος γὰρ καὶ γυναῖκες ἀποστήσουσι συνετοὺς, καὶ ὁ κολλώμενος P. 231 πόρναις τολμηρότερος ἐκβήσεται, “σῆψις καὶ σκώληξ Pott. κληρονομήσουσιν αὐτὸν καὶ ἐξαρθήσεται ἐν παραδει-
25 γματισμῷ μείζονι” ††), καὶ πάλιν — οὐ γὰρ ἀποκάμνει ὠφελῶν — “ὁ δὲ ἀντοφθαλμῶν ἡδονῇ στεφαροῖ τὴν ζωὴν αὐτοῦ” †††).

§. 102. Οὐκ οὐκ ἀφροδισίων ἠττιῶσθαι δίκαιον οὐδὲ μὴν κεχηνέαι περὶ τὰς ἐπιθυμίας, ἀλλ’ οὐδὲ
30 ἐκπαθαίνεσθαι περὶ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις οὐδὲ ἐπιθυμεῖν μολύνεσθαι, σπείρειν δὲ μόνον ἐπιτέτραπται τῷ γήμιντι ὡς γεωργῷ τὸ τηλικάδε, ὅπηνικα ὁ καιρὸς

*) Matth. 22, 30. Luc. 20, 34. **) 1 Cor. 6, 15, 19.
***) Ibid. 10, 6. †) Eccles. 18, 30. ††) Ibid. 19, 2 sq.
†††) Ibid. v. 5.

δέχεται τὸν σπόρον. πρὸς δὲ δὴ τὴν ἄλλην ἀκου-
 σίαν ἄριστον μὲν ὁ λόγος φάρμακον, βοηθεῖ δὲ καὶ
 ἢ ἔνδεια τοῦ κόρου, δι' οὗ φλεγμαίνουσαι αἱ ἐπιθυ-
 μίαι σκιρτῶσι περὶ τὰς ἡδονάς. οὐκ οὖν οὐδὲ ἐσθῆτος
 5 ἀντιποιητέον πολυτελοῦς καθάπερ οὐδὲ τροφῆς ποι-
 κίλης. αὐτὸς γοῦν ὁ κύριος διαιρῶν τὰς ὑποθήκας
 εἰς τε ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ τρίτον τὰ ἔκτος, διὰ
 μὲν τὸ σῶμα τὰ ἔκτος πορίζεσθαι συμβουλεύει, διοι-
 κει δὲ τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ, παιδαγωγεῖ δὲ τὴν ψυχὴν
 10 «μὴ μεριμνᾶτε» λέγων «τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγη-
 τε, μὴδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε ἢ γὰρ ψυ-
 χὴ πλείων ἐστὶ τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύ-
 ματος». καὶ τῆς διδασκαλίας ἐναργὲς ὑπόδειγμα
 ἐπιφέρει· «κατανοήσατε τοὺς κόρακας ὅτι οὐ σπεί-
 15 ρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἐστὶ ταμιεῖον καὶ
 ἀποθήκη καὶ ὁ θεὸς τρέφει αὐτούς. οὐχ ὑμεῖς δια-
 φέρετε τῶν πτηνῶν» *); καὶ ταῦτα μὲν περὶ τροφῆς·
 ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἐσθῆτος παρεγγυᾷ, ἢ τῶν τρίτων
 μετείληφε τῶν ἔκτος, «κατανοήσατε» λέγων «τὰ
 20 κρίνα πῶς οὔτε νῆθει οὔτε ὑφαίνει, λέγω δὲ ὑμῖν,
 ὅτι οὐδὲ Σολομῶν περιβάλετό ὡς ἐν τούτων» **).
 σφόδρα δὲ ἐπὶ πλοῦτῳ ἐκόμα ὁ Σολομῶν ὁ βασιλεὺς.
 §. 103. Τί οὖν ὠραιότερον καὶ εὐανθέστερον
 ἀνθέων; τί δαὶ ἐπιτεροπέστερον κρίνων ἢ μύρων ἢ
 25 ῥόδων; «εἰ δὲ τὸν χόρτον σήμερον ἐν ἀγρῷ ὄντα
 καὶ αὖριον εἰς κλίβανόν βαλλόμενον ὁ θεὸς οὕτως
 ἀμφιέννυσι, πύσω μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; καὶ
 ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τί φάγητε ἢ τί πίνητε» ***). ἐνταῦ-
 θα τὸ «τί» μύριον τὴν ποικιλίαν τῆς τροφῆς ἐκβέ-
 30 βληκε, σημαίνεται γὰρ ἐκ τῆς γραφῆς τοῦτο· μὴ με-
 रिμνᾶτε ποῖα φάγητε ἢ ποῖα πίνητε· πλεονεξία γὰρ
 καὶ τροφή μεριμνᾶν ταῦτα, τὸ δὲ φαγεῖν μόνον ψι-
 λῶς νοούμενον ἀνάγκης ἐστὶ τεκμήριον, τὸ πλήρωμα,

*) Luc. 12, 22 — 24.

**) Ibid. v. 27.

***) Ibid.

ὡς ἔφαμεν, τῆς ἐνδεΐας, τὸ δὲ „τί” τὸ ἐκ πε- P. 232
 P. 86 ρισσοῦ, τὸ δὲ περιττὸν ἐκ τοῦ διαβόλου μεμῆ- Pott.
 Sylb. νυκεν ἢ γραφή*). σαφηνίζει δὲ τὴν διάνοιαν ἢ
 ἐπιφερομένη λέξις. „μὴ γὰρ ζητεῖτε τί φάγητε ἢ τί
 5 πίνητε” εἰπὼν ἐπήγαγεν, „καὶ μὴ μετεωρίζεσθε”. με-
 τεώρους δὲ ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἀλαζονεία καὶ τρυφή
 ποιῆ καὶ ἢ εἰς τὰ περιττὰ ἀπασχολοῦσα ἡδυνάθεια
 ἀπάγει τῆς ἀληθείας, διὸ καὶ φησι παγκάλως. „ταῦ-
 τα δὲ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ζητεῖ”**). οἱ ἄτα-
 10κτοι καὶ ἀνόητοι τὰ ἔθνη εἰσίν. τίνα δὲ λέγει ταῦ-
 τα; τὴν τρυφήν, τὴν ἡδυνάθειαν, τὴν καρυκίαν,
 τὴν ὄψοφαγίαν, τὴν λαιμαργίαν, ταῦτά ἐστι τὸ „τί”.
 περὶ δὲ ψιλῆς τῆς τροφῆς τῆς τε ξηραῦς καὶ τῆς ὑγραῦς
 ὡς ἀναγκαίων οὐσῶν „οἶδε” φησὶν „ὁ πατὴρ ὑμῶν,
 15ὅτι χρήζετε”***). εἰ δὲ ὅλως ζητητικοὶ γεγόναμεν,
 μὴ εἰς τρυφήν τὸ ζητητικὸν ἀπολύωμεν, ἀλλὰ εἰς τὴν
 εὐρεσιν τῆς ἀληθείας ἀναζωπυρίσωμεν. „ζητεῖτε
 γὰρ”, φησὶ, „τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ τῆς
 τροφῆς προστεθήσεται ὑμῖν” †).

20 §. 104. Εἰ τοίνυν ἐσθῆτος καὶ τρυφῆς καὶ τῶν
 περιττῶν ἀπαξυπλῶς ὡς οὐκ ἀναγκαίαν ἀφαιρεῖται
 τὴν μέριμναν, τί χρὴ νοεῖν ἔρεῖν αὐτὸν περὶ φιλο-
 κοσμίας βαφῆς τε ἐρίων καὶ ποικιλίας χρωμάτων καὶ
 λίθων περιεργίας καὶ χρυσοῦ ἐξεργασίας πλοκάμων
 25τε ἔτι ἐπιτεχνητῶν καὶ βοστρύχων ἐλικτῶν, πρὸς δὲ
 καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφῆς παρατίλσειών τε καὶ πα-
 ραφουκισμῶν καὶ ψιμυθισμοῦ καὶ βαφῆς τριχῶν καὶ
 τῶν περὶ τὰς ἀπάτας ταύτας κακοτεχνιῶν; οὐχὶ εὖ
 μάλα ἐκείνο δὴ ὑποτοπητέον, τὸ μικρῶ πρόσθεν εἰρη-
 30μένον ἐπὶ τοῦ χόρτου μὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀκόσμων φιλο-
 κόσμων τούτων ἐληλεγμένων; ἀγρὸς γὰρ ὁ κόσμος, καὶ
 πόα ἡμεῖς οἱ τῇ χάριτι δροσιζόμενοι τοῦ θεοῦ, καρέν-
 τες δὲ αὐθις ἀνατέλλομεν, ὡς ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως

*) Cf. Matth. 5, 37. **) Luc. 12, 30. ***) Ibidem.

†) Ibid. v. 31.

διὰ πλειόνων δηλωθήσεται, χόρτος δὲ ὁ γυδαῖος ἀλληγορεῖται ὄχλος, ὁ τῆς ἐφημέρου εὐφροσύνης οἰκεῖος, ὁ πρὸς ὀλίγον ἀνθρώπων, ὁ φιλόκοσμος καὶ φιλόδοξος καὶ πάντα μᾶλλον ἢ φιλαλήθης, εἰς οὐδέν, ἀλλ' ἢ εἰς ὑπέκκαυμα εὐφροτος πυρός.

§. 105. “Ἀνθρώπος γοῦν ἦν τις”, ὁ κύριος διηγούμενος λέγει, “πλούσιος σφόδρα, ὃς ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραίνόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς”, οὗτος ὁ χόρτος ἦν. (πτωχὸς δέ τις P. 233 ὀνόματι Λάζαρος ἐβέβλητο εἰς τὸν πυλῶνα τοῦ Ροττι. πλουσίου ἠλκωμένος, ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἐκ τῶν πιπτόντων τῆς τρυπέζης τοῦ πλουσίου*), οὗτός ἐστιν ἡ πόα. ἀλλ' ὁ μὲν ἐκολάζετο ἐν Αἰδου ὁ πλούσιος μετέχων τοῦ πυρός, ὁ δὲ ἀνέθαλλεν ἐν κόλποις τοῦ πατρὸς. ἄγαμαι τῶν Λακεδαιμονίων τὴν πόλιν τὴν παλαιάν, ἣ μόναις ταῖς ἐταίρῃς ἀνθίνας ἐσοθῆτας καὶ χρυσοῦν κόσμον ἐπέτρεπεν φορεῖν ἀφαιρουμένη τῶν δοκίμων γυναικῶν τὴν φιλοκοσμίαν τῶ μόναις ἐφεῖναι καλλωπίζεσθαι ταῖς ἐταιρούσαις. Ἀθηναίων δὲ ἔμπαλιν οἱ ἄρχοντες οἱ τὸ ἀστικὸν πολίτευμα ἐξηλωκότες ἐκλαθόμενοι τῆς ἀνδρωνίτιδος ἐχρυσόφορον, ποδήρεις χιτῶνας ἐνδύμενοι καὶ ποδήρεις ἠμπίσχοντο· καὶ κρωβύλον, ὃ ἐμπλοκῆς ἐστὶν εἶδος, ἀνεδοῦντο χρυσῶν ἐνέρσει τεττίγων κοσμούμενοι, τὸ γηγενές ὡς ἀληθῶς ἀπειροκαλία κιναιδίας ἐνδεικνύμενοι, ὁ δὲ τῶν ἀρχόντων τούτων ζῆλος καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Ἴωνας δικνεῖτο, οἷς Ὀμηρος ἐκθελίνων ἐλκεσιπέλους καλεῖ.

§. 106. Εἶδωλον οὖν τοῦ καλοῦ τὴν φιλοκοσμίαν, 30 οὐχὶ δὲ αὐτὸ τὸ καλὸν προστρεπομένους, δι' ὀνόματος ὠραίου πάλιν εἰδωλολατροῦντας, πόρρω τῆς ἀληθείας ἀποικιστέον, δόξη, οὐκ ἐπιστίμη, ὄνειροπολοῦντας τοῦ καλοῦ τὴν φύσιν. καὶ ἐστὶν αὐτοῖς ὁ τῆδε βίος ἀγνοίας ὑπνος βαθύς, οὗ χρῆ ἐξεγειρομέ-

*) Luc. 16, 19—22.

νους ἡμᾶς ἐπὶ τὸ ὄντως καλὸν καὶ κόσμιον σπεύδειν
 καὶ τούτου μόνου ἐφάπτεσθαι γλίχασθαι καταλείπον-
 τας τὰ τῆδε κόσμια αὐτῷ κόσμῳ χαίροντα πρὶν ἢ
 τέλειον καταδραθεῖν. φημὶ τοίνυν οὐκ ἄλλου τινὸς
 5 ἕνεκα δεηθῆναι ὑφασμάτων τὸν ἄνθρωπον, ἢ σκέπης
 σώματος, πρὸς ἀπαλέξῃσιν κορυμῶν τε ὑπερβο- P. 234
 λῆς καὶ καυμάτων ἐπιτάσεως, μή τι ἡμᾶς παρα- Pott.
 λυποῖν τοῦ περιέχοντος ἢ ἀμετρία. εἰ δὲ οὗτός ἐστι
 τῆς ἐσθῆτος ὁ σκοπὸς, ὄρα μὴ οὐκ ἄλλη μὲν ἄν-
 10 δρασιν, ἄλλη δὲ ἐσθῆς ἀπονεμητέα γυναικῖν· κοινὸν
 γὰρ ἀμφοῖν τὸ σκέπεσθαι κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ ἐσθίειν
 καὶ πίνειν.

§. 107. Κοινῆς οὖν οὔσης τῆς χρείας τὴν ὁμοί-
 αν κατασκευὴν δοκιμάζομεν. ὡς γὰρ τὸ δεῖσθαι τῶν
 15 σκεπότων κοινὸν ἑκατέροις, οὕτως καὶ τὰ σκέποντα
 παραπλήσια εἶναι χρῆ, εἰ δὲ καὶ σκέπην ταύτην πα-
 ραληπτέον, καθ' ἣν κρύπτειν ὄμματα θηλειῶν χρε-
 ών. εἰ γὰρ καὶ πλεονεκτεῖ τὸ θῆλυ διὰ τὴν ἀσθέν-
 νειαν, τὸ ἔθος τῆς ἀγωγῆς τῆς κακῆς αἰτιατέον, δι'
 20 ἣν πολλάκις φαύλοις διαίταις ἐντρεφόμενοι ἄνδρες γυ-
 ναικῶν γεγόνασι θηλύτεροι· οὐ δὲ καθυφεῖναι χρῆ
 τούτου. εἰ δὲ συμπεριφέρεσθαι χρῆ, ὀλίγον ἐνδοτέον
 αὐταῖς μαλακώτεροις χρῆσθαι τοῖς ὑφάσμασιν μόνον
 τὰς μεμωρημένας λεπτοουργίας καὶ τὰς ἐν ταῖς ὑφαῖς
 25 περιέργους πλοκάς ἐκ ποδῶν μεθιστάντας, νῆμα χου-
 σοῦ καὶ σῆρας Ἰνδικοῦς καὶ τοὺς περιέργους βόμ-
 βυκας χαίρειν ἑῶντας, ὅς σκώληξ φύεται τὸ πρῶτον,
 εἶτα ἐξ αὐτοῦ δασεῖα ἀναφαίνεται κάμπη, μεθ' ἣν
 εἰς τρίτην μεταμόρφωσιν νεοχμοῦται βόμβύλιον — οἱ
 30 δὲ νεκύδαλον αὐτὸ καλοῦσιν — ἐξ οὗ μακρὸς τίκτεται
 στήμων, καθάπερ ἐκ τῆς ἀράχνης ὁ τῆς ἀράχνης
 μίτος· τὰ γὰρ περιτὰ ταῦτα καὶ διαφανῆ ἔλεγχός
 ἐστι διανοίας οὐκ ἐρρωμένης ὀλίγω παραπετάσματι
 τὴν αἰσχύνην τοῦ σώματος προαγωγέοντα. οὐ γὰρ
 35 ἔτι σκέπη ἢ ἀβροδίαίτός ἐστιν ἐσθῆς τὸ σχῆμα τῆς
 γυμνότητος κρύπτειν μὴ δυναμένη, προσπίπτουσα γὰρ

P. 87 ἡ τοιαύτη ἐσθῆς τῷ σώματι προστυποῦται αὐτῷ
 Sylb. ὑγρότερον καὶ προσαναπλάττεται σαρκικῶς ἐμφῶ-
 σα τῷ σχήματι, καὶ τὸν τύπον ἐκμάττεται τῆς γυ-
 ναικῶς, ὥστ' οἷχ' ὁρῶντι τὴν ὄλην τοῦ σώματος εἶναι
 5 φανεράν δαίθεσιν.

§. 108. Παραίτητέον δὲ τῆς ἐσθῆτος καὶ τὰς
 βαφάς· αὐται γὰρ πόρρω καὶ τῆς χρείας καὶ τῆς
 ἀληθείας πρὸς τὸ καὶ διαβολὴν τοῦ ἡθους ἐξανθεῖν·
 οὔτε γὰρ ἡ χρῆσις ὠφέλιμος — οὐ γὰρ πρὸς τὸ κρύος
 10 εὐθετος —, οὔτε πρὸς σκέπην ἔχει τι περιττὸν πα-
 ρὰ τὴν ἄλλην ἐσθῆτα ἢ τὸν ψόγον μόνον, καὶ τὸ
 ἐπιτεροπὲς τῆς χροιάς τοὺς λίχνους ἀνιᾶ εἰς τὴν ἀνόη-
 τον ὀφθαλμίαν ἐρεθίζον, τοὺς δὲ λευκοὺς καὶ αὐ-
 νόθους τὰ ἔνδον λευκαῖς καὶ ἀπεριέργοις ἀρμοδιώτα-
 15 τον ἐσθῆσει χρῆσθαι. σαφῶς γοῦν καὶ καθαρῶς
 Δανιὴλ ὁ προφήτης “ἐτέθησαν” φησὶ “θρόνοι
 καὶ ἐκάθισεν ἐπ’ αὐτῶν ὡσεὶ παλαιὸς ἡμερῶν, P. 235
 καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ὡσεὶ χιῶν λευκόν” *). τοι- Pott.
 αὐτῆ χρώμενον στολῆ τὸν κύριον ἐν ὁράματι θεωρεῖν
 20 καὶ ἡ ἀποκάλυψις φησιν· “εἶδον τὰς ψυχὰς τῶν με-
 μαρτυρηκότων ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἐδό-
 θη ἐκάστῳ στολὴ λευκὴ” **). εἰ δὲ καὶ ἄλλο τι δέοι
 χροῶμα ζητεῖν, τὸ αὐτοφνὲς τῆς ἀληθείας ἀπόχρη-
 βάμμα, αἱ δὲ τοῖς ἄνθεσιν εὐκνῦναι ἐσθῆτες βακχι-
 25 κοῖς καὶ τελεστικοῖς καταλειπτέαι λήροις, πρὸς δὲ
 καὶ ἡ πορφύρα καὶ τὰ ἀργυρώματα, ὡς φησιν ὁ
 κωμικὸς,

εἰς τοὺς τραγωδοὺς χρήσιμα κοῦκ εἰς τὸν βίον,
 τὸν δὲ ἡμέτερον βίον πάντα μᾶλλον ἢ πομπὴν εἶναι
 30 χρεῶν. βάμμα γοῦν Σαρδηνιακὸν καὶ ἄλλο ὀμφάκι-
 νον καὶ χλωρὸν ἕτερον, ῥοδομιγὲς καὶ κοκκοβαφές καὶ
 ἄλλα μυρία διὰ σπουδῆς βάμματα ἐπινενόηται ταῖς
 ἐξάλεσιν ἡδυπαθείαις.

§. 109. Ὅψεως, οὐ σκέπης ἢ ἐσθῆς αὐτῆ. τὰ

*) Daniel. 7, 9.

**) Apocal. 6, 9. 11.

τε χρυσῶ πεποικιλμένα καὶ τὰ ἄλουρογοβαφῆ, καὶ
ζῶων τε προσήνεμόν γέ τι τρύφημα τούτω, τόν τε
μυροβαφῆ ἐκεῖνον κροκωτὸν καὶ τῶν ὑμενίων τῶν πε-
ριούπτων τὰ πολυτελῆ καὶ ποικίλα ἱμάτια ἔχοντα ζώ-
5 δια ἐν τῇ πορφύρα αὐτῇ τέχνῃ χαίρειν ἑατέον· τί
γὰρ φρόνιμον γυναῖκες ἐργάσαιντο
ἢ λιμπρὸν, αἰ καθήμεθα,
φῆσιν ἢ κωμωδία,

ἔξηνθισμένοι,

10 κροκωτοφοροῦσαι καὶ κεκαλλωπισμένοι;
παραινεῖ δὲ διαρρηδὴν ὁ παιδαγωγός, „ἐν περιβολῇ
ἱματίου οὐ μὴ καυχῆσῃ, μηδὲ ἐπαίρου ἐν δόξῃ πά-
ση” παραινόμενῳ οὔσῃ. ἐπισκώπτων γοῦν τοὺς τοῖς
μαλακοῖς ἡμφισμένους ἱματίοις ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέ-
15 γει· „ἰδοὺ, οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ καὶ ἐν τρυφῇ διά-
γοντες ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσὶ τοῖς ἐπιγελοῖς”, βασι-
λειοῖς λέγει τοῖς φθαρτοῖς, ἔνθα δοξοκαλία καὶ δο-
ξοκοπία καὶ κολακεία καὶ πλάνη· οἱ δὲ τὴν*) οὐρα-
νιον θεραπεύοντες αὐτὴν περὶ τὸν πάντων βασι- P. 236
20 λέα τὴν ἀκήρατον τῆς ψυχῆς ἐσθῆτα, τὴν σάρκα, Pott.
ἀγιάζονται, καὶ ταύτῃ ἐπενδύονται ἀφθαρσίαν. κα-
θάπερ οὖν ἢ ἄγαμος μόνῳ σχολάζει τῷ θεῷ καὶ ἢ
φροντίς αὐτῆς οὐ περισχίζεται, γημαμένη δὲ ἢ γε
σώφρων διαιρεῖται τὸν βίον καὶ πρὸς τὸν θεὸν καὶ
25 πρὸς τὸν ἄνδρα**), ἢ δὲ ἄλλως φερομένη ὅλη γίνε-
ται τοῦ γάμου, τουτέστι τοῦ πάθους· τὸν αὐτὸν
οἶμαι τρόπον ἢ σώφρων γυνὴ σχολάζουσα μὲν τῷ
ἀνδρὶ ἀνυποκρίτως θεοσεβεῖ, φιλοκοσμοῦσα δὲ ἀπο-
πέπτωκεν καὶ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ γάμου τοῦ σώφρονος
30 τὸν κόσμον ἀντικαταλλαττομένη τάνδρὸς κατὰ τὰ αὐ-
τὰ τῇ Ἀργείᾳ ἑταίρᾳ, τῇ Ἐριφύλῃ λέγω,
ἢ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμήντα***).

§. 110. Ταύτῃ καὶ τὸν Κεῖον ἀποδέχομαι σο-
φιστὴν τὰς οἰκείας καὶ καταλλήλους ἀρετῆς καὶ κα-

*) Luc. 7, 25. **) Cf. 1 Cor. 7, 34. ***) Odys. λ. 327.

κίας εικόνας ὑπογράφοντα· τὴν μὲν γὰρ αὐταῖν ἀφελῶς ἰσταμένην ἐποίησε καὶ λευχέμονα καὶ καθάριον τὴν ἀρετὴν αἰδοῖ μόνη κεκοσμημένην — τοιαύτην εἶναι χρὴ τὴν πιστὴν ἐνάροτον μετ' αἰδοῦς —, 5
 10 τέραν δὲ τοῦναντίον εἰσάγει τὴν κακίαν, περιττῆ μὲν ἐσθῆτι ἠμφισμένην, ἀλλοτριῶ δὲ χρώματι γεγανωμένην, καὶ ἡ κίνησις αὐτῆς καὶ ἡ σχέσις πρὸς τὸ ἐπιτεροπὲς ἐπιτηδευομένη ταῖς μαχλώσαις ἐγκείται σκιαγραφία γυναιξίν. πρὸς οὐδεμίαν δὲ ὅλως ὁ ἐπόμενος
 15 τῷ λόγῳ αἰσχρὴν ἠδονὴν οἰκειώσεται, διὸ καὶ τῆς ἐσθῆτος τὸ χρεῖωδες προκοιτέον κἂν ὁ λόγος τοῦτο ψάλλῃ διὰ Δαβὶδ περὶ τοῦ κυρίου λέγων· «εὐφρανάν σε θυγατέρες βασιλέων ἐν τῇ τιμῇ, παρέστη ἡ βασιλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρίσῃ σου 15
 20 καὶ χρυσοστοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη**»), οὐκ ἐσθῆτα τὴν τροφητικὴν μεμίνυκεν, ἀλλὰ τὸν ἐκ πίστεως συννυμφισμένον ἀκίρατον τῶν ἠλεημένων κόσμον τῆς ἐκκλησίας δεδήλωκεν, ἐν ἧ ὁ ἄσολος Ἰησοῦς**) ὡς χρυσὸς διαπρέπει, καὶ οἱ χρυσοῖ, οἱ ἐκλεκτοὶ, οἱ P. 237
 20 χρυσοῖ. Pott.

§. 111. Εἰ δὲ καὶ ὑφῆναι χρὴ τοῦτον διὰ τὰς γυναικας, ἠδεῖαν τὴν ἐσθῆτα καὶ προσηνῆ πρὸς τὴν ἀφῆν ἐξυφαντέον, οὐχὶ δὲ καθάπερ τὰς γραφὰς πρὸς τὸ τερπνὸν τῆς ὄψεως ἐξανθιστέον· ἐξίτηλος μὲν γὰρ 25
 ἡ γραφὴ τῷ χρόνῳ γίνεται, αἱ δὲ ὄψεις καὶ αἱ στυψαῖς τοῖς φάρμακώδεσι τῆς βαφῆς χυμοῖς ἐκτίκονσαι τὰ ἔρια τῶν ἀμπεχονῶν τὰς ὑφάνσεις ἀσθενεῖς ἀποτελοῦσι, τὸ δὲ οὐδ' εἰς οἰκονομίαν εὔδετον ἀπειροκαλία δὲ ἡ μεγίστη τοσοῦτον ἐπτοῖσθαι περὶ τοὺς 30
 πέπλους καὶ τὰς ξυσιτίδας καὶ τὰς ἐφαπτίδας χλαίνας τε καὶ χιτῶνας τὰ τ' μὲν ἄμφικαλίπτει, Ὀμηρὸς φησὶ***). αἰσχύνομαι γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁρῶν τοσοῦτον ἐκχεόμενον πλοῦτον εἰς τὴν αἰδοίων σκέπην. ὁ

*) Psalm. 45, 8 sq. **) Cf. 1 Petr. 2, 22. ***) Hom. β. 262.

γάρτοι ἀρχαῖος ἄνθρωπος ὃ ἐν τῷ παραδείσῳ κλά-
δοις καὶ φύλλοις τὴν σκέπην τῆς αἰσχύνης παρεμέ-
τρει, νυνὶ δὲ ἐπεὶ τὰ πρόβατα ἡμῖν δεδημιούργηται,
μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς προβάτοις ἀφραίνωμεν, παι-
P. 88 δαγωγούμενοι δὲ τῷ λόγῳ τὸ πολυτελές τῆς ἐσθῆτος
Sylb. διελέγχωμεν ἐπιλέγοντες· τρίχες ἐστὲ προβάτων, κἂν
Μίλητος αὐχῆ, κἂν Ἰταλία δοξάζηται, κἂν ὑπὸ δι-
φθέραις φυλάττωνται αἱ τρίχες, περὶ ἃς μεμῆνασιν
οἱ πολλοὶ, ἀλλὰ ἡμῖν γε οὐ σπουδαστέον.

10 §. 112. Ὁ δὲ μακάριος Ἰωάννης καὶ τῶν προ-
βάτων ὑπεριδὼν τὰς τρίχας ὀξοῦσας τροφῆς « τὰς
τῶν καυήλων » εἶλετο τρίχας καὶ ταύτας ἠμπόσχετο,
τὸ εὐτελές καὶ ἄδολον τοῦ βίου ὑποτυπούμενος· καὶ
γὰρ « μέλι ἤσθιεν καὶ ἀκρίδας »*), γλυκεῖαν καὶ
15 πνευματικὴν τροφήν, ἀτύφους καὶ σώφρονος τὰς
ὁδοὺς τοῦ κυρίου παρασκευάζων. ἢ ποῦ γὰρ ἂν ἀλουρ-
γὴν γλανίδα περιεβάλετο ὃ τὴν ἀλαζονείαν τὴν πο-
λιτικὴν ἐκτραπείς, εἰς δὲ τὴν ἔρημον τῆς ἐρημίας κα-
τὰ γαλήνην Θεῷ πεπολιτευμένος ἐκτὸς πάσης κeno-
20 σπουδίας, ἀπειροαγασίας, μικροπρεπείας. μηλωτῆ δὲ
ἐχοῖτο Ἡλίας ἐνδύματι καὶ « ζώνῃ τὴν μηλωτὴν κα-
τέσφιγγεν ἐκ τριχωῶν πεποιημένη »**). Ἡσαΐας δὲ ἄλ-
λος οὗτος προφήτης « γυμνὸς τε καὶ ἀνυπόδετος
ἦν »***), πολλάκις δὲ καὶ σάκκον ἠμπόσχετο ταπει-
25 νοφροσύνης ἐνδύμα.

§. 113. Εἰ δὲ καὶ Τερμίαν καλεῖς, « λινοῦν »
οὗτος περιζῶμα †) εἶχε μόνον. ὡς δὲ τὰ εὐτραφεῆ
τῶν σωματίων γυμνούμενα φανερωτέραν δείκνυσι τὴν
ἀκμὴν, οὕτως καὶ τῶν ἡθῶν τὸ κάλλος μὴ ἐνει- P. 238
30 λούμενον ἀπειροκάλοις φλυαρίαις τὸ μεγαλοπρεπὲς Ροιι.
ἐνδείκνυται. τὸ δὲ καὶ σύρειν τὰς ἐσθῆτας ἐπ' ἄκρους
καθιέντας τοὺς πόδας κομιδῆ ἀλαζονικόν, ἐμποδῶν
τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ περιπατεῖν γινόμενον, καλλύντρον δι-

*) Marc. 1, 6.   **) 4 Reg. 1, 8. 2, 18.   ***) Ies.
20, 2.   †) Ierem. 13, 1.

κην ἐπισυρομένης τῆς ἐσθῆτος τὰς ἐπιπολαίους τῆς
 γῆς ἀχυρμιάς, οὐδὲ τῶν κατεαγόντων τούτων δὴ τῶν
 τὴν κιναιδίαν τὴν ἄφρωνον ἐπὶ ταῖς σκηναῖς μετιόν-
 των ὀρχηστῶν ἀπορρέουσαν εἰς τοσοῦτον ὕβρεως τὴν
 5 ἐσθῆτα περιορῶντων, οἷς οἱ ἐπιμελεῖς στολισμοὶ καὶ
 τῶν κρασπέδων αἱ ἀπαιωρήσεις καὶ τῶν σχημύτων οἱ
 περιεργοὶ ῥυθμοὶ βλακειᾶς σμικρολόγου ἐπισυρομὸν ἐμ-
 φαίνουσιν. κὰν τὸν ποδῆρη τις παραφέρῃ τὸν κυ-
 ρίου, ὁ ποικιλανθῆς ἐκεῖνος χιτῶν τὰ τῆς σοφίας ἄν-
 10θη δεικνύει, τὰς ποικίλας καὶ μὴ μαραινόμενας γρα-
 φὰς, τὰ λόγια τὰ τοῦ κυρίου ταῖς τῆς ἀληθείας ἀπα-
 στραπτόντα ἀνγαῖς. τοιαύτην ἄλλην τὸν κύριον ἐσθῆ-
 τα διὰ τοῦ Δαβὶδ ἠμφίεσεν τὸ πνεῦμα ὧδέ πως ψάλ-
 λον· «ἐξομολόγησιν καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσω, ἀνα-
 15βαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον»^{*}).

§. 114. Καθάπερ οὖν περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν
 ἐσθήτων καθαρυντέον πάσης ἀτοπίας, οὕτως δὲ καὶ
 τῆς χρήσεως τὴν ἀμετροίαν εὐλαβητέον. οὐδὲ γὰρ
 ὑπὲρ γόνυ καθάπερ τὰς Λακαίνας φασὶ παρθένου
 20ἐστολισθαι καλόν· οὐδὲν γὰρ μέρος ὅτιοῦν ἀπογυμνοῦ-
 σθαι γυναικὸς εὐπρεπές. καίτοι δυνατὸν ἀποφθέγγα-
 σθαι μάλα κοσμίως τὴν ἀστείαν ἐκείνην φωνὴν πρὸς
 εἰπόντα· «καλὸς ὁ πῆχυς», «ἄλλ' οὐ δημόσιος»; καὶ
 «κνῆμαι καλαί», «ἀλλὰ μόνου», φάσαι, «τοῦ ἀνδρὸς,
 25τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἐμοῦ», καὶ «πρόσωπον εὐπρεπές»,
 «ἀλλὰ μόνου τοῦ γεγαμηκότος». ἐγὼ δὲ οὐδὲ τὴν αἰτίαν
 τῶν τοιούτων ἐπαίνων θέλω παρέχειν τὰς σώφρονας
 τοῖς διὰ τῶν ἐπαίνων θηρωμένοις τὰ ἐπίψογα, καὶ
 οὐδ' ὅτι γε παραγυμνοῦν τὸ σφυρὸν κεκώλυται μό-
 30νον, ἐγκεκαλύφθαι δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσω-
 πον ἐπεσκιῶσθαι προστέτακται. οὐ γὰρ ὅσιον εἶ-
 ναι θήρατρον ἀνθρώπων τὸ κάλλος τοῦ σώματος.
 οὐδὲ ἄλουργῶ παρασκεπύσματι χρωμένην περιβλεπτον
 ἐθέλειν γίνεσθαι τὴν γυναῖκα εὐλογον. εἴθε γὰρ καὶ

^{*}) Psalm. 104, 1 sq.

τῆς ἐσθῆτος οἷόν τε ἦν ἐξελεῖν τὴν πορφύραν, ὡς μὴ ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῶν χρωμένων τοὺς θεατὰς P. 239 ἐπιστρέφειν, αἱ δὲ ὀλίγον κομιδῇ τὸ λοιπὸν τῆς ἀμ- Pott. πεχόνης ὑφαίνουσαι τὸ πᾶν ἀλοσυγῆς εἰργάσαντο ἐκ-
5 φλέγουσαι τὰς ῥαθυμίας καὶ δῆτα αὐτὰς περὶ τὰς μεμωρημένας ταύτας καὶ ἄβρὰς ἀλνούσας πορφύρας κατὰ τὸ ποιητικὸν δὴ ἐκείνο,

ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος*).

§. 115. Διὰ ταύτην γοῦν τὴν πορφύραν ἡ Τύ-
10 ρος καὶ ἡ Σιδῶν καὶ τῆς Λακωνικῆς ἡ γείτων τῆς Θαλάσσης ποθεινόταται, ἀνάγονται δὲ εὖ μάλα καὶ οἱ βαφεῖς αὐτῶν καὶ οἱ πορφυρεῖται καὶ αὐτὰ τὰ κογχύλια διὰ τὸ τὸ αἷμα τούτων ἐξανθεῖν τὴν πορ-
15 φύραν, ἀλλὰ καὶ τοῖς λίχνοις ὑφάσμασιν ἐγκαταμιγνύ-
15 ούσαι οἱ δολεραὶ γυναῖκες καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ γυναι-
κώδεις τὰς δολερὰς βαφὰς μαργαίνουσιν περὶ τὴν ἀμετρίαν, οὐκέτι τὰς ὀθόνας τὰς ἀπ' Αἰγύπτου, ἀλλὰς δὲ τινὰς ἐκ γῆς Ἑβραίων καὶ Κιλικίων ἐμπο-
20 ριζόμενοι γῆς. τὰ δὲ ἀμόργινα καὶ τὰ βύσσινα σιω-
20 πῶ, ὑπερεκπέπαικεν ἡ τροφή καὶ τὴν ὀνομασίαν. δεῖ δὲ τὴν σκέπην, οἶμαι, αὐτὸ αὐτοῦ κρεῖττον ἀπο-
φάινειν τὸ σκεπόμενον, ὡς τὸ ἄγαλμα τοῦ νεῶ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος καὶ τῆς ἐσθῆτος τὸ σῶμα.
25 ννὶ δὲ πᾶν τούναντίον, τὸ μὲν σῶμα αὐταῖς εἰ πι-
25 πρᾶσκοιτο, οὐκ ἂν ποτε χιλίας εὐροὶ Ἀττικὰς, μίαν δὲ πού ἐσθῆτα μυρίων ταλάντων ὠνοῖμεναι σφᾶς αὐτὰς ἀχρειότερας καὶ ἀτιμότερας τῶν ὑφασμάτων ἐλέγχουσιν. τί ποτ' οὖν διώκετε τὰ σπάνια καὶ πο-
30 λυτελῆ πρὸ τῶν ἐν μέσῳ καὶ τῶν εὐτελεῶν; ὅτι ἀγνοεῖτε
30 τὸ ὄντως καλὸν καὶ τὸ ὄντως ἀγαθόν, καὶ ἀντὶ τῶν ὄντων τὰ δοκοῦντα παρὰ τοῖς ἀνοήτοις σπουδάξετε, οἱ τοῖς μεμνημένοις ἐπίσης τὰ λευκὰ ὡς μέλανα φαν-
τάζονται.

*) Hom. II. ε. 83.

Περὶ ὑποδέσεως.

§. 116. Παραπλήσιαί δὲ καὶ περὶ τὰς ὑποδέσεις
 P. 89 εἰσὶν αἱ ἀλαζόνες τὴν πολλὴν βλακείαν κἀνταῦθα
 Sylb. ἐπιδεικνύμεναι. αἰσχροὺ γοῦν ἀληθῶς τὰ σανδάλια
 ἐκεῖνα, ἐφ' οἷς ἐστὶ τὸ χρυσᾶ ἄνθεμα, ἀλλὰ καὶ τοὺς
 ἤλους ἐλικοειδῶς τοῖς καττύμασιν ἐγκατακρούειν
 ἀξιοῦσιν, πολλαὶ δὲ καὶ ἐρωτικούς ἀσπασμούς ἐγκα-
 ράπτουσιν αὐτοῖς, ὡς ἂν ἐκ τῆς ἐπιβάσεως ὄνθυμί-
 10 ζουσαι τὴν γῆν καὶ τὸ ἐταιρικὸν τοῦ φρονήματος
 ἐκ τοῦ βαδίσματος ἐναποσφραγίσωνται. χαίρειν
 οὖν ζατέον τὰς ἐπιχρύσους καὶ διαλίθους τῶν σαν-
 δαλίων ματαιοτεχνίας καὶ κρηπίδας Ἀττικὰς καὶ
 τὰς Σικωνίας καὶ τοὺς κῶθόρους Περσικὰς τε καὶ
 15 Τυρρηρικὰς, προθεμένους δὲ καθὼς ἔθος τῇ ἀλη-
 θεΐᾳ ἡμῶν τὸν σκοπὸν τὸν ὀρθὸν τὸ κατὰ φύσιν
 ἐκλέγειν χρή. ἢ γὰρ χρῆσις τῶν ὑποδημάτων ἢ
 μὲν αὐτῶν εἰς σκέπην ποδῶν, ἢ δὲ εἰς προφυλα-
 κὴν τῶν προσπταισμάτων καὶ τῶν ὀρειβατικῶν τρα-
 20 χυτήτων τὴν πέλμα ποδὸς σώζουσαν.

§. 117. Γυναιξὶ μὲν οὖν τὸ λευκὸν ὑπόδημα
 συγχωρητέον, πλὴν εἰ μὴ ὀδεύοιεν, τότε δὲ τῷ
 ἀλειπτῷ χρηστέον. ἤλωμένων δὲ δέονται τῶν κατ-
 τυμάτων αἱ ὀδεύουσαι. πλὴν τὰ πολλὰ ὑποδήμασι
 25 χρηστέον αὐταῖς· οὐ γὰρ ἀρμόζει γυμνὸν ἐπιδείκνυ-
 σθαι τὸν πόδα, ἄλλως τε καὶ εὐαίσθητον εἰς βλάβη-
 ν ἢ γυνή. ἀνδρὶ δὲ εὖ μάλιστα ἀρμόδιον ἀνυποδη-
 σία, πλὴν εἰ μὴ στρατεύοιτο. καὶ γὰρ πως ἐγγὺς
 τὸ ὑποδεδέσθαι τῷ δεδέσθαι. ἀσκητικώτατόν γέ τοι
 30 γυμνοῖς χρῆσθαι τοῖς ποσὶν καὶ πρὸς ὑγείαν καὶ εὐ-
 κολίαν εὐθέτον, ἔνθα μὴ ἀνάγκη τις διακωλύοι. εἰ
 δὲ μὴ ὀδεύοιμεν, ἀλλὰ μηδὲ φέρομεν τὴν ἀνυ- P. 241
 ποδησίαν, βλαύταις ἢ φαικασίοις χρηστέον, κανί- Pott.
 ποδας αὐτὰς ἐκάλουν οἱ Ἀττικοί, διὰ τὸ πελάζειν
 35 μοὶ δοκεῖ τῇ κόνει τὴν πόδε. τῆς λιτῆς ὑποδέσεως

ἀπόχρη μάρτυς Ἰωάννης οὐκ ἄξιός ἐστιν ὁμολογῶν
 τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων λύειν τοῦ κυρίου *).
 οὐ γάρ τι τῶν περιέργων ὑπεδέδετο ὁ τῆς ἀληθοῦς
 Ἑβραίοις φιλοσοφίας - ὑποδεικνύμενος τὸν τύπον.
 5 τοῦτο δὲ εἰ καὶ αἰνίττεται τι, ἐν ἄλλοις δηλωθή-
 σεται.

Cap. XII.

Ἔστι οὐ χρὴ περὶ τοὺς λίθους καὶ τὸν χρυσοῦν
 ἐπιτοῆσθαι κόσμον.

10 §. 118. Λίθους δὲ πελλίους ἢ χλωρούς καὶ τῆς
 ἀπεξενωμένης θαλάσσης τὰ ἐκβράσματα καὶ τῆς γῆς
 τὰ ἐκψήγματα μειρακιῶδές ἐστι τεθηπέναι. ἐπὶ γὰρ
 τὰ διαυγῆ τῶν λιθιδίων καὶ τὰς ἰδιαζούσας χροίας
 ὑέλους τε ἔσθαι ποικίλας οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἀνοήτων
 15 ἔστιν ἀνθρώπων ὑπὸ τῶν πληκτικῆν ἐχόντων φαν-
 τασίαν ἐλκομένων. ταύτη καὶ τὸ πῦρ τὰ παῖδια
 θεασάμενα φέρεται ἐπ' αὐτὸ τῇ λαμπρότητι ἀγόμε-
 να, τῆς δὲ ἐπαφήσεως τὸ ἐπισφαλές διὰ τὴν ἀνοιαν
 οὐ κατανενοηκότα. τοιοῦτοι ταῖς ἡλιθίαις οἱ λίθοι
 20 γυναιξὶ περιδούμενοι τοῖς ὄρμοις καὶ τοῖς περιδεραιοῖς
 ἐγκατακλειόμενοι ἀμέθυστοι καὶ κεραννῖται καὶ ἰάσπι-
 δες καὶ τοπάζιον, ἢ τε Μιλησία

σμάραγδος, ἐμπόλημα τιμηέστατον.

ὁ δὲ πολυτίμητος μαργαρίτης ὑπερφυῶς τῇ γυναι-
 25 κωνίτιδι εἰσεκώμασεν, γίνεται δὲ οὗτος ἐν ὄστρειῳ
 τινὶ παραπλησίῳ ταῖς πίνναις, μέγεθος δὲ ἡλικὸς
 ἰχθύος ὀφθαλμὸς εὐμεγέθης. καὶ οὐκ αἰσχύνονται
 αἱ καχοδαίμονες περὶ ὄστρειον ὀλίγον τοῦτο τὴν πᾶ-
 σαν σπονδὴν πεποιημένοι, ἔξάν ἀγίῳ κοσμεῖσθαι
 30 λίθῳ, τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, ὃν «μαργαρίτην»**) ἢ
 γραφῆ κέκληκέν που, τὸν διαυγῆ καὶ καθαρόν Ἰη-

*) Cf. Marc. 1, 7. Luc. 3, 16.

**) Matth. 13, 46.

σοῦν, τὸν ἐν σαρκὶ ἐπόπτην ὄφθαλμὸν, τὸν λόγον τὸν διαφανῆ, δι' ὃν ἡ σὰρξ τιμία ὕδατι ἀναγεννωμένη. καὶ γὰρ τὸ ὄστρειον ἐκεῖνο ἐν ὕδατι γιγνόμενον περιστέγει τὴν σάρκα, ἐκ δὲ ταύτης ὁ μαρ-
 5 γαρίτης κτίσκειται.

§. 119. Λίθοις δὲ ἁγίοις τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ τετειχίσθαι*) παρελήφραμεν, καὶ τὰς δώδεκα P. 242 τῆς οὐρανοπόλεως πύλας τιμίους ἀπεικασμένας λίθοις Ρουμ. τὸ περίοπτον τῆς ἀποστολικῆς φωνῆς αἰνίττεσθαι
 10 χάριτος ἐκδεχόμεθα. ἐπὶ γὰρ τῶν λίθων τῶν πολυτελεῶν αἱ χροαὶ τετάχεται, τίμιαι δὲ αὐταί, τὰ δ' ἄλλα ὕλη γεώδης καταλείπονται. συμβολικῶς τοι-
 15 τοῖς εἰκότως τειχίζεται τῶν ἁγίων ἡ πόλις πνευματικῶς οἰκοδομουμένη. πρὸς τὸ ἄνθος οὖν τῶν λίθων
 20 τὸ ἀμίμητον τὸ ἄνθος τὸ πνεύματος τὸ ἀκήρατον καὶ ἅγιον τῆς οὐσίας νενοήκασιν· αἱ δὲ μὴ συνιεῖσαι τὸ συμβολικὸν τῶν γραφῶν ὅλαι περικεχῆρασιν
 25 τοῖς λίθοις τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον ἀπολογισμὸν προφερόμεναι, ὃν καὶ ἔδειξεν ὁ θεὸς, διὰ τί μὴ χρησόμεθα; καὶ πάρεστί μοι, διὰ τί μὴ τρουφήσω; καὶ τίσιν οὖν ταῦτα γέγονεν, εἰ μὴ ἡμῖν; τελέως δὲ ἠγνοηκότων τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ αἱ τοιαῦτα φωναί. πρῶτον μὲν γὰρ τὰ ἀναγκαῖα καθάπερ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν ἀέρα προφανῆ πᾶσι χρηγεῖται, τὰ
 25 δὲ ὅσα μὴ ἀναγκαῖα γῆ τε καὶ ὕδατι ἐκρουπεν.

§. 120. Διὰ τοῦτό τοι μύρμηκες χρυσοφυροῦσι καὶ γοῦπες χρυσοφυλακοῦσι καὶ ἡ θάλασσα τὸν μαργαρίτην ἐκρουπεν λίθον, ὑμεῖς δὲ περιεργοὶ εἰς ἃ μὴ δεῖ. ἰδοὺ ὄλος ἀναπέπταται οὐρανὸς καὶ οὐ ζητεῖτε
 30 τὸν θεόν, τὰ δὲ κεκρυμμένον χρυσίον καὶ τοὺς λίθους οἱ τὴν ἐπὶ θανάτῳ κεκριμένοι γεωφυροῦσι παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τῇ γραφῇ ἀντάδετε βοώσης ἐκείνης διαρρήδην, «ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν»**).

*) Αποκ. 21, 18 sq.

**) Matth. 6, 33.

εἰ δὲ καὶ πάντα ὑμῶν δωρηταὶ καὶ εἰ πάντα ὑμῶν
 συγκεχωρηταὶ καὶ εἰ „πάντα ὑμῶν ἔξεστι“, φησὶν
 ὁ ἀπόστολος, „ἀλλ’ οὐ πάντα συμφέρει“*). πα-
 P. 90 ρήγαγεν δὲ τὸ γένος ἡμῶν ἐπὶ κοινῶν ὁ θεὸς
 Sylb. αὐτὸς τῶν ἑαυτοῦ πρότερος μεταδούς καὶ κοινὸν
 πᾶσιν ἀνθρώποις τὸν ἑαυτοῦ ἐπικουρήσας λόγον,
 πάντα ποιήσας ὑπὲρ πάντων. κοινὰ οὖν τὰ πάντα
 καὶ μὴ πλεονεκτούντων οἱ πλοῦσιοι. τὸ οὖν πά-
 ρεστί μοι καὶ πλεονάζει μοι, διὰ τί μὴ τρυφή- P. 243
 10σω; οὐκ ἀνθρώπινον οὐδὲ κοινωρικόν, ἐκείνο δὲ Pott.
 μᾶλλον ἀγαπητικόν, πάρεστί μοι, διὰ τί μὴ μετα-
 δῶ τοῖς δεομένοις; ὁ γὰρ τοιοῦτος ὁ τὸ „ἀγαπήσεις
 τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν“**) πληρώσας. αὕτη
 γὰρ ἡ ἀληθῆς τρυφή ἡ θησαυριζομένη πολυτέλεια,
 15ἡ δὲ εἰς τὰς ματαίους ἐπιθυμίας ἀνάλωσις ἀπωλείας,
 οὐ δαπάνης ἐπέχει λόγον. δέδωκε γὰρ ὁ θεὸς οἶδ’
 ὅτι τῆς χρήσεως ἡμῶν τὴν ἔξουσίαν, ἀλλὰ μέχρι
 τοῦ ἀναγκαίου, καὶ τὴν χοῆσιν κοινὴν εἶναι βεβού-
 ληται. ἄτοπον δὲ ἓνα τρυφᾶν πενομένων πλειόνων.
 20Πόσω μὲν γὰρ εὐκλεέστερον τοῦ πολυτελεῶς οἰκεῖν τὸ
 πολλοὺς εὐεργετεῖν; πόσω δὲ συνειτώτερον τοῦ εἰς
 λίθους καὶ χρυσίον τὸ εἰς ἀνθρώπους ἀναλίσκειν;
 πόσω δὲ ὠφελιμώτερον τῶν ἀψύχων κοσμίῳ τὸ
 φίλους κεκτηῖσθαι κοσμίους; τίνα δὲ ἂν ἄγροὶ το-
 25σοῦτον ὅσον τὸ χαρίζεσθαι ὠφελήσειαν;

§. 121. Λείπεται τοίνυν ἡμῶν κάκεῖνο ἐπιλύσαι τὸ
 φερόμενον, τίσιν οὖν τὰ πολυτελέστερα, ἂν αἰρῶνται
 πάντες τὰ εἰτελέστερα; τοῖς ἀνθρώποις, φήσαιμ’
 ἂν, ἔαν χωρὶς προσπαθείας καὶ διαφορᾶς χρώμεθα
 30αὐτοῖς. εἰ δὲ ἀμήχανον πάντας σωφρονεῖν, ἀλλὰ
 καὶ διὰ τὴν τῶν ἀναγκαίων χρείαν τὰ εὐπόριστα
 μεταδιωκτέον μακρὰ τοῖς περιττοῖς τούτοις χαίρειν
 φράσασιν. καθόλου μὲν οὖν τὰ κόσμια ὡσπερ κο-
 ροκόσμια ἀποσκορακιστέον ὅλον καὶ αὐτὸν παραι-

*) 1 Cor. 10, 23.

**) Matth. 19, 19.’

τουμέναις τὸν κόσμον. χρὴ γὰρ εἶναι κοσμίως ἐν-
 δοθεῖν καὶ τὴν τῶν ἕσω γυναῖκα δεικνύναι καλήν·
 ἐν μόνῃ γὰρ τῇ ψυχῇ καταφαίνεσθαι καὶ τὸ κάλλος
 καὶ τὸ αἰσχος. διὸ καὶ μόνος ὁ σπουδαῖος καλὸς
 5 κάγαθός ὄντως ἐστίν, καὶ μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν
 δογματίζεται, ἣ δὲ ἀρετὴ μόνῃ καὶ διὰ καλοῦ τοῦ
 σώματος καταφαίνεται καὶ ἐπανθεῖ τῇ σαρκὶ τὸ
 ὠραῖον τῆς σωφροσύνης ἀξίεραστον δεικνύουσα, ὅταν
 οἶονεὶ φέγγος ἐπιλάμπῃ τῇ μορφῇ τὸ ἦθος. τὸ
 10 γὰρ ἐκάστου καὶ φυτοῦ καὶ ζώου κάλλος ἐν τῇ ἐκά-
 στου ἀρετῇ εἶναι συμβέβηκεν. ἀνθρώπου δὲ ἀρετῆ,
 δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ ἀνδρία καὶ εὐσέβεια.
 καλὸς ἄρα ἄνθρωπος ὁ δίκαιος καὶ σώφρων καὶ
 συλλήβδην ὁ ἀγαθός, οὐχ ὁ πλούσιος. ἤδη δὲ P. 244
 15 καὶ οἱ στρατιῶται χρυσίῳ κεκοσμησθαι βούλον-
 ται, οὐδὲ ἐκείνο ἀεγνωκότες τὸ ποιητικόν,
 ὃς καὶ χρυσὸν ἔχων πόλεμον κτεν ἤτε κούρη
 νηπίη*).

§. 122. Ἀλλὰ γὰρ τὴν μὲν φιλοκοσμίαν ἤκι-
 20 στα ἀρετῆς ἐπιμελουμένην, σώματος δὲ ἀντιποιοῦ-
 μένην ἐκτραπέντος τοῦ φιλοκάλου περὶ τὴν κενοδο-
 ξίαν ἄρδην ἐκβλητέον. τὰ γὰρ μὴ οἰκεία τῷ σώ-
 ματι ὡς οἰκεία προσάπτουσα μελέτην τοῦ ψεύδεσθαι
 καὶ ἔθος ἀπάτης ἐνεγέννησεν οἷτι τὸ σεμνὸν καὶ
 25 ἀπλαστον καὶ νήπιον ὡς ἀληθῶς, τὸ σοβαρὸν δὲ
 καὶ θρυπτικὸν καὶ ὑβροδαιτον φαίνουσα. αἱ δὲ
 ἀμαυροῦσι τὸ κάλλος τὸ ἀληθινὸν ἐπισκιάζουσαι χρυ-
 σίῳ· καὶ οὐκ ἴσασιν τὸ πλημμέλημα οἷόν ἐστι δε-
 σμὰ ἑαυταῖς περιθεῖσαι πλούσια μυρία· καθάπερ
 30 καὶ

παρὰ τοῖς βαρβάροις

φασὶν δεδέσθαι τοὺς κακούργους χρυσίῳ.
 τούτους ἐξηλωκέναι δοκοῦσί μοι αἱ γυναῖκες τοὺς δε-
 σμώτας τοὺς πλουσίους. ἢ γὰρ οὐχὶ κλοιδὸς τὸ χρυ-

*) Hom. Iliad. β. 872 sq.

σοῦν ἐστὶ περιδέραιον, καὶ οἱ στρεπτοὶ οἳ τε καθε-
 τήρες καλούμενοι ἀλύσεων ἐπέχοντες τρόπον καὶ παρὰ
 τοῖς Ἀττικοῖς αὐτῷ τούτῳ τῷ ὀνόματι ἀλύσεις κέ-
 κληνται. πέδας δὲ περισφυρίους τὴν περὶ τοὺς πό-
 5 δας ἀκοσμίαν τῶν γυναικῶν Φιλήμων ἐν συνεφήβῳ
 προσεῖπεν·

— ἱμάτια διαφαίνοντα καὶ πέδην τινὰ
 χρυσῆν.

§. 123. Τί οὖν ἔτι ὁ καλλωπισμὸς ὁ ζηλωτὸς
 10 ἢ ἐθέλειν ὑμᾶς, ὧ γυναικες, σφᾶς αὐτὰς φαίνε-
 σθαι πεπεδημένας; εἰ γὰρ ἢ ὕλη τὸ ὄνειδος ὑπεκ-
 λύει, τὸ πάθος ἀδιάφορον. ἔμοιγ' οὖν δοκοῦσιν
 ἔκουσίως περιπίπτουσαι δεσμοῖς ἀρχεῖν ἐπὶ συμφο-
 ραῖς πλουσίαις. ἴσως δὲ καὶ ὁ ποιητικὸς μῦθος
 15 τοιοῦτους δεσμοὺς μοιχευομένη τῇ Ἀφροδίτῃ περιβε-
 βληῖσθαι λέγει, οὐδὲν ἄλλ' ἢ μοιχείας σύμβολον αἰ-
 νιπτόμενος τὰ κόσμια· χρυσοῦς γὰρ εἶπε κάκεινους
 "Ὀμηρος τοὺς δεσμούς. ἤδη δὲ τὰ φανερώτατα
 τοῦ πονηροῦ σύμβολα οὐκ αἰσχύνονται περικείμενα.
 20 ὡς γὰρ τὴν Ἐὐαν ὁ ὄφις ἠπάτησεν, οὕτω δὲ καὶ P. 245
 τὰς ἄλλας γυναικας ὁ κόσμος ὁ χρυσοῦς δελέατι Ροιτ.
 προσχρώμενος τοῦ ὄφειος τῷ σχήματι ἐξέμηκεν εἰς
 ὕβρεις, συμραῖνας τινὰς καὶ ὄφεις ἀποπλαττομένας
 εἰς εὐπρέπειαν. λέγει γοῦν ὁ κωμικὸς Νικόστρατος,
 25 ἀλύσεις, καθετῆρας, δακτυλλοὺς, βουβάλι', ὄφεις,
 περισκελίδας, ἑλλέβορον.

§. 124. Πάνν γοῦν ἐπιψόγως πάντα τὸν γυναι-
 κείον ἀταλεγόμενος κόσμον Ἀριστοφάνης ἐν Θεσμο-
 φοριαζούσαις ὑποδείκνυσιν. παραθήσομαι δὲ αὐτὰς
 30 τοῦ κωμικοῦ τὰς λέξεις διελεγχούσας ἀκριβῶς τὸ φορ-
 τικὸν ὑμῶν τῆς ἀπειραγαθίας·

α. μίτρας, ἀναδήματα,
 λίτρον, κίστην, στρόφον, ὀπισθοσφενδόνην,
 κάλυμμα, φῦκος, περιδέραι', ὑπογράμματα,
 τρυφοκαλάσιον, * * *, κεκρύφαλον,

ζῶμ', ἀμπέχονον, τρύφημα, παρυφές, ξυστίδα, χιτῶνα, βάραθρον, ἔγκυκλον, κομμώτριον· τὰ μέγιστα δ' οὐκ εἴρηκα τούτων. β. εἶτα τί;

α. διόπας, διάλιθον, πλάστρα, μαλάχιον, βότρον, 5 χλίδωνα, περόνας, ἀμφιδέας, ὄρμους, πέδας, P. 246 P. 91 σφραγιδας, ἀλύσεις, δακτυλίους, καταπλά- Pott. Syll. σματα,

πομφόλυγας, ἀποδέσμους, ὀλίβους, σάρδια, ὑποδερίδας, ἐλικτήρας.

Ἐγὼ μὲν ἔκαμον καὶ ἄχθομαι λέγων τὸ πλῆθος τῶν 10 κοσμίων, τὰς δὲ καὶ θαυμάζειν ἔπεισί μοι, ὡς ἄρα οὐκ ἀποκναιόνται τοσοῦτον ἄχθος βασιτάζουσαι.

§. 125. Ὡ τῆς κενῆς πολυπραγμοσύνης, ἃ τῆς 15 ματαίας δοξομανίας· ἐκχέουσιν ἐταιρικῶς τὸν πλοῦτον εἰς ὄνειδος, καὶ τοῦ Θεοῦ τὰ δῶρήματα ἀπειροκαλίᾳ παραχαράττουσι ζηλοῦσαι τοῦ πονηροῦ τὴν τέχνην. σαφῶς δὲ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὸν πλοῦσιον τὸν θησαυρίζοντα εἰς τὰς ἀποθήκας καὶ πρὸς ἑαυτὸν λέγοντα „ἔχεις ἀγαθὰ πολλὰ ἀποκείμενα εἰς ἔτη πολλὰ, φάγε, πίε, εὐφραίνου”, ἄφρονα 20 κέκληκεν, „ταύτη γὰρ τῆ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου παραλαμβάνουσιν. ἃ οὖν ἠτοίμασας, τίνος γένηται” *); Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος θεασάμενός τινα τῶν μαθητῶν Ἑλένην ὀνόματι πολύχρυσον γράψαντα, ὃ μειράκιον, εἶπεν, μὴ δυνάμενος γράψαι καλὴν πλουσίαν πεποιή- 25 κας. τοιαῦται τοίνυν Ἑλέναι αἱ νῦν εἰσὶ γυναῖκες, οὐ καλαὶ γνησίως, πεπλασμέναι δὲ πλουσίως.

§. 126. Ταύταις προφητεύει διὰ τοῦ Σοφονίου τὸ πνεῦμα· „καὶ τὸ ἀργύριον αὐτῶν καὶ τὸ χρυσίον αὐτῶν οὐ μὴ δύνηται ἐξελέσθαι αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ 30 ὀργῆς κυρίου” **). ταῖς δὲ ὑπὸ Χριστοῦ παιδαγωγουμέναις οὐ χρυσίῳ κοσμεῖσθαι προσήκει, ἀλλὰ τῷ λόγῳ, δι' οὗ μόνου καταφαίνεται τὸ χρυσίον.

*) Luc. 12, 19 sq.

**) Sophon. 1, 18.

μακάριοι μὲν τῶν ἦσαν οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑβραίων, εἰ περιελόμενοι τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν ἔρριψαν ἢ ἐχώνενσαν μόνον, νυνὶ δὲ εἰς βαῦν χρυσοχοήσαντες καὶ τούτῳ εἰδωλολατρήσαντες αὐτοὶ μὲν οὖν οὐκ ὦναντο οὔτε τῆς τέχνης οὔτε τῆς ἐπιβολῆς, ἐδίδαξαν δὲ ἡμῶν τὰς γυναῖκας τυπικώτατα κοσμίων ἀπεσχῆσθαι. τὸ γοῦν ἐκπορνεύσαν τῆς ἐπιθυμίας εἰς χρυσίον εἰδωλον γίνεται βασανιζόμενον πυρὶ, ὃ μόνῳ τηρεῖται τροφή καθάπερ εἰδωλον, οὐκ ἀλήθεια. ἐν-
10 τεῦθεν ὀνειδίζων ὁ λόγος διὰ τοῦ προφήτου τοῦς Ἑβραίους, „ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ”, φησὶν, „ἐποίησαν τῇ Βαὰλ”*), κόσμια δηλονότι, καὶ ἐναργέστατα ἐπαπειλῶν „καὶ ἐκδικήσω”, λέγει, „ἐπ’ αὐτὴν τὰς ἡμέρας τῶν Βααλεῖμ, ἐν αἷς ἐπέθυσαν
15 αὐτῇ καὶ περιετίθετο τὰ ἐνώτια ἐαυτῆς καὶ τὰ καθόρμια αὐτῆς”**). καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ κοσμῆματος ἐπήγαγεν εἰπὼν. „καὶ ἐπορεύετο ὀπίσω τῶν ἔραστῶν αὐτῆς, ἐμοῦ δὲ ἐπελάθετο, λέγει κύριος”. P. 247

§. 127. Ἀποθέμενοι τοίνυν τοὺς λήρους Ροῖτ.
20 αὐτῷ πονηρῷ σοφιστῇ τοῦ ἐταιρικοῦ τούτου μὴ μετεχόντων καλλωπισμοῦ μηδὲ εἰδωλολατρούκτων διὰ παραπετάσματος εὐπρεποῦς. πάννυ γοῦν θαυμασίως ὁ Πέτρος ὁ μακάριος, „γυναῖκας”, φησὶν, „ὡσαύτως μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱμα-
25 τισμῷ παλυτελεῖ, ἀλλ’ ὃ πρέπει γυναῖξιν ἐπαγγελ-
λομέναις θεοσέβειαν, δι’ ἔργων ἀγαθῶν σφᾶς αὐτὰς κοσμουσῶν”***). καὶ γὰρ εἰκότως ἀπειναὶ αὐτῶν τὸν καλλωπισμὸν κελεύει, εἰ μὲν γὰρ καλαὶ εἶεν, ἀπόχρη ἢ φύσις, μὴ φιλονικεῖτω ἢ τέχνη πρὸς τὴν
30 φύσιν, τουτέστιν ἀπάτη ἀληθεία μὴ ἐριζέτω· εἰ δὲ ἀσχηραὶ φύσει, ἐλέγχουσιν ἐξ ὧν προσάπτουσιν αὐτὰς μὴ ἔχουσιν.

§. 128. Προσῆκει τοίνυν λιτότητα ἀσπάζεσθαι

*) Hos. 2, 8.

**) Ibid. v. 13.

***) 1 Timoth. 2, 9 sq.

τὰς Χριστιῶ λατρευοίσας. τῷ ὄντι γὰρ ἡ λιτότης
 ἁγιοσύνης προμηθεΐται ἕξισοῦσα τὰς πλεονεξίας καὶ
 διὰ τῶν τυχόντων τὴν ἀπὸ τῶν περιττῶν κομιζομέ-
 νη χρείαν. τὸ γὰρ λιτὸν, ἧ καὶ τοῦνομα ἐμφαίνει,
 5 οὐκ ἐξέχει οὐδὲ κατὰ τι ὄγκοῦται ἢ τυφοῦται, ὁμα-
 λὸν δὲ ὄλον καὶ λεῖον καὶ ἴσον καὶ ἀπέριττον καὶ
 ταύτῃ ἱκανὸν ἔστιν, ἱκανότης δὲ ἕξις ἔστιν ἕξικνου-
 μένη πρὸς τὸ οἰκεῖον πέρας ἀνελλιπῶς καὶ ἀπερίτ-
 τως· μήτηρ δὲ αὐτῶν ἡ δικαιοσύνη, τιθηνή δὲ ἡ
 10 αὐτάρκεια. αὕτη γοῦν τοὶ ἕξις ἔστιν ἀρκουμένη οἷς
 δεῖ καὶ δι' αὐτῆς ποριστικὴ τῶν πρὸς τὸν μακάριον
 συντελούντων βίον.

§. 129. Ἔστω οὖν ἐπὶ μὲν καρποῖς τῶν χει-
 ρῶν ὑμῶν κόσμος ἅγιος, εὐμετάδοτος κοινωνία καὶ
 15 ἔργα οἰκουρίας. “ὁ γὰρ διδοὺς πτωχῷ δανείζει
 θεῷ”*), καὶ “χειρὲς ἀνδρείων πλουτίζουσιν”**).
 ἀνδρείους τοὺς καταφρονοῦντας χρημάτων καὶ περὶ
 τὰς μεταδόσεις εὐκόλους εἶρηκεν. ἐπὶ δὲ τῶν ποδῶν
 ἡ ἄοκνος πρὸς εὐποιίαν ἐτοιμότης ἐπιφαινέσθω καὶ
 20 ἡ πρὸς δικαιοσύνην ὁδοιπορία. καθειῆρες δὲ καὶ
 περιδέραια αἰδῶς καὶ σωφροσύνη εἰσίν. τοιοῦτους
 ὄρμους χρυσοχοεῖ ὁ θεός. “μακάριος ἄνθρωπος,
 ὃς εὗρεν σοφίαν, καὶ θνητὸς, ὃς οἶδε φρόνησιν,”
 διὰ Σολομῶντος τὸ πνεῦμα, “κρεῖσσον γὰρ αὐτὴν
 25 ἐμπορευθῆναι ἢ χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου θησαυροῦς,
 τιμιωτέρα δὲ ἔστι λίθων πολυτελῶν”***). αὕτη
 γὰρ ἡ ἀληθινὴ εὐκοσμία. τὰ δὲ ὧτα αὐταῖς P. 248
 παρὰ φύσιν μὴ τιτρώσθω εἰς ἀπάρτησιν ἔλλοβίων καὶ Ρου-
 πλάστρων· οὔτε γὰρ θέμις βιάζεσθαι τὴν φύσιν,
 30 παρ’ ὃ βεβούληται, οὔτε μὴν ἄλλος ἀμείνων ἂν εἴη
 τῶν ὧτων κόσμος εἰς τοὺς κατὰ φύσιν τῆς ἀκοῆς
 καταβαίνων πόρους κατηχήσεως ἀληθοῦς. ὄφθαλ-

*) Prouerb. 19, 17.

oo) Ibid. 10, 4.

ooo) Ibid.

μοὶ δὲ ὑπαληθιμένοι λόγῳ καὶ ὧτα εἰς αἴσθησιν
διατετρομημένα θείων ἀκουστικὴν καὶ ἀγίων ἐπόπτην
παρασκευάζουσιν δεικνύντος ὡς ἀληθῶς τοῦ λόγου
τὸ κάλλος τὸ ἀληθινόν, «ὁ ὄφθαλμὸς οὐκ εἶδεν
δ οὐδὲ οὖς ἤκουσε πρότερον»^{*}).

Κλήμεντος παιδαγωγοῦ τῶν εἰς τρία τὸ
δεύτερον.

---

^{*}) 1 Cor. 2, 9.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

P. 92 CLEMENTIS ALEXANDRINI P. 250
Sylb. Pott.

PAEDAGOGI
LIBER TERTIUS.

A r g u m e n t u m.

Cap. I. De vera pulcritudine (§. 1 — 3.). C. II. Non esse fucō vtendum (§. 4 — 14.). C. III. Aduersus viros, qui formam nimium colant (§. 15 — 25.). C. IV. Quorum consuetudine vtamur (§. 26 — 30.). C. V. Quomodo in balneis se gerere oporteat (§. 31 — 33.). C. VI. Solum dinitem esse Christianum (§. 34 — 36.). C. VII. Pulcrum viaticum Christiano esse frugalitatem (§. 37 — 40.). C. VIII. Similitudines et exempla esse rectae doctrinae partem maximam (§. 41 — 45.). C. IX. Quanam de caussa sit ad balneum accedendum (§. 46 — 48.). C. X. Exercitia quoque esse eligenda iis, qui vitam agunt rationi consentaneam (§. 49 — 52.). C. XI. Compendiosa optinae vitae pertractatio (§. 53 — 83.). C. XII. Percursio eiusdem modi breuis optinae vitae; et quot loci scripturae sacrae vitam Christianorum describant (§. 84 — 100.).

Cap. I.

Περὶ τοῦ κάλλους τοῦ ἀληθινοῦ.

§. 1. Ἦν ἄρα ὡς ἔοικε πάντων μέγιστον μαθημάτων τὸ γινῶναι αὐτόν· ἐαυτὸν γάρ τις ἐὰν γινῶη, θεὸν εἴσεται, θεὸν δὲ εἰδὼς*) ἕξομοιω-

*) Cf. 1 Ioann. 3, 2.

θήσεται θεῶ, οὐ χουσοφορῶν οὐδὲ ποδηροφορῶν, ἀλλὰ ἀγαθοεργῶν καὶ ὅτι μάλιστα ὀλιγίστων δεόμενος, ἀνενδεὴς δὲ μόνος ὁ θεὸς καὶ χαίρει μάλιστα μὲν καθαρεύοντας ἡμᾶς ὁρῶν τῷ τῆς διανοίας κόσμῳ, ἔπειτα δὲ καὶ τῷ τοῦ σώματος ἀγνῆν στολήν, σωφροσύνην, περιβεβλημένῳ. τριγενοῦς οἶν ὑπαρχούσης τῆς ψυχῆς τὸ νοερὸν, ὃ δὴ λογιστικὸν καλεῖται, ὃ ἄνθρωπος ἐστὶν ὁ ἔνδον, ὃ τοῦ φαινομένου τοῦδε ἄρχων ἀνθρώπου, αὐτὸν δὲ ἐκεῖνον ἄλλος ἄγει, ὁ θεός· τὸ δὲ θυμικὸν θηριῶδες ὄν πλησίον μανίας οἰκεῖ, πολύμορφον δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τρίτον ὑπὲρ τὸν Πρωτέα τὸν θαλάττιον δαίμονα ποικίλον, ἄλλοτε ἄλλως μετασχηματιζόμενον εἰς μοιχείας καὶ λαγνείας καὶ εἰς φθορὰς ἔξαρεσκευόμενον.

15 ἦτοι μὲν πρώτιστα λέων γένετ' ἠὲ γένειος*), ἔτι φέρων τὸν καλλωπισμὸν ἄνδρα δείκνυσιν ἢ P. 251 τοῦ γενέλου κόμη.

Pott.

αὐτὰρ ἔπειτα δράκων ἢ πάρδαλις ἠδὲ μέγας σῦς, κατώλισθεν εἰς τὴν ἀσέλγειαν ἢ φιλοκοσμία. οὐκέτι 20 καρτερῶ θηρίῳ ἄνθρωπος φαίνεται, γίγνεται δ' ἄγρον ὕδωρ καὶ δένδρον ὑψιπέτηλον. ἐκχεῖται τὰ πάθη, ἐκβλύζονται αἱ ἡδοναί, μαραινεται τὸ κάλλος καὶ θᾶττον ἀποπίπτει τοῦ πετάλου χαμαὶ, ὅταν αὐτοῦ καταπνεύσωσιν αἱ ἐρωτικαὶ 25 τῆς ὑβρεως λαίλαπες καὶ πρὶν ἢ τὸ μετόπωρον ἐλθεῖν μαραινεται τῇ φθορᾷ· πάντα γὰρ ἢ ἐπιθυμία γινεται τε καὶ πλάττεται καὶ φενακίζειν βούλεται, ἵνα κατακρύψη τὸν ἄνθρωπον, ὃ δὲ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ᾧ σύνοικος ὁ λόγος, οὐ ποικίλλεται, οὐ πλάττεται, μορφὴν ἔχει τὴν τοῦ λόγου, ἕξομοιοῦται τῷ θεῶ, καλὸς ἐστὶν, οὐ καλλωπίζεται· κάλλος ἐστὶ τὸ ἀληθινόν, καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἐστὶν, θεὸς δὲ ἐκεῖνος ὃ ἄνθρωπος γίνεται, ὅτι βούλεται ὁ θεός.

§. 2. Ὁρθῶς ἄρα εἶπεν Ἡράκλειτος, ἄνθρω-

*) Hom. Od. δ. 457 εἰρη.

ποι θεοί, θεοὶ ἄνθρωποι· λόγος γὰρ αὐτὸς μυστή-
 ριον ἐμφανές. θεὸς ἐν ἀνθρώπῳ καὶ ὁ ἄνθρωπος
 θεὸς καὶ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ὁ μεσίτης ἐκτελεῖ·
 5 μεσίτης γὰρ ὁ λόγος ὁ κοινὸς ἀμφοῖν, θεοῦ μὲν
 υἱὸς, σωτὴρ δὲ ἀνθρώπων, καὶ τοῦ μὲν διάκονος,
 ἡμῶν δὲ παιδαγωγός. δούλης δὲ οὔσης τῆς σαρκὸς,
 καθὼς καὶ ὁ Παῦλος μαρτυρεῖ, πῶς ἂν τις εἰκό-
 τως τὴν θεράπαιναν κοσμοίη προαγωγῶν δίκην; ὅτι
 γὰρ δούλου μορφή τὸ σαρκικόν, ἐπὶ τοῦ κυρίου φη-
 10 σὶν ὁ ἀπόστολος, «ὅτι ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφήν δού-
 λου λαβὼν»*), τὸν ἐκτὸς ἄνθρωπον, δούλον προσει-
 πῶν πρὶν ἢ δουλεῦσαι καὶ σαρκοφορῆσαι τὸν κύριον.
 ὁ δὲ συμπαθὴς θεὸς αὐτὸς ἠλευθέρωσεν τὴν σάρκα
 τῆς φθορᾶς καὶ δουλείας τῆς θανατηφόρου καὶ
 15 πικρᾶς ἀπαλλάξας τὴν ἀφθαρσίαν περιέβηκεν αὐτῇ,
 ἅγιον τοῦτο τῇ σαρκὶ καὶ αἰδιότητος καλλώπισμα
 περιθεῖς, τὴν ἀθανασίαν.

§. 3. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλο κάλλος ἀνθρώπων
 ἀγάπη· «ἀγάπη δὲ» κατὰ τὸν ἀπόστολον «μᾶκρο-
 20 θυμεῖ, χρηστεύεται, οὐ ζηλοῖ, οὐ περπερεύεται, οὐ
 φουσιῶται»**). περπερεία γὰρ ὁ καλλωπισμὸς πε-
 ριτιότητος καὶ ἀχρειότητος ἔχων ἔμφασιν. διὸ καὶ
 ἐπιφέρει· «οὐκ ἀσχημονεῖ», ἀσχημον γὰρ τὸ ἀλλό-Ρ. 252
 τριον καὶ μὴ κατὰ φύσιν σχῆμα, τὸ δ' ἐπίπλα- Ρου.
 25 στον ἀλλότριον, ὅπερ ἐξηγεῖται σαφῶς «οὐ ζητεῖ»
 φήσας «τὸ μὴ ἑαυτῆς», τὸ γὰρ ἴδιον ἢ ἀλήθεια
 τὸ οἰκεῖον καλεῖ, τὸ δ' ἀλλότριον ἢ φιλοκοσμία ζη-
 τεῖ ἐκτὸς οὔσα καὶ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς
 ἀγάπης. τὸν δὲ κύριον αὐτὸν τὴν ὄψιν αἰσχρὸν γε-
 30 γονέναι διὰ Ἡσαίου τὸ πνεῦμα μαρτυρεῖ· «καὶ εἶ-
 δομεν αὐτὸν καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ
 τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλείπον παρὰ τοὺς ἀνθρώ-
 πους»***). καὶ τίς ἀμείνων ἦν κυρίου; ἀλλ' οὐ τὸ
 κάλλος τῆς σαρκὸς τὸ φανταστικόν, τὸ δὲ ἀληθινόν

*) Philipp. 2, 7. **) 1 Cor. 13, 4sq. ***) Ies. 53, 2sq.

καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἐνεδείξατο κάλλος, τῆς μὲν τὸ εὐεργετικόν, τὸ δὲ ἀθάνατον τῆς σαρκός.

Cap. II.

Ὅτι οὐ χρὴ καλλωπίζεσθαι.

§. 4. Οὐκ ἄρα ἡ πρόσοψις τοῦ ἐκτὸς ἀνθρώ-
 5 πον, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ καλλωπιστέα τῷ τῆς καλοκάγα-
 θίας κοσμήματι. εἴη δ' ἂν καὶ τὴν σάρκα εἰπεῖν τῷ
 τῆς ἐγκρατείας κόσμῳ. αἱ δὲ τὴν ἐπιφάνειαν καλ-
 λωπιζόμεναι καὶ τὰ βάθη χερσοῦμεναι λελήθασι σφᾶς
 αὐτὰς κατὰ τοὺς Αἰγυπτίων κόσμους, οἷς ναοὶ καὶ
 10 προπύλαια παρ' αὐτοῖς καὶ προτεμενίσματα ἐξήσκη-
 ται ἄλση τε καὶ ὄργάδες κλοσί τε παμπόλλοις ἐστε-
 φάνωνται αἱ αὐλαί, τοῖχοι δὲ ἀποστίλβουσι ξενικοῖς
 P. 93 λίθοις καὶ γραφῆς ἐντέχνου οἷς ἐνδεῖ οὐδὲ ἐν,
 Sylb. χρυσῷ δὲ καὶ ἀργύρῳ καὶ ἠλέκτρῳ παραστίλβου-
 15 σιν οἱ ναοὶ, καὶ τοῖς ἀπὸ Ἰνδίας καὶ Αἰθιοπίας πε-
 ποικιλμένοις μαρμαίρουσι λιθιδίοις, τὰ δὲ ἄδυτα χρυ-
 σοπάστοις ἐπισκιάζεται πέπλοις, ἀλλ' ἦν παρεισέλθης
 τὸ βάθος τοῦ περιβόλου καὶ σπεύδων ἐπὶ τὴν θείαν
 τοῦ κρείττονος ζητήσης τὸ ἄγαλμα τὸ ἐνοικον τοῦ P. 253
 20 νεῶ, παστοφόρος δὲ ἢ τις ἄλλος τῶν ἱεροποιούντων Ροιι.
 περὶ τὸ τέμενος σεμνὸν δεδορκῶς, παιᾶνα τῇ Αἰγυ-
 πτίων ἄδων γλώσση, ὀλίγον ἐπαναστείλας τοῦ κατα-
 πετάσματος, ὡς δεῖξων τὸν Θεόν, πλατὺν ἡμῖν ἐν-
 δίδωσι γέλωτα τοῦ σεβάσματος. οὐ γὰρ Θεὸς ὁ ζη-
 25 τούμενος ἐνδον εὔρεθήσεται, ἐφ' ὃν ἐσπεύσαμεν, αἴ-
 λουρος δὲ ἢ κροκόδειλος ἢ αὐτόχθων ὄφιν ἢ τι τοι-
 οῦτον θηρίον, ἀνάξιον μὲν τοῦ νεῶ, χηραμοῦ δὲ ἢ
 φωλεοῦ ἢ βορβόρου ἀντάξιον ὁ Θεὸς Αἰγυπτίων ἐπὶ
 στρωμνῆς ἄλουργῆς καταφαίνεται κυλιόμενον θηρίον.
 30 §. 5. Ταύτη μοι δοκοῦσιν αἱ χρυσοφοροῦσαι
 γυναικες τῶν πλοκάμων τοὺς ἐνουλισμοὺς ἀσκοῦσαι,

χρίσματα τε παρειῶν καὶ ὑπογραφὰς ὀφθαλμῶν καὶ
 βαφὰς μετιοῦσαι τριχῶν καὶ τὴν ἄλλην βλακείαν κα-
 κομηχανώμεναι, κοσμοῦσαι τὸν περιβόλον τὸν σαρκι-
 κόν, αἰγυπτιάζουσαι ὡς ἀληθῶς ἐπισπᾶσθαι τοὺς
 5 δεισιδαίμονας ἑραστὰς. ἀλλ' ἦν ἀποκαλύψῃ τις τὸ
 καταπέτασμα τοῦ νεῶ, τὸ κεκρύφαλον λέγω, τὴν
 βαφὴν, τὴν ἐσθῆτα, τὸ χρυσίον, τὸ φῦκος, τὰ ἐν-
 τρίμματα, τουτέστι τὸ ἐκ τούτων συγκείμενον ὕφος,
 τὸ καταπέτασμα, ὡς ἔνδον εὐρήσων τὸ κάλλος τὸ
 10 ἀληθινόν, μυσάξεται, εὖ οἶδ' ἐγώ. οὐ γὰρ τὴν εἰ-
 κόνα τοῦ θεοῦ κατοικοῦσαν ἔνδον εὐρήσει τὴν ἀξίό-
 λογον, πόρνη δὲ ἀντ' αὐτῆς καὶ μοιχαλὶς τῆς ψυχῆς
 κατέλληφε τὸ ἄδυτον τό τε ἀληθινὸν θηρίον ἐλεγχθή-
 σεται ψιμυθίῳ πίθηκος ἐντετριμμένος καὶ ὁ παλίμ-
 15 βολος ὄφεις ἐκεῖνος διαβιβρώσκων τὸ νοερόν τῆς ἀν-
 θρώπου διὰ τῆς φιλοδοξίας χηραμὸν ἔχειν τὴν ψυ-
 χὴν· πάντα φαρμάκων ὀληθρίων ἐμπλήσας καὶ τὸν
 ἑαυτοῦ τῆς πλάνης ἐνερευξάμενος ἴδον μετεσκεύασε τὰς
 γυναῖκας εἰς πόρνας ὁ προαγωγὸς οὗτος δράκων· οὐ
 20 γὰρ γυναικὸς, ἀλλ' ἑταίρας τὸ φιλόκοσμον, αἱ τῆς
 παρὰ μὲν [τοῖς] ἀνδράσιν οἰκουρίας ἐλίγον φροντί-
 ζουσιν, λύσασαι δὲ τὰνδρὸς τὸ βαλάντιον ἐκτρέπου-
 σι τὰς χορηγίας εἰς ἐπιθυμίας, ὡς πολλοὺς ἔχοιεν τοῦ
 25 καλαὶ δοκεῖν εἶναι μάρτυρας, καὶ τὴν πᾶσιν ἡμέραν
 κομμωτικῇ προσκαθεζόμεναι ἀργυρωνήτοις σχολάζου-
 σιν ἀνδραπόδοις.

§. 6. Καθάπερ οὖν ὄψον πονηρὸν ἠδύνουσι
 τὴν σάρκα καὶ τὴν μὲν ἡμέραν κομμωτικῇ προστε-
 τήκασι θαλαμευόμεναι, μὴ ἐλεγχθῶσιν ἀντιζόμεναι,
 30 ἑσπέρας δὲ καθάπερ ἐκ φωλεοῦ πρὸς τὸν λύχνον τὸ
 νόθον τοῦτο προσέρπει κάλλος· συνεργεῖ γὰρ καὶ P. 254
 ἡ μέθη καὶ τὰ ἀμυδρόν τοῦ φωτός πρὸς τὴν ἐπι- Pott.
 θεσίαν αὐτῶν. καὶ τὴν μὲν ξανθίζουσιν τοὺς πλο-
 κάμους ὁ κωμικὸς Μένανδρος εἶργει τῆς οἰκίας·
 35 νῦν δ' ἔρπ' ἀπ' οἰκῶν τῶνδε τὴν γυναῖκα γὰρ
 τὴν σῶφρον' οὐ δεῖ τὰς τρίχας ξανθὰς ποιεῖν,

ἀλλ' οὐδὲ τὰς παρειὰς φουκόων οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς
 ἵπογράφουσαι. λελήθασι δὲ σφᾶς αἱ κακοδαίμονες
 τὸ οἰκεῖον ἀπυλλύουσαι κάλλος τοῦ ὀφθνεῖου τῇ ἐπει-
 5 αγωγῇ, ἅμα γοῦν ἡμέρα σπαρασσόμεναι καὶ ἀπο-
 τεινόμεναι καὶ φουράμασι τισι καταπλαττόμεναι ψύ-
 χουσι μὲν τὸν χροῖτα, ὀρύττουσι δὲ τὴν σάρκα τοῖς
 φαρμάκοις καὶ τῇ περιεργίᾳ τῶν ὀνυμμάτων τὸ οἰ-
 κείον μαραίνουσαι ἄνθος. διὰ τοῦτό τοι ὠχροὶ μὲν
 10 ἐκ καταπλασμάτων καταφαίνονται, εὐάλωτοι δὲ ὑπὸ
 γνόσων γίνονται τακερὰν ἤδη τὴν σάρκα φαρμάκοις
 τὴν ἐσχιαγραφημένην ἔχουσαι, τῶν ἀνθρώπων τὸν
 δημιουργὸν ἀτιμάζουσαι, ὡς οὐ κατ' ἀξίαν δεδωρη-
 μένον τὸ κάλλος. εἰκότως ἀσγαὶ πρὸς οἰκουρίας γί-
 νονται, καθάπερ ἐξωγραφημένοι, καθελόμενοι εἰς θεῖαν,
 15 οὐκ εἰς οἰκουρίαν γεγενημένοι.

§. 7. Διὰ τοῦτό τοι καὶ ἡ παρὰ τῷ κωμικῷ
 ἐπιλογιστικὴ γυνὴ λέγει·

τί δ' ἂν γυναῖκες φρόνιμον ἐργασάμεθα
 ἢ λαμπρὸν, αἱ καθήμεθ' ἐξηνθισμένοι,
 20 τῶν ἑλευθέρων γυναικῶν λυμαινόμεναι τὸν χαρακτή-
 ρα, οἰκῶν ἀνατροπᾶς καὶ γάμων ἐκτροπᾶς καὶ παί-
 δων διαβολὰς περιποιούμεναι. τοῦτο αὐτὸ γάρτοι
 καὶ Ἀντιφάνης ὁ κωμικὸς ἐν μαλθακῇ τὸ ἐταιρικὸν
 τῶν γυναικῶν ἐπισκώπτει τὰ κοινὰ πάσαις ῥήματα
 25 εἰς τὴν κατατριβὴν ἐξηνηρημένα λέγων·

ἔρχεται, P. 255
 Pott.
 μετέρχεται, αὐ, προσέρχεται, αὐ, μετέρχεται,
 ἦκει, πάρεστι, ὄνυπεται, προσέρχεται,
 σμῆται, κτενίζει, ἐκβέβηκε, τρίβεται,
 30 λοῦται, σκοπεῖται, στέλλεται, μινρίζεται,
 κοσμεῖται, ἀλείφεται. ἂν δ' ἔχη τι, ἀπάγχεται.

τρὶς γὰρ, οὐχ ὑπαξ ἀποκωλέναι δίκαιαι κροκοδείλων
 ἀποπάτοις χρώμεναι καὶ σηπεδόνων ἀφροῖς ἐγχερίμε-
 ναι, καὶ ταῖς ὀφροῖσι τὴν ἀσβόλην ἀναματτόμεναι
 35 καὶ ψυμνδίω τὰς παρειὰς ἐντριβόμεναι.

§. 8. Αἱ τοίνυν καὶ τοῖς ἔθνικοῖς προσκορεῖς ποιηταῖς διὰ τὸν τρόπον πῶς οὐκ ἂν ἀπόβλητοι τῇ ἀληθείᾳ γένοιτο; ἕτερος γοῦν κωμικὸς ἐλέγχων αὐτάς, Ἄλεξις· καὶ γὰρ καὶ τούτου παραθήσομαι τὴν λέξιν δυσωποῦσαν τῷ περιέργῳ τῆς ἐρμηνείας τὸ ἀδιάτρεπτον τῆς ἀναισχυντίας· οὐ γὰρ εἰς τοσοῦτον περιέργος ἦν. ἐγὼ δὲ αἰσχίνομαι κωμωδομένης εἰς τοσοῦτον τῆς γυναικωνίτιδος εἰ βοηθὸς γενοίμην· εἴτα μέντοι προσαπολλύει καὶ τὸν ἄνδρα·

10 πρῶτα μὲν γὰρ εἰς τὸ κέρδος καὶ τὸ σὺλᾶν τοὺς P. 256
πέλας Pott.

πάντα τᾶλλ' αὐταῖς πάρεργα γίνεται ***

P. 94 ἐγκεκάττυται. μικρά τις οὔσα· φελλὸς ἐν ταῖς βανκίσιν
Sylb. τὴν τε κεφαλὴν ἐπὶ τὸν ὦμον καταβαλοῦσ' ἐξέρχεται
τοῦτο τοῦ μήκους ἀφεῖλεν. οὐκ ἔχει τις ἰσχία·
ὑπενέδυσ' ἔρραμμέν' αὐτὴν, ὥστε τὴν εὐπυγίαν
ἀναβαῶν τοὺς εἰσιδόντας. κοιλίαν ἄδραν ἔχει

20 ὀρθὰ προσθεῖσαι τοιαῦτα τοῦνδυτον τῆς κοιλίας
ὥσπερ εἰ κοντοῖσι τούτοις εἰς τὸ πρόσθ' ἀπήγαγον.
τὰς ὀφρυῦς πυρραῦς ἔχει τις· ζωγραφοῦσιν ἀσβόλῳ
συμβέβηκ' εἶναι μέλαιναν· κατέπλασε ψιμυθίῳ·
λευκόχρως λίαν τις ἐστὶ παιδέρωτ' ἐντροίβεται.

25 καλὸν ἔχει τοῦ σώματός τε τοῦτο γυμνὸν δείκνυται.
εὐφρεῖς ὀδόντας ἔσχεν· ἐξ ἀνάγκης δεῖ γελᾶν,
ἵνα θεωρῶσ' οἱ παρόντες τὸ στόμι' ὡς κομψὸν φορεῖ.
ἂν δὲ μὴ χαίρη γελῶσα, διατελεῖ τὴν ἡμέραν
[ἐνδον, ὥσπερ τοῖς μαγείροις ἃ παράκειθ' ἐκάστοτε,
30 ἦνικ' ἂν πωλῶσιν αἰγῶν κρανία,] ξυλήφιον
μυρρίνης ἔχουσα λεπτὸν [ὀρθὸν] ἐν τοῖς χεῖλεσιν,
ὥστε τῷ χρόνῳ σέσηρεν, ἂν τε βούλητ' ἂν τε μή.

§. 9. Ταῦτα ἡμῖν εἰς τὴν ἀποτροπὴν τῆς φι-
λοκόσμου κακομηχανίας ἐκ σοφίας κοσμικῆς πα- P. 257
35 ρατίθεμαι παρμάχως σώζειν ἐθελήσαντος ἡμᾶς τοῦ Pott.
λόγου, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ταῖς θεαίαις ἐπιστόφω γρα-

φαις. φιλεῖ δέ πως τὸ μὴ λανθάνον δι' αἰσχύνην τῶν ἐλέγχων ἀφίστασθαι τῶν ἁμαρτημάτων. ὡς δὲ ἢ καταπεπλασμένη χεὶρ καὶ ὁ περιαληλιμμένος ὄφθαλμὸς ὑπόνοιαν τοῦ νοσοῦντος ἐκ τῆς ὕψεως ἐνδείκνυται, οὕτως τὰ ἐντροίματα καὶ αἱ βαφαὶ νοσοῦσαν ἐν βάθει τὴν ψυχὴν αἰνέττονται. ἡμῖν δὲ „παριέναι ποταμὸν ἀλλότριον” ὁ θεὸς παραινέει παιδαγωγὸς, τὴν ἀλλοτρίαν γυναῖκα, τὴν μάχλον, ποταμὸν ἀλλότριον ἀλληγορῶν, πᾶσιν ἐπιρρέουσιν, πᾶσιν δι' ἀσέλγειαν πορνικὴν εἰς τροφὴν ἐκχεομένην „ἀπὸ ὕδατος ἀλλοτρίου ἀπέχου”, φησὶν, „καὶ ἀποπηγῆς ἀλλοτρίας μὴ πίης”*), τὸ ρεῦμα τῆς ἡδυπαθείας φυλάξασθαι παραινῶν, ἵνα πολὺν ζήσωμεν χρόνον, προστεθῆ δὲ ἡμῖν ἔτη ζωῆς εἴτε ἀλλοτρίαν ἡδονὴν μὴ θηρωμένοις εἴτε καὶ τὰς αἰρέσεις ἐκτρέπομένοις.

§. 10. Φιλοψία μὲν οὖν καὶ φιληνία εἰ καὶ πάθη μεγάλα, ἀλλ' οὐ τοσαῦτα τὸ μέγεθος, ὅποση ἢ φιλοκοσμία. τράπεζα πλήρης καὶ κύλικες ἐπάλληλοι ἱκαναὶ πληρῶσαι τὴν λαίμαργίαν, τοῖς δὲ φιλοχρῦσοις καὶ φιλοπορφύροις καὶ φιλολίθοις οὔτε ὁ ὑπὲρ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν χρυσὸς αὐτάρκης οὔτε ἡ Τυρίων θάλασσα οὔτε μὴν ὁ φόρτος ὁ ἀπ' Ἰνδῶν καὶ Αἰθιοπῶν, ἀλλ' οὐδὲ ὁ Πακτωλὸς ὁ ῥέων τὸν πλοῦτον, οὐδ' ἂν Μίδας τις αὐτῶν γένηται, πεπλήρωται, ἀλλὰ ἔτι πένης ἐστὶ πλοῦτον ἄλλον ποθῶν, ἔτοιμοι δὲ οὗτοι συναποθάνειν χρυσίῳ. εἰ δὲ καὶ ὁ Πλοῦτος τυφλὸς ὡσπερ οὖν αἱ περὶ αὐτὸν ἐπτοχμέται καὶ συμπαιδοῦσαι πῶς οὐ τυφλώττουςιν; ὄρον γοῦν ἐπιθυμίας οὐκ ἔχουσαι εἰς ἀναισχυντίαν ἐξοκέλλουσιν. δεῖ γὰρ αὐταῖς καὶ θεάτρον καὶ πομπῆς καὶ πλήθους θεατῶν καὶ πλάνης ἐν ἱεροῖς καὶ τῆς ἐν ταῖς ἀμφόδοις διατριβῆς, ὡς πᾶσιν αὐτὰς γίνεσθαι καταφανεῖς. κοσμοῦνται γὰρ ἵνα ἄλλοις ἀρέσκοιεν αἱ ἐν προσώπῳ κυχώμε-

*) Prouerb. 9, 18.

ναι, οὐκ ἐν καρδίᾳ· ὡς γὰρ τὸν δραπέτην τὰ P. 258
 στίγματα, οὕτω τὴν μοιχαλίδα δείκνυσι τὰ ἀνθίσμα- Pott.
 τα. «κἂν περιβάλῃ κόκκινον καὶ κοσμήσῃ κόσμῳ χρυσῷ,
 καὶ ἐὰν χρῆσῃ στίμμι τοὺς ὀφθαλμοὺς σου, εἰς μά-
 5 τὴν ὁ ὠραιοσμός σου» *), ὁ λόγος διὰ Ἱερεμίου φησίν.

§. 11. Εἶτα οὐκ ἄτοπον ἵππους μὲν καὶ ὄρνεις
 καὶ τὰ ἄλλα ζῶα ἐκ τῆς γλῶσσης καὶ τῶν λειμώνων
 ἀνίστασθαι καὶ ἀνίπτασθαι οἰκείῳ κόσμῳ χαίροντα,
 χαίτη ἵππικῇ καὶ χρυσαῖα φυσικῇ καὶ πτερώσει ποικίλῃ
 10 ὡς δὲ ἐνδεέστερον καὶ τῆς θηρίου φύσεως ἢ γυνῆ
 ἀκαλλῆς εἰς τοσοῦτον εἶναι οἶεται, ὡς ὀθνεῖον δεῖ-
 σθαι κάλλους, ὠνητοῦ καὶ σκιαγραφομένου; κεκρύ-
 φανοί μὲν γε καὶ κεκρυφάων διαφοραὶ καὶ περιερ-
 γοὶ πλοκαὶ, ἄλλὰ καὶ τῶν τριχῶν οἱ μυρῖοι σχημα-
 15 τισμοὶ κατόπτρων τε πολυτίμητοι κατασκευαί, οἷς κα-
 τασηματίζονται θηρῶσαι τοὺς δίκην παίδων ἀφρό-
 των περὶ τὰς μορφὰς ἐπιτοημένους, τέλειον ἀπήρυ-
 θριακνῶν ἐστὶ γυναικῶν, ἃς ἑταίρους καλῶν οὐκ ἂν
 τις ἀφαιμάρτοι προσωπεῖα ποιοῦσας τὰ πρόσωπα. ἡμῖν
 20 δὲ ὁ λόγος παραινεῖ «μὴ σκοπεῖν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ
 τὰ μὴ πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια» **). ὁ
 δὲ καὶ πέρα τῆς ἀτοπίας προβέβηκεν, τῆς ἐπιπλάστου
 μορφῆς τῆς ἑαυτῶν οἷον ἀνδραγαθήματός τινος ἢ
 ἐπανορθώματος κάτοπτρα ἐπινενοήκασιν, ἐφ' ἧς ἀπό-
 25 τῆς μάλιστα κάλυμμα ἐπιτιθέναι ἐχρῆν, οὐδὲ γὰρ,
 ὡς ὁ μῦθος Ἑλλήνων ἔχει, Ναρκίσσῳ προεχώρησεν
 τῷ καλῷ τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνας γενέσθαι θεατὴν.

§. 12. Εἰ δὲ οὐδεμίαν εἰκόνα ὁ Μωϋσῆς πα-
 ραγγέλλει ποιῆσθαι τοῖς ἀνθρώποις ἀντίτεχνρον τῷ
 30 θεῷ, πῶς ἂν εἰλόγως προῖεν αἱ γυναῖκες αὐταὶ σφῶν
 κατὰ ἀνάκλασιν ἀπομιμούμεναι τὰς εἰκόνας εἰς τοῦ
 προσώπου τὴν ψευδοποιαν; ὅλλὰ καὶ τῷ Σαμουὴλ
 τῷ προφήτῃ, ὅποτε πέμπεται ἓνα χρῆσαι τῶν τῶν
 Ἰεσσαὶ εἰς βασιλέα καὶ τὸν πρεσβύτατον τῶν παίδων

*) Jerem. 4, 30.

**) 2 Cor. 4, 18.

αὐτοῦ καλὸν καὶ μέγαν ἰδόντι, ὅποτε τὸ χρίσμα προσ-
 έβαλεν ὁ Σαμουήλ, ἤσθεις ἐπ' αὐτῷ, „εἶπεν”, φη-
 σὶν, „ὁ κύριος αὐτῷ· μὴ ἐπιβλέψῃς εἰς τὴν ὄψιν
 αὐτοῦ καὶ τὸ ὕψος τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, ὅτι ἀπῶ-
 5 σμαι αὐτόν. ἄνθρωπος μὲν γὰρ εἰς ὀφθαλμοὺς ὄψε-
 ται καὶ κύριος εἰς καρδίαν”*), καὶ οὐκ ἔχρισε τὸν
 P. 95 καλὸν τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸν καλὸν τὴν ψυχὴν. εἰ P. 259
 Sylb. οὖν τὸ φυσικὸν τοῦ σώματος κάλλος ἔλαττον Pott
 τοῦ ψυχικοῦ λογίζεται κύριος, τί περὶ τοῦ νόθου φρο-
 10 νεῖ ἅπαν τὸ ψεῦσμα ἄρδην ἐκβαλῶν; „διὰ πίστεως
 γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἰδους”**). σαφέστατα
 γοῦν ὁ κύριος διὰ τοῦ Ἀβραάμ διδάσκει καὶ πατρι-
 δος***) καὶ συγγενῶν καὶ κτήσεως καὶ πλούτου παν-
 τὸς καταφρονεῖν τὸν ἐπόμενον τῷ Θεῷ, ποιήσας αὐ-
 15 τὸν ἔπηλυν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ „φίλον”†) αὐτὸν
 ὠνόμασεν τῆς οἴκοι καταφρονήσαντα περιουσίας· εὐ-
 πατριδῆς γὰρ ἦν καὶ εὐπορος σφόδρα. τριακοσίοις
 γοῦν καὶ ὀκτώ καὶ δέκα††) οἰκέταις ἰδίους κεχείρωται
 τοὺς τέσσαρας βασιλεῖς τοὺς αἰχμαλωτεύσαντας τὸν
 20 Δῶτ. μόνην εὐρίσκομεν τὴν Ἑσθήρ†††) δικαίως
 κοσμουμένην. ἐκαλλωπίζετο μυστικῶς ἡ γυνὴ βασι-
 λεῖ τῷ ἑαυτῆς, ἀλλὰ τὸ κάλλος αὐτῆς ἐκεῖνο λύτρον
 εὐρίσκεται φονευομένου λαοῦ.

§. 13. Ὅτι δὲ ἑταίρας μὲν ποιεῖ τὰς γυναῖκας
 25 καλλωπισμὸς, ἀνδρογύνους δὲ τοὺς ἄνδρας καὶ μοι-
 χικοὺς, μάρτυς ἡμῖν ὁ τραγικὸς διηγοῦμενος ᾧ δὲ πως
 ἔλθων δ' ἐκ Φουγῶν ὁ τὰς Θεὰς
 κρίνων ὄδ', ὡς ὁ μῦθος Ἀργείων ἔχει,
 Λακεδαίμον', ἀνθηρὸς μὲν εἰμάτων στολῇ
 30 χρυσῷ τε λαμπρὸς βαρβάρῳ χλιδήματι,
 ἔρῶν ἔρῶσαν ᾧχετ' ἔξαναρπασας
 Ἐλένην πρὸς Ἴδης βούσταθμ' ἐκδημον λαβῶν
 Μενέλαον.

*) 1 Reg. 16, 7. **) 2 Cor. 5, 7. ***) Genes. 12,
 1 sq. †) Iac. 2, 23. ††) Genes. 14, 14 sq. †††) Esth.
 c. 5.

ὡ κάλλους μοιχικοῦ· ἀνέτρεψε τὴν Ἑλλάδα ἢ βάρβα-
 ρος φιλοκοσμία καὶ ἡ ἀνδρόγυνος τροφή· σωφροσύ-
 νην διέφθειρε Λακωνικὴν ἐσθῆς καὶ χλιδῆ καὶ κάλ-
 λος ὠραῖον· αἱ βάρβαροι φιλοκοσμίαι ἐταίρην ἤλεγξαν
 5 τὴν Διὸς θυγατέρα. οὐκ ἦν παιδαγωγὸς αὐτοῖς ἀνα-
 κόπτων τὰς ἐπιθυμίας, οὐδὲ μὲν ὁ λέγων, „μὴ μοι-
 χεύσης“, οὐδὲ „μὴ ἐπιθυμήσης“ *) λέγων, μηδὲ εἰς
 μοιχείαν ὀδεύσης διὰ ἐπιθυμίας, ἀλλὰ μηδὲ τὰς ὀρέ-
 ξεις ἐκκαίσης διὰ φιλοκοσμίας. οἷον αὐτοῖς τὸ ἐπὶ
 10 τούτοις ἐξηκολούθησε τέλος καὶ ὄσων ἀπέλαυσαν κα-
 κῶν οἱ φιλαυτίαν κωλύσαι μὴ θελήσαντες ἡπειροὶ κε-
 κίνηται· δύο ἀπαιδευτοὶς ἡδοναῖς καὶ κλονεῖται τὰ
 πάντα μίρακίω βαρβάρω· Ἑλλὰς ὅλη ναυτίλλεται,
 στενοχωρεῖται δὲ ἡ θάλασσα ἡπείρους φέρουσα· πόλε-
 15 μος ἐκρηπίζεται μακρὸς καὶ μάχαι καταρρήγγονται
 καρτεραὶ καὶ νεκρῶν ἐμπύλλεται τὰ πεδία· ἐνυβοί-
 ζει τῷ ναυστάθμῳ ὁ βάρβαρος· ἀδικία κρατεῖ καὶ P. 260
 τοῦ ποιητοῦ Διὸς ἐκείνου τὸ ὄμμα τοὺς Θοῤῃκας Pott.
 βλέπει· εὐγενὲς αἷμα βάρβαρα πίνει πεδία καὶ ποτα-
 20 μῶν ῥεύματα σώμασιν ἴσταται νεκροῖς· στήθη κρούε-
 ται θοῤῃοῖς καὶ τὸ πένθος ἐπινέμεται τὴν γῆν, πάν-
 τες δὲ σεῖονται

πόδες πολυπιδάκον Ἰδης
 καὶ κορυφαὶ Τρώων τε πόλεις καὶ νῆες Ἀχαιῶν **).
 25 §. 14. Πῆ φύγωμεν, Ὀμηρε, καὶ στῶμεν; δεῖ-
 ξον ἡμῖν γῆν μὴ κεινημένην. μὴ θίγῃς ἡνίων, παι-
 δίον, ἀπειρος ὢν, μηδὲ ἀναβῆς τὸν δίφρον ἐλαύνειν
 μὴ μαθίαν. ἰδυσὶν ἡνιόχοις οὐρανὸς ἤδεται, οἷς μό-
 κοις ἐλαυνόμενον ἄγεται τὸ πῦρ· μετὰγεται γὰρ ἡ
 30 διάνοια ὑπὸ ἡδονῆς, καὶ τὸ ὑκῆρατον τοῦ λογισμοῦ
 μὴ παιδαγωγοῖμενον τῷ λόγῳ εἰς ἀσέλγειαν κατολι-
 σθαίνει καὶ μισθὸν τοῦ παραπτώματος τὸ ἀπόπτωμα
 λαμβάνει. δεῖγμά σοι τούτων οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ
 τὸ κάλλος κατυλελοϊπότες διὰ κάλλος μαραινόμενον

*) Exod. 20, 13. 17.   **) Hom. II, v. 59 sq.

καὶ τοσοῦτον ἔξ οὐρανῶν ἀποπεσόντες χαμαί. ἀλλὰ καὶ Σικμιῖται κολάζονται καταπεπτωκότες τὴν ἁγίαν ὑβρίζοντες παρθένον, τάφος ἢ κόλασις αὐτοῖς καὶ τὸ μνημόσυνον τῆς ἐπιτιμίας εἰς σωτηρίαν παιδαγωγεῖ.

Cap. III.

P. 261

Pott.

5 Πρὸς τοὺς καλλωπιζομένους τῶν ἀνδρῶν.

§. 15. Εἰς τοσοῦτον δὲ ἄρα ἐλήλακεν ἡ χλιδῆ, ὡς μὴ τὸ θῆλυ μόνον νοσεῖν περὶ τὴν κενοσπουδίαν ταύτην, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνδρας ζηλοῦν τὴν νόσον. μὴ γὰρ καθαρεῦοντες καλλωπισμοῦ οὐχ ὑγιαίνουσιν, πρὸς 10 δὲ τὸ μαλθακώτερον ἀποκλίναντες γυναικίζονται, κορρὰς μὲν ἀγενεῖς καὶ πορνικὰς ἀποχειρόμενοι, χλανίσι δὲ διαφανέσι

περιπεπεμμένοι,

καὶ μιστήριον τρώγοντες, ὄζοντες μύρον.

15 τί ἂν τις φαίη τούτους ἰδῶν; ἀτεχνῶς καθάπερ μετωποσκόπος ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοὺς καταμαντεύεται μοιχοὺς τε καὶ ἀνδρογύνους, ἀμφοτέρων ἀφροδίτην θηρωμένους, μισότριχας, ἕτριχας, τὸ ἄνθος τὸ ἀνδρικὸν μυσαιτομένους, τὰς κόμας δὲ, ὡς περ αἱ γυναικῆς, κοσμουμένους. ἐπ' οὐχ ὁσίοις δὲ τόλμαις οἱ παλίμβολοι

ζῶντας ῥέζουσιν ἀτάσθαλα καὶ κακὰ ἔργα, φησὶν ἡ Σίβυλλα. διὰ τούτους γοῦν πλήρεις αἱ πόλεις πιπτοίντων, ζυρούντων, παρατιλλόντων τοὺς θηλυδρίας τούτους, ἐργαστήρια δὲ κατεσκευάσται καὶ ἀνέωκται πάντη καὶ τεχνῖται τῆς ἐταιρικῆς ταύτης πορνείας συχνὸν ἐμπολῶσιν ἀργύριον ἐμφανῶς, οἱ σφῆς καταπιπτοῦσιν, καὶ τὰς τρίχας τοῖς ἄνασπῶσι πάντα τρόπον παρέχουσιν, οὐδὲν αἰσχυνόμενοι τοὺς 30 ὄρωντας οἷδὲ τοὺς παριόντας, ἀλλ' οἷδὲ ἑαυτοὺς ἀνδρας ὄντας· τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῶν ἀγενεστέρων ζη-

λωται παθῶν ἅπαν τὸ σῶμα τοῖς βίαιοις τῆς πί-
της ὀλκοῖς λελειουργημένοι.

§. 16. Μέλει δὲ οὐδ' ὀπωστιοῦν περαιτέ-
ρω τῆς τοιαύτης προβαίνειν ἀναίσχυντίας. εἰ γὰρ
5 μηδὲν ἄπρακτον αὐτοῖς ὑπολείπεται, οὐδὲ ἐμοὶ ἄρ-
ρητόν. ἓνα τινὰ τούτων τῶν ἀγεννῶν παιδαγωγικῶς
P. 96 ἐπιπλήττων ὁ Διογένης ὀπηρῖκα ἐπιπράσκετο, ἀν-
Sylb. δροίως σφόδρα, ἤκε, εἶπεν, μειράκιον, ἄνδρα
ἄνησαι σαντῶ, ἀμφιβόλω λόγῳ τὸ πορνικὸν ἐκείνου
10 σωφρονίζων. τὸ γὰρ ἄνδρας ὄντας ξυρᾶσθαι καὶ
λεάνεσθαι πῶς οὐκ ἀγεννές; βαφὰς δὲ τινὰς τριχῶν
καὶ χρίσματα πολιῶν καὶ ξανθίσματα ἀνδρογύνων
ἐξωλῶν ἐπιτηδεύματα, καὶ τοὺς διακτενισμοὺς αὐ-
τῶν τοὺς θηλυδριώδεις μεθετέον. ἤγουνται γὰρ P. 262
15 καθάπερ ὄφεις τῆς κεφαλῆς ἀπεκδύσασθαι τὸ γῆρας Pott.
μεταγράφοντες ἑαυτοὺς καὶ νεοποιοῦντες, εἰ καὶ
σοφίσονται τὰς τρίχας, ἀλλ' οὐ τὰς ῥυτίδας δια-
φεύξονται, ἀλλ' οὐ λήσονται τὸν θάνατον σοφίζο-
μενοι τὸν χρόνον. οὐ γὰρ δεινὸν, οὐ δεινὸν γέροντ'
20 ἂν δοκεῖν τὸ εἶναι λαθεῖν· μὴ δυνάμενον. ὅσω γοῦν
ὁ ἄνθρωπος σπεύδει πρὸς τὸ τέλος, τοσοῦτω τιμιώ-
τερος πρὸς ἀληθειαν, μόνον ἔχων αὐτοῦ πρεσβύτε-
ρον τὸν θεόν, ἐπεὶ κακεῖνος αἰδώς γέρον ὁ τῶν ὄν-
των πρεσβύτερος. «παλαιὸν ἡμερῶν» κέκληκεν αὐ-
25 τὸν ἢ προφητεία, «καὶ ἢ θοῖξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ
ὡσεὶ ἔριον καθαρὸν»*), ὁ προφήτης λέγει. οὐδεὶς
δὲ ἄλλος, φησὶν ὁ κύριος, «δύναται ποιῆσαι τρίχα
λευκὴν ἢ μέλαιναν»**).

§. 17. Πῶς οὖν ἀντιδημιουργοῦσι τῷ θεῷ, μᾶλ-
30 λον δὲ ἀντικειῶσθαι βιάζονται οἱ ἄθεοι τὴν ὑπ' αὐ-
τοῦ πεπολιωμένην παραχαράττοντες τρίχα; «στέφα-
νος δὲ γερόντων πολυπειρία»***), φησὶν ἡ γραφή,
καὶ τοῦ προσώπου ἢ πολὺ ἄνθος πολυπειρίας· οἱ δὲ

*) Dan. 7, 9.

**) Matth. 5, 36.

***) Eccles.

τὸ πρεσβεῖον τῆς ἡλικίας, τὸν πολιέα, καταισχύνου-
 σιν. οὐκ ἔστι δὲ, οὐκ ἔστιν ἀληθινὴν ἐνδεικνύου-
 τὴν ψυχὴν τὸν κίβδηλον ἔχοντα κεφαλὴν. „ὕμεῖς
 5 δὲ οὐχ οὕτως”, φησὶν, „ἐμάθετε τὸν Χριστὸν, εἰ
 ἔστιν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ
 τὴν προτέραν ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον”,
 οὐ τὸν πολιὸν, ἀλλὰ „τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς
 ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, ἀνανεοῦσθαι δὲ”, μὴ βαφαῖς
 10 καὶ καλλωπίσμασιν, ἀλλὰ „τῷ πνεύματι τοῦ νοῦς
 ὑμῶν, καὶ ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν κα-
 τὰ θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς
 ἀληθείας” *). ἄνδρα δὲ ὄντα κτενίζεσθαι καὶ ἀπο-
 κείρεσθαι ξυρῶ πρὸς εὐπρέπειαν καὶ πρὸς τὸ ἔσοπτρον
 15 διατιθέμενον τὰς τρίχας, ξύρεσθαι τε καὶ ἀποτίλλε-
 σθαι καὶ λεαίνεσθαι τὰς γένυς πῶς οὐ γυναικεῖον;
 καὶ εἰ μὴ τις αὐτοὺς γυμνοὺς ἴδοι, κἂν γυναῖκας
 ὑπολάβοι. εἰ γὰρ μὴ χρυσοφορεῖν καὶ αὐτοῖς ἐφῆ-
 ται, ἀλλ’ οὖν γε διὰ τὴν θηλυδριώδη ἐπιθυμίαν
 20 ἰμάντας καὶ λώματα χρυσοῦ περιπτύξαντες πετάλοις
 ἢ τινα σφαιρικὰ τῆς αὐτῆς ὕλης ποιησόμενοι σχή-
 ματα σφυρῶν ἀπαρτῶνται καὶ τραχήλων ἀπαιωροῦσι.

§. 18. Σόφισμα τοῦτο κατεργότων ἀνθρώπων
 εἰς τὴν γυναικωνίτιν κατασυρομένων ἀμφιβίων καὶ
 25 βλάγνων θηρίων· πορνικὸς τῆς ἐνέδρας ὁ τρόπος καὶ
 ἄθεος οὗτος. ὁ γὰρ θεὸς τὴν μὲν γυναῖκα λείαν P. 263
 ἠθέλησεν εἶναι, αὐτοφῆ τῇ κόμῃ μόνη ὥσπερ ἵπ- Pott.
 πον τῇ χαίτῃ γανρουμένην, τὸν δὲ ἄνδρα καθάπερ
 τοὺς λέοντας γενέοις κοσμήσας καὶ τοῖς λαπίοις ἦν-
 30 δρωσε στήθεσι δαῖγμα τοῦτο ἀλκῆς καὶ ἀρχῆς. ταύ-
 τη καὶ τοὺς ἀλεκτρούνας τοὺς ὑπερμαχοῦντας τῶν
 ὀρνίθων καθάπερ κόρουσι τοῖς κάλλεσιν ἐκαλλώπι-
 σεν. καὶ οὕτως περὶ πολλοῦ τὰς τρίχας ταύτας ὁ
 θεὸς ἠγεῖται, ὥστε ἅμα φρονήσει κτενεῖν παραγίνε-

*) Ephes. 4, 20—24.

σθαι αὐτὰς τοῖς ἀνδράσι, καὶ δὴ ἀγασθεὶς τῇ σεμνό-
τητι τὸ βλοσυρὸν τοῦ θεάματος γεραρᾶ τετίμηκεν πο-
λιᾶ. φρόνησις δὲ καὶ ἀκριβεῖς λογισμοὶ πολλοὶ συνέ-
σει συνάκμαζονσι τῷ χρόνῳ, καὶ τὸ γῆρας ἐνισχύου-
5 σι τῷ τόνῳ τῆς πολυπειρίας ἄνθος ἀξιέραστον φρο-
νήσεως σεμνῆς εἰς πίστιν εὐλογον προτείνοντες πο-
λιάν.

§. 19. Τοῦτο οὖν τοῦ ἀνδρὸς τὸ σύνθημα, τὸ
γένειον, δι' οὗ καταφαίνεται ὁ ἀνὴρ, πρεσβύτερόν
10 ἔστι τῆς Εὐνῆς καὶ σύμβολον τῆς κρείττονος φύσεως·
τούτῳ πρόπειν ἐδικαίωσε τὸ λάσιον θεὸς καὶ διέσπει-
ρεν παρὰ πᾶν τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρὸς τὰς τρίχας, τὸ
δὲ ὄσον λεῖον αὐτοῦ καὶ μαλθακὸν ἀφίλετο τῆς
πλευρᾶς εἰς ὑποδοχὴν σπέρματος εὐαφῆ τὴν Εὐάν
15 δημιουργήσας γυναῖκα βοηθὸν οὖσαν γενέσεως καὶ
οἰκουρίας. ὁ δὲ, προήκατο γὰρ τὸ λεῖον, ἔμεινεν τε
ἀνὴρ καὶ τὸν ἄνδρα δεικνύει καὶ τὸ δρᾶν αὐτῷ
συνγεχώρηται, ὡς ἐκείνη τὸ πάσχειν. ξηρότερα γὰρ
φύσει καὶ θερμότερα τὰ δασέα τῶν ψιλῶν ἔστιν. διὸ
20 καὶ τὰ ἄρρενα τῶν θηλειῶν καὶ τὰ ἔνορχα τῶν ἐκ-
τομίῳν καὶ τὰ τέλεια τῶν ἀτελῶν δασύτερά τε ἔστιν
καὶ θερμότερα. τὸ οὖν τῆς ἀνδρώδους φύσεως σύμ-
βολον, τὸ λάσιον, παρανομεῖν ἀνόσιον, τὸ δὲ καλ-
λώπισμα τῆς λειάνσεως, θερμαίνομαι γὰρ ὑπὸ τοῦ
25 λόγου, εἰ μὲν ἐπὶ τοὺς ἀνδρας, θηλυδρίου, εἰ δὲ
ἐπὶ τὰς γυναῖκας, μοιχοῦ· ἄμφω δὲ ὅτι μάλιστα πορ-
ρωτάτω τῆς ἡμετέρας ἐκτοπιστέον πολιτείας. «ἀλλὰ
καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡμῶν πᾶσαι ἠριθμημέ-
ναι» *), φησὶν ὁ κύριος· ἠριθμηγται δὲ καὶ ἐπὶ τῷ
30 γενεῖῳ καὶ μὴν καὶ αἱ παρ' ὄλον τὸ σῶμα.

§. 20. Οὐδ' ὁπωσιῶν ἐκτιλιέον παρὰ τὴν
προαίρεσιν τοῦ θεοῦ τὴν ἐγκατηριθμημένην τῷ αὐ-
τοῦ θελήματι «εἰ μὴ τι οὐκ ἐπιγινώσχετε ἑαυτοὺς»,
φησὶν ὁ ἀπόστολος, «ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἐν ὑμῖν» **),

*) Matth. 10, 30.

**) 2 Cor. 13, 5.

ὄν εἰ ἐνοικοῦντα ἤδειμεν, οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν αὐτὸν
 λωβᾶσθαι τετολμήκειμεν. τὸ δὲ καὶ πιττοῦσθαι—
 ὀκνῶ καὶ λέγειν τὴν περὶ τοῦτογον ἀσχημοσύνην—P. 264
 ἀπεστραμμένους καὶ κεκυφώτας καὶ τῆς φύσεως τὰ Pott.
 5 ἀπόρρητα εἰς τὸ συμφανὲς ἀπογυμνοῦντας, ἔξορχου-
 μένους καὶ λορδουμένους, ἀπερυσθριῶσι σχήμασιν οὐκ
 ἀπερυσθριῶντας αὐτοὺς, ἐν αὐτῇ νεολαία καὶ γυμνα-
 P. 97 σίῳ μέσῳ, ἐνθα ἀρετὴ ἀνδρῶν ἔξετάζεται, ἀσχη-
 Sylb. μονοῦντας, τὸ παρὰ φύσιν τοῦτο διώκοντας ἐπι-
 10 τήδευμα, πῶς οὐχὶ τῆς ἐσχάτης ἀσελγείας ἐστίν; οἱ
 γὰρ ἐν τῷ φανερῷ τοιαῦτα διαπραττόμενοι σχολῇ γ'
 ἂν αἰδεσθεῖεν οἴκοι τινάς. καταμαρτυρεῖ δὲ αὐτῶν
 ἢ ἐν τῷ δημοσίῳ ἀκαισχυντία τὴν ἐν τῷ ἀφανεί ἐπ'
 15 ἀξουσίας ἀκολασίαν· ὁ γὰρ ὑπὸ τὰς ἀνάγκας τὸν ἄνδρα
 ἀροῦμενος πρόδηλός ἐστι νύκτωρ ἐλεγχόμενος γυνή.
 “οὐκ ἔσται δέ”, εἶπεν ὁ λόγος διὰ Μωϋσέως, “ἀπὸ
 θυγατέρων Ἰσραὴλ πόρνη καὶ οὐκ ἔσται ὁ πορνεύων
 ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ” *). ἀλλ' ὠφελεῖ, φησὶν, ἢ πῖττα.
 ἀλλὰ διαβάλλει, φημί· οὐκ ἂν δὲ ἠθέλησέ τις εὖ
 20 φρονῶν πόριος εἶναι δοκεῖν, μὴ νοσῶν, καὶ διαβάλ-
 λειν ἐπιτηδεύειν τὴν καλὴν εἰκόνα. οὐκ οὖν ἐκὼν βου-
 ληθεῖη τις. “εἰ γὰρ τοὺς κατὰ πρόθεσιν κλητοὺς
 προέγνω ὁ θεὸς συμμόρφους τῆς εἰκόνης τοῦ υἱοῦ
 αὐτοῦ”, δι' οὗς κατὰ τὸν ἀπόστολον μακάριον ὤρι-
 25 σεν, “εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελ-
 φοῖς” **), πῶς οὐκ ἄθειοι τὸ σύμμορφον τοῦ κυρίου
 λωβῶμενοι σῶμα; ἀνδρὶ δὲ βουλομένῳ εἶναι καλῷ
 τὸ κάλλιστον ἐν ἀνθρώπῳ τὴν διάνοιαν κοσμητέον,
 ἣν καθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐπρεπεστέραν ἐπιδεικτέον·
 30 παρατιλτέον δὲ οὐ τὰς τρίγας, ἀλλὰ τὰς ἐπιθυμίας.
 §. 21. Ἐγὼ καὶ τῶν ἀνδροκαπήλων τὰ παιδά-
 ρια ἐλεῶ εἰς ὑβριν κοσμούμενα, ἀλλ' οὐχ ὑφ' ἐαν-
 τῶν λελώβηται, κελευόμενα δὲ εἰς αἰσχροκέρδειαν τὰ
 δύστηνά· καλλωπίζεται. - οἱ δὲ ἐκόντες ταῦτα αἰρού-

*) Deuter. 23, 17.

**) Rom. 8, 28 sq.

5 μνοι δρᾶν, ἃ κελευόμενοι, θανάτῳ ἂν ἐτιμήσαντο,
 εἰ ἄνδρες ἦσαν, πῶς οὐ κατάπτυστοι; καὶ νῦν μὲν
 εἰς τοσοῦτον ἀκολασίας ἐλήλακεν ὁ βίος ἐντροφῶσης
 ἀδικίας, καὶ τὸ λάγνον πᾶν ἐπικέχυται ταῖς πόλεσι
 10 νόμος γενόμενον ἐπὶ τέγουσ ἐσιτᾶσι παρ' αὐτοῖς τὴν
 σάρκα τὴν ἑαυτῶν εἰς ὕβριν ἡδονῆς πιπρούσκουσαι
 γυναῖκες, καὶ παῖδες ἀρνεῖσθαι τὴν φύσιν δεδιδαγμέ-
 νοι προσποιοῦνται γυναῖκες. πάντα μετακεκίνηκεν ἡ
 15 τρυφή, κατήσχυνε τὸν ἄνθρωπον, ἄβροδίαίτος πε-
 10 ριεργία πάντα ζητᾷ, πάντα ἐπιχειρεῖ, βιάζεται πάν-
 τα, συγχέει τὴν φύσιν, τὰ γυναικῶν οἱ ἄνδρες πε-
 πόνθασιν καὶ γυναῖκες ἀνδρίζονται παρὰ φύσιν γυ-
 μούμεναί τε καὶ γαμοῦσαι γυναῖκες. πόρος δὲ P. 265
 οὐδεὶς ἄβατος ἀκολασίας· κοινὴ δὲ αὐτοῖς ἀφροδίτη Pott.
 15 δημεύεται, συνέστιος τρυφή. ὦ τοῦ ἐλεινοῦ θεά-
 ματος, ὦ τοῦ ἀρρήτου ἐπιτηδεύματος· τρόπαια ταῦ-
 τα τῆς πολιτικῆς ὑμῶν ἀκρασίας δείκνυται, τῶν ἔρ-
 γων ὁ ἔλεγχος αἱ χαμαίτυπαι. φεῦ τῆς τοσαύτης
 20 ἀδηλον τῆς συνουσίας πολλὰς ἐργάζεται τραγωδίας.
 παιδὶ πορνεύσαντι καὶ μαχλώσασιν θυγατροῦσιν ἀγνοή-
 σαντες πολλάκις μίγνυνται πατέρες, οὐ μεμνημένοι
 τῶν ἐκτεθέντων παιδίων, καὶ ἄνδρας δείκνυσι τοὺς
 γεγεννηκότας ἀκρασίας ἔξουσία.

25 §. 22. Ταῦτα οἱ σοφοὶ τῶν νόμων ἐπιτρέπου-
 σιν, ἔξεστιν αὐτοῖς ἁμαρτεῖν κατὰ νόμον, καὶ τὸ ἀπόρ-
 ρητον τῆς ἡδονῆς εὐκολίαν λέγουσιν. μοιχείας ἀπηλ-
 λάχθαι νομίζουσιν οἱ μοιχεύοντες τὴν φύσιν, ἔπεται
 30 δὲ αὐτοῖς τῶν τολμημάτων τιμωρὸς ἢ δίκη, καὶ κατ'
 30 ἑαυτῶν ἀπαραίτητον ἐπισπῶμενοι συμφορὰν, ὀλίγου
 νομίσματος ὠνοῦνται θάνατον. τούτων ἔμποροι τῶν
 φορτίων οἱ κακοδαίμονες πλέουσιν, ὡς σίτον, ὡς οἶ-
 νον, πορνείαν ἀγώγιμον φέροντες. ἄλλοι δὲ ἀθλιώτε-
 ροι μακροῦ ὡς ἄρτον, ὡς ὄψον, ἀγοράζουσιν ἡδονὰς,
 35 οὐδὲ ἐκεῖνο ἐν νῶ λαβόντες τὸ Μωϋσέως· «οὐ βε-
 βηλώσεις τὴν θυγατέρα σου ἐκπορνεῦσαι αὐτήν, καὶ

οὐκ ἐκπορνεύσει ἡ γῆ καὶ ἡ γῆ πλησθήσεται ἀνομίας”*)). ταῦτα προεφητεύετο πάλαι, ἀρίδηλος δὲ ἡ ἔκβασις· πᾶσα ἤδη πεπλήρωται γῆ καὶ πορνείας καὶ ἀνομίας.

5 §. 23. Ἄγαμαι τοὺς παλαιοὺς Ῥωμαίων νομοθέτας· ἀνδρόγενον ἐμίσησαν ἐπιτήδευσιν οὗτοι, καὶ τοῦ σώματος τὴν πρὸς τὸ θῆλυ κοινωνίαν παρὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον ὀρύγματος κατηξίωσαν P. 266 κατὰ τὸν τῆς δικαιοσύνης νόμον. οἱ γὰρ θέμις Ροιτ. 10 ἐκκιλαί ποτε τὸ γένειον, τὸ κάλλος τὸ σύμφυτον, τὸ γενναῖον κάλλος·

πρῶτον ὑπηνήτην, οὗπερ χαριεστάτη ἦβη**). προβαίνων δὲ ἤδη ἐπαλείφεται γανοῦμενος πῶγωνι, ἐφ’ ὃν κατέβαινε τὸ μύρον τὸ προφητικὸν Ἀαρῶν τιμωμένου***). χρῆ δὲ τὸν ὀρθῶς παιδαγωγούμενον, ἐφ’ ὃν ἡ εἰρήνη κατεσχένωσεν καὶ πρὸς τὰς ἑαυτοῦ τρίχας εἰρήνην ἄγειν. τί τοίνυν οὐκ ἂν ἐπιτηδεύσειαν αἱ γυναῖκες αἱ εἰς μαχλοσίην σπεύδουσαι, τοιαῦτα τολμᾶσιν ἐνοπτριζόμεναι τοῖς ἀνδράσιν; μᾶλλον δὲ 20 οὐκ ἄνδρας, βατάλους δὲ καὶ γίννιδας καλεῖν τούτους χρῆ, ὧν καὶ αἱ φωναὶ τεθρυμμέναι καὶ ἡ ἔσθῆς τεθηλιμμένη ἄφῃ καὶ βαφῇ. δῆλοι δὲ οἱ τοιοῦτοι ἐλεγχόμενοι τὸν τρόπον ἐξωθεν ἀμπεχόνῃ, ἰποδέσει, σχήματι, βαδίσματι, κουροῦ, βλέμματι. “ἀπὸ ὀρύσεως 25 γὰρ ἐπιγνωσθήσεται ἀνὴρ”, ἡ γραφή λέγει, “καὶ ἀπὸ ἀπαντήσεως ἀνθρώπου ἐπιγνωσθήσεται ἄνθρωπος, στολισμὸς ἀνδρὸς καὶ βῆμα ποδὸς καὶ γέλωσ ὀδόντων ἀναγγελεῖ τὰ περὶ αὐτοῦ” †). οὗτοι γὰρ καὶ τὰ μάλιστα πρὸς τὰς ἄλλας πεπολιωμένοι τρίχας μό- 30 νον τὸς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ περιέπουσι, μικροῦ δεῖν ἀναδόμενοι κεκρυφάλοις, τὰς κόμας ὡσπερ αἱ γυναῖκες.

§. 24. Λέοντες μὲν οὖν ἀνχοῦσι τὸ λάσιον αὐτῶν, ἀλλ’ ἐπὶ τῆς ἀλκῆς ὀπλίζονται τῇ τριχί, κῆπροι

*) Lenit. 19, 29. **) Hom. Od. κ. 279. ***) Cf. Psalm. 133, 2. †) Eccles. 19, 29 sq.

δὲ καὶ αὐτοὶ σεμνύνονται λοφιᾷ, ἀλλὰ φροίσσοντας αὐτοὺς τὴν τρίχα δεδοίκασιν κνηγοί.

εἰροπόκοι δ' ὅτιες μαλλοῖς καταβεβροίθασιν*), ἀλλὰ καὶ τούτων ἐπλήθυνεν τὰς τρίχας ὁ φιλόανθρωπος πατὴρ εἰς σὴν, ἄνθρωπε, ὑπουργίαν κείραι P. 276 P. 98 διδάξας τοὺς πόκους. καὶ τῶν ἐθνῶν οἱ Κελ-Ροι. Sylb. τοὶ καὶ οἱ Σκύθαι κομῶσιν, ἀλλ' οὐ κοσμοῦνται· ἔχει τι φοβερόν τὸ εὐτριχὸν τοῦ βαρβάρου καὶ τὸ ξανθὸν αὐτοῦ πόλεμον ἀπειλεῖ συγγενές τι τὸ 10 χροῶμα τῷ αἵματι. μεμισήκατον ἄμφω τούτῳ τῷ βαρβάρῳ τὴν τροφήν, μάρτυρας ἐπιδείξονται σαφεῖς τὸν Ῥήνον ὁ Γερμανὸς, ὁ Σκύθης τὴν ἄμαξαν. ὀλιγωρεῖ δὲ ἔσθ' ὅτε καὶ τῆς ἀμάξης ὁ Σκύθης· πλούτος εἶναι δοκεῖ τῷ βαρβάρῳ τὸ μέγεθος αὐτῆς, καὶ 15 καταλιπὼν τὴν τροφήν εὐτελής πολιτεύεται οἶκον αὐτάρκη καὶ τῆς ἀμάξης εὐζωνότερον, τὸν ἵππον λαβῶν Σκύθης ἀνήρ, ἀναβάς φέρεται οἷ βούλεται, κάμνων δὲ ἄρα λιμῶ αἰτεῖ τὸν ἵππον τροφᾶς, ὁ δὲ ὑπέχει τὰς φλέβας· καὶ ὁ κέκτηται μόνον, τῷ κρωίῳ 20 τὸ αἷμα χορηγεῖ, καὶ τῷ Νομάδι ὁ ἵππος ὄχημα γίνεται καὶ τροφή.

§. 25. Ἀραβίων δὲ — ἄλλοι οὗτοι Νομάδες — ἢ μάχιμος ἠλικία καμηλοβάται εἰσὶ, κνούσας οὗτοι τὰς καμήλους ἐφέζονται, αἱ δὲ νέμονται ἅμα καὶ 25 θέουσιν ἀναλαμβάνουσαι τοὺς δεσπότας, καὶ τὸν οἶκον ἐπιφέρονται σὺν αὐτοῖς. εἰ δὲ καὶ ποτὸν ἐπιλίποι τοῖς βαρβάροις, ἀμέλγονται τοῦ γάλακτος, κενουμένης δὲ ἤδη τῆς τροφῆς, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ αἵματος φεῖδονται, ἢ φασὶ λυττήσαντας τοὺς λύκους. αἱ δὲ 30 ἄρα ἡμερώτεραι τῶν βαρβάρων οὐ μνησικαχοῦσιν ἀδικούμεναι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔρημον διεκθέουσι τεταρορηκότως δεσπότας δημοῦ καὶ φέρουσαι καὶ τρέφουσαι. ὄλουντο οὖν οἱ θῆρες οἱ φυλακτικοί, οἷς τὸ αἷμα ἢ τροφή· οὐδὲ γὰρ θίγειν αἷμα τοῖς ἀνθρώποις θέμις,

*) Hesiod. Erg. 232.

οἷς τὸ σῶμα οὐδὲν ἄλλ' ἢ σὰρξ ἐστὶν αἵματι γεω-
 γουμένη. μετέσχηκε τοῦ λόγου τὸ αἷμα τὸ ἀνθρώ-
 πινόν καὶ τῆς χάριτος κοιωνεῖ τῷ πνεύματι, κἢν
 ἀδικήσῃ τις αὐτοὺς, οὐ λήσεται. ἔξοστιν αὐτῷ P. 268
 5 καὶ γυμνῷ τοῦ σχήματος πρὸς τὸν κύριον λαλεῖν. Pott.
 ἀποδέχομαι δὲ τῶν βαρβάρων τὴν λιτότητα, εὐζω-
 νον ἀγαπήσαντες πολιτείαν οἱ βάρβαροι κατέλειψαν
 τὴν τρυφήν. τοιοῦτους ἡμᾶς ὁ κύριος καλεῖ γυ-
 μνοὺς ἀπειροκαλίας, γυμνοὺς κενοδοξίας, ἁμαρτιῶν
 10 ἀπεσπασμένους, μόνον ἐπιφερομένους τὸ ξύλον τῆς
 ζωῆς, μόνον ἐπέχοντας τὴν σωτηρίαν.

Cap. IV.

Τίσι συνδιατριπτέον.

§. 26. Ἀλλὰ γὰρ ἐλελήθειν παραπλεύσας τῷ
 πνεύματι τὴν ἀκολουθίαν, ἐφ' ἣν αὐθις παλινδρο-
 μητέον καὶ τῶν αἰκετιῶν τὴν πολυκτημοσύνην ὄνει-
 15 διστέον. φεύγοντες γὰρ αὐτοργίαν καὶ αὐτοδιακο-
 νίαν ἐπὶ τοὺς θεράποντας καταφεύγουσιν, ὄψοποιῶν
 καὶ τραπέζοποιῶν καὶ τῶν ἐντέχνως εἰς μοίρας κα-
 τατεμνόντων τὰ κρέα τὸν πολὺν συνωνοίμενοι ὄχλον.
 μεμέρισται δὲ αὐτοῖς ἡ θητεία πολυσχιδῶς· καὶ οἱ
 20 μὲν περὶ τὴν γαστριμαργίαν αὐτῶν πονοῦσι δαιτροί
 τε καὶ καρυκίται καὶ οἱ τῶν πεμμάτων καὶ οἱ τῶν
 μελιπήκτων καὶ οἱ τῶν ῥήρημάτων συσκευασταί τε
 καὶ δημιουργοί, οἱ δὲ περὶ τὰς ἐσθῆτας ἀσχολοῦν-
 ται τὰς περιττὰς, οἱ δὲ χροσοφυλακοῦσιν ὡς γρυ-
 25 πες, οἱ δὲ τὸν ἄργυρον φυλάττουσι καὶ σμήχουσι
 τὰ ἐκπώματα καὶ τὰς περὶ τὰς ἐστιάσεις παρασκευὰς
 εὐτρεπίζουσιν, ἄλλοι καταψίχουσι τὰ ὑποζύγια, οἰ-
 νοχόων τε ὄμιλος ἀσκεῖται παρ' αὐτοῖς καὶ μειρα-
 κίων ὠραίων ἀγέλαι καθάπερ θρεμμάτων, παρ' ὧν
 30 ἀμέλγονται τὸ κάλλος. κομμῶται δὲ καὶ κομμώτριαι

περὶ τὰς γυναῖκας ἀμφιπολεύουσιν, αἱ μὲν τὰ P. 269
 κάτοπτρα, αἱ δὲ τοὺς κεκρυφάλους, ἄλλαι τοὺς Ροι.
 κτένας, εὐνοῦχοι πολλοὶ καὶ οὗτοι μαστροποὶ, τῷ
 5 ἀξιοπίστῳ τοῦ μὴ δύνασθαι φιληδεῖν τοῖς εἰς ἡδο-
 νὰς ἐθέλουσι ῥαθυμεῖν ἀνυπόπτως διακονούμενοι.
 εὐνοῦχος*) δὲ ἀληθῆς οὐχ ὁ μὴ δυνάμενος, ἀλλ' ὁ
 μὴ βουλόμενος φιληδεῖν.

§. 27. Διὰ μάρτυρούμενος γοῦν ὁ λόγος διὰ
 τοῦ προφήτου Σαμουὴλ πρὸς τοὺς παραβεβηκότας
 10 τῶν Ἰουδαίων αἰτοῦντι τῷ λαῷ βασιλέα οὐ τὸν φι-
 λάνθρωπον ὑπισχνεῖται κύριον, ἀλλὰ τινα αὐτοῖς
 αὐθάδη τύραννον ἀπειλεῖ τρυφητικόν, „ὃς λήψεται”,
 φησὶ, „τὰς θυγατέρας ὑμῶν εἰς μυρεψοὺς καὶ εἰς
 μαγειρίσσας καὶ εἰς πεσσούσας”**), νόμῳ πολέ-
 15 μου κρατήσας, οὐκ εἰρηρικὴν οἰκονομίαν ζηλώσας.
 οἱ δὲ τὰ φορεῖα εἰς ὑψος αἴροντες τῶν γυναικῶν
 καὶ φοράδην βαστάζοντες Κελτοὶ πολλοὶ, ἔριθοι δὲ
 καὶ ταλασίαι καὶ ἰστοπονίαι καὶ ἡ γυναικωνίτις ἐρ-
 γάνη καὶ οἰκουρία οὐδαμοῦ, ἀλλ' οἱ ψευδοποιούν-
 20 τες τὰς γυναῖκας διημερεύουσι μετ' αὐτῶν μύθους
 ἐρωτικούς ἀδολεσχοῦντες καὶ τὸ σῶμα καὶ τὰς ψυ-
 χὰς αὐτῶν διακναίοντες ψευδεργία καὶ ψευδολογία.
 „οὐκ ἔση δὲ μετὰ πολλῶν”, φησὶν, „ἐπὶ κακία,
 οὐδὲ προσθήσῃ μετὰ πλήθους”***), ὅτι ἡ σοφία ἐν
 25 ὀλίγοις, ἀταξία δὲ ἐν πλήθει καταφαίνεται. αἱ δὲ
 οὐ διὰ σεμνότητα τοῦ κατασκοπεῖσθαι μὴ βούλεσθαι
 συνωνοῦνται τοῖς φορεῖς, ἀγαπητὸν γὰρ ἦν ἂν, εἰ
 τῇ διαθέσει ταύτῃ προσεβάλλοντο τὴν σκέπην, ἀλλὰ
 θρυπτόμεναι ἐποχοῦνται τοῖς οἰκέταις ἐμπομπεῖν
 30 γλιχόμενα.

§. 28. Ἀναπεπταμένης γοῦν τῆς αὐλαίας περι-
 βλέπουσαι δριμύτερον τοὺς εἰς αὐτὰς ἀφορῶντας διε-
 λέγχονται τὸν τρόπον, πολλάκις δὲ καὶ προκύντου-

*) Matth. 19, 12.

**) 1 Reg. 8, 13.

***) Exod.

σιν ἔνδοθεν τὴν ἐπιπόλαιον σεμνότητα καταισχύνου-
σαι τῇ ὀλισθαίνουσῃ περιεργία. «μὴ περιβλέπου δέ»,
φησὶν, «ἐν ῥύμαις πόλεως, μηδὲ πλανῶ ἐν ταῖς
ἐρημίαις αὐτῆς»*), ἐρημία γὰρ ὡς ἀληθῶς κἂν
5 ὄχλος ἀκολάστων ἢ, ἐνθα μὴ πάρεστιν ἄνθρωπος
P. 99 σωφρονῶν. περιφέρονται δὲ αὐταὶ ἀνὰ τὰ ἱερά ἐκ-
Sylb. θνύμεναι καὶ μαντευόμεναι, ἀγύρταις καὶ μητρα-
γύρταις καὶ γραίαις βωμολόχοις οἰκοφθορούσαις P. 270
ὁσημέραι συμπομπεύουσαι καὶ τοὺς παρὰ ταῖς Pott.
10 κύλιξι ψιθυρισμοὺς γραϊκοὺς ἀνεχόμεναι, φίλτρα ἄττα
καὶ ἐπωδὰς παρὰ τῶν γοήτων ἐπ' ὀλέθρῳ γάμων
ἐκμανθάνουσαι καὶ τοὺς μὲν ἔχουσι τῶν ἀνδρῶν,
τοῖς δὲ ἔχονται, ἄλλους δὲ αὐταῖς οἱ μάντεις ὑπι-
σχυοῦνται. οὐκ ἴσασι δὲ ἀπατώμεναι καὶ αὐτὰς
15 μὲν ὡς σκεῦος ἐκδιδουῖσαι ἡδονῆς τοῖς λαγνεύειν
ἐθέλουσι, τὴν δὲ ἀγγελίαν τὴν σφῶν τῆς αἰσχίστης
ἀντικαταλλαττόμεναι ὑβρεως ἔργον ἡγοῦνται χρη-
ματισμοῦ τὴν ἐπονείδιστον φθοράν. πολλοὶ δὲ οἱ
τῆς ἐταιρικῆς διάκονοι ἀκολασίας ἄλλος ἄλλοθεν
20 παρεισδύοντες. εὐεπίφοροι γὰρ οἱ ἀκόλαστοι πρὸς
τὴν ἀσέλγειαν καθάπερ οἱ χοῖροι πρὸς τὸ καταδύο-
μενον τοῦ σκάφους ἐπιφερόμενοι.

§. 29. Ὅθεν ἐρωμενέστατα ἡ γραφή παραινεῖ
«μὴ πάντα ἄνθρωπον εἴσαγε εἰς τὸν οἶκόν σου,
25 πολλὰ γὰρ τὰ ἐνεδρα τοῦ δολίου»**). ἀλλαχοῦ
δὲ «ἄνδρες δίκαιοι» φησὶν «ἔστωσαν σύνδειπνοί σου,
καὶ ἐν φόβῳ κυρίου τὸ καύχημά σου διάμενεῖ»***).
ἔς κόρακας ἢ πορνεία. «εὖ γὰρ τοῦτο ἴστε», φησὶν
ὁ ἀπόστολος, «ὅτι πᾶς πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ
30 πλεονέκτης, ὃς ἐστὶν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κλη-
ρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ †).
αἱ δὲ ἀνδρογύνων συνουσίαις ἡδοναί, παρεισρέουσι
δὲ ἔνδον κιναιδῶν ὄχλοι ἀθυρόγλωσσοι, μιαιοὶ μὲν

*) Eccles. 11, 7.
9, 16.

**) Ibid. 11, 29.

***) Ibid.

†) Ephes. 5, 5.

τὰ σώματα, μαροὶ δὲ τὰ φθέγματα, εἰς ὑπουργίας ἀκολάστους ἠνδρωμένοι, μοιχείας διάκονοι, κιλλίζοντες καὶ ψιθυρίζοντες καὶ τὸ πορνικὸν ἀνέδην εἰς ἀσέλγειαν διὰ ῥινῶν ἐπιψοφοῦντες ἐπικιναι-
 5 δισμα, ἀκολάστοις ῥήμασι καὶ σχήμασι τέρπειν περῶμενοι καὶ εἰς γέλωτας ἐκκαλούμενοι πορνείας παρὰδρομον· ἔστι δ' ὅτε καὶ ὑπεκκαϊόμενοι διὰ τὴν τυχοῦσαν ὀργὴν ἦτοι πόρνοι αὐτοὶ ἢ καὶ κιναιδῶν ὄχλον εἰς ὄλεθρον ἐζηλωκότες ἐπικροτοῦσι τῇ ῥινὶ
 10 βατράχων δίκην, καθάπερ ἔνοικον τοῖς μυκτῆρσι τὴν χολὴν κεκτημένοι.

§. 30. Ἄλλ' αἶ γε ἀστειότεραι τούτων ὄρνεις P. 271 Ἰνδικοὺς καὶ ταῦνας Μηδικοὺς ἐκτρέφουσιν καὶ Pott. συνανακλίνονται τοῖς φοξοῖς παίζουσαι, σικίννοις τέ-
 15 ρουσι γαννόμεναι, καὶ τὸν μὲν Θερσίτην ἀκούουσαι γελῶσιν, αὐταὶ δὲ πολυτιμήτους ἠνοούμεναι Θερσί-
 τας οὐκ ἐπ' ἀνδράσιν ὁμοζύγοις, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις ἀνχοῦσιν, ἃ δὴ ἄχθος ἐστὶ γῆς, καὶ χήραν μὲν παρορῶσι σωφρονοῦσαν Μελιταίου πολλῶ διαφέ-
 20 ρουσαν κυνιδίον, καὶ πρεσβύτην παραβλέπουσι δίκαιον, εὐπρεπέστερον οἶμαι τέρατος ἀργυρωνήτου, παιδίον δὲ αὐτὴ προσίενται ὄρφανὸν αἰ τοὺς ψιττα-
 κούς καὶ τοὺς χαριδριούς ἐκτρέφουσαι, ἀλλὰ τὰ μὲν οἴκοι κνίσκόμενα ἐκτιθέασι παιδιά, τοὺς δὲ τῶν
 25 ὀρνίθων ὑπολαμβάνουσι νεοττούς· καὶ τὰ ἄλογα τῶν λογικῶν προκεκρίκασιν δέον ὑποτρέφειν τοὺς σωφρο-
 σύνην ἐπαγγελλομένους γέροντας καὶ πιθήκων, οἶμαι, εὐπροσωποτέρους καὶ ἀηδόνων φθέγξασθαι τι βέλτιον δυναμένους καὶ ἄγειν μὲν ἐπίπροσθεν τὸ “ὁ
 30 ἔλεων πτωχὸν δανείζει θεῶ” *) καὶ τὸ “ἐφ' ὅσον δέ”, φησὶν, “ἐνὶ τούτων ἐποιήσατε τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε” **). αἱ δὲ ἔμπαλιν ἀπαιδευσίαν προτετιμήκασιν σωφροσύνης, τὰς ἑαυτῶν οὐσίας ἀπολιθοῦσαι εἰς τοὺς μαργαρίτας καὶ τὰς σμαράγδους

ο) Prouerb. 19, 17.

οο) Math. 25, 40.

τὰς Ἰνδικὰς, ναὶ μὴν καὶ εἰς τὰς ἔξιτήλους βαφὰς καὶ εἰς τὰ ἀργυρίονητα ἀνδράποδα σπαθῶσι καὶ διαρριπτοῦσι τὰ χρήματα δίκην ὀρνίθων κεκορεσμένων τὰ τοῦ βίου σκαλείουσαι κόπρια. „πενία δέ”, φησὶν, „ἄνδρα ταπεινοὶ”*)· τὴν φειδώλιαν βούλονται πενίαν λέγειν, καθ’ ἣν οἱ πλούσιοι πένονται μεταδόσεως οὐκ ἔχοντες.

Cap. V.

Πῶς περὶ τὰ λουτρὰ ἀναστρεπτέον.

P. 272

Pott.

§. 31. Οἷα δὲ καὶ τὰ λουτρὰ αὐταῖς; οἶκοι τεχνητοὶ, συμπαγεῖς καὶ περιφόρητοι, διαφανεῖς σιν-
 10 δόνι καλύπτονται καθέδραι τε ἐπίχρσοι, ἀργυροὶ, καὶ σκευὴ μυρία χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου, τὰ μὲν εἰς προπόσεις, τὰ δὲ εἰς τροφὰς, τὰ δὲ εἰς τὸ λούσασθαι περιφερόμενα· ναὶ μὴν καὶ ἐσχαρίδες ἀνθρώκων· εἰς τοσοῦτον γὰρ ἀκρασίας ἤκουσιν, ὡς δειπνεῖν καὶ μεθίειν ἔτι λου-
 15 ομένας, τὰ τε ἀργυρώματα, μεθ’ ὧν ἐμπομπέουσιν, ἀπειροκάλως ἐν τοῖς βαλανείοις προτιθέασιν, τάχα μὲν πού καὶ τὸν πλοῦτον δι’ ἀλαζονείαν περι-
 τήν, μάλιστα δὲ τὴν αὐτεξούσιον ἀπαιδευσίαν, καθ’ ἣν κατηγοροῦσιν ἀνάνδρων ἀνδρῶν πρὸς γυναικῶν
 20 κεκρατημένων, ἐπιδεικνύμεναι ἐλέγχουσαί τε ἀμηγέπη σφᾶς αὐτὰς μὴ οἷας τε εἶναι σιννεῖναι καὶ δίχα τῶν σκευῶν τῶν πολλῶν ἰδροῦν δύνασθαι· καὶ γὰρ αἱ πενόμεναι τῆς πομπῆς μὴ μεταλαμβάνουσαι τῶν ἴσων
 25 κοινωνοῦσι λουτρῶν. ἔχει δὲ ἄρα ὁ ῥύπος τῆς περριουσίας βλασφημίας περιβολὴν πολλήν. τούτῳ καθάπερ δελίατι ἀγκιστρεύουσιν τοὺς ἀθλίους κεκηνότας ἐπὶ τὰς μαρμαρυγὰς τοῦ χρυσοῦ· καὶ γὰρ

*) Prouerb. 10, 4.

ἐκπλήττουσαι τούτω τοὺς ἀπειροκάλους θαυμάζειν σφᾶς τεχνῶνται τοὺς ἐραστάς, οἳ μετ' ὀλίγον αὐταῖς ἐνυβρίζουσι γυμναῖς.

§. 32. Καὶ δὴ καὶ τοῖς μὲν ἀνδράσι τοῖς σφῶν
 5 οὐκ ἂν ἀποδύσαιντο προσποίητον αἰσχύνης ἀξιοπιστίαν
 μνώμεναι, ἔξεστι δὲ τοῖς βουλομένοις τῶν ἄλλων
 P. 100 οἴκοι τὰς κατακλείστους γυμνάς ἐν τοῖς βαλανείοις
 Syll. θεάσασθαι· ἐνταῦθα γὰρ ἀποδύσασθαι τοῖς θεαταῖς,
 ὡσπερ καπήλοις σωμαίων οὐκ αἰσχύνονται. ἄλλ'
 10⁵ μὲν Ἡσίοδος

μηδὲ γυναικείῳ λουτρῷ χρῶα φαιδρύνεσθαι*)

παραινεῖ. κοινὰ δὲ ἀνέσχηται ἀνδράσιν ὁμοῦ καὶ γυ-
 ναιξὶ τὰ βαλανεῖα κἀντεῦθεν ἐπὶ τὴν ἀκρασίαν ἀπο-
 δύνονται· ἐκ τοῦ γὰρ εἰσορᾶν γίνεται ἀνθρώποις P. 273
 15 ἐρᾶν ὡσπερ ἀποκλυζομένης τῆς αἰδοῦς αὐτοῖς κατὰ Pott.
 τὰ λουτρά. αἱ δὲ μὴ εἰς τοσοῦτον ἀπερθηρῶσαι
 τοὺς μὲν ἐθνεῖους ἀποκλείουσιν, ἰδίους δὲ οἰκέταις
 συλλοφύονται καὶ δούλοις ἀποδύνονται γυμναὶ καὶ ἀνα-
 τρίζονται ὑπ' αὐτῶν ἐξουσίαν δοῦσαι τῷ κατεπτη-
 20 χότι τῆς ἐπιθυμίας τὸ ἀδεῖς τῆς ψηλαφήσεως· οἳ
 γὰρ παρειαυγόμενοι παρὰ τὰ λουτρά ταῖς δεσποίναις
 γυμναῖς μελέτην ἴσχουσιν ἀποδύσασθαι πρὸς τόλμαν
 ἐπιθυμίας ἔθει πονηρῷ παραγράφοντες τὸν φόβον.

§. 33. Καὶ οἳ μὲν παλαιοὶ τῶν ἀθλητῶν γυ-
 25 μνὸν δεικνύναι τὸν ἄνδρα αἰδοῦμενοι ἐν διαζώμασι
 τὴν ἀγωνίαν ἐκτελοῦντες τὸ αἰδῆμον ἐφύλαττον, αἱ
 δὲ ἀποδυσάμεναι ἅμα τῷ χιτῶνι καὶ τὴν αἰδῶ φαί-
 νεσθαι μὲν βούλονται κάλαι, ἄκουσαι δ' ὅμως ἐλέγ-
 χονται κακαί· καὶ γὰρ δι' αὐτοῦ καταφαίνεται μά-
 30 λιστα τοῦ σώματος τὸ μάχλον τῆς ἐπιθυμίας, κα-
 θάπερ τοῖς ὑδεριῶσιν τὸ περιστεγόμενον τῆς ἐπιφα-
 νείας ὑγρόν· τὸ νοσοῦν δὲ ἀμφοῖν ἐκ τῆς ὕψεως
 γνωρίζεται. χρῆ τοίνυν τοῖς ἀνδρας γενναῖον ἀλη-
 θείας ὑπόδειγμα ταῖς γυναιξὶ γινομένους αἰσχύνε-

*) Hesiod. ἔργ. v. 371.

σθαι τὰς μετ' αὐτῶν ἀποδύσεις καὶ φυλάττεσθαι τὰς ὕψεις τὰς ὀλισθηράς· “ὁ γὰρ ἐμβλέψας”, φησὶ, “περιεργότερον ἤδη ἡμαρτεν”^{*)}. οἴκοι μὲν οὖν τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς οἰκέτας αἰδεῖσθαι χρῆ, ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς τοὺς ἀπαντῶντας, ἐν δὲ τοῖς λουτροῖς τὰς γυναῖκας, ἐν δὲ ταῖς ἐρημίαις ἑαυτοὺς, πανταχοῦ δὲ τὸν λόγον, ὅς ἐστι πανταχοῦ, καὶ ἐγένετο ἄνευ αὐτοῦ οὐδὲ ἐν^{**)}. οὕτως γὰρ μόνως ἀπτῶς τις διαμένει, εἰ πάντοτε αὐτῷ συμπαρεῖναι νομίζοι τὸν
10 Θεόν.

Cap. VI.

“Οτι μόνος πλοῖσιος ὁ Χριστιανός.

§. 34. Πλούτου τοίνυν μεταληπτόν ἀξιολόγως καὶ μεταδοτέον φιλανθρωπῶς, οὐ βαναύσως οὐδὲ ἀλαζονικῶς, οὐδὲ ἐκτρεπτόν τὸ φιλόκαλον εἰς φι- P. 274
λαντίαν καὶ ἀπειροκαλίαν, μὴ πη ἄρα καὶ πρὸς Ρομ.
15 ἡμᾶς φήσῃ τις· ὁ ἵππος αὐτοῦ πεντεκαίδεκα ταλάντων ἐστὶν ἄξιος ἢ τὸ χωρίον ἢ ὁ οἰκέτης ἢ τὸ χρυσίον, αὐτὸς δὲ χαλκῶν ἐστὶ τιμιώτερος τριῶν. αὐτίκα οὖν περιέλε τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν καὶ τοὺς οἰκέτας τῶν δεσποτῶν, οὐδὲν διαφέροντας τῶν
20 ἀργυρωνήτων εὐρήσεις τοὺς δεσπότας, οὐκ ἐν βαδί-
σματι, οὐκ ἐν βλέμματι, οὐκ ἐν φθέγματι· οὕτως τοίνυν τοῖς ἀνδραπόδοις εἴδικασιν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀσθενέστεροι εἶναι τῶν οἰκετῶν διακρίνονται καὶ τῷ νοσηλότερον ἀνατιετρόφθαι. ἀριστον γοῦν δογμάτων
25 τοῦτο ἄδειν παρ' ἑκάστα χρῆ· ὡς ὁ μὲν ἀγαθὸς ἀνὴρ σώφρων ὢν καὶ δίκαιος ἐν οὐρανῷ θησαυρίζει τὰ χρήματα· οὗτος ὁ τὰ ἐπίγεια κατάπωλῆσας καὶ πτωχοῖς ἐπιδοῦς τὸν ἀνώλεθρον ἔξευρίσκει θησαυρὸν,

*) Matth. 5, 28.

**) Ioann. 1, 3.

ἐνθα οὐ σῆς, οὐ ληστῆς, μακάριος οὗτος ὄντως, ἔάν τε σμικρὸς καὶ ἀσθενὴς καὶ ἄδοξος ἦ, καὶ πλοῦτον ὄντως πλουτεῖ τὸν μέγιστον· ἔάν δὲ ἄρα πλουτῆ μὲν Κινύρα τε καὶ Μίδα μᾶλλον, ἢ δὲ
 5 ἄδικος καὶ ὑπερήφανος, καθάπερ ὁ ἐν τῇ πορφύρᾳ καὶ βύσσῳ τρυφῶν καὶ τὸν Λάζαρον ὑπερηφανῶν, ἄθλιός τε ἔστι καὶ ἀνιαρῶς ζῆ καὶ οὐ ζήσεται*).

§. 35. Ἐοικέναι γοῦν μοι δοκεῖ ὁ πλοῦτος ἐρ-
 10 πετῶ, ὃ εἰ μή τις ἐπίσταται τὸ λαβέσθαι ἀβλαβῶς πόρρωθεν ἀκινδύνως ἄκρας οὐρᾶς ἀνακρημνῆς τὸ θηρίον, περιπλέξεται τῇ χειρὶ καὶ δήξεται· δεινὸς δὲ καὶ ὁ πλοῦτος ἰλωσπώμενος παρὰ τὴν ἔμπειρον ἢ ἄπειρον αὐτοῦ λαβὴν προσφῦναι καὶ δάκνειν, εἰ δέ τις αὐτῷ καταμεγαλοφρονῶν ἐπιστημόνως χρῶτο, ἵνα
 15 σὺν τῇ ἐπωδῇ τοῦ λόγου καταξέσθαι μὲν τὸ θηρίον, αὐτὸς δὲ ἀπαθῆς μείνῃ. ἀλλ', ὡς εἴκειν, τὰ πλείονος ἄξια κεκτημένος πλούσιος ὢν μόνος ἐλελήθει· πολλοῦ δὲ ἄξια οὐ λίθος, οὐκ ἄργυρος, οὐκ ἔσθῆς, οὐ κάλλος σώματος, ἀλλ' ἢ ἀρετὴ, ὅς ἐστι
 20 λόγος διὰ τοῦ παιδαγωγοῦ παραδιδόμενος εἰς ἄσκησιν, λόγος οὗτος ὁ τὴν τρυφὴν ἐξομνόμενος, τὴν δὲ αὐτουργίαν διάκονον παρακαλῶν καὶ τὴν εὐτέλειαν ἐξυμνῶν τῆς σωφροσύνης τὴν ἔγγονον· «λάβετε παιδείαν», φησὶν, «καὶ μὴ ἄργυριον καὶ γνῶσιν ὑπὲρ
 25 χρυσοῖον δεδοκμασμένον· κρείσσιον γὰρ σοφία λίθων πολυτέλων, πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς P. 275 ἔστι**). καὶ πάλιν· «ἐμὲ καρπίξεσθε ὑπὲρ χρυ- Pott.
 σίον καὶ λίθον τίμιον καὶ ἄργυρον· τὰ γὰρ ἐμὰ γεννήματα κρείττω ἄργυρίου ἐκλεκτοῦ***). εἰ δὲ
 30 καὶ διελεῖν χρῆ, πλούσιος μὲν ὁ πολυκτήμιον ἔστω, χρυσίῳ σεσαυγμένος καθάπερ φασκῶλιον ἔρρουπωμένον, εὐσχήμιον δὲ ὁ δίκαιος, ἐπεὶ εὐσχημοσύνη τάξις ἔστιν ἐν τῷ δέοντι σχηματισμῷ περὶ τὰς διοικήσεις

* Cf. Matth. 6, 20, 19, 21. Luc. 16, 19. °°) Prouerb. 8, 10 sq. °°°) Ibid. v. 19.

καὶ τὰς ἐπιδόσεις μεμετρομένη· “εἰσὶ” γὰρ “οἱ
 σπείροντες καὶ πλείονα συνάγοντες”^{*)}, περὶ ὧν γέ-
 γραπται· “ἔσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν, ἡ δι-
 καιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα”^{**}). ὥστε οὐχ
 5 ὁ ἔχων καὶ φυλάττων, ἀλλ’ ὁ μεταδιδὸς πλούσιος,
 καὶ ἡ μετάδοσις τὸν μακάριον, οὐχ ἡ κτήσις δεί-
 κνυσι.

P. 101 §. 36. Καρπὸς δὲ ψυχῆς τὸ εὐμετάδοτον. ἐν
 Sylb. ψυχῇ ἄρα τὸ πλούσιον. καὶ μὴν τὰ μὲν ἀγαθὰ
 10 ἔστω μόνοις κτητὰ τοῖς ἀγαθοῖς, ἀγαθοὶ δὲ οἱ Χρι-
 στιανοί· ἄφρων δὲ ἢ ἀκόλαστος ἄνθρωπος οὐτ’ ἂν
 αἰσθησιν ἀγαθοῦ σχολή οὐτ’ ἂν κτήσεως τύχοι·
 μόνοις ἄρα τοῖς Χριστιανοῖς κτητὰ τὰ ἀγαθὰ. τού-
 των δὲ τῶν ἀγαθῶν πλουσιώτερον οὐθέν· πλούσιοι
 15 ἄρα οὗτοι μόνοι. πλοῦτος γὰρ ἀληθινὸς ἢ δικαιο-
 σύνη καὶ ὁ παντὸς Θεσαυροῦ πολυτιμότερος λόγος
 οὐκ ἀπὸ θρεμμάτων καὶ χωρίων ἀύξανόμενος, ἀλλ’
 ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δωρούμενος, πλοῦτος ἀναφαίρετος.
 ἡ ψυχὴ μόνῃ Θεσαυρὸς αὐτοῦ, κτήμα τῷ κεκτη-
 20 μένῳ ἄριστον, μακάριον τῇ ἀληθείᾳ παρεχόμενον
 τὸν ἄνθρωπον. ὧ γὰρ ἂν ὑπάρχη μηδενὸς μὲν ὀρέ-
 γεσθαι τῶν οὐχ ἔφ’ ἡμῖν, ὧν δὲ ὀρέγεται, τούτῳ
 τυγχάνειν, ἀλλὰ καὶ ὧν ὀσίως ἐφίεται, ταῦτα αἰ-
 τούμενον λαμβάνειν παρὰ Θεοῦ, πῶς οὗτος οὐ πο-
 25 λυκτῆμων καὶ παγκτῆμων, Θεσαυρὸν ἔχων αἰώνιον
 τὸν Θεόν; “τῷ αἰτοῦντι”, φησὶ “δοθήσεται καὶ
 τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται”^{***}). εἰ μηδὲν ἀρνεῖται ὁ
 Θεὸς, τὰ πάντα τοῦ Θεοσεβοῦς γίνεται.

^{*)} Proverb. 11, 24. ^{**)} Psalm. 112, 9. ^{***)} Matth.
 7, 7 sq.

Cap. VII.

“Οτι καλὸν ἐφόδιον Χριστιανῶ ἢ εὐτέλεια. P. 276

Pott.

§. 37. Τρυφή δὲ εἰς ἡδονὰς ἀλωμένη χαλεπὸν ἀνθρώποις ναυάγιον γίνεται· ἀλλότριον γὰρ τῆς ἀληθοῦς φιλοκαλίας καὶ τῶν ἀστείων ἡδονῶν ὁ ἡδὺς οὗτος καὶ ἀκλεῆς τῶν πολλῶν βίος. φύσει γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὑψηλὸν ἐστὶ ζῶον καὶ γαῦρον καὶ τοῦ καλοῦ ζητητικόν, ἅτε τοῦ μόνου δημιουργήμα, ὁ δὲ ἐπὶ γαστέρα αὐτῷ βίος ἄσεμνός τε καὶ ἐπονειδιστος καὶ εἰδεχθῆς καὶ καταγέλαστος. ἀλλοτριώσατον δὲ τῆς θείας φύσεως ἢ φιληδονία, ὅμοιος μὲν σι-
 10 τεῖσθαι τοῖς στρονθοῖς, ὅμοιος δὲ ταῖς ὑσὶν καὶ τοῖς τράγοις ὀχεύειν· τὸ γὰρ τὴν ἡδονὴν νομίζειν ἀγαθὸν ἀπειροκαλίας ἐστὶ τελείας, φιλοπλουτία δὲ ἐξίστησι τῆς ὀρθῆς διαίτης τὸν ἄνθρωπον ἀπερυσθριῶν πρὸς τὰ αἰσχροῦ ἀναπέθουσα, ἐὰν μόνον ἔχη δύναμιν
 15 κατὰπερ θηρίον τοῦ φαγεῖν παντοδαπὰ καὶ πιεῖν ὡσαύτως καὶ ἀφροδισίων πᾶσαν πάντως παρέχειν πλησμονήν. διὰ τοῦτο σπάνιαίτατα τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ κληρονομεῖ. ποῦ τοίνυν τὰ τσαῦτα παρασκευάζονται ὅσα ἢ ἵνα μίαν πληρώσωσι γαστέρα;
 20 τὸ ἀκάθαρτον τῆς γαστριμαργίας οἱ κοπρῶνες ἐλέγχουσι, εἰς οὓς ἀποπτύουσι ἡμῶν αἱ γαστέρες τῆς δαιτὸς τὰ λείψανα. ποῦ δὲ τοὺς οἰνοχόους τοὺς τοσοῦτους συναγείρουσι μὴ κύλικι πλησθῆναι δυνάμενοι; ποῦ δὲ τῶν ἐσθήτων τὰς κιβωτούς; τὰ χρυσία δὲ ποῦ; καὶ τὰ κόσμια ποῦ; λωποδύταις δὲ αὐτὰ καὶ κακούργοις παρασκευάζονται καὶ τοῖς λίγχοις ὀφθαλμοῖς. «ἐλεημοσύνην δὲ καὶ πίστει μὴ ἐκλιπέτωσάν σε»*), φησὶν ἡ γραφή.

§. 38. Ἴδον γυνὴν καὶ τὸν Θεοσβίτην Ἠλίαν
 30 καλὸν ὑπόδειγμα τῆς εὐτελείας ἔχομεν, ὅτε «ἐκά-

*) Prouerb. 3, 3.

θισεν ὑπὸ τὴν ῥάμνον καὶ ὁ ἄγγελος αὐτῷ κομιζει
 τροφάς· ἐγκουφίας κρίθινος ἦν καὶ καψάκης ὑδα-
 τος^{*)}. τοιοῦτον ἄριστον αὐτῷ κύριος ἐπέμψεν.
 ἡμῖν ἄρα ἀνάγκη πρὸς ἀλήθειαν ὁδοιποροῦσιν εὐζώ-
 5 νοις γενέσθαι· «μὴ βαστάζετε γὰρ», εἶπεν ὁ κύ-
 ριος, «βαλάντιον, μὴ πῆραν μηδὲ ὑπόδημα^{**)},
 τοῦτέστι, μὴ πλοῦτον κτήσησθε τὸν ἐν βαλαντίῳ
 μόνον θησαυρίζομενον, μὴ τὰς ἀποθήκας πλη- P. 277
 ρώσητε τὰς ἰδίας ὡς ἐν πῆρα παρατιθέμενοι τὸν Pott.
 10 σπόρον, ἀλλὰ καὶ τοῖς δεομένοις κοινωνήσατε, μὴ
 ὑποζύγια καὶ οἰκέτας πολυπραγμονεῖτε, οἳ τινες ὑπο-
 δήματα τῆς πορείας τῶν πλουσίων ἀχθοφοροῦντες
 ἀλληγορικῶς εἰρηται. ἀπορριπτέον οὖν τῶν σκευῶν
 τὸ πλῆθος καὶ τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χρυσᾶ ἐκπώματα
 15 καὶ τὸν ὄχλον τῶν οἰκετῶν, καλὰς καὶ σεμνὰς παρὰ
 τοῦ παιδαγωγοῦ συνοπαδαὺς αὐτουργίαν καὶ εὐτέλειαν
 παραλαβόντας· καὶ δὴ βαδιστέον εὐαρμοστός τῆ
 λόγῳ, κὰν γυνὴ τῆ παρῆ καὶ τέκνα· οὐκ ἄχθος ἐστὶν
 ὁ οἶκος συνεπισπέσθαι μαθῶν ὁδοιπόρῳ σώφροσι.
 20 §. 39. Σταλτέον δὲ καὶ τὴν φίλανδρον γυναῖκα
 τάνδρῳ παραπλησίως ὁδοιπορικῶς, καλὸν ἐφόδιον τῆς
 εἰς οὐρανοὺς πορείας εὐτέλειαν ἐπιφερομένους μᾶ
 σεμνότητι σώφροσι· μέτρον δὲ καθάπερ ὁ πούς τοῦ
 ὑποδήματος, οὕτως καὶ τῆς κτήσεως ἐκάστου τὸ
 25 σῶμα, τὸ δὴ περιττὸν, ἃ δὴ φασὶ κόσμια, καὶ τὰ
 ἐπιπλα τῶν πλουσίων ἄχθος ἐστὶν, οὗ κόσμος τοῦ
 σώματος. χρῆ δὲ τὸν ἀναβαίνειν βιαζόμενον εἰς
 τοὺς οὐρανοὺς καλῆν βακτηρίαν τὴν εὐεργεσίαν πε-
 ριφέρειν καὶ τοῖς θλιβομένοις μεταδεδωκότα τῆς ἀλη-
 30 θοῦς ἀναπαύσεως μεταλαμβάνειν· ὁμολογεῖ γὰρ ἡ
 γραφή, «ὡς ἄρα λίτρον ἐστὶν ἀνδρός ψυχῆς ὁ
 ἴδιος πλοῦτος^{***)}, τοῦτέστιν, ἐὰν πλοῦτῆ, μετα-
 δώσει καὶ σωθήσεται. καθάπερ γὰρ τῶν φρεάτων

^{*)} 2 Reg. 19, 4. 6.   ^{**)} Luc. 10, 4.   ^{***)} Proverb. 13, 8.

ἄσα πέφυκεν βρούειν ἀπαντλώμενα εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀνα-
 πηδύει μέτρον, οὕτως ἢ μετάδοσις, ἀγαθὴ φιλαν-
 θρωπίας ὑπάρχουσα πηγὴ, κοινωνοῦσα τοῖς διαψῶσι
 5 ποτοῦ αὐξεται πάλιν καὶ πίμπλυται, ὃν τρόπον ἐπὶ
 τοὺς θηλαζομένους ἢ καὶ βδαλλομένους μαστοὺς ἐπιρ-
 ρεῖν εἶωθε τὸ γάλα. ἀνευθεὶς γὰρ ὁ τὸν παντοκρά-
 τορα θεὸν λόγον ἔχων καὶ οὐδενός, ὧν χρήζει, ἀπο-
 ρεῖ ποτέ· κτήσις γὰρ ὁ λόγος ἀνευθεὶς καὶ εὐπορίας
 ἀπάσης αἴτιος.

10 §. 40. Εἰ δέ τις φαίη ἑωρακέναι πολλάκις ἄρ-
 τω πενόμενον δίκαιον, σπάνιον μὲν τοῦτο καὶ ἐνθα
 P. 102 οὐκ ἄλλος δίκαιος, ἀναγνώτω δὲ ὁμῶς κάκεινο·
 Sylb. “οὐ γὰρ ἐπ’ ἄρτω μόνῳ ζήσεται ὁ δίκαιος, ἀλλ’
 15 ἐν τῷ ῥήματι κυρίου”*), ὅς ἐστιν ἄρτος ἀληθινός,
 ἄρτος οὐρανῶν. οὐκ ἄρα ποτέ ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ ἀπο-
 ρος, ἕως ἂν ἔχη σώαν τὴν πρὸς θεὸν ὁμολογίαν P. 278
 πάρεστι μὲν γὰρ αὐτῷ αἰτεῖσθαι**) καὶ λαμβάνειν, Pott.
 ἂν ἂν δέηται, παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν ὄλων καὶ τῶν
 20 ἰδίων ἀπολαύειν, εἰ φυλάττοι τὸν νόον, πάρεστι δὲ
 καὶ τοῦτο μηδεμιᾶς ἐνδείας αἰσθάνεσθαι. ὁ παι-
 δαγωγικὸς ἡμῶν οὗτος λόγος τὸν πλοῦτον ἡμῶν δι-
 δωσι, καὶ πλουτεῖν οὐ φθόνος τὸ ἀνευθεὲς κτωμένοις
 δι’ αὐτοῦ· ὁ τοῦτον ἔχων τὸν πλοῦτον βασιλείαν κλη-
 ρονομήσει θεοῦ.

Cap. VIII.

25 Ὅτι αἱ εἰκόνες καὶ τὰ ὑποδείγματα μέγιστον μέρος
 τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας.

§. 41. Εἰ δέ τις ὑμῶν φεύζεται διὰ τέλους τρυ-
 φὴν εὐτελείᾳ τιθηνούμενος, μελετήσῃ ῥᾶον τοὺς ἀκου-

*) Deut. 8, 3. Matth. 4, 4.

**) Cf. Matth. 7, 7 seq.

σίους ὑπομένειν πόνους, τὰς ἔκουσίους θλίψεις γυ-
 μνάσματα συνεχῶς ποιούμενος διωγμῶν, ὅπότε εἰς
 ἀναγκαίους ἔλθῃ πόνους καὶ φόβους καὶ λύπας, οὐκ
 ἀμελέητος ὢν κυρτερεῖν. διὰ τοῦτο τοὶ πατρίδα
 5 ἐπὶ γῆς οὐκ ἔχομεν, ὡς ἂν καταφρονοῖμεν τῶν ἐπι-
 γελῶν κτημάτων. πλουσιωτάτη δὲ ἡ εὐτέλεια ἐξισοῦ-
 σα ἀνελλιπέσι δαπάναις ταῖς εἰς ἅ χρῆ καὶ ἐφ' ὅσον
 χρῆ τελεῖσθαι προσηκούσαις· τέλη γὰρ τὰ δαπανή-
 10 καὶ περὶ αὐτουργίας καὶ οἰκουρίας καὶ οἰκετῶν χρῆ-
 σεως, πρὸς δὲ καὶ τῆς ὥρας τοῦ γάμου καὶ τῶν ὅσα
 γυναιξὶν ἀρμόζει, ἐν τῷ γαμικῷ διέξιμεν λόγῳ· ἅ δὲ
 ἀρμόδια πρὸς παιδαγωγίαν, ταῦτα ἡμῖν νῦν παρα-
 θετὰ μόνον ἐν ὑπογραφῆς μέρει παρασημειουμένοις
 15 Χριστιανῶν τὸν βίον. καὶ δὴ τὰ μὲν πλεῖστα ἤδη
 λέλεκται καὶ πεπαιδαγώγηται, ὃ δὲ ἔτι λοιπὸν, ὑπο-
 θεσόμεθα· οὐ γὰρ μικρὰ ῥοπή εἰς σωτηρίαν τὰ ὑπο-
 δείγματα.

ὁρᾶς;

20 φησὶν ἡ τραγωδία,

Ὀδυσσεύς ἄλοχον οὐ κατέκτανε

Τηλέμαχος· οὐ γὰρ ἐπεγᾶμαι πόσει πόσιν,
 μένει δ' ἐν οἴκοις ὑγιὲς εὐναστήριον.

ὄνειδίζων τις μοιχείαν ἀσελγῆ καλὴν εἰκόνα σωφρο-
 25 σῆνης ἐδείκνυεν φιλανδρίαν, τοὺς δὲ Εἰλωτας οἰκέ-
 τας — οἰκετῶν ὄνομά εἰσιν οἱ Εἰλωτες — οἱ Λυκε-
 δαιμόνιοι μεθύειν ἀναγκάζοντες ἐδείκνυον σφίσι αὐ-
 τοῖς τῆς μέθης τὰ ἔργα σωφρονοῦσιν ἐν θερα- P. 279
 πείας καὶ διορθώσεως μέρει. Pott.

30 §. 42. Παραφυλάττοντες δ' οὖν τὴν ἐκείνων
 ἀσχημοσύνην, ὡς μὴ περιπέσοιεν αὐτοὶ ταῖς ὁμοίαις
 καταγνώσεσιν, ἐπαιδεύοντο τὸ ἐπονείδιστον τῶν με-
 θυόντων εἰς τὸ ἐαυτῶν ἀναμάρτητον ὠφελούμενοι.
 τῶν γὰρ ἀνθρώπων οἱ μὲν διδαχθέντες ἐσώθησαν,
 35 οἱ δὲ αὐτοδιδάκτως ἢ ἐξήλωσαν ἢ ἐξήτησαν ἀρετήν.

κεῖνος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσῃ*).
αὐτὸς ἐστὶν Ἀβραὰμ ὁ ζητήσας τὸν θεόν,

ἔσθλός δ' αὖ καὶ κεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθεται.

οὗτοί εἰσιν οἱ μαθηταὶ οἱ πεισθέντες τῷ λόγῳ· διὰ
5 τοῦτο ὁ μὲν ἤκουσεν « φίλος **), οἱ δὲ ἀπόστολοι, ἓνα
καὶ τὸν αὐτὸν θεὸν ὁ μὲν πολυπραγμονῶν, οἱ δὲ
κηρύσσοντες, λαοὶ δὲ ἄμφω· ἄμφοιν δὲ τούτοις οἱ
ἀκροαταί, ὁ μὲν ὠφελούμενος διὰ τὴν ζήτησιν, ὁ δὲ
σωζόμενος διὰ τὴν εὐρεσιν.

10 §. 43. Ὅς δέ τε μήτ' αὐτὸς νοήῃ μήτ' ἄλλου
ἀκούων

ἐν θυμῷ βάλληται, ὁ δ' αὐτ' ἀχορήγιος ἀνὴρ.

λαὸς ἄλλος ἐστὶν ἐθνικὸς, ἀχρεῖος· οὗτος ὁ λαὸς ὁ
μὴ Χριστῷ ἐπόμενος· πολυτρόπως δὲ ὅμως ὠφελῶν

15ῶ παιδαγωγὸς ὁ φιλόανθρωπος τὰ μὲν παρήγγεσεν, τὰ
δὲ καὶ ὠνείδισεν, τὸ δὲ καὶ ἄλλων ἁμαρτανόντων τὸ
αἰσχος αὐτῶν ὑπέδειξεν ἡμῖν καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ τι-
μωρίαν ψυχαγωγῶν τε ἅμα καὶ νοουθετῶν ἐφανέρω-
σε, φιλόανθρωπον ἀποτροπὴν τῆς κακίας μηχανώμε-

20νος διὰ τῆς τῶν προπεπονθότων ἐνδείξεως· δι' ἧν
εἰκότων σαφέστατα τοὺς μὲν ἔπαυσεν κακῶς διατι-
θέντας, τοὺς δὲ τὰ ἴσα τολμῶντας ἐκώλυσεν, ἄλλους
εἰς ἰπομονὴν ἐθεμελίωσεν, ἑτέρους ἔπαυσε κακίας,
τοὺς δὲ καὶ ἴασατο τῇ τοῦ ὁμοίου θεωρίᾳ μεταθε-

25μένους ἐπὶ τὸ βέλτιον. τίς γὰρ οὐκ ἀντιπαραφυ-
λάξαιτο ἐπόμενός τῳ καθ' ὁδὸν, εἴτα μέντοι τοῦ
προτέρου εἰς βόθρον ἐμπεσόντος μὴ οὐχὶ ἀποκλίνας
τὸν ἴσον κίνδυνον, τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἁμαρτίας
φυλαξάμενος; τίς δὲ αὐθις ἀσκητῆς ὢν, καταμα-

30θῶν τῆς φιλοδοξίας τὴν ὁδὸν καὶ τὸ ἔπαθλον ἰδὼν
τὸν πρὸ αὐτοῦ ἀγωνιστὴν εἰληφότα οὐκ ἐπὶ τὸν
στέφανον ἵεται καὶ αὐτὸς μιμούμενος τὸν προ- P. 280
σβύτερον; πολλαὶ τοιαῦται τῆς θεϊκῆς σοφίας αἱ ποι-
εἰκόνες· ἐνὸς δὲ ὑποδείγματος μνησθήσομαι καὶ διὰ

*) Hes. ἔργ. 1, 291 sq.

**) Iac. 2, 23.

βραχέων παραθήσομαι· τὸ Σοδομιτῶν πάθος κρίσις μὲν ἀδικήσασιν, παιδαγωγία δὲ ἀκούσασιν.

§. 44. Οἱ Σοδομίται*) ὑπὸ πολλῆς τρυφῆς ἔξοκεῖλαντες εἰς ἀσελγειαν, μοιχεύοντες μὲν ἀδελῶς, περὶ 5 τὰ παιδικὰ ἐκμανῶς ἐπτοημένοι, ἐπέιδεν αὐτοὺς ὁ παντεπόπτης λόγος, ὃν οὐκ ἔστι λαθεῖν ἀνόσια δρω-
 τας, οὐδὲ ἐπηρεμήσεν τῇ ἀσελγείᾳ αὐτῶν ὁ ἄγροπνος τῆς ἀνθρωπότητος φύλαξ· ἀποτρέπων δὲ ἡμᾶς τῆς μιμήσεως τῆς ἐκείνων, πρὸς σωφροσύνην τὴν αὐτοῦ 10 παιδαγωγῶν, τίσιν τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἐπιβαλῶν, ὡς μὴ τὸ ἀτιμώρητον τῆς ἀκολασίας ἀδείας ἐπιρροὴν προσλάβῃ, καταφλεχθῆναι προσέταξε τὰ Σόδομα, ὀλίγον τι τοῦ φρονίμου πρὸς ἐκείνου ἐπὶ τὴν ἀκολα-
 P. 103 σίαν ἐκχέων, ὡς μὴ ἀκόλαστον αὐτῶν τὸ λάγνον
 Sylb. γενόμενον πλατείας ἀναπετάσῃ κλισιάδας τοῖς εἰς ἡδυνάθειαν φερομένοις. γέγονε τοίνυν ἡ Σοδομιτῶν δικαία τιμωρία τῆς εὐλογίστου τοῖς ἀνθρώποις σω-
 τηρίας εἰκῶν· οἱ γὰρ μὴ τὰ ὅμοια τοῖς κεκολασμέ-
 νοις ἁμαρτίσαντες οὐ τὴν ὁμοίαν ποτὲ τοῖς ἁμαρ-
 20 τωλοῖς ὑπόσχοιεν δίκην τῷ μὴ ἁμαρτεῖν τὸ μὴ πα-
 θεῖν πεφυλαγμένοι. «εἰδέναι γὰρ ὑμᾶς», φησὶν ὁ Ἰου-
 δας, «βοῦλόμαι, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπαξ ἐκ γῆς Αἰγύπτου
 λαὸν σώσας τὸ δεύτερον τοὺς μὴ πιστεύσαντας ἀπώ-
 λεσεν ἀγγέλους τε τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν
 25 ἀρχὴν, ἀλλὰ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον εἰς
 κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίοις ὑπὸ ζόφον
 ἀγρίων ἀγγέλων τετήρηκεν”***).

§. 45. Καὶ κατὰ μικρὸν διδασκαλικώτατα ἐκτί-
 θεται τὰς εἰκόνας τῶν κρινομένων· «οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι
 30 τῇ ὁδῷ τοῦ Κάιν ἐπορεύθησαν καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ
 Βαλαάμ ἐξεχύθησαν καὶ τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ Κορέ
 ἀπώλοντο”***). τοῖς γὰρ μὴ δυναμένοις ἔξουσίαν νιο-
 θεσίας φέρειν ὁ φόβος μὴ ἐξυβρίζειν διατηρεῖ. διὰ
 τοῦτο γὰρ αἱ κολάσεις καὶ αἱ ἀπειλαὶ, ἵνα δείσαντες

*) Cf. Genes. c. 15.   **) Iud. 5, 6.   ***) Ibid. v. 11.

τὰς δίκας τοῦ ἁμαρτάνειν ἀποσχόμεθα. ἔχω σοὶ φιλοκοσμίας κολάσεις διηγῆσασθαι καὶ φιλοδοξίας τιμωρίας, οὐκ ἀκρασίας μόνον, πρὸς δὲ καὶ τὰς ἐπὶ πλούτῳ κακόφρονας παραθέσθαι βλασφημίας, ἐν αἷς
 5 διὰ τοῦ φοβεῖν ὁ λόγος ἀνείργει τῶν ἀδικημάτων. ἀλλὰ γὰρ φειδόμενος τοῦ μήκους τοῦ συντάγμα- P. 281
 τος τὰς ἐξῆς τοῦ παιδαγωγοῦ προσάγω σοὶ ἔντο- Pott.
 λας, ἵνα δὴ φυλάξῃ τὰς ἀπειλάς.

Cap. IX.

Τίνος ἕνεκα τὸ λουτρὸν παραληπτέον.

10 §. 46. Βαλανεῖον τοίνυν — ἐντεῦθεν γὰρ ἀπε-
 τράπην λέγων — τέσσαρες εἰσιν αἰτίαι, καθ' ὅσας ἐπ'
 αὐτὸ παραγινόμεθα· ἢ γὰρ καθαριότητος ἕνεκα ἢ
 ἀλέας ἢ ὑγείας ἢ τελευταῖον ἡδονῆς. ἡδονῆς μὲν
 οὖν ἕνεκα λούσασθαι παραπεμπτέον, ἄρδην γὰρ τὴν
 15 ἀναίσχυρτον ἡδονὴν ἐκκοπτέον, παραληπτέον δὲ τὸ
 λουτρὸν ταῖς μὲν γυναιξὶ καθαριότητος ἕνεκεν καὶ
 ὑγείας, ὑγείας δὲ μόνῃς ἀνδράσι. περὶ τὸν δὲ τὸ
 τῆς ἀλέας· ἐξὸν δὲ καὶ ἄλλως παραμυθεῖσθαι τὸ κα-
 τεσκληκὸς ὑπὸ κρούους. αἱ δὲ τοῦ βαλανείου συνεχεῖς
 20 χρήσεις καθαιροῦσι τὰς δυνάμεις καὶ τοὺς φυσι-
 κούς χαλῶσι τόνους, πολλάκις δὲ ἐκλύσεις ἄγουσι καὶ
 λειποθυμίας. τρόπον γὰρ τινα πίνει τὰ σώματα,
 ὡσπερ τὰ δένδρα, οὐ μόνον τῷ στόματι, ἀλλὰ καὶ
 τῇ δι' ὅλου τοῦ σώματος κατὰ τὸ λουτρὸν, ὡς φα-
 25 σι, ποροποιία. τεκμήριον τούτου· διψήσαντες πολ-
 λάκις ἔπειτα ἐμβάντες εἰς τὰ ὕδατα τὴν δίψαν
 ἠκέσαντο. εἰ μὴ οὖν πρὸς τι ὠφελεῖ τὸ λουτρὸν,
 ἤδη σφῶς ἐκλυτέον αὐτῷ· ἀνθρωπογενεῖα ἐχάλου
 30 αὐτὰ οἱ παλαιοὶ, ἐπεὶ θάττον ἢ προσῆκεν ῥακοῖ τὰ
 σώματα καὶ προγηράσκειν ἀναγκάζει καθέποντα

κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ σιδήρῳ μαλασσομένης τῇ θερ-
μότητι τῆς σαρκός· ἐντεῦθεν οἶονεὶ τῆς βαφῆς καὶ
τῆς στομώσεως τοῦ ψυχροῦ δεόμεθα.

- §. 47. Οὐδὲ μὴν ἐκάστοτε λουτέον, ἀλλ' P. 282
5 εἴτε ἑλαττόν τις εἴη κενὸς ἢ αὐτὴ πλήρης ἄγαν, πα-
ραιτητέον τὸ βαλανεῖον. ναὶ μὴν κατὰ τὴν τοῦ σώ-
ματος ἡλικίαν καὶ τοῦ ἔτους τὴν ὥραν· οὐ γὰρ
πάντας αἰεὶ οὐδὲ αἰεὶ ὀνίνησιν, ὡς οἱ περὶ ταῦτα
σοφοὶ ὁμολογοῦσιν. ἡμῖν δὲ ἀπόκρη ἢ συμμετρία, ἣν
10 πανταχοῦ βοηθὸν ἐπικαλούμεθα τῷ βίῳ· οὐδὲ γὰρ
τοσοῦτον ἐνδιατριπτέον τῷ βαλανεῖῳ ὡς δεῖσθαι
χειραγωγῶ οὐδὲ συνέχῳ καὶ πολλάκις ἡμέρας, λούε-
σθαι καθάπερ εἰς ἀγορὰν θαμίζοντες. ἀλλὰ καὶ τὸ
ὑπὸ πλειόνων οἰκετῶν καταιονεῖσθαι ἐξυβρίζειν ἐστὶν
15 εἰς τοὺς πλησίον πλεονεκτοῦντας τῇ τρυφῇ καὶ συν-
ιέναι μὴ ἐθελόντων, ὡς κοινὸν ἐπίσης εἶναι τῶν
λουομένων τὸ βαλανεῖον δεῖν. λούειν δὲ δεῖ, μάλι-
στα μὲν τὴν ψυχὴν καθαρσίῳ λόγῳ, καὶ τὸ σῶμα
δὲ ἔσθ' ὅτε διὰ τὴν ἄσπην τὴν ἐπιφρυομένην αὐτῷ
20 οὐ μὴν ἄλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ ὑπεκλύειν τοὺς καμάτους.
„οὐαὶ γὰρ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί“,
φησὶν ὁ κύριος, „ὅτι ὅμοιοί ἐστε τάφοις κεκοιμημένοις,
ἔξωθεν ὁ τάφος φαίνεται ὠραῖος, ἐνδον δὲ γέμει
ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας” *).
- §. 48. Καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς φησὶν· „οὐαὶ ὑμῖν,
25 ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξω τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς πυρο-
ψίδος, ἐνδοθεν δὲ γέμουσιν ἀκαθαρσίας, καθάρισον
πρῶτον τὸ ἐνδον τοῦ ποτηρίου, ἵνα γένηται καὶ τὸ
ἔξωθεν καθαρὸν” **). τὸ μὲν οὖν ἄριστον λουτρὸν τῆς
30 ψυχῆς ἀποσμήχει τὸν ῥύπον καὶ ἐστὶ πνευματικὸν,
ἐφ' οὗ διαροήδην ἢ προφητεία λέγει· „ἐκπλυνεῖ κύριος
τὸν ῥύπον τῶν ριπῶν καὶ τῶν θυγατέρων Ἰσραὴλ,
καὶ καθαρῶν τὸ αἷμα ἐκ μέσου αὐτῶν” ***), τὸ αἷμα
τῆς ἀνομίας καὶ τῶν προφητῶν τοὺς φόνους. καὶ τὸν

*) Matth. 23, 27.

**) Ibid. v. 25 sq.

***) Ies. 4, 4.

τρόπον τῆς καθάρσεως ἐπήγαγεν ὁ λόγος εἰπών· «ἐν πνεύματι κρίσεως καὶ ἐν πνεύματι καύσεως»· τὸ δὲ τοῦ σώματος τὸ σαρκικὸν καὶ διὰ μόνου ὕδατος ἀποπλύνεται, καθάπερ ἐν ἀγροῖς γίνεται πολλάκις, ὅπου βalaνεῖον οὐκ ἔστιν.

Cap. X.

Ὅτι καὶ γυμνάσια ἐκκριτέον τοῖς κατὰ λόγον βιοῦσιν.

§. 49. Μειρακίοις δὲ γυμνάσιον ἀπόχρη, κἂν βalaνεῖον παρῆ· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα τοῖς ἀνδράσι παντὸς μᾶλλον πρὸ τῶν λουτρῶν ἐγκρίναι οὐ φαῦ-
P. 104 λον ἴσως, ἔχοντά τι χρήσιμον τοῖς νέοις πρὸς
Sylb. ὑγίειαν, σπουδὴν τε καὶ φιλοτιμίαν ἐντιθέντα, οὐ-
χι εὐεξίας μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐψυχίας ἐπιμελεῖ- P. 283
σθαι, ὃ δὴ γινόμενον ἄνευ τοῦ τῶν κρειττόνων Pott.
ἔργων ἀποσπᾶσθαι χάριεν καὶ οὐκ ἀλυσιτελές. οὐδὲ
15 ἐνταῦθα δὲ ὑπεξαιρετέον τῆς κατὰ τὸ σῶμα διαπο-
νήσεως τὰς γυναῖκας, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πάλην καὶ δρό-
μους παρακλητέον αὐτάς, ταλασιουργία δὲ γυμναστέον
καὶ ἰστοουργία καὶ τῷ παραστῆναι τῇ πετιούσῃ, εἰ
δέοι. ἔτι δὲ αὐτουργικῶς προκομίζειν χρὴ ἐκ τοῦ
20 ταμιείου τὰς γυναῖκας ὧν δεοίμεθα καὶ τῷ μύλῳ
προσελθεῖν οὐκ ἀσχυρὸν αὐτάς· οὐδὲ μὴν περὶ τὸ
ὑδωρ ἀσχολεῖσθαι, ὅπως θυμῆρες ἢ τάνδρι, ὄνειδος
οἰκουρῶ γαμετῆ καὶ βοηθῶ. εἰ δὲ καὶ στρωμνὴν
ἀνατινάξαι δι' αὐτῆς καὶ ποτὸν ὀρέξαι διψῶντι τῷ
25 γεγαμηκότι καὶ ὕπον παραθείη, εὐσχημονέστατα μεν-
τᾶν καὶ εἰς σώφρονα ὑγίειαν γυμνασθεῖη, τὴν τοι-
αύτην γυναῖκα ὁ παιδαγωγὸς ἀποδέχεται, ἢ τοὺς πῆ-
χεις ἐκτενεῖ εἰς τὰ χρήσιμα, τὰς χεῖρας δὲ αὐτῆς ἐρεί-
δεται εἰς ἄτρακτον, χεῖρας δὲ αὐτῆς διήνοιξεν πέννητι,
30 καρπὸν δὲ ἐξέτεινε πτωχῶ*)· τὴν μάλιστα διακονίαν
οὐκ ἐπρησχύνθη ζηλώσασα Σάρραν ὑπουργῆσαι τοῖς
ὀδοιπόροις. εἶπεν γὰρ αὐτῇ Ἀβραάμ· «σπεῦσον καὶ

*) Prouerb. 31, 19 sq.

φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως καὶ ποιήσον ἐγκρου-
φίας^{*)}. "Ραχὴλ δὲ ἤ θυγάτηρ Λάβαν ἤραχετο", φησὶ,
μετὰ τῶν προβάτων τοῦ πατρὸς αὐτῆς". καὶ οὐκ ἤραχε
ταῦτα, ἀλλὰ τὴν ἀτυφίαν ἐκδιδάσκων προσεπήγαγεν
5 «αὐτὴ γὰρ ἔβοσκεν τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτῆς^{**)}»).

§. 50. Καὶ μυρία ὅσα αἱ γραφαὶ ὀρέγουσιν
εὐτελείας ἅμα καὶ αὐτοουγίας, πρὸς δὲ καὶ γυμνα-
σίων ὑποδείγματα· ἀνδρῶν δὲ οἱ μὲν γυμνοὶ καὶ
πάλης μετεχέτωσαν, οἱ δὲ καὶ σφαίρη τῇ μικρᾷ παι-
10 ζόντων τὴν φαινίδα παιδιὰν ἐν ἡλίῳ μάλιστα, ἄλ-
λοισ ὁ περίπατος αὐτάρχεις ἀγρόνδε βαδίζουσιν ἢ
εἰς ἄστνυ κατιοῦσιν. εἰ δὲ καὶ σκαπάνης ἄψαιντο,
οὐκ ἀγεννὲς τοῦτο παρεμπόρευμα οἰκονομικὸν γυμνα-
σίου γεωργικοῦ. ἀλλὰ γὰρ μικροῦ δεῖν ἔλαθέν P. 284
15 με εἰπεῖν ὁ Πιπτακὸς ἐκεῖνος, ὅτι ἔλεθεν ὁ Μιτυ-Ροῦ.
Ἀθηναίων βασιλεὺς ἐνεργῶ γυμνασίῳ χρώμενος, κα-
λὸν δὲ καὶ ὕδωρ ἀνμῆσαι δι' αὐτοῦ καὶ ξύλα δια-
τεμεῖν, οἷς αὐτοῖς χρήσεται. Ἰακώβ δὲ ἐποίμαινεν
τὰ πρόβατα Λάβαν τὰ ὑπολειφθέντα, σημεῖον ἔχων
20 βασιλικὸν ῥάβδον στυρακίνην^{***)} ἐναλλάττειν μελετῶ-
σαν διὰ τοῦ ξύλου ἐπὶ τὸ βέλτιον τὴν φύσιν. πολ-
λοῖς δὲ ἔσθ' ὅτε καὶ τὸ γεγωνὸν τῆς ἀναγνώσεως
γυμνάσιόν ἐστιν.

§. 51. Καὶ δὴ τά γε καὶ κατὰ πάλην, ἣν ἐνε-
25 χρίναμεν, εἰ μὴ φιλονεικίας ἀχρήστον παραλαμβανέ-
σθω χάριν, εἰς δὲ ἰδρώτων ἀνδρωδῶν ἐκκρίσεις· καὶ
οὐτι γὰρ τὸ ἐντεχνὸν διαπονητέον, τὸ ἐπιδεικτικὸν αὐ-
τῆς, τὰ δὲ ἀπὸ ὀρθῆς πάλης, ἀπ' αὐχένων καὶ χει-
ρῶν καὶ πλευρῶν ἐξειλήσεως· κοσμιωδεστέρα γὰρ καὶ
30 ἀνδρωδεστέρα μετ' εὐσχήμονος ῥώμης ἢ τοιαύτη δια-
πόνησις ὑγείας ἕνεκεν εὐχρήστου καὶ ὀνησιφόρου
παραλαμβανομένη· οἱ δὲ ἄλλοι λοιπὸν οἱ γυμναστι-
κῆς οὐκ ἔλευθέρων στάσεων μελέτην καταγγέλλοντες.
πανταχοῦ δὲ τοῦ μέτρου στοχαστέον. ὡς γὰρ πό-
35 νους σιτῶν ἠγεῖσθαι ἄριστον, οὕτως τὸ ὑπὲρ τὸ μέ-

*) Genes. 18, 6. **) Ibid. 29, 9. ***) Cf. Genes. 30, 37.

τρον πονεῖν καὶ κάκιστον καὶ κοπῶδες καὶ νοσο-
 ποῖόν. οὐτ' οὖν παντάπασιν ἀργὸν εἶναι χορῆ οὐδὲ
 μὴν παντελῶς ἐπίπονον. καθάπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς
 τροφῆς διεξεληλύθαμεν, παραπλησίως ἐν πᾶσι καὶ
 5 πανταχοῦ οὐ πρὸς ἡδυπάθειαν τετραφθῆναι καὶ ἀκό-
 λαστον χορῆ δίαιταν οὐτ' αὖ πρὸς τὴν ἐναντίαν τὴν
 ἄκρατον, ἀλλὰ τὴν μεταξὺ τούτων τὴν ἐμμελῆ τε
 καὶ σώφρονα καὶ καθαρὰν ἑκατέρας κακίας, P. 284
 τροφῆς τε καὶ φειδωλίας. Pott.

10 §. 52. Ἦδη δὲ ὡς καὶ πρόσθεν εἰρήκαμεν,
 ἄτυφον ἢ αὐτάρχεια γυμνάσιον καὶ τὸ ὑποδήσασθαι
 τινα αὐτὸν αὐτῷ καὶ τὸ ἀπονίσασθαι τὴν πόδε, πρὸς
 δὲ καὶ τὸ ἀηλιμιμένον λίπα ἀνατριῦσαι αὐτόν· τὸ
 δὲ καὶ τὴν ἀμοιβὴν τὴν ἴσην ἀνταποδοῦναι τῷ τρι-
 15 ψαντι ἐναλλάξ καὶ τοῦτο δικαιοσύνης ἐστὶ κοινωνι-
 κῆς τὸ γυμνάσιον καὶ παραδαρθεῖν φίλῳ νοσοῦντι
 καὶ ὑπουργῆσαι μὴ δυναμένῳ καὶ παραθεῖναι δεο-
 μένῳ. καὶ παρέθηκεν αὐτοῖς, φησὶν, Ἀβραὰμ τοῖς
 20 τρισὶν ἄριστον ὑπὸ τὸ δένδρον καὶ παρέστη ἐσθίου-
 σιν αὐτοῖς*). καὶ ἡ ἀλεία, ὡς τῷ Πέτρῳ, εἰ σχολὴν
 ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων τῶν ἐν λόγῳ μαθημάτων ἄγοι-
 μεν. αὕτη δὲ βελτίων ἢ ἄγροα, ἦν ἐχαρίσατο ὁ κύ-
 ριος τῷ μαθητῇ, καθάπερ ἔχθῦς διὰ ὕδατος ἀν-
 θρώπους ἀλιεύειν διδάξας.

Cap. XI.

Ἐπιδρομὴ κεφαλαιώδης τοῦ ἀρίστου βίου.

25 §. 53. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ χρυσοφορεῖν καὶ τὸ
 ἐσθῆτι μαλθακωτέρα χρῆσθαι οὐ τέλεον περικοπτέον,
 χαλινωτέον δὲ τὰς ἀλόγους τῶν ὀρμῶν, μὴ εἰς τὸ
 ἀβροδίατον ἡμᾶς ἐνσειῶσι φέρουσαι ὑπὸ πολλῆς
 τῆς ἀνέσεως ἐξαρπάσουσαι· δεινὴ γὰρ ἡ τροφὴ εἰς

30 *) Genes. 18, 9.

**) Ioann. 21, -3.

κόρον ἔξοκέιλασα σκιρτῆσαι καὶ ἀναχαιτίσαι καὶ τὸν ἡνίοχον καὶ τὸν παιδαγωγὸν ἀποσείσασθαι, ὃς πόρρωθεν ἀνακόπτων τὰς ἡνίας ἄγει καὶ φέρει πρὸς σωτηρίαν τὸν ἵππον τὸν ἀνθρώπειον, τὸ ἄλογον μέ-
 5 ρος τῆς ψυχῆς τὸ περὶ ἡδονὰς καὶ ὀρέξεις ἐπιπό-
 γους καὶ λίθους καὶ χουσίον καὶ ἐσθῆτα ποικίλην καὶ τὴν ἄλλην χλιδὴν ἐκθρηιούμενον· ἐκεῖνο μάλιστα ἐν νῶ ἔχοντες τὸ εἰρημένον ἀγίως· «τὴν ἀναστροφὴν
 P. 105 ὑμῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἔχοντες καλὴν, ἵνα ἐν ᾧ
 Syll. καταλαλοῦσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, ἐκ τῶν καλῶν ἔργων ἐποπτεύσαντες δοξάσωσι τὸν Θεόν»^{*)}). δίδω-
 σιν οὖν ἡμῖν ὁ παιδαγωγὸς ἐσθῆτι χρῆσθαι τῇ λιτῇ, χρῶς δὲ τῇ λευκῇ, ὡς προειρήκαμεν, ἵνα μὴ τέχνη
 ποικιλλομένη, φύσει δὲ γεννωμένη οἰκείουμένοι πᾶν
 15 ὄσον ἀπατηλὸν καὶ τῆς ἀληθείας καταψευδόμενον πα-
 ρωσάμενοι τὸ μονότροπον καὶ μονοπρόσωπον τῆς ἀλη-
 θείας ἀσπασώμεθα. ἀβροδίατον ἐνονειδίζων νεά- P. 286
 νιδα ὁ Σοφοκλῆς λέγει·

Pott.

γυναικομίμοις ἐμπρεπεῖς ἐσθήμασιν.

20 ὡς γὰρ στρατιώτου καὶ ναύτου καὶ ἄρχοντος, οὕτως δὲ καὶ σώφρονός ἐστιν οἰκεία στολὴ ἢ ἀπερίεργος καὶ εὐσχήμων καὶ καθάριος.

§. 54. Παρ' ὃ καὶ ὁ ἐν τῷ νόμῳ περὶ τῆς λέ-
 πρας^{**)} διὰ Μωϋσέως τεθείς νόμος τὸ ποικίλον καὶ
 25 πολύστικτον οὐχ ὡς ὄσιον ἀπωθεῖται ταῖς ποικίλαις τοῦ ὄφους φολίσιν ἰοικός. τὸν γοῦν μηκέτι διηρθε-
 σμένον ποικίλα χρωμάτων, ὅλον δὲ λευκωθέντα δι'
 ὄλων ἀπὸ κεφαλῆς ἄκρας ἄχρι ποδῶν ἐσχάτων κα-
 θαρὸν εἶναι ἐθέλει, ἵνα κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος
 30 μεταβάσιν τὸ ποικίλον καὶ πανούργον τῆς διανοίας μεταθέμενοι πάθος τὸ ἀποίικιλτον καὶ ἀνευδοίαστον
 τῆς ἀληθείας ἀπλοῦν ἀγαπήσωμεν χροῶμα. ὁ δὲ καὶ ἐν τούτῳ ἄρα ζηλωτῆς Μωϋσέως ὁ πάντα ἄριστος Πλάτων ἰφὴν ἐκείνην ἀποδέχεται, ἢ μὴ πλεον ἔργον

*) 1 Petr. 2, 12.

**) Cf. Levit. 8.

πρόσεστι γυναικὸς σώφρονος, χρώματα δὲ λευκὰ
 πρέποντα ἂν εἶη σεμνότητι καὶ ἄλλοθι, λέγει, καὶ
 ἐν ὑφῇ βάμματα δὲ μὴ προσφέρειν, ἀλλ' ἢ πρὸς
 τὰ πολέμου κοσμήματα. εἰρηνικοῖς ἄρα ἀνθρώποις
 5 καὶ φωτεινοῖς κατάλληλον τὸ λευκόν.

§. 55. Ὡς οὖν τὰ σημεῖα ἑγγυτάτω ὄντα τῶν
 αἰτιῶν παρόντα σημαίνει, μᾶλλον δὲ δείκνυσι τὴν
 τοῦ ἀποτελέσματος ὑπαρξιν, οἷον καπνὸς μὲν πῦρ,
 εὐχροια δὲ καὶ εὐσφυξία ἰγίειαν, οὕτως καὶ παρ'
 10 ἡμῖν ἢ τοιάδε στολή τοῦ ἡθους τὴν κατάστασιν ἐν-
 δείκνυται. καθάριος δὲ καὶ ἀφελὴς ἢ σωφροσύνη,
 ἐπεὶ ἢ μὲν καθαριότης ἕξις ἐστὶν παρασκευαστικὴ
 διαίτης καθαρᾶς καὶ ἀμιγοῦς αἰσχροῖς, ἢ δὲ ἀφέ-
 λεια ἕξις ἀφαιρετικὴ τῶν περιττῶν. ἢ δὲ στερεὰ
 15 ἐσθῆς καὶ μάλιστα ἢ ἄγναφος ἀποστέγει τὸ θερμὸν
 τὸ ἐν τῷ σώματι, οὐχ ὅτι ἐν αὐτῇ ἔχει τὴν θερμό-
 τητα ἢ ἐσθῆς, ἀλλ' ὅτι τὴν ἐν τῷ σώματι ἕξιούσαν
 ἀναστρέφει καὶ πάροδον αὐτῇ οὐ παρέχει, εἰ δὲ καὶ
 ἐμπέσοι τις, συλλαβοῦσα αὐτὴν ἐν αὐτῇ ἔχει, καὶ
 20 ὑπ' αὐτῆς θερμανθεῖσα ἀντιθερμαίνει τὸ σῶμα, δι'
 ὃ καὶ χειμῶνος μάλιστα ταύτῃ χρηστέον. εὐκο-Ρ. 287
 λος δὲ αὐτῆ, εὐκολία δὲ ἐστὶν ἕξις ἀπέριττος προσ-Ρου.
 δεκτικὴ τῶν πρὸς τὸ ἀνελλιπὲς ἕξαρχούντων εἰς τὸν
 κατὰ λόγον τὸν ὑγιῆ καὶ μακάριον βίον.

25 §. 56. Κεχρήσθω δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῇ λιτῇ στο-
 λῇ καὶ τῇ σεμνῇ, μαλακωτέρα δὲ μᾶλλον ἢ προσῆ-
 κεν ἀνδρὶ, πλὴν οὐ τέλειον ἀπηνυθρηκνία, οὐ διαρ-
 ρεοῦση τῇ μαλακότητι. ἔστων δὲ αἱ ἐσθῆτες ἀρμό-
 ζουσαι ἡλικία, προσώπῳ, τύποις, φύσει, ἐπιτηδεύ-
 30 μασιν. ἐνδύσασθαι γὰρ παγκάλως ἡμῖν ὁ θεὸς ἀπό-
 στολος συμβουλεύει τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν, καὶ τῆς
 σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιῆσθαι εἰς ἐπιθυμίας*). κω-
 λύει δὲ βιαζομένους τὴν φύσιν ὁ λόγος τοὺς λοβοὺς
 τῶν ὠτίων τιτράναι. διὰ τὴ γὰρ οὐχὶ καὶ τὴν ῥίνα;

*) Cf. Rom. 13, 14.

ἵνα δὴ καὶ αὐτὸ πληρωθῆ τὸ εἰρημένον· «ὡς περ ἐνώ-
 5 τιον ἐν ῥινὶ υἱός, οὕτως γυναικὶ κακόφρονι κάλλος» *).
 καθόλου γὰρ εἴ τις ἡγείται κοσμεῖσθαι χρυσίω, ἐλάτ-
 των ἐστὶν χρυσίον, ὃ δὲ ἐλάττων χρυσίον οὐκ ἐστι
 10 κύριος αὐτοῦ. ἀκοσμιότερον δὲ ὁμολογεῖν ἑαυτὸν καὶ
 ἥττονα τοῦ Ἀυδίου ψήγματος πῶς οὐκ ἀτοπώτατον;
 καθάπερ οὖν καὶ τὸ χρυσίον μαιίνεται τῆς συδὸς τῆ
 ἀκαθαρσία τῷ ῥύγγει τὸν φωρτὸν ἐκταρασσούσης,
 οὕτως ἀσελγαίνειν αἱ τρυφητικώτεραι ὑπὸ τῆς περι-
 15 ουσίας ἐπαιρόμεναι τὸ κάλλος τὸ ἀληθινὸν καθυβρί-
 ζουσιν ἀφροδισίων· μολυσμοῖς.

§. 57. Αἰδῶσιν οὖν αὐταῖς δακτύλιον ἐκ χρυ-
 σίου οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποση-
 15 μαίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια διὰ τὴν ἐπιμέλειαν
 τῆς οἰκουρίας. εἰ γὰρ οἱ πάντες ἦσαν παιδαγωγού-
 μενοι, οὐδὲν τῶν σφραγίδων ἔδει ἐπίσης ὄντων δι-
 καίων καὶ οἰκετῶν καὶ δεσποτῶν, ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαιδεύ-
 σις πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων
 20 ἐδεήθημεν. ἀλλ' ἐστὶν οὗ καθυφεῖναι τοῦ τόπου και-
 ρός. καὶ γὰρ ἔσθ' ὅτε συγγνωστότερον ταῖς οὐκ ἐν-
 τυχοῦσαις περὶ γάμον σώφρονα καὶ τάνδρος διὰ τὴν
 ἀρεσκίαν κοσμουμένας. ὅρος δὲ αὐταῖς ἐπιχεί- P. 288
 σθω ἢ πρὸς μόνους τοὺς ἑαυτῶν ἀνδρας φιλοτιμία. Ροττ.
 ἐγὼ μὲν οὐκ ἐβουλόμην τὴν σωματικὴν εὐπρέπειαν
 25 ἀσχεῖν αὐτάς, ἐπάγεσθαι δὲ τοὺς γήμαντας φιλαν-
 δορῆα σώφρονα, βιαστικῶ καὶ δικαίω φαρμάκω, πλην
 ἀλλ' ἐπεὶ δυστυχεῖν βούλονται τὴν ψυχὴν, προκείσθω
 αὐταῖς, εἴ γε σωφρονεῖν ἐθέλοισιν, τὰς ἀλόγους ὁρ-
 μὰς καὶ ἐπιθυμίας τῶν ἀνδρῶν καταπραῦνειν ἡρέμα.
 30 ἡσυχῇ δὲ αὐτοῖς ἐπὶ τὴν λιτότητα ὑπακτεῖν τῷ πρὸς
 ὀλίγον πρὸς τὸ σωφρονέστερον ἐθισμῶ. τὸ γὰρ σε-
 μνὸν κατὰστημα οὐ προσθήκη τοῦ φορτικοῦ, ἀλλὰ
 ἀφαιρέσει τοῦ περιττοῦ περιγίγνεται.

*) Proverb. 11, 22.

§. 58. Καθάπερ οὖν ὠκύπτερα περικοπτέοντων
 γυναικῶν τὰ χρήματα τὰ τρυφητικὰ χαυνότητος
 ἀβεβαίους καὶ κενὰς ἐμποιοῦντα ἡδονὰς, ἵφ' ὧν
 ἐπαιρόμεναί καὶ πτερούμεναι πολλάκις ἀποπέτονται
 5 τῶν γάμων. διὸ καὶ συστέλλειν χρὴ τὰς γυναῖκας
 κοσμίως καὶ περισφίγγειν αἰδοῖ σῶφρονι, μὴ παρορ-
 ρυῶσι τῆς ἀληθείας διὰ χαυνότητα. καλὸν μὲν οὖν
 P. 106 ταῖς γαμεταῖς πεπιστευκότας αὐταῖς σφῶν τοὺς
 8y1b. ἄνδρας τὴν οἰκουρίαν αὐταῖς ἐπιτρέπειν βοηθοῖς
 10 εἰς τοῦτο δεδομέναις, εἰ δὲ ἄρα δέοι καὶ ἡμᾶς ἐμπο-
 λιτευομένους καὶ ἄλλας τινὰς τῶν κατ' ἀγρὸν διοι-
 κουμένων πράξεις, πολλάκις δὲ καὶ ἄνευ γυναικῶν
 γενομένους ὑπὲρ ἀσφαλείας ἀποσφραγίζεσθαι τινα,
 δίδωσιν καὶ ἡμῖν εἰς τοῦτο μόνον σημαντήρα, τοὺς
 15 δὲ ἄλλους ἀπορριπτέον δακτυλίους· ἐπεὶ „κόσμος”
 κατὰ τὴν γραφὴν „χρυσοῦς φρονίμω παιδεία”^{*)}.
 αἱ δὲ χρυσοφοροῦσαι τῶν γυναικῶν δεδιέναι μοι δο-
 κοῦσιν, μὴ ἔν ἀφέληται τις αὐτῶν τὰ χρυσία, δοῦ-
 λαι νομισθῶσιν οὐ κοσμοῦμεναι. τὸ δὲ εὐγενὲς τῆς
 20 ἀληθείας ἐν τῷ φύσει καλῷ κατὰ ψυχὴν ἐξεταζόμε-
 νον οὐ πράσει καὶ ὠνῆ τὸν δοῦλον, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ
 τῇ ἀνελευθέρῳ διακέκρικεν, ἡμῖν δὲ οὐ φαίνεσθαι
 ἔλευθέροις, ἀλλὰ εἶναι ἀρμόζει, τοῖς θεῷ μὲν παι-
 δαγωγούμενοις, θεῷ δὲ εἰσπεποιημένοις.
 25 §. 59. Διὸ καὶ στάσιν καὶ κίνησιν καὶ βάδισμα
 καὶ ἔσθῃτα καὶ ἄπαξ ἄπλῶς τὸν πάντα βίον ὅτι μάλ-
 λιστα ἐλευθεριώτατον ἐπαναίρητέον. ἀλλὰ καὶ τὸν
 δακτύλιον οὐκ ἐπ' ἄρθρῳ φορητέον τοῖς ἀνδράσι—
 γυναικείον γὰρ τοῦτο—, εἰς δὲ τὸν μικρὸν δάκτυλον,
 30 καὶ τοῦτο εἰς τοῦσχατον καθιέναι· ἔσται γὰρ οὐ—P. 289
 τως ἐδεργῆς ἢ χεῖρ, ἐν οἷς αὐτῆς δεόμεθα· καὶ οὐ Pott.
 ῥᾶστα ὁ σημαντήρ ἀποπιεῖται τῇ μέλῳ τοῦ ἄρ-
 θρου συνδέσει φυλαττόμενος. αἱ δὲ σφραγίδες ἡμῖν
 ἔστων πελειᾶς ἢ ἰχθῦς ἢ ναῦς οὐριοδρομοῦσα ἢ

*) Eccles. 21, 21.

λύρα μουσική, ἣ κέχρηται Πολυκράτης, ἢ ἄγκυρα ναυτική, ἣν Σέλευκος ἐνεχαράττειτο τῇ γλυφῇ, κἂν ἄλιείων τις ἦ, ἀποστόλου μεμνήσεται καὶ τῶν ἐξ ὕδατος ἀνασπωμένων παιδίων· οὐ γὰρ εἰδώλων πρόσ-
 5 ὤπια ἐναποτυπωτέον, οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπέρη-
 ται, οὐδὲ μὴν ξίφος ἢ τόξον τοῖς εἰρήνην διώκουσιν
 ἢ κύπελλα τοῖς σωφρονοῦσιν.

§. 60. Πολλοὶ δὲ τῶν ἀκολάστων γεγλυμμένους ἔχουσι τοὺς ἐρωμένους ἢ τὰς ἐταίρας, ὡς μηδὲ ἐθε-
 10 λήσασιν αὐτοῖς λήθην ποτὲ ἐγγενέσθαι δυνηθῆναι τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων διὰ τὴν ἐνδεδεχῆ τῆς ἀκο-
 λασίας ὑπόμνησιν. τριχῶν δὲ πέρι ταύτη δοκεῖ ψι-
 λὴ μὲν ἢ τῶν ἀνδρῶν κεφαλῇ, πλήν εἰ μὴ οὐλας ἔχοι τὰς τρίχας, λάσιον δὲ τὸ γενεῖον, αἱ δὲ συνε-
 15 στραμμέλαι τῶν τριχῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μὴ καθι-
 κέσθωσαν ἄγαν εἰς πλοκάμους κατολισθαίνουσαι γυ-
 ραικίους· ἀπόχρη γὰρ τὸ ἡγέειον τοῖς ἀνδράσιν. εἰ
 δὲ τις καὶ κείραιτό τι τοῦ γενεῖου, οὐ μέντοι παντε-
 λῶς ψιλωτέον αὐτό· αἰσχροὺν γὰρ τὸ θέαμα καὶ κα-
 20 τέγνωσται ἢ τοῦ γενεῖου ἐν χρῶ̄ κούρᾳ παρατίλσει
 καὶ λειότητι γεινιῶσα. αὐτίκα γοῦν ὁ ψαλμωδὸς
 τοῦ γενεῖου τερπόμενος τῇ κόμῃ, «ὡς τὸ μύρον»,
 φησὶ, «τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα
 τὸν Ἀαρῶν»*), τῇ παλινῳδία τοῦ πώγωνος τὸ εὐ-
 25 πρεπὲς ὑμνήσας πρόσωπον τῷ μύρῳ κατεγάνωσε
 κυρίου.

§. 61. Ἐπεὶ δὲ οὐχ ὠραισμοῦ χάριν ἢ κου- P. 290
 ρὰ παραληπτέα, διὰ περίστασιν δὲ, τὰς μὲν τῆς Ροι-
 κεφαλῆς τρίχας ὡς μὴ ἀξανάμεναι ταῖς ὄψεσιν ἐμ-
 30 ποδιζοῖεν καταβαίνουσαι, καὶ ἴσως τὰς ἐπὶ τῷ μύ-
 στακι μολυνομένας κατὰ τὴν τροφήν περικαρτέον,
 οὐ ξυρῶ — ἀγεννὲς γάρ —, ἀλλὰ ταῖς δυοῖν μα-
 χαίραις ταῖς κουρικαῖς, τὰς δὲ τοῦ γενεῖου μηδέν τι
 παραλυπούσας οὐκ ἐνοχλητέον, σεμνότητα μὲν τοῦ

*) Psalm. 133, 2.

προσώπου καὶ κατάπληξιν γεννητικὴν ἐμποιοῦσας, πολλοὺς δὲ καὶ τὸ σχῆμα παραπαιδαγωγεῖ μὴ ἁμαρτάνειν διὰ τὸ εὐεξέλεγκτον, τοῖς δὲ ἀναφανδὸν ἁμαρτάνειν ἐθέλουσιν τὸ λανθάνον τοῦ σχήματος καὶ μὴ
 5 παράσημον ἐπιτερπέστατον, ὑφ' ᾧ δεδοικότες οἷς ἕξεισι δι' ἄγνοιαν πλημμελεῖν τοῖς πολλοῖς ἕξομοιούμενοι τὸ ἁμαρτάνειν ἀδεῶς κεκάρπωνται.

§. 62. Οὐ μόνον οὖν αὐστηρὸν δεικνύει τὸν ἄνδρα τῆς κεφαλῆς τὸ ψιλόν, ἀλλὰ καὶ δυσπαθεῖς
 10 κατασκευάζει τὸ κρανίον, προσομιλεῖν ἐθίζον καὶ κρούει καὶ καύματι καὶ τὰς ἀπὸ τούτων διωθεῖται βλάβας, ἃς ἢ κόμη σπόγγου τρόπον εἰς ἑαυτὴν ἀναλαμβάνουσα ἐγκατασκήπτει τῷ ἐγκεφάλῳ παράμονον ἐκ τῆς νοτίδος τὴν βλάβην. ταῖς γυναιξὶ δὲ ἀπόχρη μα-
 15 βλάσσειν τὰς τρίχας καὶ ἀναδέσθαι τὴν κόμην εὐτελῶς περόνη τινὶ λιτῇ παρὰ τὸν ἀνχένα ἀφελεῖ θραπέα συναυξούσαις εἰς κάλλος γνήσιον τὰς σώφρονας κόμας. καὶ γὰρ αἱ περιπλοκαὶ τῶν τριχῶν αἱ ἐταιρικαὶ καὶ αἱ τῶν σειρῶν ἀναδέσεις πρὸς τὸ εἰδεχθεῖς
 20 αὐτὰς δεικνύει, κόπτουσαι τὰς τρίχας, ἀποτίλλουσαι ταῖς πανούργοις ἐμπλοκαῖς, δι' ἃς οὐδὲ θιγγάνουσι τῆς κεφαλῆς τῆς σφῶν αὐταῖς συγχεῖν τὰς τρίχας φοβούμεναι, ἀλλὰ καὶ ὁ ὕπνος αὐταῖς μετὰ δέους παραγίνεται, μὴ κατασχύλωσιν λαθοῦσαι τὸ τῆς ἐμ-
 25 πλοκῆς σχῆμα.

§. 63. Ἄλλοτριῶν δὲ αἱ προσθέσεις τριχῶν P. 291
 τέλειον ἐκβλητοί, ὀθνεῖας τε ἐπισκευάζεσθαι τῇ κε- Pott.
 φαλῇ τὰς κόμας ἀφειώτατον νεκροῖς ἐνδιδυσκοῖσαις
 πλοκάμοις τὸ κρανίον· τίνι γὰρ ὁ πρεσβύτερος ἐπιτί-
 30 θησι χεῖρα; τίνα δὲ εὐλογῆσει; οὐ τὴν γυναῖκα τὴν
 κεκοσμημένην, ἀλλὰ τὰς ἄλλοτριας τρίχας καὶ δι'
 αὐτῶν ἄλλην κεφαλὴν. εἰ δὲ “κεφαλὴ γυναικὸς μὲν
 ἀνῆρ, ἀνδρὸς δὲ ὁ Χριστὸς” *), πῶς οὐκ ἄθεον διττοῖς
 αὐτὰς περιπίπτειν ἁμαρτήμασιν; τοὺς μὲν γὰρ ἀπα-

*) 1 Cor. 11, 3.

τῶσι τοὺς ἄνδρας διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κόμης,
 καταισχύουσι δὲ τὸν κύριον τὸ ὅσον ἐπ' αὐταῖς
 ἑταιρικῶς κοσμούμεναι εἰς ἀπάτην ἀληθείας καὶ τὴν
 ὄντως οὖσαν καλὴν βλασφημοῦσι κεφαλὴν. οὐκ οὖν
 5 οὐδὲ βαπτέον τὰς τρίχας, οὐδὲ μὴν τὰς πολιὰς με-
 ταχρωσιέον· οὔτε γὰρ τὴν ἐσθῆτα ποικίλλειν συγκε-
 P. 107 χρώηται· καὶ μάλιστα τὸ γεραιὸν τῆς ἡλικίας καὶ
 Syll. ἀξιόπιστον οὐκ ἐπικαλυπτέον, ἀναδεικτέον δὲ ὑπ'
 αὐγὰς τοῦ θεοῦ τὸ τμήμα εἰς σέβασμα τῶν νέων·
 10 καὶ γὰρ ἀνάισχυντοῦσιν ἑσθ' ὅτε πολιὰς ἐπιφάνεια
 παιδαγωγοῦ δίκην ἐπιστάσα ἐπὶ σωφροσύνην μεθηρο-
 μόσατο αὐτοὺς καὶ κατεπλήξατο τῇ στιλπνότητι τῆς
 ὄψεως τὸ νεῶρον τῆς ἐπιθυμίας.

§. 64. Ἄλλ' οὐδὲ τὰ πρόσωπα ἐντριπτέον αὐ-
 15 ταῖς πανούργου σοφίας τερθρεύμασιν, ὑποδείξωμεν
 δὲ αὐταῖς κομμωτικὴν σώφρονα· κάλλος γὰρ ἄρι-
 στον πρῶτον μὲν τὸ ψυχικόν, ὡς παλλάκις ἐπεση-
 μηνάμην, ὅταν ἡ κεκοσμημένη ψυχὴ ἀγίῳ πνεύματι
 καὶ τοῖς ἐκ τοῦτου ἐμπνεομένη φαιδούσμασιν, δι-
 20 καιοσίγη, φρονήσει, ἀνδρείᾳ, σωφροσίγη, φιλαγα-
 θία τε καὶ μίδοι, ἧς οὐδὲν εὐανθέστερον χροῶμα
 ἐώραται πώποτε· ἔπειτα καὶ τὸ σωματικόν κάλλος
 ἡσκήσθω, συμμετρία μελῶν καὶ μερῶν μετ' εὐχροίας.
 ἡ κομμωτικὴ τῆς ὑγείας ἐνταῦθα εὐθετος, καθ'
 25 ἣν ἡ τοῦ εἰδώλου τοῦ ἐπιπλάστον εἰς τὸ ἀληθές
 μετάβασις κατὰ τὸ σχῆμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ δεδομέ-
 νον περιγίνεται. δεινὴ δὲ καλλωπίσαι κατὰ φύσιν
 ἡ τῶν ποτῶν εὐκρασία καὶ ἡ τῶν σιτίων συμμετρία.
 οὐ γὰρ μόνον τὴν ὑγίειαν ἴσχει τὸ σῶμα ἐκ τούτων,
 30 ἀλλὰ καὶ τὸ κάλλος διαφαίνεσθαι ποιεῖ. ἀπὸ γὰρ
 τοῦ πυρώδους τὸ στιλπνὸν καὶ μαρμαρυγῶδες περι-
 γίνεται, ἀπὸ δὲ τοῦ ὑγροῦ τὸ λαμπρὸν καὶ κεχαρι-
 σμένον, ἀπὸ δὲ τοῦ ξηροῦ τὸ ἀνδρῶδες καὶ πάγιον,
 ἀπὸ δὲ τοῦ ἀερώδους τὸ εὐπνον καὶ ἰσοστάσιον,
 35 ἔξ ὧν ὁ εὐρυθμος καὶ καλὸς οὗτος ἀνδρῶδες τοῦ P. 292
 λόγου κεκόσμηται. ἄνθος γὰρ τῆς ὑγείας ἔλευθέριον Pott.

τὸ κάλλος· ἢ μὲν γὰρ ἔνδον τοῦ σώματος ἐργάζεται-
ται, τὸ δὲ εἰς τὸ ἐκτὸς τοῦ σώματος ἐξανθῆσαν
φανερὰν ἐνδείκνυται τὴν εὐχροίαν.

§. 65. Αἱ γοῦν κάλλισται καὶ ὑγιεινόταται ἀγω-
5 γαὶ διαπονοῦσαι τὰ σώματα τὸ κάλλος τὸ γνήσιον
καὶ παράμονον ἐργάζονται, ἔλκοντος ἐφ' ἑαυτὸ τοῦ
θερμοῦ τὴν τε ἰκμάδα πᾶσαν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ
ψυχρὸν, ὄλκον δὲ εἰς ἑαυτὴν ἢ θερμότης ἐκριπιζο-
μένη κινήσειν. ἐπειδὴν δὲ ἔλκισι, ἀλεινομένων
10 ἡρέμα δι' αὐτῶν ἀτιμίζει τῶν σαρκῶν τὴν ἐκ τῆς
τροφῆς περιουσίαν, ποσῆ μὲν τῇ ὑγρότητι, ὑπερβολῆ
δὲ θερμότητος· διὸ καὶ ἢ προτέρα κενοῦται τροφῆ,
ἀκινήτω δὲ τῷ σώματι τὸ βρωθὲν σιτίον οὐ προσ-
φύεται, ἀλλὰ ἐκπίπτει, ὡσπερ ἀπὸ ψυχροῦ κλιβά-
15 νου ὁ ἄρτος ἢ ὄλος ἢ μόνον ὑπολειπόμενος τὸν
πυθμένα. εἰκότως οὖν τοῖς περιττεύουσι κατὰ τὰς
ἀποτρίψεις τὰ σῶρα καὶ τὰ σκύβαλα πλεονάζει,
πλεονάζει δὲ καὶ τὰ ἄλλα περιττώματα αὐτοῖς, πρὸς
δὲ καὶ ἰδρώτες οὐκ ἀναδιδομένης τῷ σώματι τῆς
20 τροφῆς, ἀλλ' εἰς τὰ περιττὰ ἐκχεομένης.

§. 66. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ λαγνεῖαι ὀρμῶνται
περὶ τὰ παιδοποιίας μύρια ἐπιρροεύσης τῆς περιττείας
κινήσει συμμέτροις. διὸ τηκτέον ταύτην τὴν πε-
ριττείαν καὶ εἰς πέψιν ἀναχτέον, δι' ἧς τὸ κάλλος
25 ἐρυνθραίνεται. ἄτοπον δὲ τοὺς „κατ' εἰκόνα καὶ
καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ”*) γεγονότας ὡσπερ ἀτιμάζον-
τας τὸ ἀρχέτυπον ἔπηλυν ἐπάγεσθαι κομμωτικὴν τὴν
ἀνθρώπειον κακοτεχνίαν πρὸ τῆς θείας αἰρουμένου
δημιουργίας· προίεναι δὲ αὐτὰς ὁ παιδαγωγὸς κε-
30 λέυει „ἐν καταστολῇ κοσμίῳ μετὰ αἰδοῦς καὶ σω-
φροσύνης κοσμεῖν ἑαυτὰς”**), „ὑποτασσομένας τοῖς
ἰδίῳ ἀνδράσιν, ὡς καὶ εἰ τινὲς ἀπειθοῖεν τῷ λόγῳ,
διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς ἄνευ λόγου κερ-
δηθήσονται ἐποπτεύσαντες”, φησὶν, „τὴν ἐν λόγῳ

*) Genes. 1, 26.

**) 1 Timoth. 2, 9.

ἀγνήν ἀναστροφὴν ὑμῶν· ὧν ἔστω οὐχ ὁ ἕξωθεν ἐμπλοκῆς καὶ περιθέσεως χρυσίων ἢ ἐνδύσεως ἱματιῶν κόσμος, ἀλλ' ὁ κρυπτός τῆς καρδίας ἄνθρωπος ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὁ ἔστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολυτελής"*)).

§. 67. Ἡ δὲ αὐτουργία ταῖς γυναιξὶ μάλιστα τὸ γνήσιον ἐπιφέρει κάλλος-γυμνάζουσα τὰ σώματα αὐτῶν καὶ σφᾶς αὐτὰς δι' αὐτῶν κοσμοῦσα, οὐ τὸν ὑπ' ἄλλων πεπονημένον προσφέρουσα κόσμον ἄκοσμον καὶ ἀνελεύθερον καὶ ἐταιρικόν, ἀλλὰ τὸν ἐκάστης σώφρονος γυναικὸς διὰ τῶν χειρῶν αὐτῆς, ὅποτε χρήζοι μάλιστα, ἀρκοῦμενον καὶ ἐξυφαινό- P. 293 μενον· οὐ γὰρ ποτε καθήκει ἐξ ἀγορᾶς ὠνητοῖς, Pott. ἀλλὰ τοῖς οἰκουρικοῖς τοῖς ἰδίῳις ἔργοις κοσμουμένας φαίνεσθαι τὰς κατὰ Θεὸν πολιτενομένας. κάλλιστον ἔργον γυνὴ οἰκουρὸς αὐτὴν τε καὶ τὸν ἄνδρα τοῖς ἰδίῳις περιβάλλουσα κοσμήμασι, δι' ὧν ἀγάλλονται πάντες, οἱ μὲν παῖδες ἐπὶ τῇ μητρὶ, ὁ δὲ ἀνὴρ ἐπὶ τῇ γυναικί, αὕτη δὲ**) ἐπὶ τούτοις, πάντες δὲ ἐπὶ τῷ Θεῷ. συλλήβδην γοῦν «ταμειῶν ἀρετῆς ἔστιν ἀνδρεία γυνή, ἣτις σῖτα ὀκνηρὰ οὐκ ἔφαγεν, Θεσμοὶ δὲ ἐλεημοσύνης ἐπὶ τῇ γλώσση αὐτῆς, ἣτις τὸ στόμα αὐτῆς διήνοιξεν σοφῶς καὶ ἐννόμως, ἣς τὰ τέκνα ἐμακάρισαν ἀνιστάμενα», ὡς διὰ 25 Σολομῶντος λέγει ὁ ἅγιος λόγος, «ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς ἐνεκωμίασεν. γυνὴ γὰρ εὐσεβῆς εὐλογεῖται, φόβον δὲ κυρίου αὐτὴ αἰνεῖτω"***). καὶ πάλιν, «γυνὴ ἀνδρεία στέφανος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς"†).

§. 68. Ἐπανορθωτέον δὲ ὅτι μάλιστα καὶ τὰ 30 σχήματα καὶ τὰ βλέμματα καὶ τὰ βαδίσματα καὶ τὰς φωνάς. οὐ γὰρ ὡς τινες τὴν ὑπόκρισιν ζηλοῦσαι τῆς κωμωδίας καὶ τὰς κατεαγνίας τῶν ὀρχηστικῶν κινήσεις παραφυλάττουσαι παρὰ τὰς ὁμιλίας σκηνο-

*) 1 Petr. 3, 2—4. **) Cf. Prouerb. 31, 22. ***) Ibid. v. 26—28. 30. †) Ibid. 12, 4.

βατοῦσιν, αὐτοῖς τοῖς κινήμασιν τοῖς ἄβροῖς καὶ τοῖς ὑγροῖς βαδίσμασιν καὶ φωναῖς ταῖς πεπλασμέναις κλάδαρὸν περιβλέπουσαι, δέλεαρ ἠδονῆς ἐξησκημέναι. «μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναι-
P. 108 κὸς πόρνης, ἢ πρὸς χάριν λαλοῦσα λιπαίνει σὸν
Sylb. φάρυγγα, ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὐ-
ρήσεις καὶ ἠκονημένον μᾶλλον ἢ μάχαιραν δίστομον·
τῆς γὰρ ἀφροσύνης οἱ πόδες κατάγουσι τοὺς χρω-
μένους αὐτῇ μετὰ θάνατον εἰς "Αἶδην" *). Σαμ-
10 ψῶν γοῦν τὸν γεννάδαυ ἢ πόρνη νηνίκηκεν, καὶ τὸν
ἄνδρα ἔκειρεν αὐτοῦ ἐτέρα γυνή. ἀλλ' οὐχ οὕτως
ἠπάτησεν τὸν Ἰωσήφ ἄλλη γυνή, νενίκηται δὲ ἢ
πόρνη ἢ Αἴγυπτία, καὶ δεσμὰ σωφροσύνη λαμβά-
νουσά κρείττων ἀναφαίνεται λελυμένης ἐξουσίας. P. 294
15 §. 69. "Ἐχει δ' ἂν κἀκεῖνο ἄριστα τὸ εἶρη- Pott.
μένον,

τὸ δ' ὄλον οὐκ ἐπίσταμαι
ἐγὼ ψιθυρίζειν οὐδὲ κατακεκλασμένως
πλάγιον ποιήσας τὸν τράχηλον περιπατεῖν,
20 ὥσπερ ἐτέρους ὄρω κιναιδούς ἐνθόδε
πολλοὺς ἐν ἄστει καὶ πεπιττοκοπημένους.
αἱ δὲ γυναῖκεῖοι κινήσεις καὶ θρόψεις καὶ χλιδαὶ κο-
λουστέαι παντελῶς· τὸ γὰρ ἄβροδιαίτον τῆς περὶ
τὸν περίπατον κινήσεως καὶ τὸ σαυλὰ βαίνειν, ὡς
25 φησὶν Ἀνακρέων, κομιδῇ ἐταιρικά. ὡς γέ μοι φαί-
νεται, ἢ κωμωδία φησὶν, τὰ ἴχνη τὰ ἐταιρικά ὦραν
ἀπολείπειν καὶ τροφήν, «ἴχνη» δὲ πορνικὰ «οὐκ
ἐρείδεται εἰς ἀλήθειαν, ὁδοῖς γὰρ ζωῆς οὐκ ἐπέρ-
χεται, σφαλεραὶ δὲ αἱ τροχιαὶ αὐτῆς καὶ οὐκ εὐγνω-
30 στοὶ» **). μάλιστα δὲ ὀφθαλμῶν φειστέον, ἐπεὶ τοῖς
ποσὶν ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἄμεινον ὀλισθεῖν.

§. 70. Ὁ γοῦν κύριος συντομώτατα ἰᾶται τὸ
πάθος τοῦτο, «εἰ σκανδαλίζει σε ὁ ὀφθαλμὸς σου,
ἔκκοπον αὐτὸν» ***) λέγων, ἐκ βάρθρων ἀνασπῶν τὴν

*) Prouerb. 5, 3—5. **) Ibid. v. 5 sq. ***) Matth. 5, 29.
Clement. Alex. vol. I. E e

ἐπιθυμίαν. κλαδαραι δὲ ὄψεις καὶ τὸ ἐνιλλώττειν, ὃ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν βλεφαρίζειν ἐστίν, οὐδὲν ἄλλ' ἢ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μοιχεύειν ἐστίν ἀκροβολιζομένης τῆς ἐπιθυμίας δι' αὐτῶν. πρὸ γὰρ τοῦ παντός
 5 σώματος διαφθείρονται οἱ ὀφθαλμοί. „θεωρῶν δὲ καλὰ ὀφθαλμὸς εὐφραίνει καρδίαν”*), (τουτέστι καλῶς μαθῶν θεωρεῖν εὐφραίνει, „ἐννεῶν δὲ ὀφθαλμὸν μετὰ δόλον συνάγει ἀνδράσι λύπας”**). τοιοῦτον
 10 οὖν τὸν θηλυδρόαν Σαρδανάπαλον τῶν Ἀσσυρίων τὸν βασιλέα, ἐπὶ κλίνῃ ἀναβάδην ἐζόμενον εἰσάγουσι πορφύραν ξαίνοιντα καὶ τὰ λευκὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπαναβάλλοντά. αἱ ταῦτα ἐπιτηδεύουσαι γυναικες ἰδίαις ὄψεσι προαγωγένουσιν αὐτάς. „λύχνος γὰρ τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμὸς”***), φησὶν ἢ
 15 γράφῃ, δι' οὗ καταφαίνεται τὰ ἔνδον φωτὶ τῷ φαινομένῳ καταναζόμενα. „πορνεία δὲ γυναικὸς ἐν μετεωρισμῷ ὀφθαλμῶν”†).

§. 71. „Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὁμῶν τὰ P. 295 ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυ- Pott.
 20 μίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρία, δι' ἧς ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ [ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας]”††), ὁ μὲν ἀπόστολος βοᾷ, ἡμεῖς δὲ ἀναζωπυροῦμεν τὰ πάθη καὶ οὐκ αἰσχυρόμεθα. αἱ μὲν αὐτῶν
 25 μαστίχην ἐντραγοῦσαι, περνοῦσαι, σεσήρασι τοῖς πατριοῦσιν, αἱ δὲ τὰς κεφαλὰς, ὡς μὴ δακτύλους ἔχουσαι, ταῖς ὑπ' αὐτῶν φερομέναις περόναις σκαλείουσαι θρύπτονται, καὶ ταύτας ἢ χελώνης ἢ ἐλέφαντος ἢ τινος ἄλλου ζώου νεκροῦ πιποιημένας πολυπραγμονοῦσιν. ἄλλαι δὲ καθάπερ ἐξανθήματά τινα
 30 ἔχουσαι πρὸς εὐνρέπειαν τῶν ὀρώντων εὐανθέσι περιχρῖστοις κοσμοῦμεναι σπιλοῦσι τὰ πρόσωπα τὰ αὐτῶν. „ἄφρονα” τὴν τοιαύτην „καὶ θρασεῖαν γυναικα” διὰ Σολομῶντος λέγει, „ἢ οὐδὲ ἐπίσταται

*) Proverb. 16, 2.   ***) Ibid. 10, 10.   ****) Matth. 6, 22.   †) Eccles. 26, 9.   ††) Coloss. 3, 5 sq.

αἰσχύνην, ἐκάθισεν ἐπὶ θύραις τοῦ ἑαυτῆς οἴκου ἐπὶ δίφρου ἐμφανῶς προσκαλουμένη τοὺς παριόντας ὁδὸν, τοὺς εὐθύνοντας τὰς ἑαυτῶν τροχιάς, διὰ τοῦ σχήματος αὐτῆς καὶ τοῦ βίου παντὸς δηλονότι
 5 λέγουσα, «τίς ἐστὶν ὑμῶν ἀφρονέστατος; ἐκκλινάτω πρὸς με». ἐνδεῖσι δὲ φρονήσεως παρακελεύεται λέγουσα, «ἄρτωκ κρυφίων ἡδέως ἄψασθε καὶ ὕδατος κλοπῆς γλυκέροῦ», τὴν ἐπίκλοπον ταύτην ἀφροδίτην λέγει.

§. 72. Ἐντεῦθεν ὠφελημένος ὁ Βουώτιος Πίν-
 10δαρος γλυκύ τι, φησὶν, κλεπτόμενον μέλημα Κύπριδος. ἃ δὲ «οὐκ οἶδεν ἄθλιος, ὅτι γηγενεῖς παρ' αὐτῆ ὀλοῦνται, καὶ ἐπὶ πέταυρον Ἄιδου συναντᾷ. ἀλλὰ ἀποπήδησον», φησὶν, «μὴ χρονίσης ἐν τῷ τόπῳ», ὁ παιδαγωγὸς, «μηδὲ ἐπιστήσης τὸ σὸν
 15ῶμα πρὸς αὐτήν. οὕτως γὰρ διαβήση ὕδωρ ἀλλότριον καὶ ὑπερβήση τὸν Ἀχέροντα»*). διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος διὰ Ἡσαίου «ἀνθ' ὧν ἐπορεύθησαν αἱ θυγατέρες Σιών ὑψηλῶ τραχήλω καὶ ἐν νέυμασιν P. 296 ὀφθαλμῶν καὶ τῆ πορείᾳ ἅμα σίρουσαι τοὺς χι- Pott.
 20τῶνας καὶ τοῖς ποσὶ παῖζουσαι, καὶ ταπεινώσει ὁ θεὸς τὰς θυγατέρας Σιών καὶ ἀνακαλύψει τὸ σχῆμα αὐτῶν**), τὸ ἄσχημον σχῆμα.

§. 73. Ἐγὼ μὲν οὐδὲ τὰς θεραπεύνας ἀξιῶ ταῖς ἀρίσταῖς γυναιξὶ τὰς ἐπομένας αὐταῖς αἰσχρολογεῖν ἢ
 25αἰσχροεργεῖν, σωφρονίζεσθαι δὲ αὐτὰς πρὸς τῶν (δεσποινῶν; σφόδρα γοῦν ἐπιτιμητικώτατα ὁ κωμικὸς Φιλήμων φησὶν
 ἐξιὼν
 γυναικὸς ἐξόπισθ' ἐλευθέρας βλέπω
 μόνην θεράπαιναν κατόπιν ἀκολουθεῖν καλῆν,
 ἐκ τοῦ Πλαταικοῦ τε κατιλλώπτειν τινὰ
 ταύτη παρακολουθοῦντα.

ἀναστρέφει γὰρ ἐπὶ τὴν δέσποιναν ἢ τῆς θεραπεύνης ἀκολασία, ἐπιβαθραίνει ἐνδιδούσα τοῖς πειρώσι τὰ ἥττονα, τὸ μὴ εὐλαβεῖσθαι τὰ μείζονα διὰ τοῦ συγγινώ-

*) Prouerb. 9, 13—18.

**) Ies. 3, 16 sq.

σκειν τοῖς αἰσχροῖς τὸ μὴ καταγινώσκειν ἐμφαινούσης
 τῆς δεσποίνης. τὸ δὲ μὴ ἐπαγανακτεῖν τοῖς ἀκολαστά-
 νουσι σαφές γίνεται τεκμήριον γνώμης, εἰς τὸ ὁμοῖον
 ἐκτρεπομένης. οἷα γὰρ δέσποινα, φασὶν οἱ παροιμιαζό-
 5 μνοι, τοιάδε χῆ κίων. ἀποσκορακιστέον δὲ ἡμῖν καὶ τοῦ
 περιπάτου τὸ μανιῶδες, τὸ δὲ σεμνὸν καὶ τὸ σχο-
 λαῖον ἐκλεκτέον, οὐ τὸ βάδισμα τὸ μελλητικόν, οὐδὲ
 τὸ ἐν ταῖς ὁδοῖς σαλεύειν καὶ ἐξυπτιάζοντα παρα-
 P. 109 βλέπειν εἰς τοὺς ἀπαντῶντας, εἰ ἀποβλέπουσιν
 Syll. εἰς αὐτὸν, καθάπερ ἐπὶ σκηρῆς ἐμπομπέοντα καὶ
 δακτυλοδεικτούμενον. οὐδὲ ὑπὸ οἰκετῶν ἀναστρέφε-
 σθαι χρῆ πρὸς τὸ σιμὸν ὠφουμένους, ὥσπερ τοὺς
 τρυφητικωτέρους ὀρῶμεν ἔρρωμένους εἶναι δοκιῶντας,
 ὑπὸ μαλακίας δὲ ψυχικῆς διατεθρουμένους. ἀνδρὸς
 15 δὲ γενναίου σημεῖον οὐδὲν εἶναι δεῖ περιφανές ἐν τῷ
 προσώπῳ μαλακίας, ἀλλ' οὐδὲ ἐν ἑτέρῳ μέρει τοῦ
 σώματος.

§. 74. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἐν κινήσειν μηδὲ ἐν
 σχέσειν εὐρεθεῖη πότ' ἂν ἡ ἀσχημοσύνη τῆς ἀνδρείας.
 20 οὐδὲ μὴν καθάπερ ὑποζυγίοις τοῖς οἰκέταις χρηστέον
 τῷ ὑγιαίνοντι. ὥς γὰρ τοι ἐκείνοις παραγγέλλεται,
 „παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς
 καὶ ἐπιεικέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σχολιοῖς ὑποτάσσε-
 σθαι” *), φησὶν ὁ Πέτρος, οὕτως ἡ ἰσότης καὶ ἡ
 25 μακροθυμία καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῖς δεσπόταις εὐάρ-
 μοστος. „τὸ γὰρ τέλος”, φησὶ, „πάντες ὁμόφρο-
 νες, συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὐσπλαγχοι, ταπει-
 νόφρονες” καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, „ἵνα εὐλογίαν κλη-
 ρονομήσητε” καλὴν τινα καὶ ἀξιέραστον**). ὑπο-
 30 γράφειν ὁ Κιττιεὺς ἔοικε Ζήνων ἐικόνα νεάνιδα καὶ
 οὕτως αὐτὸν ἀνδριαντουργεῖ. ἔστω, φησὶ, καθα-
 ρὸν τὸ πρόσωπον, ὀφρῦς μὴ καθειμένη μηδὲ ὄμμα
 ἀναπεπταμένον μηδὲ ἀνακεκλασμένον, μὴ ὑπτίος P. 297
 ὁ τράχηλος μηδὲ ἀνιέμενα τὰ τοῦ σώματος μέλη, Pott.

*) 1 Petr. 2, 18.

**) Ibid. 3, 8 sq.

ἀλλὰ τὰ μετέωρα ἐντόνοις ὅμοια, ὀρθόνους πρὸς τὸν λόγον ὀξύτης καὶ κατοχῇ τῶν ὀρθῶς εἰρημένων καὶ σχηματισμοὶ καὶ κινήσεις μηδὲν ἐνδιδούσαι τοῖς ἀκολάστοις ἐλπίδος· αἰδῶς μὲν ἐπανθείτω καὶ ἀρ-
 5 ρενωπία, ἀπέστω δὲ καὶ ὁ ἀπὸ τῶν μυροπωλίων καὶ χρυσοχοῖων καὶ ἐριοπωλίων ἄλγος καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων, ἔνθα καὶ ἑταιρικῶς κεκοσμη-
 μέναι ὡσπερ ἐπὶ τέγους καθεζόμεναι διημερεύουσι.

§. 75. Μὴ τοίνυν μηδὲ οἱ ἄνδρες ἐπὶ τῶν κου-
 10 ρείων καὶ καπηλείων διατρίβοντες, ἀδολεσχούντων στωμυλευόμενοι, καὶ τὰς παριζούσας θηρώμενοι γυ-
 ναῖκας πανσάσθων ποτέ· πολλοὺς δὲ καὶ βλασφημοῦν-
 τες εἰς γέλωτα οὐ παύονται. καλυτέα γε μὴν ἔτι καὶ
 ἢ διὰ τῶν κῆρων παιδιὰ, πρὸς δὲ καὶ ἢ διὰ τῶν
 15 ἀστραγάλων μελέτη πλεονεξίας, ἣν μεταχειρίζεσθαι φιλοῦσι. τοιαῦτά τινα τῆς τροφῆς τὸ ἀταμίευτον αὐτοῖς
 κακοσχολοῦσιν ἐξευρίσκει· αἰτία γὰρ ἡ ἀργία, ματαίων δὲ
 τις ἐρᾷ τῶν ἐκτὸς τῆς ἀληθείας ὄντων, οὐ γὰρ ἔστι καὶ
 ἄλλως θυμηδίαν ἄνευ βλάβης κτή-
 20 σασθαι, τῆς δὲ ἐκάστου τῶν ἀνθρώπων διανοίας μίμησις ἔστιν
 ἢ τοῦ βίου προαιρέσις. ἀλλ' ὡς ἔοικεν μόναι αἱ μετὰ
 τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν συναναστροφῆς ὠφελοῦσιν. ἔμπαλιν
 γοῦν τὴν μετὰ τῶν φαύλων συνδιαίτησιν ἀνθρώπων ὑπόδη γνωρίζων ὁ πάν-
 25 σοφος διὰ Μωϋσέως παιδαγωγὸς «χοιρείων»*) ἀπηγόρευεν
 μεταλαμβάνειν τῷ λαῷ τῷ πρεσβυτέρῳ, ἐμφαίνων μὴ
 δεῖν τοὺς θεὸν ἐπιβωμένους ἀκαθάρτοις ἀναμίγνυσθαι
 ἀνθρώποις, οἳ δίκην ὑῶν ἠδοναῖς σωματικαῖς καὶ
 δεισαλείαις τροφαῖς καὶ γαργαλισμοῖς P. 298
 30 ἀσελγέσι κνησιτιῶντες πρὸς ἀφροδίτην κακόχαρτον Pott.
 ἠδονὴν χαίρουσιν. ἀλλ' οὐδ' «ἴκτινα ἢ ὠκύπτερον
 μαστοφαγῇ ἢ αἰετὸν»**) φαγεῖν φησὶν, οὐκ ἐγγι-

*) Leuit. 11, 7. Deut. 14, 8. **) Leuit. 11, 13. sq. Deut. 14, 12.

εἰς, λέγων, τοῖς δι' ἀρπαγῆς τὸν βίον ποριζομένοις, καὶ τὰ ἄλλα δὲ ὁμοίως ἀλληγορεῖται.

§. 76. Τίσιν οὖν οἰκειωτέον; τοῖς δικαίοις, πάλιν ἀλληγορῶν φησὶν· πᾶν γὰρ „διχηλοῦν καὶ 5 μαρυνώμενον” *) καθαρὸν ἔστιν, ὅτι τὸ διχηλοῦν δικαιοσύνην ἐμφαίνει τὴν ἰσοστάσιον μηρυνάζουσαν τὴν οἰκείαν δικαιοσύνης τροφήν, τὸν λόγον, ἔκτοσθεν μὲν εἰσιόντα κατὰ ταῦτά τῇ τροφῇ διὰ κατηχήσεως, ἔνδοθεν δὲ ἀναπεμπόμενον ὡπερ ἐκ κοιλίας 10 τῆς διανοίας εἰς ἀνάμνησιν λογικὴν. μηρυνάζει δὲ ὁ δίκαιος τὴν πνευματικὴν τροφήν ἀνὰ στόμα ἔχων τὸν λόγον, καὶ διχηλεῖ ἢ δικαιοσύνη, εἰκότως κἀνταῦθα ἀγιάζουσα καὶ εἰς τὸν μέλλοντα παραπέμπουσα αἰῶνα. οὐκ οὐδὲ ἐπὶ τὰς θεάς ὁ παιδαγωγὸς 15 ἄξει ἡμᾶς, οὐδὲ ἀπεικότως τὰ στάδια καὶ τὰ θεάτρα „καθέδραν λοιμῶν” **) προσείποι-τις ἄν· βουλή γὰρ κἀνταῦθα πονηρὰ καθάπερ καὶ ἐπὶ τῷ δικαίῳ, διὸ καταρᾶται ὁ ἐπ' αὐτῷ σύλλογος. πεπλήθασι γοῦν πολλῆς ἀμιξίας καὶ παρανομίας αἱ συναγωγαὶ αὐταί, καὶ αἱ προσφάσεις τῆς συνηλύσεως ἀκοσμίας ἔστιν αἰτία ἀναμῖξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συνιόντων ἐπὶ τὴν ἀλλήλων θεάν.

§. 77. Ἐνταῦθα ἤδη περπερεύεται τὸ συνέδριον. λιχνεούσης γὰρ τῆς ὕψεως χλιαίνονται αἱ ὀρέξεις, 25 καὶ ἰταμώτερον βλέπειν οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸς τοὺς πλησίον ἐθιζόμενοι τῷ ἔχειν σχολὴν ἐφειμένην ἐκπλέγουσι τὰς ἐρωτικὰς ἐπιθυμίας. ἀπειρήσθων οὖν καὶ αἱ θεαὶ καὶ τὰ ἀκροάματα βωμολοχίας καὶ σπερμολογίας πολλῆς γέμοντα. τί μὲν γὰρ οὐκ ἐπιδείκνυνται 30 αἰσχροὺς ἔργον ἐν θεάτροις; τί δ' οὐ προσφέρονται ῥῆμα ἀναίσχυντον οἱ γελωτοποιοί; οἱ δὲ ἀπολαύ- P. 299 σαντες τῆς ἐν ἑαυτοῖς κακίας ἐναργεῖς οἴκοι ἀπο- Pott. μιάσσονται τὰς εἰκόνας, ἔμπαιβον δὲ οἱ πρὸς ταῦτα ἀκήλητοι καὶ ἀπαθεῖς οὐκ ἄν περὶ τὰς ῥαθύμους

*) Lcuit. 11, 3. Deut. 14, 6.   **) Psalm. 1, 1.

ἡδονὰς σφαλεῖν ποτε. εἰ γὰρ καὶ ἐν παιδιᾷς μέρει παραλαμβάνεσθαι φήσουσι τὰς θεάς εἰς θυμηδίαν, οὐ σωφρονεῖν φήσοιμ' ἂν τὰς πόλεις, αἷς καὶ τὸ παλῆν σπουδάζεται. οὐκέτι γὰρ παιδιαὶ αἱ φιλοδοξίαι
 5 ἀνηλεεῖς εἰς τοσοῦτον θανατῶσαι, ἀλλ' οὐδὲ αἱ κενοσπουδίαὶ καὶ αἱ ἀλόγιστοι φιλοτιμίαι, πρὸς δὲ καὶ αἱ μάταιοι καταναλώσεις τῆς οἰσίας, οὔτε μὴν αἱ ἐπὶ τούτοις στάσεις ἔτι παιδιαί.

§. 78. Τὸ δὲ ῥαθυμεῖν οὐδέποτε ὠνητέον κερ-
 P. 110 νοσπουδία. οὐ γὰρ πρὸ τοῦ βελτίονος ἔλοιτο ἂν
 Syllb. ποτε ὁ νοῦν ἔχων τὸ ἥδιον. ἀλλ' οὐ πάντες, φησί, φιλοσοφοῦμεν. μήτι οὖν οὐδὲ πάντες τὴν ζωὴν με-
 τερχόμεθα; τί σὺ λέγεις; πῶς οὖν πεπίστευκας; πῶς δὲ ἔτι ἀγαπᾷς τὸν θεὸν καὶ τὸν πλησίον σου μὴ φιλοσοφῶν; πῶς δὲ σεαυτὸν ἀγαπᾷς, εἰ μὴ φι-
 15 λοζωεῖς; γραμματα, φησὶν, οὐκ ἔμαθον. ἀλλ' εἰ μὴ τὸ ἀναγινώσκειν ἔμαθες, τὸ ἀκούειν ἀναπολογητὸν, ὅτι μὴ διδακτὸν, πίστις δὲ οὐ σοφῶν τῶν κατὰ κόσμον*), ἀλλὰ τῶν κατὰ θεὸν ἔστι τὸ κτήμα. ἢ δὲ καὶ ἄνευ γραμμάτων ἐκπαιδεύεται, καὶ τὸ
 20 σύγγραμμα αὐτῆς τὸ ἰδιωτικὸν ἅμα καὶ θεῖον ἀγάπη κέκληται, σύνταγμα πνευματικόν. ἔξον δὲ ἀκροῦσθαι μὲν σοφίας θεϊκῆς, ἀλλὰ καὶ πολιτεύεσθαι ἔξον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν κόσμῳ κοσμίως κατὰ θεὸν ἀπάγειν οὐ κεκώλυται, καὶ ὁ πωλῶν τι ἢ ὠνούμενος
 25 μὴ ποτε εἴη δύο τιμᾶς, ὧν ἂν ἡ ὠνήται ἢ πιπράσκη, ἀπλὴν δὲ εἰπὼν καὶ ἀληθεῖν μελετῶν ἂν μὴ τυγχάνη ταύτης, τυγχάνων τῆς ἀληθείας πλουτεῖ τῇ διαθέσει τῇ ὀρθῇ.

§. 79. Ἐπαίτιος δὲ ὄρκος περὶ πάντων τοῦ
 30 πωλουμένου ἀπέστω, ἀπέστω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁ ὄρκος. καὶ ταύτῃ φιλοσοφούντων οἱ ἀγοραῖοι καὶ οἱ κάπηλοι. οὐ γὰρ λήψη τὸ ὄνομα κυρίου ἐπιματαίω, οὐ γὰρ μὴ καθαρὴ κέρως τὸν λαμβάνοντα

*) Cf. 1 Cor. 11, 26. sq.

τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ^{*)}). τοὺς δὲ παρὰ P. 300 ταῦτα πράττοντας, τοὺς φιλαργύρους, τοὺς ψεύ- Pott. στας, τοὺς ὑποκριτὰς, τοὺς καπηλείοντας τὴν ἀλήθειαν, τῆς πατρώας ἐξέβαλεν αὐτῆς ὁ κύριος, μὴ βουλόμενος ἀδίκου ἐμπορίας ἢ λόγων ἢ τῶν ἐξ ὕλης κτημάτων οἶκον εἶναι τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ τὸν ἅγιον. ἐπὶ δὲ τὴν ἐκκλησίαν ἀκτέον τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα ἐστολισμένους κοσμίως, ἀπλάστῳ βαδίσματι, ἐχεμυθίαν ἀσπαζομένους, ἀγάπην ἀνυπόκριτον κεκτη- 10 μένους, ἀγνοῖς τὰ σώματα, ἀγνοῖς τὰς καρδίας, ἐπιτηδείους προσεύξασθαι τῷ Θεῷ. πλεῖον τοῦτο ἐχέτω ἢ γυνή, κεκαλύφθω τὰ πάντα, πλὴν εἰ μὴ οἶκοι τύχοι· σεμνὸν γὰρ τὸ σχῆμα καὶ ἀκατάσκοπον, καὶ οὐποτε αὐτῇ σφαλῆσεται πρὸ τῶν ὀμμάτων τὴν 15 αἰδῶ καὶ τὴν ἀμπεχόνην θεμένη, οὔτε ἄλλον εἰς ὕλισθον ἀμαρτίας ἐκκαλέσεται τὸ πρόσωπον ἀπογυμνουμένη. τοῦτο γὰρ ὁ λόγος βούλεται, ἐπεὶ πρέπον αὐτῇ ἐγκεκαλυμμένη προσεύχεσθαι^{**)}). τὴν δὲ Αἰνείου γυναῖκά φασι δι' ὑπερβολὴν σεμνότητος μηδὲ τῆς 20 Τροίας ἀλισκομένης περιδεῖα γενομένην ἀποκαλύψασθαι, ἀλλὰ καίτοι φεύγουσαν ἐκ τῆς ἐκπυρώσεως μεῖναι συγκεκαλυμμένην.

§. 80. Τοιοῦτους δὲ ἐχρῆν παρ' ὄλον τὸν βίον φαίνεσθαι καὶ διαπλάττεσθαι τοὺς Χριστῷ τελου- 25 μένους οἷους σφᾶς ἐν ἐκκλησίαις ἐπὶ τὸ σεμνότερον σχηματίζουσιν, καὶ εἶναι μὴ δοκεῖν εἶναι τοιοῦτους, οὕτως πραεῖς, οὕτως εὐλαβεῖς, ἀγαπητικούς οὕτως· νυνὶ δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως συμμεταβάλλονται τοῖς τόποις καὶ τὰ σχήματα καὶ τοὺς τρόπους, καθάπερ καὶ 30 τοῖς πολυπόδας ταῖς πέτραις φασὶν ἕξομοιουμένους, αἷς ἂν προσομιλῶσιν, τοιοῦτους φαίνεσθαι καὶ τὴν χροιάν. τὸ γοῦν τῆς συναγωγῆς ἐνθεον μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν ἀποθέμενοι τοῖς πολλοῖς ἕξομοιοῦνται, μεθ' ὧν καὶ διαιτῶνται· μᾶλλον δὲ ἐλέγ-

*) Exod. 20, 7.

**) Cf. 1 Cor. 11, 5.

χονται τὴν ἐπίπλαστον ἀποθέμενοι τῆς σεμνότητος
 ὑπόκρισιν, οἳ οὖν ἔλελήθεσαν· καὶ τὸν περὶ Θεοῦ
 λόγον σεβασάμενοι καταλελοίπασιν ἔνδον, οὗ ἤκου-
 σαν, ἔξωθεν δὲ ἄρα μετὰ τῶν ἀθέων ἀλόουσι κρου-
 6 μάτων καὶ τερετισμάτων ἐρωτικῶν, ἀλωδίας τε καὶ
 κρότου καὶ μέθης καὶ πάντος ἀναπιμπλάμενοι συρ-
 φετοῦ· τοῦτο δὴ ἄδοντες καὶ ἀντάδοντες αὐτοὶ οἱ
 πρόσθεν ἔξυμνοῦντες ἀθανασίαν ἐπὶ τέλει τὴν ἔξω-
 λεστάτην κακοὶ κακῶς ψάλλοντες παλινωδίαν, «φά-
 10 γωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκωμεν». P. 301

§. 81. Οἱ δὲ οὐκ αὔριον ἀληθῶς, ἀλλ' ἤδη Pott.
 τεθνήκασι τῷ Θεῷ, θάπτοντες*) τοὺς σφετέρους νε-
 κροῦς, τουτέστιν αὐτοὺς εἰς θάνατον κατορύττοντες.
 ἀντιτάσσεται δὲ αὐτοῖς εὖ μάλα ἐρωμένως ὁ ἀπό-
 15 στολος· «μὴ πλανᾶσθε, οὔτε μοιχοὶ οὔτε μαλακοὶ
 οὔτε ἀρσενοκοῖται οὔτε κλέπται οὔτε πλεονέκται, οὐ
 μέθυστοι, οὐ λοιδοροὶ**») καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἐπά-
 20 δει, «βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν»***). εἰ
 δὲ καὶ εἰς βασιλείαν Θεοῦ κεκλήμεθα, ἀξίως τῆς βα-
 25 σιλείας πολιτευόμεθα Θεὸν ἀγαπῶντες καὶ τὸν πλη-
 σίον. ἀγάπη δὲ οὐκ ἐν φιλήματι, ἀλλ' ἐν εὐνοίᾳ
 κρίνεται. οἱ δὲ οὐδὲν ἄλλ' ἢ φιλήματι κατασοφοῦ-
 σι τὰς ἐκκλησίας τὰ φιλοῦν ἔνδον οὐκ ἔχοντες αὐτὰ.
 καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο ἐκπέπληκεν ὑπογοίας αἰσχροῦς
 30 καὶ βλασφημίας τὸ ἀνέδην χοῆσθαι τῷ φιλήματι,
 ὅπερ ἐχρῆν εἶναι μυστικόν, «ἅγιον» †) αὐτὸ κέκλη-
 κεν ὁ ἀπόστολος, ἀπογενομένης ἀξίως τῆς βασιλείας
 πολιτευόμεθα τῆς ψυχῆς τὴν εὐνοίαν διὰ στόματος
 σῶφρονος καὶ μεμνκότος, δι' οὗ μάλιστα διακονεῖται
 35 τρόπος ἡμερος. ἔστι δὲ καὶ ἄλλο ἀναγνὸν φίλημα,
 πλήρες ἰοῦ, ἁγιοσύνην ὑποκρινόμενον. ἢ οὐκ ἴστε
 ὅτι καὶ τὰ φαλάγγια προσαπτόμενα μόνον τῷ στό-
 ματι ὀδύναις ἐπιτρίβει τοὺς ἀνθρώπους, φίλήματα
 δὲ πολλάκις ἐνίησιν ἰὸν ἀκολασίας;

*) 1 Cor. 15, 32.

***) Cf. Matth. 8, 22. Luc. 9, 60.

***) 1 Cor. 6, 9 sq.

†) Rom. 15. 16.

§. 82. Σαφές τοίνυν ἡμῖν γεγένηται, ὡς οὐκ ἔστιν ἀγάπη τὸ φίλημα. «ἢ γὰρ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἔστιν» *)· «αὕτη δὲ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ», φησὶν Ἰωάννης, «ἵνα τὰς ἐντολὰς τηρήσωμεν», οὐχ ἵνα σαίνωμεν ἀλλήλους ἐν τῷ στόματι, «καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσὶν» **). ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ κατὰ τὰς ὁδοὺς τῶν ἀγαπητῶν ἀσπασμοὶ παρορησίας ἀνοήτου γέμοντες καταφανῶν τοῖς ἐκτὸς εἶναι P. 111 βουλομένων οὐδὲ ἐλαχίστης μετέχουσι χάριτος. Syll. εἰ γὰρ «ἐν τῷ ταμείῳ» μυστικῶς «προσεύχεται» τῷ Θεῷ δίκαιον, ἐπόμενον ἂν εἴη καὶ P. 302 «τὸν πλησίον», ὃν δεύτερον ἀγαπᾷν κελευόμεθα, Pott. ὁμοίως τῷ Θεῷ καὶ μυστικῶς φιλοφρονεῖσθαι ἐνδοθεὺς «ἐξαγοραζομένους τὸν καιρὸν· τὸ γὰρ ἄλας τῆς 15 γῆς ἡμεῖς» ***), «ὃς δ' ἂν εὐλογῇ», φησὶ, «φίλον τὸ πρῶτ' μεγάλη τῆ φωνῇ, καταρωμένου οὐδὲν διαφέρειν δόξει» †). δοκεῖ δὲ ὑπὲρ πάντα τῆς τῶν γυναικῶν ὄψεως ἀπεστράφθαι. οὐ γὰρ ἀψαμένους μόνον, ἀλλὰ καὶ θεασαμένους ἔστιν ἀμαρτεῖν, ὧν μάλιστα ἀποφεύγειν χρὴ τὸν γνησίως παιδαγωγούμενον.

§. 83. «Οἱ ὀφθαλμοὶ γὰρ σου ὀρθὰ βλέπεωσαν, τὰ δὲ βλέφαρα νεύετω δίκαια» ††). μὴ γὰρ οὐκ ἔξδον καὶ ἰδόντα καρτερεῖν, ἀλλὰ τὸ ἐμπειεῖν φυλακτέον. δυνατόν γὰρ ἰδόντα ὀλισθεῖν, ἀμίχανον 25 δὲ μὴ ἰδόντα ἐπιθυμεῖν. οὐ γὰρ τὸ καθαρεύειν μόνον ἀπόχρη τοῖς σώφροσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκτὸς εἶναι τοῦ ψόγου σπουδαστέον πᾶσαν ἀποκλείσαντας ὑπονοίας αἰτίαν πρὸς συγκεφαλαίωσιν ἀγνείας, ὡς μὴ μόνον εἶναι ἡμᾶς πιστοῖς, ἀλλὰ καὶ ἀξιοπίστους φασ 30 νῆναι. καὶ γὰρ οὖν καὶ τοῦτο παραφυλακτέον, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος, «μήτις ἡμᾶς μωμῆσεται προνοούμενοι γὰρ καλὰ οὐ μόνον ἐνώπιον κυρίου, ἀλλὰ

*) Ioann. 4, 7. **) Ibid. 5, 3. ***) Cf. Matth. 6, 6. 22, 39, Coloss. 4, 5. Matth. 5, 13. †) Prouerb. 27, 14. ††) Ibid. 4, 25.

καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων”*)· ἀπόστρεψον δὲ τὸν ὀφθαλμὸν ἀπὸ γυναικὸς κεχαριτωμένης, καὶ μὴ καταμάνθανε κάλλος ἀλλότριον”, φησὶν ἢ γραφῆ. κὰν πύθῃ τὴν αἰτίαν, προσεπεξηγήσεται σοι “ἐν γὰρ κάλλει γυναικὸς πολλοὶ ἀπεπλανήθησαν, καὶ ἐκ τούτου φιλία ὡς πῦρ ἀνακαίεται”**), εἰς πῦρ ἄγουσα ἀκατάπανστον διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἢ ἐκ πυρὸς ὀρμωμένη φιλία, ἣν ἔρωτα κεκλήκασιν.

Cap. XII.

Ἐπιδρομὴ κεφαλαιώδης ὁμοίως τοῦ ἀρίστον βίου, 10 ὄσαι τῶν ἁγίων γραφῶν χαρακτηρίζουσαι τὸν τῶν Χριστιανῶν βίον.

§. 84. Ἐγὼ δὲ καὶ τοῖς γεγαμηκόσι παραινέσαιμι ἂν οἴκοι τὰς γυναῖκας μὴποτε κατὰ πρόσωπον οἰκετῶν φιλεῖν. οὐδὲ γὰρ προσγελᾶν 15 δούλοις Ἀριστοτέλης εἶα ποτὲ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ κατ’ ὄψιν αὐτῶν φιλοφρονοῦμενον φαίνεσθαι τὴν γυναῖκα. ἄμεινον δὲ οἴκοθεν ἀρξάμενους ἀπὸ τοῦ γάμου τὴν σεμνότητα ἐπιδείκνυσθαι. μεγίστη γὰρ ἢ σωφροσύνης συζυγία καθαρὰς ἡδονὰς ἀποπνεύουσα.

20 πᾶν γοῦν θαυμασιῶς ἢ τραγωδία φησὶ φεῦ φεῦ γυναῖκες, ὡς ἐν ἀνθρώποις ἄρα P. 303 οὐ χρυσὸς, οὐ τυραννὶς, οὐ πλούτου χλιδὴ Pott. τοσοῦτον εἶχε διαφόρους τὰς ἡδονὰς, ὡς ἀνδρὸς ἐσθλοῦ καὶ γυναικὸς εὐσεβοῦς γνώμη δικαία καὶ φρονοῦσα τῶνδικα.

25 ταῦτα τῆς δικαιοσύνης τὰ παραγγέλματα καὶ παρὰ τοῖς τὴν κοσμικὴν μετιοῦσι σοφίαν ἐκφωνηθέντα οὐ παραιτητέον.

*) 2 Cor. 8, 20 sq.

**) Eccles. 9, 8.

§. 85. Ἐγνωκότες οὖν τὸ ἐκάστου ἔργον „ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀναστράφητε, εἰδότες ὅτι οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθημεν ἐκ τῆς ματαίας ἡμῶν ἀναστροφῆς πατροπα-
 5 ραδότου, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ” *). „ἀρχετὸς οὖν ὁ παρεληλυθὼς χρόνος”, ὁ Πέτρος φησὶ, „τὸ βούλημα τῶν ἐθνῶν κατειργάσθαι πεπορευμένους ἐν ἀσελείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κῶμοις, πότοις καὶ ἀθεμίτοις
 10 εἰδωλολατρίαις” **). ὄρον ἔχομεν τὸν σταυρὸν τοῦ κυρίου, ὃ περισταυρούμεθα καὶ περιθριγγούμεθα τῶν προτέρων ἁμαρτιῶν. ἀναγεννηθέντες τοίνυν προσηλωθῶμεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἀνανήψομέν τε καὶ ἁγιασθῶμεν, ὅτι „οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους,
 15 καὶ ὤτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν, πρόσωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιῶντας κακά” ***). καὶ „τίς ὁ κακώσων ἡμᾶς, ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ ζηλωταὶ γενώμεθα” †); ἡ δὲ ἀρίστη ἀγωγή εὐταξία ἐστὶ παντελῆς οὐσα εὐσχημοσύνη καὶ δύναμις τεταγμένη βεβαία, τῶν ἐξῆς ἀλλή-
 20 λοις κειμένων ἐν ἔργῳ καλῶς ἀποδοτικῇ, κατ’ ἀρετὴν ἀνυπέροβλητος.

§. 86. Ταῦτα εἰ καὶ τραχύτερον προσηνέχθην οἰκονομούμενος τῆς ἐπανορθώσεως τὴν σωτηρίαν, ἔμοι μὲν λελέχθων, φησὶν ὁ παιδαγωγὸς, ἐπειδὴ
 25 „ὁ ἐλέγχων μετὰ παρρησίας εἰρηνοποιεῖ” ††), ὑμεῖς δὲ εἰ μὲν ἀκούσεσθέ μου, σωθήσεσθε, εἰ δ’ οὐ προσέξετε τοῖς εἰρημένοις, οὐ μοι μέλει, μέλει δὲ ὅμως καὶ οὕτως. „τὴν γὰρ μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ μᾶλλον ἢ τὸν θάνατον αἰρεῖται” †††). „ἦν δὲ εἰσα-
 30 κούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε” *), ὁ παιδαγωγὸς πάλιν λέγει γῆς ἀγαθὰ τὰ ἀνθρώπεια ὀνομάζων καλὰ, τὸ κάλλος, τὸν πλοῦτον, τὴν υἰγιαν καὶ τὴν ἰσχὺν, τὴν τροφήν· ἀγαθὰ μὲν γὰρ ὄντως,

*) 1 Petr. 1, 17 — 19.   **) Ibid. 4, 3.   ***) Psalm. 84, 15 sq.   †) 1 Petr. 3, 13.   ††) Prouerb. 10, 10.   †††) Ezech. 18, 23,   *) Ies. 1, 19.

ἃ οὔτε οὓς ἤκουσεν οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου
 ἀνέβη ποτέ, περὶ τὸν ὄντως ὄντα βασιλέα, τὰ ὄντως
 ὄντα ἀγαθὰ ὄντα καὶ ἀναμένοντα ἡμᾶς· ἀγαθῶν P. 305
 γὰρ ἔστι καὶ δοτὴρ καὶ φύλαξ, κατὰ μετουσίαν Pott.
 5 δὲ ἐκείνων τὰ τῆδε συνωνυμεί, παιδαγωγοῦντος ἐν
 θεῷ τοῦ λόγου τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν ἀπὸ
 τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὴν νόησιν.

§. 87. Ὅσα μὲν οὖν οἴκοι παραφυλακτέον καὶ
 ὡς τὸν βίον ἐπανορθωτέον ὁ παιδαγωγὸς ἡμῖν ἄδην
 10διείλεται, ἃ δ' οὖν καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς ὀμιλεῖν αὐ-
 τῷ φίλον τοῖς παιδίοις ἄχρις ἂν ἀγάγη αὐτὰ πρὸς
 τὸν διδάσκαλον, ταῦτα δὲ ἡμῖν ἐν κεφαλαίῳ μέρει
 δι' αὐτῶν ὑποτίθεται καὶ παρατίθεται τῶν γραφῶν,
 γυμνὰς παρατιθέμενος τὰς παραγγελίας, ἄρμοζόμε-
 P. 112 νος μὲν τῷ χρόνῳ τῆς καθοδηγήσεως, τὰς δὲ
 15Sylb. ἐξηγήσεις αὐτῶν ἐπιτρέπων τῷ διδυσκάλῳ· καὶ γὰρ
 ὁ νόμος αὐτοῦ τὸν φόβον ὑπεκλύειν βούλεται τὸ ἐκού-
 σιον ἐλευθερώσας εἰς πίστιν. ἄκουε, φησὶν, ὃ παι-
 δῖον καλῶς παιδαγωγούμενον, τὰ κεφάλαια τῆς σω-
 20τηρίας, γυμνώσω γὰρ τὸ ἦθος τὸ ἑμαντοῦ καὶ σοι
 ταύτας καλὰς ἐντολὰς ὑποθήσομαι, δι' ὧν ἀφίξη
 πρὸς σωτηρίαν. ἄγω δέ σε τὴν ὁδὸν τὴν σωτήριον.
 ἀπόστα τῶν τῆς πλάνης ὁδῶν, «ὅτι κύριος γινώσκει
 25ὁδὸν δικαίων, καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται» *). ἔπου
 ἔπειθ' ὁ παῖς, τὴν ἀγαθὴν ὁδὸν, ἣν ἂν σοι ἐξη-
 γήσωμαι, τὰ ἄτά μοι ὑποσχῶν τί ἀκουστικά, «καὶ
 δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς, ὑποκρύφους, ἀορά-
 30τους» **) ἔθνεσιν, ἡμῖν δὲ ὄρατοὺς· σοφίας δὲ θη-
 σαυροὶ ἀνέκλειπτοι, οὓς θανμάζων ὁ ἀπόστολος, «ὡ
 35βάθος», φησὶ, «πλούτου καὶ σοφίας» ***). θησαυ-
 ροὶ δὲ ὑφ' ἐνὸς πολλοὶ χορηγοῦμενοι θεοῦ, οἱ μὲν
 διὰ τοῦ νόμου, οἱ δὲ διὰ τῶν προφητῶν ἀποκαλύ-
 πτονται, οἱ δὲ τῷ θεῷ στόματι, ἄλλος δὲ τοῦ πνεύ-

*) Psalm. 1, 6.

**) Ies. 45. 3.

***) Rom. 11, 13.

ματος τῇ ἐπτάδι ἐπάδων, εἷς δὲ ὢν ὁ κύριος διὰ πάντων τούτων ὁ αὐτός ἐστι παιδαγωγός.

§. 88. Ἔστιν μὲν οὖν αὐτόθεν κεφαλαιώδης ὑποθήκη καὶ βιωτικὴ παραινέσις, πάντα ἐμπεριέχουσα· «καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ποιεῖτε καὶ ὑμεῖς αὐτοῖς»^{*}). δυνατόν δὲ καὶ διὰ δευεῖν ἐμπεριλαβεῖν τὰς ἐντολάς, ὡς φησιν ὁ κύριος· «ἀγαπήσεις τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἰσχυρί σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν». εἶτα ἐκ τούτων ἐπιφέρει· «ἐν τούτῳ ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται»^{**}). καὶ μὴν καὶ πρὸς τὸν πνυθόμενον, «τί ποιήσας ζῶν ἁιώνιον κληρονομίῃσω; τὰς ἐντολάς οἶδας»; ἀπεκρίνατο· τοῦ δὲ καταφύσαντος «τοῦτο ποιεῖ», φησὶ, «καὶ σωθήσῃ»^{***}). οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διαιρετικώτερον τὸ φιλόανθρωπον τοῦ παιδαγωγοῦ διὰ τῶν ποικίλων καὶ σωτηρίων ἐντολῶν παραθετέον, ὡς ἔχοιμεν πρὸς ἀφθόρου σωτηρίας καὶ τῆς διατάξεως τῶν γραφῶν ἐτοιμοτέραν τὴν εὔρεσιν.

§. 89. Ἔστιν ἡμῖν ἡ δεκάλογος ἡ διὰ Μωϋσέως, ἁπλῶ καὶ μονογενεῖ αἰνιττομένη στοιχείῳ, προσηγορίαν σωτήριον ἁμαρτιῶν περιγράφουσα· «οὐ μοιχεύσεις, οὐκ εἰδωλολατρήσεις», οὐ παιδοφθορήσεις, «οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου»[†]), καὶ τὰ ἀκόλουθα τούτοις. ταῦτα ἡμῖν παραφυλακτέον καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τὰς ἀναγνώσεις τῶν βιβλίων παραγγέλλεται. παραγγέλλει δὲ καὶ διὰ Ἡσαίου· «λούσασθε καὶ καθαροὶ γένησθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου, μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ῥύσασθε ἀδικούμενον, κρί-

^{*}) Luc. 6, 31,   ^{**}) Matth. 22, 37—40. Luc. 10, 27.

^{***}) Ibid. 18, 18. 20. 10, 25—28.   [†]) Cf. Exod. c. 20.

Deut. c. 5.

νατε ὀρφανῶ καὶ δικαιοῦσατε χήραν, καὶ δεῦτε καὶ
 διελεγχθῶμεν, λέγει κύριος**). πολλὰς δ' ἂν καὶ
 παρὰ τοῖς ἄλλοις εὔρομεν ὑποθήκας, οἷον φέρε, εὐ-
 χῆς μὲν πέρι, „τὰ ἔργα τὰ ἀγαθὰ”, φησὶν, „εὐχῆ
 5 κύριῳ δεκτὴ”, λέγει ἡ γραφή. καὶ ὁ τρόπος τῆς
 εὐχῆς ὑπαγορεύεται. „ἐὰν δὲ ἴδῃς”, φησὶ, „γυμνὸν,
 περίβαλε, καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων τοῦ σπέρματός σου
 οὐκ ὑπερόψει, τότε ῥαγήσεται πρῶμιον τὸ φῶς σου,
 καὶ τὰ ἰάματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ, καὶ προπορεύσε-
 10ται ἔμπροσθεν ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ ἡ δόξα τοῦ
 Θεοῦ περιστελεῖ σε”**). τίς οὖν ὁ καρπὸς τῆς εὐ-
 χῆς ταύτης; „τότε ἐπιβοήση καὶ ὁ Θεὸς ὑπακούσε-
 ται σου, ἐτι λαλοῦντός σου ἔρεϊ, ἰδοὺ πάρειμι”***).

§. 90. Περὶ δὲ νηστείας, „ἵνα τί μοι”, φη-
 15σὶ, „νηστεύετε”; λέγει κύριος. „οὐ ταύτην τὴν νη-
 στείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην καὶ ἡμέραν ἀνθρώπου ταπει-
 κοῦν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; οὐδ' ἂν κάμψῃς ὡς κρίκον
 τὸν τράχηλόν σου καὶ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποστρώ-
 ση, οὐδ' οὕτως καλέσετε νηστείαν δεκτὴν”. τί οὖν
 20αἰνίττεται ἡ νηστεία; „ἰδοὺ αὕτη”, φησὶν, „ἡ νη-
 στεία, ἣν ἐγὼ ἐξελεξάμην, λέγει κύριος· λύε πάντα
 σύνδεσμον ἀδικίας, διάλυε στραγγαλιὰς βιαίων συν-
 αλλαγμάτων, ἀπόλυε τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, καὶ
 πᾶσαν ἀδικον συγγραφὴν διάσπα. διάθροπτε πει-
 25γῶντι τὸν ἄρτον σου, καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἰσαγε
 εἰς τὸν οἶκόν σου. ἐὰν ἴδῃς γυμνὸν, περίβαλε”†).
 ναὶ μὴν καὶ περὶ τῶν θυσιῶν· τί μοι πλήθος τῶν
 θυσιῶν ὑμῶν; λέγει κύριος. πλήρης εἰμι ὀλοκαυ-
 τωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ αἷμα ταύρων
 30καὶ ἐρίφων οὐ βούλομαι, οὐδ' ἂν ἐρχῆσθε ὀφθῆ—P. 306
 ναὶ μοι. τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χει- Pott.
 ρῶν ὑμῶν; πατεῖν μοὺ τὴν αὐλὴν οὐ προσθήσεσθε.

*) Ies. 1, 16 — 18.
 v. 9. †) Ibid. v. 4 — 7.

**) Ibid. 58, 7 sq.

***) Ibid.

ἐὰν φέριτε σεμίδαλιν, μάταιον θυμίαμα βδέλυγμά μοι ἔστιν· τὰς νομηγίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα οὐκ ἀνέχομαι”*)). πῶς οὖν θύσω τῷ κυρίῳ; „θυσία”, φησὶν, „τῷ κυρίῳ πνεῦμα συντετριμμένον”. πῶς οὖν στέψω ἢ μύρω χρῖσω; ἢ τί θυσιάσω τῷ κυρίῳ; „ὄσμῃ”, φησὶν, „εὐωδίας τῷ θεῷ καρδία δοξάζουσα τὸν πεπλακῶτα αὐτήν”**). ταῦτα στέφη καὶ θυσῖαι καὶ ἀρώματα καὶ ἄνθη τοῦ θεοῦ.

§. 91. Ἔτι περὶ ἀνεξικακίας, „ἐὰν ἁμάρτη”, φησὶν, „ὁ ἀδελφός σου, ἐπιτίμησον αὐτῷ, καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ. ἐὰν ἐπιτάκις τῆς ἡμέρας ἁμάρτη εἰς σέ καὶ τὸ ἐπιτάκις ἐπιστρέψῃ πρὸς σέ λέγων, μετανοῶ, ἄφες αὐτῷ”***). καὶ τοῖς μὲν στρατευομένοις διὰ Ἰωάννου παραγγέλλει, „ἀρκεῖσθαι μό-
15 νοις τοῖς ὀψωνίοις”†), τοῖς δὲ τελώναις „μηδὲν πλέον πράσσειν παρὰ τὰ διατεταγμένα”, δικαστῆ δὲ, „οὐ λήψῃ”, φησὶ, „πρόσωπον ἐν κρίσει, τὰ γὰρ δῶρα ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς βλέπόντων καὶ λυμάνεται ῥήματα δίκαια, ῥύσασθαι ἀδικουμένους”††).
20 ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκονομικοῖς, „κτῆσις ἐπισπουδαζομένη μετὰ ἀνομίας ἐλάσσων γίνεται”†††). καὶ μὴν καὶ περὶ ἀγάπης, „ἀγάπη”, φησὶ, „καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν”*)). καὶ περὶ πολιτείας· „ἀπόδοτε
P. 113 Syll. τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ”**).
25 ὄρκου δὲ πέρι καὶ μνησικακίας· „μὴ ἐγὼ ἐνετειλάμην τοῖς πατέρας ὑμῶν ἐκπορευομένοις ἐκ γῆς Αἰγύπτου, προσενέγκαι μοι ὄλοκαυτώματα καὶ θυσίας; ἀλλὰ τοῦτο ἐνετειλάμην αὐτοῖς· ἕκαστος ὑμῶν κατὰ τοῦ πλησίον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ μὴ μνησικακεῖτω,
35 ὄρκου ψευδῆ μὴ ἀγαπάτω”.

*) Ies. 1, 11 — 13.   **) Psalm. 51, 17.   ***) Luc. 17, 3 sq.   †) Ibid. 3, 14 sq.   ††) Exod. 23, 8.   †††) Prouerb. 13, 11.   *) 2 Petr. 4, 8.   **) Matth. 22, 21. Marc. 12, 17. Luc. 20, 25.

§. 92. Ἀλλὰ καὶ ψεύσταις καὶ τετυφωμένοις
 προσαιπειλεῖ, τοῖς μὲν ὡδέ πως· „οὐαὶ τοῖς λέγουσι
 τὸ γλυκὸν πικρὸν καὶ τὸ πικρὸν γλυκὸν”, τοῖς δὲ
 ὡδὶ, „οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν
 5 ἐπιστήμονες” *). ὁ γὰρ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσε-
 ται, καὶ ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται” **). καὶ
 τοὺς μὲν ἐλεήμονας μακαρίζει, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσον-
 ται ***) , ὀργὴν δὲ ἢ σοφία ταλανίζει, „ὅτι ἄρα ἀπο-
 λέσει καὶ φρονίμους” †). ἤδη δὲ „ἀγαπᾶν τοὺς P. 307
 10 ἔχθρους” κελεύει καὶ τοὺς καταρωμένους ἡμᾶς. Ρομ.
 εὐλογεῖν προσεύχεσθαι τε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων
 ἡμᾶς. τῷ τύπτοντί σε”, φησὶν, „εἰς τὴν σιαγόνα
 πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην, καὶ ἐὰν ἄρῃ σοῦ τις τὸν χι-
 τῶνα, μὴ κωλύσης καὶ τὸ ἱμάτιον” ††). περὶ δὲ
 15 τῆς πίστεως· „πάντα ὅσα ἂν αἰτήσησθε ἐν τῇ προσ-
 ευχῇ πιστεύοντες, λήψεσθε” †††), φησὶν, πιστὸν δὲ
 ἀπίστοις οὐδὲν κατὰ Πίνδαρον. καὶ οἰκέταις μὲν
 χρησιτέον, ὡς ἑαυτοῖς, ἄνθρωποι γὰρ εἰσιν, ὡς ἡμεῖς,
 ὁ γὰρ θεὸς πᾶσιν τοῖς ἐλευθέροις καὶ τοῖς δούλοις
 20 ἐστὶν, ἂν σκοπῆς, ἴσος.

§. 93. Δεῖ δὲ καὶ τοὺς πλημμελοῦντας τῶν
 οἰκετῶν οὐ κολάζειν, ἐπιτιμᾶν δὲ, „ὁ γὰρ φειδό-
 μενος”, φησὶ, τῆς βακτηρίας ἑαυτοῦ μισεῖ τὸν
 ἑαυτοῦ υἱόν” *). ἔτι τὴν μὲν φιλοδοξίαν ἀπο-
 25 σκορακίζει· „οὐαὶ ὑμῖν, Φαρισαῖοι”, λέγων, „ὅτι
 ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς
 καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς” **). τὴν δὲ
 μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀσπύζεται τὴν ἐπομένην
 ταῖς ἁμαρτίαις μετάνοιαν ἀγαπῶν, μόνος γὰρ ἀνα-
 30 μάρτητος αὐτοῦ ὁ λόγος· τὸ μὲν γὰρ ἔξαμαρτάνειν
 πᾶσιν ἔμφυτον καὶ κοινόν, ἀναδραμεῖν δὲ τὴν ἁμαρ-

ο) Ies. 5, 30 sq. **) Luc. 14, 11. 18, 14. ***) Cf.
 Matth. 5, 7. †) Prouerb. 15, 1. ††) Matth. 5, 44. Luc.
 6, 27—29. †††) Matth. 21, 22. *) Prouerb. 13, 24.
 **) Luc. 11, 43.

τIAN οὐ τοῦ τυχόντος ἀνδρὸς, ἀλλὰ ἀξιολόγου. περὶ
 δὲ τῆς μεταδόσεως, “δεῦτε”, εἶπε, “πρὸς με πάντες
 οἱ εὐλογημένοι, πληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην
 ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἐπεινασα γὰρ
 5 καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ
 με, ξένος ἤμην καὶ συνηγάγετέ με, γυμνὸς καὶ πε-
 ριεβάλατέ με, ἀσθενὴς καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυ-
 λακῇ ἤμην καὶ ἦλθετε πρὸς με” *). καὶ πότε τι
 τούτων τῶ κυρίῳ πεποιθήκαμεν ἡμεῖς; αὐτὸς ἐρεῖ πά-
 10 λιν ὁ παιδαγωγὸς τὴν εὐποίαν τῶν ἀδελφῶν ἀγαπη-
 τικῶς εἰς ἑαυτὸν μετατρέπων καὶ λέγων, “ἐφ’ ὅσον
 ἐποιήσατε τοῖς μικροῖς τούτοις, ἔμοι ἐποιήσατε καὶ
 ἀπελεύσονται οἱ τοιοῦτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον” **).

§. 94. Τοιοῖδε μὲν οἱ λογικοὶ νόμοι, οἱ παρα-
 15 κλητικοὶ λόγοι οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις δακτύλῳ γε-
 γραμμέναις κυρίου, ἀλλ’ ἐν καρδίαις ***) ἀνθρώπων
 ἐναπογεγραμμένοι ταῖς μόνον φθορὰν οὐκ ἐπιδεχο-
 μέναις. διὰ τοῦτό τοι κατεάγασιν αἱ πλάκες τῶν
 σκληροκαρδίων, ἢ αἱ πίστεις τῶν νηπίων ἐν μαλ-
 20 θακαῖς τυπωθῶσι διανοίαις. ἄμφω δὲ τῶ νόμῳ διη-
 κόνουν τῶ λόγῳ εἰς παιδαγωγίαν τῆς ἀνθρωπότητος,
 ὁ μὲν διὰ Μωϋσέως, ὁ δὲ δι’ ἀποστόλων. οἷα γοῦν
 καὶ δι’ ἀποστόλων ἡ παιδαγωγία, ἀναγκαῖόν μοι δο-
 κεῖ καὶ περὶ τοῦ εἶδους διαλεχθῆναι τούτου, μᾶλ- P. 308
 25 λον δὲ δι’ ἑμαντοῦ μεμνημένος ὁ παιδαγωγὸς φη- Pott.
 σιν, ὡς αὐτὰς σπερματικῶς πάλιν τὰς ὑποθήκας ἐκ-
 θήσομαι. “ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος λαλεῖτε ἀλήθειαν
 ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμέν ἀλλή-
 λων μέλη. ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῶ παροργισμῶ
 30 ὑμῶν, μηδὲ δίδοτε τόπον τῶ διαβόλῳ. ὁ κλέπτων
 μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιᾷτω ἐργαζόμενος τὸ
 ἀγαθόν, ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῶ χρῆζοντι. πᾶσα

*) Matth. 25, 34—36.

**) Ibid. 40, 46.

***) Cf.

Cor. 3, 3.

πικρία καὶ ὀργὴ καὶ θυμὸς καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ. γίνεσθε εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ, εὐσπλαγχνοὶ, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ ἐχαρίσατο ὑμῖν" ^{*)}).
 5 „γίνεσθε οὖν φρόνιμοὶ καὶ μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητὰ, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ὑμᾶς" ^{**)}). „αἱ μὲν γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτασσέσθωσαν, ὡς τῷ κυρίῳ, οἱ δὲ ἄνδρες τὰς γυναῖκας τὰς ἑαυτῶν ἀγαπάτωσαν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν" ^{***)}).

§. 95. Ἀγαπάτωσαν οὖν ἀλλήλους οἱ συνεζευγμένοι, „ὡς τὰ ἴδια σώματα". τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν, οἱ πατέρες μὴ παροργίζετε
 15 τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ κυρίου. οἱ δοῦλοι ὑπακούετε τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐν ἀπλότῃ τῆς καρδίας ὑμῶν ὡς τῷ Χριστῷ ἐκ ψυχῆς μετ' εὐνοίας δουλεύοντες. καὶ οἱ κύριοι εὖ ποιεῖτε τοὺς
 20 οὐκέτας ὑμῶν ἀνιέντες τὴν ἀπειλὴν, εἰδότες ὅτι καὶ αὐτῶν καὶ ὑμῶν ὁ κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς καὶ προσωποληψία οὐκ ἔστιν" ^{†)}). „εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν. μὴ γινώμεθα κενόδοξοι ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλοις φθονοῦντες. ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. μὴ πλανᾶσθε, Θεὸς οὐ μνηστηρίζεται. τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακῶμεν, καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσσομεν, μὴ ἐκλυόμενοι" ^{††)}), ἐρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς. παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί,
 30 φοί, νοουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας, ὁρᾶτε μὴ τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινὶ

^{*)} Ephes. 4, 25 — 32.   ^{**)} Ibid. 5, 1 sq.   ^{***)} Ibid. vv. 22, 25.   ^{†)} Ibid. 6, 1. 4—7. 9.   ^{††)} Galat. 5, 25. 26. 6, 2. 7. 9.

ἀποδώ. τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε, προφητείας μὴ
 P. 114 ἔξουθενεῖτε, πάντα δὲ δοκιμάζετε, καὶ τὸ P. 309
 Sylb. καλὸν κατέχετε, ἀπὸ παντὸς εἵδους πονηροῦ ἀπέ-
 χεσθε^{*}). «τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε γρηγοροῦν-
 5 τες ἐν αὐτῇ, ἐν εὐχαριστίᾳ, ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε
 πρὸς τοὺς ἔξω τὸν καιρὸν ἔξαγοραζόμενοι. ὁ λόγος
 ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι
 πῶς δεῖ ὑμᾶς ἐνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι^{**}»).

§. 96. Ἐν τρέφεσθε τοῖς λόγοις τῆς πίστεως,
 10 γυμνάζεσθε πρὸς εὐσέβειαν, ἣ γὰρ σωματικὴ γυμνα-
 σία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἣ δὲ εὐσέβεια πρὸς
 πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίαν ἔχουσα τῆς ζωῆς
 τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης^{***}). «οἱ πιστοὺς ἔχον-
 15 σιν, ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰ-
 ὄ μεταδιδούς ἔστω ἐν ἀπλότῃ, ὁ προϊστάμενος
 ἐν σπουδῇ, ὁ ἐλεῶν ἐν ἰλαρότητι, ἡ ἀγάπη ἀνυπό-
 κριτος, ἀποστιγγοῦντες τὸ πονηρὸν, κολλώμενοι τῷ
 ἀγαθῷ, τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι, τῇ
 20 τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι, τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνη-
 ροὶ, τῷ πνεύματι ζέοντες, τῷ κυρίῳ δουλεύοντες, τῇ
 ἐλπίδι χαίροντες, τῇ θλίψει ὑπομένοντες, τῇ προσευ-
 χῇ προσκαρτεροῦντες, τὴν φιλοξενίαν διώκοντες,
 ταῖς χρεῖαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες^{††}»).

§. 97. Ὀλίγα ταῦτα ἐκ πολλῶν δείγματος χά-
 25 ριν ἀπ' αὐτῶν διεξελθῶν τῶν θείων γραφῶν ὁ παι-
 δαγωγὸς τοῖς αὐτοῦ παρατίθεται παισίν, δι' ὧν, ὡς
 ἔπος εἰπεῖν, ἄρδην ἐκκόπτεται κακία καὶ περιγράφε-
 30 ται ἀδικία. μυρίαὶ δὲ ὅσαι ὑποθῆκαι εἰς πρόσωπα
 ἐκλεκτὰ διατείνουσαι ἐγγεγράφαι ταῖς βίβλοις ταῖς
 ἁγίαις, αἱ μὲν πρεσβυτέροις, αἱ δὲ ἐπισκόποις διακό-

^ο) 1 Thessal. 5, 13 — 15. 19—22.

^{οο}) Coloss. 4, 2.

5 sq. ^{οοο}) 1 Timoth. 4, 6—8. †) Ibid: 6, 2. ††) Rom.

12, 8 — 13.

νοις, ἄλλαι χήραις, περὶ ὧν ἄλλος ἂν εἴη λέγειν καιρός. πολλά δὲ καὶ δι' αἰνιγμάτων, πολλά δὲ καὶ διὰ παραβολῶν τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἕξεισιν ὠφελείσθαι. ἀλλ' οὐκ ἔμὸν, φησὶν ὁ παιδαγωγός, διδάσκειν ἔτι ταῦτα, διδασκάλου δὲ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν ἁγίων ἐκείνων λόγων χρῆζομεν, πρὸς ὃν ἡμῖν βαδιστέον. καὶ δὴ ὥρα γέ μοι μὲν πεπαῦσθαι τῆς παιδαγωγίας, ὑμᾶς δὲ ἀκροῦσθαι τοῦ διδασκάλου.

§. 98. Παραλαβῶν δὲ οὗτος ὑμᾶς ὑπὸ καλῆ
 10 τετραμμένους ἀγωγῇ ἐκδιδάξεται τὰ λόγια. εἰς καλὸν δὲ ἢ ἐκκλησία ἤδε καὶ ὁ νυμφίος ὁ μόνος διδασκαλος, ἀγαθοῦ πατρὸς ἀγαθὸν βούλημα, σοφία γνήσιος, ἀγίασμα γνώσεως. καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὡς φησὶν ὁ Ἰωάν-
 15 νης, ὁ ἰώμενος ἡμῶν καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν, τὸν P. 310 ἴδιον ἄνθρωπον, Ἰησοῦς, “οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων Pott. δὲ μόνον ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου. καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτὸν, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. ὁ λέγων ὅτι ἐγνώκα
 20 αὐτὸν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν ψεύστης ἐστὶ καὶ ἐν τούτῳ ἢ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν. ὃς δ' ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τούτῳ ἢ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τετελειῶται. ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ ἔσμεν, ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένειν ὀφείλει, καθὼς
 25 κἀκεῖνος περιεπάτησεν καὶ αὐτὸς περιπατεῖν” *).

§. 99. Ὡς τῆς μακαρίου θρόνατα παιδαγωγίας τὸ καλὸν τῆς ἐκκλησίας πληρώσωμεν πρόσωπον καὶ πρὸς τὴν ἀγαθὴν προσδράμωμεν οἱ νήπιοι μητέρα, κἂν ἀκροαταὶ τοῦ λόγου γενόμεθα, τὴν
 30 μακαρίαν δοξάζωμεν οἰκονομίαν, δι' ἣν παιδαγωγεῖται μὲν ὁ ἄνθρωπος, ἀγιάζεται δὲ ὡς Θεοῦ παιδίον, καὶ πολιτεύεται μὲν ἐν οὐρανοῖς ἀπὸ γῆς παιδαγωγούμενος. πατέρα δὲ ἐκεῖ λαμβάνει, ὃν ἐπὶ γῆς

*) 1 Ioanni. 2—6.

μανθάνει. πάντα ὁ λόγος καὶ ποιεῖ καὶ διδάσκει
καὶ παιδαγωγεῖ. ἵππος ἄγεται χαλινῶ, καὶ ταῦρος
ἄγεται ζυγῶ, θηρίον βρόχῳ ἀλίσκεται, ὁ δὲ ἄνθρω-
πος μεταπλάσσεται λόγῳ, ὡς θηρία τιθασσέονται καὶ
5 νηκτὰ δελεάζεται καὶ πτηνὰ κατασύρεται. οὗτος ὡς
ἀληθῶς τεχνάζεται ἵππῳ χαλινὸν, ταύρῳ ζυγόν, θη-
ρίῳ βρόχον, κάλαμον ἰχθῦι, πάγην ὀρνέῳ, οὗτος πο-
λιτεύεται καὶ γεωργεῖ, ἄρχει καὶ ὑπουργεῖ καὶ τὰ ἄλ-
λα δημιουργεῖ.

10 Ἐν μὲν γαῖαν ἔτενξ', ἐν δ' οὐρανὸν, ἐν δὲ θά-
λασσαν,
ἐν δὲ τὰ τεῖρεα πάντα, τὰτ' οὐρανὸς ἐστεφάνω-
ται*).

§. 100. Ὡς τῶν θεῶν δημιουργημάτων, ὡς τῶν
15 θεῶν παραγγελμάτων· ὕδωρ τοῦτο ἐν ἑαυτῷ κν-
μαινέτω, πῦρ τοῦτο τὴν ὀργὴν συνεχέτω, ἀήρ οὗ-
τος εἰς αἰθέρα πλανάσθω, γῆ δὲ καὶ πεπύχθω καὶ
φερέσθω, ὅταν ἐγὼ θεῶν ἄνθρωπον ἔτι πλάσαι καὶ
βούλωμαι, ἕλην ἔχω τὰ στοιχεῖα, συνοικῶ μὲν τῷ
20 πλάσματι. ἐάν με γνωρίσης, δουλεύσει σοὶ τὸ πῦρ. το-
σοῦτος ὁ λόγος οὗτος ὁ παιδαγωγὸς ὁ τοῦ κόσμου καὶ
τοῦ ἀνθρώπου δημιουργὸς καὶ δι' αὐτὸν ἤδη καὶ τοῦ
κόσμου παιδαγωγὸς, οὗ τῇ ἐγκελεύσει ἄμφω συνεστή-
καμεν προσμένοντες τὴν κρίσιν. οὐ γὰρ ὑπόκλοπον
25 φορεῖ βροτοῖσι φωνάεντα λόγον, ἔσται λόγος σοφία,
ὡς φησι Βακχυλίδης. τὰ δὲ ἄμεμπτα καὶ ἀκέραια
καὶ ἄμωμα τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν Παῦλον**) τέκνα μέσον
γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης φωστήρων δι- P. 311
κην ἐν κόσμῳ φαίνεσθαι. Pott.

30 §. 101. Ὅπερ οὖν λοιπὸν ἐπὶ τοιαύτῃ πανη-
γύρει τοῦ λόγου, τῷ λόγῳ προσευξώμεθα· Ἰλαθε
τοῖς σοῖς, παιδαγωγέ, παιδίοις, πατῆρ, ἡνίοχε Ἰσραήλ,

*) Hom. II. 6, 483. 85. **) Cf. Philipp. 2, 15.

οἱὲ καὶ πατήρ, ἐν ἄμφω κύριε. εὐδὸς δὲ ἡμῖν τοῖς
 σοῖς ἐπομένοις παραγγέλμῳσι τὸ ὁμοίωμα πληροῦσαι
 τῆς εἰκότος αἰσθάνεσθαι τε κατὰ κράτος ἀγαθοῦ
 τοῦ θεοῦ κριτοῦ τε μὴ πιχροῦ, καὶ πάρασχε ἅπαντα
 5 αὐτὸς ἐν εἰρήνῃ τῇ σῇ πολιτενομένους, ἐν τῇ σῇ
 μετατιθεμένους πόλει, ἀκνυάντως τῆς ἀμαρτίας τὸν
 κλύδωνα διαπλεύσαντας, γαληνιῶντας ἀγίῳ συμφέ-
 P. 115 ρεσθαι πνεύματι, σοφίᾳ τῇ ἀνεκφράστῳ, νύ-
 Syll. κτωρ, καθ' ἡμέραν, εἰς τὴν τελείαν ἡμέραν, αἰ-
 10 νοῦντας εὐχαριστεῖν, [εὐχαριστοῦντας] αἰνεῖν, τῷ μό-
 νῳ πατρὶ καὶ υἱῷ, υἱῷ καὶ πατρὶ, παιδαγωγῷ καὶ δι-
 δασκάλῳ υἱῷ, σὺν καὶ τῷ ἀγίῳ πνεύματι, πάντα τῷ
 ἐνὶ, ἐν ᾧ τὰ πάντα, δι' ὃν τὰ πάντα ἐν, δι'
 15 ὃν τὸ αἰεὶ, οὓ μὲλη πάντες, οὓ δόξα, αἰῶνες, πάντα
 τῷ ἀγαθῷ, πάντα τῷ καλῷ, πάντα τῷ σοφῷ, τῷ
 δικαίῳ τὰ πάντα. ᾧ ἢ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς αἰῶνας.
 ἀμήν. ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡμῶς καταστήσας ὁ
 παιδαγωγὸς αὐτὸς ἐαυτῷ παρακατέθετο τῷ διδασκα-
 λικῷ καὶ πανεπισκόπῳ λόγῳ, καλῶς ἂν ἔχοι ἡμῶς
 20 ἐνταῖθα γενομένους μισθὸν εὐχαριστίας δικαίας κα-
 τὰλληλον ἀστείου παιδαγωγίας αἶνον ἀναπέμψαι κυρίῳ.

Ὕμνος τοῦ σωτήρος Χριστοῦ τοῦ ἀγίου Κλήμεντος.

25 Στόμιον πῶλων ἀδαῶν,
 πτερόν ὀρνίθων ἀπλανῶν,
 οἷαξ νηῶν ἀτρεκῆς,
 ποιμὴν ἀρνῶν βασιλικῶν,
 τοὺς σοὺς ἀφελεῖς
 παῖδας ἀγειρον,
 30 αἰνεῖν ἀγίως,
 ὑμνεῖν ἀδόλως
 ἀκάχοις στόμασιν
 παίδων ἡγήτορα Χριστόν.

βασιλεῦ ἁγίων,
 λόγε πανδαμάτωρ

P. 312
 Pott.

πατρὸς ὑψίστου,
 σοφίας πρῶτανι
 στήριγμα πόνων
 αἰωνοχαρὲς,
 5 βροτέας γενεᾶς
 σῶτερ Ἰησοῦ,
 ποιμὴν, ἀροτῆρ,
 οἴαξ, στόμιον,
 10 πτερὸν οὐράνιον
 παναγοῦς ποιμήνης,
 ἄλιεῦ μερόπων
 τῶν σωζομένων,
 πελάγους κακίας
 15 ἰχθῦς ἄγνοῦς
 κύματος ἰχθροῦ
 γλυκερᾶ ζωῆ δελεάζων.
 ἡγοῦ, προβάτων
 λογικῶν ποιμὴν,
 20 ἄγιε ἡγοῦ
 βασιεῦ παιδῶν ἀνεπάφρων.
 ἰχνια Χριστοῦ,
 ὁδὸς οὐράνια,
 λόγος ἀέναος,
 25 φῶς ἀίδιον,
 ἐλέους πηγὴ,
 ῥεκτῆρ ἀρετῆς,
 σεμνὴ βιοτῆ
 Θεὸν ὑμνοῦντων, Χριστὲ Ἰησοῦ,
 30 γάλα οὐράνιον
 μιστῶν γλυκερῶν
 νέμφης χαρίτων,
 σοφίας τῆς σῆς ἐκθλιβόμενον,
 οἱ νηπίαχοι
 35 ἄταλοῖς στόμασιν
 ἀτιταλλόμενοι,
 θηλῆς λογικῆς

P. 313
Pott.

πνεύματι δροσερῶ
 ἐμπιπλάμενοι
 αἶνους ἀφελεῖς,
 ὕμνους ἀτρεχεῖς,
 5 βασιλεῖ Χριστῶ,
 μισθοῖς ὁσίου
 ζωῆς διδαχῆς,
 μέλπωμεν ὁμοῦ,
 μέλπωμεν ἀπλῶς,
 10 παῖδα κρατερόν.
 χορὸς εἰρήνης
 οἱ χριστόγονοι,
 λαὸς σώφρων,
 ψάλλωμεν ὁμοῦ Θεὸν εἰρήνης.

15 Εἰς τὸν παιδαγωγόν.

Σοὶ τόνδε κἀγὰ, παιδαγωγέ, προσφέρω
 λόγοισι πλέξας στέφανον ἐξ ἀκηράτου
 λειμῶνος, ἡμῖν οὐ παρέσχον τὰς νομὰς
 ὡς ἐργάτις μέλιττα χωρίων ἄπο
 20 βλάστην τρυγῶσα, χρηστὸν ἐκ σίμβλων πόνον,
 κηρὸν δίδωσι τὸν γλυκὺν τῷ προστάτῃ.
 εἰ καὶ βραχὺς δ' ἐγὼ τις οἰκέτης γε σός·
 δεῖ γάρ σε τοῖς σοῖς εὐλογεῖν θεοπλίμασιν·
 ἀναξ βροτῶν μέγιστε, τῶν καλῶν δοτήρ,
 25 ἐσθλῶν χορηγέ καὶ τὸ πᾶν κτίσας πάτερ,
 ὃς οὐρανόν τε καὶ τὸν οὐρανοῦ μόνος
 κόσμον τέθεικας, ἀρμόσας θείῳ λόγῳ,
 ὃ δείξας αὐτὸς ἡμέραν τε καὶ φάος,
 καὶ τὸν πολοῦσιν ἄστροις νημερτῇ δρόμον.
 30 ἐνταῦθ' ὅποι γῆ καὶ θάλασσα προσμένοι,
 τροπῶν τε καιρὸν εὐστόχως δήσας κύκλω
 ἕαρ τε καὶ χειμῶνα καὶ θέρας πάλιν
 τοῦ τε μετοπώρου τάξιν ἐξηρισμένην,
 ὄλον τε κόσμον ἐξ ἀκοσμίας κτίσας

- ἕλης ἀμόρφου, τόδε τὸ πᾶν καταρτίσας,
 αὐτὸς τε ζωὴν καὶ καλῶς αἰεὶ βιοῦν,
 χάριν τε τὴν σὴν ἀσφαλῶς πάρασχέ μοι,
 ποιεῖν τε τὰς σὰς καὶ λέγειν θείας γραφᾶς,
 5 αἰνεῖν αἰεὶ σέ καὶ τὸν ἐκ σοῦ πάνσοφον
 τόν σοι συνόντα καὶ παρόντα σοὶ λόγον.
 μὴ μοι δὲ πενίαν μηδὲ μὴν πλοῦτον δίδου,
 τάξιν δὲ τοῦ δέοντος αὐταρχεστάτην,
 πάτερ, παράσχου καὶ καλὸν βίου τέλος.

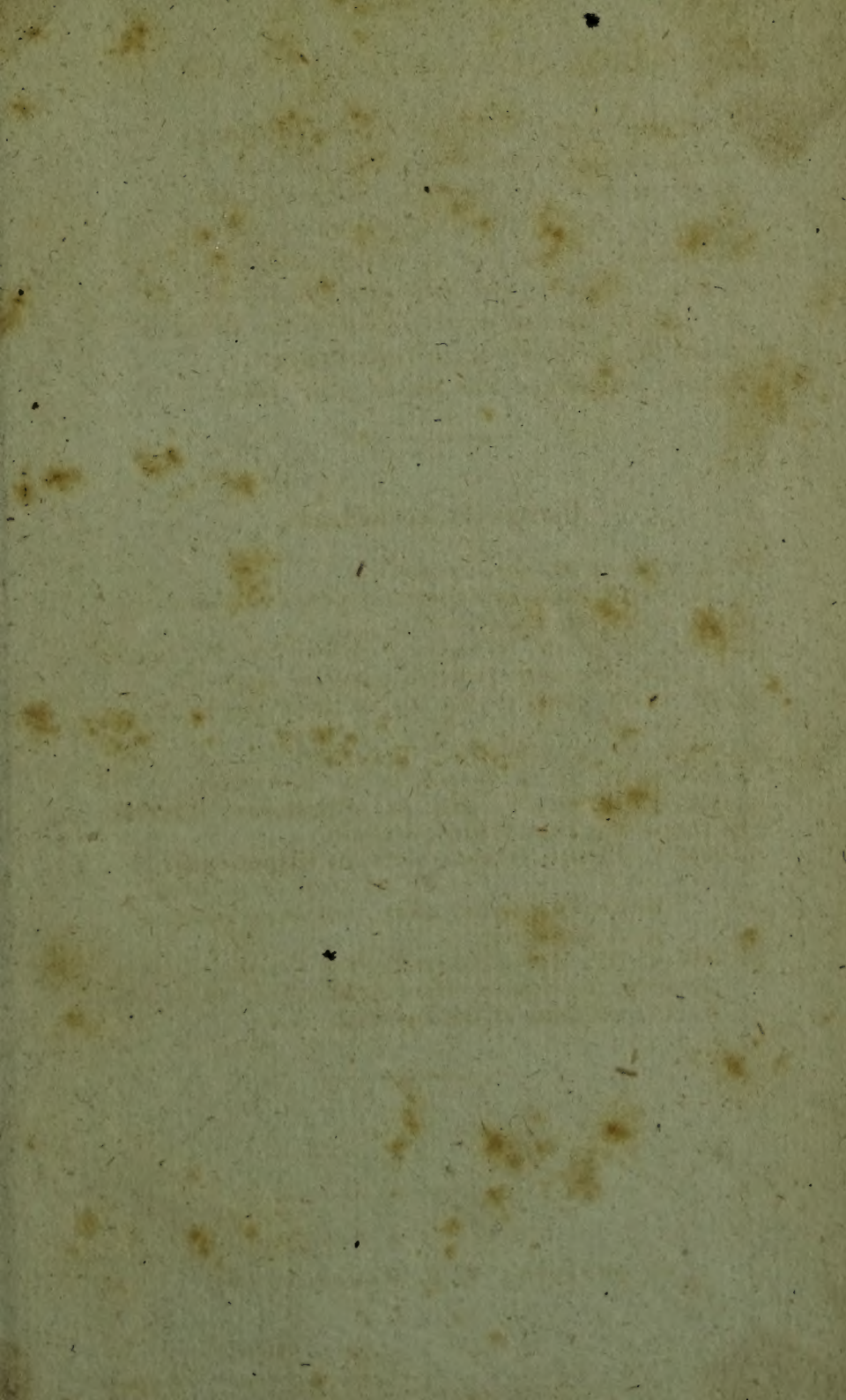
Corrigenda et addenda.

- P. 4. v. 5 et 10. scr. δράκοντι.
 p. 24. v. 18. del. interpunctio post Ἀπόλλωνες.
 p. 40. v. 13. corr. ἀνδρείελα.
 p. 64. v. 14. scrib. ἐν ἡμιόχῳ ἢ ἐν ὑποβ. v. 22. ἱερίῳ.
 v. 29. del. interpunctio a verbo εὐρημέν'.
 p. 72. v. 19. corr. ἀνελλιπῆς, vt infra p. 121. v. 25.
 ἐλλιπῆς.
 p. 91. v. 12 sq. corr. ὅτε — ὅτε.
 p. 107. v. 21. scrib. ἡγοικῆ et v. 22. πιθέων.
 p. 134. v. 19. αὐτῆς, quo in pronomine librarius
 saepe me reluctantante peccavit.
 p. 203. v. 19 sqq. versus sic sunt disponendi:
 τὰ δὲ καὶ κεκρυμμένα πάντα
 φαίνει ἀμαρτοειῆς οἶνος, μεθύουσιν ὄλισθος
 οἶνος ψυχαπάτης.
 p. 286. v. 27. qui primus legitur versus, is erat
 a margine aliquo spatio retrahendus, vt p. 288.
 v. 13. verbum περιπεπεμμένοι.

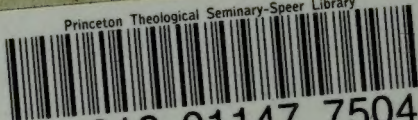

L I P S I A E,

EX OFFICINA I. B. HIRSCHFELDI.

Princeton Theological Seminary-Speer Library

1 1012 01147 7504

